

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Store og gode
Handlinger
af
Danske, Norske og Holstenere,
samlede ved
Ove Malling.

N. P. Noor

P. Cræmer invent

Menckens fall

(Prisen er paa Tryk. 1 Rdlr. Paa Skriv. 1 Rdlr. 32 S.)

Kjøbenhavn, 1783.

Med Kongelig Majestæts allernaadigste Privilegium
trykt paa Gyldendals Forlag.

Sil
Kongen.

Allernaadigste Konge!

For Deres Majestets Trone nedlægges i allerdybeste Underdanighed dette Forsøg til en Samling af disse priselige Handlinger, Fædrenelandet har at fremvise til Hæder for sine Konger og sit Folk. Efter Deres Majestets Befaling er Forsøget skeet, og ved Deres Majestets Goddædighed har jeg været sat i Stand til at begynde det. Maatte mit Arbeide nu kiendes ikke uværdigt til allernaadigst Bifald, anseer jeg det for en dobbelt Lykke, at mig har været forundt Tid og Leilighed til at samle og fortælle, endog kun saa meget, om Landets priselige Fædre og Landets værdige Børn.

Opmuntrende var det, allernaadigste Konge! at høre Forfædrenes, hine Nordens kielke Mænds, Fortienester kundgiorte fra Tronen, og kundgiorte som vær-

dige til at lønnes ved en Lov, der skal stifte Næring, Sikkerhed og Hæder for os og vore Efterkommere. Hvo herde det, og tænkte derved, uden at føle Lyst, ja fyrig Lyst, til at kiende, at efterligne disse Fædre, der paa saa høitidelig en Maade bleve erindrede!

Dog var det ikke nok for Deres Majestet, at opmuntre den Slægt, som nu tænker; ogsaa den, som dannes til at tænke, skulde gøres opmærksom paa Forfædres Dyder, for derved at blive Landets og Tronens Styrke, ligesom hine vare det. Disse Dyder, saaledes blev besluttet, skulde da opsøges, samles, fortælles; det skulde gøres let, endog for den Unge, at kiende dem, saavidt mueligt at oversee dem, at mærke deres Værd, og føle den.

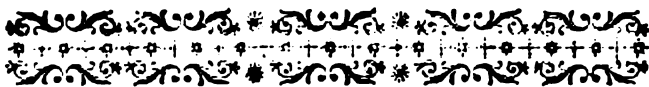
Noget til dette dyrebare Niemeed tør jeg allerunderdanigst haabe at være udrettet ved dette: meere kan udrettes ved dets Fortsættelse; men det meeste og beste vil da først følge, naar flere og hældigere
Penne

Penne i Fremtiden skulle arbejde til sam-
 me Maal; dog undertiden efter større
 Planer. Jeg antager allerede som af-
 givrt, at dette skeer; thi hvor Videnska-
 berne befordres, Fædrenelandet agtes,
 dets Sprog pyntes, dets Historie dyrkes;
 hvor der tales fra Tronen til Folkets Øre,
 og hvor de Ypperste i Landet stræbe at
 forevige fortiente Mænds Minde med
 saadan Omhu, som den, Deres Maje-
 stets Herr Broder, Statens dyrebare
 Arveprinds, viser, for at sætte Mindes-
 tegn for saadanne Mænd paa Sit Jægers-
 priis: der er meget, som virker til Op-
 muntring for patriotiske Lovtaler og Øre-
 sange; og der ville de ikke blive tilbage.

Men naar saadanne Lovtaler og
 Øresange lyde blandt os, og have fore-
 eenet sig med opreiste Mindestegn, for at
 vidne for Indfodte og Fremmede, at og-
 saa vort Norden har havt Konger, Helte
 og Patrioter; der fortiene at sættes ved
 Siden af disse romerske, græske, franske,
 * 4 tydske,

tydske, og andre Nationers Mønstere, som vi længe have opsogt og benndret fremfor vore egne; naar ikke alene den Lærde, men endog enhver, der kan læse Dansk og tænke, skal vide at nævne Valdemarers, Friderikers, Christianers og fleres Bedrifter, og vide at tale om, hvo der reddede Staten fra Fald, hvo der hjalp Videnskaberne frem, hvo der gav Landet Styrke og Borgerne Hæld: da skal ikke den syvende Christians Navn blive forbigaaet. „I hans Dage,“ skal det hedde, „blev det danske og norske Navn agtet hoit ved Tronen: da horde man det der nævne, som naar hine gamle Skioldnnger nævnede det; thi han troede som de: at, skal Folket hædres af Fremmede, maae det hædre sig selv; og skal det hædre sig selv, maae det hædres af sin Konge.“

Allerunderdanigst
af
Dve Malling.

Fortale.

Endelig seer Publicum her den Samling, (eller, som den rettere, ja uden nogen forstilt Undseelse, bør kaldes,) dette Forsøg til en Samling af berømmelige og gode Handlinger, som i sidste Skole-Forordning er nævnet. Jeg siger selv, at den endelig fremkommer: ikke fordi jeg vil være den første til at bebreide mig, at den ei er kommet før; thi da den ikke er af de nødvendige, som skal læses, men af de nyttige, som kan læses, har jeg holdt for, at den kom tids nok, om den, endog kun som en Begyndelse, var god nok; og gierne havde jeg holdt den længer tilbage, for at faae den fuldstændigere og hedre: men jeg siger det for mange af Læsernes Skyld, som maaskee, fordi den saa længe forud er bleven nævnet, have ventet den før, og maaskee tildeels saa meget hellere ventet den, fordi det var bekiendt, at den skulde angaae Forsædre og Landsmænd.

Lang Fortale eller Indledning holder jeg for overflødig for en Bog, der strax selv forkyn-
der sin Plan, sin Indhold og sit Niemeed. Nogle faa Erindringer skylder jeg alene mine
Læsere, og dem vil jeg fatte ganske kort.

Planen i det Hele har fra Begyndelsen af
været mig forelagt; og jeg har med saa meget
store Lyst arbejdet efter den, som jeg har fundet
den beqvem, ikke alene til at fremvise de allerede
bekjendte store Mænd, men og til at redde deres
Minde, som ellers nu sielden nævnes, og med
Tiden maaskee vilde reent gaae i Forglemmelse,
fordi man ikke kiender dem uden af et og andet
enkelt Træk, og finder ofte intet optegnet om
dem, uden det samme, og altsaa ikke nok til en
Levnets-Beskrivelse.

Denne Plan er og i visse Maader ny; i det
mindste er mig ikke noget Skrift af dette pa-
triotiske Slags bekjendt. Vel ere der nogle,
som før mig have samlet saadanne Ha:adlinger.
Valerius Maximus har giort et Udkast dertil.
De Franske have seet i deres Ecole militaire
mange og store Krigsdyder, og ville uden Tvivl
i deres Theatre du monde, som nu arbejdes
paa, see lige saa mange af de fredelige. Der
kan

Kan bære andre og flere. Men deels ere disse Samlinger af den almindelige Historie; deels have de, saavidt mig er bevidst, kun eet Slags Dyder til Hensigt:

Maatte alle Folkestægter have givet mig dydige og fortiente Mænd, da vilde det have været let, at faae en Samling, ja en langt større Samling. Den Unyage, jeg her meget ofte har havt, ved at sammenkne de enkelte Træk, endog undertiden til de mindre betydelige Handlinger, fra mange og forskiellige Kilder, hvor de ligge omstræede, ikke sielden forborgne, vilde da have været sparet; thi der havde da været nok at vælge i; og jeg havde ofte fundet Handlingerne udarbeidede og saaledes fortælte, at jeg neppe havde behovet andet end at oversætte. Men Exemplerne vilde tillige, som jeg troer, i Almindelighed have blevet mindre vigtige og mindre lokkende for Danske og Norske. Vi ære en Artemisia, en Scipio, en Carl den Store, en Kuyter: vi høre gierne deres Bedrifter, og føle derved; men vi høre hellere tale om en Margrethe, en Knud den Store, en Absalon, en Juul, en Tordenskiold; og vi føle endnu meere ved at læse og tænke om dem, fordi de ere vore egne.

Hand:

Handlingernes Inddeeling under visse Classer har havt sine Vanskeligheder. Mange Handlinger kan betragtes fra forskjellige Sider; og mange Dyder grændse saa tet sammen, at det undertiden bliver tvetydigt, at bestemme en dydig Handling sit Sted. Jeg tilstaaer gierne, at nogle her kunde ogsaa have været satte paa andre Steder, og en anden vilde maaskee have sat dem der; men aldeles uvigtig og til Forvirring troer jeg neppe nogen skulde være sat nogensteds. For Ordenens Skyld var det i visse Maader nødvendigt, at saadan en Inddeeling maatte skee, og for saavidt som visse menneskelige og borgerlige Dyder ved flere paa eet Sted samlede Exempler sættes i klarere Lyg, end ved en blot philosophisk Beskrivelse, har vel ogsaa dette sin moralske Nytte. I Hensigt dertil er det og, at enhver Classe har faaet sin egen Indledning, der egentlig er skrevet for den Unge, der skulde anvises og opmuntres; thi for den, som er øvet i at tænke og eftertænke, behøvedes den ikke.

For ellers at bedømme, hvorvidt enhver Handling er sat paa sit rette Sted, maae man ikke see hen til Personen; thi man vil finde Bisper og Præster drage Sværdet og fegte for Fædrelands-

landet; og man vil see Helte nedlægge det, og udøve de stille Dyder i roligt Liv. Men her agte man, at det er Handlingen, der egentlig sees paa, og at den ikke nævnes for Personens, men Personen for Handlingens Skyld. Dette er og Aarsagen, hvorfor man vil finde Bonden undertiden ved Siden af Kongen; thi hans Handlinger fortienede at staae der.

Hvad Fortællingerne selv angaaer, da har jeg for dem intet Mønster valgt; jeg har søgt at fremsætte enhver især saaledes, som jeg omtrent mundtligen vilde have fortælt den for Folk af forskiellig Alder, naar jeg ønskede, at den Unge skulde fatte, hvad jeg vilde sige, og den Gamle ikke blive ked af at høre til. Dette har været min Hovedregel: derfor har jeg gjort mig Umage for Tydelighed, og ei for kunstige Bendinger; for Korthed, og ei for at faae mange Blade til et stort Bind. Er Handlingen, der fortælles, god, har jeg tit tænkt, da behøver den kun at fortælles for at behage; og kan den fortælles med ti Linier, hvorfor skulde man da bruge tive?

Dog, eet er det, at gjøre sig Umage for noget; og et andet, at naae det. Det første veed jeg vist, at jeg ei har forsømt. Om jeg har

over-

overalt, eller paa nogle Steder, forfeilet det sidste, derom vil Læsere og Kiendere bedre kunne domme, end jeg; og deres Dom venter jeg med den Afgtelse, jeg bør.

Den Orden, hvori Handlingerne under enhver Klasse ere anførte, er ikke chronologisk. Ei heller er det ved enhver anmærket i Fortællingen selv, hvad Aar og Tid den har tildraget sig. Aarsagen til det første har været, at jeg, ved at følge chronologisk Orden overalt, vilde undertiden have været i Nødvendighed til at sætte de beste Træk først, og de svageste sidst; hvilket jeg under Arbeidet befandt at ville gjøre Læsningen mindre behagelig, end naar Trækkene efter deres Værdie bleve blandede saaledes, at man ei skulde begynde med de største, og ende med de mindste: Anledningen til det sidste har været, at give Fortællingerne om lige Handlinger desmeere Forskiellighed i Sproget; thi, naar Tid og Aarstal i enhver skulde have været anført, vilde de derved alle, saavel i det Hele i Almindelighed, som under enhver Klasse i Særdeleshed, da have blevet hinanden, i det mindste for saavidt, lige; og naturligviis keedes man ved, altid at see det samme. Men for at dog ingen af Deelene skal

sav

fabnes, har jeg søgt at forekomme saadanne Mangler ved Chronologiske Tabeller, som, foruden det alphabetiske Register, ved Enden af Bogen ere tilføiede; hvori Tabellerne i den til Skolernes Brug nye udkomne Fædrenelandets Historie ere fulgte, for ikke at forvilde den Unge's Hukommelse med nye Tidsinddeeling. I den sidste Afdeeling har jeg dog været nødt til at afvige fra Anlægget i de øvrige, og vælge en vis sammenfædet og Chronologisk Orden. Tingenes Natur fordrede det; dog har jeg, saa meget mueligt, ogsaa her vedligeholdt Hovedplanen i Fortællingerne selv og i deres Forhold til hinanden.

Kilderne, hvor jeg har mine Handlinger fra, har jeg neden under ved enhver angivet; og det har jeg troet, at jeg burde gjøre: deels for at bevise, at jeg har havt Grund til det jeg har skrevet: deels ogsaa for at enhver, som har Lyst til at undersøge Tingene nærmere, kan vide, hvor han kan søge. Nogle faa har jeg optegnet enten efter mundtlige Fortællinger, eller efter skrevne Efterretninger fra Folk, som nu leve. Disse ere dog kun faa, og alle fra meget paalidelige Hænder.

At vise alt det Berømmelige og Gode, som alle fortiente Danske, Norske og Holstenere have udøvet: dette har jeg hverken kunnet love i Titzelen, eller holde i Skriftet. Mange fortiente Mænds Navne ere glemte, og mange ypperlige Handlinger forsømte at optegnes. Samlingen kan da kun blive af det, som ei er forkommet; og dette har jeg gjort mig al Umage for at eftersøge. Dog paastaar jeg ikke, at have været lykkelig nok til endnu at opdage det alt. Udskilligt kan henligge i een eller anden Mands Gjemme, hvorom det ikke har været mig mueligt at faae Kundskab. Men ved Tillæg eller Fortsættelse kan det, som mangler, tilføjes. Til dette Niemeed skal jeg ogsaa fremdeles stræbe at samle; og saa meget som da enhver ny Opdagelse vil glæde mig, saa meget vil jeg udbede mig Understøtning af enhver, som enten ved Læsning, eller troværdige Fortællinger, eller personlige Kiendskaber maatte være underrettet om eet eller andet i saadan Henseende Mærkbærdigt og Vigtigt. Da jeg begyndte at samle, havde jeg i Sinde, offentlig at have yttret dette mit Ønske; men da jeg formodede, at mange vilde være i Ubished om, hvad der kunde tiene eller ikke tiene

til

til Planen, holdt jeg for, at det var best at opsætte det, indtil mine Landsmænd af Skriftet selv kunde domme derom.

Til sidst kommer jeg til Ortographien. I Skoleforordningen er denne Samling foreslaet til en Regel, hvorefter Skolernes Ungdom kan anvises til at rette sig i den Henseende. Dette kan dog ikke være Regel uden for saavidt som Regel endnu kan have, nemlig til at forekomme den alt for skidebløse og urigtige Skrivemaade, hvortil Ungdommen saa let vænnes, ved at skrive hen uden Agtsomhed, eller og ved at rette sig snart efter een og snart en anden Bog, hvis Forfatter enten aldeles ikke, eller i det mindste kun lidet har agtet paa Skriverigtighed; og dertil kunne mange flere være brugbare. Til at faae disse Regler bestemte, hvorefter en almindelig Skriverigtighed for vort Sprog kan fastsættes, behøves, som hos andre Nationer er skeet og skeer, nogle Aars og mange kyndige Arbeideres foreenede Bestræbelser. Alt det, jeg da nu, medens endog vore beste Skribentere ere ueenige om Skriverigtigheden, har kunnet, og, som jeg troer, burdet gjøre, har været, at gaae

**

en

en Middelvei imellem den for meget konstlede, som vilde blive den Unge til Besvær, naar han havde vant sig dertil, og skulde siden bruges ved Pennen i offentlige Forretninger; og den for lidet eftertænkte, som enhver maae søge at undgaae. Denne Vei finder jeg, at vore gode Skribentere have valgt, og denne bliver vel den beste at følge, saa længe indtil det ved critiske Undersøgelser er blevet bestemt, hvad der i tvivlsomme Tilfælde er rigtigt, og hvad urigtigt.

Meer, end dette, finder jeg ikke fornødent at erindre, for at forberede Læseren. Alt store og ædle Handlinger fortjene at hædres; at hæderlige Mænds Minde er værd at bevare; at Stater og ethvert Huus i Staterne grundfæstes ved Dyd; at værdige Forsædre bør være opmuntrende Exempler for Børn og Efterkommere; og at ingen med Rette kan tilegne sig deres Hæder, uden ved at træde i deres Fodspor: disse og flere saadanne Sandheder, som, enten hver for sig eller alle tilsammen, havde kunnet passe sig i en almindelig Indledning til et Skrift af saadant Indhold, som dette, ere
i vor

i vor oplyste Alder saa ofte forklarede , og saa almindelig antagne , at jeg ei behøver at sige eller bevise det , som mange andre have sagt og beviist. Desuden er det en Fortale, og ingen Indledning , jeg har villet og burdet skrive. Indledning behøvedes og saa meget mindre til det Hele, som enhver Afdeeling har sin.

Ind.

Indhold.

I.	Religion	=	•	fra Side 1 til 21
II.	Menneskekierlighed	•	•	22 — 40
III.	Heimodighed	=	•	41 — 61
IV.	Kierlighed til Fædrelandet	=	•	62 — 128
V.	Trofasthed mod Kongen	=	•	129 — 164
VI.	Kieft Mod	=	•	165 — 194
VII.	Standhaftighed	=	•	195 — 218
VIII.	Tapperhed	•	•	219 — 277
IX.	Snildhed	=	•	278 — 311
X.	Sindighed	•	•	312 — 334
XI.	Udelmodighed	•	•	335 — 348
XII.	Ketsfærdighed	•	•	349 — 361
XIII.	Trofasthed	=	•	362 — 381
XIV.	Embeds- Iver	•	•	382 — 398
XV.	Bindskibelighed	•	•	399 — 443
XVI.	Flid i Studeringer	•	•	444 — 488
XVII.	Goddædighed	=	•	489 — 526
XVIII.	Store Fortienester af Staten			527 — 582

Kelt.

Religion.

Mennesket behøver kun at see, tænke, og føle, for at forvise sig om, at der er en Gud til, der har skabt alle Ting, og styrer dem; hele Naturen vidner derom; vort eget Hjerte minder derom. Men er Mennesket tankende, er han følsom, som han bør være, da bliver ham intet vigtigere end at kiende denne Gud, at vide hans Villie, hans Love; at lyde dem; at tilbede ham; at anvende alle sine Bestræbelser for at takkes ham; og det er Religion, naar man betragter den som Dyd. Religion kalder man og den Samling af hellige Lærdomme, der viser os Gud, hans Dyrkelse, og Veien til at behage ham. Men her handles om Dyden og ikke om Lærdommen.

Det er Religionen, denne Noder til al Dyd, der giver Mennesket sin Hæder, sin Lyksalighed, sin Bequemhed til at trage til det Høie og Edle, og at udøve det med stadig Færdighed. Uden Kundskab om Gud, uden ærbødig Hengivenhed for ham, vor Skaber, vor Overherre, vor Velgjører, vake vi, som Røret for Vindene, mellem idel Feiltrin og Laster; det Maal, vi skabdes til, naae vi ikke; retskaffen Dyd er os fremmed; og den varige Sinderoe, hvorpaa sand Lykke arunder sig, bliver ikke vor Lod. Vel kan Synderen undertiden prange med udvortes Glimmer, skabe sig Dieblittes Bellyster, og udøve en og anden Handling, der

synes smuk; men Glimren fordunkles, Vellykten svinder bort, og Handlingen holder ikke Prøve for d. r. afseende Die; thi den savner sin indvortes Værd.

Den Lykke have vi fremfor mange andre, baade i den fremfarne og nu værende Tid, at Religionens salige Lærdomme beskyttes ikkandt os; at de forkyndes os af en auddommelig Nabenbaring, hellig og ubdragelig som Guddommen selv. Dette hældige Lys være da ikke foraieves antændt, eller foreteves beskyttet. Det være stedse vor kiereste Uttraa, at agte Nabenbaringen, at søle Guddommen, den forkynder, og de hellige Pligter, den byder. Kundskab i Religionen er Grunden til den sande Wiisdom; Hjælp af Religionen Grunden til den sande Dyd; og kun ved Wiisdom og Dyd blomstrer den sande Lykfsalighed.

Dvertroe, Afguderie og hedenske Skikke herskede fordum i Norden, ligesom overalt i andre Verdens Deele, hvor den guddommelige Nabenbaring enten ei havde været belienet, eller og var bleven tilfidesat. Vore Forfædre havde selv digtet sig Religionslærdomme, aспaffede efter deres vilde og krigske Tænkemaade. Deres Guder vare afdøde eller opdigtede Helte og Heltinder. Ved at dræbe eller lade sig dræbe troede de, at de gjorde sig elskte af dem, og fortiente til Lykfsalighed efter dette Liv; og denne Lykfsalighed bestod, efter deres Begreb, i at kæmpes og drikke stærke Drikke af overvundne Fienders Hierne-

Hiernesfæller. Midt i denne Bunkundighed levede Thorkild Mane, en Islænder. Han var fra Ungdommen af oplært i disse Lærdomme. Men da han naaede sin skienende Alder, blev det ham ikke nok, at han havde hert saadant sig. Han anvendte meget af sin Tid paa at estertænke, hvorvidt disse Fortællinger kunde være rimelige og overeenstemmende med sund Fornuft. Han satte Førdomme tilside, betragtede Naturen, og tænkte, for at opdage det Sande og Fornuftige. Derved kom han saa vidt, at han ei alene indsaae, at det meeste, af hvad hans Landsmænd troede, var Fabel; men overbeviisde sig endog om, at der maatte være et Væsen til, mægtigere og høiere end Thor og Odin; et Væsen, der havde skabt ham og alt det, han saa, og at dette Væsen maatte eene være værdigt at æres og dyrkes. Han fulgte sin Overbeviisning, ærede dette Væsen, og levede som en retskaffen Mand. Da han mærkede, at Deden nærmede sig, bad han sine Huusfolk at bære ham ud under aaben Himmel: „Der vil jeg ligge,“ sagde han, „medens jeg døer, at jeg i min sidste „Stund kan see op til Solen, og tilbede den Gud, „der skabde den og Himmelen og Jorden.“ (*)

Harald Haarfager, Norges første Gensvolds Konge, indsandt sig jevnlig ved de store Offerhøitider, som Folket helligholdt for deres Guder.

U 2

Som

(*) Urngrim. Jon. Crymogæa. Lib. I.

Som Kong Regent troede han, at saa længe ingen bedre og renere Lærdom var bekiendt, burde han ei vise Koldsindighed eller Foragt for den herskende Gudsdyrkelse, at Folket ei skulde forarges ved hans Exempel, blive lunkent i de hellige, og siden i alle Pligter. Men i sit Hjerte ringeagtede han baade Afguder og deres Offringer, troede en mægtigere Guds Tilværelse, og ærede ham. „Jeg sværger,“ sagde han engang medens han endnu var ung, „at jeg „aldrig skal offre til de falske Guder, men til den „Gud alene, som har dannet Verden og Solen og „Mennesket selv; thi det vilde være daarligt af mig, „om jeg vilde vente Hielp af den, hvis hele Rige „og Magt er indsluttet i et udhulet Træ eller en „eeneste Steen.“ Hvorledes Harald midt i al den hedenske Bankundighed, der omringede ham, var kommen til denne Overbeviisning, veed man ei vist. Nok er det, han havde den, følede den; ja, havde Læderne tilladt det, vilde han neppe have tiet til de Skikke, han selv erkjendte for vanhellige. Men disse vare alt for gamle, Folket dem for hengivent, og hans egen Kundskab i det Modsatte endnu for svag til, at han torde vente at tale offentlig med Fordeel. (*)

Det, Harald Haarfager havde gjort sig dunkle Forestillinger om, dette saae hans Søn Hagen Adelsteen i sit fulde Lys. Hagen var opfødt ved Kong

(*) Schønings Norges Historie 2den Deel.

Kong Adelfteens Hof i England. Han var der bleven underviist i den christne Religion, og havde lært ei alene at kiende, men endog at fele den. Da han nu besteed sin fædrene Trone efter Haralds Død, ynkedes han, som sølende Christen, over at see sit hele Rige famlende i Afguderiets og Bankundighedens Mørke. Han satte sig for, at anvende al sin Klogskab og al sin Anseelse for at adspredde det. Derfor, saasnart Riget kom i Rolighed, kaldte han Folket sammen til Ting, stod frem og holdt en Tale til dem, hvori han med Iver og mandig Frimodighed foreholdt dem, hvor vrange de Lærdomme og Religionsfikke vare, som de havde arvet fra deres Fædre, hvor meget de derved skeiede ud fra det Rette og Sande, og hvor meget de vilde vinde, isald de antog de Lærdomme, han selv havde været saa lykkelig at blive opløst om. Men Fædres Skikke og arvede Fordomme gielde meget hos Mængden; de lade sig ei saa let udrydde. Folket blev kun oprørt ved denne Tale. Det paastod med høi Røst, at blive ved sine gamle Guder, og truede med at forsegte sin Troe til det yderste. Da Hagen Adelfsteen nu saae, at denne vigtige Sag ei var at fremtvinge ved Magt, besluttede han at drive den med Lempe. Han lod kalde christne Præster ind i Landet, for at prædike, overbevise og overtale; han talede og levede selv som Christen i sit Huus blandt sine Hoffolk, og søgde beqvemme Leiligheder til at undervise dem; han viisde overalt sin Foragt for Offergilderne og saadanne Skikke. Saaledes troede han, at han, som forsigtig Mand, burde lempe sig

efter Folket og Tiderne, indtil Forberedelsen var giort, og han saae det Dieblif, naar det kunde nytte at gribe Tingene an med Iver. Men han oplevede ei det lykkelige Dieblif, han ventede paa. Fiender faldt ind i Landet; han maatte opgive de stille Bestræbelser for Landets Lykksalighed, og tænke paa dets Sikkerhed; han drog ud at stride, og i Striden fik han sit Banesaar. At tabe Liv og Krone, dette ansaae han i sin Dødsstund for intet. Det eneste, der krænkede ham, var, at han ei havde været lykkeligere i at udbrede den christne Religion i Norge. Uagtet al den Glid og fornuftige Iver, han havde viist, var han dog bange, at noget skulde være forsemt paa hans Side; og, at han engang, tvungen af Folkets Raserie, havde været tilstede ved Offerhøitiden, dette følede han endnu saa tungt, at da man spurgde ham, om han vilde føres til England og begraves der, svarede han: „At, siden han havde besmittet sig med „Afgudsoffer, var han ei værd at begraves blandt „Christne.“ Mange ubesindige Fyrster i de følgende Tider fore frem som Løver, prædikede Christendommens salige Lærdomme med Sværdet i Haanden, og ødelagde Slægter og Lande, for, som de kaldte det, at fremme Guds Ære. Andre sadde stille, og saae med Lunkenhed, at Religionen blev angreben, dens Lærdomme udspottede, og dens Dnyder traadne under Fødder; Himlen, sagde de, maae forsvare sig selv, og ingen vove sig for den Allmægtiges Sag! Hagen Adelssteen holdt Middelveien; han var nidkier for Christendommen uden at være fremsfusende, og

sindig

sindig uden at være lunken. At han tilsidst gjorde sig selv Bebreidelser for det, han efter Tid og Omstændigheder havde været nedt til, er et Træk, der vidner om hans Oprigtighed og fælsomme Hjerte. (*)

Knud den Store var opdragen i Waaben. Han havde fulgt sin Fader paa Krigstogene, og saagodtsom ei hørt tale om andet end at slaae, dræbe, underkue Mennesker, og grundfæste Vælde. Hans unge Siel var derved saaledes bleven hårdet, at han i Begyndelsen af sin Regiering undertiden glemde Retsfærdighedens Grændser, og henfaldt til Grumhed. Men neppe havde han sat sig fast paa Tronen, neppe vundet Tid og Rolighed til et sindigere Liv, før han nok estertænkde sit Kald og sine Pligter, saae tilbage paa sit forrige Forhold, sølede, hvori han havde faret vild, fortrød det, og fattede fast Forsæt at forbedre sig. Den christelige Religion, som da var bleven bekiendt i Norden, tilbød ham Veiledning. Knud var villig til at ledes, og blev ei alene en mild, men endog en gudsfrygtig Konge. „Jeg giver eder til-
 „kiende,“ skrev han engang til nogle af de Mægtige i Landet, „at jeg ydmygdeligen har lovet den almægtige Gud, herester at leve, som det sig bør, i mit
 „hele Liv; at regiere gudsfrygtigen og retsfærdigen
 „mine Riger, og at demme billigen i alle Sager;
 A 4 „ og

(*) Snorro Sturleson. Norske Krønike. Torm. Torsf. Hitt. Norv. 1. 2.

„og jeg bereder mig til at rette herefter alt, hvad
 „jeg af Ungdoms Hestighed eller Forsømmelse har
 „kunnet gjøre mod det, som ret er. Jeg besværges
 „og befaler derfor mine Raad, som jeg har betroet
 „Rigets Sager, at de aldeles ikke, enten af Frygt
 „for mig eller af Gunst mod nogen fornem Person,
 „giøre Uret, eller tilstede den at bedrives i mit gan-
 „ske Rige; men at de lade alle, saavel Udle som
 „Uædle, nyde Loven, saa kiert som de have mit
 „Wenskab og deres egen Belsærd.“

Dette Brev blev skrevet fra Rom, hvor Knud
 i nogen Tid opholdt sig. Folket saae deraf, hvor
 høldige Virkninger Religionen havde paa hans Hierte.
 Da han kom tilbage, blev det endnu mere kundbart;
 han vaagede da for at udbrede Christendom og Kund-
 skab; han gjorde priselige Indretninger for Kirken;
 han gav Love til at affkaffe Laster ved Hoffet og i Lan-
 det; han satte Lærere, og beskfttede dem; han talede
 selv ofte og med Fynd til Religionens og Guds
 Ære. Engang gif han ved Havbredden, omringet
 af sine Hoffolk. Nogle Hylere havde blandet sig i
 Selskabet. Disse begyndte at tale deres sædvanlige
 Sprog. De ophøiede deres Konges Vælde; de
 kaldte ham den mægtigste, den lykkeligste; de vovede
 endog at sige: „at intet kunde staae ham imod, og
 „at for ham var ingen Ting umueligt.“ Keed af at
 høre saa overdreven en Smiggen, lader Knud sig strax
 bringe en Stoel. Han stiller den paa Havbredden,
 just paa en Tid, da Vandet efter Sædvane skulde
 stige, og raaber: „Hav! du hører mig til; og den
 „Jord,

„Jord, jeg sidder paa, er min. Jeg byder dig
 „derfor, at du ei understaaer dig at stige frem eller
 „at røre din Beherskers Fødder.“ Vandet, som
 lyder kun Almagts Lov, skyllede frem, og Kongen
 blev vaad. Da sprang han op af Stolen: „Vide
 „skal alle Jordens Indbyggere,“ sagde han med en
 mandig Stemme, „at Menneskets Magt er forsæn-
 „gelig og ringe, og at ingen fortjener at kaldes Ke-
 „gent, uden den, efter hvis Bink Himmel, Jord og
 „hav evig bestyres.“ Dette var nok til at beskæm-
 me Hyflerne. Men for endnu paa en anden heitidelig
 Maade at tilkiendegive sin Erbedighed for den Gud,
 han erkjendte for Overherre, lod han den Guldkrone,
 han var vant at bære, hensesætte i Kirken til Winchester,
 og bar den selv aldrig efter denne Dag. (*)

Fordi Knud den Store besknyttede Christendoms-
 men og var selv Christen, derfor tog Afguderiet i
 hans Tid meer og meer af. Folkene i Norden bleve
 opmærksomme paa den Gudsdyrkelse, deres mægtige
 Konge bekiendte sig til. Forberedelsen for Christen-
 dommen var altsaa nu skeet, og der fattedes kun, saa
 at sige, Lærere, der havde Indsigter og Mod nok til
 at reise om og prædike. Ved Knuds Hof i Eng-
 land levede samme Tid Otincker Hvide, en Søn
 af Tolo Jarl i Wendshiffel, og, som nogle meene,
 en Søstersøn af Knud. Foruden den Anseelse, hans

U 5

Stand

(*) Suhms Forbedringer i den danske Historie.

Stand gav ham, havde han endnu erhvervet sig det Fortrin ved sine Videnskaber, at han blev kaldet den Viise. Han havde altsaa al den Formodning, der kunde ønskes, til at giere Lykke ved Knuds Hof, og leve der i Ære og Overstedighed. I hvor smigrende alt dette end syntes, fristede det dog ei Dinker. Han ansaae det for en Christens første Pligter, at udbrede Guds Ære, at befordre sine Medmenneskers Lykfelighed; og, da han i disse vankundige Tider saa en aaben Bane for sig til at opfylde begge, lod han sig indvie til Præst, forlod Hof og Engeland, og giennemvandrede ei alene sit Fædreland, men endog en Deel af Sverrig og Norge. Allevegne, hvor han kom, prædikede han med Tro. Allevegne var han selv et levende Exempel paa den Lærdoms Hellighed, han forkyndte. Han oplyste og omvendte mange; han trættes ei ved Hindringer; han kysedes ei af Farer. Efter mange besværlige Reiser blev han tilsidst sat til Bisp i Ribe, og heulevede der sin gamle Alder i Rolighed. Han havde anseelige Arvemidler. Disse gav han størsteparten bort til Kirken og Kirkelærere. Betyndelige Gaver paa den Tid! (*)

I samme Tidsalder frembragde ogsaa Slesvig en Mand, der fortienet at erindres saa længe Nidkierhed i Religionen regnes for en Hoved-Dyd. Det var Ansber, Søn af Osvald, een af de rigeste og mæg-

(*) Pantoppidans Annales Tom. I. Cap. 10de Bog.

mægtigste Mænd i Landet. Denne Ansver, skient født til Rigdom, besluttede dog at opoffre sig til Religionens Tjeneste. Hans Forældre og Venner, som havde seet, hvor farligt det var, at prædike en Lærdom, der modsagde saa meget af den Tids vilde Lærkemaade, søgde at drage ham fra dette Forsæt. Det var forgieves. Ansver elskede sin Overbeviisning, fulgde den, og gav sig i et Kloster i Rakeborg. Klosterlevnet var endnu ikke blevet et Skjul for Gierrighed, Bellyst, eller Magelighed. Munkene vare endnu størstedelen oplyste og ivrige Religions-Lærere, der stræbde at foreene deres Indsigter, for at prædike for Mængden, og drage Folk fra vild Bankundighed til Kundskab og et værdigt Liv. De gjorde det uden Hensigt til udvortes Fordeele; thi Lønnen for Religions-Lærerne i de Tider var gierne Foragt, Forsølgelse, ja undertiden Døden selv. Ansver udmærkede sig snart blandt sine Ordensbrødre ved Indsigter, ved Oprigtighed og fornuftig Iver. Han prædikede for Folket i Egnen, han formanede dem, han gjorde dem Christendommen vigtig, og var undertiden lykkelig nok til at overbevise og røre nogle af dem. Men det varede ei længe, før den Kolighed, de Christne i nogen Tid havde havt, forsvandt. Bidskaben tog Overhaand hos Slaverne. De fik i Sinde, reent at udrydde de Christne. De flokkedes om Klosteret, grebe Ansver med alle hans Medbrødre, og slæbde dem ud, for at steene dem til Døde. Ansver, som saae, at her var ingen Udvei, udbad sig da alene den Godhed af sine rasende Fiender, at han maatte

maatte være den sidste. De tilstode ham det, uden at vide, hvortil hans Begiering sigtede. Ansvar brugde disse saa Dieblikke til at opmuntre sine lidende Brødre til bestandig Hengivenhed i Guds Villie; og da ingen meer var tilbage, knælede han selv, oprafde sine Hænder mod Himmelen, og lod sig myrde uden at vakle i sin Troe eller sit Haab. (*)

Oddur Gottschackson, en ung Islænder, reisde ned til Danmark, og siden ud i Tyskland, for at studere Sprog og Videnskaber. Religionens Lærdomme vare ikke de, han agtede mindst betydelige; han søgte fornemmelig at erhverve sig Indsigt og grundig Indsigt i dem. Det var paa den Tid, da Luther havde begyndt at ivre mod Pavens selvtagne Myndighed og den almindelige Bildfarelse i Christenheden. Luther taledede høit mod Paven, og Paven udraabde ham igien som Kietter. Denne Strid gjorde megen Opsigt. Den unge Islænder blev ogsaa opmærksom; ei, som de fleste i den Tid, af blot Nysgierrighed for Personerne, men af Heilagtelse for Tingene, der tvistedes om, og Længsel efter at vide, hvad der var det rette. Han randsagede, sammenlignede Grundene paa begge Sider, og tænkte saavidt han kunde. Men hans unge Siel var endnu for uevet til at oversee saa viid en Plan i en Hast. Han

(*) Pontoppidans Annales Tom. I. Christiani Slesvigs Holstenske Historie, 1ste Deel.

Han standsede i sine Undersøgninger, og vidste ei meer hvorhen. Dette gjorde ham urolig i Sindet, saa han grublede baade Nætter og Dage. Som han en Nat laae i disse sine sædvanlige Betragtninger, og begyndte at ængstes meget, sprang han op af Sengen, kastede sig paa Knæ, og bad inderlig til Gud, „at han selv vilde oplade hans Dine, at han „vilde lede ham til Sandheds saliggjørende Kundskab, og velsigne hans Bestræbelser i saa vigtig en „Sag.“ Derefter fortsatte han sine Eftergrandstninger med mere Sindsrolighed. Han naaede sit Ønske, da han snart blev overbeviist om, at Luthers Lærdomme vare grundede i Biblen, og altsaa de rette. Efterat han havde fuldendt sine Studeringer, reisde han tilbage til Island. Ham blev der tilbudt et Præste-Embedes; men da den catholiske Religion herskede der endnu i fuld Drift, og han saa, det ei endnu var den beqvemme Tid at tale derimod, undskyldte han sig for Lære-Embedes, for ei at tale mod Samvittighed og Overbeviisning. Han tiende som Famulus hos Bispen i Skalholt, dyrkede imidlertid i Hemmelighed sin Gud efter den Oplysning, han erhvervede sig ved at læse Biblen, og stial sig til at oversætte det nye Testamente paa Islandsk, paa det at, naar Luthers Lærdom ogsaa engang naaede der til Den, man da strax kunde læse Biblen i Landets Sprog. (*)

 Chri-

(*) Worms Lexicon over lærde Mænd.

Christian den Tredie, denne store Konge, der med Rette kan kaldes et Mønster for Regentere, var tillige et Mønster for Christne. Uagtet han selv bar alle Regieringens Byrder, erkjendte sig om alt, havde Dine og Tanker henvendte til alt, og oversaa sine Stater ligesaa omhyggelig som en rejskaffen Huusfader sit Huus, savnede han dog ikke Tid til Religionens hellige Øvelser. Han var een af de flittigste Kirkegængere i Landet; han læste selv eller lod jevnlig læse for sig i Biblen; han knælede hver Dag i Cenrum for Gud, og bad for sig og sit Rige; det var ham ofte en kjer Forlystelse, at tale med sine Børn og Hoffolk om Christendommen, om Guds Huusholdning her paa Jorden, om hans Belgieringer mod Mennesket, og dets Forpligtelser mod ham. Engang gik han til Skrifte hos Hofpræsten Andreas Martini. Da Kongen knælede, begyndte Martini, som nylig var kommen til Embedet, at tale med underseelig Underdanighed: „Allerdurchlauchtigste! Stor-
 „mægtigste — “ „Mester Andreas!“ brød den gudfrygtige Konge ham ind i Talen, „hvorledes be-
 „gynder I at skrifte? Jeg knæler her som en Syn-
 „der for Gud. I skal da ikke tale med mig som en
 „Underdan med Kongen, men som en Skrift-fader,
 „en Christi Tiener med sine Børn. Her hedder jeg
 „ikke Stormægtigste, Allernaadigste, men stæven
 „Christian.“

Kongens Erbødighed for Gud, og hans Ydmø-
 gelse for ham, var hverken Hyklarie eller Svaghed.
 Hvor det gjaldte Rigets Forsvar mod Fiender, hvor
 Lovene

Løbene skulde haandhæves med Kraft, hvor Statens Vel fordrede Narvaagenhed og myndig Virksomhed, der var han lige saa modig Helt, saa skarpsæende Dommer, saa nidkier Overmand, som han i Kirken og i sit Venkammer var sagtmodig Christen. (*)

En gudsfrygtig Faders Exempel danner usormærkt Børnene til Christne. Christian den Tredies Børn vare alle Beviser derpaa. Opdragene under hans Dine og opmuntrede ved hans gudelige Formaning, glænde de aldtig de levende Indtryk, Religionen havde gjort paa deres Hjerter i Ungdommen. Hans ældste Prindsesse Anna, som siden blev gift med Eurfyrsten af Saxe, var det samme Mønster i Gudsfrugt og sande Christendoms Dyder, som hendes Fader her. Hun var elsket, ja fast tilbedet der; ikke af en Flok Hylere i levende Live, men af det ganske Folk, og længe efter hendes Død. (**)

—

Hvorledes Fridrik den Anden gik frem i sin værdige Faders Fodspor, det saae Fædrenelandet selv, og det til sin Fordeel og Ære. Paa den kongelige Bogsal i Kiøbenhavn glemmes endnu denne retsindige Konges Haandbibel, hvori han med egen Haand har tegnet, naar han begyndte at læse den for fra, og naar han fuldendte den; og kan man deraf see, at han har læst

(*) Krogii Annales. Hvitfeldts Kronike. Zvergs Sielandiske Cleresie.

(**) Gesta & rescripta Danorum extra Dan. T. 3.

læst den meer end een Gang. Der findes lialedes en Samling af de lærerigeste og for en Kæjent meest magtpaaliggende Sprog, som han selv har uddraget, samlet, og ladet trykke. Bag i Bogen er aftrykt en Bøn, som han daglig brugde; og er dette just et Exemplar, som han engang forærede sin Søns Hofmester til Nyeaarsgave. Saa flittig han var i sin Bibellæsning, saa oprigtig var han tillige i Bønnen og andre hellige Pligter. Derfor faae man ham og forlade dette frygtige Liv med en Sindsrolighed, som neppe har Sted uden hos den oplyste og redelige Christen. Da Liv=Lægen, kort før Kongen dede, traade til, for at føle hans Puls, og han med en bekyndret Mine tilkiendegav, at her var meer at frygte end at haabe: „Lad Maren flaae som den vil,“ sagde den smægtende Konge, „det veed vi, at Guds Raade flaaer ikke seil.“ — Da han endelig mærkede Dødens Smertter: „Det er en underlig Strid,“ sagde han da ganske rolig, „som Døden og Livet har sammen.“ Derpaa holdt han en opmuntrende Tale til de Tilstedeværende, og dede, forneiet med at nedlægge sin Krone her, for at vinde en bedre. (*)

Holger Rosenkrands, Danmarks Riges Raad i Christian den Fierdes Tid, foreenede med fiieldne Indstater i Religionens Rørdomme et Hierte, der seledede ingen Drift som den, at leve og døe en
Christi

(*) Kefens Krønike. Holbergs Danmarks Historie Tom. 2.

Christen. Som ung Adelsmand havde han med en priisværdig Uttraa dyrket Religions-Lærdommen fremfor alle andre Videnskaber; han havde lagt sig efter Grundsprogene, for at studere Biblen i sin rette Kilde. Da han kom til Alders og blev Embedsmand, var det ham endnu den allerbehageligste Tidsfordriv, at fortsætte sine hellige Undersøgninger. Rigets Sager vare ham vigtige; thi han var nidkier Embedsmand; men Religionens Sag vidste han at forstremme tillige. Enhver, som var bekiendt for at dyrke Gud efter Overbeviisning og uden Hylkerie, fandt i ham ikke alene en Beskftter, men endog en Ven, en Fortrolig, der havde baade Indsigter og Oprigtighed til at give Raad og Opmuntring; og det uden Hensigt til Rang eller Fødsel. Forstand og usminket Christendom vare de egentlige Fortienester i hans Dine; dem agtede han, hvor han fandt dem, og intet som dem. Et mærkeligt Beviis derpaa have vi i et Brev, som vore Lærde have gjort os bekiendt, til Ære for denne gode Mands Tænkemaade. Hans Mikkelsen, Rector i Odense Skole, blev kaldet af en vis adelig Frue til Præst ved hendes Gaard. Manden, som havde Ærbødighed for dette Kald, fordi det gav Leilighed til at udbrede Guds Ære, tog det i Betænkning, men var tvivlraadig, om han skulde forlade sit Skole-Embede eller ei; thi han var uvis om, hvor han kunde stifte meest Nytte for Religionen og Fædrelandet. I sin Tvivlraadighed skrev han til Rosenfrands, bad ham om Raad, og overlod til ham at bestemme Valget. Rosenfrands havde Hænderne fulde

af vigtige Stats=Forretninger; men ikke desmindre skriver han ham tilbage i det oprigtige Hiertets Sprog, som har Sted alene blandt fortrolige Venner. Han forestiller ham Vigtigheden af Præste=Embedet; han viser ham med en hellig Iver, hvor meget Godt han kunde stifte til sand Christendoms Fremgang, og raader ham til at følge sit Kald. Hans Nikkelsen fulgte det, og blev nogle Aar derefter en værdig Bisp i Fyen. Dette er et Beviis paa Rosenkrandses Oprigtighed i Religionen; men det er ikke det eeneste. Vi have endnu fra hans Haand flere Breve, vevlede med den gudsrngtige Biskop Brochmand og andre Lærde, der vidne om samme salige Kundskab. Vi have og trykte Skrifter, skrevne for Verden, hvori man kiender en Nidkierhed, en Gudhengivenhed, der fortiener al vor Høiagtelse. Dog! havde Rosenkrandses Fortienester af Religionen alene bestaaet i at skrive smukt om de hellige Pligter, vilde dette ei have været nok til at fremsætte ham til Monster for Christne. Det udvortes Skin kan be-
 drage, og Hylleren kan tidt tale jierligt om det, han aldrig feler. Men hans hele Liv var en Kiæde af Christendoms Dveller. Omringet paa sin Alderdom af unge Adelsmænd, som opdroges under hans Dine, og af Studentere, som han gierne antog i sit Huus, var det ham en daglig Forlystelse, som retskaffen Huusfader, at tale med dem om Guds Huusholdning med Mennesket, om Levere reglerne i et dydigt Liv, om Troe, Haab og Bestandighed i begge; og det, han lærde dem, viisde han tillige ved et levende Exem-

Exempel. Han bad jævnlig med dem og hos sig selv; han gjorde Vel mod sine Bønder; han sørgede for, at Kundskab kunde udbredes blandt Ungdommen paa sit Gods; han ansaae det Fortrin, Forshuet havde givet ham over trængende Medmennesker, mere som en Forpligtelse til at nedlade sig til dem, end som et Kald til at hæve sig over dem; og paa det ham ei skulde fattes Vøne til at gjøre Vel, indskrænkede han sine egne Nødvendigheder. — Saaledes levede en Mand, som Danmark med Rette regner blandt sine værdigste Børn. (*)

Den af de lærde og rettskafne Theologer, som Holger Rosenkrands meest holdt Benskab med, var Doctor Jesper Brochmand, Bisp i Sjællands Stift. Fælles Attraa til hellig Lærdom og dydigt Liv havde stiftet dette Benskab, og underholdt det. De førde jævnlig Brevverling sammen, og disse Breve indeholdte enten Raadspørgelser og Besvarelser angaaende vigtige Sandheder i Religionen, eller og hellige Opmuntringer til Gudsfrugt, Troe og Bestandighed i det Gode. Brochmands Liv var derfor, ligesom Rosenkrandses, en Kiæde af sande christelige Dyder. Da han hørde sit Kald til at være Bisp i Sjælland, faldt han paa Knæ, anraabde Gud om Wiisdom og Naade til at forrette sit vigtige Embede

B 2

font

(*) Pontoppid. Annales. Danske Magazin. O Wands Liigprædiken over Holger Rosenkrands. Dänische Bibliothek.

som en rettskaffen Religions-Tiener. Han gjorde da tillige det heitidelige Løfte: at, siden Forsynet havde desuden tildeelt ham saa meget, han ved god Huusholdning kunde leve af, vilde han oppebære sit nye Embeds Indkomster ikke for sig, men for det Almindelige, og anvende dem alle til gudeligt Brug. Løftet havde han gjort for den Alvidendes Nashn. Han holdt det og som en Mand, der ærede Alvidenheden. Enker, Faderløse, unge Studerende, saae jevnlige Prøver paa hans Goddædighed, ligesom Geistligheden i Stiftet paa sand Nidkierhed for Christendom og gode Sæder. Det hændes kun alt for ofte, at hellige Forsætter luknes, og at Mennesket træder syrig frem paa Christendommens Bane, men trættes eller fælder, før han naaer Maalet. Brochmand var ikke Menneske paa den Maade; han begyndte vel, han endte bedre. Jo meer hans Legems Kræfter astog, jo fyrigere hævede hans Siel sig til Guddommen og Evigheden. Deds = Sygdommen selv svækkede ei hans Iver. Han glædede sig ved at see sin sidste Stund imøde, og da han følede den, hævede han sin Arm, trykde sine Dine sammen, bad og døde.

Denne rettskafne Mand's redelige Gudsfrøgt udmærkede sig saa meget mere, som den var grundet paa en Lærdom, sanket ved Estertanke og Erfaring. Han efterlod sig Skrifter, som endog udenlands bleve heit agtede for den Grundighed og Skarpfindighed, hvormed de vare skrevne. (*)

Blandt

(*) Pontoppidans Annales, Tom. 4. Zvergs Sielandiske Elereste. Dänische Bibliothek.

Blandt de første Anordninger, som Friderik den Tredie gav, da Kiøbenhavn blev beleiret, var ogsaa denne: at Alle strax skulde samle sig i Kirkerne og helligholde en almindelig Bededag, for at anraabe Gud om Lykke og Seier mod Fienden, der truede. Dette skeede, Alle mødte, og Alles Hjertter vare fyldte med Bøn og Andagt. Da den var forbi, greb hver Mand til Væрге. Men med denne Bededag ophørde ikke Folkets Ydmygelse for Gud. Saa længe Beleiringen varede, blev to Gange om Dagen holdt almindelig Bøn paa Volden, og ligeledes i alle Kirkerne. Paa Volden bade de, som havde Vagt eller andre Forretninger. Til Kirkerne forsamlede sig Fruentimmerne, Børnene og de, som enten ei kunde bære Vaaben, eller vare afløste derfra. Kongen var et opmuntrende Exempel. Snart bad han med dem paa Volden, snart med dem i Kirkerne. — Gud foragter ikke Fortrængtes ivrige Sukke. Hans Beskyttelse over Byen var kiendelig, og blev dens fasteste Værn. (*)

(*) Beringii Olsfid. Hafa.

Menneskekierlighed.

Blandt Skabningerne paa Jorden har Mennesket den største Værd. Det er skabt fornuftigt, bestemt til Udødelighed, kjøbt ved Guds Søns Blod, værdiget en guddommelig Aabenbaring, og er bleven Diemedet for de besynderligste Foranstaltninger af det naadige Forsyn. Endog Engle moaae erkiende denne Værd, hvor meget mere bør da Mennesker agte hinanden, elske hinanden? De ere Brødre. „Elf!“ „din Næste som dig selv!“ Intet Bud er billigere. „Haver Gud saa elfket os, skulle vi da ikke elske hverandre?“ Ingen Bevæggrund kan tænkes stærkere.

Den, som kiender og føler Menneskets Priis, elsker, hjælper, redder, skaaner Mennesker; og det fordi de ere Mennesker. Sin Kierlighed udøver han som en god Skyldner, der betaler sin Gæld: han gjør sig ingen Fortieneste deraf; og glæder han sig derover, taler han derom, da er det for at takke Gud, der satte ham i Stand til at kunne.

Alle Mennesker skyldes denne Kierlighed. Religion, Land, Sprog, udvortes Vilkaar gjøre her iugen Undtagelse. Men hjælpe Alle, deele Guds med Alle, dette staaer ei i vor Magt; thi vor Lyne er for liden, og den Gud, der bød os elske Alle, befoel os tillige at sørge først for os selv, for vore egne, for vort Fædreland, vore Medborgere. Vilde da vor svage Formue udtrække sig til enhver uden Forskiel, tabdes den i en Hast baade for os og dem, som Gud først bestemmede den for. Vor Menneskekierlighed har altsaa en vis Orden, den skal følge; en vis Bane, den skal opfylde; men i det den

den oplyste Menneskeven har denne Orden til Regel, agter han ethvert Menneske høit, vil alle vel, fornærmer ingen; og finder han Leilighed og har Tøve, er Fremmed, ja Fiende, Menneske og Broder i hans Dine.

Song Oluf Haraldsen regierede Norge sex og tyve Aar i Fred. Han fulgde deri andre Grundregler end hans Fader, Harald Haardraade. Harald havde ført idelige Krige, og Krigen havde udtømmet Folkets Formue; Oluf derimod holdt over Freden; han holdt Venfkab med Naboerne; han havde al sin Omhu henvendt til at stifte Rolighed for Riget og Næring for Folket. Norge sølede snart Frugten deraf. De øde Pladser bleve bebygte, de halvnøgne Undersaatter klædte; Vindskibeligheden virkede; Velstand udbredde sig. Oluf saae det, og var glad. Han blev engang buden til Giest hos een af sine Undersaatter. Han fandt der et smukt Huus, et Bord rigt besat med Guld- og Sølvkar, Huusets Folk vel klædte, og muntre ved hans Nærværelse. „Hvilken Fornøielse,“ sagde han da, „at mine Undersaatter ikke nu, som i min Faders Tid, frygte for deres Konge, og skule deres Skatte for ham.“ (*)

(*) Tøif. hist. Norv. P. 3.

F Kong Snies Tid indfaldt Misværet og Hunger i Danmark. Indbyggerne savnede Levnetsmidler, og Kongen kunde ingen skaffe dem. Man forsamlede sig for at raaslaae om, hvad man i denne Trang skulde gribe til. Nogle af de Ældste faldt paa dette fortvivlede Forslag: at lade alle gamle Ffolk og Børn dræbe, og forbeholde den liden Forraad, der var tilbage, alene for de Unge og Kasse, som i den da almindelige Feidetid kunde forsvare sig og Landet. Forslaget var grumt; men, fordi Neden trængde, vilde Kongen dog tage det i Betænkning. Da Gambaruk, et Fruentimmer af Anseelse, mærkede dette, gysede hun ved at tænke paa saadan Blodsudgødselse i Landet. Hun gif derfor frem, talede med Omhed og mandig Frimodighed om det Grusomme i saadant et Foretagende, og forestillede tillige: at, isteden for at besmitte Land og Ffolk, vilde det være naturligere og viiseligere, om nogle af de Unge og Stærke droge ud, for at see sig om andre Boepæle. Hendes Forslag vandt Bisfald fremfor de andres. Man kastede Lod om, hvem der skulde forlade Landet. Disse samlede sig, droge ud, satte sig, som fortælles, først ned i Pannonien, gif siden over til Italien, og stiftede der det Longobardiske Rige. (*)

De første Christne her i Norden havde samme Skiebne som i andre Lande. Sad en Konge paa Tro-

(*) Særo 7 B. Suhn om de fra Norden udvandrede Ffolk.

Tronen, der yndede deres Gudsdyrkelse, da havde de Kolighed og Fremgang; men kom Magten igien i en Hednings Haand, da bleve de forhadte, forfulgte, ja undertiden martrede til Døde. Under een af de haardeste af disse Forfølgelser var Kembert Bisp i Ribe og siden Erkebisp i Hamborg. Tidernes Uroligheder gjorde ham hverken frugtsom eller lunken i sit Embede; han reisde jevnlig om til Menighederne, fornemmelig til Slesvig, hvor en Kirke blev bygt under hans Opagt. Paa een af disse Reiser mødte ham engang et ynkeligt Syn. Hedningene havde grebet en Deel Christne, og, efter at have mishandlet dem saa meget, som de syntes, slæbde de dem nu bundne frem, for tilsidst at nedstyrte dem i Elie-Strømmen. Kembert, rørt over at see disse Elendige i Nød, vovede at ride Hedningene imøde og bede for de Bundne; men Ord og Overtalelser hialp intet. Da han fornam dette, tog han frem alt, hvad han havde hos sig af Værdie, endog en Deel kostbare Sølvkar, som vare bestemte til Alteret i den nye Kirke i Slesvig, og bød det til Løsepenge. Dette toge de imod, og Kembert gav det med Glæde for at redde Ulykkelige. „Det er bedre,“ sagde han, „at sanke Mennesker til Menigheden, end Guld paa Alteret.“ (*)

Svend Estridsen førde Krig med Harald Haardraade om den danske Krone. Han havde Mod
 B 5 nok,

(*) Christ. Slesv. Holst. Hist. Pontopp. Annales I Deel.

nok, men ingen Lykke. Han maatte i lang Tid give efter. Folket i Danmark leed meget derved; thi Harald anfaldt ofte Kysterne, plyndrede dem og udsvæde Grumhed. Endelig fik Svend bedre Hæld. Han overvandt Harald under Lessøe, slog ham paa Flugt, og erobrede en stor Deel Skibe og Fanger. Fangerne ventede her intet vissere, end at komme til at undgielde for Haralds Haardhed. Stridsmændene i Svends Hær skændede ham til Hævn, forestillende, at han maatte vise Giengæld nu, han havde Leiligheden i Hænderne. „Nei!“ svarede Svend, „det var ubilligt, om jeg, fordi jeg før har været ulykkelig, vilde derfor nu være grim mod Overvundne.“ — De bleve alle skaante. (*)

Slaverne, som beboede Meklenborg og der omliggende Lande, faldt ind i Holsteen engang i det tolvte Aarhundred, anførte af deres Fyrste Niklot. Slaverne vare endnu Hedninge; Holstenerne havde antaget Christendommen; Forskiellighed i Religion gjorde Krigene des grummere; Slaverne droge om, plyndrede, satte Byerne i Brand, og bortførde mange i Trældom. Adolf den Anden, den Tid Greve i Holsteen, fik dem endelig fordreven over Grændserne. Men de havde efterladt sig de jammerligste Spor. Byerne vare afbrændte, Sæden nedtraadt, Folkene huusvilde og nøgne.

J

(*) Torf. Hilt. Norv. P. 3.

I Neumünster havde en Munk, Bicelin, nogen Tid tilforn anlagt et Kloster, hvor han og een af hans Lærlinge, Dithmar, med flere opholdte sig, for at prædike Religionen. Fiendernes Grumshed havde ei naaet dertil; det var endnu uskadt og vel forsynet med Levnetsmidler. Bicelin og Dithmar ansaae det da for een af Religionens væsentligste Pligter, at hjælpe Ulykkelige. De begyndte derfor strax at uddeele af deres Klosters Forraad, og opmuntrede alle andre Formuende i Egnen til at gjøre det samme. Denne Godgjørenhed rygtedes snart blandt de Trængende. De samlede sig hobeviis omkring Klosteret, raabde om Brød, og bleve mættede. Til sidst gik Forraaden saaledes med, at den, som havde samlet under Opsigt, maatte sætte Vagt derover, af Frygt for, at Klosterets Folk selv skulde lide Mangel. Dithmar havde nu ikke meer at give af end det, han fik til sit eget Ophold; men endog dette deelede han med de Nødlidende, og sparede fra sig selv, for at kunne være gavmild mod dem. (*)

Da Christian den Anden forlod Stockholm efter det grusomme Blodbad, han der havde anstillet, kom han paa Heimveien til Nydal Kloster. Af Frygt for Krigsfolket havde Abbeden der ladet sin Forraad af Fødevarer bringe hen i Sloven, og alene beholdt saa meget tilbage, som var nok for Kongens Følge

og

(*) Christiani Eschl.: Hist. Hist.

og Klosterets Folk. Christian fik det at vide. Han blev vred, og hans Brede blev her, som altid, et Dødens Bud. Han lod strax gribe Abbeden og fem Munke, som de efterhaanden komme fra Messen, lod binde Hænder og Fødder paa dem, og kaste dem i Vandet. Jesper Brochmand fulgde den Tid Kongen som Secreteer for Cancelliet. I den Forfærdelse, som udbredede sig i Klosteret, kom een af Munkene lebende ind til ham og bad, at han for Guds Skyld vilde redde ham. Brochmand kiendte Kongen alt for vel til at vove at giere Forben for ham; han greb derfor i en Hast til den Bestutning, at kaste en Kaabe om ham, give ham en Hat paa Hovedet, en Pen i Haanden, og at sætte ham ved Bordet blandt sine Skrivere. Det varede ei længe, førend man kom og spurgde efter Munkens. „Munke seer I jo ingen „af,“ svarede da Brochmand, „men vil I have „Skrivere, da tag een af dem, der sidde ved Bordet.“ De troede han skiemtede, gik bort, og Munkens beholdt Livet. Men Brochmand vovede sit eget derved; thi havde Kongen faaet det at vide, vilde han neppe have solet den Menneskekierlighed som Brochmand. (*)

I Krigen med Ditmarskerne under Friderik den Anden vare de danske Vaaben lykkelige, og vandt det tilbage, som var tabt i Kong Hanses Tid. Friderik havde foreenet sin Magt med Adolf og Johan, Hertuger

(*) Danske Magaz. 61 Hæfte. Eraning. Hist. Chr. 2.

tuger af Holsteen, og undertvang i faa Maaneder hele Landet. Medens Erobringen gik frem, var en stor Deel af Landets Folk med Kvinder og Børn flugtede hen paa et moradsigt Sted, hvor de havde omstændet sig med Vogne, og hvad de i en Hast kunde bringe sammen til Forsvar. Men det varede ikke længe, inden de bleve opdagede, omringede, og maatte overgive sig paa Naade og Unaade. Der blev raadslaet om disse Fanger. Hertugerne paaftode, at man ingen Medlidenhed burde have for et haardt, uregierligt og opsætsigt Folk. Kongen meende derimod, at man ei burde glemme at Fanger vare Mennesker, og bad, at ifald Hertugerne ei kunde overtale sig til at tilgive, Fangerne da maatte deeles i tre Deele, paa det at han kunde frelse sin Deel. Medens dette afhandlede mellem Kongen og Hertugerne, kom Feltherren Johan Rankau. Neppe hørde han Hertugernes Paastand, før han foreholdt dem, hvor umenneskeligt det var, at handle saaledes, og hvor lidet det summede sig for Seirvindere. Hertugerne betænkte sig; Fangerne bleve skienkede Livet. Ditmarskerne maatte mindst have ventet saadan en Talsmand i Rankau; thi i den forrige Krig under Kong Hans vare mange brave Mænd af Rankaus nær Paarørende, endog hans egen Broder, faldne for Ditmarskernes Hænder. (*)

Mantua

(*) Nese's Krønike. Hofmans Portr. hist.

Mantua blev i det syttende Aarhundred beleiret af de Keiserlige. Besætningen var for svag til at holde Beleiringen ud. De Keiserlige bleve snart Mestere derover; og Jessias Rankau, en hollænsk Udelemand, da Capitain i Keiserlig Tjeneste, var med at bestige Murene. Saasnart Byen var erobret, begyndte Soldaterne, efter Lidenes Maade, at sværme om, plyndre og dræbe. Alle Fruentimmerne løbe op til Hovedkirken for at søge Skiul ved Alterets Fodder. Soldaterne saac dem, forfulgte dem, og stode færdige at storme ind i Kirken, just som Rankau af en Hændelse gik forbi. Da Rankau mærker, hvad det her gielder om, løber han til, stiller sig for Kirkeøren, trækker sin Kaaarde, raaber: halt! og truer at nedlægge den paa Stedet, der vover at træde nærmere. Soldaterne vendte sig, og Rankau gjorde sit Navn udødeligt i Byen ved at redde dens Fruentimmer. (*)

Lordensfiold havde indtaget Byen Marstrand, og gjorde derfra Angreb paa Fæstningen Carlsteen. Commandanten paa Fæstningen, der havde besittet at forsvare sig til det yderste, stillede sine Kanoner mod Byen, og gav stærk Ild, for at drive de Danske ud igien. Marstrands Borgere kom derved i dobbelt Nød; de havde Fiender i Byen, og bleve paa samme Tid beskudte fra deres egen Fæstning. Skräk

og

(*) Hofm. Portr. Iust.

og Jammer udbredte sig da overalt; de løbe forvildede omkring, for at redde det bedste af deres Guds og Boehave; de flyttede fra Sted til andet; men ingensteds i Byen troede de sig sikre, og ingensteds vare de det. Da Tordenskiold saae dette, gav han først strenge Befalinger til sine Folk, at ingen maatte understaae sig at tage det allermindste bort af hvad, der tilhørte Borgerne. Dette roligede dem noget. Siden efter, da han havde i Sinde at giøre et Hovedangreb paa Fæstningen, og Commandanten havde ladet sig mærke med, at saasnart det skeede, vilde han tænde Byen i Brand paa forskjellige Kanter, tillod Tordenskiold Borgerne at fere deres Guds over til Klovereen, en Holm ude i Havnen. Han gav dem selv Vaade og Folk til at bringe det derover; ja han skrev endog til Commandanten, lod ham vide hvad Tid og hvorhen denne Flytning skulde skee, og bad ham, at han imidlertid vilde holde op at fyre, i det mindste paa den Kant. Borgerne skienede paa disse usædvanlige Belgieringer, og saae med desmindre Fortrydelse, at Fæstningen kort efter blev overgivet. (*)

Da Peter den Store førde Krig med Sverrig, tiende adskillige Danske, Fædrelandet til Vre, under russisk Fane. Blandt disse var Poul Bendelboe, en jydsk Student. Ved Mod og Hurtighed

(*) Tordenskiolds Levnet af Rothe.

hed i Krigstienesten banede han sig Vej fra Uere til Uere; han blev efter kort Tids Tjeneste antagen som General-Adjutant hos Czaren. Men med dette Mod, der ophviede ham som Kriger, vidste han tillige at foreene den ædle Følsomhed, der viser det gode Menneske, og gjør Krigernes Hæder fuldkommen. Var et Slag vundet, eller en By erobret, var der ingen, der med meer Omhyggelighed antog sig de fangne Svenske, end han. Russerne, den Tid endnu meer haarde og uslebne end i vore Dage, vare størstedelen ubevægelige ved fangne Fienders Raab; men Wendelboe antog sig dem ved mange Leiligheder, besørgede dem Pleie, Tilsyn og Fødevarer, og reddede derved mange Elendige fra Døden. — Man ansee ikke denne hans Udfærd som Beviis paa Lunkenhed for den Monark, han havde svoret troe Tjeneste. Det var ham, der endnu som Capitain kastede sig med nogle faa Føll for en Broe, de Svenske storvede til, og opholdt dem der saa længe ved sin Tapperhed, indtil Broen blev tændt i Brand og Overgangen saaledes forhindret. Det var ham, der i det navnkundige Slag ved Pultava foer omkring, som Czarens General-Adjutant, frem og tilbage giennem Reg og Ild, og holdt ud at sidde til Hest i tre fulde Dagn. Det var ham, som ved sin mandige og nidkiere Beltalenhed bidrog meget til, at den svenske General Løvenhaupt overgav sig med sine 16000 Mand friske Tropper. Derfor agtede Czaren ham og saa heit, at da Friderik den Fierde, ogsaa en Kiender af Fortienester, forlangde ham tilbage til Fædrenelandets Tjeneste, blev det

det

det aftalt mellem disse to Monarker, at han skulde ophejres i Adelsstand, og foreene den danske Løve og den russiske Ørn i sit Navn og i sit Vaaben. Wendelboe fik da det Navn af Løvenørn. Under dette Navn opsteeg han siden fra een Erepost til en anden, tiende med Trofskab, og døde tilsidst savnet af Fædrenelandet, og beklaget i det Naboerige, hvis Børn han, endog som Fiende, havde viist saa meget Godt. (*)

Siden Europæerne bleve mægtige i Amerika og paa Kystrerne af Afrika, have begge disse Landes Indbyggere kun alt for jevnlig maattet fele ei alene et Nag, men endog et dybt nedtrykkende Nag. Man har vant sig til at ansee Mennesker som Slaver, og Slaver som umælende Dyr. Man har kiøbt dem, og solgt dem, og overalt behandlet dem med en Haardhed, der gjør de stebne Europæer kun liden Ære. Bore danske Handlende kan vel i Almindelighed ei fritages fra at have taget Deel i disse Boldsommeligheder. En Deel have troet, at de henhørde til Handelen, og derfor ei gjort sig Betænkning om at følge Mængdens Exempler. Dog kunne vi og rose os af at have havt Mænd, der have vedligeholdt Sindsstyrke nok til at modstaae de almindelige Vaner, og Følsomhed nok til at ynkes over Slaver. En saadan Mand var Christen Cornelisen (eller Nielsen), som

(*) Gest. & Vest. Dan. ext. Dan.

som, ti Aar efter at de Danske havde sættet Fod paa Guinea, blev der sat som Overkiermand for Handels-Selskabet. Denne brave Mand vidste at drive Handel og bruge Overmagt uden at fornærme Menneskeligheden. I al den Tid, han opholdt sig der i Selskabets Tieneste, omgikkes han Negerne, baade dem, som vare hans Slaver, og andre, med en besynderlig Venlighed, og viisde sig overalt meer som Ven og Fader, end som Kiermand og Herre. Negerne, som ikke vare vant til saadan Medfart, skionede og derpaa; de ærede ham, elskede ham; ja vare ham saa hengivne, at endog de reddede hans Liv mod nedrige Avindsmænd, der lurede paa at dræbe ham. Efter sex Aars troe Tieneste blev han kaldet tilbage til Fædrelandet. Da han skulde forlade Kysten, blev der en almindelig Sorg. Negerne fulgte ham flokkeviis til Strandbredden. En af Naboe-Kongerne kom selv, geleidet af et stort Følge, saa langt ned til Søekanten, som han endnu aldrig havde været, alene for at bevidne ham sin Hviagtelse; og, da han ei selv formedelst Landets Skik maatte gaae lige til Stranden, lod han sit ganske Følge gaae i sit Sted, for at bevise ham al den Hæder, han kunde ud-tænke. Efter hans Afreise blev hans Minde endnu saa høit agtet paa Kysten, at mange af de Sorte, for at erindre hans Navn, lode deres Børn kalde Cornelisi. Ingen Under da, at han i sin Tid kunde give Handelen paa Guinea Liv, og befæste Christiansborg der paa Kysten med Muure. Den ædelmodige Mand er altid søgt, og driver sit Verk ved villige Arbei-

Arbejdere, naar Menneskeplageren langsom fremtvinger sit ved modvillige Trælle. (*)

En anden dansk Mand, der ligeledes har gjort sig berømt som Menneskeven paa Kysten af Afrika, er den brave Schilderup, som i Aarene 1735 og 1736 var Gouverneur. Han levede der kun i otte Maaneder; men i den korte Tid tildrog han sig saa megen Yndest, at Negerne elskede og ærede ham meer som en Gud end som et Menneske. Hollænderne, som og have sat sig fast der paa Kysten, havde før Schilderups Tid begyndt at ville tiltage sig en slags Myndighed over vore Negere, som ei tilkom dem. Schilderup kunde ei lide det; Hollænderne bleve opbragte og vilde tvinge med Magt; men da det kom dertil, kunde de ei faae Trediedeelen af deres Negere til at angribe. Andre Negere komme hundrede Mile ned fra Landet, alene for at see ham. Naboefongerne indbøde ham til sig paa den forbindeligste Maade, og lode ham sige derhos: at de gierne vilde drage ned for at see ham, men vare bange for, at en alt for stor Sværm af deres Undersaatter skulde løbe med, ogsaa for at see, og at disse da kunde foretage noget ham til Skade eller Fortred. Kongen Ursue sendte ham een af sine Dettre med betydelige Foræringer, og lod ham sige, at han ønskede at op-

C 2

drage

(*) Holb. Danm. og Norg. Beskr. Tillemands Beskrivelse over Guinea.

drage et Barnebarn af saa værdig en Mand; men Schilderup frabad sig Uren. Da han døde, udbredede sig en ganske ualmindelig Sorg blandt de Sorte. De sørgede for ham som for en Fader; nogle løbe forvildede omkring, særdige at affive sig selv; og aldrig er nogen Europæers Død saaledes bleven beklaget paa disse Kyster. Og saa i hans Tid blev Handelen dreven med stor Fordeel. Schilderup kunde ei faae saa mange Vare tilsendte, som han kunde affætte. (*)

I Aaret 1734 kom Bornekopperne først til Grønland. En grønlandsk Dreng, som kom tilbage fra Kiøbenhavn, bragde denne Uheld med sig. Han døde selv først deraf, kort efter han var kommen i Land, og strax derpaa udbredte Sygdommen sig fra Hytte til Hytte. Grønlænderne havde aldrig havt den i Landet før. De vidste intet Middel derimod, og havde i den haarde Vinters Tid kun slet Pleie i Hytterne. Derfor blev den overalt dødelig. Af 200 Familier, som boede to til tre Mile omkring den danske Colonie, bleve neppe 30 tilbage, og paa Colonien selv døde mange. I denne Elendighed segde adskillige Grønlændere, naar de begyndte at føle Sygdommen, til de saa Bygninger, som de Danske havde

(*) Rømer om Guinea. Histoire philosophique & politique des Etablissements des Européens dans les deux Indes, Tom. 4.

havde opfært, og bade om Skiul og Hielp. Især søgte de til Præsten Hans Egede; thi de havde meest Fortrolighed til ham, fordi han, fra det første han kom paa Den, havde omgaaet dem med en besynderlig Venfældighed. Han tog imod dem, og gav dem Plads i sine egne Beræller, saa mange som kunde rummes. Men ikke nok dette. Han og hans Kone gik endog selv om iblandt dem, pleiede dem, opmuntrede dem, og trøstede dem i deres Nød. Der døde mange ved hans Side, og ofte maatte han staae op om Natten, og selv slæbe Liigene ud, for ei at forkomme af Stank. Men desugget kunde han dog ei overtale sig til at nægte nogen af dem sit Huus, naar de komme til ham og beklagede sig. Mange af Grønlænderne skionnede derpaa, og Egede vandt ved sin Edelmødighed det, som hine grumme Religions-Tienerne i Amerika aldrig naaede ved Haardhød. Blandt de Syge, som døde saagodtsom i hans Arme, var en gammel Grønlænder. Han havde før været ligegyldig ved Egedes Taler, og ofte spottet dermed. Men nu han saae saa megen Medlidenhed hos en Fremmed, blev han vert, og satte Priis baade paa Egede og Religionen, han forkyndte: „Du,“ sagde han til ham, i det han døde, „Du har gjort det imod os, „som neppe vore egne skulde have gjort. Du „har pleiet os, Du har begravet vore Døde, „at de ei ere blevne opædt af Ravnne og vilde „Dyr. Du har lært os, hvordan vi kan blive „salige, saa vi kan døe med Glæde og vente

„et bedre Liv efter dette.“ En sand Lovtale for Egede. (*)

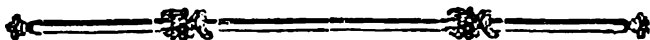
I Aaret 1775 indstrandede et Skib imellem Fiskerleierne Hornbek og Billingebeek paa Cronborg Amt. Skibet, som var bestemt til Skotland med Vug, førdes af en engelsk Skipper, Thomas Bruin, og havde foruden ham endnu fem Mand ombord. Det var om Efteraaret i en mørk og stormende Nat, at disse ulykkelige Mennesker maatte friste saa haard en Skiebne. De ventede kun efter Dagens Aubrækning, for at see, hvor de vare, og hvad Haab de kunde gjøre sig om Redning. Dagen kom; de saae sig et Bøffeskud fra Landet og raabde om Hielp. Ved disse ynkelige Raab forsamlede Bønderne af Hornbek og Billingebeek sig paa Strandbredden. De satte Baade ud for at roe ombord; men Stormen blev ved at rase saa stærk, at det ei var mueligt at trænge igiennem. Ofte gjorde de Forsøg derpaa; men Forsøgene mislykkedes; de maatte hver Gang vende tilbage uden at naae deres Hensigt. Imidlertid stode de arme Skibbrudne paa Braget, overladte til dem selv. Trættede af forrige Nats Arbeide, udmattede af Kulde, Hunger og Angest, tabde de efterhaanden Mod og Styrke, og styrtede døde ned ved Siden af hinanden. Hen paa Eftermiddagen vare alene Skipperen

(*) Erank. H. st. om Grønland 5te Bog. Den Grønlandske Missions-Historie af Egede.

peren og Styrmændene tilbage. Styrmændene, forfærdet ved at see Liizene omkring sig, besluttede da at anvende de sidste Kræfter, han havde tilbage, paa at svemme i Land. Han favnede Skipperen, sagde ham Farvel, og kastede sig derpaa ud. Men neppe var han kommen nogle Favne ud fra Braget, før et Stykke flydende Træ stødte paa ham; det knusede hans Hoved; han sank. Alle disse ynkkelige Scener maatte Bønderne paa Strandbredden være Tilskuere til. Enhver Scene havde rørt dem. Denne sidste satte dem i saadan Bevægelse, at de paa ny begyndte at beraadslaae, om det da ei paa nogen Maade skulde være mueligt, at redde Skipperen, som nu ccne var tilbage. Da traade frem Huusmændene Anders Jensen, Peder Jensen, Svend Bagge, og Tjeneste-Karlene Jens Larsen og Svend Pedersen, alle af Hornbek, og forbandt sig til at vove det Allerhyderste paa det sidste Forsøg. De satte sig i en Baad, lægge Aarer til, anspænde alle Kræfter, arbeide sig frem igiennem Belgerne, naae endelig ud til Braget, tage Skipperen med i Baaden, arbeide sig igien tilbage, og bringe ham i Land til almindelig Glæde. Den halvdøde Mand blev derpaa baaren op til et Huus, hvor de forfriskede ham efter deres fattige Evne, det beste de kunde, indtil han kort efter blev modtagen i Dronning-Møllen, et Sted der i Nørheden, hvor han ved omhyggelig Pleie efterhaanden fik Liv, Helbred og Styrke igien. Da Skipperen var kommen til sig selv, og saae disse gode Folk, som havde vovet deres Liv for at redde hans, tog han frem

de Penge, han havde hos sig, og bød dem en Deel deraf. Men saa modige, som de før havde været til at gaae Faren imøde, saa uegennyttige vare de nu. De forlangde ingen Belønning, men ansaae det for Pligt, at have udrevet en ulykkelig Mand fra Døden. Dog! deyses ædle Handlinger fortiende Belønning, og fik den. En indfødt dansk Mand, som levede uden for Fædrelandet, da han hørde Fortællingen derom, glædede han sig over sine Landsmænd, og besluttede at vise dem den Skønsomhed, der tilkom dem. Til den Ende tillagde han enhver af benævnte fem Personer 25 Rigsdaler saa længe de leve. Disse Gaver nyde de nu aarlig. Naar nogen af dem doer, skal hans Anpart deeles mellem de Overlevende, og den, der bliver sidst tilbage, nyder de fulde 125 Rigsdaler aarlig paa sin Livstid.

Høimodighed.

At kunne ophøje sig over virkelige Fornærmelser, tilside-
sætte Brede, hvor der gives Leilighed til Hevn, og række
Haanden endog til en synkende Fiende; at see store Fordeele
tilbyde sig, og ikke gribe dem, fordi de større Pligter befale
at fornægste dem; og overalt, at see alene paa den rette
Dyd, den sande Ære, de høie Pligter, med Tilfidsættelse
af alt det, der kan friste det menneskelige Hjerte til at handle
derimod: det er altid stort; det fordrer Sielen, der vide at
høve sig over det Almindelige; og den, som viser dette,
øver sandt Høimodighed.

Religionen, vor dyrebare Religion, kan danne saa-
danne Høimodige; thi den lærer os at sætte Priis paa det
Høie og Værdige, at elske vore Fiender, at affige vore Smaa-
lyster, at opofre os, naar Pligterne kalde, for vore Brødre,
og at søge Erstatning for alt dette i Guds Kierlighed og en
salig Udødeligheds Haab. Men kun faa fatte disse Reli-
gionens hellige Bevæggrunde, og beholde dens Udfigter; der-
for ere endog blandt Christne de sande Høimodige kun faa.

Ofte virker den higende Lyst til at gjøre Opsigt noget,
der synes høimodigt, men er det dog ikke. Handlingen kan
være gavnlig for Staten og Medmennesker, og fortienet i den
Hensende nogen Berømmelse; men Mennesket selv, der
øver den, vinder derved ingen Fortieneste for sig. Han er
stormodig, ikke høimodig; og hvilken Forskiel mellem disse!
Hvi seer kun paa sig selv, nedtrykker andre, ser selv at an-
sees for den største og beste; denne ser og paa andre, og

agter det Edle, hvor det end findes. Hiin handler for at roses, at æres, at beundres: Denne, fordi han kender Gud, Fædreland og Medmennesker i fuld Værd. Hiin gjør sig Fortieneste af Alt: Denne finder Pligt overalt. „Saaledes „bør jeg handle,“ tænker han; „og værst for mig, om jeg „tænkte anderledes.“

Skiold, som var egentlig den første, der grundfæstede Danstkes Trone i Norden, opsteeg til Kongeværdigheden, ikke alene ved at kæmpe for Fædrelandet mod fremmede Voldsmand, men foræremmelig ved at gjøre Vel mod Folket. Trældom kunde han ikke lide i Landet. Han affkaffede den; og fandt han nogen fortrøkt af Vanhæld, var det ham vigtigt, at finde Udveie til at lindre deres Nød. Hans Stridsmand tiende ham med Lyst; thi han belønnede dem vel. Naar der blev gjort Bytte i Feidetider, og det skeede ofte, thi hans Vaaben vare seierlige, da beholdt han intet deraf for sig selv, men lod Folket deele det. „Krigsfolket,“ sagde han, „hører Byttepenningen til, men Hovedsmand,“ den Æren.“ Dette gjorde hans Minde helligt blandt Efterkommerne. Kongerne efter ham lode sig kalde Skioldunger, og ansaae dette Navn for et Hæders-Navn. (*)

Kegner

(*) Saxo 1ste Bog.

Regner Lodbrog givtede sig med Latgertha, en modig Skioldmøe af Norge. Hun havde hjulpet ham i Strid mod Kong Fro af Sverrig, og da havde han seet saadanne Manddoms Prøver af hende, at han troede sig meer end lykkelig ved at ægte hende. Men Regner var ustadig i sin Elskov. Efter nogle Mars Egetskab forlod han hende, og givtede sig med en anden. Imidlertid gjorde nogle af hans Under- saatter Oprør imod ham. Regner kom i Knibe. Latgertha fik det at vide. Hun glemde da Fornær- melsen, kom ham til Undsætning, og hjalp ham at vinde Seier. (*)

Sivard Digre, Greve i Northumberland, var en tapper Mand af dansk Blod. Han sendte sin Søn ud mod Skotterne i Strid. Sønnen viisde sig som Helt og streed mandig; men han blev tilsidst omringet af Fiender og dræbt. Det varede ei længe, før han Død blev Faderen forkyndet. „Hvor fik „min Søn sit Banesaar, for til eller bag til?“ spurgde strax den Gamle. Budet svarede: „for til.“ „Vel,“ sagde han videre: „Det glæder mig; thi „intet andet sømmede enten ham eller mig.“ (**)

Ben-

(*) Særo 9de B. Schön. N. Hist. I D.

(**) Gest. & vest. Dan. ext. Dan. T. 2.

Benderne bleve oprøriske i Kong Røriks Tid. De Danske droge ud imod dem. De tumledes først om paa Søen uden skynderlige Fordeele paa nogen af Siderne. Endelig bleve de eenige om et Hovedslag. Men da begge Hærene vare opstillede, traade een af Benderne frem og udfordrede een af de Danske, hvem der havde Lyst, til en Tvekamp. En ung Stridsmand af de Danske gik frem, og bød sig til; men han havde ei Kræfter nok mod den anden; han blev overvunden og faldt. Dette var en Triumph for Benderne. Seierherren pralede af sin Styrke, og blev ved at udfordre paa ny. Rørik, som ønskede at see sit Lands Ære oprettet igien, opmuntrede sine Folk til ei at lade sig kysse. Ubbe, en anden Dansk, løb til og sagde: at han nok skulde see at oprette det Tabte. For at tilskynde ham desmeere, tilbød Rørik ham en Guldkjæde til Belønning; men i det han vilde kaste den til ham, faldt den i Vandet og sank. Ubbe saae det uden Fortrydelse. „Det er mig kiert,“ raabde han, „at den sank; thi nu see Alle, at jeg ei leies til Strid, men at jeg kæmper for Æren.“ Neppe havde han sagt det, før han sprang i Kredsen. Striden varede længe. Til sidst faldt de begge paa een Gang. (*)

Half, Konge paa Rogaland og Hordaland i Norge, gjorde sig berømt ved sine idelige og lykkelige

(*) Gest. & vest. Dan. T. 3. Cap. 3 B.

lige Seetoge. Han havde ingen i sit Selskab uden dem, som tilforn havde givet kiendelige Prever paa Styrke og Mod; og disse antog han under visse Love, som alle sigtede til at gjøre dem mandige i Strid, og lemsældige mod Overvundne. Dette Kæmpe- og Selskab var overalt bekiendt i de nordiske Farvande, og udgjorde, saa at sige, en liden flydende Republik. Da de i mange Aar havde ført denne Levemaade og vundet Ære og Bytte, fik de i Sinde at seile tilbage til Norge. Underveis overfaldt dem en heftig Storm. Skibet, som var beladt med Folk, var synkefærdigt, og de saae intet andet Middel for sig, end at nogle maatte kastes over Bord, for at lette Skibet og redde de andre. Half gjorde da det Forslag for sine Mænd, at kaste Lod om, hvem der her skulde opofres for sine Stalbrødre. Men neppe havde han udtalt, før enhver tilbød sig uden Lodkastning. De kappedes om at springe over Bord, indtil Skibet var saa let, som behøvedes. (*)

Rong Ingi af Norge havde sat Dagfind, een af sine tappre Stridsmænd, til at opbygge Slottet i Bergen. Baglerne, et Parti af Landets Folk, som havde valgt sig en anden Konge og forfulgde Ingi, droge imidlertid mod Bergen, gjorde Angreb, og opfordrede Dagfind til at overgive sig. Dagfind gjorde længe tapper Modværge; men da Fienden til-

sidst

(*) Eshøn. N. Hist. 1ste D.

sidst blev ham for stærk, og han ingen Muelighed saae til at holde sig længere mod Overmagten, sendte han Bud til Philip, Baglernes Konge, om Fred og Leide for sig og sine Folk. Kongen :od ham svare: at han kunde komme og saae Fred for sin Person. „Er ikke det samme for mine Folk?“ spurgde Dagfind, da dette blev ham forkyndet. Man svarede: Nei. „Siig Kongen da,“ blev han ved, „at jeg vil „intet have for mig alene; enten skal vi alle have „Fred sammen, eller jeg døe med dem.“ Philip beundrede Dagfinds Beslutning, lod ham forkynde Fred ogsaa for sine Folk; og da først overgav Dagfind sig. (*)

Steen Rosensparre, et ungt Menneske paa 24 Aar, fulgte de danske Tropper i Sverrig i Aaret 1612. I en Fegtning, som forefaldt ikke langt fra Warbiereg den 21 Februarii, var han tilstede. Han viisde sig meget uforfærdet, og foer om, hvor Heden var stærkest. En af hans Venner, som saae det, raabde da til ham: „at han skulde skaane sig, og be- „tænke, at han var alene tilbage af sin Slægt.“ „Ja!“ svarede Rosensparre ham, „nu er det ei Tid „at tænke derpaa. Et godt Navn gaaer for alt.“ Han blev ved som før, og faldt en halv Time derefter. (**)

(*) Sn. Sturl. N. Kron.

(**) Nothes Brave Mænds Estermale.

I den syv Mars Feide med Sverrig under Fri-
 derik den Anden, førde Herluf Trolle Floden
 i Østersøen. Han førde den som en kiel og aarvaa-
 gen Svemand, og lod tilsidst sit Liv for Fædrene-
 landet. Om Vinteren, før han fik sit Banesaar,
 var han løben ind til Kiøbenhavn, for at sætte sine
 Skibe i Stand. Han gik imidlertid selv hver Dag
 paa Holmen, saae til og drev paa, at alting kom
 i Stand. En Dag kom Præsten Hemming der til
 ham, og talede nogen Tid med ham om Skibene,
 Søen, og Farerne paa Søen. Hemming undrede
 over, at Trolle, som saa ofte havde prøvet dem,
 endnu saae dem med saadan Munterhed imøde. „Om
 „ jeg mister Livet,“ svarede Trolle, „ daer jeg ikke
 „ derfor; desuden, hvorfor ere vi Adelsmænd?
 „ Hvorfor bære vi Ordener? Hvorfor eie vi Herre-
 „ gaarde? Vil vi nyde det Gode, maae vi ei krympe
 „ os for Faren, naar det gielder.“ (*)

Harald Haardraade fik i Sinde at sætte Prøve
 paa nogle af sine Undersaatter, for at vide, hvorledes
 de tænkte om ham, og hvorvidt han kunde forlade sig
 paa dem. Ved Belønninger lokkede han da nogle
 til at reise omkring, og udgive sig for at være ud-
 sendte fra Kong Svend i Danmark, for at tilbyde
 Normændene hans Beskaf og overtale dem til at
 affalde fra Harald til sig. For at gjøre deres Foregi-
 vende

(*) Hofmans Portr. hist.

vende sandsynligt, bleve dem medgivne betydelige Foræringer og falske Breve, skrevne i Svends Navn; og alting blev overlagt saaledes, at ingen skulde mærke Listen. Einar Lambeskielsver var den Tid den mægtigste Mand i Landet næst Kongen. Tapperhed og Klogskab havde han viist i adskillige Kongers Tid, og megen Anseelse havde han vundet blandt Almuen, fornemmelig i Trondelagen, hvor Alle vare ham hengivne. Han var da fornemmelig een af dem, som de Udsendte havde Befaling, at sætte Prøve paa. De kom til Einar, frembragde deres foregivne Ærende, og gjorde ham store Løfter. „Vel veed jeg,“ svarede Einar, „at Harald er mig ikke god. Svend har derimod ofte viist mig saa megen Ære, at jeg bør ønske mig hans Venskab. Men sig ham dog: vover han at angribe Haralds Rige, da skal jeg møde ham med alle de Tropper, jeg kan sanke, og forsvare min Konge. Udfalder maae blive som det vil, men aldrig skal jeg blive Forræder.“ (*)

En formuende Bonde, Hagen Langbiørnsen, blev, ligesom Einar Lambeskielsver, fristet af Haralds Udfikkede; men han var ligesaa kiel, og svarede dem i samme Tone. Da Kongen hørde denne brave Mands Uegennyttighed og Bestandighed, drog han selv hen til ham, roesde ham, og tilbød at giere ham til Jarl. Navn af Jarl var den Tid et stort Navn, men

(*) T. Torf. Hist. Pars 3.

men dog kun lidet for Hagen. „Min Stand er „mig god nok,“ sagde han; „og jeg vil hellere være „blandt dine fornemste Bønder, end blandt dine rind- „geste Jarler.“ (*)

En Deel af Bagrien og Landene der omkring herskede en Fyrste Henrik. Rongerne faldt usformodentlig ind i hans Lande og plyndrede. Han søgde Hielp hos Holstenerne, sine Naboer, fik den, og fordrev Rongerne. Men de holdte sig ikke længe rolige. Kort Tid derefter gjorde de Opstand igien, sloge Baldemar, Henriks Søn, ihjel, og erklærede sig atter for Fiender. Henrik maatte nu igien anmode Holstenerne om Hielp. De sendte ham 1600 Mand. Disse gik igiennem Lauenborg og Meklenborg mod Wolgast, hvor de forenede sig med Henriks Folk. Imidlertid havde Rongerne, da de herde at Holstenerne vare i Vente, tabt Modet, og tilbudet om Ratten tilforn, at ville give Henrik 200 Mark, ifald han vilde skaane dem for Angreb. Henrik, som kiendte Rongerne, og vidste, hvor vanskeligt det vilde være, at anfalde dem i deres eget Land, tog det i Betænkning, og saasnart Holstenerne vare ankomne, kaldede han dem frem, fortalde dem hvad Forflag, der var giort, og spurgde dem, hvad de syntes derom. „Vel ere vi kun faa i Tal,“ svarede Holstenerne, „men vi see meere paa Vre end Binding. Du „spør-

(*) Ibidem.

„ spørger , om vi skulde tage din Søs Mordere til
 „ Naade for 200 Mark ; men er det en Erstatning,
 „ dit store Navn værdigt ? Det synes os ikke . Ei
 „ heller have vi forladt Koner , Børn og Boliger,
 „ for at blive vore Fiender til Spot , og hjemhente
 „ Skiændsel for vore Sønner . Lad os gaae frem
 „ over Isen og gribe dem an , og du skal see , at vi
 „ vide at agte en priselig Dod for den beste Fordeel .“
 Henrik blev opmuntret af deres mandige Mod , og
 førde Tropperne frem . Da de nærmede sig mod
 Rynge , vilde Henrik stille sine Folk i Orden . Han
 spurgde , hvem der havde Lust at være foran . Hol-
 stenerne tilbød sig strax , og sagde : „ at det var en
 „ gammel Lov iblandt dem : altid at være de første til
 „ at angribe , og de sidste til at sige ; den havde de
 „ arvet fra deres Fædre , den vilde de følge endnu .“
 Hæren blev da indrettet saaledes , at de 1600 Mand
 Holstener stod i Spidsen , de andre bag dem ; og
 i den Orden traade de paa Landet , og begyndte
 Fiendskaberne . Ryngerne , forfærdede ved den an-
 rykkende Magt , sendte deres øverste Præst til Henrik ,
 for igien at handle om Fred . Han tilbød først 400 ,
 siden 800 Mark ; men Penge vare intet for Hol-
 stenerne . De afflog alle disse Tilbud , og fordrede
 Strid og Ryngernes Ydmygelse . Da kastede Præ-
 sten sig ned for Henriks Fødder , tiggede med græ-
 dende Taare om Skaansel , og sagde : at de vilde paa
 ingen Maade gjøre Modstand , Landet skulde staae
 ham aabent , og han maatte handle deri som han
 vilde . Holstenerne , som kun attraaede den Ære
 at

at ndmnye og straffe Oprørerne, anfaae det nu for en Skam at nedflaae dem, naar de ei vilde stride. De bifaldt derfor en Fredsslutning, hvorved Røngerne maatte bøde til Henrik 1040 Mark, og stille Gidsler til Forstøkning for deres Rolighed i Fremtiden. Derpaa droge de hjem igien hver til sit. (*)

Magnus Erlingsen blev, endnu som Barn, udvalgt til Konge i Norge. Erling hans Fader styrede Regieringen og værgede Landet. Imidlertid opstod Sigurd Sigurdsen, og fordrede en Deel af Norge. Greve Sigurd understøttede hans Parti, sankede en Deel af dem, der havde sværmet om i de foregaaende urolige Tider, og drog ned til Bigen mod Magnus Erlingsen. Saasnart Erling hørde det, vilde han ei oppebie Fienden, men drog ud at søge ham. Greve Sigurd formodede ei, at han endnu var Fienden nær; han slog sig derfor til Ro om Natten paa Gaarden Randsnæs. Erling kom imidlertid al Gaarden; hans Speidere løbe ham imøde, og forkyndede ham, hvor let han nu kunde dræbe Sigurd og alle hans Mænd. Krigsfolket hørde det med Glæde, og bade kun at de maatte sætte Ild paa Gaarden, og enten indebrænde dem, om de bleve der, eller dræbe dem, naar de flyede. Men Erling saae meere paa Vren end Fordeelen. „Vel ere der,“ sagde han, „mange iblandt af de Folk, der dræbde
D 2 „Kong

(*) Christ. Slesv. : Holst. Hist. 1 D.

„Kong Ingi, og have øvet alle Slags Voldsom-
 „heder; men dog ville vi ei staae os paa dem i Søvn.
 „Vi ville efterfølge ærlige Høfdingers Exempel, og
 „staaes med vor Fiende ved lys Dag.“ Han bed
 derpaa sine Folk at sætte sig i god Orden, hver paa
 sit Skjold, indtil det dagedes; da lod han giøre
 Allarm. Sigurd satte sig i Orden. Saasnart han
 var færdig, befalede Erling alle sine Mænd at an-
 raabe Gud om Lykke og Seier. Derpaa angreb han,
 slog og vandt. (*)

Da Knud Lavard, som Hertug i Slesvig,
 havde uddrevet Bønderne, angreb han dem i deres
 eget Land. Deres Hertug, Henrik, trak sig tilbage,
 og Knud gik frem med stærke Skridt, saa at før Hen-
 rik ventede det, stod Knud med sin hele Krigshær
 uden for en Fæstning, hvor Henrik havde lagt sig
 med nogle faa Folk, og slaget sig til Rolighed, fordi
 han troede, at hans Fiende endnu var langt borte.
 Nu havde Knud Leilighed til at overrumple ham.
 Men Henrik var Knuds Sødsfendebarn. Vel havde
 han begyndt Krig mod Landet; men Ursagen var,
 at Kong Niels, hans Morbroder, havde nægtet ham
 sin Mødrene-Arv, og den havde han Ret til at kræve.
 Alt dette betænkte Knud. Han lod sig det derfor
 være nok, at have bragt sit Hertugdømme i Rolighed;
 han vilde ikke bruge Overmagten til enten at under-
 trykke

(*) Sn. Sturl. Norske Krønike.

trykke eller forurette en ydmyget Frænde. Istedes for at angribe Fæstningen, tog han da nogle faa Ryttere med sig, reed til Stadsporten, og lod Henrik sige, at han var der og tilbød ham Fred. Henrik sad just til Bords, da Budet kom, der forkyndte ham Knuds Tilbud og hans Nærværelse med samlet Magt. Han kunde ei troe, at Freds=Forslaget var andet end et Spotteord fra en Fiende, der havde ham i Hænderne; han blev derfor saa forfærdet, at han faldt om paa Bordet og kunde neppe tale. Men han blev snart overbeviist om, at han frygtede forgieves. Knud kom, kaldte ham sin Ven, omfavnede ham, og gav ham af sine egne Midler al den Mødrene=Arv, han havde krævet. Henrik maatte fælde Taarer af Glæde og Henrykkelse, og tilbød ham strax sit Rige efter sin Død. Knud vilde ikke benytte sig af Tilbudet; thi Henrik havde to Sønner, dem vilde han ei fornærme. Henrik blev dog ved, og udnævnedes ham til sin Tronfølger. Noget Tid efter døde Henrik. Knud gjorde ingen Fordring paa Riget, men lod Sønnerne nyde deres Rettigheder. Men disse bleve begge lige uduelige til at regiere. De grebe til Vaaben imod hinanden, og bleve dræbte. Nu var ingen tilbage af Henriks Stamme, som havde Ret til Tronen; nu besteg Knud den. (*)

Kong Ingi Baardsen og hans Broder Hagen Jarl havde sluttet en Forening, at den Længstlevende

D 3

af

(*) Christ. Slesvigholsteenske Hist.

af dem skulde have hele Riket Norge, og efter samme Længstlevende skulde det falde til den af deres Søner, som var ægtefødt. Hagen Jarl havde da største Formodning til at see sin Søn paa Tronen; thi Ingt havde ingen ægte Børn. Nogen Tid tilforn var opdaget en Søn af Kong Hagen Sverresen, som og var kaldet Hagen. Denne unge Hagen blev opfostreret i Hagen Jarls Hus. Han viisde allerede i sin tiuige Alder disse ualmindelige Naturgaver, der spaae om den store Mand. Folket yndede ham meget, baade for hans egen og for hans Forfædres Skyld. Saa meget altsaa som Hagen Jarl, i Følge af den sluttede Foreening med Ingi, havde at håabe for sin Søn, saa meget maatte han frygte for, at han selv opfødte ham en Medbeiler, der vilde blive ham farlig, fordi hans Kettigheder vare stærkere; thi den unge Hagen nedstammede i lige mandlig Linie fra Kong Sverre; han selv derimod fra Kong Sverres Søster, som havde givet sig uden for Kongeslægten. Dog gjorde alt dette ingen Forandring i den Kierlighed, han havde baaret for Barnet, og den Omsorg, han havde viist for hans Opdragelse. Christine, Hagen Jarls Kone, var svagere i dette Tilfælde; hendes Kiære Søns tilkommende Lykke laae hende paa Hjertet; hun anfaae derfor den unge Hagen med skæle Dine, ærgrede sig, naar nogen rosende ham, og talde ham ofte haardt til. Hide, en flettænkende Mand i Hagen Jarls Tieneste, mærkede det; han foreslog hende, at rydde den unge Hagen af Veien; hun bifaldt hans Anslag; men Hagen Jarl maatte være eenig med.

med. Hvide troede, at dertil behevedes ei mange Overtalelser. Han gik derfor fortrolig til Hagen Jarl, og saagde: „Du opdrager et Barn, som alle „holde for Sverres Sønnese. Baade de Store og „Almuen hude ham, og enhver vil stræbe at fore- „drage ham fremfor din Sen til Riget. Vil du „sende ham ud af Landet, skal der nok findes dem, „som, for at tiene Tak hos din Sen, skal enten lem- „løste ham, eller paa anden Maade giere ham saa „ubeqvem til at regiere, at Alles Hjerter skal hrefter „afvendes fra ham; og vil du betro mig dertil, skal „jeg udrette alting saaledes, at du skal takke mig „derfor.“ „Forbyde Gud,“ svarede Hagen, „at jeg skulde kisse et Rige saa dyrt til min Sen, at „jeg derfor skulde omkomme en Søn af disse store „Mænd, hvilke jeg fremfor andre er forbunden, og „hvis Fortienester jeg ber giengielde.“ Dette sagde han, og den nedrige Hvide ansaae han siden med Foragt. (*)

Efter Hagen Jarls Død blev den unge Hagen Hagensen opfødt ved Ingis Hof. Folket elskede ham. Endeel vare derimod misfornøiede med Ingi. Disse Misfornøiede troede, at de best kunde trykke ham ved at opvække ham en ung og nydet Medbeiter. De gik derfor til Ingi, og bade ham at overlade Hagen et Stykke Land i Forleghning til sin Underholdning.

(*) Torf. hist. Norv. Pars 4.

holdning. De foresloge dertil Jemteland, som den Deel, han var nærmest til, siden hans Farfader, Kong Sverre, havde vundet det med Sværd. Ingi indsaae uden Tvivl hvad det egentlig laae skult under dette Forslag; han svarede dem da, at Hagen fattedes intet ved hans Hof, og at han nok skulde sørge for ham. Da dette ikke lykkedes, vendte de dem til den unge Hagen selv. De gik til ham nogle Dage efter, droge ham til en Side, og forestillede ham: „ at det ganske Rige, som hans Farfader havde erhvervet og besiddet, det havde nu Ingi, og nægtede at overlade ham endog den mindste Deel deraf, da derimod mange andre, som hverken havde Fædsel eller Rettighed dertil, havde de høieste Værdposter og de beste Forlehnninger; men vilde han tillade dem at tage ham til Ansører, da skulde alting saae en anden Vending; de vidste, at mange af Ingis forhen saa troe Folk vare nu misfornøiede, og faldt gierne fra ham; de vare og forvissede om, at alle Baglerne, som nylig efter langvarig Feide havde giort Fred med Ingi, skulde strax reise sig igien og følge dem, saasnart de saae Hagen til Ansører; det stod da kun nu til ham, at vælge og blive Konge.“ Hagen hørde dem ud, men svarede strax: „ Jeg er endnu for ung til saa stort et Foretagende; desuden var det stor Uraad, at sætte dem op mod hinanden, som bør forsvare een Herre. Hellere vil jeg bie indtil Gud under mig saa meget af mit Fædrene=Rige, som ham synes. Men ingenlunde vil jeg opreise Krigsfolket,

„folket, eller begynde Ufred i Fædrenelandet.“
Hagen var den Tid elleve Aar gammel. (*).

Harald Haarfager satte sine Sønner til Konger under sig. De vare mange og urolige, og forligedes ikke altid vel. Erik Blodøxe overfaldt Biørn og dræbde ham. Halfdan Svarte angreb igien Erik om Natten og forjog ham, og Erik flyede til sin Fader. Erik var Faderens kiereste Søn. Harald blev derfor meget forbittret mod Halfdan, og drog op mod ham med en vældig Hær. Halfdan, ung og trodsig, vilde ei falde til Føie, men samlede paa sin Side alt hvad han kunde, og mødte sin Fader med Sværdet i Haanden. Her var et truende Syn for Landet: Faderen væbnet mod Sønnen, og Borger mod Borger. Men blandt Halfdans Fortrolige var en gammel og viis Mand, Guttorm, kaldet den Sindrige. Han havde længe tient som Skald først ved Harald Haarfagers og siden ved Halfdans Hof. De havde tit tilbudt ham Forøringer af Bærdie; men han havde aldrig villet tage enten Penge eller Penges Bærd, men stedse forbeholdt sig at blive føiet i den første Begiering, han gjorde; og dette var ham lovet. Da Guttorm nu saae disse Hære mod hinanden og Landet i Fare, da troede han det Umagen værd at bede den første Gang. Han træder frem mellem Hærene, erindrer begge Konger

(*) Torf. Hist. Norv. Pars 4.

om deres Løfter, og beder for Fædrenelandets Rolighed, at den ei maatte opoffres for Haralds og hans Søns Tretter. Kongerne kunde ei nægte ham det; thi de vare forbundne ved Løfter; og Løfter vare den Tid hellige. De sluttede da Forlig. Halfdan beholdt sit Rige. Harald drog hjem. Alting blev roligt; og Gnttorm ansaae det for en Ære, at have reddet Fædrenelandet. (*)

Capitain Bosbein havde ved adskillige Leiligheder viist sig opsætsig imod **Tordenskiold**, under hvis Opsigt og Befaling han førde et Skib; han havde overtraadt Tordenskiolds Befaling paa det vigtige Toq mod Gothenborg, og var tildeels Marsag i at det mishykkedes; han havde forladt Floden paa sin egen Haand, og var gaaen op at krydse under Norge. Tordenskiold var derfor forbittret paa ham, havde indsendt Klager over ham til Admiralitetet, og affærdiget Befaling til at holde ham fast. Men imidlertid kom Bosbein i Slag med et svensk Krigsskib. I Slaget holdt han sig tapper, og erobrede Skibet. Saasnart Tordenskiold fik Kundskab herom, glemde han alle hans forrige Forbrydelse. Nogle af Bosbeins Venner lode ham det vide, og bade ham at skrive Tordenskiold et Brev til, for at afbede sin Forseelse. Bosbein gjorde det. Og da ikke alene sendte Tordenskiold ham et Brev tilbage, hvori han bevid-

(*) Snorro Sturlesens Norske Krønike.

bevidnede ham sit Venſkab og ſin Høiagtſe, men anbefalede ham endog ſaa vel hos Kongen, at han ſtrar blev forfremmet til Commandeur-Capitain. (*)

I Aaret 1725 indkom adſkillige Klager af Betyndhed mod Admiral Judichår, den Tid Chef ved Holmen, og mod Kammerherre Gabel, Præsæs i Admiralitetet. Judichår, ſom ellers havde ſtore Fortienester, var dog her ei at undſkyldes; og Gabel, ſom paa een Gang foreſtod adſkillige betydelige Embeder, og blev ofte brugt i Statsſager, havde i dette Embede været forfømmelig. Friderik den Fierde fandt det fornødent, at ſætte en Commiſſion til at underſøge Holmens Tilſtand, og gav Greven Chriſtian Rantzau everſt Sæde i Commiſſionen. Denne brave Mand havde længe havt Misforſtaaelse med Gabel, og Gabel havde nogle Aar tilforn ved den Anſeelse, han ſtod i ved Hoffet, bragt det ſaa vidt, at Rantzau var bleven affat fra alle ſine Embeder. Det ſaae altsaa farligt ud for Gabel, ſaa meget meere, ſom der indkom eſterhaanden adſkilligt, der beviisde, hvor meget Holmen i de ſidſte Aar havde lidt ved Mangel af Tilſyn. Men fra den Time af, at Rantzau ſatte ſig i Commiſſionen, gjorde han ſig det til en Lov, at anſee Gabel ikke ſom ſin Fiende, men ſom en Mand, der havde vaaget med Troſkab og Tapperhed for ſit Fædreland i Krigen, og der nu var brugt

(*) Torbenskiolds Levnet.

brugt i alt for mange vigtige Embeder til at kunne paapasse dem alle med lige Flid. Han lod alt Personligt være glemt saa ofte han undersøgte hvad der indkom imod Gabel, og erklærede for sine Venner, at han vilde herne sig over sin Uven ved at forsvare ham, saavidt Pligterne tillode det, mod hans Misundere og Fiender. Rankau var da alene den, som Gabel havde at takke for, at Misundelse ei fik den Magt, som Leiligheden bød, til at undertrykke ham. Friderik den Fjerde, som meget erkyndigede sig om sine Undersaatters egentlige Tænkemaade og deres personlige Handlinger, fik det at vide, og fattede Høiagtelse for Rankau. (*)

Da Tropperne sidst stode i Helsteen, for at møde Rufferne, der vare i Vente, saae man, hvor megen Trofskab Landet i de farlige Tider kan vente sig af sine indfødte fremfor af leiede Stridsmænd. De Danske og Norske holdte Fod, og glemde ei, at de vare der, for at gaae Fienden under Øine. De Fremmede lurede størstedeelen kun paa Leilighed til at løbe bort; og faasnart de saae den, biede de ei længe. Enten de vare udsatte paa Poster eller ei, det var dem det samme; de løbe undertiden stollevis med Mundering og Gevær. Det gik saa vidt, at man var nødt til at forstærke Bagterne, og besatte de yderste Poster med Indfødte, der havde Befaling, ei alene

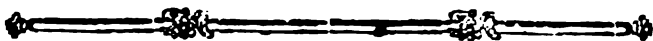
(*) Friderik den Fierde's Historie af Høyer. Manuser.

alene at passe paa Fienden, men endog paa dem, der skulde slaaes med Fienden. En Aften, da alle Posterne saaledes vare udsatte, da det var bekiendtgjort, hvor vidt enhver maatte gaae uden for Leiren, og alting var roligt, sneeg een af de Gevorbne sig ud af Leiren, og var paa Veie til at følge sine Landsmænd. En Normand, som stod paa Post, raabde ham strax an et Par Gange; og da han ei svarede, lagde han an og sked ham paa Stedet. Skuddet satte Folket i Leiren i Bevægelse. Prindsen af Bernborg, som commanderede Regimentet, kom til, og da han saa at det var en Forsøber, der var nedlagt af en Skildvagt, rosende han Normanden for sin Nidkierhed, og tog nogle Dukater frem, for at give ham. Men Normanden holdt sig tilbage: „Nei!“ sagde han, „jeg skyder ei Folk ihjel for Penge.“ Prindsen vilde overtale ham til at tage derimod, sigende: at han bød ham dem ikke som en Betaling, men som en Belønning for hans Arvaagenhed. Normanden bad da alene om een af Dukaterne, for, som han sagde, at kunne vise sine Landsmænd, naar han kom hjem, at han havde faaet en Forøring af en Prinds. (*)

(*) Euhm om Norge.

Rier.

Kierlighed til Fædrelandet.

Naturen selv har kaldet os til at elske vort Fædreland. Allerede i den unge Alder begynde vi at føle noget meer end almindeligt for det Huus, den Egn, den Luft, hvori vi ere vante; for de Personer, blandt hvilke vi blive opfødte. Vi vove til, og rundt om os finde vi en Mængde Mennesker, der have samme Sprog, samme Sæder, samme Kirker, samme Dyrighed; vore Følelser selv gjøre os ogsaa dem kiære, fordi de ere os lige. Efterhaanden som vi tænke videre, mærke vi snart, at baade vi og de ere Medlemmer af et langt større Selskab; at den Plet, vi opfødtes paa, er kun en Deel af et større Land; vi høre tale om dette Land, om Landsmænd, om Forsædre; „Her boede dine Fædre,“ siger den gamle Fader til sin unge Søn, „de vare duelige Folk, de vaagede „ for Landet, og Landet bar Frugter for dem; de sirede tap „ pert mod Fiender; i vort Folk har været store Mænd; vi „ have havt Konger, der have elsket os, arbeidet for os, kæm „ pet for os.“ Sønnen hører det; gider han røres nogen- sinde, røres han her. Dette Land, dette Folk bliver ham vigtigt, og faaer hans Ønsker. Naar vi frem til den mod- nere Alder, hvor mange ærværdige Grunde foreene sig da til at oplive og vedligeholde vore Følelser for Fædrelandet! Nu see vi, at dets Lykke eller Ulykke er vores; at vor Vel- færd, vor Sikkerhed trues, naar det er i Fare, reddes, naar det frelses, og kan stige, naar det er i Velfærd. Nu erfare vi, at det er her, hvor vore Forældre, sikkert under Lovs og Dyrigheds Varetægt, har kunnet give os Liv og Opdragelse; her,

her, hvor vi ved Medborgeres Hielp have faaet Religion, Kundskab, Vorne til at nære os selv og undertiden tiene andre. Nu mærke vi, at vi nyde Godt af Indretninger og Stiftelser, anlagte af kloge Forsædre. Alt dette er stort, bør være os vigtigt. Og høre vi tillige Religionen, da giver den os endnu flere Bevæggrunde; hvor elskede Moses Israelsliterne; ja, Jesus selv, hvor elskede han sit eget Folk!

Ogsaa er det Kierlighed til Fædrelandet, der er Grunden til al Dyd, Styrke og Lykkeligbed i det borgerlige Liv; ved den have smaae Stater hævet sig til Hæder og Vælde; men ikke saasnart astog den hos et Folk, førend dette Folk igien begyndte at tabe Dyd, Mod, Velstand og Anseelse. Aldrig lunknes da saa ædel en Drift hos Borgere i de danske Stater! Fødested, Fædreland være os dyrebart, som det var disse vore kiefte Forsædre, der talede til dets Ære, kæmpede for dets Frelse, arbejdede til dets Velstand. Lad os aldrig troe, at nogen er Patriot, fordi han kan sladdre om Fædreland og dets Beste. Den alene elsker det, der tænker, vaager og arbejder til Nytte i den Cirkel, hvor han er sat; der er villig at tilsidefatte egne Fordeele for det Almindelige, og sætter sig at opoffre Liv og Gods, hvor det gielder.

Sapperhed og Trooskab havde fordum giort de gamle nordiske Folk, og egentlig de Danske og Norske, saa anseete blandt Fremmede, at Fyrsterne i Europa gierne droge dem i Tieneste hos sig. De græske Keisere satte saa megen Fortrolighed til dem, at de i lang Tid valgde dem fremfor alle andre til deres Livvagter,

vagt, og kaldte dem Varanger. Mod Enden af det ellefte Aarhundred foretog Erik Siegod sig en Reise til det hellige Land. Paa Veien kom han til Constantinopel. Keiseren Alexius tog vel heftig imod ham; men fordi der i nogle Aar vare komne adskillige Fyrster og Krigshære fra det vestlige Europa igiennem Landet, frygtede han maaskee, at disse skulde foreene sig indbyrdes, og Varangerne med dem, og at denne Foreening skulde blive ham farlig. Han vilde derfor ei tillade Kong Erik at drage ind i Byen med sit anseelige Følge, men lod indrette for ham uden for. De Danske blandt Varangerne glædede sig over at kunne hilse deres Fædrelands Konge, og bade sig Tilladelse til at gaae ud og tale med ham. Keiseren tillod dem det, dog kun faa i hver Flok, og Erik tiltalede dem med al den Venlighed, som en Fader kunde vise mod værdige Børn. Han rojede deres Fremgang i kiekke Forsædres Fodspor, han opmuntrede dem til Hengivenhed for en Herre, der værdigede at betroe sit Liv i deres Hænder; men for alting formanede han dem „at see paa den Ære, det „nordiske Navn havde vundet i saa langtfraliggende „Lande, at det ei ved nogen Forseelse af dem skulde „tabe sin Anseelse.“ Han lagde dette til: at naat han hørde dem tiene fremdeles som nidkiere, troe, aarvaagne og mandige Mænd, da vilde han hædre enhver, der kom tilbage, ja giøre Vel mod deres Slægt og Venner hiemme. Varangerne følede ved denne Tale nye Iver for deres Fædrelands Ære, og lovede at vaage for den endnu som før. Da Keiseren

seren fik at vide hvad der var talet, forandrede han sin Mistanke, aabnede Byen for den danske Konge, og beviisde ham mange Heitideligheder. (*)

Efter Svend Estridsens Død vakkede Kongevalget mellem hans tvende ældste Sønner Harald og Knud. Harald var den ældste; Knud den beqvemste, den meest fortiente af Landet, og foreslaaet af Faderen. Dog vidste Harald saaledes at smigge Folket, at han endelig blev valgt til Konge. Modsatte Fordringer paa Kronen gave i de ældre Tider ofte Anledning til de betydeligste Ulykker for Landet. Den, som Valget gik imod, blev gierne misforneiet, og stiftede Parti mod Regieringen, for enten at hegne sig, eller forfølge sin Ret. Fædrelandet leed under disse enkelte Personers Uergierighed; og ofte kjoebdes endog en uduelig Konges Regiering dyre. Men Knud vilde ikke opoffre Fædrelandets Rolighed for Uersyge. Det blev ham meere om at gjøre, at forsvare det. Han gav sig derfor paa Soen igjen, og blev ved, lige saavel nu, som i sin Faders Tid, at forjage de fewisffe, lieflandiske og andre Seerere fra Rigets Kyster. Harald var een af de svageste Regenter, Danmark har havt. Hans Ubeqvemhed til at regiere søgde
dog

(*) Soro 12te Bog. Suhms Forbedringer i den Danske Historie.

dog Knud ei at føre sig til Nytte, men ansaae det for Ære nok, at vise Fædrelandet de Pligter, hans Broder forsømde. (*)

I Harald Gilles Tid blev Konghelle i Norge uformodentlig overfaldet af vændiske Seerøvere. De faldt ind i Byen med en vældig Magt. Borgerne, skient modige nok til at giere Modstand, vare dog for svage til at fordrive dem. Venderne fik Overhaand, og brugde Magten som Røvere; de dræbde for Fode, plyndrede Kirker og Huuse, og skaanede intet. Medens dette skeede i Byen, sadde nogle Bønder forsamlede ved et Giestebud ikke langt derfra. Rngtet kom, om Forstyrrelsen saa nær hos dem. Forsærdelse udbredde sig da iblandt dem; nogle tænkte paa at redde det, de eiede; andre at redde sig selv. Midt i denne Forvirring sprang Olvar, en kiel Bønde, frem, satte sin Hielm paa Hovedet, tog sin Øre i Haanden, og raabde: „I gode Mænd! kommer og lader os hielpe Byemændene. Det sømmer sig ei, at vi nu sidde ved Øllet. Vi maae dræbe Hedningene, og redde vort Fædreland.“ Ingen havde Lust at følge ham i Faren; alle raadede ham derfra. „Vil ingen af eder følge mig,“ blev han ved, „saa vil jeg dog fare alene, og jeg skal i det mindste lægge een eller to Hedninge ned, før jeg falder.“ I samme Dieblis foer han ud og ilede til
til

(*) Særo I Ite Bog. Erbhardi Dän. Gesch. 2ter Theil.

til Byen. Neppes saae Bønderne ham, før de løbe ham imøde, omringede og angreb ham, otte paa een Gang. Olvar tabte ikke Modet. Han sværgede sin Dre med en stærk Arm, hug nogle ned paa Stedet, jog de andre paa Flugt, og forfulgte dem ud i et Morads, hvor han endnu ned slog to af dem. Men her blev han endelig siddende fast, saa afmægtig og saaret, at han ei kunde røre sig. Nogle af hans Bønder vare løbne efter, at see langt fra, hvordan det vilde gaae ham. Disse sprang til, droge ham op, bragte ham hjem, og bære siden Omsorg for hans Helbredelse. (*)

Kong Niels sad paa den danske Trone efter sin Broder Erik Siegod. Han var en svag Regent; han sørgede kun for, at leve magelig og skraabe Penge sammen. Henrik, Bøndernes Konge og Nielses Søstersøn, fordrede sin Modrenes Arv af ham: Niels nægtede ham den: Henrik, som fandt sig derved forurettet, faldt ind i Slesvig for at plyndre: Niels samlede endelig en Krigshær, og gik ham imøde, men til ingen Nytte. Elnf, Statholderen i Slesvig, som skulde have samlet Folk til Kongens Tjeneste, havde ladet sig bestikke; Henrik vandt Seier, og Niels drog tilbage uden at udrette andet, end at affætte Elnf fra sit Embede. Slesvig, som nu laae

§ 2

blot

(*) Snorro Sturlesens Norske Krønike. T. Torf. Hist. Norv. Pars 3.

blot og uden Forsvar, kom derved i nderste Ned. Bønderne, langt overmodigere end tilførn, føere ind og plagede uden Skaansel; de andre Naboefolk benyttede sig af Leiligheden, og gjorde det samme; i Landet selv overfaldt de Mægtigere de Svagere, og hinanden indbyrdes. Knud Lavard, Erik Siegods Sen, ynkedes da over den slette Tilstand i Fædrelandet. Han gik derfor til sin Farbroder, anmodede ham om det Embede, Eluf var affat fra, bød endog Penge derfor, og fik det. Saasnart han nu havde Myndigheden i Hænder, ilede han til Slesvig, samlede saa mange Folk, han kunde faae, fordrev Fiender og Røvere ud over Grændserne, og, da han havde sat Indbyggerne i Sikkerhed, gik han over i Henriks eget Land, angreb ham der, for at ndmynge ham, og bragde det saa vidt, at denne modige Fyrste maatte tage Liv og Fred af hans Haand. (*)

Nogle Aar efter dette begyndte en anden Urolighed i det Inderste af Landet. Knud havde to Brødre, Harald og Erik. Ingen af dem tænkte saa ædelt som han. Harald havde glemt sin Fødsel, sit Fædreland, sine Pligter, og tænkte kun paa at berige sig. Han havde anlagt sig en Befæstning, Haraldsborg, i Egnen ved Roeskilde. Dertil sankede han sammen alt det Gods, han ved Vold kunde afstvinge de arme Folk der omkring. Han tiltog sig endog sin Broder Eriks Fædrene-Arv, og laae som en Røver midt i sit Fædreland. Erik, som var forurettet of ham, plyndrede igien fra ham, hvor han saae Leilighed.

(*) see Pag. 52.

lighed. De Smaa gik det her, som i Almindelighed, naar de Store slaaes. Ingen var sikker enten paa Liv eller Eiendom; og Kong Niels sad stille og saae til. Da Knud hørde dette, sendte han Bud til sine Brødre, forestillede dem, hvor uværdig deres Opførsel var, og lod dem sige, at de strax maatte møde ham i Slesvig, for at afgjøre deres Trette i Mindelighed; hvis ei, vilde han ansee dem for Rigets Fiender, og forfølge dem begge. Ingen af dem torde vove at sige ham imod; saa megen Agtelse havde han erhvervet sig. De mødte begge til bestemt Tid. Han forligte dem, formanede dem til Kiolighed, og, saa længe han levede, torde de ei vove paa nye at blive Landet til Plage.

Endnu et Træk for Fædrelandet, en dansk Prinds værdigt, viisde Knud i Krigen mod de pommeriske Bønder. Kong Niels havde angrebet dem, i Forbund med Boleslav af Polen, og Knud, som nu var bleven Obotriternes Konge. Hans Vaaben havde havt Fremgang. Bratislav, Bøndernes Konge, havde tilbudet Forlig, og gjort Forslag til en venlig Samtale, for at handle derom. Niels havde samtykt deri, indbudet ham til sig, og lovet ham sikker Leide. Bratislav stode paa kongeligt Løfte, og indstillede sig. Nogle af Kong Nielses Stridsmænd og Fortrolige syntes, at her var en god Leilighed til at gjøre Ende paa Krigen. De gik derfor til Kongen, og raadede ham, at bemægte sig den vendiske Konges Person, og føre ham fangen bort; de vidste at indsmigge deres ubesindige Forslag under saa over-

talende Udtryk, at Niels, en lettroende Konge, var færdig til at give det Bifald. Men til Lykke kom Knud, just som dette afhandlede. Saasnart han herde, hvad det var, tog han Ordet, bebreidede Raadgiverne deres ilde anvendte Beltalenhed, og bad sin Farbroder, at han for alting ikke vilde samtykke i saa uanstændig en Handling, der vilde paadrage baade ham og den hele Nation en evig Skiændsel. Han forestillede, hvor noie Nationens Ære her var forbunden med Kongens, og opmuntrede til at vedligeholde begge ubesmittede. Ingen havde Mod til at indvende noget herimod. Bratislav blev befriet fra Lænker, og det danske Navn fra Banære. (*)

Iver Arelsen, en riig og anseet Herremand i Skaane, havde Frette med Erkebispens Luvd af Lund. De vare affagte Fiender; de havde i Sinde at angribe hinanden; thi den Tid afgjorde de Store deres Stridigheder med Sværdet i Haanden. Imidlertid faldt Carl Knudsen uformodentlig ind i Skaane. Øresundet var saagodtsom tillagt med Iis, saa at der ingen Hielp kunde komme over fra Danmark. Dette gjorde Fienden saa meget dristigere til at plyndre i Landet, nærme sig til Lund, og opfordre Erkebispens til at overgive sig. Da Iver Arelsen fornam dette, glemde han alt personligt Fiendskab, for alene at sorge for det Almindelige. Han gif lige til Erkebispens:

(*) Caro 13de Bog. Gebh. Dän. Gesch.

bispen: „Fienden er i Landet,“ sagde han, „og Kongen kan ei komme os til Hielp. Lad os da opsette vor egen Trette til bedre Leilighed. Lad os foreene vore Raad og vore Kræfter; Fædrelandetets Vel fordrer det. See du til, at udvirke os hos Carl Knudsen nogle faa Dages Stilstand. Jeg vil imidlertid sanke Mandskab til vor Tieneste.“ Erkebispen, som allerede i nogen Tid havde forsvart sig kiect, og stedse havde foragtet Carls Trusler og Løfter, tog med Glæde mod Iver Arelsens Forslag. De bleve eenige mod Fienden, og derved stærke til, ei alene at standse hans Fremgang, men endog at drive ham med Tab tilbage. (*)

Keiser Friderik den Første smiggrede for Baldemar den Store, og indbed ham til et Møde, som blev holdt i Lyon om Pavevalget efter Hadrians Død. De romerske Keisere havde længe og ofte prøvet paa, at udstrække deres Overherredomme ind i Norden, og faae Lehnrettighed endog over Danmark. Det havde ei lykkes dem. Friderik vilde nu og sætte Forsøg derpaa, formodende, at det snarest skulde skee under Baldemar, fordi hans Fader Knud havde, som Konge over Obotriterne, været ham i visse Maader undergIVEN; men han lod sig ei med, at det var hans Hensigt. Absalon, Baldemars Ven og Fortrolige, giættede dog, at Keiseren ei smiggrede

E 4

for

(*) Pontopp. Annal. T. 2.

for intet. Han bad derfor Waldemar meget om, at undflaae sig; men Reisen var besluttet; Waldemar var paaftaaende, og Absalon maatte følge med. Saasnart de kom til Keiseren, tog han Masken af. Han spurgde nu i en myndig Tone, hvorfor Kongen havde nølet saa længe, og hvorfor han ei efter sin Skyldighed var kommen, saasnart han var ansagt. Absalon, nu ligesaa uforfærdet som før forsigtig, svarede Keiseren i en kiel Tone, at Waldemar som dansk Konge var ham paa ingen Maade undergoven, og at han var venlig indbudet, men ei ansagt. Han satte tillige Mod i Waldemar, og Keiseren var ei i Stand til at afstvinge ham det mindste. Til sidst smiggrede han dog saa længe, at Waldemar endelig gav ham nogle Løfter, uden Tvivl i Henseende til de vendiske Lande, men dog ei om noget Betændeligt. Waldemar reisde tilbage, og Sagerne stode saaledes hen, medens han levede. Men saasnart var han ikke død, og hans Sen, den unge Knud, opstegen paa Tronen, før Keiseren vaagnede igien og gjorde nye Fordringer. Han indbød først Knud til sig, ligesom han før havde indbudet hans Fader. Men Absalon var til endnu, og Knud herde hans Raad. Keiseren fik derfor altid Undskyldninger og Afslag. Endelig skrev han til Knud, og truede med at fratage ham Riget, om han ei kom. Han fik til Svar, at det Rige, han skulde fratage nogen, maatte være hans, og det var Danmark endnu ikke. Til sidst sendte han sin Svoger Sigfrid herind, for at handle derom. Sigfrid kom; han gik til Absalon, Sumo
og

og Esbern Snare, disse Mænd, som han vidste at eie Kongens ganske Fortrolighed, og forestillede dem, hvor farligt det var, at sætte sig op mod Keiseren, og at de vilde handle vel, om de raadede den unge Konge, at ndmnye sig og tage sit Rige til Lehn uden videre Indvendinger. Absalon tog Ordet, og svarede: „at alle de gode Raad, han vidste, vilde „han hellere end gierne give Kongen, men her kunde „han ei raade, som Sigfrid vilde; thi han maatte „vide, at Knud regierede med fuldkommen saa megen Kettighed i sit Rige, som Keiseren i sit.“ Sigfrid blev vred, og truede med Keiserens Magt. „Hvad seer du Danmark an for?“ svarede Absalon da; „troer du, at Keiseren indtager det saa let som „Thüringen, naar han faaer Indfald.“ Sigfrid reisde. Keiseren blev forbittret, og ophidsede Fiender mod Danmark; men Absalon samlede Folk, og drog ud, og slog dem. (*)

Otto Skeel, en retskaffen Adelsmand, blev syg paa Gaarden Gierslef i Sjælland. Hans Sødskende og Venner samlede sig derhen, for at gaae ham til Haande i sin Sygdom; men uagtet al deres Omfarg blev den Dag fra Dag farligere. Paa samme Tid skulde en almindelig Herredag holdes i Kiøbenhavn, for at afgiere visse betydelige Sager for Lan-

E 5

det.

(*) Caro 14de Bog. Scheid. Afhandl. i Kjøvnfke Selskabs Skrifter 2den Deel.

det. Alle Stænderne vare ansagte dertil. Een af Skeels Brødre skulde og møde; men, fordi han saae sin Broder saa nær Døden, betænkte han sig paa at blive tilbage, og talte om at give sin Fuldmagt til en anden. Dette hørde den døende Skeel. „Nei, ingenlunde Broder!“ sagde han, „det almindelige Beste gaaer for vort eget; drag hen og tien dit, Fædreland.“ Broderen maatte reise. Skeel døde kort derefter; og blandt de Ting, han udbad sig i sine sidste Dage, var ogsaa dette: at man ei vilde forurolige ham paa sit Næste ved at nævne noget om Fædrelandets Fiender. Det var paa den Tid, da de Svenske under General Torstensson havde sværmnet i Holsteen og Jylland. (*)

Lybellerne fik i Sinde, efter Friderik den Førstes Død, at falde ind i Danmark. Den uheldige Uenighed om nyt Kongevalg, som da herskede i Landet, aabnede dem Veien. Borgemeesterne i Kiebenhavn og Malmøe, tvende Udlændere, opmuntrede dem; nogle foregionne Fornærmelser dreve dem; og ved Forbund med andre Hansfestæder bleve de stærke nok til at give deres anlagte Plan Fremgang. Deres Tropper gik frem under Anførsel af den hurtige Greve Christopher af Oldenborg, gjorde hastige Erobring, og bleve tilsidst Mestre baade af Siciland og Fyen. For at standse saa farlig en Oversvømmelse, greb den jydsk

(*) Roth, Brave Mænds Eftermæle.

jydske Adel til det kloge Raad, at hylde Hertug Christian, Frideriks Søn, en modig, snild og sindig Herre, til Konge. Christian havde allerede fælt forsvaret sit Hertugdømme Holsteen mod Ænbekkerne. Nu, han blev kaldet til Forsvar for et heelt Rige, fordobblede han sin Iver. Han lod først sine Tropper, under den store Johan Rangkau, gaae ind i Jylland, at rense det fra Oprørerne og Ænbekkerens Anhang; siden over til Fyen, hvor de satte sig i Egnen ved Assens. Ænbekkerne, som ansaae det for en Hovedsag, at forsvare Fyen, mødte der med en talrig Hær, og stillede sig i Orden ved Odense. Medens Tilberedelserne der bleve giorte til et Feltslag, som de havde i Sinde, grebe de Præsten i Svaninge, Hans Madsen. Denne Mand havde Jacob Hardenberg anbetruet til at tage vare paa en Deel af sit Guld, Sølv og rede Penge. Præsten havde ladet det indmure paa et forborgent Sted; de fiendtlige Feltherrer fik Mistanke derom; de truede ham, for at bekiende; men da det ei nyttede, toge de ham en Aften med sig til Provstegaarden i Odense, og pinede ham der om Natten paa forskiellige Maader, dog uden at kunde tvinge ham til Bekiendelse. Men dette var dog ei det vigtigste, de havde bestemt Natten til. De vare egentlig samlede, for at beraadstaae om, hvorledes Angrebet skulde skee paa de Kongelige; og medens de aftalde dette, blev Præsten indstuttet i et stort Skab i Stuen, hvor de vare. Hans Madsen, der var sit Land ligesaa tro som han var Hardenberg, glemde her sine Smerter, og gjorde sig al Umage for at mærke,

mærke, hvad der blev talet, da han fornam, at det gjaldte de Danske; han var og saa lykkelig, at høre det betydeligste, og indprentede sig det vel. Morgenen derefter droge Felt herrerne ud igien ned mod Faaborg. De stæbde den fangne Mand med sig, og kastede ham bunden ind paa en Herregaard, for at ligge der Natten over. Medens Hans Madsen laae der, tænkte han paa intet andet end at slippe ud, for at bringe de Danske Tidender om det, han vidste. Han besluttede at vove alting, for at naae sin Hensigt. Til den Ende sleed han sig løs om Matten, sneeg sig ned til Stranden, opsegde sig der en Vaad, og, da han ingen Aarer kunde finde, tog han en Humlestang i Haanden, stagede sig frem over til Horneland, løb derfra, halv nøgen, barbeenet, asmattet og udpiint, som han var, til han naaede den danske Leir ved Ørnebjerg. Da Hardenberg, som var med i Leiren, saae ham komme, kiendte han ham strax, og spurgde om Aarsagen, hvorfor han kom i saa uheldig en Tilstand. Hans Madsen fortalte ham, hvorledes alting var tilgaaet, hvad han havde lidt, og hvor ivrig han havde vaaget for det, der var ham anbeforet; men sagde tillige, at han havde langt vigtigere Ting at mælde, som angik hele Armeen. Felt herren Johan Rankau og andre høie Officerer bleve nu kaldede, og han forklarede dem da alt hvad, der var overlagt af Fienden, hvor de vilde angribe, hvad Tid, i hvad Orden, og med hvilken List; og for at forsikre om, at alt, hvad han frembragde, var rigtigt, bød han sit Hoved til Pant derpaa. Johan Rankau

Kankau forlod sig paa hans Ord, og anlagde sin Plan derefter. Dagen kom; Fienden begyndte sine Bevægelser; Kankau, som vidste at bruge sin Kundskab, forstyrrede alle deres Anlæg, og vandt Seier. Dette Slag var det betydelige, der for en stor Deel bestemte Krigens Udfald og Rigets Skiebne. (*)

Samme Tid, medens Lybekkerne sværmede om i Fyen, var Hans Gaas Prior i Klosteret i Svendborg. Svendborgerne havde givet efter for Dvermagten, og bøiet sig under Fiendens Nag. Lybekkerne havde valgt Havnen der ved Byen som Tilholdssted for en Deel af deres Skibe; de laae der som om de vare hjemme, løbe ud og ind, og brugde deres Fordeele. Saa længe Nøden var der, og endnu ingen Udsigt til Redning, maatte Hans Gaas see derpaa, skjønt med Skæle Dine. Men saa snart var ikke Christian valgt og hans Vaaben lykkelige, før denne Mand, opmuntret ved Haab om at kunne vove noget for Fædrelandet med Nytte, var færdig dertil. En Dag, da de lykkelige Skibe vare løbne ud, traade Hans Gaas frem, forestillede sine Medborgere, hvor uværdigt og haardt det Nag var, der trykde dem, og opmuntrede dem til at kaste det af. Svendborgerne hørde hans Forestillinger, lavede alting til Modværge, og hilfede faaledes de fiendtlige Skibe, da de efter Sædvane vilde løbe ind i Havnen, at

(*) Holb. Danm. Hist. T. 2. Danske Magas. 38te Hæfte.

at de ei engang vare i Stand til at slaae sig derind. Under Heden var Hans Gaas den, der lagde Planer, opmuntrede til Tapperhed, og commanderede selv paa et Laarn ved Stranden, som han havde ladet besætte med Kanoner. Til Belønning for denne hans udviste Midkierhed blev han optagen i Adelstanden, sat til Bisp i Trondhiem, og fik af Kongen til Foræring et Sølvbægge, hvorpaa hans Vaaben var præget. (*)

Blandt dem, som valgde Christian den Tredie til Konge, var Ove Bilde, Bisp i Aarhuus. De egne Fordeele, som bevægede den største Deel af Geistligheden til at sætte sig mod dette Valg, til Skade for Fædrelandet, aieldte intet hos ham. Han saae paa den almindelige Nød, valgde, og blev ved at haandhæve sit Valg. Det første, Christian som Konge maatte foretage sig, var, at drive Fienderne af Landet, bemægte sig Rigets Hovedstæder, og foreene de adskilte Provindser. Dertil hialp Bilde meget i Jylland, hvor han personlig var tilstede, med jydsk indfødte Folk; men disse vare ei talrige nok til at tvinge de andre Deele af Landet. Christian maatte altsaa bruge en Deel fremmede Tropper; dertil behøvedes Penge, og dem fattedes Kongen mod Slutningen, da han beleirede Kiøbenhavn. For da ogsaa her at vise alt hvad, der var mueligt, sendte Bilde ham alt sit Sølvtøi til Hielp til Omkostningerne.

Chri:

(*) Ponroppid. *Annal*. T. 3.

Christian vidste at skionne paa denne store Mands Fortienester. Da han fandt fornødent til Rigets Beste, at indføre Reformationen, og til den Ende maatte lade alle de catholske Bisper fængsle, viisde han Bilde al den Hviagtelse og Lemfældighed, som efter Tid og Omstændigheder var muelig. Siden efter holdt han ham stedse i Hæder; og endelig, da Bilde døde, gjorde han sig endnu Umage for at bevidne for Alle, at der var tabt en Mand, der var ham kier. Da Dagen kom, at Bilde skulde begraves, gik Kongen selv til Kirken, for at følge ham til Graven; det varede noget, inden Liget kom; Christian var samme Dag syg og afmægtig, men ikke desmindre blev han dog, og, da han ei kunde taale at staae saa længe, lod han sig bringe en Stoel til Kirkedøren, satte sig der, og biede til Liigskaren nærmede sig. (*)

I Aaret 1612 landede i Norge 2000 Mand Skotter, som vare hvervede til svensk Tieneste, for at hielpe i da værende Krig. De vare dealte i to Hobe. Den eene bestod af 1400 Mand under Oberste Munkhavens Anførsel, gik i Land i Egnen ved Trondhiem, trængde sig igiennem Herdalen og Jemteland, tvang Indbyggerne der til at hylde Kongen af Sverrig, foreenede sig siden med de Svenske, og undsatte Stockholm. Den anden Hob af 600 Mand gik

(*) Hvitfeldts Krønike. Pontopp. Annal. T. 3. Cragii Annal.

gik i Land i Romsdalen, og blev anført af Oberste Sinclair. Disse fandt i Begyndelsen ingen Modstand; thi Krigsfolket, som skulde have bevogtet Søekysten, var kaldet ned til den danske Armee ved Elfsborg. Men fik de Lov til at gaae ind i Landet uden Hindring, bleve de desto vissere modtagne siden. Da det rygtedes i Gulbrandsdalen, at de agtede sig derigienem, samlede Fogeden Lars Gram i en Hast alle de stridbare Bønder der i Egnen; de bevæbnede sig med Ører og hvad andre Vaaben, enhver havde; de inddeelte sig i to Flokke, hvoraf Gram anførte den eene, og Bønde=Lehnsmanden Gulbrand Senglestad den anden. De valgde sig de fordeelagtigste Stillingen paa den Bei, hvor de vidste at Fienden skulde igienem, og gjorde der alle de Anlæg, de kunde finde paa, for at skade ham. Nogle Dage derefter kom Skotterne. Bønderne gave Fortropperne Tid at gaae forbi; men saasnart de bageste vare paa den Plet, man havde udseet, bleve de angrebne med Mod og Hurtighed. Sinclair, deres Anfører, faldt strax, siden gik det ud over de andre; de bleve nedslagne for Fode, og størstedeelen nedstyrtede i en Elv ved Siden af Beien. Da Fortropperne, som intet havde mærket, medens de gik igienem, nu fornåm hvad, der hændede de andre, toge de Flugten frem ad; men Bønderne hentede dem ind, og, da de vilde gjøre Modstand, fordi de saae sig overlegne i Tal, bleve de alle nedlagte paa Stedet, saa at af alle disse Skotter bleve ikke meer end to levende tilbage, hvoraf den eene satte sig ned i Norge, den anden

anden drog tilbage til Skotland for at fortælle sine Landsmænds Skiebne. Denne Krig erindres endnu i Norge under Navn af Skotte-Krigen; og paa Stedet, hvor de norske Bønder da saa tappert sloge for Fædrelandet, er opreist en Støtte af Steen, der viser Dagen og Aaret, da det skeede. (*)

Efter Slaget ved Königs-luther begyndte Fyrsterne og Stænderne i den nedersachsiske Kreds at tage Modet, og falde fra Christian den Fjerde, som de havde formaaet til at tage Deel i Krigen for at beskytte deres Religion og Frihed mod Keiseren. Følgerne heraf bleve vigtige for Danmark. Keiseren, for at hevne sig, lod General Tilly med' en talrig Armee vende sig mod Holsteen, og gav ham Befaling at falde ind i Landet. Tilly fulgte Befalingen, og gik frem med stærke Skridt. Christian den Fjerde lod da ansige en Landdag i Rendsborg, og begav sig derhen, for at beraadslaae med Stænderne om de beste Midler til Modværge mod det Angreb, der truede. Da Stænderne vare nu forsamlede, og man begyndte at tale om Sagerne, stod Geert Rankau, Statholderen i Holsteen, frem, taledede med Iver og Myndighed om, hvor ivrigt man maatte stræbe at afværge denne Fare fra Fædrelandet. Han foreslog, at man i en Hast skulde sanke Tropper, og
gaae

(*) Slanges Hist. Jon. Nam. Norges Beskrivelse.

gaae Fienden imøde, før han nærmede sig til Grændserne. Til den Ende formanede han alle Adelsmændene, selv at stige til Hest, og tage med sig saa mange Bevæbnede, som de vare i Stand til at udreede; og for at forsikkre dem om, at han selv følede den Tver, han anpriisde, lagde han til: „at uagtet han var „en gammel Mand paa 68 Aar, og saa svag, at „han trængde til Rolighed, vilde han dog selv være „den første til at vove sit graae Hoved mod Fienden, „og haabede, at hver ærlig Patriot fulgde ham efter.“ Riddereskabet, opmuntret af denne ærværdige Mandes Nidkierhed, bifaldt ei alene det, men endog alt hvad han ellers foreslog til Landets Beste. Men kort derefter døde Rangkau, og Holsteen savnede nu en Mand, der ved mange Leiligheder havde viist sand Hengivenhed for Land og Konge.

Christian sørgede over hans Død, og talede ved mange Leiligheder til hans Ære. Da han skulde begraves, og Kongen selv vilde følge ham til Jorde, tilbød Detlev Rangkau en velprydet Ridehest, for at Kongen ei skulde uleiliges med at følge Liigskaren til Fods; men Christian vilde ei tage derimod: „Nei,“ sagde han, „denne Mand var stedse ufortrøden, og „gik mangen Gang for os; nu ville vi og gaae til Fods for hans Skyld. (*)“

Medens

(*) Danske Magazin, 4de Hæfte. Holbergs Danmarks Historie, T. 2.

Medens Hannibal Sehested var Stattholder i Norge, lærde han at kiende Kiold Stub, den Tid Sognepræst i Ullensagger, og Proost over Dore-Kommerige, Dudalen og Solløer. Denne Mand var een af de sieldne i Præstestanden. Foruden sin theologiske Kundskab havde han tillige Indsigt og Erfaring i Krigs-Videnskaber; thi han havde i sin Ungdom lagt sig med Flid efter Mathematiken og Fortificationen, havde tient som Capitain ved den franske Armeé, og der været meget agtet, endog af den store Richelieu; men, keed af Krigen, havde han lagt Kaarden ned, søgt Præstekald i Fædrelandet, og var bleven kaldet først til Stiftsprovst i Christiania, og siden, efter egen Ansøgning, derfra til dette Kald paa Landet. Sehested yndede meget hans Forstand og sieldne Egenskaber, havde ham jævnlig hos sig, raadspurgde ham endog i mange vigtige Ting; og Stub ærede igien Sehested som sin Belynder. Imidlertid erklærede Sverrig Krig mod Danmark, og lod sine Tropper falde usformodentlig ind i Høhøien og Jylland. Christian den Fierde, som havde nok at bestille med det af Rigerne, hvorpaa Hovedangrebet var skeet, gav Ordre til Sehested, at blive i Norge, sætte alting i beste Forsvarsstand, og vaage for, ei alene at hindre Indfald, men endog for at svække Magten paa Grændserne af det fiendtlige Naboe-Rige. Sehested, som tog sig det an med Iver, gjorde strax alle de Anstalter, han kunde. Fornemmelig vendte han sin Omhu til at besætte Landpasserne imellem Sverrig og Norge. Han fandt Folk nok til at sætte

paa disse Poster; thi de norske Bønder vare ogsaa den Tid kække, og færdige til at tage til Værg og forsvare Landet; men han manglede Officerer, og fornemmelig Mænd, som han kunde sætte til Opsyn over Landpasserne og Folket, der skulde bevogte dem. I denne Trang foreslog han for Stub, om ikke han vilde paatage sig denne vigtige Post, tilligemed Gunner Lange, som og dertil var udset. Stub var gammel, havde tabt en Deel af sin Ungdoms Fyrighed, og havde Undskyldning nok i sit Embede; ikke desmindre, da det gjaldte Fædrelandet, lod han sig ikke længe bede. Han kaldte sit forrige Krigsmod tilbage, lod sig give Bestalling som Land-Oberst, Landpassernes Inspecteur fra Trondhiems og ned til Bahus Lehn, og tog sig sit nye Embede an med al den Kierlighed og Karvaagenhed, som man kunde have ventet af en gammel og stedsøvet Krigsmand. Han oprettede sig tolv Ryttere paa sin egen Bekostning. Disse fulgde ham som en Livvagt, og med dem foer han om, saalænge Krigen varede, fra een Grændsepost til en anden. Han var selv tilstede, hvor noget skulde udrettes af Vigtighed, og gjorde selv Bekostninger, hvor de behøvedes. Denne hans modige Paapassenhed gjorde ham agtet af hans Landsmænd, og frygtet af Fienderne, og satte ham i Stand til, ei alene at holde Svensken ude af sit Distrikt, men endog til at vove adskillige Indfald over Grændserne ind i Sverrig. Da Freden var sluttet, nedlagde han strax sit Krigs-Embede, tiltraade sit Kald, og levede som før for sin Menighed. Til Bederlag for
hans

hans Bekostninger blev ham tillagt en liden Tiende paa Livstid. Indkomsterne deraf vare ei nær tilstrækkelige til at erstatte det, han havde opoffret; men Stub, som slet intet havde fordret, var fornøiet dermed, og talede hverken om Fortienester eller Erstatning. (*)

Imellem Friderik den Tredie og Carl Gustav opkom adskillige Misforstaaelser. Disse udbredte omsider til aabenbar Krig. Carl Gustav førte sine stridvante Tropper tilbage fra Polen ind igiennem Holsteen; Lykken seiede hans Mod; Vandene mellem de danske Øer fræse til; han gik over fra Inland til Fyen, fra Fyen til Sjælland. Man søgde at standse hans Fremgang, men forgieves; inden man ventede det, nærmode han sig med sin ganske Krigshær til Kiøbenhavn. Friderik, som saae, hvor voveligt det vilde være, at lade sin og det hele Riges Skiebne komme an paa Kiøbenhavn alene, og havde kun liden Formodning om at kunne holde Beleiringen ud, maatte da tilbyde Fred. Carl indlod sig endelig i Mellemhandling derom; men paastod, foruden andre Fordeele, ikke mindre end Skaane, Halland, Blekinge, Bahuus, Trondhiem, Bornholm, og adskilligt Gods, som Danmark endnu eiede paa Nogen. Joachim Gersdorf, Rigets Hofmester, var een af de Commissarier, som mødte for Danmark ved Fredsunderhandlingen. Iver for Landets Beste holdt ham

(*) Nothes brave Mænds Eftermæle.

længe tilbage, han gjorde Forestillinger imod disse Fordringer, og veggrede sig til det allersidste; men Nøden var her; Freden maatte kjøbes, og Gersdorf give efter. Han tog da Pennen og skrev under, men vendte sig i det samme til een af de Hosstaaende, og sagde som hiin Keiser: („Vellem me nescire literas) „jeg vilde ønske, at jeg ei kunde skrive.“

Gersdorf viisde siden i Kiøbenhavns Beleiring samme Midkierhed som her. Da den hollandske Flode havde slaget sig igiennem Drefundet og derved faaet mange Øvæstede, og der i Kiøbenhavn paa saadan Tid var kun slet Anstalt for disse Enge, betalte han alene strax 4000 Rigsdaler til Pleie for dem, fordi de saa modig havde stridet for Landet. (*)

Da den roeskildske Fred var sluttet, troede man Carl Gustav forneiet med de Fordeele, han der havde naaet, og ventede kun paa, at han skulde drage sine Tropper ud af Landet. Til den Ende hastede man med at opfylde alt, hvad Fredsfordraget tilholdt. Men hans Hensigt gik videre. Han vilde omstøde Tronen i Danmark, opreise der sin egen, og giøre det til sit Hovedrige. Derfor søgte han kun at vinde Tid, opholdt sine Tropper under adskillige Forevendinger, og erklærede omsider Krig paa ny. Dog vidste han saaledes at dække sit Anslag, at ingen mærkede det, før det brød ud med eet. Endnu samme

(*) Holb. Danmarks Hist. T. 3. Bering. Oblid. Hafn.

me Dag, da han forlod Holsteen og reisde over til Sieland for at give Befaling til at angribe, taledede han meget venlig med Christopher Gabel, som og laae paa sin Reise fra Kiel til Kiøbenhavn, og bad ham forsikre Kong Friderik sit Venskab. Carl steg derpaa ombord for at gaae til Skibs. Gabel gik over Land, og ventede intet mindre end at høre Tidender om Krig. Men neppe kom han til Hamborg, før ham der blev forkyndet, at de Svenske havde erklæret sig, og stode som Fiender for Kiøbenhavn. Gabel, som elskede sit Land og sin Konge, og saae hvor stor Faren var, troede da, at han efter beste Overlæg burde giøre alt sit til at skaffe Redning. Han forsømde heller ikke et Dieblif. Han gjorde først i Holsteen alle de nyttige Anstalter, han i en Hast kunde paafinde. Derpaa ilede han Nat og Dag til Holland, forkyndte den Bold, der var tilføiet hans Fædreland, taledede med Nidkierhed om, hvor meget Generalstaterne som Bundsforvante vare forbundne til at sende Hielp. Han havde ingen Fuldmagt eller Befaling af sin Konge; thi han havde ei givet sig Tid til at indhente den; men ikke desmindre udrettede han ved sin Iver saa meget, at Hollænderne blev betænkte paa at sende en Flode, og begyndte strax at arbejde paa at sætte den i Stand. Siden kom nærmere Bud og Anmodning fra Kongen selv. Men ved Gabels nidkiere Omhu vare da allerede Tilberedelserne begyndte. Floden blev desto hastigere færdig til at løbe ud, og kom just paa

en Tid, da hvert et Dieblif var det beleirede Kiøbenshavn kostbart. (*)

De første Tidender, som kom til Norge om Svenskens usformodentlige Angreb og Kiøbenhavns Beleiring, bleve bragte til Flekkereen ved den hollandske Gesandt, da han gik til Skibs fra Kiøbenhavn til Holland for at paadrive hastig Undsætning. Laurids Undahl, den Tid Langmand i Christiania og beskillet Lehnsherre i Hans Juuls Fraværelse, afsendte strax Efterretninger derom til Generallieutenant Bielke og Statholder Trolle, paa det at alting kunde blive sat i Stand til at holde de Svenske ude af Norge, isald de og skulde faae i Sinde at angribe dette Rige. Derefter samlede han i en Hast alle de reede Penge og alle de Kostbarheder, han havde i sit Huus, indtil hans Kones Guldkjæde og Juveler, skikkede det altsammen til Holland for at kiebe Geværer; og saasnart han fik dem, oprettede han selv paa egen Bekostning et Compagnie Fyrrorer, som han tilbød Generallieutenant Bielke. Folkene vare saa vel valgte og saa vel bevæbnede, at Bielke ei betænkte sig paa at antage det til sit eget Livcompagnie, og brugde det siden ved mange Leiligheder med megen Fordeel. Da Krigen var til Ende, lod Friderik den Tredie ham tillige med andre tilbynde Erstatning for alt det, han baade i dette og meere havde bekostet til Landets

(*) Memoires de Terlon.

Landets Forsvar. Undahl lod svare: „ at han slet „ intet vilde have derfor; at han ansaae det for sin „ Pligt, at opoffre et alene sine Midler, men endog „ sit Liv, for Kongen og Fædrelandet. “

Saa nidkier som denne brave Mand var for Fædrelandet i Krigen, saa arbeidsom var han og for dets Beste i Freden, og det ogsaa her uden Hensigt til andet, end at giere sin Pligt. Han blev brugt til at reise om i Christiansands Stift, eftersee Jordskyllden paa ethvert Sted, og indrette en nye Matricul, hvorved Afgifterne bleve ansatte efter Billighed og ethvert Steds Beskaffenhed; han udforskede Kiøbstædernes Tilstand, og indgav adskillige nyttige Forslag til Handelens Drift; han traade sammen med flere udnævnte Commiffarier, og giennemsaae den nye Lovbog, som var forfattet for Norge; og i alt dette viisde han besynderlig Flid, og gjorde megen Nytte. Noget Tid derefter kom Christian den Femte til Norge; han lod da Undahl kalde til sig, og tillod ham at udbede sig, hvad han vilde, til Belønning for hans Flid og Trofskab. Han udbad sig alene sin Konges Naade, og at han vilde være fornøiet med hans Tieneste. (*)

Ved den roeskildske Fred var Trondhiems Stift tilligemed flere Deele af Riget overdraget til Sverrig. En svensk Gouverneur, Stiernskild, havde

(*) Manuscr.

efter sin Konges Befaling taget det i Besiddelse, og besat Byen med stærk Magt. Dette fremmede Herredømme var ufordrageligt, ikke alene for Trondhjemmerne, men endog for de andre Norske, som ærgrede sig over at see svensk Regiering i deres Fædrenerige. Det første derfor, det rygtedes nordensfelds, at Krigen var brudt frem paa nye, samlede sig strax 2000 Mand, væbnede sig, og toge Veien mod Trondhjem, for at jage Svensken bort. General-lieutenant Bielke, som var Heistcommanderende i Norge, blev glad ved at høre dette Anslag sat i Verk endog før han havde givet Befaling dertil, og sendte strax Generalmajor Reichwein op, til at være Anfører for den samlede Hær. Saasnart Reichwein kom ind i Trondhjemms Stift, skeede en almindelig Opstand; hver Mand erklærede sig høit med de Svenske, faldt til ham, og tilbød at ville opoffre Liv og Blod for at bestrie Fædrelandet. Dette spurgdes ind i Sverrig. Der blev strax givet Befaling til en Hob Folk, at rykke ud af Jemteland for at undsætte Trondhjem. Disse gjorde sig færdige og gave sig paa Veien; men de nordensfeldske Bønder gik mod Grændserne, besatte Passerne og dreve dem tilbage, imidlertid at de andre opfordrede Trondhjem. Stjernskild maatte da, i hvor nødig han vilde, overgive baade Byen og Stiftet, og Trondhjem blev igien Dansk. (*)

 Born=

(*) Holbergs Danmarks Historie, T. 3.

Bornholm havde havt samme Skiebne som Trondhiem. Og saa den var bleven afreven fra sit gamle Hovedrige, og havde indtaget svensk Besætning. En Tidlang maatte Bornholmerne tie; thi de svenske Skibe havde Magten i Østersøen. Men saasnart den hollandske Flode var kommen igiennem Sundet, og et bedre Haab begyndte at lyse, reisde Modet sig hos dem. De satte sig i Bevægelse, bemægtede sig den hele svenske Besætning, satte deres De i Frihed, og overgave den paa nye igjen til Friderik den Tredie. Alt dette blev drevet ved dem selv alene, uden Hielp, og det med saadan Sindighed, Hurtighed, Snildhed og Orden, som om det var skeet ved en længe øvet Krigshær og under en erfaren Generals Anførsel. Hovedmændene, som dreve dette vigtige Werk, vare Jens Koefod, og Præsten Povel Anker. Da disse Mænd havde besluttet at affaste det svenske Herredømme, valgde de en Dag, da den svenske Landsherre, Prindsenskiold, var reden op fra Fæstningen Hammerhuus til Hasle og Rønne, for at indkræve Skatter. Han var nu borte fra sit Krigsfolk, og havde kun et lidet Følge med sig; de troede derfor, at her var det Dieblik, der burde bruges, og de brugde det. Koefod satte sig til Hest, tog alene fem Mand med sig, og søgde op til Rønne efter Prindsenskiold; og da han traf ham der i Borgemesterens Huus, satte han Vagt for Huuset, gik selv lige ind mod Prindsenskiold, erklærede sig og sine Landsmænd for Danske, og bød ham, som Danstes Fiende, enten at give sig fangen eller døe. Prindsenskiold valgde

valgte det første, indtil han kom ud af Huuset, da han fandt paa at ville undløbe; men man forekom hans Flugt, og skied ham. Saasnart denne Begyndelse var giort, tog Koefod og ven af hans Medfølgere to af Prindsenskiolds Heste, og focre om fra Bye til Bye, for at sanke Folk. Alle bleve glade og fryrige; Borgere, Præster, Bønder væbnede sig, stoffedes ved Kirkerne, og rykkede om Morgenen for Hammerhuus. Da de Svenske mærkede, hvad der var paa Færde, og herde Prindsenskiolds Død, bleve de forsagte, og overgave baade sig og Slottet. Bornholmerne satte sig da i Besiddelse af Landet, satte deres Fiender i Fængsel, og sendte strax Bud til Kiebenhavn, hvorfra dem siden blev sendt en Commandant. Det varede nogen Tid, inden denne Commandant ankom. Imidlertid førde Jens Koefod, efter Alles Samtykke, Regieringen baade paa Fæstningen og paa Landet. Han førde den med Ære, og bemægtede sig ved Snildhed en svensk Valiot, som løb ind under Den, fordi Skipperen troede, at den endnu herde til Sverrig. (*)

Da Carl Gustav rykkede anden Gang for Kiebenhavn, var Byn kun i slet Forsvarsstand; man havde troet sig sikker ved den nylig sluttede Fred, og ikke tænkt paa, at den saa snart eller paa saadan Maade skulde brydes. Fæstningsværkerne vare paa mauge

(*) Holb. Danm. Hist. T. 3. Bering. Obsid. Hafn.

mange Steder forfaldne; af Levnetsmidler var ingen Forraad; og den egentlige Krigsmagt, som skulde være Byens Styrke, beløb sig neppe til 1000 Mand. Til at afhjælpe disse Mangler, saae man heller ingen Midler; thi Tiden var knap. De Svenskes hastige Anfald hindrede Landmagten fra at komme ind; og paa samme Tid, da de leirede sig for Byen, kredsede deres Flode i Søen, og hindrede Tilførsel.

Friderik den Tredie sendte da nu som før Gesandtere ud, for at overtale til Fred; men denne Gang var intet at udrette hos den svenske Konge. Gesandterne kom tilbage, og bragde dette Svar: „at naar „Landet var erobret, skulde Aarsagen til Krigen blive „forklaret.“ Man kunde deraf tydelig nok slutte det, som Carl Gustav ved mange Leiligheder taledede om, nemlig: at han ei vilde ophøre, før han havde lagt det danske Rige under svensk Herredømme. Nogle bleve saa forfærdede ved disse Trusler, at de gik til Kongen, og bade ham, at han vilde tænke paa, jo før jo hellere at redde sig enten til Norge eller Holland; men Friderik vilde ei høre det: „Jeg „vil vinde eller døe i min Rede,“ sagde han; „og „jeg begierer ei at leve, naar mit Rige er traadt „under Fjender.“ Derpaa lod han Trommerne være overalt i Staden, og forkynde i sit Navn: „at „nu maatte enhver ærlig dansk og norsk Mand vise „Enighed og Mod, og intet spare af alt det, der „kunde tiene til Fædrelandets Frelse; og var der „nogen, der ei havde Dristighed nok til at blive og „stride, da maatte de, medens det endnu var Tid, „fare

„fare ud af Byen, paa det de ei skulde være de Stri-
 „dende til Byrde.“ Men ingen var forsagt nu, da
 Kongen var saa kief. Alle raabde paa, at de vilde
 stride for Fædrelandet og Kongen til yderste Blods-
 draabe. Den Fornemme tilfidesatte sin Rang, den
 Rige sin Magelighed, den Studerende sine Bøger,
 Haandverksmanden sit Arbeide. De forlode Embeder,
 Studeringer, Verksteder og alt, for at lade sig
 skrive til Fanerne; saa at Byen, som havde kun
 faa Soldater, fik nu ligesaa mange Forsvarere, som
 den havde Folk stærke nok til at bære Vaaben. De
 inddeelede sig i fire Hobe: Adelskobben, hvortil hen-
 hørde Rigsraaderne, Adelen, kongelige Berentere:
 den Geistlige, som bestod af Præster, Professorer,
 Studenter og Kirkebentere: Borgerkabet: og
 de egentlige Soldater. Enhver ventede kun paa at
 anvises sin Post, og var færdig til alt, hvad der
 blev befalet.

Det første, der maatte tænkes paa, var, at
 bringe Bølden i Stand, saaledes som det i en kort
 Tid kunde være mueligt. Her satte den kiefke Gyl-
 denløve strax saa mange i Arbeide, som han syntes
 fornødne; men alle biede ikke til de bleve ansagte; de
 fleste løbe hid, bøde sig selv til, og vare glade, naar
 de kunde komme til at hielpe; Fruentimmerne selv
 skaanede sig ikke; de sløbde Jord, Træer og Vall-
 sader, og kappedes i Hurtighed. Derved kom
 Bølden i nogenlunde Stand. Saasnart det var
 færdigt, blev Forstaden stukken i Brand, og alle de
 Anstalter giorte, som kunde anses nødvendige og

nyttige. Alt dette skeede i den korte Tid, medens de Svenske rykkede frem, og det sidste blev fuldført i deres Paasyn. Carl Gustav saae deraf, at hans store Anslag dog ikke strax vilde gaae frem; dog tænkte han, at det betydede kun en Hindring og ingen varig Modstand. Han aabnede Løbegravene, lod sin Flode lægge sig paa Rheden, og lod kaste Bomber og Granater ind i Mængde; men altsammen uden at vinde noget. Folket i Byen var uforsagt, aarvaagent og hurtigt. Tændtes nogensteds Ild, vare nok tilrede til at slukke. Nærmede Fienden sig ind imod Borden, eller gjorde noget nyt Uulæg af Betydning, vare alle slyrige til at ville falde ud, og forstyrre, og forjage. Saadanne Udfald skeede ofte til Lands, fornemmelig under Anførsel af Ahlesfeldt og Gyldebrandse, hvor Studenterne udviisde en Tapperhed, der gjorde dem Ære. Til Vands blev ligeledes et foretaget af de kække Søemænd, Helt og Bredahl, der føre ud om Natten, opbrændte og nedskændte en Høben Skibe, der vare bestemte til at føre svenske Folk over paa Amager. Kongen selv gik omkring fra Sted til andet, og opmuntrede, og befalede, og belønnede alle dem, han saae meest arbeidsomme og modige. Han lod opstaae sig en Telt ved Østerport; der sov han; der spisde han, og spisde ligesaa tarveligt, som den gemeene Mand.

Saaledes gik den første Maaned af Beleiringen hen. Man arbeidede mod Faren, og kæmpede mod Ulykkerne; alt i Haab, at den hollandske Flode skulde komme. Men i den følgende Maaned vorde Nøden,

Neden, og formindskedes Haabet. Cronborg blev indtaget, og Sundet altsaa meere spærret; Levnetsmidlerne, som tilforn ei havde været overflødige, bleve nu rare og dyre; en Deel af Cronborgs Kanoner bleve bragte derfra og vendte mod Kiøbenhavn, for at fordebbles Ilden; de andre holdtes i Beredskab til at hilse alle de Skibe, som til Byens Beste vilde gaae igiennem Sundet. Det syntes da neppe mueligt for den hollandske Flode, at komme igiennem. Desuagtet blev dog Mod og Fryghed ved inden Kiøbenhavns Volde. Enhver var endnu paa Vagt, enhver ivrig som før, for det Almindelige. De Rige skaaede ikke, hvad de havde over det Nødvendigste, for at underholde de Fattige i Dyrtiden. Kongen solat e af sine Kostbarheder, og pantsatte af sit Gods, for at skaffe sig Penge til at uddeele. Man gjorde atter idelige Udfald paa Fienderne, endog der, hvor de havde stillet deres Styrke. Disse Udfald lykkedes vel, fordi de skeede ved Folk, der sloge med Jær for Fædrelandet. Carl Gustav selv kom engang i Livsfare paa Amager, maatte flygte derfra i en Baad, og var endnu ei videre end før.

Efterat Kiøbenhavn saaledes i tre Maaneder havde forsvaret sig ved egne Kræfter, slog den saa længe snkte hollandske Flode sig igiennem Sundet, og bragde Folk og Fødevarer. Dette gav de Beleisrede friskt Mod og friske Kræfter. Men fra den Tid af bleve ogsaa Mod og Kræfter hver Dag meere nødvendige. Nu strøse Vandene til overalt om Byen; nu lavedes alting til, for at indtage med Storm; nu
giorde

giordes hver Dag nye og idelige Angreb, meest for at trætte de Beleirede inden Hovedstormen skulde skee. Bagterne maatte derfor forstærkes, Arbeidere udsættes til at løsne Isen, og hver Mand være saagodtsom baade Nat og Dag i Vaaben, for at paapasse det Dieblik, naar der blev stormet. Alt dette trættede dog ikke. De gik fra Vagt til Arbeide, fra Arbeide paa Vagt igien, og i disse korte Mellemtider, naar de vare afløste, vare de dog altid rede, saa tit der giordes Allarm, til at gaac til Bolds og møde Fienden; og saaledes holdt de endnu ud i hele Maaneder midt om Vinteren.

Endelig kom den vigtige Nat, der skulde afgjøre Kiøbenhavn og Rigets Skiebne. Det var Natten til 11te Februarii. Carl Gustav havde gjort store Tilberedelser; han havde sanket nye Tropper fra Polen, Tndskland og Sverrig; han havde ladet bringe Maskiner sammen, til at bruge ved Angrebet; han havde udforsket de beqvemste Steder; han var selv tilstede; og nu gav han Ordre til at falde an og kæmpe til det alleryderste, for at komme ind i Byen som Seierherre. De Svenske efterkomme hans Befaling noie; de stormede hele Natten igiennem, nu paa et, nu paa et andet Sted; allevegne trængde de frem med Hidsigthed; nogle komme endog saa vidt, at de allerede stode paa Bolden. Men overalt mødte dem Folk, der hellere vilde kæmpe sig til Døde, end ske Byen overgivet. Enhver ilede mod Fienden, enhver slog hvor og saalænge han kunde; hvo, som ei havde andet Vaaben, greb til Steene og Træstumper.

stumper. Svensken maatte vige, efter at have tabt en Deel af deres beste Officerer, og Carl Gustav tabde siden al Lyst til at fortsætte Beleiringen med Estertro.

Det vilde blive vanskeligt at sige, hvilken Stand der i denne betydelige Nat, saavelsom den hele Beleiring igiennem, meest udmærkede sig ved Midkierhed for det Almindelige; thi for Byen og mod Fienden vare alle Mand som een. Af enkelte Personer viisde sig, foruden de allerede nævnte, Gyldenlove, Ahlesfeldt, Helt og Bredahl, endnu Commandanten Skaf og Stadshauptmanden Thureson; men fremfor alle Kongen selv. Ingen tænkte, talede, ja slog meere ivrigt for Byen og Fædrelandet, end han. Endnu kort før Stormen skulde gaae an, da den engelske Gesandt raadede ham at tilbyde og kobe Fred, i hvad den end skulde koste, svarede han ham i en kiel Tone: „at en haard Fred vilde han ei tiltrygle sig; at han var vant til at see Farer imøde; at Carl Gustav kunde komme, naar han vilde, men være forvissat om, at finde Folk for sig, der kunde og vilde tage imod ham.“ Derpaa reed han om og opmuntrede alle til at stride som Mænd for Fædrelandet. Han forsikrede, at han vilde vaage og stride for dem, som de for ham; og han viisde det; thi saalænge Stormen varede, var han til Hest, og holdt sig stedse der, hvor Angrebet var haardest og Faren størst. (*)

Medens

(*) Holb. Danm. Hist. T. 3. Puffend. de reb. gest. Car. Gust. L. 6. Mem. de Terl. Bering. Oblid. Hafn.

Medens Kiøbenhavns Borgere sloge med Iver mod Fienden, toge andre Exempel af dem, og bleve nu ligesaa slyrige for sig, Konge og Fødested. Efter den mislingede Storm for Kiøbenhavn vendte Carl Gustav ogsaa sin Agtsomhed til andre Deele af Riget. Han lod Tropper fordeele sig om til Smaa = Æerne, for tillige at bemægte sig dem. Næstved paa Lolland blev da af Feltmarskalk Wrangel, som anførte de svenske Tropper der til Den, opfordret til at overgive sig; men dens Borgere og Besætning vilde ei høre et Ord derom. De lode svare: „at de vilde forsvare sig til det alleryderste,“ og satte sig strax til Modværge. Vel var det aabenbart, at deres Kræfter vare alt for svage til at kunne holde længe ud mod en talrig Fiende; men dem var lovet Undsætning; dette gav dem Haab om at kunne holde Fienden ude; og i det Haab vaagede de, sloge de, uden at leedes, i hele 13 Uger. De vare hver Dag i Frygt og Fare; thi Svensken ængstede dem stedse med Brandkugler, og stormede ofte. Kuglerne forfulgte dem paa Gaden, i Huusene, i Kirkerne; men desuagtet holdt de sig fiækt; Borgere under Anførsel af deres brave Borgemeister Niels Nielsen, og Soldaterne, som meest vare skællandske Bønderkarle, fornemmelig under en Oberstlieutenant Bernebach og en Ritmester Bardehuus. De dreve Fienden tilbage, ofte med stort Tab, saa tit han stormede; ja de vovede endog ofte at falde ud, og forstyrre hans Skandser og Anlæg. Svensken havde bemægtet sig Den Steensøe, hvorfra de meest ængstede Byen, fordi Kuglerne derfra uden Hinder

Kunde stryge giennem Gaderne. Sognepræsten Magister Bisted, en Mand, der var nidkier for sin Bye, sukkelede engang ved at see den Skade, som forarsagedes ved det, at Den var i Fiendens Haand. „Ah!“ sagde han i sin Ivær, „hvo vil dog velte os „den Steen fra Døren?“ Saasnart dette blev hørt og eftertænkt, vare der mange, der vilde; de satte sig om Natten i Vaade, soere ud, bemestrede sig Den, og forstyrrede de mod Byen anlagte Skanser. Men medens de med saadant Mod kæmpede mod Fiender og Ulykker, i det kiere Haab, at de dog skulde faae Undsætning, blev Undsætningen borte; deres Krud og Fødevarer gik med, og Fienden, som mærkede dette, angreb da med desto større Hidfighed. Derved blev Nøden saa stor, at Officererne, mistviolende om at kunne holde længer ud, traade sammen, og beraadsløge om at overgive Fæstningen paa taalelige Vilkaar. Da Borgerne hørde dette, løbe de til, bade, at det ei maatte skee, og sagde: „at hellere end at overgive sig, vilde de stride saa „længe, det var mueligt.“ Officererne maatte give efter, og anvende endnu det allerynderste til Forsvar. Men det blev ei mueligt at holde længer ud, end til paa næste Nat derefter. Da bleve Ild og Fiende uimodstaaelige; da var intet meer Krud i Byen; og da først vare Borgerne at formaae til Overgivelse. Svensken tabde der mange brave Officerer, og, efter paalideligt Bidnesbyrd, henved 1800 Mand.

Nogle have lagt Naffov Bye til Last, at den saa hastig overgav sig den første Gang, da Carl Gustav

Gustav nærmede sig til den; men man maae agte, at da blev den forrasket, ved Ulfelds Suedighed, og Carl Gustavs hurtige Angreb, som forekom hele Landet sølsom og gyselig. Desuden havde Borgerne den Gang maaskee ei saa megen Skyld, som da værende Besætning. Men i hvordan det end var, da vidste de nu fuldkommen at oprette deres Hves Ære; og maaskee have de og tillige havt dette for Dine, i det de strede saa tappert. (*)

I samme Krig maatte Jylland saavelsom de øvrige Rigtets Provindsfer seke Fiendens Overmagt. Ogsaa der indfandt sig svenske Tropper, og plagede Stæder og Landsbyer. Regjeringen, som havde al sin Omhu henvendt til at forsvare Hovedstaden, maatte overlade Jylland til sig selv. Jyderne havde Mod nok mod Fienden, og Jver nok for Landet; men hvor ingen er, som byder, der fattes Orden, og hvor Orden fattes, der udrettes intet enten til Angreb eller Forsvar. De Svenske gif da i nogen Tid ubehindrede frem, og Landet skattede til dem.

Til Lykke for Jylland havde Kongen, kort før Krigen udbred paa nye, sendt Obersten Hans Friis over til Silkeborg, for at paasee dette Lehn's Beste, naar Svensken, i Følge af den roeskildske Fred, skulde trække sine Folk derfra. Friis stod vel ikke

(*) Holb. Danm. Hist. T. 3. N. Særdrup om Naffovs Overgivelse, med Anmærkn. af P. Røggert.

længer i Krigstjeneste; han havde allerede nogle Aar tilforn taget Afsked deraf, og sat sig i Rolighed; men nu, da Landets Bølfærd leed, følede han sit Kald, ansaae sig som Krigsmand paa nye, og besluttede at vaage mod Fienden, hvor han kunde. Det første, han maatte være betænkt paa, var, at sætte sin Person i Sikkerhed for de omstreifende Tropper. I den Hensigt forseiede han sig strax til sin Gaard Clausholm, som var omgivet med dybe Grave og paa en vis Maade befæstet; her uddeelte han Vaaben til sine Folk; her samlede han endnu flere til sig, og ventede uden Skye paa Fienden. Carl Gustav, som uden Tvivl betænkte, at saadan en Mand var af de farlige for ham, gav Befaling til sine Ryttere der i Egnen, at bemægte sig ham, og bringe ham til Fridericia; Rytterne rykkede meer end een Gang mod Gaarden, forkyndede ham deres Konges Befaling, opfordrede ham til at overgive sig, og truede, at ifald han ei bekvemmede sig dertil, da vilde de opbrænde baade hans Ladegaard og hans Gods; men Friis overlod til dem, at gjøre hvad de lystede, og forsikrede, at han paa ingen Maade gav sig til Fange. Tvertimod gjorde han dem alt det til Hinder, han kunde paaafinde; han opmuntrede Folkene i sin Egn til at oversalde deres Qvarterer; han hjalp til at forjage dem, naar de kom at indkræve Skatter, og bragde det omsider saa vidt, at ingen torde lade sig see paa adskillige Mile der omkring.

Saa snart det rygtedes, at Clausholm bed Fienden Trods, og at Friis var Mand for at gjøre Modstand,

stand, kappedes Alle om at bringe deres Gods og Korn derhen, og han tog derimod saa længe noget kunde rummes. Ligeledes fik han Tillesh af de forhen adspredte Tropper, som i nogen Tid havde gaaet omkring uden Anfører og uden Vaaben, saavel som og af andre unge Folk, der tilbode sig at tiene under ham, isald han vilde skaffe dem Gevær og Ophold. Friis, der nylig havde laant Kongen 30000 Rigsdaler, havde nu ikke Penge nok tilrede, til at væbne og underholde alle dem, der kom og tilbode sig; imidlertid ansaae han denne Leilighed for alt for god til at lade gaae forbi; thi laande han Penge, hvor han kunde faae dem, og oprettede for sin egen Regning et Regiment af 800 Ryttere.

Før havde Friis kun forsvaret sig selv og sin Gaard. Nu gif han videre, tænkte paa at opsege Fienden, og stride for Landet; og dertil gaves ham og nu bedre Leilighed, end før. De Svenske havde faaet Tidender om, at keiserlige, polske og brandenborgske Hielpetropper vare paa Veie, for at undsætte Danmark; de trak derfor en Deel af deres Folk fra Jylland ud til Holsteen, og lode alene saa mange tilbage, som de troede fornødne til at inddrive Skatter og hindre Jyderne fra at samle sig. Strax, da Friis fornam dette, rykkede han ud med sit Regiment, bedækkede for det første Obersternes, Brokenshuuses og Kruses, Qvarterer, som laae i Jylland for at samle to Regimenter Sogne- og Præste-Ryttere, men havde endnu ikke kunnet udrette noget, fordi Folkene havde ingen Skjts medens de samlede sig. Saasnart

dise Regimenter under den Sikkerhed; han gav, vare oprettede, (og det skeede i en Hast,) gjorde han med dem, og de med ham, Landets Vel til fælles Sag. De opsøgte de svenske Partier, hvor de laae fordeelte, og bragde dem op eller forjog dem; de nærmede sig mod Fridericia, som havde svensk Besætning inde, holdte de derfra ellers jævnlig streifende Landet borte, og forbød Egnens Folk at bringe Skatter og Fødevarer ind i Fæstningen.

Saaledes stod det da hen i nogle Maaneder, medens de fremmede Hielpetropper vare i Vente. Friis var imidlertid stedse paa Vagt mod Fienden; han traagde endog een af de svenske Officerer paa sin Side, fik Underretninger fra ham om alt hvad, der gik for sig i deres Leir, og brugte disse Underretninger til, saavidt det stod til ham, at gjøre deres Anslag til intet. Saaledes fik han engang at vide, at en svensk Oberst skulde sendes ud med 600 Mand, at ødelægge alle Møller omkring i Landet, for at betage de forventende Hielpetropper Leilighed til at faae Brød. Forvissat derom, lod han det i Forveien forkynde overalt, og advare om at senke Steenene, forvare Redskaberne, og bruge al den Forsigtighed, der var muelig. Imidlertid lod han og endeel Folk trække sammen derhen, hvor de Svenske først vilde begynde at sætte Anslaget i Verk; og hindrede han derved et Onde, som kunde have blevet betydeligt.

Omstider kom de længe ventede Hielpetropper. Dette maatte synes at være en Lykke for Landet, og var det og; men Friis, som uden Tvivl i sine forrige Krigs-

Krigstienester havde seet, hvor meget et Land kan lide, endog ved sine egne Hielpetropper, naar al dets Forsvar skal komme an paa dem, vilde hellere deele Jyllands Forsvar med dem, end overlade det til dem alene. Derfor aftalede han med de Fremmede, som rykkede ind at bedække Jylland, at han, Brokenhuns og Kruse, med deres Folk, vilde tage Thye, Mors og hele Benschjæl under deres Beskyttelse: og paa det at disse Fremmede ei skulde troe sig Herrer i Landet, angav han sine jndiske Landfolk for langt stærkere, end de vare; hvilket han og desto lettere kunde giere, da han just af samme Aarsag havde valgt disse Udkaanter af Landet, hvor hans Folkes Styrke eller Svaghed ei saa let af Fremmede kunde udspeides. Hans Klogskab havde i dette, som i alt det Foregaaende, den snævre Virkning. De fremmede Tropper vare rolige, fordi de troede Landets egne Bevæbnede stærkere, end de vare; og skeede nogen Uorden, havde de Forestillinger, som bleve giorte derimod, altid Rægt.

Saa meget udrettede denne ene Mand til Jyllands Rolighed og Lykke i saa forstyrret en Tid; og er det endnu at mærke, at just disse jndiske Folk, som ved ham og under hans Beskyttelse bleve oprettede, vare de, der siden efter i Fyen hialp allermeeft til at tilfegte den store Seier ved Nyborg.

Da Landet fik Fred, nedlagde Friis igien sit Sværd; thi han havde grebet det, ikke af Lyst, eller for at forstremmes i Krigsstanden, men alene for at redde Landet. Dog var det ikke her, han først gjorde

de sig bekiendt. Han havde allerede i Christian den Fierdes Tid tient med Vre ved Armeen, og da holdt otte væbnede Nyttere for egen Regning; han havde baade før og siden den Tid været udfiskket i Statsærender, og derved anvendt anseelige Bekostninger, saa at han paa sin Alderdom kunde gjøre Regning paa at have frivillig tilsat 150000 Rigsdaler af egne Midler til Landets Tieneste. For alt dette forlangde han aldrig Bederlag, fik den ei heller. Han vidner selv i en Optegnelse, han har givet om sit Levnetsløb, at hvad han havde gjort, var af Nidkierhed for Konge og Fædreland. (*)

Saa snart de Svenske i Maret 1658 havde overrumplet Nassov, og bemægtet sig Volland, gik de derfra over Isen til Falster. Landet blev i en Hast oversvømmet, og Carl Gustav holdt her tvende Rastdage, for at bringe sine Folk i desbedre Orden til at fortsætte Veien over til Sjælland. (**) Disse Dage vare kummerlige for Falsterboerne. Den overmodige Fiende plyndrede deres Gods, plagede dem selv; ja gik endog saavidt, at der blev besluttet, at tænde Nyekjøbing Bye i Brand, maaskee fordi den ei kunde udrede al den Brandskat, der var paalagt. Men denne Udelæggelse afværgede den for sin Bye, som for sin Kirke, nidkiere Mand, Jes Jessen, Sognepræst

(*) Danske Magazin 41de Hefte.

(**) Puffend. R. Gest. Carol. Gust. L. 5.

præst i Nyekjøbing og Provst i Sønderherred. Historien derom fortælles saaledes:

Dagen, da Ødelæggelsen var besluttet, var just en Søndag. De ængstede Borgere vare forsamlede i Kirken, for at helligholde deres Gudsries neste. Provsten besteed Prædikeskolen, og holdt en Tale, som passede sig paa nærværende Tilstand. Som han taledede, blev han vaer nederst i Kirken endeel Svenske, af hvis Dragt han sluttede, at de ei vare af den almindelige Hob. Ved at see sine Medborgere nedtrykte i Kummer, og disse Folk ved deres Side, paa hvis Bink deres Uthæid beroede, opflammede Midkierheden i hans Bryst; han skierpede sin Tale mod Grumhed og Undertrykkelse, dog uden at glemme den fornuftige Sindighed, som efter Omstændighederne var nødvendig. Neppe var Provsten tilbage i sit Huus, ser Carl Gustav, som usfordømtlig selv havde været i Kirken, sendte ham Bud og lod sige, at han vilde spise hos ham til Middag. Jessen, endnu varm af den Løer, hvormed han havde talet, svarede strax: „at han havde intet til sit Middagsmaaltid, uden lit Erter og Kjøf; dette var alt, hvad de svenske Soldater havde levet ham, og dette undsaae han sig for at byde Kongen, hvorfor han maatte frabede sig den tiltænkte Naade.“ Carl Gustav blev dog ved sit Forsæt, sendte atter Bud, at han vilde komme, og kom. Da Jessen nu saae den svenske Konge i sit Huus og ved sit Bord, begyndte han igien at tale for sin Bye. Han bad, og forestillede med megen Ziirlighed og Tynd, alt, hvad

hvad han kunde udtænke til at røre og overtale, og holdt ikke op, før Kongen forsikrede ham, at han vilde skåne Byen, og give Befaling til at standse de Fiendtligheder, som hidtil udevedes. Han holdt og sit Ord; og for at forekomme, at ingen Vold skulde skee, ham uafvidende, skal han endog have givet Stedet en Salvogarde.

Til Hæ og Minde for Estertiden blev denne værdige Patriot affikret, og hans Skilderie opsat paa Raadsstuen i Nykøbing, hvor det endnu findes. Stykket er vel giort. Man seer en ærværdig skægget Mand, hvis betydende Ansigtstræk synes at vidne om den mandige Jæger, der kunde røre en stridvant Konge, og jørmilde en-hersekende Fiende.

S Begyndelsen af Friderik den Fierdes Regering truedes Kiøbenhavn med samme Skiebne, som den havde fristet i hans Farsfaders, Friderik den Trede's, Tid. En foreenet Flode af engelske, hollandske og svenske Skibe lagde sig paa Nheden, og bombarderede; Carl den Tolvte gjorde Landgang ved Humlebeel med 14000 Mand; Armeen laae i Holsteen, og Kongen hos den; og den danske Flode, som enten ved Uforsigtighed eller ved andre Aarsager var bleven indsluttet paa Nheden, laae i saa usordeelagtig en Stilling, at den ei alene var blot for de fiendtlige Bomber, men hindrede endog Castellet fra at bruge sine Kanoner. Her vare altsaa mægtige Fiender om Byen,

Byen, og kun svag Udsigt til at kunne fordrive dem. Men ved alt dette tabde dog ei Kiøbenhavns Indvæ-
nere Modet. Enkedronningen Charlotte Amalia
sendte Bud til Borgerne, og lod dem opmuntre til at
fegte med Mandighed og Troskab. De svarede een-
stemmig: „at de skulde leve og døe hende og deres
„Bye hengivne;“ og enhver ilede til Arbeide og
Baaben. Skandser bleve strax opkastede paa Dragøe,
for at jage Floderne bort; Borgerne forlangde Ka-
noner til at plante paa Skandserne, fik dem, og
brugde dem vel; Pramme bleve lagte ud, hvorfra
ligeledes blev fyrret med Hurtighed. Alt dette for-
eenet havde faa god Virkning, at den bombarderende
Flode maatte lette eller kappe Anker, og gaa bort.

Saa snart man havde bortjaget Faren fra Søe-
Siden, vendte man sig til at tage imod Carl den
Tolvte, som rykkede frem over Landet. Studenterne
samlede sig i Baaben; Borgerne vare ogsaa her
fyrige; nogle tilbøde ei alene sig selv til at stride,
men og alt hvad de eiede af Penge og Penges Værd,
til at udreede de Omkostninger, som til een eller anden
nyttig Foranstaltning maatte være nødvendig; saa at
man her kiendte igien Sønnerne af disse Kiøbenhavns
kædte Forsvarere, som i forrige Aarhundred havde
giort sig saa berømte. (*)

Den

(*) Frid. 4. Dagregister. Frid. 4. Levnet af Høyer, Ma-
nuskr. Sethardi Dän. Gesch. 2 Th.

Den danske Flode gik i Sommeren 1710 ud i Østersøen under General-Admiral Gylденløves Anførsel. Dens Hensigt var, at opsege den svenske. Men til Ulykkelig udbredte sig en heftig Sygdom blandt Flodens Mandskab, saa at Gylденløve, tvertimod at gaae Fienden under Bine, maatte ankre i Kiege Bugt, og ansee det for Fordeel nok, om han kunde forsvare sig. Da den svenske Admiral Bachtmester fik Underretning om denne Flodens slette Tilstand, benyttede han sig af første feielige Vind, lagde sig uden for Bugten, og gjorde Angreb, i Tanke, at det vilde være ham en let Sag, at vinde Seier. Men de danske Skibe hilfede ham saa liekt, at han tilsidst maatte gaae bort, og vandt intet andet, end at han ved Bortseilingen satte to af sine beste Skibe paa Grund under Dragee, hvilke han selv Dagen derefter maatte tænde i Brand, for at de ei skulde falde Gylденløve i Hænder. Da Kanonerne ved Bachtmesters Angreb begyndte at spille, lae det danske Skib, Dannebrog, foran i Avantgarden, og altsaa Heden nærmest. Commandeuren Hvitfeldt, som førde Skibet, forsvarede sin Post. Men imidlertid indtraf den Ulykke, at Skibet kom i Brand af sin egen Ild; Branden fik Overhaand, og alt hvad man arbeidede for at slukke, hjalp intet. Hvitfeldt saae nu kun et eeneste mueligt Middel til at redde sig og Mandskabet. Dette var: at klappe Anker, og drive paa Land; men skeede det, da saae han tillige, at Vinden vilde drive Skibet ind paa de andre Skibe, som laae bag ved i Bugten, og at der

da

Da kunde være Fare for, at baade de, og maaskee Kiøge Bue, kunde blive antændt; thi besluttede han som Patriot, af to onde Ting at vælge det, som mindst skadede det Almindelige. Han forbød at kappe, lod fyre Skud i Skud mod Fienden fra de forreste Kanoner, medens Skibet brændte bag til, stod selv og commanderede til Hurtighed, og oppebiede i den Stilling det grusomme Dieblik, han forud saae. Det kom; Krudkamret antændtes; Skibet sprang, og af alt Mandskabet undkom kun sex Matroser, som kort før havde kastet sig i en Jolle, og sat fra Borde. (*)

Da Slaget ved Gadebusch var tabt, trak de overblevne Tropper sig tilbage ind i Holsteen og Slesvig, og nogle af dem bleve fordeelte om i Byerne, deels for at forfriske sig til nye Strid, deels for at beskytte dem for omstreifende Fiender. Flensborg fik en Deel af Garden og Grenadererne, hvilke Indvaanerne toge imod med Glæde, fordi de havde holdt sig tappre i Slaget. Men da de havde lagt der en kort Tid, fik Friderik den Fierde i Sinde at kalde dem længere ind i Landet; thi han frygtede, at de skulde blive overrumplede af en stærkere Magt. Han gav derfor Befaling, at de skulde forsee sig til Fridericia, hvor han selv opholdt sig. Borgerne i Flensborg, som havde sat al deres Tillid til disse kielke

(*) Trib. 4. Hist. af Hoyer, Manuser.

Kieffe Folk, bleve mismodige, da de hørde denne Tidende; de besluttede, at indstille skriftlig Begiering til Kongen, om at behelde Folket hos sig. Ansøgningen blev forfattet, og Frands Bockmann, en formuende Kjøbmand, udsæet til, ei alene at bringe den frem, men tillige at understøtte den med mundtlige Forestillinger. Bockmann reisde, bragde sit Værende frem, og taledede med saadan Nidkierhed for sin Bye, at Kongen tog Ansøgningen i Betragtning. Mandens Iver, og den Tilstroe, han yttrede til Tropperne, vare hos en Konge, som Friderik den Fierde, ikke ringe Bevægaarsager til at give efter; men paa den anden Side var ogsaa Troppernes Sikkerhed ham vigtig; dem vilde han skaane; og de fortiende saadan Omhu. Da Bockmann mærkede, hvad det var, der satte Kongen i Betænkning, tiloed han, at ifald Byen maatte have dette Forsvar mod smaae Partier, da vilde han selv fare omkring og udspeide, om og naar Fienden nærmede sig med overlegen Magt, og indberette alt saa tidlig, at Folket i fornødent Fald kunde brække op og rykke tilbage, uden at blive overrumplet. Paa dette Vilkaar blev Ansøgningen bevilget; Kongen lod strax udfærdige Befaling til den Høistcommanderende, at forblive i Flensborg indtil videre; Bockmann fik den, ilede tilbage, og forkyndte Udfaldet af sin Reise. Hans Medborgere bleve glade; men han gav sig ikke længe Tid til at deele Glæden med dem; thi han erindrede, hvad han havde lovet, og drog strax ud, at sætte det i Verk.

Steen-

Steenbuk, som havde besluttet at forfølge sin Seier, førde sin Armee over Grændserne ind i Landet. Den gik frem over Schwartzau til Kiel, fra Kiel til Altona, fra Altona ind i Ditmarsken. Bockmann var imidlertid paa Vagt, holdt sig stedse i Nærheden hos den, vovede sig endog undertiden saa nær, at han var i yderste Fare for at blive røbet og opbragt, saa meget meer, som han ei alene havde at frygte for Svensken selv, men endog i Ditmarsken for dette Lands Folk, hvoraf ikke saa vare Benner af Fyrsten af Holsteen, og altsaa ikke Fiender af de Svenskes; men overalt vidste han at snoe sig saaledes, at han undgik deres Hænder, og indhentede imidlertid de allerviseste Underretninger saavel om hvert et Skridt, de gik frem, som om deres Anlæg og Tilberedelser; og saasnart han fik noget at vide, der fortiende Opmærksomhed, bragde han Tidender derom paa behørigt Sted.

Saalænge Styrken af den svenske Armee ei endnu var for nær, beholdt Flensborg sine Tropper, og var rolig ved dem; men saasnart nærmede den sig ei til Eideren, og gjorde Miner til at gaae over ved Frideriksstad, før de, efter den Befaling de havde, maatte trække sig tilbage. Flensborg laae altsaa nu aaben, og følede snart Følgerne deraf; Fienden rykkede frem, lod opslaae Placater i Byen, hvorved blev fordret 100000 Rigsdaler i Brandskat, og truede med Ødelæggelse, isald den ei blev betalt. Her var nye Sorg; Byen var ei i Stand til at udrede saa meget. Man vidste da ei at gribe til andet, end at

§

serge

sørge for, at faae Fienden forjaget fra Byen; og Böckmann, som allerede havde viist saa megen patriotisk Nidkierhed medens Nøden endnu ei var saa haard, blev atter fremkaldt, og anmodet om at skaffe Redning. Ingen ønskede den meer end han; men her var kun lidet Haab; imidlertid lovede han dog at gjøre hvad han kunde. Til den Ende drog han strax ud af Byen, og forsøiede sig først til Rendsborg, for at klage sin Byes Nød for Commandanten der; men da dette blev unyttigt, fordi han behøvede selv alle sine Folk, ilede han derfra til Bramsted, hvor endeel Russer havde foreenet sig med de Danske for at paapasse Fiendens Bevægelser; han søgte der Leilighed at tale med Czaren selv, og udvirkede, at der blev givet Befaling til 1200 Ryttere, at følge ham; disse gave sig og virkelig paa Veien, og Böckmann saae allerede i Haabet sin Bye frelst og sine Medborgere trostede. Men hans Glæde varede kun kort; en falsk Tidende havde udbredet sig: at Svensken var paa Veien igien til Kiel; dette kom Czaren for Ørene; Böckmanns 1200 Ryttere bleve kaldte tilbage, og han, som nu saae alt sit Haab faldet, drog til Rendsborg igien, forladt og mistroelig.

I Rendsborg fik han dog bedre Tidender, end han ventede. Medens han havde været borte, var indløbet Befaling fra Kongen, at af de Tropper, som stode ved Østerrade, skulde 200 Mand afgives til Flensborg isteden for de andre, som havde forladt den. Dette reisde Modet igien hos Böckmann. Vel saae han, at Antallet var alt for lidet til at udrette noget bety-

betydeligt; thi han havde Underretning om, at Byen allerede var besat af 600 Svenske; men nogle, tænkte han, vare bedre end ingen; og i Haab om, at man maaskee ved Snildhed kunde erstatte det, der manglede i Magt, satte han sig igien til Hest, og fulgde Tropperne som Veiviser.

Ved det, at han nu i saa lang Tid havde faret om fra et Sted til andet, og altid med et vaagende Øie, var det ham fremfor nogen anden bekiendt, hvor Fienden havde sine Poster. Krigsfolket fandt sig derfor vel ved at følge hans Veiviisning; han ledte dem frem, hvor han vidste, at Veiene vare meest sikke; for at være desto vissere i sin Sag, reed han selv altid forud, hvor han tvivlede om Freden, og hvor han kom, gjorde han sig overalt Umage for at udsprede det Rygte: „at de Danske vare paa „Veie, for at undsætte Flensborg, med 1200 Mand; „at nogle af disse vare allerede nær efter ham, og at „de andre ilede alt hvad de kunde.“ Ja han vovede sig endog ind i et Huus, hvor han vidste, at der vare svenske Speidere, og indbildte dem baade dette og meget andet, som de antog for Sandheder, fordi han vidste at gjøre det sandsynligt.

Ikke langt fra Flensborg ligger en Heede, Klapholker Heede kaldet; den havde nogle hundrede Svenske besat, og udsat Skildvagter i en Skov næst ved, hvor Landeveien gik igiennem, for at paapasse, hvem der kom. Böckmann reed endnu her, som tilforn, foran med nogle saa Folk, da Skildvagterne fyrede paa dem, trak sig derefter tilbage, og raabde

Alarm. Krigsfolket, som nu mærkede, at det havde Fienden for sig, men vidste ei hvor mange, fordi Skoven betog dem Udsigten, begyndte at blive utaalmodigt; nogle vare uvisse om, hvad de skulde gribe til; andre bebreidede Böckmann, at han havde ført dem did. Da Böckmann hørde dette, greb han sine Pistoler, trak sin Kaarde frem i Skeden, og sagde: at var han endskient Borger, skulde han dog vise, at han ei var bange for at vove Liv og Blod som dannsk Soldat, om nogen havde Lust at følge ham ud af Skoven mod Fienden. Denne Opmuntring havde god Virkning; han fik syv Mand med, for at beseer for det første Fiendens Mængde og Stilling, og med disse foer han frem. Saasnart de vare ude af Skoven, saae de for sig en svensk Forpost af ti til fiorten Mand, og længere borte Hovedtroppen. Böckmann gav da Hesten Sporer; de andre fulgte ham; de angrebe Forposten, forjogede den, og vendte derpaa tilbage til Skoven.

Böckmanns Hensigt saavel med dette, som med de Tidender, han havde udstræet, var, om mueligt, at kysse Fienden; i den Hensigt fik han de andre, der vare tilbage, til at vise sig strax efter mellem de nyderste Træer, paa det at det kunde lade som de havde i Sinde at gaae videre, og at Fienden deraf skulde troe, at de vare ham overlegne. Hans Plan lykkedes; thi ikke alene disse forlode Eggen, men endog den hele Besætning i Flensborg brækkede op om Natten, og flygtede, saa at sige, ud af Byen. De trueede med at komme igien; men strax efter fik Steen-
 buf

bul i Sinde at slutte sig ind med alle sine Folk i Tænningen, saa at Byen siden blev fri for videre Besøgelse. Dog, medens man endnu frygtede for, at de kunde ventes, soer Böckmann stedse omkring, og gjorde sig Umage for at faae flere Folk samlede til Forsvar for Byen, ifald det skulde gøres nødigt. Imidlertid erkjendte han sig tillige om alt, hvad Fienden foretog sig, og var den første, der gav Friderik den Fierde Efterretning om, at Steenbul havde forandret sin Krigsplan, og vilde indelukke sig i Tænningen; hvilket var det, man ønskede.

En saa virksom og utrættet Iver, foreenet med saa meget Mod og Smildhed, kunde ikke andet end gjøre Böckmann anseet hos sin Konge, hos sine Medborgere, ja hos sin Fiende selv. Friderik den Fierde talede offentlig til hans Ære: „En Borger i Flensborg,“ sagde han, „har meer Kundskab om Fienden, end vi allesammen.“ De Svenske vare nysgierrige for at see ham; saa at, da en Deel af dem, efter Tænningsens Overgivelse, blev lagt ind i Flensborg, fik Böckmann ofte Besøgelse af Officere. Steenbul selv kom til ham, talede med ham om det Forbigangne, rosde hans Opførsel, og sagde: „at han havde viist sig som en ærlig Mand, havde gjort hvad han kunde; og vare alle her i Landet, saadanne som han, da var det ikke godt at angribe dem.“ (*)

(*) Manuscr.

Friderikshald var i Aaret 1658, da de Svenske faldt ind i Norge, en aaben Bye, uden Fæstning, og uden Modværn. 1200 Ryttere, tilligemed nogle Fodfolk, fik Befaling af Carl Gustav, at gaae over Enningdalen, og bemægte sig den. De nærmede sig usformodentligen; og da de ikke ventede nogen Modstand, baade fordi de i Forveien havde erkyndiget sig om Tilstanden paa Stedet, saavel som og fordi de forlode sig paa den norske Præst, Niels Olsen, der, for at skaffe Byen saa lang Rolighed, som mueligt, formaacede dem til at hvile en Nat over paa Iddeletten, troede de at kunne drage derind i Magelighed og uden at løse Skud. Men de bleve bedragne i Haabet. Borgerne havde benyttet sig af den korte Nattefrist, Præsten forskaffede dem; de havde imidlertid, ved Hielp af to Compagnier Landsfolk, og nogle Bønder, som i en Hast løbe til, opkasted sig et Brnstværn af løse Steene; de havde ladet bringe to smaae Kanoner ned fra et Skib ved Frideriksstad; de havde støbt sig Blykugler i udhulede Muursteene; og efter alle disse hurtige Tilberedelser vovede de, ei alene at sætte sig til Modværge for at forsvare deres Bye, men gjorde endog saa tapper Modstand, at Fienden med al sin Magt ei saae sig i Stand til at vinde noget; hvorfor de maatte vende tilbage samme Wei, de vare komne, uden at udrette andet, end at opbrænde det Præstes Gaard, som saa snildt havde vidst at giøre Ophold i deres første Fremgang.

Da Fienden var borte, fortsattes Arbeidet paa at opkaste Skanser. Man troede, at Friderikshald, som

som en Bye paa Grændsen, vilde ikke længe blive fri for nye og stærkere Anfald; man indrettede derfor alt til Forsvar, det beste man kunde; man fik flere Gølt ind i Byen; og dette kom altsammen til Nytte Aaret derefter, da den igien blev anfaldet med langt stærkere Magt, og beleiret med Iver i længere Tid; men forsvarede sig endnu med lige Tapperhed og Lykke.

Friderikshald, der saaledes, ved sine Borgers Foranstaltninger, var fra en Grændse-Bye bleven, saa at sige, en Grændse-Fæstning, tildrog sig nu fremfor tilforn Naboernes Opmærksomhed, og blev derfor nu meer end ellers nødvendig for Carl Gustav, ifald han vilde giøre Fremgang i Norge. Dette forarsagede, at da han i Aaret 1660, efter sit flette Hæld for Kiøbenhavn, besluttede at giøre et Hovedangreb paa Norge, vendte han sin samlede Magt allerførst mod Friderikshald. Han lod sin Rigsfælt-herre, Lorenz Kage, sin General-Feltheimester, Gustav Horn, og Generallieutenant Stage, leire sig omkring den med 9000 Mand; han forsynede dem med alt hvad der udfordredes til Beleiring, og gav dem Befaling til at giøre sig al Umåge, for at indtage den. De sparede heller intet, for at efterkomme deres Konges Villie og vedligeholde deres egen Ære; de opfordrede Byen under haarde Trusler; de stormede ofte; de forbøde Tilførsel; de lode kaste Mængde af Brandfugler ind; men alt forgieves. De norske Tropper i Byen vaagede og strede med utrætteligt Mod; Borgerne blandede sig med dem til Arbeide og Strid; og, da det anlagte Magazin i Byen blev

tomt, lode de dem spise i deres Huuse, saa mange, som enhver var i Stand til at tage imod efter den Forraad, han havde. Udfaldet blev nu som i forrige Aar: at Svensken, nemlig, efter nogle Ugers forgieves Meie, maatte ophæve Belæiringen, af Frygt for at opoffre til Unytte endnu flere Folk end dem, der allerede vare tabte, hvilke beløbe sig til et anseeligt Antal.

Fra den Tid af havde Friderikshald igien Rolighed til Aaret 1716, da Carl den Tolvte gik ind i Norge. Hovedanfaldet skeede nu ei, som tilforn, først her. De Svenske droge op i Landet mod Christiania; men, efter at de havde opholdt sig der en kort Tid, fandt de ei tienligt, at lade Friderikshald bag dem; hvorfor de vendte tilbage igien, og besluttede, indtil videre at bemestre sig den. Byen havde nu faaet sin Fæstning, Friderikssteen, og var ved det et betydeligt Sted, paa hvis Erobring en Fiendes Fremgang i Norge meget beroede. Dette saae de Svenske; derfor vendte de Baaben imod den. Dette saae og de Norske; derfor blev det dem dobbelt vigtigt, at forsvare baade Fæstningen og Byen, men om ei begge kunde reddes, da Fæstningen, som den for det hele Land betydeligste Deel, i hvordan det end gik med Byen. Denne Beslutning toge de, Borgerne i Byen med Krigsfolket paa Fæstningen, og Krigsfolket med dem.

Carl den Tolvte nærmede sig, og begyndte sit Angreb først imod Fæstningen. Borgerne i Byen havde imidlertid nogen Rolighed, men derfor vare de ei ledige.

ledige. De havde bekostet sig en Stykpram, som de styrede om paa Vandet fra Sted til andet, hvor den kunde bruges med meest Fordeel; de havde oprettet imellem sig selv et Compagnie Frivillige, som bestode af Kiebmænd, Haandverkere, og Tjenestefolk, hvilke gjorde Udfald saa tit de saae, at noget var at udrette til Tab og Skade for Fienden. Men endelig fik de andet at tænke paa, end at gjøre Udfald. Carl, som mærkede, at Fæstningen ei saa let overgaves, med mindre han først havde Byen, vendte sig mod den; han førde selv sit Folk an, og angreb en Morgen ganske tidlig. Alle Mand kom da i Gevær, og mødte, og slog; men den overlegne Fiende kunde ei holdes ude; skient saagodtsom ethvert Skridt maatte koes med Blod, gif han dog frem og bemægtede sig Byen.

Men var Carl end bleven Herre over Gader og Huuse, var han dog derved ei bleven det over Borgene selv. Efter at de ligesaa tappert som Krigsfolket havde stridet for Skandserne, ja endog for Gaderne, fordeelde de sig, nogle til Fæstningen, andre paa Prammen, andre omkring i Fjeldene, nogle omkring paa Voster og i Kieldere; og allevegne fra bleve de ved at fyre ind i Gaderne, fornemmelig fra Fæstningen, hvor Commandanten med sit Mandskab var hurtig og kiel, deels af egen Drift, deels ved Opmuntring af nogle af de fornemmeste Borgere, som vare der tilstede. Hensigten med denne fortvarende Hidsigthed var, at jage Fienden ud igien, paa det han ei under Skiul af Byens Huuse skulde blive desto mægtigere mod Fæstningen. Dette lode de Kongen

vide, da han, nogle Timer efter at have indtaget Byen, sendte en Trompeter til Fæstningen, for at bede om Stilstand paa en kort Tid; og dette overbeviste de ham om strax efter; thi da de saae, at Krud og Kugler ei vare virksomme nok til at jage ham bort, skrede de til det yderste Middel, de havde aftalt, nemlig, at tænde Byen i Brand. Her blev da een af de ualmindeligste Scener, Historien maler. Borgene løbe om, og tændte Ild i deres egen Bye; Fienden løb om for at slukke; men for at disse ikke skulde faae Magt over Ilden, spillede Kuglerne fra Fæstningen og Prammen meest der, hvor Ilden flammede best efter Ønske. Carl den Tolvte, i hvor modig han end var af Naturen, og i hvor meget han endog paa sine idelige Krigstoge havde hærdet sig i Farer, maatte dog her tabe Modet, og endnu samme Dag inden Aften rykke ud af Byen igien. Medens han førde Folket ud, blev man endnu ved at følge ham og dem med hurtige Skud. Her faldt mange. Man regnede de Svenskes Tab i alt til 1500 Mand, foruden adskillige høie Officerer, hvoriblandt vare Generallieutenant Delvig, og Generalmajorerne Schommer og Schlippenbach.

Bidere, end her skeede, kan vel neppe den patriotiske Midkierhed drives. Enken, eller rettere Forsynet, søiede og disse kielke Mænds Ønsker, saa at Fæstningen, til hvis Frelse de havde seet deres Bye brænde, ei blev ængstet til Overgivelse. Carl, som var ubøielig i sine Forsætter, lavede vel til nyt og haardere Angreb; men saa Dage efter slog Torden-

skjold

skield i Dnyekilen; dermed endte sig de Svenskes Udsag paa Norge for dette Aar. Siden efter kom de igien tilbage, og nu var det atter deres Plan, at erobre Fæstningen, i hvad det end skulde koste; men da faldt Kongen selv, og med ham faldt al deres Mod og Lyst til at vove videre mod et Sted, der hidtil havde kostet dem saa meget.

Hvor store Handlinger drives ved Mange, der blive altid Nogle, som udmærke sig blandt disse Mange, og ere de egentlige, der overlægge, styre og opmuntre. Saadan en Mand var i Friderikshalds Beleiring under Carl Gustav, Peder Olsen Normand, en riig Kiebmand i Bhen, som af Statholder Trolle var beskikket til Forsvar for Id og Marcher Lehn i den rette Lehnsherres Fraværelse. Han foreslog de Anstalter, som bleve giorte mod Fienderne; han svarede dem kieldt, naar de opfordrede Bhen til at overgive sig godvillig; han lagde Penge til, hvor behøvedes; han opholdt paa sin egen Regning over 200 Mand med Fedevarer, da Magazine var tomt; ja han vovede ofte sit Liv, og stred som en Helt.

Det samme som Peder Normand var i sin Tid, det samme vare Hans og Peder Colbiørnsen i de sidste Beleiringer under Carl den Tolvte. Brødre af Fødsel, bleve de og Brødre i Tapperhed og sand Iver for Fædrelandet. Hans Colbiørnsen havde ei saa lang Tid til at vise sig, som Peder Colbiørnsen; thi han kom først, efter at Beleiringen var begyndt, tilbage fra Kiebenhavn; men Peder Colbiørnsen var der

der fra først til sidst; og det kiendtes, at han var der. Ved ham blev det Compagnie Frivillige, som gjorde saa megen Nytte, oprettet, anfært, og efterhaanden foreget med mange Saugfolk fra Listedalen, hvilke han daglig lennede; ved ham blev den store Pram besørget, hvilken han for en stor Deel bekostede selv; ved ham fik man Underrétning i Byen om alt, hvad Fienden foretog sig; thi han holdt stedse sine saakaldte Kundskabsmænd ude paa Landet, ja endog i Sverrig selv, der lode ham vide alt, hvad der gik for sig; hvilket gav Anledning til, at de Frivillige engang efter hans Tilskyndelse soere ud paa Wiigsiden, og borttoge over hundrede svenske Styrkeheste, som bleve bragte til Byen, og gjorde siden Tieneste ved den norske Armee; ham var det, der svarede Kong Carl, da han ved Trompeteren lod begiere Stilstand: „at Kongen var kommen selvbuden ind, man maatte see at hielpe ham ud igien;“ ham var det, der opmuntrede til at stikke Byen i Brand, og lod først tænde Ild i sit eget Huus, som han allerede havde forsynet med saadanne Ting, der let kunde fatte Ilden. Begge disse tappe Kiebmænd bleve og siden givne Hæders-Navne, passende til de Handlinger, hvorved de havde gjort sig berømte; den eene døde som Oberstlieutenant, den anden som Oberst.

Blandt Folk af den ringere Stand udmærkede sig fornemmelig en Klokker paa Id, Ole Svendsen Bakke. Denne Mand's Navn fortienner at erindres, og her er Stedet. — Da Svensken nærmede sig, for at beleire, og Alle vare saa ivrige til at ville standse

og

og svække ham, faldt det og Klokkeren i Sinde, at vove noget for Fædrelandet. Han kaldte da tvende Bønder til sig, formaaede dem til at tage hver sin Bøsse paa Nakken, og lægge sig med ham i en Kløv ved Siden af den alfare Wei, for at paapasse Fienden, som hver Dag streifede om i Egnen. Neppe havde de lagt en Time, før de saae et Parti af 24 Mand, anførte af Oberste Balkher. De gavede dem Tid til at komme paa Skud, holdt saa alle tre an paa Obersten, og lagde ham paa Stedet. De Svenske, forfærdede ved disse uventede Skud, men endnu meer ved Oberstens Fald, toge Flugten. Dog betænkte de strax efter, at de havde kun hørt tre Skud; de vovede sig derfor tilbage, toge Liget op, og fordrede Klokkeren og hans tvende Medbrødre ud; men da disse bleve liggende, færdige til at skøde paa ny, ifald nogen kom dem nær, holdt de det ei for raadeligt; thi stoppede de deres Liig i en Sæk, og gik bort. Klokkeren, som havde været saa lykkelig i sit første Anslag, besluttede nu at vove et andet og større. Han vidste, at to Mile fra Friderikshald laae en Deel Svenske for at bedække Enningdalens Broe; dem fik han Lust at drive af Weien. Han gik derfor til Friderikshald, gav det tilkiende for Peder Colbiornsen, og bed sig til at være Weiviser og Formand, ifald han vilde samle Folk til at angribe. Colbiornsen, som ei vidste, hvor stærk Fienden var, og i hvad Stilling han stod, bad Klokkeren søge Kundskab derom, og, for at skaffe ham Leilighed dertil, gav han ham en Kulle Tobak, at gaae omkring og sælge

ud

ud blandt de Svenske. Klokkeren udrettede sit Vren-
de vel. Han bragde Colbiørnsen Efterretning om,
at de bestode af et Compagnie til Hest under Ritmester
Lehmand, og to til Fods; og at de havde Hoved-
quarteer paa Gaarden Kirkebeen. Saasnart Col-
biørnsen fik det at vide, samlede han det hele Com-
pagnie Frivillige, som han forestod; Klokkeren sam-
lede nogle Bønder paa sin Side; de fik Forstærkning
af Mandskabet paa Fæstningen, under Anførsel af
Lientenant Even Kraft, og bleve da i alt 200 Mand.
Dermed gik de ud af Byen om Eftermiddagen, og
gave sig paa Veien. De deelde sig i tvende Hobe,
hvoraf den ene skulde gribe Fienden an for til, den
anden skulde stille sig saaledes, at den kunde afficere
ham Veien tilbage ind i Sverrig; og denne sidste
blev ført af Bonden, John Biørnstad. Alle vare
modige og glade, men ingen meer end Klokkeren.
Han talede allerede med Henrykkelse om, hvor modigt
han vilde segte, og opmuntrede de andre til at gjøre
det samme; han viiede dem Gienveie; og uagtet
Veien giennem de smale Stier var vanskelig og fuld
af Snee, skyndte han dog immer paa, at gaae frem.
Anførerne maatte ofte raabe ham tilbage, og fore-
stille ham, at de maatte gaae saaledes, at de ei
skulde mangle Kræfter, naar det galdt; men han meen-
de stedse, at det havde ingen Fare, og forsikkrede, at
om han endog havde ti Mile at gaae i saadant Vren-
de, skulde han dog ei blive enten træt eller keed deraf.
Morgenen kom, og de vare nu saa nær, at de kunde
see Hovedquarteret. Folket blev stillet i Orden, gik
lige

lige til den svenske Forvagt, som bestod af 24 Mand, og nedlagde de fleste af dem ved første Salve. Men een af samme Forvagt sneg sig ned under Ladebroen, og skød lumskelig Klokkeren igiennem Brystet, saa han segnede i samme Dieblik. Een af hans Sog-nemænd løb til, og vilde hæve ham i Beiret; men Klokkeren vilde ei, at denne end et Dieblik skulde forlade sin Plads. „Lad mig ligge i Jesu Navn,“ sagde han; „hils min Kone og Børn; jeg er vel „fornøiet; gaae I hen, og gjør eders Beste.“ Og i det samme faldt han om, og døde. Det første, Bønderne i deres Harm foretog sig, var, at de samtlig som een Mand skød paa Klokkerens Bæns-mand, og satte ham over ti Kugler i Livet. Derfra gik de løs paa de andre, og intet kunde standse dem. Den svenske Ritmester overgav baade sig og Sine, og bad kun om Livet; men Bønderne, som græmmede sig over deres Klokker, nedsløge for Fode, og det varede længe, før deres egne Anførere kunde overtale dem til at holde inde.

Hensigterne af dette Tog bleve altsaa opnaaede. Den hele svenske Post blev adspredt; mange dræbdes, nogle flyede, nogle bleve fangne. De Norske tabde kun to Mand; men det var dem Sorg nok, at miste Klokkeren, som var den fornemste Tilskynder til dette Tog. De vidste nu intet andet at vise ham til Ære, end at begrave ham hæderlig, og det skeede.

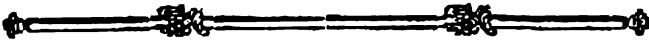
Nogle Dage efter samlede alle Colbiørnsens Fri-villige sig i Baaben, og bragde ham med Høitidelig-hed til Id Kirke, hvor Præsten holdt en Liigtale til
 hans

hans Vre. Imidlertid sadde de, hver med ladet
 Gevær i Haanden; thi Fienden var i Nærheden.
 Efter Talen fyrede de tvende Salver over hans Grav,
 og dette blev denne brave Mands Vreminde. (*)

(*) Holbergs Danmarks Historie, T. 3. Gebhardi Dänis-
 sche Geschichte, 2ter Theil. Schröder om Friderikshald.
 J. Niist Friderikshalds Vrekrands, Manuscr.

Ero.

Trofskab mod Kongen.

Rierlighed til Fædrelandet, og Trofskab mod det, ere at ansee som Uarsag og nærmeste Virkning. Den, der i Gierningen elsker sit Land og sit Folk, har ikke alene Affkye for at forurette det, at bedrage det, at berige sig paa dets Befkostning; men han er endog paa hvert et Sted, Fædrelandet sætter ham, arbejdsom i dets Tjeneste, aarvaagen for dets Vel, nidkier for dets Ære, og færdig til at opoffre alt, førend at svige det.

Trofskab mod Fædrelandet og Trofskab mod Kongen ere ligeledes uadskillelige. Min Konge er mit Fædrelands Hoved. Ved ham taler det til mig; ved ham sørger det for min Sikkerhed og Velfærd; ved ham sætter det mig i Embede, paalægger mig Pligt og Forretning, og betroer mig meer eller mindre af dets Sager. Trofskab mod ham er altsaa Trofskab mod det.

Dette indseer den gode og kloge Borger, og sin Konge elsker han, som et velartet Barn sin Fader. Min Konge, min Fader, siger han, og føler det. Det er ham naturligt og let, at lyde sin Konge, at udrette hans Vilke paa det næieste, at være paapassende for hans Fordeele, ja at vove Guds og Liv for ham og i hans Tjeneste; thi Kongens Person er ham hellig, og i hans Vel seer han tillige baade Fædrelandets og sit eget.

Gud, som er den, der opreiser Stater og grundfæster Troner, er ogsaa den, der satte Konger, disse Konger, som vi sværge Lydighed, Trofskab og Mandfskab. At lyde dem, er da at

lyde Gud; og at være dem troe, er at være sig selv, sin Eed troe. Begge Deele ere vigtige for enhver, der føler Pligt og Ære.

Danske og Norske havde i de ældre Tider den Berømmelse, endog blandt langt fraliggende Nationer, at de vare trofaste i Løfter, og deres Konge indtil Døden hengivne; og Danske og Norske fortiende da disse Lovtaler. Men det samme fortiende ogsaa vi! Vi have Marsag til at tragte derefter; thi vende vi vore Dine til Tronen, hvad see vi da, om vi ellers kan see? Vi see vore gamle Kongers, vore gamle Belgisreres og Fædres Ælfom; dem, som gjorde Vel mod vore Forfædre, og som disse igien saa ærligen tiende, saa mandigen strede under, og strede for. Dette Syn være os da helligt og dyrebart! Det blive vor Ære, at elske vore Konger som de elskede deres; og det være vort høieste Ønske, at Historierne i dette Tilfælde kan engang vidne det samme for vore Efterkommere om os, som de nu vidne for os om hine!

Grik Siegod havde gjort et høitideligt Løfte om en Pillegrims-Reise til det hellige Land. Han lod den jndiske Almue kalde sammen i Viborg, for at tilkiendegive dem sit Forsæt, og anordne, hvorledes alting skulde gaae til, medens han var borte. Da Jnderne hørde, at deres Konge vilde forlade dem, bleve de alle bedrøvede; de stimlede omkring ham, og bade med grædende Taarer, at han dog vilde blive i Landet, og ei sætte sig i Fare paa saa lang og besværlig en Wei. Men saadanne Reiser vare i de Tider

Lider anseete for sande og vigtige Religions-Øvelser, og denne Konge følede Religion. Han forestillede dem derfor: „at det var en Samvittigheds Sag; at Løftet var giort for en alvidende Guds Ansigt, og maatte holdes.“ Det overtalede dem dog ikke. De bleve ved, kastede sig ned for hans Fødder, bade indstændig, og tilbøde: at de vilde, hver for sig, give Trediedeelen af deres Formue til de Fattige, om det kunde løse ham fra sit Løfte. Deres Hengivenhed rørde Kongen; men da han troede, at intet kunde fritage ham, blev han fast i sit Forsæt, og reisde. Nogen Tid efter indløb den Tidende, at han var død paa Weien. Folket hørde den med Smerte, og sørgede for ham, som for en Fader. (*)

Færøerne vare skatfældige under Norge. Oluf den Hellige havde sendt Udskillige derhen, for at hente Skatten; men Færøerne havde enten søgt Udflugter, eller dræbt de Udskillede. Oluf fik i Sinde, endnu eengang at sende nogle. Han beraadsløg da en Dag med sine Mænd derom, og spurgde dem, om der var nogen af dem, der vilde drage op i dette Værende; men ingen torde. De vare bange for at faae samme Skiebne som de forrige, og svarede derfor alle: Nei. Da opstod Carl Mørske, og høvede sin Kæst over Mængden: „En god Konge have I,“ sagde han; „men I ere alle vantrøstige Mænd.“

I 2

„Hæ

(*) Suhms Forbedringer i den Danske Historie.

„Vere og Belgierninger modtage J af ham; og dog
 „tør J vægte at reise, hvor han byder Eder. Jeg
 „har nylig givet mig i hans Tjeneste, og, før jeg gav
 „mig deri, var han mig ikke god; men desuagtet vil
 „jeg drage derop for ham, naar ingen anden vil.“
 Som sagt, saa skeede. Han reisde, og forrettede
 sit Verende med nderste Flid; men just derfor blev
 han ihjelslaget som de andre. Faren havde han vel
 seet forud; men det kunde dog ei affkrække ham fra
 at vise sig som tro og nidkier Undersaat. (*)

Holf Krage regierede i Danmark, og Folket
 elskede ham. Han gav sin Søster, Skulda, til Hiat-
 var, sin Skattekonge i Sverrig. Skulda var ond
 og ærgierrig, og kunde ei finde sig i at være sin Bro-
 der undergiven. Hun opeggede derfor Hiatvar til at
 afkaste Aaget. Hiatvar lod sig overtale; men offent-
 lig torde han ei angribe; thi Holf var kiel og strid-
 bar, og trofaste Helte vare hans Fortrolige. Det
 blev derfor overlagt, at gaae lumsk til Verks. Hiat-
 var tillavede nogle Skibe, hvori han skjulede Strids-
 vaaben og bevæbnede Folk; med dem satte han over
 til Veire, som for at briage sin aarlige Skat. Holf
 formodede sig ingen Svig af sin Svoger; han glæ-
 dede sig ved hans Komme, og anrettede et stort
 Giestebud til hans Vere. Hiatvar stillede sig venlig
 og fortrolig an; men ud paa Natten, da Giestebudet
 var

(*) Sn. Sturl. Norske Krønike.

var forbi, og de Danske havde lagt sig til Røe paa Slottet, gik Hiatvar til sine Skibe, udrustede sig, og kom med alle sine bevæbnede tilbage. Mørket befordrede deres skammelige Anlæg. De kom ind, gjorde Allarm, søgde først til Rolfs Sovested, og myrdede ham paa sit Leie. De Danske vaagnede efterhaanden. De saae Faren, men ikke een af dem fhædede. De løbe alle til, og kappedes om at kæmpe sig til Døde ved deres Konges Side. Da Blodbadet var forbi, lod Hiatvar anrette et Giestebud til Forfriskning for sig og sine grumme Medhjelpere. Han pralede der af sin Seier og sin Overmagt, men maatte tillige beundre de danske Stridsmands Trofskab, og ønskede, at kunne drage saadanne Mænd i sin Tjeneste. Just som han talede derom, kom Biggo, den eeneste af Rolfs Stridsmand, der havde været tilstede og ei var faldet paa Stedet. Han gik til Hiatvar, og bød sig til at tiene ham. Hiatvar blev fornøiet, og rakte ham et blottet Sværd, at han skulde røre derved, og efter Tidernes Skik tilsværge sin Trofskab. Biggo, som ventede kun derefter, greb Sværdet, men giennemstak Forræderen i samme Dieblid. Hiatvars Folk løbe frem, for at falde ind paa ham. Han gav dem ikke engang Tid dertil, men løb dem selv hurtigere imøde, og raabde: „dræb mig kun; thi glad døer jeg nu, jeg har hevnet min Konge.“ (*)

(*) Saxo 2den Bog.

Kong Magnus Blinde af Norge regierede tiligemed sin Broder Harald Gille. De bleve ueenige; Ueenigheden udbred til offentlig Feide; Magnus var stedse ulykkelig, maatte tilsidst reent forlade Kronen, og gav sig i Kloster. Noget derefter døde Harald. Hans Sønner Sigurd og Ingi udraabdes til Medregenter; og nu vovede Magnus sig ud igien, for at forfølge sin Ret, i Haab om bedre Lykke mod Haralds Sønner. Reidar Griotgardsøn, der før havde tient ham med Trofskab, blev ham endnu hengiven, fulgte ham overalt, og hjalp ham at stride. Men Magnus var stedse lige uhældig. Tilsidst kom det til et Seeslag i Hvalom ved Holmen. Begge de krigende Parter mødtes der med al den Magt, de havde kunnet sammenbringe. Striden begyndte; Haralds Sønner vandt Seier, og nærmede sig ind paa det Skib, hvor Magnus laae, syg og afmægtig. Da Reidar saae sin Konge i Fare for at falde i Fiendens Haand, løb han til, og favnede ham mellem sine Arme, for at bringe ham hen i et andet Skib. Men Spyd og Pile forfulgte dem begge, saa at ferend Reidar kunde naae sit Siemeed, blev baade han og den ulykkelige Konge paa een Gang giennemstukne, og segnede døde ned i hinandens Arme. Fienderne selv maatte ynkes over dette Syn, og prisfede Reidar, som havde fulgt sin Konge baade i Liv og Død. (*)

Da

(*) Sn. Sturl. Norske Krønike.

Da Knud den Store havde foreenet England og Danmark under eet Herredomme, opholdt han sig meest i England, som det af Rigerne, der høist fordrede hans Nærværelse, fordi det var erobret med Magt. Fra England sendte han sin unge Søn, Haarde Knud, til Danmark, for at bestyre det som Statholder under Ulf Jarls Opsigt og Veiledning. Ulf var stolt, snedig og herskesyg. Saasnart han kom til Landet, foreviisde han falske Breve fra Knud, og overtalede Folket til at hylde Sønnen til Konge. Hans Hensigt var, at gjøre sig selv anseet, og regiere i Haarde Knuds Navn. Noget derefter gjorde Kongerne Oluf af Norge og Omund af Sverrig Forbund med hinanden mod Danmark, og angreb det fra forskiellige Sider. Ulf Jarl, som var ligesaa bange for Knud, som for Fienderne, trak sig ind i Limfjorden, og torde hverken gaae Fienderne imøde, eller sende Bud til Knud. En dansk Bonde, Haagen, satte sig da i et Skib, og seilede med Livsfare til England, for at underrette Knud om hans Riges dobbelte Undertrykkelse. Knud samlede strax en Flode, og kom til Danmark; hans Søn og Ulf ndmygede sig for ham; Fienderne bleve fordrevne; og da alting var i Rolighed, glemde Knud ikke at belønne Haagens Trofskab. Han gav ham et Jordegods i Slaane. (*)

Sivald Skald tiende ved Kong Oluf den Helles Hof. Oluf, der havde udstrakt sit Herredomme i

I 4

Norge

(*) Saxo 10de Bog. Suhms Forbedr. i den Danske Hist.

Norge videre end til den tredie Deel, som tilkom ham, blev derover angrebet af Knud den Store, maatte give efter, og fløe til Rusland. Sivald fulgte sin landflugtige Konge. Men medens Oluf opholdt sig i Rusland, bad han sig Tilladelse, at giøre en Andagts-Reise til Rom. Imidlertid fik Oluf i Sinde, at vove et nyt Forsøg paa at undertvinge sig Norge. Han væbnede sig, faldt ind, men var endnu lige saa uhældig som før. Han blev dræbt i Slaget ved Stiklestad, og Normændene valgde derefter Svend, Knud den Stores Søn. Efter alt dette kom Sivald tilbage fra Rom, men fandt ikke meer sin Herre. Dette satte ham i den yderste Bedrøvelse, og intet angrede ham meere, end at han ei havde deelt Skiebne med ham. Hans Kone og Børn toge glæde imod ham; Svend viisde ham megen Ære, og indbød ham til at tiene ved sit Hof; men Sivald følede det ikke. Kun Olufs Død følede han, og kunde ei overtale sig til at boe i et Land, hvor hans Herre havde lidt saa meget. Han forlod Norge, satte sig ned i Sverrig; og al den Glæde, der nu var ham tilovers, var, at spørge gode Tiden-der fra Magnus, Olufs Søn, som opholdt sig i Rusland. Nogle Aar derefter døde Svend. Magnus blev valgt i hans Sted, og kom til Norge. Nu var Landet ikke længer keedsommeligt for ham. Han drog tilbage. Magnus modtog ham med aabne Arme; og Livet blev nu Sivald kiert, fordi han kunde leve for sin gamle Herres Søn. (*)

 Knud

(*) Sn. Sturl. Norske Krønike.

Knud den Hellige havde maaskee overilet sig i at paalægge nogle af sine Undersaatter en Straf, som syntes for haard for deres Forseelse. De bleve oprøriske; Knud maatte flye til Ddense; de forfulgde ham, og Knud søgde ind i St. Albani Kirke, i Tanke, der at finde Sikkerhed; men Oprørerne vare rasende nok til at anfælde ham, endog ved Alteret. Kongen havde den Tid ingen hos sig, uden sine Brødre, Erik og Benedict, og nogle Hofbetiente. Disse saae vel, at de vilde være for svage til at gjøre Modstand mod saa mange; men desuagtet vilde de dog ei benytte sig af Leiligheden til at flye. De fulgde ham til Kirken, og besluttede at fegte for ham til det Yderste. Benedict stillede sig i Døren; Erik ved Knuds Side; og de andre, hvor de troede, at deres Nærværelse var nødvendigst. Saaledes opstillede, toge de imod Oprørernes Anfald med et Mod, som vidnede om en Konges og en Brøders Nærværelse. Men Mængden var dem overleggen. Uagtet den tapperste Modstand, trængde Oprørerne sig dog igiennem ind i Kirken, og Kongen blev dræbt. Dog dræbdes han ei uhevet. Hans Banemand blev fældet i samme Dieblif, da han havde fuldbragt sit skammelige Mord. Benedict kæmpede sig til Dede paa de andre. Erik forlod ei sit Sted, før Kongen var falden og hans Forsvar ei meer var til Nytte; da brød han først ud igiennem Mængden, og satte sig i Sikkerhed. (*)

(*) Særø i 1te Bog. Submis Forbedr. i den Danske Historie. Tarf. Hist. Norv. Pars 3.

Kong Ingi Baardsen gjorde sin Søsters Bryllup i Trondhiem. Baglerne, hans Fiender, passede Tiden, snege sig ind i Byen om Natten, og overfaldt ham og hans Stridsmænd sovende. Kongen vaagnede ikke, førend ved Krigsbulderen; han sprang da op i Forvirring, løb ud, kastede sig i Vaen, og svømmede over. Men neppe naaede han til den anden Side, førend han, udmattet af Kulde og Arbejde, faldt om, og kunde ikke gaae et Skridt længer. Her laae den asmægtige Konge saagodtsom ganske nøgen i Sneen, da Ivar Flodekold, een af hans Folk, som og var flygtet, løb ham forbi. Kongen samlede al den Styrke, som endnu var ham tilovers, og anraabde ham om Hielp; men denne Uforskammede vilde neppe see til ham. „Jeg har nok med mig selv at gjøre,“ svarede han koldsindig, og blev ved at lebe frem. Ingi saae nu intet andet tilbage, end at beklage sin Ulykke, og døe. Men i det samme kom Raadolf, Ingis Farbroder, fra Vaen. Han saae sin Konge i denne ynkelige Stilling. Min Herre her! raabde han da, og standsede. Ingi troede neppe, at han endnu hørde en Vens Røst; thi Ivars Forhaanelse havde nedslaget ham. „Herre!“ sagde han — Ja i Gaar var jeg det. — „Du var det, du er det!“ svarede Raadolf heftig; „og saa længe vi leve, bliver du det.“ Han ophialp derpaa sin Konge, drog sine egne Klæder af, kastede dem over ham, tog ham paa sin Ryg, og bar ham med Møie til nærmeste Huus; der gjorde han strax Anstalt for, at han blev pleiet, fik varmere Klæder,

og

og kom derfra til et Sted, hvor han var sikker for Fienderne. Ingi samlede siden Folk, ndmngede Baglerne, og sad derefter med Vere paa Tronen, indtil han døde. (*)

Erkebisp^en Eskild i Lund blev vred paa Kong Baldemar, og truede ham med offentlig Feide. Han havde i de forrige urolige Tider saaet Bane til at byde og foreskrive Love; den vilde han følge endnu, stolende paa sin Anselse og sit store Slægtsskab i Landet. Dog, seerend han forkyndte Krigen, kaldte han Absalon, Bisp^en i Roskilde, for sig, klagede over Kongen, og sagde ham, hvad han havde besluttet. Absalon tog Kongen i Forsvar, og bad Erkebisp^en betænke noie saa betydelig en Sag, for ei at overile sig; han erindrede ham om, at det ei vilde være ham raadeligt, nu som før, at begynde Feide i Landet; han tilbød sig at tale imellem dem, og see at bringe Sagen til mindeligt Forliig. Men Eskild var döv mod alle disse Forestillinger, han forundrede sig kun over, at Absalon vilde sige ham saa meget imod, og bød ham med erkebispestelig Myndighed, at giøre eet med ham. Absalon stod her i Knibe. Eskild var, som Erkebisp, hans Overhoved, og i hans Haand stod en Deel af hans Velfærd; Baldemar derimod var hans Konge og hans Ven. Men han betænkde sig ikke længe, for at vælge det Rette: „Vel har jeg
„svoret

(*) Sn. Sturl. Norske Krønike. Torf. Hist. Norv. Pars 4.

„svoret dig min Eed,“ sagde han; „men dertil for-
 „binder den mig ikke, at jeg skulde affalde fra den
 „Herre og Konge, som jeg har tilfagt Trofskab,
 „Benskab og Huldskab. Dersom jeg vilde sætte
 „mig op imod ham, da burde jeg foragtes af Alle.“
 Eskild blev ved; men hverken hans Bøn eller hans
 Trusler kunde rokke Absalons Beslutning. Han
 begyndte da Krigen paa sin egen Haand. Absalon
 blev hos Kongen, og Erkebispens maatte omsider falde
 til Feie. (*)

Da Morten Einersen, Bisp paa Island, be-
 gyndte at tale mod Paven's falske Lærdomme, og at
 opløse Folket, satte den anden Bisp der paa Landet,
 John Arnesen, sig heftig baade mod ham og hans
 Lærdomme. Denne Mand fandt best sin Regning
 ved Mængdens Van kundighed; han forsegtede derfor
 den catholske Religion, og oprørde Almuen. Chri-
 stian den Tredie understøttede Morten Einersen, og
 gav skarpe Anordninger ud mod John Arnesen;
 men denne urolige Mand agtede hverken Konge eller
 Anordninger. Jo skarpere disse vare, jo opsætsigere
 blev han. Han gik tilsidst saa vidt, at han offent-
 lig samlede 500 bevæbnede Tilhængere, fængslede
 Morten Einersen, affatte Kongens Laugmand, satte
 sin egen Søn i hans Sted, ja gjorde sig endog Uma-
 ge for, at lokke Engælænderne ind i Landet, og over-
 give

(*) Saxo 14de Bog.

give det til dem. Da dette blev mældt til Danmark, lod Christian den Tredie tre Skibe udruste, og sendte dem op for at dæmpe Oprøret. Men imidlertid blev John Arnesen ved at øve sine Voldsomheder, og forfulgte alle Landets retsindige Indbyggere. Blandt disse var David Gudmundsen, en anseelig Bonde. Denne Mand kunde ei bifalde John Arnesens Forhold; thi han var stedse Kongen og Landets Love tro. Ham ansaae altsaa John Arnesen som en Hovedfiende, rykkede med alle sine Tilhængere frem mod hans Gaard, og udfordrede ham til Strid. Denne Mand, som ikke havde ventet sig andet, havde allerede samlet en Deel af dem, der tænkte som han, og var bereed til at tage imod et Angreb. Dog, førend at vove det Yderste, vilde han dog forsøge at overtale sine Landsmænd til at skaaene hinandens Blod; thi traade han frem for Almuen, og raabde til dem: „at han ikke havde i Sinde at angribe sine Landsmænd som Fiender, men alene at forsvare sig; at de maatte betænke, hvad det var, at stifte Ufred i Landet, erindre deres Ære, deres Landslov, deres Konge, og ei lade sig forføre af en urolig Mand, der vilde afdrage deres Land fra sine gamle Konger, kun for at overgive det under et fremmed Herredømme.“ Da Islænderne havde anhørt hans Tale, besindede de sig, forlode saagodtsom alle Vispen, og gik hjem, hver til sit. David Gudmundsen benyttede sig af Leiligheden. Han lod Vispen og hans Sønner gribe, førde dem fangne til Skalholt, og overlagde med den kongelige Embedsmand

mand der paa Den, at de strax, for at forekomme videre Oprør, bleve henrettede. Dermed endtes den hele Lummel. Da de danske Skibe ankom, fandt de Oprørerne allerede affrattede, og Folket roligt. (*)

Johan Ranzau var en født Undersaat af Friderik den Første, som Hertug af Slesvig-Holsteen. Friderik havde anbeføet ham sin Søns Opdragelse; Ranzau havde svaret til Hertugens Fortrolighed, og i dette, som andre Embeder, stedse viist sig fornuftig og ærefier. Imidlertid blev Friderik indkaldet til den danske Trone, som Christian den Anden maatte forlade. Ranzau glædede sig ved at see sin Landsherre ophæiet til denne Værdighed. Men Værdigheden var vanskelig at forsvare. Christian den Anden kunde ei være rolig ved at see en Krone, han havde baaret, paa en andens Hoved; han havde samlet sig et stort Anhang, meest fremmede Tropper; Sieland og Skaane vare ham endnu størstedeelen hengivne; Friderik maatte altsaa med Sværdet i Haanden befæste sit Herredømme. Selv var han ei stor Feltherre. Han behøvede derfor en tapper og troe Mand; og den fandt han i Ranzau. Han satte sig i Spidsen af 1300 Mand, gik over til Skaane, hvor Greven Mauritz af Oldenborg, og Søren Norbye, begge ivrige Tilhængere af Christian den Anden, havde sat sig.

(*) Crag. Annal. Hvitf. Krønike.

fig. Han forstærkede sig der til 2000 Mand, slog dermed først 8000 Mand under Greven af Oldenburg, siden 12000 Bønder under Dtte Stiffen, tvang Norbøye til at overgive sig, og svækkede i en Hast Christian den Andens Parti saa meget, at Friderik den Første nu blev sikker paa Tronen, og Riget roligt. Da Friderik den Første døde, opvaagnede atter de gamle Tvistigheder. Hans Søn, Christian den Tredie, som tildeels var opdragen af Rangkau, blev valgt af nogle; men alle vare ei eenige derom. Løbekerne benyttede sig af Leiligheden, og faldt ind i Fyen, under Paaskud, at sætte Christian den Anden paa Tronen. Skipper Clemens samlede paa den anden Side et stort Anhang i Jylland. Kronen blev altsaa lige saa dyre at købe for Christian, som den før havde været det for hans Fader. Nu tog Rangkau igien til Kaarden. Han samlede Tropper, gik først lige mod Lybek, og bragde den saaledes i Knibe, at Løbekerne maatte slutte Fred, og forbinde sig til at ophæve alle Fiendtligheder. Derpaa drog han ind i Jylland, tugtede Skipper Clemens Anhang, og fik ham selv fangen. Derfra foer han over til Fyen, angreb Greven af Oldenburg med sin Hovedarmee, og vandt. Christian holdt nu sit Indtog i Kiøbenhavn, og Rangkau blev udseet til adskillige Statsunderhandlinger, for at bekræfte ved Forbunde den Rolighed, han havde tilsegtet Riget med Sværdet. Da dette var bragt til Ende, nedlagde han alle sine Embeder, og levede i Rolighed paa sit Gods i Holsteen, indtil Christian den Tredies Død.

Derester
kom

Kom Friderik den Anden, Christians Søn, paa Tronen. Hertug Adolf af Holsteen fik da i Sinde at undertvinge Ditmarskerne, et Folk, der vel i Kong Hanses Tid havde tilsegtet sig Frihed for de Danstes Overmagt, men ei for deres egen Forpligtelse. Danmarks Konge havde endnu Fordring paa dem; men ikke desmindre vilde Hertugen dog indtage Landet for sig alene, og lod Johan Rangkau ombede, at træde i sin Tjeneste paa dette Tog. Rangkau undskyldte sig med sin Alder og Svaghed, men lod Hertugen tillige vide, at han maatte erindre Kongen af Danmarks Rettigheder, og at det ei vilde være ham godt, om han paa egen Haand foretog sig dette Tog. Hertugen besindede sig, og Rangkau bragde det dertil, at Kongen og Hertugen bleve eenige om, at foreene sig og gjøre Erobringen til en fælles Sag. Rangkau, som før havde kaldt sig for gammel for Hertugen alene, var det nu ikke, da det og gieldte Kongens Fordeel. Han drog atter sit Sværd, blev den, der havde meest Deel i Ditmarskens Erobring, og døde kort derefter. Rangkaus Liv var en Kiæde af tapre og ædelmodige Handlinger. Han var helt uden at glæde sig ved Drab. Han var Statsmand uden Egennytte. Han var lykkelig uden at blive overmodig. Men intet udmærker ham meer, end Trofasthed mod sin Landsherre og hans Huus. Naar nogen efter hans Død skulde roses som nidkier Underfaat, da var det et almindeligt Ordsprog: „Han er sin Konge saa tro, som en Rangkau.“ (*)

Uagtet

(*) Holb. Danm. Hist. T. 2. Hofmans Port. hist.

Uagtet at de fleste i Landet saldt fra Christian den Anden, da han flygtede til Holland, og Friderik den Første blev den stærkeste, beholdt han dog tilbage nogle troe Mænd, der enten meget vanskelige, eller aldeles ikke kunde overtales til at svige den Fed, de havde svoret ham som Konge. Blandt disse udmærkede sig fornemmelig Commandanten i Kiøbenhavn, Henrik Gise, Admiralen Søren Norbye, og Borgemeesteren i Malmøe, Hans Mikkelsen.

Henrik Gise forsvarede sig tappert i Kiøbenhavn, omendskjant de Beleirendes Antal var stort, Tilstanden i Byen kun slet, og ingen Undsætning kom. Han var paa ingen Maade enten at overtale eller at kysse til Overgivelse, før han ingen Muelighed saaé til at forsvare sig længer. Christian havde befalet ham at stræbe, for at holde ud tre Maaneder, inden hvilkert Tid han lovede at komme ham til Hielp. Gise blev ved i otte Maaneder; og da Kongen ei havde efterladt ham Penge nok til at bestride de Omkostninger, som paa saadan Tid behevedes, lagde han selv til alt hvad han eiede, saa at han siden maatte sælge sin fædrene Gaard Gisselfeld for Gield.

Søren Norbye, som allerede i Kong Hanses Tid havde fegtet tappert for Landet mod Søerevere, og siden efter havde stridet ligesaa vel for Christian den Anden mod de svenske Oprerere, udstod ligeledes i Wisbye paa Gulland en Beleiring af to Maaneder, samlede siden en anseelig Magt, hvormed han paa den landflygtige Konges Begne indtog hele Slaane og Blegind; og da han tilsidst mærkede, at al hans

Iver intet udrettede til varig Fordeel for Christian, forlod han Landet, gav sig i Tjeneste hos Keiser Carl den Femte, og døde i Beleiringen for Florenk.

Hans Mikkelsen forlod Kone, Børn, og alt hvad han eiede, og vilde hellere være landfngtig med sin Konge, end nyde Embede, Ære og Rolighed i Malmoe. Friderik selv agtede denne hans Nidkierhed saa høit, at han lod alt hans Gods staae urørt i to Aar, ventende at han, keed af sine Keiser og sin Modgang, skulde komme tilbage for at tage det i Besiddelse; der vare og mange af hans gamle Venner, der lode ham det vide, og opmuntrede ham til at benytte sig af denne Naade; men Hans Mikkelsen var ei at formaae dertil: „Jeg agter intet,“ svarede han, „det Gods, jeg efterlader mig i Danmark, mod det, jeg serer med mig, som er Troskab mod min Konge.“

Christians Regieringsmaade i det Hele kan vel neppe roses, og hans Grumhed aldrig undskyldes; de, som sergede for Landet ved et nyt Kongevalg, havde derfor altid Aarsager til det, de gjorde; og deres Bestræbelse havde gode Følger for det Almindelige; men imidlertid kan disses Fortienester ei for-dunkle Ovenmældtes Troskab. Ogsaa de handlede efter Overbeviisning og Sarvittighed. (*)

S Begyndelsen af den syv Aars Krig med Sverrig rykkede Kong Erik mod Halmsted. Peder Hvit-

(*) Schlegels Gesch. der Könige von Dänemark. Holb. Danm. Hist. T. 3.

Hvitfeldt var der Commandant, og lavede alting til tapper Modstand mod Svensken. Erik, som ei havde Lust til at spille mange Folk, fandt for godt at ville indlade sig i Underhandling med Hvitfeldt om at overgive Byen. Han sendte Bud til ham, gjorde ham mange smiggrende Løfter, og blandt andre dette: „at vilde han ingen Modstand gjøre, skulde 22000 Dukater inden to Maaneders Forløb blive ham udbetalte.“ Hvitfeldt havde kun en liden Besætning at sætte mod en talrig Fiende, dog lod han svare: „at han hverken havde Eed eller Ære at sælge for „Penge; men derimod havde hans Konge givet „ham Lod og Krud i Overflodighed; det vilde han „bruge saalænge det kunde strække til.“ Fortørnet over saa modigt et Svar, faldt Erik Byen an med al Magt; han lod idelig Skøde og storme, og truede af og til med at ville ødelægge Bye og Besætning, ifald man ei overgav sig. Alt forgieves. Hvitfeldt holdt sig som en Mand, og forsvarede sig indtil der kom Undsætning. Svensken ophævede da Beleiringen. Fridrik den Anden kom og vilde drage ind; men det var neppe muligt at komme frem giennem Porten for Steen og Gruus, saa heftigt havde Angrebet været. (*)

Cancelleren Niels Raas, en Mand, som blev graa i Statens vigtige Embeder, og viisde sig i alt, hvad ham blev paalagt, som duelig og troe Under-
 K 2 saar,

(*) Nefens Krønike.

saat, gav sit Løfte til Friderik den Anden, da denne Konge laae paa sit Yderste: at han vilde være Sønnen ligesaa hengiven, som han havde været Faderen, og vaage for, at Kongeriget skulde blive ham vist, saasnart han naaede sine myndige Aar; thi Christian den Fierde var den Tid kun elleve Aar gammel. Kongen døde saa meget meere rolig, som han saae, at han kunde overlade sit Rige og sin unge Sen til denne og flere troe Mænd; og Kaas holdt oprigtig hvad han havde lovet. Han var een af de fire Regjeringsraader i Christians Mindreaarigheds Tid. All hans Agtsomhed var imidlertid henvendt til at haandhøve Landets Sikkerhed, Tronens Ære, og den opvoksende Konges Høihed; og han ventede paa det glade Øieblik, naar han kunde sætte ham Kronen paa Hovedet. Men medens han saae dette Øieblik imøde, blev han syg, og mærkede sin Død. Da han nu fornam, at Forsynet ei vilde unde ham Leilighed til at opfylde det Løfte, han havde givet sin gamle Herre, kunde han dog ei døde rolig, før han havde gjort alt det, der stod i hans Magt; thi lod han den unge Konge bede, at han vilde vise ham den Naade, at see ham, inden han døde. Christian, der satte Priis paa saa redelig en Mand, søiede hans Begiering, og kom. Kaas samlede nu alle de Kræfter, ham vare tilbage, og holdt en lang Tale, hvori han forestillede Rigets indvortes og udvortes Tilstand, hvilke Midler han ansaae for meest tjenlige til dets beste Bestyrelse, og hvilke Ønder der vare nødvendige for dets Regent; og da han havde forklaret

ret

ret alt dette med Fynd og Iver, sluttede han sin Tale saaledes: „Jeg erindrer mig,“ sagde han, „det „Løfte, jeg gjorde Eders Majestets salige Herr Fader „paa sit Yderste: at jeg med al Flid og Troskab „skulde arbeide paa, at Kronen skulde komme paa „Eders Majestets Hoved; men nu hindrer min til- „stundende Død mig fra at efterkomme saadant Løfte. „Derfor vil jeg nu da gjøre, hvad jeg formaaer. „Jeg leverer hermed i Eders Majestets egne Hænder „Røglen til den Hvelving, hvorunder den kongelige „Krone med Scepteret, Sværdet og Æblet hidind- „til siden hans Død har været forvaret; og, som „Gud nu vil kalde mig fra denne Verden, saa vil „jeg til ingen anden levere dem, end til Eders Maje- „stet. Læger derfor Rigets Klenodier af Gud selv, „og naar Tiden kommer, da bærer Eders Krone med „Priis og Ære; regierer Scepteret med Wiisdom „og Naade; fører Sværdet med Retsfærdighed; og „holder Æblet fast med Naad og Forsigtighed. Her- „til hielp og styrke Eders Majestet Kongernes Konge „og Herrerens Herre, ved sin Hellig Aand for Jesu „Christi Skyld! Gud velsigne Kongen! Far vel „Konge! Far vel Riger og Lande! Far vel al Ver- „den! Kom nu Herre Jesu, naar du vil; nu „døer jeg gladeligen.“ (*)

Hvor henrykkende maatte det have været, at see og høre denne bedagede Kongeven glemme sin Afmagt og tale med saadan Iver for Fædrenelandets unge Konge. Troskab og Redelighed lyser i hvert et

(*) Slang. Hist. Holb. Danm. Hist. T. 3.

Ord; Christian sølede det, og ækkede ham paa den værdigste Maade for hans Nidkerhed.

I Krigen 1657 opholdt Corfsk Ulfeld sig hos de Svenske, og var usorfskammeret nok til at gaae dem til Haande mod sit Fædreneland og sin Konge. Hans Kaserie gif saa vidt, at han i Begyndelsen af Krigen skrev et Brev til Landsdommerne og Landcommissarierne i Inlland, hvori han brugde al sin Beltalenhed, for deels ved Truster, deels ved smiggrende Løfter at bringe dem til at kaste sig under svensk Herredømme. Men alle ærlige danske Mænd foragtede hans Brev, og ansaae ham selv med den Ufskye, han som Forræder fortiende. Endog de Retskskafne i hans eget Slægtskab og Svogerkskab vendte ham ryggen. Holger Bind, som var givet med hans Søster, blev saa forbitret derover, at han, for at give ham et tydeligt Beviis paa den Foragt, han havde fattet for ham, sendte ham hans Skilderie tilbage, efter at han først havde ladet udstikke Dinene derpaa. (*)

Et ungk Mennefske, Jacob Dannefsker, som i Aaret 1657 havde tient i Krigen mod Sverrig, blev tilligemed flere Danske ved den roeskildske Fred overladt

(*) Holb. Danm. Hist. T. 2.

ladt til de Svenske. Rigsadmiral Wrangel tog ham i sin Tjeneste, og yndede hans Hurtighed og gode Egenskaber. Kort efter at Freden var sluttet, blev den igien brudt af de Svenske. De oversvømmede Sjælland, beleirede Kiøbenhavn, og erobrede Cronborg. Paa Cronborg fik de meget Bytte. Dette blev pakket paa et Krigsskib, for at overbringes til Sverrig, og Wrangel, som havde Deel i Godset, satte Jacob Dannefær paa Skibet, for at have Tilsyn dermed. Da Skibet gik under Seil, krænkede det Dannefær, at han, som en dansk Mand, skulde tiene mod sit Fædreland, og overbringe sine Landsmænds Gods til Fiender, der havde angrebet tværtimod al Ret og Billighed. Paa Skibet vare lutter Svenske, undtagen han og nogle faa sjælandske Bønder, der vare tagne som Slaver, for at gaae de svenske Baadsfolk til Haande. Disse Bønder listede han sig til, gav dem tilkiende, at han havde i Sinde at bringe Skib og Gods op, og bad dem om at være sig behjælpelige.

De vare i Begyndelsen frygtssomme, men endelig fik han dem overtalte, og de bleve eenige om at passe en Tid, naar den største Deel af det svenske Mandskab var gaaet ned i Rummet, da Dannefær skulde bemægte sig Anførereren, og Sjælænderne imidlertid kaste Eugerne til over de andre. Tiden kom, som de ventede efter; Dannefær sprang hen til Anførereren, bød ham strække Gevær, og, da han satte sig til Modværge, giennemboede han ham paa Stedet. I samme Dieblis vendte han sig lige saa modig mod

Styrmanden, truede ham til at styre til Kiøbenhavn, og stillede sig selv ved hans Side med blot Kaarde, for at passe paa ham. Imidlertid havde Siælænderne lige saa hurtigen forrettet hvad dem var paalagt, og indsluttet de svenske Skibsfolk i Rummet. Nogle saa, som vare tilbage paa Dækket, torde intet vove. Dannefær bragde da baade Skib og Bytte til Kiøbenhavn. Han blev modtaget med Forundring og Glæde. Friderik den Tredie gjorde ham til Officeer, og gav ham et Gods paa Møen. Bønderne, som vare vornede, fik Frihed. (*)

Selsamme Trofskab, som Dannefær viisde mod sin fædrene Konge, den viisde og i Christian den Fierdes Tid en holsteensk Skipper. Den svenske General Torstenson havde plyndret en Deel Sølv og andre kostbare Ting fra Eoldinghuus og andre kongelige Slotte; til at overbringe alt dette til Sverrig, fragtede han denne Skipper, og satte en Underofficeer med nogle Soldater ombord, for at holde Vagt baade over Godsset og Skipperen; med Skibet fulgte endnu desuden nogle Fade Viin, som ligeledes vare bestemte til Sverrig. Da Skibet nu gik under Seil, fik de Svenske i Sinde at ville smage Vinen; Skipperen opmuntrede dem, og hjalp dem; Vinen smagde dem godt; og de forfriskede sig saa længe, at de tilsidst tumlede ned i Rummet for at sove. Saa snart

(*) Hølb. Danm. Hist. T. 3.

snart Skipperen mærkede, at de alle vare i Nolighed, spærrede han sine Luger til, gik til Kiøbenhavn, og overgav Kongen hele Ladningen. (*)

Historien siger, at Skipperen blev belønnet, men den nævner ei hans Navn.

Fridrik den Fierde var engang tilstede i Vietshuset, for at see en Kanon støbes af en Støbemester, der vilde vise en Prøve paa sin Konst. Foruden Kongen vare og tillige adskillige andre tilstede, baade fra Hoffet og af Byen. Kongen steeg op paa en Forhøining, bygt til det samme, paa hvis ene Side var en bred Trappe til Dpgang, og lige over for en smal Stige. Saasnart han var kommen op, stimlede Mængden til den brede Trappe; nogle stillede sig paa Trinene, andre stode neden for. Under Støbningen indtraf en Vanhæld, som ei var forudseet. Den gloende Metal tog for sig selv, flød ind under Forhøiningen, og antændte een af de Pæle, hvorpaa den hvilede. Her blev da et stort Ansfrig og en almindelig Forvirring. Kongen, forskrækket ved alt dette, gik strax hen til den brede Trappe, og da han saae den besat med saa mange Mennecker, at det ei kunde blive ham mueligt at komme ned i samme Dieblik, løb han derfra hen til den anden Side, for at trine ned af Stigen; men i det han vilde prøve derpaa, tog han et feil Trin, og faldt ned fra det

(*) Slanges Historie.

Overste af Forhæiningen. Til Lykke havde han da en troe og paapassende Livtjener, Erik Torm. Fra Begyndelsen af, at Allarmen begyndte, holdt han stedse Die med Kongen, og da han saae, til hvad Side han vilde gaae ned, løb han ham her imøde, strakke sine Arme ud, savnede ham just i det han faldt, og reddede ham derved fra saa siensynlig en Fare.

Det var denne Torm, som siden blev Politie-mester i Kiøbenhavn. (*)

At Slaget ved Königs-luther blev tabt, skeede ikke af Mangel paa Tapperhed hos Christian den Fjerde. Det varede fra om Morgenen Klokken 8 til om Estermiddagen Klokken 5. Kongen selv var stedse hos sit Folk, stred tappert, og vovede sig endog saa yderlig, at han selv tredie blev omringer af 40 Ryttere, hvilke han slog sig igiennem. Men adskillige Uheld foreenede sig til at give Fienden Seier. Han maatte flye, og blev forfulgt. I den Til, som her var nødvendig, styrkede Kongens Hest i en Grøft. Wenkel Rothkirck, een af de saa Officerer, som fulgte, sprang da i Dieblikket af sin Hest, og hjalp Kongen op paa den; men da dette gav Ophold, og Fienden var i Hælene, vendte Malthæ Sehested, en anden trofast Mand, tilbage lige mod den hidtige Fiende; nogle saa Folk, han havde hos sig, gjorde det samme; og opholdt de da ved en ualmindelig Tapperhed

(*) Friderik den Fjerdes Historie af Høyer, Manuscr.

perhed Fienden saa længe, at Kongen vandt Tid til at komme saa langt bort, at de siden ei kunde uaae ham.

Kirkkirck faldt derved i Fiendens Hænder. Sehested undkom, skient med Møie, og opsegde Kongen i Wolfenbüttel.

Ved denne priselige Handling kronede Sehested, saa at sige, den Ære, han før havde erhvervet sig blandt Fremmede. Han havde længe staaet i polsk Tjeneste, og der stridet mod Tyrkerne og Russerne; men da han havde hørt, at hans egen Kenge behøvede Krigsfolk, var han kommen tilbage, og havde bragt med sig en Fane, som han med egen Haand havde erobret, og som siden, ham til et Æreminde, blev ophængt over hans Gravsted. (*)

Henrik Blom var Gouverneur og Amtmand i Rendsborg i Aaret 1658. Da Carl Gustav i samme Aar gjorde sit farlige Anlæg mod Danmark, var det ham om at gjøre, at blive Herre af denne Fæstning, uden at spille Tid eller Folk; men udvirke, at den godvilligen skulde blive ham overgivet, dette troede han ikke at ville gaae an. Han bad derfor Hertugen af Holsteen, at han vilde prøve paa at bringe den i sine Hænder. Hertugen var nu som før Carls villige Haandlanger. Han sendte to af sine Landraader til Rendsborg, og lod Gouverneuren og

(*) Slanges Historie. Coldings Liitale over Maltthe Sehested. Pontopp. Liigtale over Benkel Kirkkirck.

Borgerne sig : „ at der truede dem et stort Uveir ; at han ynkedes over dem , og vilde raade dem , at kaste sig under hans Beskyttelse , og tage Besætning af hans Folk ind i Fæstningen ; da han forsikkrede dem , at han nok skulde formaae Carl Gustav , sin Ven , til at skaane dem , og ei at ansee dem som Fiender. “ Den , som førde Ordet , var Commandantens Fader. Han stod i Hertugens Tjeneste , og blev brugt til dette Vrende , uden Tvivl fordi Hertugen meende , at hans Ord skulde have desmeere Vægt. Han brugde og al sin Beltalenhed , for at udrette det , ham var paalagt , til Hertugens Fordeel. Men Sønnen saae paa ham : „ Min Fader ! “ sagde han , „ jeg havde neppe forestilt mig , at De „ skulde have været i Stand til at gjøre mig saadant „ et Forslag ; og var De ikke min Fader , da havde „ jeg neppe havt Taalmodighed til at høre derpaa saa „ længe , uden at lade dem fængsle og undgielde for „ saadan Opførsel. “ Da Faderen hørte sin Søns kielke Svar , forandrede han Sproget , enten af Undseelse for sig selv , eller Heiagtelse for ham. Hertugens Anslag faldt derved bort ; thi Gouverneurten var ubevægelig , og Øvrigheden for Borgerne erklærede , at de som ærlige og troe Underfaatter af Kongen af Danmark vilde segte til det Yderste. Kendsborg blev siden beleiret , men Fienden var ei i Stand til at tvinge den. (*)

 Ubsa=

(*) I. C. Memoires de Danneimarc. Theatr. Europ. T. 8. p. 926.

Absalons Hengivenhed for Valdemar er allerede viist i hans Tale og Udfærd mod Erkebispens Eufild. (*) Endnu et andet Træk har man af samme Slags, der gjør ham ligesaa megen Ære.

Efter de langvarige og blodige Stridigheder, som forefaldt om Riget mellem Valdemar, Svend Erikfen og Knud Magnussen, blev Riget deelt saaledes, at Valdemar skulde have Jylland, Knud Sjælland, Fyen og Smaa-Derne, og Svend Skaa-ne med Tilhørende. Knud og Valdemar, glade over at der var kommen Fred og Eenighed i Landet, indbode Svend til et Giestebud i Koeskilde, for at stifte Venskab og Fortrolighed med ham. Svend mødte der, men i en anden Hensigt. Hans Hierte var endnu fyldt med Hevn og Avind. Han havde givet Befaling til en Deel af sine Krigsfolk, at samle sig ved et vist Klokkeslet om Natten omkring Husset, og da brynde ind, og dræbe baade Knud og Valdemar med alle deres Folk. De kom til bestemte Tid; Anfaldet skeede; Lyfene bleve slukte, og Giestesalen blev en Morderplads. Da Svends Folk saaledes begyndte at rase frem, glemde Absalon alt andet, og søgte at holde sig ved Valdemars Side, for enten at hielpe ham, eller døe med ham. Men i Mærket tog han feil af Valdemar og Knud. Valdemar havde, saasnart han mærkede Anfaldet, svøbt sine Klæder om Armen, havde dermed afsødet Mordernes Hug, og havde reddet sig ud giennem Døren. Knud var bleven tilbage og værgede sig; og ved hans Side kom Absa-

(*) se Pag. 139.

Ubsalon til at staae. Det varede ikke længe, før et Sværd svingedes over Knuds Hoved, og klovede det. Da Ubsalon hørde dette dræbende Hug ved sin Side, tænkte han, at det var Baldemar, det havde ramt. Han udstrakke derfor sine Arme, favnede Knud i det han segnede, trykde ham op til sit Bryst, stod saaledes ubevægelig, og sulkede og græd over sin Konge. Men endelig mærkede han, at det var Knud, og ikke Baldemar, han indsluttede mellem sine Arme. Nu begyndte han da at faae nyt Liv igien; og i Haab om, at Baldemar kunde maaskee være kommen i Frelse, fik han ogsaa Lust at redde sig. Han lagde derfor Liget ned, benyttede sig af den første den beste Leilighed, han fandt, til at slippe ud, undkom ogsaa uskadt, og flyede om Natten til en Bøndebye ved Koeskilde, hvor hans Moder boede. — Om Morgenen derefter lod Svend udraabe: at det var ham, der var overfalden; og lod sege om Baldemar. Men en mild Skiebne havde om Natten ført ham hen paa Veien til samme Bye, hvor Ubsalon var ankommen. Ubsalon, ganske henrykt ved at finde ham her, skulede ham i Huuset hos sin Moder, forbandt hans Saar, pleiede ham, og fulgde ham siden over til Jylland. Da Svend fik at høre, hvad Bei Baldemar havde taget, gjorde han strax en Skibsflode færdig, for at sætte efter ham, før han kunde faae Folk samlet i Jylland. Men da gik Ubsalons Moder og Søster til om Natten, og fik Skibene forhugne saaledes, at de ei kunde bruges strax. Svend maatte nu bie, indtil han fik dem i seilklar

klar Stand. Imidlertid vandt Baldemar saa meget, at da Svend endelig kom til Jylland, mødte han ham, og stog baade hans Folk og ham. (*)

Troe og tappre Mand havde Friderik den Tredie omkring sig i Kiøbenhavn, til at stride som Helte mod en Fiende, der havde besluttet baade hans og hans Riges Undergang. (**). Men troe og aarvaagne Folk havde han ogsaa uden for Byen, hvilke, omendskjønt de vare i Fiendens Magt og under hans Dine, gjorde dog store Ting til Kiøbenhavns og Kongens Frelse; ja vilde endnu have gjort meer, om de ei undertiden vare blevne røbede. Disse vare i Besynderlighed Lorenz Luren, Hans Rostgaard, Hans Madsen, alle tre Forvaltere eller Ridefogeder paa de kongelige Godser i Hirschholms, Cronborgs og Frideriksborgs Amter, Henrik Gerner, Sognepræst i Birkerød, og Ole Steenvinkel, Ingenieur-Officeer ved den danske Besætning paa Cronborg.

Ved Luren og Rostgaard fik Kongen idelige og paalidelige Underretninger om alt, hvad de kunde udspeide, enten til Opmuntring eller til Advarsel for de Beleirede. Rostgaard var den første, der gav Underretning om den hollandske Flodes Ankomst til Sundet, og vovede sig til at være Bud mellem Kongen

(*) Caro I 4de Bog.

(**) see Pag. 192 seqv.

gen og Admiral Opdam. Turen besørgede blandt andet en meget usigtig Afridsning af den hele svenske Leir. Men fornemmelig vare de hver for sig paa-passende, da de mærkede, at der skeede Tilberedelser til den store Storm, der blev saa ulukkelig for Svensken; da indsendte de i Forveien Efterretninger om alle Anlæggene, hvor Hovedangrebene skulde skee, hvad Tid, med hvad Slags Redskaber, hvorledes Fienden vilde klæde sig; hvilket altsammen blev befundet rigtigt, og blev altsaa unyttigt, fordi man i Byen havde vidst at giøre Anstalter derimod.

For at befordre disse deres Efterretninger til Kongen, havde de gamle Baade, der laae som uden Hensigt ved Humlebek, Nivaae og under Hveen; dem satte de sig enten selv i, og roede op om Natten, eller og de leiede andre paalidelige Folk dertil. Det var om Vinteren, saa der endog undertiden var Livsfare derved; men dette agtede de ikke, naar de kun havde noget af Vigtighed at forkynde; og gierne sendte de da tillige enten Bildt eller andre Forfriskninger til Kongen; hvilket maatte være kierkommen paa en Tid, da endog de almindelige Fødevarer vare rare i Byen.

En Tidlang udspcidede de saaledes Fiendens Tilstand, uden at blive mistænkte. Lykken i dette gjorde dem da modige til at vove noget andet og større. Det blev det vigtige Anlæg paa Cronborg, hvorom saa meget i sin Tid blev talet, og som ogsaa fortienet at erindres, baade for dets Vigtigheds, saa og for de Personers Skyld, der stræbde at drive det igiennem.

Cron-

Cronborg i Svensskens Hænder var et stort Tab for Kiøbenhavn. Vel havde den ei kunnet hindre den hollandske Flodes Giennemfart giennem Sundet; men den hindrede dog den jevnlige Tilførsel, var et alt for fast Tilholdssted for de Svenske, og i mange Henseender til Skade for det Land, til hvis Gavn den var anlagt. Luren og Klostgaard saae det daglig, og krænkedes som ærlige danske Mænd ved at see det. Med Krigsmagt kunde den ei vindes tilbage; thi Svensskens Overmagt i Siøland var da alt for stor. List og Snildhed skulde altsaa drive Verket, om noget skulde skee; og dette gjorde Luren og Klostgaard sig da Umage for at udtænke og fremdrive. Her kom Præsten Gerner og Steenvinkel dem til Hielp. Gerner, som i sine unge Aar havde studeret i Engeland, og talede det engelske Sprog vel, tog sig paa, at træde i hemmelig Underhandling med en engelsk Oberst, Hutchinsohn, som var kommen til Landet med nogle fremmede Folk, for at tage Tieneste hos de Svenske, men betænkte sig siden, fordi de ei vilde tilstaae ham de Bilkkaar, han forlangde. Steenvinkel, som Carl Gustav havde betroet til at besørge Cronborgs Fæstningsverker istandsatte ved Hielp af danske Krigsfanger og andre tvungne Arbeidere af Helsingøer og Egnen der omkring, lovede at hverve disse sine Arbeidere til at staae bi i fornødent Fald. Klostgaard og Luren skulde væbne nogle stærke og raske Bønderkarle, som skulde, med deres Vaaben skjulte under Klæderne, komme ind i Fæstningen, enten som Kiøresvenne for Brændevogne, eller under anden Forevending; og naar alt

§

dette

dette saaledes stedte sammen paa en vis forud bestemt Tid, da skulde man med foreenet Magt anfælde den svenske Besætning, bemægte sig den og Fæstningen, ja den svenske Konges Person, om han da var tilstede. Planen blev med megen Eenighed og Forsigtighed anlagt; Friderik den Tredie blev underrettet derom, og foranstaltede Vaaben og Penge; Dagen var bestemt, og alting særdig til at bryde frem. Men til Uheld blev det røbet ved et Brev, som tilfældigvis faldt i Svenskens Hænder. Klostgaard maatte da flye ind til Kiøbenhavn. Steenvinkel blev henrettet. Gerner blev ført til Ketterstedet, men be-naaded; og Turen, som intet kunde overbevises, fordi Steenvinkel og Gerner udstode de haardeste Piinsler, uden at lade sig tvinge til at bekiende det allermindste om deres Landemænd, slap endelig efter megen Angest og Nød ud af Fængsel, og maatte alene bede med Penge for de Formodninger, man havde imod ham.

Turen var ikke saa snart kommen ud igien af Fængslet, før han begyndte nu som før at vaage til sin Konges og Herres Beste. Al den Elendighed, han havde udstaaet for sin hidtil viste Trofskab, gjorde ham hverken mindre agtpaagivende eller mindre ivrig. Nogen Tid efter lod Friderik den Tredie udgaae Placater i Sieland, hvorved alle og enhver bleve opmuntrede til, underhaanden at holde sig i Beredskab, naar de fremmede Hielpetropper, som man ventede til Amager, kom i Land, paa det at nogle af Landets Folk da kunde støde til, og Magten blive desto stærkere

kere mod Fienden. Eaasnart een af disse Placater kom Luren til Hænde, var han strax fyrig. Han tog Hans Madsen fra Frideriksborg til Hielp; de hvervede Folk, saa mange de kunde faae; de anviste dem Steder i Skovene, hvor de skulde samles; Luren sankede Geværer, Krud og Kugler, som han lod nedgrave, for at have dem i Skiul til Tiden kom; han gjorde og Aftale med en Officeer, Berend Phalen, om at være færdig til at føre disse Folk an. Men da de forventede Hielpetropper ei nogensinde kom til Umager, og en Sag, der drives ved mange, ei leetelig i lang Tid kan skiules, fik Svensken imidlertid Underretning om alle disse Tilberedelser, der skeede ved Lurens og Hans Madsens Foranstaltninger. Hans Madsen blev da sat fangen paa Frideriksborg, alt hans Gods blev borttaget, og hans Boepæl nedreven indtil Grund; og Luren, som man endnu var meer forbitret paa, fordi man fik Nys om, at det var ham, der havde engang besørget den svenske Cancellie=Casse anholdt, opbrudt, og Brevene indsendte til Byen, maatte nu gribe til samme Middel, som Klostgaard før, og reddede sig giennem mange Farer til Kiøbenhavn.

Her samlede da igien Luren og Klostgaard; og, da de nu ei meere kunde giøre Nytte uden for Boldene, stræbde de at udrette hvad der stod i deres Magt inden for.

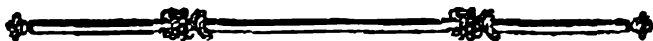
Klostgaard holdt stedse Brevverling med sin Kone, som han havde efterladt paa sin Gaard Kraaagerup, og fik derved at vide, alt hvad hun som

Fruentimmer kunde udspeide. .. Luren bevæbnede sig, og gik til Bolds med Borgerne; ja han væbnede og underholdt til lige Tieneste to andre haandfaste Folk, som han havde havt ind med sig, uden Tvivl dem, han meest havde brugt forhen til at gaae sig tilhaands, hvor det behøvedes.

Da Landet fik Rolighed, erindrede Friderik disse sine troe Mænd. Gerner blev Bisp i Viborg, hvor til endog hans Lærdom gjorde ham værdig. Luren blev for det første anvist 700 Rigsdaler, og Klostergaard 500 Rigsdaler, som aarlige Pensioner, af Dresfunds Told, „til Belønning,“ som det hedder i den kongelige Befaling, „for deres Nidkierhed og Trofskab i Krigen.“ (*)

(*) Holb. Danm. Hist. T. 3. Klostergaards Levnet af Thura. Lurens troe Tienester, Manuser.

Kieft Mod.

Der ere Tilfælde i Livet, hvor store Vanskeligheder lægges os i Veien; der ere andre, hvor Farer, undertiden uundgaelige Farer, møde os, uden at vi søgde dem, eller trodse os der, hvor vi ere forbundne til at gaae dem imøde. Her frygter den Svage, den Forsagte; han bøier sig, giver efter, ligger under, eller flyer. Den Kieffe derimod staacz fast, tør i disse Dieblikke baade tænke og tale, tør spørge om Middel mod Faren, tør gribe det, om der endog kun er et eeneste mueligt, tør sætte det i Verk; alt i Haab om godt Udfald, og uden Skræk for sig selv.

Til alle store Handlinaer behøves Mod; thi store Handlinger ere altid forbundne med Vanskeligheder, ofte med Farer. Men det er det kieffe Mod, her fordres, og ei det blot fremfarende. Nogle have troet sig modige, fordi de have hærdet sig til at trodse, til at løbe blindt mod Farer, uden anden Hensigt, end at løbe mod dem, og uden at see paa, om der var Ære eller Skam ved at vove, om de havde Kald dertil, eller ei. Dette er ei det sande. Det er kun Raadhed, eller Fremfusenhed, eller Naferie. Den kieffe Modige giver sig aldrig Tid til at estertænke, om det er Umagen værd at vove, om han har Kald dertil, om der er Ære at vinde, eller Nytte at stifte. Seer han dette, da vover han, handler med Fyrighed, og efter Plan, for saavidt som Plan i de farlige Dieblik har Sted; og seer han da endog Fald og Død for Dine, kyses han dog ikke.

Efter Christian den Fierdes Død samlede Rigets Raad og Stænder sig til et nyt Kongevalg; thi Prinds Christian, som een Gang var valgt, var død

før hans Fader. Cancelleren stod da frem og holdt en Tale, hvori han sagde med en overdreven Myn-
dighed: at den, som Rigets Raad fik i Sinde at
vælge, den skulde Geistligheden og Borgerkabet
samtykke. Laurids Schavenius sad i Forsamlin-
gen, som Universitetets Rector. Da han hørde disse
stolte Ord, som fremsfordes med en lige saa stolt Mine,
stod han op: „vi ere alle,“ sagde han, „skriftlig
„indbudne af den afdøde Konge, til at beraadslaae
„om Kongevalget. Vi formode derfor, at vi og
„ere berettigede til at have frie Stemmer i Valget,
„og ikke forbundne til, blindt hen at samtykke, hvem
„Raadet vælger.“ Hvad Svar Schavenius fik,
er ei bekiendt; men vist er det, at baade Geistlighe-
dens og Borgerkabet's Stemmer gjorde meget til,
at Friderik den Tredie blev Konge. (*)

Da den store svenske Krig havde Ende, kaldte
Friderik den Tredie Stænderne sammen til en over-
ordentlig Rigsdag, for at foreslaae og bestemme,
hvilke Midler de syntes best beqvemme og tilstrække-
lige til at bringe det fortrykte Rige igien paa Fode.
De samlede sig i Kiebenhavn. Men saasnart de be-
gyndte at træde sammen, begyndte tillige store Ueenig-
heder. Der udfordredes overordentlige Udgifter.
Enhver Stand ønskede gierne de mindste Byrder, og
nogle vilde tildeels skyde dem fra sig paa de andre.

Udelen

(*) Holb. Danm. Hist. T. 3. Sverg. Siel. Cler.

Adelen beraabde sig paa deres Privilegier. De andre Stænder paastode, at i saa almindelig en Nød burde ingen Privilegier gielde, men enhver bidrage efter sin Evne. Disse stridige Meninger gave engang Anledning til megen Ordvevling i een af Forsamlingerne. Nogle af Adelen puffede mod Borgerne, og kaldte dem Ufrie. Præsident Nansen talde til Forsvar derimod, og beraabde sig paa deres udviste Tapperhed. Obersten Hans Friis, som ellers havde store Fortienester, begyndte nu og at blive hidsig, og puffede. Da reisde Stadshauptmanden Thuresen sig, klappede paa Kaarden, og spurgde: om Officererne havde baaret deres Værge saa kieft i Fyen, som han og hans Borgere i Kiebenhavns Beleiring. Manden blev taus; thi Tropperne i Fyen havde paa en vis Tid ei indlagt sig synderlig Vre. (*)

Set Sæslag under Bornholm blev Otto Rud efter mange Tapperheds Prøver fangen, og ført til Stokholm. Da han havde været der i nogen Tid, blev han forestillet for Kong Erik paa Badstena. Erik, som i det Dieblif, han saae Rud, erindrede sig al den Skade, hans Flode havde lidt ved denne kielke Mandes Tapperhed, glemde den Ugtelse, han skyldte endog sin Fiendes Fortienester, begyndte at bebreide ham hans Forhold, og trne ham paa Livet. Rud lod sig ikke forstrække, fordi han var fangen, men

§ 4

svarede:

(*) Langeb. Souverainetets-Historie, Manuscr.

svarede: „at han var en indfødt dansk Mand, der
 „havde svoret sin Konge Huldskab og Troskab; at
 „han ikke skammede sig ved at have segtet af yderste
 „Vorne for Kongen og Fædreneriget, og at det
 „var alene Lykken, der havde forbudt ham at over-
 „vinde sin Fiende.“ Kong Erik, endnu meere
 forbitret ved dette Svar, greb til sit Sværd, for
 at giennemstikke ham; men Claus Eriksen, en Svensk
 af ædel Tænkemaade, var tilstede. Han kastede
 sig imellem, og forestilte Kongen, at det var ikke
 saaledes, man burde begegne en kiel, troe og ære-
 fier Svemand. (*)

Nolf, som stiftede den normanniske Stat i
 Frankerig, efterlod Herredømmet i sin Søn, Wil-
 helms, Hænder. Wilhelm styrede det i nogen Tid
 med Ære og i Roe. Endelig opsatte Britterne sig
 mod ham; han angreb dem uden Frygt, undertvang
 dem, og forjog deres Anfører. Men noget efter fik de
 ved List og Overtalelse en Deel af Normannerne selv
 oprørte. Disse samlede sig under Forræderen Riulf,
 en ond og suedig Mand, og fordrede alt for betynde-
 lige Rettigheder. Wilhelm, som saae, hvor farlig
 en indbyrdes Uroe vilde være i en Stat, der var ny-
 lig anlagt i et fremmed Land, bad Oprørerne alt sit
 Guld, alle sine Vaaben, og det meeste og kostbareste,
 han eiede, for at rolige dem. Hans Føielighed ud-
 rettede

(*) Resens Krønike. Holb. Danm. Hist. T. 3.

rettede intet. De bleve kun meere overmodige, og leirede sig omkring Rouen. Nu frygtede Wilhelm, og besluttede at forlade Byen, at drage ud af Normandien, for at skiule sig og søge Hielp hos Frankerne. Men Bernard, en tapper Mand af dansk Blod, kunde ikke bifalde dette Anslag: „til Frankerne ville vi ikke følge dig,“ sagde han; „men har du besluttet, hellere at leve dig til Banære paa en fremmed Grund, end at bestyre og forsvare et Rige, da ville vi vende tilbage til Danmark, vort gamle Fædreland, som Folk, hvis Anfører er for seig til at gaac mod Fienden og Døden.“ Wilhelm opvæktes ved denne mandige Tale; han forandrede sit Forsæt, og angreb Oprørerne med 300 trofaste Mænd. Riulf maatte flye. Wilhelm vandt Seier, og befæstede derved sit Herredømme og det danske Navns Ære i Frankerig. (*)

Kong Oluf Tryggvesen lod engang stævne sit Folk til Trondhiem, for at tale med dem om den christelige Religion, som han ønskede at see almindelig vedtagen i Norge. Just i den Tid laae tre islandske Skibe i Vinterhavn ved Trondhiem. Island var den Tid en fri Republik, og stod endnu ei under Norge. Desuagtet lod Oluf Tryggvesen kalde Folkene af disse Skibe til Forsamlingen, og de mødte. Kongen traade frem og holdt en lang Tale, hvori han forestillede

L 5

Christen-

(*) Gest. & vest. Dan. ext. Dan. T. I.

Christendommens Fortrin for Afguderiet. Han formanede dem til at lade sig christne, men lagde til af en ubesindig Iver, at dersom nogen ei vilde lyde hans Formaning, da vilde han forfølge ham som Fiende, og straffe ham med den viffe Død. Islænderne, som havde hørt til med Opmærksomhed, syntes got om alt, hvad Kongen havde talet om den christne Troe; men Truslen, han havde lagt til, skurrede dem i Ørerne, baade fordi de ei vare hans Under=saatter, saa og fordi de ei vare vante til at trues. Om Aftenen samlede de sig, og beraadsløge derom. Efterat de havde talet adskilligt, enhver efter sin Mening, spurgde een af dem tilsidst: hvad de da endelig skulde beslutte? Riartan, een af de fornemteste blandt dem, tog Ordet og svarede: at enten vilde de lade sig christne frivillig, eller aldeles ikke. Men besluttede de det sidste, da maatte de forekomme Olufs Trusler, væbne sig, og angribe ham paa sit Slot, og hellere vove det Yderste, end lade sig tvinge af den, der ingen Ret havde til at befale over dem. Kongen havde sendt nogle af sine Fortrolige hen, for at lure paa Islænderne og høre deres Tanker. Disse gik strax tilbage og fortalte det, de havde hørt. Om Morgenen derefter kaldte Kongen Islænderne for sig, og spurgde, hvem af dem det var, der havde været saa forvoven, at true med at angribe ham paa sit Slot. Riartan traade frem. „Mig,“ sagde han, „mig var det.“ Kongen mærkede af hans Frimodighed, at Haardhed her vilde være unyttig. Han talede da et andet Sprog, sagde: at omendskient han

nu

nu havde Magten i Hænderne, og kunde straffe dem, maatte de dog fare bort med Fred, baade han og hans Landsmænd; men endnu vilde han bede dem, at tage den Religion, han havde foreslaget, i mere Betragtning, og det vilde være ham kiert, om de antog den, da han var vis paa, at saa kieffe Mænd vilde siden ei vakte deri, men forkynde og beskytte den paa deres fædrene De. Kiartan takkede Kongen for sin Mildhed, og forsikrede, at den havde meere Magt over dem, end alle muelige Piinsler. Derpaa gif de bort. De lode sig siden undervise i den christne Troe, bleve derefter døbte, og foere tilbage til Island. (*)

Da Carl den Tolvte i Aaret 1716 havde indtaget Friderikshalds Bye, vare en Deel af Byens Folk, meest Fruentimmer og Børn, flygtede ud til et Sted der i Nærheden. Hans Colbiørnsen, Capitain for Borgereskabet, tog en anden Borger med sig, og gif til Kongen, for at bede ham, at disse Bortflygtede maatte være frie for Plyndring. Carl den Tolvte blev vred, da han saae ham, og bebreidede ham, at han og hans Broder, endskiant de ei stode i virkelig Krigstieneste, havde dog stedse øvet Fiendtligheder imod ham, og tilføiet ham megen Skade; ja truede ham tillige med, at han nu skulde undgielde for det altsammen. Kongen sagde det med
en

(*) Arngrim. Jon. Crym.

en Mine, der vidnede om, at han var forbitret; men Colbiernsen ængstedes ikke: „naar Fienden saal, der ind i Landet,“ svarede han, „er hver Under, saat Soldat. Desuden har jeg ei gjort andet, end hvad Pligt og Trofskab mod min Konge udfordrede, og fortryder det ikke, i hvad der end skal følge paa.“ I det de talede, kom en Bombe fra Fæstningen, og slog ned i Huuset. Derved bleve nogle Træsplinter løsslagne, som paa een Gang saarede baade Kongen og Colbiernsen. Kongen syntes, det begyndte her at blive for varmt; han gik derfor ud, og befalede nogle Officerer, at bringe Colbiernsen over Nordsidebroen til Torpom, og der næie forvare ham indtil videre. De gik efter Befaling. Men da de vilde gaae over Broen, streg en Kanonkugle fra Fæstningen dem tet forbi. Officererne bleve derved forfækkede; Colbiernsen ikke. Han førde sig dette Dieblif til Nytte, kastede sig fra Broen ned i Aaen, svømmede bort, og reddede sig til sin Gaard Eskevig, en halv Miil fra Bnen, hvor han i nogen Tid holdt sig i Skiul. (*)

Riekt Juul var engang gaaet i Land. Imidlertid kom der Brand i hans Skib. Juul, som herde Nødsfud, ilede strax til Skibet; men før han kom det nær, havde Luen allerede taget saa megen Overhaand, at Officererne stode færdige at forlade det,

(*) Manuser.

det, og raabde til Juul: at han maatte skynde sig bort; at Ilden nu var nær Krudklamret; at de ventede kun det uhykkelige Dieblig, da de maatte springe i Luften. „Er det saa fat,“ svarede Juul, „da „er det Tid, jeg kommer.“ Han befalede derpaa sine Sluproere at lægge til Skibet, sprang ombord, foer allevegne om, og gjorde saadanne Anstalter, at Ilden blev slukket. (*)

Med en Forseelse antændtes en Brandkugle i Leihuuset i Rendsborg i Aaret 1750. Soldaterne, som arbeidede der, bleve alle forstrækkede, og kappedes ud giennem Binduer og Dørre, for at redde sig. En Capitain, Müller, kom af en Hændelse der forbi. Da han hørde, hvori Faren bestod, greb han strax til Kaarden, truede de flygtende Arbeidere til at vende tilbage, og gik selv foran, for at sætte dem i Arbeide med at slukke og redde. Da de kom derind, var Regen og Dampen saa tyk, at de ei engang kunde see den antændte Brandkugle. Müller maatte opsoge den alene efter Lyden, og fandt den. Nu bleve Mod og Hurtighed almindelige. Müller og Stykjunkerens Hirsch lagde selv Hænderne paa Arbeidet; Soldaterne vare villige Haandlangere; de grebe Kuglerne og Granaterne, bare dem ud, kastede dem storstedeelen i Vandet, hvor de sprang uden Skade.

(*) Beispiele zur Bildung eines Soldaten.

Skade. Derved blev ikke alene Leihuuset, men endog og maaskee hele Byen, reddet fra Brand. (*)

Da de Svenske gik i Aaret 1658 fra Inland over Isen til Fyen, erobrede de i en Hast hele Den og tilsidst Nyborg Fæstning. Paa Rheden ved Nyborg laae den Tid fire Skibe indfrosne i Isen. Svensken tænkte, at disse vare strax et vundet Bytte. Men Peder Bredahl, som førde dem, gjorde alting færdig til at forsvare sin Post. Han lod daglig Isen brænde rundt omkring sig, lod Skibene overlæae med Band, for at gjøre dem glatte og ubestigelige. Svensken, som saae disse Tilberedelser, vovede ei at nærme sig til dem, men fryede des heftigere fra Fæstningen. Bredahl svarede dem igien det beste han kunde. Og saaledes holdt han ud indtil Isen brød op i Beltet, da han lettede Anker, og førde sine Skibe lykkelig til Kiøbenhavn. (**)

Da den svenske, engelske og hollandske Flode i Begyndelsen af dette Aarhundrede laae for Kiøbenhavn, skeede derfra en heftig Bombardering. Den franske Ingenieur Hauterine, som der var inden Borde, gjorde alt sit til at sætte Brand baade i Byen og

(*) Beispiele zur Bildung eines Soldaten.

(**) Memoires de Terlon.

og paa de danske Skibe, som laae uden for Castellet. Men Borgernes Hurtighed i Byen og vore Skibsfolkes paa Floden, forekom begge Deele. Imidlertid hændte det sig, at en tohundredepundig Bombe faldt i Skibet, Prinds Christian, som førdes af Admiral Schindel. Een af Baadsmændene løb hurtig til, stoppede sin Kiøle i Hullet, slog sine Kviælæder omkring den, og dæmpede den derved. En anden Bombe faldt i Skibet Kronprindsen igiennem Cajytten ind i Archeliet nær Krudkamret. Tvende Matroser toge strax fat paa den, og veltede den ud igiennem een af Stykportene. I det den faldt ud, sprang den, og splittede Kanonen, som laae der; dog fik disse behierrtede Folk ingen Skade; men saa nær var det. (*)

Da Carl den Tolvte i Aaret 1716 var falden ind i Norge, stod hans Hovedarmee ved Christiania. Derfra blev affendt en Deel, for at gaae over Ringerige til Kongsberg, og forstyre Sølvverket der. Paa dette Tog trængde den svenske Oberst, Leven, sig igiennem en snever Forhugning paa Harestue-Skoven, kom ind paa Ringerige, og naaede en Aften med 800 Ryttere til Norderhougs Kirke. Han tog selv Katterberg i Præstegaarden, og lod sine Folk lægge ind deels der, deels i Gaardene deromkring. Et mindre Antal af norske Dragoner havde General-
 lieutenant

(*) Just Juuls Levnet.

lieutenant Lühow udsendt fra sin Hovedleir ved Gillebel, for at paapasse Fiendens Bevægelser. Disse havde sat sig samme Aften ved Gaarden Steen, en halv Miil fra Præstegaarden. Svensken vidste, at de vare der; men de Norske havde ingen vis Underretning om disses Ankomst til Norderhoug. Præsten paa Norderhoug, Jonas Ramus, var sengeliggende, da Svensken kom. Hans Kone, Anna Colbiornsen, maatte da tage imod disse uventede Gæster, tinge op med dem, for at undgaae Plyndring, og beværte dem. Det første, de foretog sig efter deres Ankomst, var, at holde Raad om, hvorledes de skulde fortsætte deres Anlæg Dagen derefter; og blev da besluttet, at de først i Dagbrækningen vilde forjage de norske Dragoner paa Steen, siden gaae mod Kongsberg. Præstekonen, som gif omkring i sine Hunsforretninger, og gav imidlertid nøie Agt paa hvad der blev talet, fattede strax den Beslutning, at sende Bud til de Norske, som hun hørde at være i Nærheden, og imidlertid paa sin Side gjøre alt, hvad hun kunde, for at befordre deres Angreb. Til den Ende anstillede hun sig meget omhyggelig for de Svenske, og gjorde Anstalt for, at baade Office-rer og Gemeene bleve overflødig beværte med Mad, All og Brændeviin, ikke alene i Præstegaarden selv, men endog i de andre omliggende Gaarde. Men imidlertid forsømde hun intet, for at anlægge og udføre den Plan, hun havde udtænkt. For at faae Bud til de Norske, foregav hun, at hun fattedes noget, som skulde bruges til Maden, og fik Tilladelse, at hendes Dige

Vige maatte gaae ud, for at hente det; og paa det hun ei skulde blive mistænkt, naar Vigen blev længe borte, lod hun hende alene gaae hen til Sognesfogden, og bad ham give Efterretning til Steen. Imidlertid gjorde hun selv Anstalter i Præstegaarden. Den svenske Oberst spurgde hende om Veien til Steen, for der at udsætte sine Forposter; hun anviiisde ham en uret Wei paa den anden Side af Præstegaarden; og han troede hende. Han befalede een af sine Ffolk, at holde hans Heste opsadrede uden for Døren hele Natten igiennem; hun fik Karlen til at drikke sig fuld, lod Hestene trække i Stalden, og Døren slaae i Laas. Hun beklagede de Gemeene, at de uden for maatte lide saa meget af den strenge Kulde, og bød sig til at antænde et Baal for dem i Gaarden; og da Obersten bevilgede det, lod hun slæbe sammen en Mængde tørt Træ, Halm, og hvad der kunde blusse meest, paa det at Ilden kunde sees af de Norske; thi hun havde ladet dem sige, at naar de saae saadan en Ild, kunde de ei tage fejl af Veien, og havde tillige et Tegn, naar det var den beleilige Tid til at falde an. Alt dette, som blev drevet saa snildt, havde den Virkning, hun ønskede. Saa snart de norske Ryttere saae Ilden, droge de ud. Ingen mærkede dem, før de vare i Gaarden. De toge Obersten fangen, nedfablede og forjog de Svenske, som efterhaanden sankede sig til; og da det var forbi, gjorde de sig tilgode med det Maaltid, som var tillavet for Fienden.

Da det var bleven Dag, gif Præstekonen ud at besee Pladsen, og havde ingen med sig, uden en

M

Kone

Kone der af Sognet. De Svenske, som havde flygt i Forvirringen om Natten, havde nu sanket sig igien, og besluttet, at vove et nyt Angreb. Hvor mange der end vare slagne, vare de Overblevne endnu de Norske overlegne; men da de dog ei vidste med Visshed, hvor stærk deres Fiende var, sendte de en Underofficer ud med en Commando, for at udspeide det. Disse traf just Præstekonen paa Balpladsen. Underofficeren reed strax til, satte hende Carabinen for Brystet, og spurgde: hvor de Norske vare, og hvor mange? Den anden Kone bevimede af Angest ved hendes Side; men hun tabde ikke Modet. „Hvad!“ sagde hun, „tiener du din Konge for at „skye Kiellinger ihjel?“ Underofficeren skammede sig, og trak Carabinen tilbage, men blev endnu ved sit første Spørgsmaal: „Jh,“ svarede hun, „det „kan du let faae at vide. De sætte sig nu i Orden „bag ved Kirken, for at selge eder paa Veie. Hvor „mange de ere, veed jeg ikke; jeg har ei talt dem; „men det veed jeg, at de der ere saa tykke som Sand.“ Svensken ilede tilbage, og bragde de andre denne Tidende, som tilforladelig. De toge strax Flugten, i saadan Forvirring og Uorden, at nogle bleve derefter optagne af Bønderne der omkring, andre forvildede sig i Skove og Afveie.

Blandt de norske Dragoner, som her angrebe, udmærkede sig fornemmelig en norsk Vagtmester, Thore Hovland. Da Budet kom til Steen og forkyndte Svensken i Nærværelsen, krympede Anseereren, en Udlænding, sig for, at vove et Angreb, sigende:

sigende : at han ei var stærk nok mod saa stort et Parti; at han ei kiendte Veien; og at det var best, at brække op og gaae derfra. Da stod Thore Hovland frem, og sagde, at han kiendte hver Bierdestav paa Veien; og bed sig til at ride i Spidsen, for at vise dem an. Alle norske Officerer og Gemeene, fornemlig Capitainen, Knud Gyldestjerne Sehested, paastode det. Otken maatte da give efter, og Thore Hovland tilligemed en anden af hans Cammerater rede foran, og viisde Bei. Da de nu nærmede sig til Præstegaarden, gave disse tvende Beivisere sig ei Tid til at foreene sig med de andre; de bleve ved at ride foran, fældede hver sin Skildvagt, og ilede lige ind i Præstegaarden. Thore Hovland reed strax til Vinduerne, og sked derigiennem efter Obersten selv, men traf ham ei. Imidlertid kom Svensken i Gevær. Striden blev haard og langvarig; thi een Trop Svenske kom tilløbende efter en anden fra Naboegaardene. Men overalt, hvor Striden var haardest og Faren størst, der saae man Thore Hovland. Foruden sin egentlige Rustning førde han altid i sin Sadel et stort gammeldags Slagsværd, som saa uden han havde Styrke til at føre. Dette brugde han her med saadan Eftertryk, at han alene standsede en heel fiendtlig Trop i et Leed, og holdt dem op, indtil flere af de Norske kom til og forjog dem. Imidlertid havde han med egen Haand nedhugget adskillige. Dagen efter dette betydelige Slag anrettede Præstekonen et Giestebud for de norske Officerer. Hun satte da Thore Hovland til

Words med dem, og sagde: at siden han havde ført dem an, og havde meest Deel i Udfaldet, saa var han vel den Ære værd. (*)

Ilang Tid havde Færøerne, Grønland og Island været plagede af fremmede Søerøvere. Engælænderne, Irerne, Frankerne, havde giort Bane af at plyndre der. Endog Tyrkerne havde fundet Veien derop. Den lange Fraliggenhed fra Danmark, de idelige Krige, og fiere Aarsager, havde giort disse grumme Giester desmeere forvovne. Det gif endog saa vidt, at Engælænderne hvert Aar, naar de gif op at fiske under Island, løbe først ind paa Færøerne, og optog med Magt, hvem de der fik fat paa, Præsterne ei engang undtagne; hvilke de tvång til at arbejde som Slaver paa deres Fiskefært, og naar de seilede tilbage, satte de dem i Land paa hvad for een af Æerne, de først og beleiligst kom til. Ingen var sikker paa sin Eiendom, ja ikke engang paa Livet. Friderik den Anden hukedes over disse fortrykte Undersaatters Ned, og udsøgte Magnus Heinesen, en Færøer, til at fare om blandt Æerne, og holde Søen ryddelig. Heinesen, som allerede tilforn havde i fremmed Tieneste giort sig beremt, blev det ikke mindre her; thi han vaagede paa sin Post saa hurtig og tapper, at der tilsidst var neppe en Søerøver at see

(*) Frid. 4. Levnet, af Høer. Schrøder om Friderikshald. Et Manuser. om de Colbiørnsønners Slægt.

see imellem de nordlige Der. Hvad Mod denne Mand maae have havt mod Fiender, kan blandt andet sluttes af dette, som håndtes engang paa hans eget Skib:

Heinesens Mandſkab bestod af lutter forvorne Folk; thi ſaadanne behøvede han paa den Poſt, ham var given. Blandt dem vare en Deel Fremmede. Diſſe forførde de Indfødte, ſaa at de næſten alle bleve eenige om, at ville ſlaae ham ihjel, bemægte ſig Skib og Gods, og fare bort. Heineſen ſil det ei at vide, førend juſt ſom de ſtode færdige at gribe ham an. Han raabde da førſt til dem, at holde inde; men da nogle endda traade frem, greb han hurtig til Væрге, fældede førſt Formanden, leb ſiden frem mod nogle af de andre, og nedlagde ogſaa dem i et Dieblif. Mængden, forførdet ved dette Hætemod, forandrede det fattede Forſæt, enten af Frenſet eller Beundring. De faldt ham til Hode, og bade om Naade.

Store Fortienæſter have gierne Mieundere. Magnus Heineſen havde dem og. Diſſe bleve ham for mægtige under det Naad, ſom reqierede i Chriſtian den Fierdes Mindreaarighed. Han blev falſkfeligen anlagt; hans Dommere overilede ſig i Underſegning; og han blev demt at miſte ſit Hoved. Heineſen hørde ſin Dom uden Skræk, og gif rolig til Retterſtedet. Da Bøddelen ſpurgede ham, om han ei vilde have et Tørklæde bundet for Hincene: „Nei,“ ſvarede Heineſen, „jeg har ſeet ſaa mangen dragen „Klinge. Vær du ikke bange, jeg er det ikke.“ Det var ikke Frækhed, der her talede, men det ſande

Mod, oplivet af en god Samvittighed. Hans Sag blev siden nœiere undersøgt. Han fandtes uskyldig. Angiverne maatte betale 3000 Rigsdaler til hans Arvinger. Hans Liig blev opgravet og høitidelig hensat i Jylland. (*)

Tordensfiold fik engang Befaling, at gaae ind under den svenske Vall, for at indhente Kundskab om Tilstanden i Slaane. Befalingen var ham kær. Han krydsede en Tidlang i Søen; men da han ei derved fik de Underretninger, han ønskede, lagde han ind til Torrekov i Slaane, kastede sit Anker, og lod sig sætte i Land. Han tog ikke meer end ti Mand med sig; thi han ventede der ingen fiendtlige Krigsfolk. Men han tænkte feil. Nogle Dragoner holdte just samme Tid i en Gaard ved Strandsiden, og da de saae ham stige i Land, satte de sig i Skiul bag Hnufene, for at give ham Tid til at komme dem nær. Tordensfiold gik frem med sine Folk, uden at gjøre sig Betænkning; men faasnart de svenske Dragoner saae ham saa nær, som de ønskede, gave de Hestene Sporer, og rede til. Matroserne bleve bange, og uagtet han raabde til dem, at de skulde blive og sætte sig til Modværge, løbe de dog tilbage, og kastede sig i Chaluppen. Tordensfiold, som nu var eene tilbage, maatte da ogsaa, imod sin Natur, vende

(*) Debes Færtøe referata. Pontoppid. Marm. Dan. Tom 2.

vende sig og søge Flugten; men inden han naaede Strandbredden, hentede een af de svenske Dragoner ham ind, reed ham forbi, stillede sig imellem Vandet og ham, og raabde: at han skulde give sig fangen. Tordenskiold, som stod med Kaarden i Haanden, sagde Ja, han vilde give sig; den Mellemste af Dragonerne reed frem, for at tage imod hans Kaarde; men i det samme hug Tordenskiold ham over Haanden; „den Gang ei!“ raabde han; og i samme Dieblig sprang han midt imellem de tvende andre Dragoner, kastede sig i Stranden, tog Kaarden i Munden, og svømmede ud til Chaluppen. De svenske Dragoner satte vel ud efter ham saa langt som de kunde, men han var dem for hurtig, og da de ei havde Skydegevær hos sig, undgik han med Livet. (*)

Da Tordenskiold gjorde det uheldige Angreb paa Strömstad, fik han i Sinde under Angrebet at sætte Folk i Land paa Laholmen, en Ø, hvorpaa Svensken havde opkasted et vigtigt Batterie. Han affærdigede fire Galleier til at udføre dette Anslag, og satte sig selv i den ene. Men Lykken var ham imod. I det de roede til, stødte to af Galleierne paa Grund, medens de andre to bleve ved at sætte ind, og landede paa Holmen. Tordenskiold mærkede ei, at Halvdeelen af hans Magt var bleven tilbage, ferend i det Dieblig, da han landede; og i samme Dieblig

(*) Tordenskiolds Levnet.

reisde sig nogle Batallioner svenske Grenaderer, som havde ligget skjulte bag Skandsen. De gik hurtige ned mod Galleierne, og fyrede saa skarpt paa Mandskabet, at det maatte redde sig tilbage, og lade Skibene efter sig. Tordenskiold kom til sit Skib, Lolland, afmægtig og saaret; men han bekvæmmede sig ei saa meget om sine Saar, som om de tvende Galleier, der stode paa Kanten af Laholmen, og vare nær ved at falde i Fiendens Hænder. Han opmuntrede nu sine Folk til at roe hen og redde dem; men ingen havde Lust; thi de saae, hvorledes det var gaaet de første. Da sprang en ung Cadet, Bodross, i en Jolle, og bed sig til at ville vove det, om nogen havde Lust til at følge med. Matroserne, som saae det unge Menneskes Mod, skammede sig ved at være ringere. Han fik strax nogle med. De roede hen til Galleierne, uagtet al den Jld, der kom dem imøde, gjorde et Toug fast ved den ene, og halede den ud.

Den anden Gallei blev ogsaa reddet, og ved lige saa modige Mænd. Saasnart Mandskabet var flygtet derfra, sprang en svensk Grenadeer ud i Vandet, for at drage den nærmere ind paa Landet. Men en Lieutenant, Hilnich, og en Matros, vare blevene alene tilbage i Cajntten. Da Hilnich saae Svensken, listede han sig ud i Cajnt-Døren, holdt an paa ham, og sked ham i Vandet. Imidlertid begyndte Galleien at drive lit efter lit fra Landet. Hilnich troede deraf, at om man kunde faae et Seil sat til, vilde Galleien redde sig selv; han beklagede da, at ingen af Seilene var løsnet, og var raadvild om, hvad

hvad man skulde her gribe til. I det samme han stod og talde derom, drog Matrosen, som var hos ham, sin Kniv, sprang ud af Døren, op i Kaaen, og skar Louget løs. Kuglerne forfulgte ham; thi alle sigtede nu paa ham alene; men han higede kun til at fuldføre sit Forsæt, og fuldførde det. Han var og saa lykkelig, at han ei fik meer end een Kugle i Laaret. De andre gik forbi. Nu fik man da Seilet sat til. Siden kom andre til Hielp; og Tordenfkiold havde da ei alene den Glæde, at see begge sine Galleier frelste, men endog den, at see dem frelste ved Manddoms Gierninger. (*)

I Slaget i Dyrnekilen fik Capitainlieutenant Tønder Die paa en svensk Hukkert, som laae under Landet i en Bugt og røgede. Han mærkede, at Mandskabet havde forladt den, og efterladt sig Ild, anlagt til at tænde den an. Tønder kastede sig da i en Jolle, tog nogle faa Folk til sig, og styrede Hukkerten om Borde. Det første han saae, var en anstucken Tiæreballe, som med Flid var sat i Skibslugen, og havde allerede antændt Lugerammen. Tønder lod strax sin Qvartermester stige ned ved Siden af Tiæreballen, og velte den op paa Dækket, hvor han tog imod den, og besordrede den videre ud over Borde. Men i det samme sprang Qvartermesteren op, og raabde: at Hukkerten var fyldt med Krud, og at

M 5

den

(*) Tordenfkiolds Levnet.

den i Dieblicket vilde springe. Han vilde redde sig i Jollen, men Tønder tvang ham til at blive og slukke. Selv rev han Klæderne af to Matroser, som stode hos ham, blødte dem, kastede dem over Ilden i Lugekærmerne, og dæmpede den. Derpaa gik han ned i Rummet, for at søge, om der endnu kunde være meere Ild forborgen; og det varede ei længe, før han saa en brændende Lunte heftet fast ved en Krudtønde, og saa nær udbrændt, at der nu var neppe to Tommer tilbage. Tønder løb til, rykkede Luntten ud, rakte den til en anden, og blev ved at søge. Men dermed var al Ilden enten dæmpet eller borttaget. Tønder lod nu Hukkerten slæbe ud, og gjorde den til Priis. Da den siden blev eftersøet, fandtes den til-laddet med 260 Tønder Krud. (*)

Samme Slag viisde en Capitain Grip ikke mindre Mod. Han traf, ligesom Tønder, paa et svensk Krudskib. Han saa, i det han roede til, en opslagen Krudtønde sat i Lugen, og en Lunte heftet ved Tønden; desuagtet lagde han til Siden af Skibet, steg selv alene derop, gik hen til Lugen, tog Luntten bort, og førde Skibet med sig. Da han kom tilbage, fandt han Tordenskiold i Arbeide med et af de betydeligste Angreb, som skeede under Erobringen. Svensken havde halet det største af deres Skibe, nemlig Stykprammen Steenbukken, tilligemed andre af

(*) Tordenskiolds Ervnet.

af de best tilladdede, ind under et Skær. Tet ved dem paa Landsiden havde de stillet Styrken af Landfolkene, for at bedække dem. De fyrede uden Ophold paa alle dem, der vilde nærme sig. Tordenskiold krydsede i sin Chaluppe omkring dette Skær, men var ganske raadvild over, hvorledes man skulde faae disse Skibe ud. Han spurgde strax Grip, hvad her var at giøre, og om han kunde finde paa Raad? Grip svarede: Ja! at i hvor skarpt Fienden end fyrede, vilde han dog nok see at blive Mester af Skibene. Tordenskiold blev saa fornøiet, at han faldt ham om Halsen, og takkede ham. Grip udbad sig da, at Tordenskiold vilde skaffe ham to Chalupper med stærke Cabbelstouge, gif derpaa til den nærmeste Fregat, og styrede den saa langt ind under Skæret, som han kunde. Imidlertid kom Tordenskiold med Chalupperne og Tougene. Grip tog derimod, lod hefte den ene Ende af et Toug paa Fregatten, roede siden op mod de svenske Skibe, og bragde Warpet lige til Steenbukken. Imidlertid sigtede og skøde de Svenske saa godt, som de kunde: Kuglerne nedstog adskillige ved Grips Side, de riftede ham selv, og gif igien nem hans Klæder; men han lod sig intet anfegte, og blev ved at sætte frem. Da han steeg op paa Steenbukken, kom en svensk Officeer ham imøde, og bad om, at maatte stige ned i hans Chaluppe. Grip, som mistænkte ham for at have lagt Lunter omkring i Skibet, truede ham til at gaae til Bekjendelse; og da han havde bekiendt, maatte han selv gaae omkring og vise, hvor de laae. Derpaa gjorde Grip Tonget

fast

fast paa Steenbukken, og derfra igien paa en Gallei og en anden Pram, som laae bag den. Tordenskiold halede nu til sig til Fregatten, og alle tre Skibe fulgte efter, uagtet al den Umage, Svensken gjorde sig, for at hindre det. (*)

De Svenske havde engang overrumplet og bemægtet sig en Gallei, tvende Pramme og flere smaa Skibe, som laae til Ankers under Grødøe, paa Farvandet mellem Marstrand og Gothenborg. De havde bragt dem op til Gothenborg, hvor de bleve indlagte til nogle svenske, inden for Castellet, Nye- og Gammel-Elsborg, og forsvaredes desuden af tvende Batterier, belagte med svære Kanoner. Saa kiel og listig en Gierning ærgrede Tordenskiold, saa han besluttede, at vove noget endnu større, for at gjøre sig Skaden betalt. Han saae ingen nærmere Veilighed dertil, end at prøve noget mod de svenske Skibe i Havnen ved Gothenborg; og dette var ham saa meget kierere, som han derved tillige gjorde sig Haab om, maafee at vinde de borttagne danske Skibe tilbage igien. Han kaldte da sin Flag-Capitain, Ole Budde, til sig, og overlagde med ham: at de vilde samle deres Chafupper, udruste dem, bemande dem, og dermed om Natten roe op til Havnen, og overrumple de svenske Skibe der, ligesom disse havde erobret de danske under Grødøe. Forskiellen var alene, at Svensken havde

(*) Tordenskiolds Levnet.

havde angrebet de Danske med en overleggen Magt og paa et aabent Vand; Tordensfiold derimod skulde vove det med mindre Magt mod Skibe, der laae i en Hul, inden Fæstning og Skandser; men desuagtet blev alting strax giort færdigt til at sætte Anlægget i Verk. Om Aftenen vare ti Chalupper samlede. Tordensfiold førde dem op imellem Smaa=Derne, og lod to Galleier følge bag efter, for at hielpe, isald det gjordes nødigt. Natten og Maaneskinnet befordrede deres Onsker. De skuffede de svenske Galleier, som laae paa Brandvagt; de snege sig forbi Nye=Elborg, og naaede i god Orden til Bulverket ved Gammel=Elborg, hvor indenfor Skibene laae. Nu bleve strax Folk satte i Land, som bemægtede sig den svenske Vagt der paa Stedet, og fornagtede alle Kanonerne paa Skandserne, og derpaa begyndte de at udvarpe alle Skibene af Havn. Foruden de Skibe, som vare nylig bortsnappede fra de Danske, laae her endnu en Fregat paa 36 Kanoner, nogle Galleier, et Krudskib, og en Bombardeer=Galiot. Tordensfiold lod gribe fat paa dem alle, undtagen tvende Flodder, som han ei syntes Umagen værde; og det varede ei længe, før han havde dem i Udlobet. Men da han ei kiendte dette Farvand noie, og tog sig ei vare for nogle Skibe, som laae der nedstunkne, fik han alene den danske Gallei ud. De andre Skibe bleve satte paa Grund under Udvarpningen. Tordensfiold maatte da lade dem tænde i Brand een efter anden, og de brændte. Imidlertid kom alle Mand i Bevægelse i Gothenborg og paa Nye=Elborg.

De

De forundredes ved at see deres Skibe, som laae i en trng Havn, at springe i Luften. 300 Mand samlede sig tet ved de erobrede Skandser, men fordi de hørde en stærk Hujen og Skraalen fra de danske Matroser, troede de dem langt stærkere end de vare, og holdt sig tilbage. Tordenskiold fuldsørde da sit Forsæt; satte sine Folk derpaa igien i Chalupperne, og styrede ud til sine Galleier, som laae langt tilbage. Commandanten paa Ny=Elborg havde i Begyndelsen af Anfaldet sendt sin Chaluppe ud, for at indhente Kundskab om, hvad det var. Den stødte paa Tordenskiold, just som han roede op mod Gammel=Elborg. Svensken raabde ham an. Han svarede: „Tordenskiold!“ og bad dem hilse deres Commandant fra ham, „at han var der, for at lære ham at vaage.“ Dette gjorde, at da Tordenskiold nu seilede tilbage, blev fyret paa ham fra Ny=Elborg alt, hvad der var mueligt. Men han gik igiennem uden synderlig Skade, og kom Dagen derefter tilbage til Marstrand, glad over at have vundet den danske Gallei tilbage, og at have hevet Skaden. (*)

Carl den Store erobrede i sin Tid hele Lydskland. Hans Vaaben bleve derved saa frygtbare, og hans Navn saa berømt, at enhver frygtede for hans Anfald. I den Tid regierede Godofrid som Konge i Inlland. Da han hørde Tidender om saadan en Erobrer

(*) Tordenskiolds Evnet.

Erobrer i Endskland, tænkte han, at Raden maa ske og kunde komme til ham; hvorfor han lod opføre tværs over Landet, fra Østersøen til Eideren, den berømte Bold, Dannevirke, paa det at denne Bold skulde være som en Formuur for Jylland mod den mægtige Keiser. Carl nærmede sig op mod Elben; de stridbare Sager selv maatte bøje sig under ham; han gik videre; Folkene omkring Elben, som vare Godefrid skatkyldige, overgave sig; og Godefrid selv blev opfordret til det samme. Men i hvorvel hans Stat var kun liden, var hans Mod dog stort nok til ei at lade sig kuse. Saasnart Keiserens Mening var ham tilkiendegiven, forlangde han først en Samtale paa Grændserne, for at afhandle Sagerne i Mindelighed. Den blev bestemt, og de mødtes. Keiseren var paastaende, fordi han forlod sig paa sin Magt og Lykke; men Godefrid var det ikke mindre; han vilde ei engang afstaae en Fodbred af dette skatkyldige Land, som Keiseren allerede havde frataget ham. Samtalen blev altsaa unyttig. Carl drog bort, og Godefrid reiste hjem og samlede Folk. Imidlertid fik Keiseren andre Forretninger, og maatte forlade Grændserne paa en kort Tid. Godefrid benyttede sig af denne Leilighed, drog frem over Eideren, tvang det ham frasaldne Land tilbage, rustede sig endnu stærkere, gik over Elben ind i Keiserens eget Land, vovede tre Feltslage, blev ved at gaae frem, og lod tilsidst den mægtige Carl vide, at han havde i Sinde at gieste ham i hans egen Residentsstad Achen. Carl, som ei havde ventet at finde Mod-

stand

stand ved Eideren, mindre at blive angreben af en Konge i Jylland, maatte nu gjøre store Udrustninger. Godefrid blev desuagtet ved sit Forsæt, gif immer videre, og lod ved sine Skibe Friisland, ja Frankerig selv, som da ogsaa laae under Keiseren, angribe paa Kysterne. Men midt i sin Fremgang blev han dræbt af en Forræder, og dermed standsede Jydernes Seier. Hans Eftermand Hemming var mindre mandig, og sik strax Uroligheder i Riget. Keiseren fik da Overmagten; og Hemming overlod godvillig en Deel af det, hans kielke Formand havde saa modigen forhvervet. (*)

Efter Christoffer den Andens Død havde Danmark i syv Aar ingen Konge havt. Riget var i den ulykkeligste Tilstand. Hertzug Baldemar af Slesvig, Grev Johan af Bagrien, og Grev Geert af Holsteen, havde deelt det imellem sig, og herskede hver i sin Deel, om ei med Konge-Navn, saa dog med kongelig Myndighed. Christophers Sønner, Otto og Baldemar, som eene havde Rettigheder til Kronen, kunde ei udøve dem. Otto, den ældste, havde vel forsøgt at ville uddrive disse Fremmede af Fædreneriget; men Grev Geert, en hurtig, stridbar og herskesyg Mand, som syntes i den Tid sødt til Danmarks Plage, var gaaet imod ham, havde vundet,

og

(*) Caro 14de Bog. Christ. Slesvigholsteenske Historie. Gebhardi Dänische Geschichte, 1ster Theil.

og sat ham som Fange i Rendsborg. Baldemar, frygtende samme Skiebne, havde taget sin Tilflugt til Keiserens Hof, hvor han var opdragen. De fremmede Fyrster troede sig nu sikke, og torde trykke Landet desmeere. Grev Geert fornemmelig brugde Magten, han havde i Hænder. Han foreskrev Love; han dømde selv i Retterne; han paalagde Skatter, og udpiinde dem; han satte tydske Embedsmænd overalt; og tilsidst vilde han endog raade for Kronen selv, og skienke den til den fiesvigiske Baldemar. Vel havde Jyderne sat sig op imod ham, vrede over at skulle trykkes under et fremmed Nag. Men Geert kaldte 10000 Mand fra Landene omkring Rhinen ind i Jylland. Dem brugde han til at undersøge enhver, der havde vovet at tale paa sine Rettigheder, og, for at hevne sig, lod han disse fremmede Folk plyndre omkring i Landet. Saa ulukkelig var Danmark. Men i det samme vaagnede Jyden, Niels Ebbesen, i Nerreriis. Han kunde ikke længer taale den Undertrykkelse, som baade han og Fædrenelandet leed. Han saae, at der var ingen Redning, saa længe Grev Geert var endnu til. Han besluttede derfor, at vove alting, for at blive hans Banemand. Men det var ingen let Sag. Grev Geert laae i Randers med 4000 Mand. Der herde Mod til at anfælde ham blandt saa mange. Niels Ebbesen vovede det dog. Han tog alene 65 Mand med sig, og drog over til Randers. Han kom der om Aftenen, reed lige til det Huus, hvor Grevnen var, trængde ind til ham, og fældede med

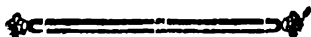
N

egen

egen Haand denne farlige Mand. Saasnart han var færdig dermed, gik han ud igien, satte sig til Hest, raabde Seier i Gaden, men blev ved at ride fort, og kastede Broen af efter sig. Grevens Folk samlede sig vel, men Forsærdelsen blev saa stor iblandt dem, da de hørde Grevens Død, at de ei kunde tænke paa andet; og da de endelig fik i Sinde at forfølge Niels Ebbesen, standsede de ved Broen. Ved Grev Geerts Død fik Landet Udsigt til at blive befriet fra sit Uag. De tydske Tropper i Inland tabde Modet. Valdemar Christophersen blev indkaldt fra Keiserens Hof. Han fordrev nogle af Fienderne, andre kjoebde han ud. Niels Ebbesen hjalp siden dertil, alt hvad han kunde. Strax efter sin Heltegierning samlede han Folk i Inland, og forfulgte de Tydske; men nogen Tid efter faldt han i et Slag, og dede. Han havde da ei den Glæde, selv at see Landet befriet, som han ønskede. Imidlertid var det dog ham, der havde lagt Grunden til, at Landets adskilte Deele siden kunde blive samlede, og at Danmark igien blev en Stat. (*)

(*) Holb. Danm. Hist. T. I. Hvitf. Krønike, 1ste Part. Gebhardi Dänische Geschichte, 1ster Theil.

Standhaftighed.

Ikke altid ere alle Hindringer forbi, fordi een eller nogle hæves; ikke altid forsvinde alle Farer hvor nogle afværges eller overvindes. Det hænder sig ofte, at disse saaledes ere sammenviklede, at een fødes af en anden, undertiden de større af de mindre, og at man neppe bliver færdig med een, før den anden er ligesaa nær som den første, den tredie som den anden, og saaledes videre frem. Til at holde Stand i saa vedholdende Møie, behøves ikke alene Mod, men endog en vis Færdighed i Modet, og denne Færdighed faaer Navn af Standhaftighed.

Mod og Standhaftighed grændse altsaa tet sammen. Kun deres Virksomhed synes forskiellig, og er det. Mod alene er en Lue, der bluffer, saa tit den oppustes og faaer Næring; men falder undertiden, fordi Næringen dæmpes, eller tager af. Standhaftighed er en jevn brændende Ild, der næres stedse, og udbreder en stadig vedligeholdt Varme i Brystet. Vaade den Modige og Standhaftige ere da de bequemme og duelige til vanskelige eller farlige Forretninger. Den Standhaftige dog meer end den blot Modige. Thi hvor den Modige undertiden med al sin Kierlighed staaer stille, enten tvivlraadig eller træt, der bliver den Standhaftige ved at gaae frem, altid sig selv liig, altid den samme, lige saa utrættelig ved store Hindringer, som ved smaa, lige saa behjerttet mod den sidste Fare, som mod den første.

* * * * *

Frithiof blev af Smaakongerne af Sogn i Norge paaagt, at drage over til Orkensæerne, for at indkræve Skatten, som i nogle Aar ei var bleven dem

betalt. Seiladsen var vanskelig, og Tændet farligt. Dog gjorde han strax sit Skib færdigt, tog nogle med sig af sine hurtigste og mandigste Folk, og gav sig paa Reisen. De vare ei komne langt fra Landet, ferend Nat, Merke og Storm overfaldt dem. Skibet, som tumledes blandt Belgerne, trak Vand, og var færdigt at synke. Frithios, endskient han høvert Dieblik saae Døden for Dinene, gysede dog ei derved. Han lod nogle af sine Folk øse bestandig, andre passe Seilene. Selv arbejdede han med, sang under Arbeidet, og opmuntrede de andre til at synge med, for at glemme Nøden. Deres usørfærdede Mod overvandt Farerne, og ti Dage efter at de havde forladt Norge, landede de paa Ørkensøerne. (*)

Efterat Daniel Rangkau havde vundet det store Slag ved Svarteraae, standsede Fiendtlighederne paa en kort Tid, og man begyndte at handle om Fred; men Underhandlingerne løbe af uden Nytte, og Krigen brød ud paa ny. Rangkau mlynstrede nu sine Folk. Alle de fremmede Tropper, som vare modvillige og lunkne, fik Lov at gaae hjem. De alene, som lovede Mod og Eyst til Strid, dem beholdt han tilbage, lod dem sværge paa ny, og foreenede dem med en Hovedstamme af Landets Indfødtte. Krigen havde før været fært til dobbelt Byrde for Danmark; thi Undersaatterne havde været plagede ei alene af Fienden,

(*) Schøn. Norske Hist. 1ste Deel.

Fienden, men endog af deres egne indkaldte Hjelpe-tropper, som laae i god Roe i Slaane. Ranzau valgde nu en anden Plan. Han førde sit Folk over Landemærket ind i Sverrig, og tog Weien op med Øster-Gothland. Der mødte dem overordentlige Vanskeligheder. Indgangen til den Deel af Landet var en snever Wei imellem Bierge, Skove og Søer. Naturen havde selv dannet dem som til et Værn for Landet. Svensken havde gjort Weien endnu vanskeliggere, ved at forhugge Passerne, og besatte Biergene der omkring. Men Ranzau ansørde de Danske. De saae dristigt mod Farerne, og gif, eller, rettere, sloge sig derigiennem. Enhver ny Vanskelighed, der mødte dem, ethvert nyt Angreb, der skeede paa dem, gav deres Mod nye Kræfter. De maatte lade alle deres Pakvogne og al den Forraad, de førde med sig, i Fiendens Hænder; dette agtede de dog ikke, men bleve ved at gaae frem til Badstena, til Lindkiøping, til Sederkiøping; og da de havde nogenlunde erstattet sig det Tab, de havde lidt, toge de Winterleir ved Skenninge.

Medens de laae her, samlede Svensken sig omkring dem; Kulden tog til; Vinteren blev haard; Ranzaus Folk formindskedes hver Dag ved Kuld, Sygdom og idelige Smaafegtninger. Han maatte da sende Bud til Danmark om friske Tropper; men da disse bleve ude, saae han altsaa, at der var intet andet for, end at drage sig tilbage. Men nu gjeldte det om at komme vel tilbage. Samme Bierge og Uvæie, som de med saa megen Væie

havde trængt sig igiennem, for at komme ind i Landet, dem havde de nu bag sig. Disse vare nu farligere end før; thi de vare belagte med Sne og Is, og de Svenske stode fordeelte i tre forskiellige Hære, særdige til at forfølge og indslutte dem i Passet, saasnart de mærkede, det var Tid. Rankau beraad slog da længe om, hvad han i saa stor en Fare skulde gribe til. Endelig tog han sin Beslutning. Han lod Folket rykke ud, anfaldt først den svenske Hovedleir ved Norbys, og adspredede den. Derpaa vendte de ned mod Huulveien, gave sig til at arbejde og slaae sig igiennem der, hvor de vidste, at den var mindst besat med Fiender, saa at de endelig efter nogle Dages Forløb kom igiennem og naaede Grændserne af Slaane. Alle bleve baade forundrede og glade ved at see dem; thi ingen havde ventet det. Men de maatte endnu meere forundre sig, da de saae, at de endog bragde med sig Bogne og erobrede Feltstykker, og den svenske General Haagenschild, som de havde fanget i en Trefning paa Weien. Man forestiller sig ellers neppe, hvor megen Meie og Fare disse Folk udstode, og vidste at overvinde, fornømmelig paa Tilbagegangen over Huulveien. De maatte hele Dage igiennem og mange Dage i Rad arbejde og slaae, og slaae og arbejde. Rytteriet sad i to Dage og to Nætter til Hest, uden at Folkene fik Mad, eller Hestene Foder; og dog maatte de stedse holde Die med Svensken, og bane sig Wei ved idelige Smaatrefninger. Men de havde Tillid til deres

deres Anfører. Det gjorde dem baade modige og standhaftige. (*)

Grønland havde i de ældre Tider lagt under Norge, og dreven Handel med dette Rige. Men i Tiden var Handelen bortfalden, og, da de nordiske Riger indvilledes i Krige indbyrdes og Krige mod Fremmede, var dette Land for en Tid bleven reent glemmt. Efterhaanden, som Urolighederne sagtedes, havde man igien begyndt at tænke derpaa. Der var Tid efter anden gjort Forsøg paa at opdage det paa ny, for at oplive den forrige Handel; men Forsøgene havde deels været svage, deels uheldige. Christian den Fjerde, som selv var aarvaagen, og virksom, og tilbøielig til at sørge for Handelens Tilvæxt, kunde ikke vide, at der var saadan en Handelsvei til, uden at ønske den bekiendt. Han lod derfor Tid efter anden gjøre Forsøg paa at beseile Landet; men fornemmelig 1619, da han lod to Skibe udreede, fatte Capitainen Jens Munk til at føre dem, og gav ham Befaling til, ei alene at beseie Grønland selv og Farvandene paa den nordvestlige Side, men fornemmelig at eftersege, om der kunde findes en Vei Norden om Amerika til Asien. Munk lagde ud i Maj Maaned. Han styrede op forbi Forbierget Farvel ind i Hudsons Bay. Han arbeidede sig frem gienem Drivisen fra een Kyst til en anden. Hvor han

N 4

kom,

(*) Resens Krønike. Den syv Aars Feide. Manuser.

fom, plantede han sin Konges Navn og Vaaben, og gav Stederne Navne.

Paa denne Bei vare de allerede ofte i Fare mellem Isen, og lede meget af Kuld og Storm. Men hen i September Maaned blev det endnu verre. Frost, Taage og Sneefog toge meer og meer til. De kunde ei udholde Sæen længer; de maatte søge til Land, og traf ind i en Huk under Grønland, hvor Naturen syntes saagodtsom uddød. De saae her kun Is, Skov og vilde Dyr; intet Menneske, og intet Spor til Mennesker. Men i Mangel af bedre maatte de her vælge deres Vinterleie, og afvarte en mildere Marsens Tid, til enten at gaae videre eller vende tilbage.

Da dette var besluttet, slæbde de deres Skibe saa høit op paa Landet, som mueligt. De satte Bulverker uden om dem, for at hindre Isen fra at støde op og beskadige dem; de bygde sig to smaa Hytter paa Landet; og da alting saaledes var sat i Stand, sloge de sig til Rolighed i denne vilde og ubeboede Egn.

De første Vintermaaneder gik hen, uden at de mærkede større Besværligheder end dem, de kunde formode sig. Folket gik paa Jagt, de skød Biærne, Harer, Kyper og andet Bildt; de tillavede sig Kætter deraf, og disse forfriskede dem. Men efter Njtt-aar vorde deres Nød Dag fra Dag. Kuld og Uveir tog til. Deres Biin, deres Øll og Brændeviin frøs i Fadene. De maatte hugge det i Stykker og tæe det ved Ilden, før de kunde nyde noget deraf, og

og naar det end var optøet, vare Kræfterne, som skilte styrke og opvarme, borte. Mangel af Forfriskninger foraarsagede Sygdomme, og Sygdommene bleve dødelige. Vel havde de bragt adskillige Lægemidler med sig; men deres Feltkirer og Præst vare iblandt de første, som døde; og efter dem var ingen, der forstod sig paa at vælge de rette Lægemidler, eller bruge dem i beleilig Tid.

Det eeneste, man altsaa havde at haabe til, var Foraaret og mildere Luft. Den kom; men uden at medbringe de Virkninger, man havde ventet. Sygdommen blev endnu almindeligere og farligere; den angreb alle uden Forskiel; de døde bort een efter anden; saa at i Junii Maaned vare ei flere tilbage af alt Mandskabet paa begge Skibene, end Munk og tvende Skibsfolk. Det varede ei længe, førend ogsaa de bleve angrebne og maatte ligge, Munk paa et af Skibene, og de andre i een af Hytterne. Der laae de, uden at kunne hielpe hinanden, og uden at kunne faae Hielp af nogen.

Munk, som stedse havde viist et usvækket Mod, begyndte nu først at tvivle om Liv og Redning; dog forfærdedes han ikke. Saa snart han mærkede sig angreben, gjorde han sin Dagbog færdig, lagde den fra sig, skrev en Seddel, hvori han bad den, der først landede der paa Stedet, at vilke begrave hans Legeme, og sende hans Dagbog til Kongen af Danmark; og da alt det var i Orden, lagde han sig selv hen i en Krog paa Skibet, og ventede sin Død.

Den havde og uden Tvivl blevet ham vis, om ei en anden Plage, endnu haardere end Sygdommen selv, havde drevet ham af Leiet. De sidste, som vare bordsdøde, laae endnu omkring i Skibet ubegravede; thi Munk havde i de sidste Dage ei havt Styrke nok til at slæbe dem bort. Disse Liig udbredte saa utaalelig en Stank, at Munk, saa syg som han var, maaate samle alle de Kræfter, ham endnu vare tilbage, og krybe frem paa Dækket, fornøiet med at døe der, fordi han nu i sin Dødstime kunde aande en friere Luft.

Imidlertid vare de tvende Mænd i Hytten komne paa Benene. Da disse fornam, at Munk endnu var til, krøbe de ud til Skibet, og hjalp ham i Land. Han blev glad ved at see dem, og de ved at kunne hjælpe ham; de opmuntrede hinanden til at takke Gud og ikke lade Modet saide. Derpaa krøbe de ud i Sneen, og opgravede Urter og Rødder, for at faae Safter til Bederqvægelse; og dette Paafund hjalp dem igien til Helbred, saa at de inden kort Tid kunde jage og fiske, som tilforn.

Nu blev vel Marsens Tid nogenlunde beqvem til Tilbagereise. Men hvorledes vove sig ud, tre Mand alene i et Skib, og ud i den vilde See, fra Grønland til Danmark. Faren var kyselig. Der behøvedes stærke Sieler kun til at tænke derpaa. Men Munk og hans tvende Skibsfolk torde endog vove sig deri, og haabe at overvinde den. De arbejdede længe, for at faae det mindste af Skibene ud fra Grunden; de stilledes derpaa det beste, de kunde; de

an-

anraabde Gud om Hæld og Lykke, og gave sig derefter paa Reisen i Julii Maaned. Skibet tumledes om paa Seen i meer end to Maaneder. Snart stod det fast i Isen; snart drev det for Stormen; Munk med sine tvende Folk maatte saagodtsom uden Ophær vaage og arbeide ved Roeret, ved Scilene, ved Pumpen. Men endelig saae de Frugten af deres utrættede Mod. De landede under Norge, og kom siden ned til Kiøbenhavn. Munk havde paa denne Reise udstaaet saa meget, at han havde været at undskyldte, om han siden efter havde frygtet baade for Sæe og Keiser. Men tvertimod finde vi om ham, at han siden efter ei alene foer til Sæes som en kiel Mand i Krigen; men skal endog, da den var til Ende, have opmuntret nogle Adelsmænd og formuende Borgere i Kiøbenhavn til at oprette et Selskab, og udreede tvende Skibe, som skulde gaae paa ny til Grønland under hans Ansørsel, da han troede, nu at kunne blive lykkeligere. Skibene bleve bragte i Stand. Munk var færdig at gaae om Bord igien. Men i det samme blev han syg, og døde; og dermed faldt Anlægget bort. (*)

Efter Christian den Fierdes Død blev Grønland vel undertiden crindret. Et Handelselskab i Kiøbenhavn, og nogle enkelte Kiøbmænd, gjorde til for:

(*) Munks Dagbog. Holb. Danm. Hist. T. 2. Slanges Historie.

Den havde og uden Tvivl blevet ham vis, om ei en anden Plage, endnu haardere end Sygdommen selv, havde drevet ham af Leiet. De sidste, som vare bordsdøde, laae endnu omkring i Skibet ubegravede; thi Munk havde i de sidste Dage ei havt Styrke nok til at fræbe dem bort. Disse Liig udbredte saa utaalelig en Stank, at Munk, saa syg som han var, maaate samle alle de Kræfter, ham endnu vare tilbage, og krybe frem paa Dækket, fornøiet med at døe der, fordi han nu i sin Dødstime kunde aande en friere Luft.

Imidlertid vare de tvende Mænd i Hytten komne paa Benene. Da disse fornam, at Munk endnu var til, kræbe de ud til Skibet, og hjalp ham i Land. Han blev glad ved at see dem, og de ved at kunne hjælpe ham; de opmuntrede hinanden til at takke Gud og ikke lade Modet saide. Derpaa kræbe de ud i Sneen, og opgravede Urter og Rødder, for at faae Safter til Bederqvægelse; og dette Paafund hjalp dem igien til Helbred, saa at de inden kort Tid kunde jage og fiske, som tilforn.

Nu blev vel Marsens Tid nogenlunde beqvem til Tilbagereise. Men hvorledes vove sig ud, tre Mand alene i et Skib, og ud i den vilde Sæe, fra Grønland til Danmark. Faren var lyselig. Der behøvedes stærke Sieler kun til at tænke derpaa. Men Munk og hans tvende Skibsfolk torde endog vove sig deri, og haabe at overvinde den. De arbejdede længe, for at faae det mindste af Skibene ud fra Grunden; de flikkede derpaa det beste, de kunde; de an-

anraabde Gud om Hæld og Lykke, og gave sig derefter paa Reisen i Julii Maaned. Skibet tumledes om paa Seen i meer end to Maaneder. Snart stod det fast i Isen; snart drev det for Stormen; Munk med sine tvende Folk maatte saagodtsom uden Ophør vaage og arbeide ved Roeret, ved Scilene, ved Pumpen. Men endelig saae de Frugten af deres utrættede Mod. De landede under Norge, og kom siden ned til Kiøbenhavn. Munk havde paa denne Reise udstaaet saa meget, at han havde været at undskyldes, om han siden efter havde frygtet baade for Søs og Keiser. Men tvertimod finde vi om ham, at han siden efter ei alene foer til Søs som en kiel Mand i Krigen; men skal endog, da den var til Ende, have opmuntret nogle Adelsmænd og formuende Borgere i Kiøbenhavn til at oprette et Selskab, og udreede tvende Skibe, som skulde gaae paa ny til Grønland under hans Anførsel, da han troede, nu at kunne blive lykkeligere. Skibene bleve bragte i Stand. Munk var færdig at gaae om Bord igien. Men i det samme blev han syg, og døde; og dermed faldt Anlægget bort. (*)

Efter Christian den Fierdes Død blev Grønland vel undertiden erindret. Et Handelselskab i Kiøbenhavn, og nogle enkelte Kiøbmænd, gjorde til for-

(*) Munks Dagbog. Holb. Danm. Hist. T. 2. Slanges Historie.

forskjellige Tider Bekostning paa at sende Skibe derop. Men man vidste ei at overvinde Vanskelighederne. Det forblev altid ved den første Reise. Ingen havde Drift eller Mod til enten at sætte fast Fod paa Landet, eller at fordrive Handelen, førend Hans Egede i Friderik den Fjerdes Tid tog sig det an for Alvor.

Denne brave Mand var Sognepræst for Bogens Menighed i Trondhiems Stift. Han havde læst i de gamle Historier, at mange norske Familier havde i de ældre Tider sat sig ned paa Grønland, at de havde bragt Christendommen derover, og byggt sig baade Kirker og Klosters. Dette tænkte han efter i sine rolige Timer, og blev nysgierrig for at vide, hvordan Religionens og Sædernes Tilstand nu var der paa Landet. Derfor skrev han til een af sine Bekjendtere i Bergen, som havde beseilet disse Farvande, og bad ham om Efterretning derom. Denne Mand svarede ham tilbage: at den Side af Landet, som fordum de norske Folk skal have beboet, var saa ombierget med Drivis, at det nu ei var mueligt at komme derind; og paa de andre Kyster havde man ei truffet andre end vilde og vankundige Folk, ganske forskjelligt i Sprog, Sæder og Levemaade fra os andre.

Egede var Christen og Menneffeven. Han hnkedes over, at et Folk, som efter hans Formodning maatte nedstamme fra norske Christne, nu var vildt og usædet. Han troede, at Christendommen maatte være uddød blandt dem af Mangel paa Lærere

og

og Underviisning. Dette svævede ham længe i Tanker. Han ønskede, at andre og vilde tænke derpaa. I denne Hensigt skrev han omsider en Forestilling til Bisperne i Trondhiem og Bergen, hvori han bad dem tage denne Sag i nøie Betragtning, og sørge for, at de arme Grønlandere og engang kunde dannes ved Religion og Kundskab. Han lagde til, at ifald man blev betænkt paa, at sende Lærere derop, da vilde han gierne forlade sit Kald i Norge, og vise, at han ei havde foreslået andet end det, han selv torde vove at opoffre sig for. Begge Bisperne rosende hans Oprigtighed og hans Iver for Religionens Udbredelse; de sendte og hans Forslag ned til Kiøbenhavn; men Krigen med Carl den Tolvte var den Tid i fuld Drift. Regjeringen havde al sin Omhu henvendt til den; derover blev Egedes Forslag henlagt til videre.

Imidlertid røgtedes det, at Egede havde i Sinde at fare til Grønland. Mængden, som i Almindelighed tænker kun lit, men demmer desmeere, spottede dermed; hans Vaarørende og Benner kaldte det daarligh, og raadede ham derfra. Egede agtede lige faa lidet paa hines Domme, som diffes Raad. Han lod sig intet snakke for. Det var ham alene om at gjøre, at overtale sin Kone til at følge sig; og da dette lykkedes ham, var der intet meer tilbage til at hindre hans Drift. Han sagde sig fra sit Kald, og besluttede at drage over til Grønland, paa hvad Maade det endog skeede, naar Maaden kun var rimelig.

Men

Men da han saae forud, at ifald noget Betydeligt skulde udrettes til at bibringe Grønlanderne Religion og Sæder, maatte man see at oplive Handel mellem os og dem, saa reisde han til Bergen, som det beqvemmeste Sted til saadan Handel, og segde at opmuntre Kiøbmændene der til at anlægge et grenlandsk Handelselskab. Disse Folk havde ingen Lyst til at vove saa store Bekostninger. De vidste at tale om adskillige mislykkede Forsøg. De vidste og, at Hollænderne allerede havde fundet Veien derhen, og tilfneget sig Handelen. Alt dette anførde de mod Egedes Opmuntringer, og undskyldte sig.

Da Egede saae, at her var intet at vente, satte han sig for, at vende sig til Regjeringen, og reisde selv til Kiøbenhavn. Til Lykke for hans Anslag var Carl den Tolvte nylig død. Det saae ud til roligere Tider; Kongen behøvede nu ei at vende al sin Omhu til Landets Sikkerhed; han kunde og begynde at tænke paa nyttige Indretninger. Dette gjorde, at Egede deslettere fik Udgang til at forklare Hensigten af sin Reise. Fridrik den Fierde talde selv med ham, udspurgde ham næie om Grønland, og lovede ham, at tage alting til nærmere Estertanke. Egede blev glad, og reisde tilbage til Bergen, i Tanke, at han nu sikkert kunde haabe at see sit Ønske opfyldt.

Men det var endnu ikke afgjort. Da Kongen estertænkde, hvorledes Planen best kunde anlægges til den grenlandskke Handel, faldt han paa samme Tanker, som Egede tilforn, nemlig, at ingen bedre kunde drive den, end Kiøbmændene i Bergen. Han gav

gav da Befaling til Øvrigheden, at kalde dem sammen, høre deres Tanker derom, og spørge dem, hvad Friheder og Understøtninger de forlangde. Det skeede. Men endnu vare de lige saa frygtsomme som før. De undsløge sig aldeles for at indlade sig deri. Dette blev mældt tilbage. Kongen vilde ei drive Handelen for sin egen Regning. Alting standsede da igien, og et heelt Aar gik bort paa ny, uden at det kom videre end til det gamle.

Imidlertid blev vel Egede utaalmodig over alle de Hindringer, der mødte, men ei modløs eller keed af at vaage imod dem, og vaage for sit Forslag. Han tog sig atter paa, at gaae omkring til de Nærstindigste og meest Formuende af sine Bekjendtere i Bergen. Han foreholdt dem, „at, om der end aldrig var noget at vinde for dem selv ved Handelen paa Grønland, om de endog forud saae, at alt det var tabt, som de vovede paa Forsøget, skulde de dog ei fortryde, at have opoffret en liden Deel af det Overflødige, Forsynet havde givet dem, paa et Anlæg, der sigtede til Kundskabs Udbredelse, til Medmenneskers Lyksalighed, og kunde maaskee endog blive Fædrelandet til Nytte.“ Han bad, han opmuntrede saa længe, indtil endelig nogle lovede at sammenskynde en vis Andeel. Saasnart han havde bragt det saa vidt, forfattede han en Plan, lod enhver af disse tegne derpaa, hvor meget han vilde give; selv tegnede han sig for 300 Rdlr., alt hvad han eiede, og sendte den derpaa omkring til Bispen, Præsterne, og hvem han ellers syntes.

Exem-

Exempler virke i Almindelighed meere end alle Overtalelser, og ofte er det nok, endog til de største Foretagender, at een begynder, og begynder med Iver. Førend Egede ventede det, saae han allerede et Sammenskud af henved 10000 Rdlr. Nogle havde tegnet sig for et, nogle for to hundrede Rigsdaler, andre for meere, enhver efter sin Tøne. Saasnart her vare Penge, blev det let, at foranstalte det øvrige. Man købde et Skib, som blev bestemt til at ligge Vinteren over i Grønland; man antog Mandskab dertil; man indskibede fornødne Fødevarer, og alt hvad der behøvedes til at opføre en Bygning der paa Landet; man fragtede endnu tvende andre Skibe, eet til Hvalfiskefangsten, et andet til at bringe Tidender tilbage. Selskabet gav Egede Omsigt over Anlæggene til Handelen og hvad derhen hørde, og Kongen, fornøiet over hans Virksomhed i at drive det frem, som hidtil havde fundet saa mange Hindringer, udnævned ham til Missionair med 300 Rdlr. Løn aarlig.

Nu havde Egede da naaet det, han i ti fulde Aar havde vaaget, arbeidet, og opoffret Rolighed og Embede for. Han var glad, skyndede kun paa Reisen, fik alting i Stand, gik om Bord med Kone og fire Børn, og kom til Seils i Maj Maaned 1721. Efter to Maaneders Seilads nærmede de sig op under Grønland. Jo nærmere de kom Landet, jo vanskeligere blev Farten. Drivisen mødte dem; Skibene bleve omringede, og stode undertiden stille; Folket blev mismodigt, og vilde allerede vende tilbage igien; men
Egede,

Egede, skjønt han ei var søevant Mand, opmuntrede dem til at arbejde sig igiennem, og lagde selv Haand paa Arbeidet. De fik da friskt Mod, stræbde sig frem giennem Vanskelighederne, og landede endelig i Baals-Reveeret. Her gif de i Raad, og begyndte strax, efter Egedes Anviisning, at bygge sig et Huns, af Bræder, Steen og Jord, til Vinterstul.

Saa længe Bygningen varede, havde han endnu ei Tid til at foretage sig noget med Grønlænderne. Han stræbde alene, at lokke dem ned til sig og sine Landsmænd, og anstillede sig venlig mod dem, for at betage dem Frygt og tildrage sig deres Fortrolighed. Men saasnart Bygningen var opført, begyndte han strax at arbejde til sit egentlige Niemeed. Grønlænderne havde før søgt ham af Nysgierrighed; nu søgte han dem af Menneskekierlighed. Han drog jævnlig ud til dem; og da han mærkede, at de fornemlig yndede hans Børn, tog han ofte sine to Sønner med sig, og opholdt sig endog Nætterne over i deres hestlige Hytter, for at lære deres Sprog og kiende deres Sæder.

Han fandt dem lige saa vilde og uslebne, som han havde hørt dem beskrive, og saae Tid efter anden mange Ting i deres Levemaade og Skikke, som stridede mod sand Religion og Ærbarhed, og vidnede om en ynkelig Bankundighed. Det blev ham da end meere vigtigt, at lære dem det Rette og Sande; men han kunde ei tale med dem; thi hans Sprog og deres vare ganske forskiellige. Imidlertid lod han dog ikke Tiden gaae ganske unyttig bort. Saa ofte han

faae noget hos dem, som var urigtigt eller uanstændigt, tilkiendegav han dem sin Mishag ved Tegn, og dette altid med en venlig dog tillige mandig Alvorlighed. Grønlænderne fattede efterhaanden baade Heilagtelse og Venskab for ham, og betegnede ham, at de ønskede at vide noget bedre end det, han syntes at laste hos dem. For da paa nogen Maade at fyldestgøre deres Attraa, lod han sin ældste Søn, som havde lært at tegne, afskrive visse bibelske Historier; disse foreviisde han, og forklarede dem ved Tegn, indtil han omsider, baade ved selv at give Agt og ved at underholde Omgang mellem sine Børn og de unge Grønlændere, lærde saa meget af Sproget, at han kunde forklare dem sine Tanker mundtlig.

Saaledes lagde Eggede Planen til Religions og Sædeligheds Udbredelse i Grønland. Men medens han beskæftigede sig dermed, holdt han tillige Die med Handelen. Som klog Mand saae han, Missionen ei kunde bestaae uden ved Handelen, og Handelen ei uden ved Fordeele. Han tog sig derfor ogsaa Tid til at reise om i Landet, undersøge dets naturlige Beskaffenhed, eftersee hvad det frembragde, søge de forfaldne Spor af gamle Colonier, og opleede de beste Pladser til at anlægge nye, og de beste Bugter for Fiskeriet.

Paa denne Maade henbragde han de to første Aar paa Grønland, uden at have nogen hos sig, der enten vilde eller kunde deele Arbeide og Nøie med ham. Skibsfolkene, som havde fulgt ham fra Norge, og de, som Aaret efter bragde nye Fødevarer og
 afløste

afføsde de forrige, saae størstedeelen til; og han var vel fornøiet, naar de vilde være rolige, og skaaene ham for de Bebreidelser og unyttige Klager, som den kortsnyede Almue gierne har tilrede, og som Mængden ogsaa her meer end een Gang yttrede, fordi den ei havde al den Magelighed og Overflødighed, den ønskede.

Efter disse to Aar fik han Hielp og Understøtning. Kongen lod flere Skibe gaae derop, og sendte Egede en Præst til Medhielper. Siden efter blev endnu den tredie Præst sendt, og Aar for Aar gjordes nye Anstalter og nye Udredninger; thi Friderik den Fierde havde ret sat sig for, at fordrive Anlægget med Iver, og ansaae ikke det for tabt, som anvendtes paa at vinde et Land til Staten, aabne nye Næringsveie, og bruge de Fordeele, som Hollændere og andre længe havde benyttet sig af til deres Fordeel og uden Rettighed. Alt dette var hvert Aar nye Opmuntringer for Egede, og han brugde dem som en ærefrier Mand. Det var ham ei om at gjøre, at velte Byrderne af sine Skuldre paa andres; han ansøgte sine Medhielpere; og laae han stille ved Colonien, eller reisde om, da var al hans Omhu henvendt til at drage Grenlændere, baade unge og gamle, til sig, at tale med dem om den sande Gud og hans Dyrkelse, at laste deres Overtroe og Usæder. Grenlændernes vilde og ustadige Levemaade, deres indartede Fordomme, de danske Skibsfolkes Ringgesløshed, og andet meere, lagde idelige Hindringer i Veien. Men da han ei leedevedes ved at arbejde der-

imod, kom han sit Maal Skridt for Skridt nærmere. Grønlanderne bleve efterhaanden opmærksomme, hørde ham gierne, og sølede undertiden hvad han sagde dem. Mange, fornemlig af dem, som boede nærmest omkring Colonien, bleve oplyste, lode sig døbe, tillode at ogsaa deres Børn bleve underviste og døbte; ja han havde endog den Glæde, at Folk oppe fra Landet kom ned, for at søge ham, og bade ham drage op til dem, for at sige ogsaa dem noget om Gud og Skaberen.

Med samme Fyrighed blev han ved at vaage for Handelen. Skulde nye Bygninger opføres, var han med at udsæe Planerne. Giorde man nye Forsøg paa Fiskerier eller andre nyttige Ting, da var han enten med, for at see til, at intet blev forsømt, eller og han reisde bag efter, for at undersøge, om de andres Efterretninger var sande. Foretog man Keiser for at udkundskabe Landet, da var han gierne Ansører og Formand. Hans Person var og tildeels nødvendig paa saadanne Keiser; thi Grønlanderne agtede ham meer end alle de andre. Ja det hændte sig endog engang, at da nogle af de Danske lagde ind til en Kyst, hvor man endnu ei havde været, flokkedes Grønlanderne paa Strandbredden, bevæbnede med Buer og Pile, for at jage dem bort. Men saasnart Egede viisde sig, og nogle i Flokken kiendte ham, toge de dem ei alene i Land, men indbøde ham endog i deres Hytter, og vare villige til at vise Bei baade for ham og hans Selskab.

Men just som alting stod i den beste Drift, man endnu havde seet, indtraf en Forandring, der truede med

med at tilintetgjøre det altsammen. Friderik den Fjerde døde, Landet fik en ny Regent og nye Ministre. Mange tænkeielden eens om eet: dette saae man her i Henseende til Grønland. Christian den Siette affendte vel strax Skibe derop, men for at høre Handel og Colonie, i Stedet for at fremhielpe dem. De bragde Befaling: „at da Kongen havde i Sinde, reent at), afbrynde dette Anlæg, da skulde alt det hjemhentes, „ som var bragt derop, og Folket forføie sig tilbage. „ Dog, havde Egede eller nogen anden Lyst til at „ blive der, da skulde det staae dem frit for; og i saa „ Fald kunde dem efterlades Proviant og andre Nøds „ vendigheder for eet Aar; men meer kunde de aldrig „ vente sig.“

Dette var et Tordenslag for Egede. I ti Aar havde han stræbt for at komme til Grønland; i ti andre Aar havde han vaaget, reist og arbeidet der, deels alene, deels ved Hielp, blot i det Haab, at danne Mennesker og udbrede Guds Ære. Nu var det det første, han saae nogle Frugter af al sin Meie. Handelen begyndte at saae Liv, og Religionen at finde Bifald. Foruden de mange gamle Grønlændere, som havde antaget de aabenbarede Lærdomme, vare over 150 Børn fødte, og bleve underviste. Og nu skulde alt dette falde bort, Handels-Anlæggene forstyrres, og dette arme Folk igien overlades til Van kundighed og Hedenskab.

Det eeneste, som gav ham endnu en Gnist af Haab, da han hørde Kongens Befaling forkyndende, var: at det dog tillodes enhver, som havde Lyst, at

blive. Men denne Gnist forsvandt snart; thi Tillægget var saa haardt, at ingen enten af de andre Missionairer eller af Skibsfolkene kunde faae Lyst til at sætte sig i Fare for at leve kummerlig langt fra deres Fedeland. Egede prøvede vel at overtale nogle; men det var forgievet; alle dreve kun paa at brække op og reise. Man begyndte at lave Skibene til, at giere Overflag over, hvad hvert skulde tage ind. Egede saae til, var bedrøvet og tvivlraadig om, hvad han skulde gribe til.

Imidlertid blev han vaer, at man ei i Kiøbenhavn havde giort noie Beregning over alt det, som i forrige Aaringer Tid efter anden var bragt op til Grønland, til Bygninger, Fiskerie og videre. Skibene havde Befaling at føre det tilbage, og disse kunde ikke nær rumme det alt. Man maatte altsaa beslutte at tage ind, hvad man kunde, og lade det øvrige tilbage. Da Egede herde og saae dette, indgav han derom en skriftlig Forestilling til Officererne for Skibene og de andre, som havde noget at sige. Han foreholdt dem, „at naar Bygninger og andet skulde blive tilbage, og alle Mand reisde bort, da var der ingen Tvivl om, at det alt vilde enten blive borttranet eller ødelagt, inden der næste Aar kunde komme Skibe til at afhente det, og at Kongen altsaa vilde tabe anseeligt. Vilde de derimod overlade ham alene ti Mand Matroser, da vilde han selv blive tilbage Vintren over, og have Opsyn dermed; og paa det de kunde være uden al Ansvar, da tilbød han sig end videre, ei alene at besørge saa meget indbragt

ved

ved Handel og Fiskefangst imidlertid, som kunde stoppe alle Omkostningerne for Kongen, men at han endog af sit Eget vilde erstatte Eheberne, under hvis Compagnier de tilbageblivende ti Mand stode, ifald nogen af dem døde.¹⁶ Man beraadslog om dette Forslag. Man fandt det saa meget sigtende til Kongens Fordeel, og saa vel grundet paa en sand Uegenntigheds, at man frygtede for at afflaae det; og da der endelig fandtes ti Mand, som lode sig overtale til at blive hos Egede, fik de Tilladelse dertil, paa de Vilkaar, som han havde tilbudet. Derpaa skibede alle de andre ind, toge Afsked med Egede, og reisde bort.

Egede saae deres Afreise uden at fortrøde sin Beslutning. Han var endog glad over, at han i det mindste eet Aar endnu kunde leve for sine Grenkenedere. Det øvrige henstillede han til Forsynet, som han haabede, vilde finde Midler for Estertiden. Imidlertid besluttede han at giøre paa sin Side alt, hvad der var maeligt.

Saa snart han kunde, satte han strax sine ti Mand i Arbeide. Han udsendte dem først i Baade, for at indsamle Vinterføde for sig og dem, og de Creature, de havde. Siden lod han dem fare videre omkring, for at indsamle Speck, Fisk og andre Vare til et Dplag, hvorved han kunde udrede i det mindste de Omkostninger, han havde forbundet sig til. Sin næst ældste Søn, Niels Egede, som han hidindtil havde brugt alene til Catechet, sendte han nu tillige ud med Baadene, som Kiøbmand, for at handle

med Grønlænderne. Denne Handel blev drevet hele Vinteren igiennem. Naar de havde sammenbragt saa meget, som Baadene kunde rumme, vendte de tilbage, lossede det af, og gik derpaa ud paa nye.

Han selv arbejdede saagodtsom alene for Religionen. Han besøgte Grønlænderne, og de besøgte ham. Han prædikede for dem, og de hørte ham med Lyst, og bevidnede ham ofte deres Erkiendtlighed, fordi han havde villet blive hos dem. Vinteren blev ham under disse Forretninger hverken lang eller keedsommelig; thi savnede han end Landsmænd, savnede han dog derfor hverken Mennesker eller Venner; og disse vare ham saa meget kiere, som han selv havde dannet dem til Sædelighed. Han fandt sig og saa fornøiet med dem, at ifald Regjeringen havde vedblevet sin første Beslutning, havde han maaskee endnu vovet det Yderste, før han havde forladt dem.

Men saa haard en Prøve oplevede han ikke. Om Sommeren derefter blev et nyt Skib affendt, som bragde friske Fødevarer, friske Folk, og Befaling, at Handel og Mission skulde fortsættes paa nye, skient med mindre Bekostning end før. Egede fik derved nyt Liv, og torde nu igien haabe, at hans Reise skulde velsignes, og gavne endog de sildigere Slægter.

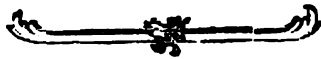
Fra den Tid af har Handel og Skibsfarer paa Grønland endnu ei nogenstinde været reent afbrudt, ikke heller har Missionen savnet Understøtning og Fremgang. Den gamle Egede blev der endnu i to Aar derefter, og forlod ei Landet eller sin nydannede Menighed, før hans ældste Søn, Povl Egede, som han

han nogle Aar tilforn havde sendt ned til Kiøbenhavn for at studere, var bleven kaldet og sendt ham til Medhielper. Da først søgde han sin Afskeed, og overlod sit begyndte Arbeide i sin Søns Hænder, ikke fordi han selv var leed deraf, men fordi han var gammel og svag, og kunde ei længer holde de Besværligheder ud, som i saa mange Aar havde mattet ham. Han reisde derpaa ned til Kiøbenhavn, og blev afslagt med en Pension af 500 Rigsdaler aarlig, for at undervise de tilkommende Missionairer i det grønlandske Sprog. Dette forrettede han og trolig, indtil hans ældste Søn ogsaa deri afsøede ham. Hans anden Søn, Niels Egede, er nylig død i Grønland, og har i de nyere Tider udrettet meget til Nytte for Landet og Handelen.

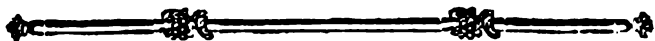
Egedes Kone fortjener og at nævnes her med Beundring og Hæiagtelse. Hun havde en mandig Siel til at see Farer imøde, og en villig Siel til at deele dem med sin Mand. Tvertimod at give efter for disse fine Følelser, som Naturen har nedlagt hos Kønnet, og Vanen, som oftest, gjør finere, hærdede hun sig endog derimod. Hvad han beslattede, ansaae hun for en Lov. Og begyndte han nogensinde at krumpe sig under Byrden af sine mærkelige Forretninger, (og hvor let kunde det ikke skee! Mennesket er kun Menneske,) da forsøgede hun ei nogensinde hans Sinds Uroe ved qvindelig Klønken, men opmuntrede ham til Mod og Bestandighed. Han havde mange Prøver derpaa, men fornemlig i den for ham saa kummerfulde Tid, da han maatte vælge

enten at forlade Grønland og alt sit Arbeide, eller blive saagodtsom alene tilbage; da opmuntrede hun ham selv til den Beslutning, han tog, og foredrog vedvarende Møie for Magelighed. Hun opoffrede Kræfter og Liv i Grønland, og døde der samme Aar, da Egede havde besluttet at reise tilbage. (*)

(*) Eranz om Grønland. Egedes Missions-Historie.

Lap.

Tapperhed.

Naar Mod og Standhaftighed foreene sig i Strid og Feide, da kiender man den Tappe. Han gaaer kief mod Fienden; han forsvare sig, sit Land, sin Konge, til det Yderste; Sværd, Rugler og Farer forsærde ham ikke; han onsker kun Seier og Fienders Fald; og skal det end kjøbes med Liv og Blod, er han særdig at opoffre sig; thi hellere vil han døe, for at vinde, end flye, for at leve.

Dog er det ei i enhver Strid, at Heltemod vises, eller Være vindes. I vore Dueller og Tvekampe, som anstilles for personlige Fornærmelsers Skyld, som oftest af ubetydelige Aarsager, seer man ingen Helte. Det er kun Spilsegtere, man seer paa disse Valpladse. Religion og Love true dem. Det sande Mod foragter dem.

Men har man svoret troe Tjeneste, væbner Kongen sit Folk, kalder Fædrenelandet til Forsvar, da drager Stridsmanden frem, sætter sig til Modværge, eller søger Fienden; og nu vil han slaae, vinde og overvinde; thi her er Værelsdens pladsen; her er det Pligt, at stride.

Tapperhed er hos Anfører og Soldat en nødvendig Egenkab. Begge maae vise den, om noget skal udrettes. Men hos Anføreren er det egentlig, den kiendes i sin fulde Styrke. Han skal ikke alene stride selv, men tillige styre alt det Mod, der strider omkring ham; han skal midt under Vaabnens Bulder have Mod til at overse hele Planen, gribe

gribe hurtige Beslutninger, iverksætte dem, forfølge dem; og paa disse Beslutninger beroer ofte Ironers Skiebne og Millioners Vel. Den tappre Anfører bliver da egentlig den vigtige Mand og den store Helt.

Cimbrerne og Teutonerne, Jyllands, Holsteens og vore Hers ældste Beboere, bleve af en Vandflod nødte til at forlade en Deel af Landet, og opsøge sig nye Boliger. De sankede sig da, gik ud over Elben, og banede sig Wei til Rhinen og Donau. Romerne vare den Tid det mægtige Folk paa Jorden. De havde erobret de beste Lande i Europa; de havde fortsat deres Seiervindinger ind i Asien og Afrika; og de Folk, som ei vare deres Underdanere, maatte i det mindste erkiende dem som Overherrer. Ved Donaustrommen stødte Cimbrerne paa de Noriker. Saasnart Romerne fik det at vide, lode de dem sige, at de maatte vogte sig for at foruro lige et Folk, som var dem undergivet. Cimbrerne svarede Gesandterne: „at de vare Folk, der saae sig „nødte til at søge Boliger med Sværdet i Haanden, „og at de havde antaget den samme Lov, som Romerne, nemlig, at alting var Seierherrens. Men „siden de hørde, at Norikerne stode i Forbund med „Romerne, vilde de sikaane dem af Hoiagtelse for „Romernes Tapperhed, og drage andensteds hen, „hvor de, uden at fornærme saa lieft et Folk, kunde „naae deres Hensigt.“ De holdte Ord, og begyndte

gyndte strax at drage sig tilbage. Carbo, en romersk Feltherre, som var udsendt for at standse deres Fremgang med Magt, ifald de ei godvilligen vilde drage bort, ansaae maaffke deres Svar som et Beviis paa Frygtagtighed. Han anfaldt dem derfor, i det de traaf sig tilbage; og fordi de nu vare ubetænkte paa at stride, troede han, at det vilde være ham let at ødelægge dem. Men Carbo kiendte ei Cimbrerne ret. De sankede sig snart, vendte sig, satte sig til Modværge, og sloge saa usforsædede paa de modige Romere, at disse adspredtes og toge Flugten. Derpaa forfulgte Cimbrerne deres Seier. De gik ind i Gallien, oversvømmede Landet, og fordrede Fred og Boliger. De troede, at de nu havde Ret til at fordre; thi Romerne havde angrebet; og de kunde nu tale med saa meget meere Dristighed, som de havde faaet Tiløb af Folk fra andre Lande, der nu satte Mod, da de saae, at Verdens Seierherrer ei vare uovervindelige.

Romerne syntes ei, det kunde passe sig for deres Vaabens Ære, at lade sig tvinge til noget. De rustede sig derfor paa ny, og sendte først Feltherren Silanus, siden Aurelius Scaurus, derefter Manlius og Coepio, enhver med store Hære af det meest udsøgte Mandskab, for at standse Cimbrerne; men alt forgieves. Der bleve holdte mange Feltslage; Cimbrerne vandt, og gik frem mod Italien med stærke Skridt.

Rom, som før havde foreskrevet Verden Love, kom nu i den yderste Forvirring. Alle skælvede for at

at see Cimbrerne for Stadens Porte, og de havde Marsag til at frygte derfor; thi disse utrættede Folk besteg Alperne, saa modige som Hannibal fordem; hvor de saae steile Klipper for sig, satte de sig paa deres Skiolde, og lode sig glide ned; hvor de mødte Floder eller Aaer, flød de hele Træer frem, og kastede deri, for at komme over; og kort: Naturen lagde dem ingen Vanskelighed i Veien, som de jo vidste at overvinde. Men, til Romernes Lykke, lod Cæsar Marius sig overtale til at vove det sidste Forsøg paa at redde sit Fædreland. Han samlede en Krigshær, og mødte Cimbrerne ved Alperne. Han fandt paa, at bruge Snildhed og Forsigtighed; thi Mod alene, vidste han, udrettede intet; og ved sin Snildhed bragde han det omsider saa vidt, at han vandt et Hovedslag mod Cimbrerne ved Alperne, og reddede Rom. Men endog i dette store Slag viisde de lige saa megen Tapperhed, som før. Hellere, end at sney, lode de sig nedhugge paa Stedet. Fruentimrene, som fulgte Hæren, strede af Vognene, og aldrig saaes saa blodigt et Slag paa Italiens Grændser. Romerne ansaae Marius som en Skjts gud for Staden; og deres Skribenter ere eenige om, at, havde han ei været der, havde Rom, dens Ære, dens Lykke og alt været tabt. (*)

Kong

(*) Holb. Danm. Hist. T. I. Suhn om de fra Norden udvandrede Folk.

Kong Oluf af Skotland faldt i sin Tid ind i Northumberland. Kong Adelsteen mødte ham, for at forsvare sit Land; og det varede ei længe, før de vovede et betydeligt Slag. I Adelsteens Hær tiende da tvende kække Mænd, Thorolf og Eigild. De vare Normænd og Brødre. Thorolf, som anførte en stor Deel af Engländerne, begyndte Striden, og fortsatte den med ualmindeligt Mod; men under Striden blev han overmandet, og faldt. Da Eigild hørde sin Broders Død, og saae hans Folk forskædede og særdige til at flye, løb han frem blandt de Modløse, stillede sig i Broderens Sted, kaldte sammen til ny Strid, og faldt an med saadan Iver, at han giennem Strømme af Fiendernes Blod trængde frem indtil den Deel af Hæren, som Oluf selv anførte, og drev endog den tilbage.

Saa snart Adelsteen saae Seieren paa sin Side, vendte han tilbage til nærmeste Bye. Men Eigild blev ved at forfølge den flygtende Fiende saa langt som mueligt; og da dette var forbi, og han derefter havde opsegt sin Broders Liig, ladet det astørre og begrave, gik han først ind i Byn. Kongen, som da havde sat sig og sit Folk til Sæde ved et Forfrisknings Maaltid, saae ham ikke saasnart komme, før han befalede dem, der allerede sadde ham nærmest, at staae op, og vige øverste Sted til Eigild og hans Følge. (*)

Knud

(*) Gest. & vest. Dan. ext. Dan. T. 2. Torf. Hist. Norv. T. 2.

Rnud den Store førde Krig med Emund om den engelske Krone. Efter at de havde holdt adskillige Feltslage sammen, uden at nogen kunde tilføge sig Overmagten, kom det tilsidst til et Hovedslag. I dette begyndte Lykken at vende sig fra de Danske. Alle deres Faner bleve enten nedslagne eller tabte; deres Orden blev derved brudt, og Engländerne trængde nu ind med fordoblet Heflighed, og raabde Seierskrig. Da Lemme, en Siælandsfar i Knuds Hær, saae Uordenen og Faren, og mærkede, hvad der var Narsag dertil, satte han i en Hast en afbrudt Green fast paa sit Glavind, reed frem i Spidsen for de næsten adspredte Danske, og raabde dem frem til at følge sig. Mod og Orden kom nu igien tilbage. Folket samlede sig om Lemme, begyndte Striden paa ny, og vandt saa fuldkommen en Seier, at Emund strax derefter maatte deele sit Rige med Knud. Lemme, som før var en ufrie Mand, fik, til Belønning, sin Frihed, og blev kaldet Banner; hvilket i det da værende Sprog betydede en Fane. (*)

Erik Blodøres Sønner anfaldte ufornodentlig Norge. Kong Hagen Udelsteen mødte dem med de saa Folk, han i en Hast kunde sanke, og neppe saae de hinanden, før Strid begyndte. Under Striden havde Hagen Udelsteen en forgyldt Hielm paa Hovedet. Denne gjorde ham kiendelig blandt alle andre, og

Fien-

(*) Saxo 10de Bog. Suhms Forbedr. i den danske Historie.

Fienden trængde derover meest ind paa den Kant, hvor han var; men Kongen streed som en Kæmpe, og Thorleif og flere tappre Mænd strede nærmest omkring ham. Endelig mærkede man, at det var den forgyldte Hielm, der traf Hovedangrebet mod Kongens Person. Dette bevægede een af de Norske til at løbe hid og kaste et Skiul over Hielmen. Da Evind Skreia, en modig Fiende, der havde banet sig Vej tet ind mod Kongen, tabte Hielmen af Sigte, raabde han: Skiuler nu Norges Konge sig, eller er han falden, eller flyr han? Hagen Adelsteen kunde ei taale disse Spotteord. „Nei, her,“ raabde han, „her skal du finde Norges Konge!“ Evind kiendte Kæsten, og trinde frem: Thorleif, som saae Faren, vilde kaste sig mellem Kongen og Evind; men Hagen Adelsteen tillod det ikke: „Mig,“ sagde han, „vil han finde; jeg vil selv møde ham.“ Thorleif maatte nu gaae tilside, og Kongen fældte sin Mand. (*)

Sigurd Surr, Konge paa Ringerige i Norge, havde tre Sønner, Guttorm, Halsdan og Harald. For at prøve deres Tænkemaade i den unge Alder, kaldte han dem engang for sig, og spurgde hver især, hvad han havde meest Lyst til. Guttorm, den ældste, ønskede sig Agre og Korn; Halsdan Flokke af

(*) Sn. Sturl. Norske Krønike.

af Fæe; men Harald, den yngste, svarede, at han nok vilde have Huuskarle for sin Part. (*) Faderen spurgde ham, hvor mange? - Saa mange, sagde han, at de i eet Maaltid kunde fortære alt Guttorms Korn og alle Halsdans Kær. Faderen spaaede deraf, at han vilde hæve sig til noget Stort; og han tog ikke feil.

Da Harald var femten Aar gammel, var han med i Slaget ved Stillestad, og stred for sin Halvbroder Oluf den Hellige. Oluf bad ham der gaae tilbage før Slaget begyndte, og forholdt ham, at han endnu var for ung. Men Harald vilde ei høre det. Han bad, at han dog endelig maatte være med, og sagde: „at om hans Arm var for svag til at holde fast ved Sværdet, vilde han lade det binde til Haanden, og stride.“

Slaget blev tabt, Oluf døde, og Harald maatte nu tage Flugten over Fjeldene ud af Norge. Men i hvor ung han var, blev han dog uforsagt, drog over til Rusland, og gav sig i Tjeneste hos Kong Jarislav blandt de Folk, han holdt til Landværn mod Røverne fra Naboelandene. Harald var her utrættet paa sin Post. Han tugtede Røverne, og holdt Grændserne sikke. Men efter nogle Aar syntes ham, at her ei var Ære nok at vinde; han reisde da til Constantinopel, og lod sig der indskrive blandt Barangerne. Saracenerne havde i den Tid saaet Bane til at forurolige Keiserdømmet i Østen. Nogen Tid

(*) Huuskarle kaldtes i de Tider Stridsmand, der tiende i Kongens Gaard som Livvagter.

Tid efter Haralds Ankomst skeede store Udrustninger mod dem. Her fik han en ny og ualmindelig Keilighed til at vise sig. Han førte da Varangerne ud, og stred med dem, snart til Skibs i Middelhavet, snart til Lands i Asien, paa Sicilien, paa Kysterne af Afrika. Hvor han ei kunde trænge sig frem med Magt, banede han sig Veien ved Krigslist; og Saracenerne fandt paa den Tid ingen saa modige Modstridere, som Varangerne under Haralds Anførsel. Da han nu endogsaa i disse Verdens Deele havde giort sit Navn berømt, og vundet megen Rigdom, kom han tilbage til sit Fædreland, som han i sin Ungdom havde forladt til Fods. Magnus, hans Broder søn, som da regierede Norge, deelede Riget med ham. Efter Magnuses Død regierede han alene under Navn af Harald Haardraade, og var til sin Død een af de kækkeste, snildeste og aarvaagreste Regenter, Norge har havt. (*)

I det andet Slag, som blev holdt i Jylland mellem Knud Magnusen og Svend Eriksen, viisde den unge Prinds Baldemar en Mandighed, der røbede, hvad man kunde vente sig af ham som Konge. Mellem de stridende Hære løb en Aae, som kun paa eet Sted var saa lavvandet, at man kunde ride over. Dette vidste Knuds Folk, men Svends ikke. Efter at de da i nogen Tid havde brugt Kastespyd fra begge

P 2

Sider

(*) Schønings Forbedringer i den Norske Historie.

Sider over Aaen, søgde nogle sariske Ryttere af Knuds Hær derhen, hvor Vandet var lavt, og vilde sætte over. Baldemar, som streed for Svend, mærkede deres Hensigt; og for at forekomme den, reed han lige mod Saxerne, og mødte dem midt i Aaen. De toge driftige imod ham; fire Ryttere stødte paa een Gang deres Glavind mod Bringen af hans Hest, og det med saadan Heflighed, at den reisde sig paa Bagbenene; det femte Spnd blev stødt ind i hans Hielm, og brast; men Baldemar, som sad fast i Sadelen, slog den afbrudte Stump ud af Hielmen, blev ved at sætte frem, og opholdt Fienden saa længe, indtil flere af hans Ryttere kom til. Nu dreve de Saxerne tilbage, fæstede Fod paa den anden Side af Aaen, og banede saaledes Wei for Svends Folk til at gaac over i deres Fodspor. Striden blev heftig, og Svend vandt Seier. (*)

Da Keiseren hverken ved Smigger eller ved Trusler havde kunnet bringe den unge Kong Knud i Danmark til at tage sit Rige til Lehn af ham, fordi Biskop Absalon, Knuds trofaste og kielke Raadgiver, var ivrig for sit Fædrenelands Ære (**), købde han Bugislav, en Hertug af Benden, til at føre Krig mod Landet. Bugislav, som stode paa sin Magt og Keiserens Benskab, og troede, at det ei vilde
være

(*) Caro 14de Bog.

(**) Pag. 73.

være vanskeligt at giøre Erobringer i et Rige, der styredes af en ung og uersfaren Konge, udrustede ved Nabostædernes Hielp 500 velbemandede Skibe, een af de stærste Floder, som endnu var seet i Østersøen, og vendte sig mod Rygen, som den Tid laae under Danmark.

Saa snart der kom Bud til Siælland om denne uventede Feide, samlede Absalon saa mange Skibe, som han i saa Dage kunde sammenbringe fra Siælland, Fyen og Slaane, satte sit eget Skib i Spidsen, drog ud, og lagde ind under Rygen, førend Fienden havde kunnet begynde sit Angreb.

Bugislav, som tænkte, at Rygtet om hans Anlæg neppe var spurgt endnu til Danmark, og altsaa ventede intet mindre end at finde danske Skibe ved Kysterne, nærmede sig med den Stolthed, som er sædvanlig hos en overmodig Anfører, naar han stoler paa Overmagten. Absalon gav ham ei Tid til at komme nær; men samme Time, da han saae de fiendtlige Skibe i den Stilling, han ønskede, lagde han ud fra Landet, formanede sine Folk til mandig Fyrighed, stak sin Banner ud, forkyndte Strid, og begyndte den. Blot Synet af Absalons Nærværelse forfærdede strax Bønderne; thi han havde allerede i mange Aar og ved mange Leiligheder været en Skræk paa disse Farvande; men Forfærdelsen blev endnu større, da de saae ham angribe og slaae sig frem med sit sædvanlige Heltemod. Vel giorde de Modstand, og kunde giøre den, fordi deres Flode var langt talrigere end Absalons; men det var forgieves; hvor

Absalon og hans tapre Mænd kom frem, der maatte alt give efter og vige; saa at han ei alene vandt, men endog forfulgte de Overvundne, og gjorde sin Seier fuldkommen. Af 500 Skibe undkom ikke flere end 35; de andre bleve enten satte paa Grund, eller sænkede, eller erobrede. Af Bønderne reddede sig ikke heller mange; nogle kastede sig selv ud over Børde, andre sank med Skibene, andre slap vel til Land, men bleve grebne af Røggerne. Kort, Bugislavs ganske Magt blev saa forstyrret, at denne ene Seier var nok til reent at undertrykke ham.

Saa snart Seieren var vunden, overlod Absalon til de andre, at gjøre sig Fordeele af det Erobrede. „Vren,“ sagde han, som Skjold fordum, „er nok for Hovedsmanden; Byttet hører Krigsfolket til.“ (*) Det eeneste, han forbeholdt sig, var Bugislavs egen Telt, som han sendte sin Konge til Inland, til Beviis paa Slagets Udfald.

Denne Dags Seier var een af de betydeligste for Danmark og Absalon; den gjorde Rigets og hans Navn frygtbart for disse Bønder, som før med saa megen Dristighed havde plyndret Kysterne, og gjort Farvandene deromkring usikre; den dæmpede Keiserens Overmod, og nedtrykte Bugislavs Raadhed, saa at han, i Stedet for at gjøre Danmark til Lehn, maatte selv sværge Valdemar Troskab. Absalons Vre røgtes snart, endog til de længst bortliggende Stæder i Europa,

hvor

(*) Pag. 42.

hvor reisende Danske hørde tale derom, og glædede sig ved saa værdig en Landsmands Fortienester. (*)

Da Christian den Anden havde ført sine Tropper ind i Sverrig mod Oprørerne der, laae den danske Feltherre, Otto Krumpen, i Upsal med en Deel af Armeen. Steen Stures Tilhængere sankede uformentlig en stor Hær af Bønder, og gik mod Upsal, i Tanke, at overrumple de Danske. Otto Krumpen forekom dem. Han førte sine Tropper ud af Byen, stillede dem til Modstand, og her blev et ordentlig Slag. Vel vare de Danske meer øvede Krigsmænd end de nylig sankede svenske Bønder; men da de derimod vare ikke nær saa mange, og havde desuden faaet saa ufordeelagtig en Stilling, at Vinden og Veiret var dem imod, og Sncen fygede dem stedse i Dinene, begyndte de at give efter, fornemlig paa den venstre Fløi, hvor de Svenske faldt an med meest Hidtsighed; Fanerne holdt der ei længe Stand, og Folket trak sig tilbage. Just paa samme Fløi stod en gammel dansk Soldat, hvis Navn ei er bleven optegnet. Han havde før været med, hvor det galdt, og feet, at endog mod en overhængende Fare kan gives Redning, naar man har Mod til at vove. Med den Erfaring løb han hen til een af de fersagte Fændriker, rev ham Fanen af Haanden, naglede den

P 4

fast

(*) Særo 14de Bog. Postaler over Biskop Absalon, af Jacobi og Bogelius.

fast paa en Gierdepæl, og raabde: „Herhid, herhid Karle! og taaler ikke, at vor Konges Fane falder uhevet i Fiendens Hænder.“ De Danske flokkede sig nu om Fanen; de begyndte med at forsvare den; de endte med at falde an og forfølge; Enklen føiede, og Svensken leed tilsidst saadant et Nederlag, at han siden intet Angreb torde vove. Stockholm blev derpaa indtaget, og hele Sverrig faldt igien under Christian. (*)

Peder Skram biede ikke længer end til sit fiortende Aar, før han med Iver opoffrede sig til Stridsøvelser. De idelige Uroligheder, som i den Tid vare almindelige baade i Fædrelandet og i Naboerigerne, gjorde disse Øvelser fremfor andre nødvendige for Landets Ungdom, især for den adelige Ungdom, som da nød store Fordeele i Freden, for at drage ud og stride i Krigen. Saasnart han naaede den modnere Alder, fik han ogsaa Leilighed til at vise de Færdigheder, han havde erhvervet sig; og man saa da, at han havde Mod til at bruge dem. De første Manddoms Prøver viisde han i Krigen mod de svenske Oprørere under Christian den Anden, hvor han var med i de betydeligste Slag, udmærkede sig overalt, reddede sin Landsmand Mogens Gyldenstjerne fra tre Svenske, som havde bemægtet sig hans Person, og blev ikke den Ringeste blandt dem, som Chri-

(*) Svaning Hist. Christ. II.

Christian havde at takke for sine Baabens Ikkelige Fremgang. Flere tappre Gierninger gjorde ham endnu meere berømt i den borgerlige Krig under Friderik den Første, da han ei alene stred paa Landet, men gik endog til Søes, naar Nøden fordrede det, uagtet Søctienesten aldrig havde været hans Sag, og fegtede der med lige Mod og Fremgang, deels under Knud Ghyldenstiernes Anførsel, deels under sin egen. Men hans egentlige Heltegierninger henhøre til Christian den Tredies Tid. Ingen stred med større Iver under denne Konge, end Peder Skram. Han deede Vren for Seieren i det store Slag ved Ørnebjerg i Fyen, hvor han fik syv farlige Saar; han gik nogen Tid efter, som Admiral over en foreenet dansk og svensk Flode, mod de lybske Skibe under Bornholm, angreb dem, forjog dem, og dræbde Admiralen; han fordrev Lybækkerne fra Nyborgs, Tranekærns og Ørekrogs, nu Cronborgs, Slotte; han lagde sig til Skræk paa Kiebenhavnns Rhed, og holdt den ryddelig fra fiendtlige Skibe; hvilket gjorde meget til, at Vyen endelig maatte overgive sig; han rensede Farvandene omkring Kysterne fra Søerøvere, som vilde benytte sig af Landets Tilstand; han forlod igien sine Skibe, og gik, som General over danske Hielpetropper, ind i Sverrig, for at underkue Oprørere, der havde oprøist sig mod Kong Gustav; og saaledes afveylede han med at stride paa Vandet og stride paa Landet, saa længe hans Tieneste behøvedes.

Da dette var forbi, tog han Afsked fra Krigstienesten, for at nyde Hvile paa sin Alderdom efter

faa mange udfandne Farer. Han levede og en Tidlang i Rolighed paa sin Gaard Urop i Jylland; men Roligheden kunde dog ei blive varig til hans Død. Under Friderik den Anden indvirkedes Danmark i Krig med Sverrig. Den danske Flode gik ud under Jacob Brockenhuus, og blev slagen. Kongen vidste da intet bedre Middel til at oprette Tabet og Flodens Ære, end at fremkalde den gamle Skram. Han var nu 72 Aar, graa af Alder, og træt af Møie; men da Kongen og Fædrenelandet kaldte, søgde han ingen Undskyldning i sin Alder. Han samlede sig en Flode, førde den ud, søgde Fienden under Gul-land, sloges der en heel Dag igiennem; og uagtet det Skib, han selv befalede paa, under Striden blev saa forskudt, at det neppe kunde holde Søen, blev han dog ved, og streed, til han havde vundet en ærefuld Seier; hvorefter han forseiede sig til Laugholms Slot, der var ham forlehnet, og forsvarede det mod adskillige fiendtlige Angreb.

Peder Skram blev i sin Tid kaldt Danmarks Riges Borhals; ikke efter det Begreb, vi nu omstunder gjøre os om Ordet Borhals; men for at tilkiendegive den Jver, hvormed han i fire Kongers Tid havde vovet Liv og Blod for Landet. At han intet vovede efter Flyvegriller, kan blandt andet sluttes af den Til- lid, Christian den Tredie, der vidste at skienne paa Fortienester, satte til ham. Da Skram engang, medens Floden laae paa Rheden for Kiøbenhavn mod Lybækkerne, havde maattet gaae i Land for at lade sig forbinde og læge, og Lybækkerne imidlertid, benyt-
te:ide

tende sig af Leiligheden, havde brødt igiennem, og bragt de Beleirede Undsætning, gik Kongen hen til ham i Teltet, hvor han laae, tiltalede ham med en bedrøvet Mine, og sagde: „Gud bedre mig, min „Søn! at du ikke var der, da var denne Ulykke nok „bleven afværget.“ Og at denne Tillid var foreehet med en sand Hæigtelse, det mærkedes, da Skram, til Belemning for sine sande Fortienester, blev op- tagen i Ridderstanden. „Ja, du dyrebare Helt!“ sagde da samme Konge, i det han nærmede sig til ham, „du est vel værd, at jeg slaer dig til Ridder.“ (*)

De to første Aar af Krigen mellem Friderik den Anden og Erik af Sverrig gik hen uden Fordeel for Danmark. Armeen bestod meest af fremmede Tropper. Friderik den Anden havde givet Overbefalingen til tvende tydske Feltherrer, Greven af Sarpborg og Johan von Holle. Disse Udlændinge opførde sig meer som Leiesvenne end Soldater. De lagde sig til god Roe i Slaane, sørgede meest for at blive vel pleiede, og saae paa, at Erik faldt ind i Blegind, i Bahuus Lehn, og andre Steder, uden at det rørde dem. Droge de endelig ud engang imellem af deree Winterleier, og vovede sig ind over Sverrigs Grændser, da skeede det saa jevnt, og da passede de vel paa, at de brækkede op i de blideste Sommermaaneder, og at de kom tilbage før Vinteren nærmede sig. Friderik
den

(*) Kjøbnske Selskabs Skrifter, T. 2.

den Anden erindrede dem meer end een Gang om, at gribe sig Landets Sag an med Alvorlighed. Det hialp intet. De bleve ved at hale Tiden hen, og lode Fiende være Fiende. Tilfids blev Friderik reed af denne Maade af føre Krig paa; han gav da Grevven og en stor Deel af hans Folk deres Ulfked; han samlede danske og norske Folk sammen, og satte Daniel Rantzau til at føre dem an. Fra den Tid af fik Krigen en anden Bending. Rantzau laae ikke længe stille. Saasnart han havde faaet 4000 Mand sankede, sterstedeelen af indfødte Danske og Norske, drog han ud, forjog Svensken fra Elsborg, gik videre frem, og beleirede Barbierg. Men imidlertid vare de Svenske ikke heller søvnige. De samlede sig 25000 Mand stærk, og rykkede frem med Rantzau, for at indslutte ham mellem sig og Barbierg. Men han gav dem ei Tid dertil. Han forlod Barbierg, mødte dem ved Svarteraae, og stillede sig til Strid. Vel var hans Fiende her meer end sex Gange saa stærk som han. Men det skrækkede ham ei; han stillede alting i den beste Orden, reed omkring og opmuntrede til Mod og Fryghed, faldt derefter paa Knæ med alle sine Folk, bad med dem til Gud om Hjælp og Seier; og derpaa reisde de sig alle som een Mand, og vare særdige til at slaae. De Svenske, som havde seet alle disse Tilberedelser, spottede dermed, og sagde: „at den Haandsfuld Danske, der allerede lod til at være forsagt, den vilde de ei giere sig megen Umage med at overvinde, de vilde neppe bruge Gævær til dem, men træde dem ned under Hestesødderne.“

derne." Striden gik an. Den liden Armee slog paa den store med en Frimodighed, som om den havde været sterst; Rankau streed med sine Ryttere, Brokfenhuus med sit Fodfolk; Fordeelen afverlede i Begyndelsen; tilsidst gjorde de Svenske et Hovedanfald, for at gribe Seieren; men forgieves. De Danske dreve dem tilbage, og forfulgde og forjog dem, saa at de omsider forlode Fjeldstykker, Proviantvogne, og alt deres Krigstilbehør, flyede i den største Uorden, og standsede ei før fire Mile oppe i Sverrig. Saa mandelig segtede her danske Folk under danske Mænds Anfærsel. Seieren dæmpede Eriks Overmod, og oprettede en Deel af det, som i Begyndelsen af Kriegen var forsømt. (*)

I Aaret 1564 blev holdt et blodigt Sæslag under Bland. Den danske Flode førdes af Herluf Trolle. Den svenske af Jacob Bagge. Da der ud paa anden Dagen var stridet med ualmindelig Tapperhed, og Herluf Trolles Skib havde lidt saa meget, at han selv intet kunde udrette, gav han Befaling til Otto Rud og Jørgen Brahe, at de nu som Kongens og Rigets troe Mænd skulde af nyderste Magt angribe det svenske Admiralskib Mageles, et Skib saa stort og saa udrustet, som intet endnu var seet i Østersøen. Befalingen var ikke saa snart givet,

(*) Friderik den Andens Krønike af Resen. Den syv Aars Fejde mod Sverrig. Manuser.

givet, før den og var iverksat. Otto Rud fornemlig angreb med Hidsighed; men da han mærkede, at her var intet at vinde uden ved en besynderlig dristig Gierning, og det var ham kun om at gjøre, at vinde, skød han tilsidst Roeret bort fra Mageløs, løb bag ind under det, og hestede sig med Flid fast derved, for at være vis paa, at det ei skulde undløbe ham. Den svenske Admiral satte nu Seil til, for at trække det danske Skib med sig ind i sin Flode. Men i det samme satte to andre Skibe ind, hver paa sin Side af Mageløs. Rud fik derved Leilighed til at hale sig om paa Siden af sin Fiende. Han brugde og dette beleilige Dieblif, sprang med sit Folk om Borde, fangede Admiralen, og erobrede Skibet. Dog blev det ei længe i hans Hænder. Det kom i Brand, og sprang i Luften; og neppe fik han Tid til at redde sig og nogle faa af de andre. (*)

S Slaget ved Markerød mellem de Danske og Svenske var Fridrik den Anden selv tilstede, og førde sit Folk an. Slaget blev kethdeligt; de Svenske trængde haardt ind; de Danske kom i Uorden. Da Kongen, som havde et vaagende Øie overalt, saae Forvirringen, og at nogle havde allerede vendt Ryggen, reed han uforsagt om imellem de brudte Linier, raabde: „Her om igien! her om „igien;“ og viisde Fienden. Folket hørde deres Konges

(*) Refens Krønike.

ges Røst, fattede friskt Mod, vendte sig, faldt an paa nye, og sloge Svensken paa Flugt. (*)

En tapper Søn af en tapper Fader saae man i Christian den Fierde. Landet havde meer end een Gang Krig, medens han sad paa Tronen; og altid ansaae han dets Fiende for sin, og streed selv enten til Lands eller Vands, hvor han saae det giordes meest fornødent; overalt med et Mod og en Iver, som Fienderne selv maatte beundre.

I den første svenske Krig under hans Regiering var han stedsse ved Armeen, og viisde sig som Helt i Slaget ved Calmar, hvor han med nogle faa Officerer drev tilbage et anseeligt Antal af Svenske, der havde banet sig Wei saagodtsom til hans Person, og nedlagde selv mange med egen Haand. I den tydske Krig, han førde, som udvalgt Kredsøberst, mod Keiseren, var han ikke mindre kiel, endog i det vanskelige Slag ved Königslyther (**), hvor han ikke alene befalede, men segtede selv, og det saa mandig, at Keiserens gamle og erfarne General Tilly bevidnede ved mange Leiligheder: at i atten Feltstage, han, som General, havde bivaanet, havde han endnu ei fundet for sig en Fiende, der med meere Mod, og Overlæg tillige, havde ført en Krigshær, end denne danske Konge. Men alt dette var endnu kun lidet
mod

(*) Resens Krønike. Holb. Danm. Hist. T. 2.

(**) Pag. 154.

mod den Tapperhed, han udviisde i den sidste svenske Krig i Aaret 1644.

Den svenske Flode lagde ud i Østersøen, og gik under Admiral Claus Flemmings Anførsel mod Femern. Christian, som da allerede havde to Gange mødt en hollandsk Flode Vesten for Jylland, og fordrevet den fra at kunne foreene sig med den svenske, gik nu lige saa modig om paa den anden Side af Landet, og traf sin Fiende paa Colberger Heide. Skibene bleve her lagte i Orden; et nyt Søeslag begyndte, og varede en heel Dag igiennem; og endskient intet Skib paa nogen af Siderne blev erobret, blev dog Fordceelen af Slaget kiendelig paa de Danskes Side; thi den svenske Flode maatte rømme Pladsen, og Landgangen blev til intet. Under Slaget var Kongens Skib stedse i den stærkeste Jld; men desuagtet stod han selv paa Dækket med Sværdet i Haanden, og befalede, og opmuntrede til Striden. Det hændte sig imidlertid, at en Kanonkugle, som faldede hans Sidemand, løsslog i sin Fart nogle Træstumper af Skibet. Disse Stumper traf Kongen i Ansigtet, kvæstede hans ene Øie, trykde nogle af hans Tænder ind i Munden, og stog ham selv halvødet ned paa Dækket. Da Folket saae dette, glemde de Striden og dem selv. „Ah! Kongen er skudt!“ raabde de, og bleve forsagte. Men i det samme reisde den faldne Konge sig igjen. „Nei,“ sagde han, „Gud har endnu sparet mig Liv, Styrke, og Mod nok, til at staae mit Folk bi, saa længe enhver af dem vil ligelædes gjøre sin Pligt;“ hvorpaa han igjen greb sit

sit Sværd, satte sig i samme Stilling, som før, lod sig i Alles Paasyn astørre og forbinde, og blev derefter staaende med ombundet Hoved og Sværdet i Haanden, indtil Slaget var forbi og Fienden forjaget.

Christian var den Tid over sine 67 Aar. Man maae billigen beundre, at han endnu kunde vise saadan Fyrighed; men det var Landets Frelse, der oplyvede den hos ham. For det havde han besluttet enten at vinde eller døe; og han var ligesaa bereed til det sidste, som nidkier for det første; thi før han var draget ud at søge Fienden og Faren, havde han givet Scepter og Krone i sin Søns Hænder, og anordnet, hvorledes med alting, hans Hnussfager vedkommende, skulde forholdes, ifald han ei kom levende tilbage. (*)

Efter at Niels Rosenkrands havde tient nogen Tid i spansk Tjeneste under Philip den Fierde, og der vundet en almindelig Høiagtelse, blev han indkaldet til sit Fædrelands Forsvar mod de Svenske, og sat over eet af de Regimenter, som laae i det beleirede Kiøbenhavn. I August 1658 blev engang besluttet et stort og vigtigt Udfald paa Svensken. Rosenkrands havde da allerede ved idelige Leiligheder viist saa megen Manddom, at han nu blev betroet til at anfere den høire Fløi af Fortropperne. Han svarede og fuldkommen til det Haab, man gjorde sig om ham; thi

(*) Slanges Historie. Holb. Danm. Hist. T. 2.

thi han ilede af Byen, drev Fienden med stort Tab ud af deres Løbegrave, og dræbde med egen Haand en Major og endnu en anden Officeer, som comman- derede der. I denne første Hede fik han tre Saar i Armen og et heftigt Stød giennem Munden, des- vægget lod han sig ei standse. Saa saaret og saa blodig, som han var, blev han dog ved, og løb frem med saadan Iver, at han kom langt forud for sine Folk. En svensk Officeer saae ham, gif ham imøde med et draget Slagsværd, og raabde ham an. Rosenfrands gav sig strax i Kamp med ham. Den Svenske var ham overleggen, hug hans Klinge over, og ramde ham tillige i Ansigtet. Men saasnart Rosenfrands saae Klingen falde, slog han sin Fiende Fæstet i Hovedet, sprang ham ind paa Livet, og holdt ham saa længe, indtil hans Folk løbe ham til Hielp. Men nu kunde han intet meere. Han faldt i Almagt, og blev haaren ind i Byen, uden Haab til Livet. Dog kom han siden paa Fode igien, og vaagede endnu, som før, til Byens og Landets Forsvar. (*)

Da Carl Gustavs heftige Storm mod Kjøbenhavn var mislinget, begyndte Modet at falde hos de Svenske og stige hos de Danske. Hidtil havde Friderik den Tredie kun kunnet tænke paa at forsvare Hovedstaden; nu fattede han Mod og Haab til at vinde endog sine Lande tilbage. I den Hensigt sendte han

(*) Nothes brave Mænds Eftermæle.

han Feltmarfchalk Skaf over til Jylland og Holsteen, for der at samle Folk, og siden sætte Forsøg paa at jage Svensken ud af Fyen, som siden Begyndelsen af Krigen havde været dem undergivet. Skaf reisde bort i sit vigtige Errende. Han sankede saa mange jydffe og holsteenske Bønderkarle, han kunde faae i en Haft. Han forstærkede dem med nogle Keiserlige, Brandenborgere og Polakker, som stødte til ham i Holsteen, indtil han i alt havde 4900 Mand; da ferde han dem til Kiel, satte dem der paa hollandske Skibe, som laae i Haonen under Admiral Runters Befaling, og lod styre over til Nyborg, for at giøre Landgang. Men Storm, Søs, og fornemlig Svenskens Batterier paa Stränden, gjorde Landgangen her umuelig. De maatte gaae bort igien, feilede da ned om Landet, og beslattede endelig, at giøre et nyt Forsøg ved Kierteminde.

Her vare vel mindre Banskeligheder, men dog nok til at giøre Arbeidet baade farligt og besværligt. Svensken havde Fyen inde; de stillede sig paa Strandbredden til Modværge; Skibene maatte ankre langt ude fra Landet; thi her var Grund og lavt Vand. Men alt dette affrækkede dem dog ikke. Alle Baadene bleve samlede; Folket blev fordeelt paa dem, saa mange som enhver kunde rumme. Skaf og Ahlesfeldt, begge Anførererne, satte sig selv i de forreste, lode de andre følge efter i sluttet Ordën, og dermed lagde de Aarer til.

I Begyndelsen gif det godt; men jo nærmere de kom ind mod Strandbredden, jo lavere blev Van-

det, og jo heftigere fyrede Fienden. Til sidst stode endog Baadene paa Grund, fordi de vare stærkt bemandede. Skak sprang da af Baaden ud i Vandet, og raabde til Folket, at følge efter. De vare ikke seendragtige. I et Dieblik var hans Befaling adlydt. De kappedes ud af Baadene, vadede igiennem, fordreve Fienderne fra Stranden og Bnen, forfulgde dem langt op i Landet, og slukkede imidlertid Ilden, som de havde antændt i Bjerne, da de mærkede, at her ei var andet for, end at rømme.

Da de nu havde vundet fast-Fod i Fyen, sloge de sig for først til Rolighed, for at forfriske sig, til siden at gaae videre. Imidlertid fik Skak Bud, at 4000 Mand Keiserlige, under Ebersteins Anførsel, vare satte over ved Middelfart, og paa Veien til Odense. Dette var ham en kjer Tidende. Han lod sine Folk trække frem, foreenede dem med Ebersteins, og søgte Fienden ved Nyborg. Svensken havde trukket al sin Magt sammen her. De vare vel ei saa stærke i Tal, som den foreenede danske og keiserlige Armee; thi de havde kun 6000 Mand; men de havde valgt sig en Stilling, som gjorde dem endnu stærkere. Bagtil havde de Fæstningen Nyborg, fortil stærke Forskandsninger, og ved Siderne enten Skov, eller Vand, eller sumpige Stig. Her stode de. Skulde de angribes, maatte det skee med Mod og Standhaftighed; og det skeede. Eberstein gjorde det første Anfald med sine Folk; de gik frem og stormede mod Skandserne; men Svensken brugde sine Fordeele, og drev dem tilbage. Da satte Skak og
Aflc.

Ablefeldt Mod i Inderne. De toge en Deel hollandske Matroser til sig, som vare komne i Land fra Skibene. Disse Folk, endskient de ei vare gamle Krigsmænd, banede sig dog Bei, uden at standse. De foere igiennem; de agtede ingen Modstand; de lukte Dinene for Faren; de sloge for Fode, bestege Diger og Skanser, og dreve Fienden tilbage. Da Ebersteins Folk saae dette, toge de Mod til sig igien, og fulgte efter. De Svenske kunde da ei holde længer ud. De kastede sig ind i Fæstningen, og overgave sig Dagen efter, alle Mand, undtagen Prindsen af Sulkbach og Steenbuk, som reddede sig i en Baad til Sicland. Carl Gustav var kommen til Korsør, just som Slaget begyndte. Han stod der paa et Taarn, og mærkede sin Uheld, og ærgrede sig. (*)

Da Frankerig erklærede Spanien og Østerrige Krig 1635, gav Jostias Rankau sig i fransk Tjeneste, og blev strax sat til at føre et Regiment. I samme Tjeneste forblev han til han døde 1650. Imidlertid fulgte han den franske Armee snart i Tyskland, snart i Nederlandene. Han var med i de betydeligste Feltslage, i de haardeste Beleiringer, og overalt viisde han saadan Arvaagenhed, Hurtighed og Mandighed, at han, endskient han ei var en indfødt Franskmand, dog opsteeg fra Ære til Ære, indtil

D 3

han

(*) Bering. Obsid. Hafn. Holbergs Danm. Hist. T. 3. Gebhardi Dänische Geschichte, 2ter Theil.

han i sit 36te Aar naaede Marsskalkstaven, som er det høieste for en Krigsmand i Frankrig. Men vandt han Hæder, købde han den dyrt. I Beleiringen for Dole, som han forsvarede med uovervindelig Mod, mistede han det ene Øie. Da han erobrede Arras, en Fæstning i Flandern, som saa ofte tilforn var forgievet angrebet af de Franske, mistede han den høire Arm og det venstre Been. I et andet Angreb mistede han det ene Øre, og foruden det taltes endnu paa det af Legemet, han havde tilbage, over 50 Skrammer. Dog blev hans Mod immer det samme. Han blev engang efter alt dette anfaldet af en Oberst Bieringhof, som, fordi han nu kun ansaae ham for et Skrog, vovede at gaae ham nærmere, end han formentlig havde giort i Rankhaus sunde Dage. Rankau, der ei var vant at give efter, forsvarede sig kiøkt paa sit Træbeen, med Kaarden i den venstre Haand, indtil nogle Officerer løbe imellem og skilde dem ad. Frankrig ærede hans sieldne Krigs-Egenskaber og hans Fortienester af Landet, og opreisde ham et værdigt Væreminde. (*)

Blandt de Officerer, som Venetianerne havde meest at takke for deres Baabens lykkelige Fremgang i Krigen mod Tyrkerne fra Aaret 1645 til 1661, var Normanden, Cort Aldeler, een af de tapperste og meest fortiente. Lyft til Søværnet havde bragt ham til

(*) Holm. Portr. Hist.

til at forlade sit Fædreneland, hvor hans Fader var Forvalter ved et kongeligt Saltverk, og at tage Tieneste paa hollandske Skibe. Derefter gik han i venetiansk Tieneste, banede sig der Vej fra Constabel til Lieutenant, fra Lieutenant til Capitain, og siden videre frem, indtil han tilsidst blev een af de Høistcommanderende paa den venetianske Flode, blev optagen til Ridder af St. Marco-Ordenen, og aflagt med en aarlig Pension paa 1400 Ducater for sig og sine Arvinger til tredie Led.

Det var ved idelige Manddoms Prøver, han erhvervede sig Tid efter anden al den Hæder. Snart forsvarede han Poster, der vare ham anbetroede, med ualmindeligt Mod; snart fordrev han Republikens Fiender fra betydelige Fordeele; snart undsatte han med hurtig Snildhed fortrængte Byer; snart slog han i aaben See, og vandt Seier. Men fornemlig gjorde han sit Minde udødeligt i tvende Trefninger, som foresaldt i Aaret 1654.

En tyrkisk Hovedflode gik ud fra Dardanellerne, for at søge de venetianske Skibe. Adeler, som førde en Deel af disse, fik det ei saasnart at vide, før han seilede den imøde, angreb den, vovede sit eget Skib ind i den heftigste Strid, og lod sig ei skrække deraf, at han blev meer end een Gang ganske omringet, og leed meget, men blev ved at fyre og slaae, indtil Fienden, efter at have tabt adskillige Skibe og henved 5000 Mand, tog Flugten. Kort efter at dette Slag var forbi, og førend han engang havde faaet sit Skib i Stand igien, kom han atter i Fegtning under Den

Tenedos med et stort tyrkisk Admiralskib, som førdes af Bassen Ibrahim, og havde 1000 Mand inde. Ibrahim, som ansaae det for en let Sag, at vinde, lagde strax modig ind til Siden af Adellers Skib, for at entre; Folkene sprang nu af det ene Skib paa det andet; Striden blev almindelig; og begge Anførerne mødte hinanden, hver med sin Sabel i Haanden. Ibrahim hug først efter Adellers Hoved, men ramde ham kun i den høire Arm, dog saa haardt, at den ei blev i Stand til at fuldføre det Hug, der var besluttet. Men da Adeler mærkede dette, greb han Sablen i den venstre, ned slog sin Fjende paa Stedet, og af hug hans Hoved, saasnart han saa ham ligge. Tyrkerne bleve alle forfærdede ved deres Anførers Fald, og overgave sig med Skib og Gods i Seier-vinderens Hænder.

Efter at Adeler saaledes havde udmærket sig blandt Fremmede, kaldte Friderik den Tredie ham tilbage, for at bruge hans store Egenskaber til Nytte for Fædrelandet. Han var og sit Kald lydige, anvendte al sin Flid, for at sætte den danske Flode i bedre Stand end før, og blev siden i Aaret 1675 udsæet til at føre den, som General-Admiral, i Krigen mod Sverrig; men han fik ei Leilighed til at vise sin Tapperhed i de nordiske Farvande. Han døde samme Aar, og overlod den ved hans Omsorg velindrettede Flode til den værdige Niels Juul, der og brugde den som en kiel Mand til Landets Forsvar.

De Baaben, Adeler fik til Nytte efter den tyrkiske Ibrahim, vare: en tyrkisk Fane, en riig besat Sabel,

Sabel, nogle kostbare Skydegeværer, et smukt Skjold, en selvskaffet Stridsøxe, og andre af Værdie. Disse nedlagde han ved sin Hiemkomst for sin Konge, som lod dem, ham til Ære, ophænge paa Koustkamret, hvor de endnu forevises. (*)

Niels Juul gif, ligesom Adeler, tidlig til Sees i hollandsk Tieneste. Den Kundskab i Soevidensskaberne, han da havde erhvervet, og de jevnlige Tapperheds Prøver, han havde viist, saavel der, som siden i Krigen under Friderik den Tredie, og egentlig i Kiebenhavns Beleiring, gav Fædrelandet Haab om at finde et kielt Forsvar i ham, da Adeler var død; og han opfyldte meer end Haabet. Saa snart han havde antaget Floden og bragt alting i Orden, gif han strax les paa Gulland, satte sine Folk i Land, og erobrede baade Slottet og Den, fer Svensken, som krydsede allerede i Søen, fik Kundskab derom.

Neppes rygtedes dette til den svenske Flode, før den samlede sig henved 60 Skibe stærk, for at opøge Juul og erstatte sig Gullands Tab. De traf ham under Bornholm, kun halv saa stærk som de; de gjorde adskillige Angreb paa ham; Juul sloges med dem to Dage i Rad; de kunde intet udrette mod ham; og endelig ankrede han uden synderligt Tab, med eet erobret Skib og en Deel Fanger, i Kiege Bugt.

N. 5

De

(*) Adelers Levnet af Nyström. Olig. Jacob. Museum regium.

De første Vendinger i Krigene ere som oftest de, der bestemme Lykken eller Ulykken i det Følgende. Vindes de første Angreb, bliver Krigsfolket modigt; Modet giver Styrke, og Styrken under en klog Anførsel segter igiennem. Dette kiendtes nu hos de danske Søesolk. Neppe havde de ankreth, før de ønskede igien at gaae Fienden under Vinene. Juul førde sig det til Nytte, lettede Anker, og forenede sig med den hollandske Flode. Faa Dage derefter kom det til et Hovedslag under Oland. Begge de svenske Admiralskibe med Admiralerne sprang i Luften. De Danske fik den allerfuldkomneste Seier. De opbragde fire Skibe med mange Fanger; de dreve de øvrige paa Flugt, og forfulgde dem lige ind under Slaane.

Juul havde nu allerede ved tre betydelige Keiligheder segtet, og segtet med Ære; og maatte han end i dette sidste Søeslag deele den med den brave hollandske Admiral Tromp, saa viisde han dog i det følgende Aar, at han og var i Stand til at slaae og vinde med danske Folk alene. I Sommeren 1677 gif den svenske Admiral Siöblad ud fra Gothenborg med 11 store Skibe, 3 Jagter og 2 Brandere, for at overbringe en Deel Søesolk giennem det lille Belt til Stokholm. Juul fik det at vide, angreb dem, fangede Siöblad selv, og erobrede Halvdeelen af Skibene.

Men Hovedseieren var endnu tilbage, der skulde kronc alle de andre. De Svenske havde sat en ny Flode i Søen af 46 Skibe, under Anførsel af Genez

General = Admiral Horn. Den havde Befaling, at plyndre uden Skaansel paa Kysterne. Kongen fik det at vide, og gav Juul 25 Orlogsskibe, for at have Die med dens Hensigter. Juul mærkede, at den stiledede li:ze paa Sieland. Han affendte da strax Underretning derom til Kongen, og mældte til: lige: at vel var den hollandske Flode, som skulde komme til Undsætning, bleven ude; dog bad han, at det maatte tillades ham at gaae Fienden imøde, da han ventede, at det Mod og den Lyst, alle paa hans Flode havde til at ile til et nyt Slag, skulde give ham Seier over Fiendens langt større Magt. Kongen gav ham strax Fuldmagt til at handle med beste Overlæg, og sendte ham hans Broder, Baron Jens Juul, en Mand af Sindighed og Erfarenhed, for at gaae ham til Haande med Raad. Saasnart Juul havde faaet denne Tilladelse, lod han holde Bøn paa Skibene, kaldte Krigsraadet sammen; og, efter de der afstalte Beslutninger, lavede han alting til, og gik frem. Baron Juul seilede imiolertid om fra eet Skib til andet, opmuntrede og gav Ordre. Nu skinnede da den betydelige Dag frem, der bestemte det meeste af den hele Krigs Udfald. Tid og Lue forkyndte begge Parters Fryghed. Striden blev haard; Skibe fyrede paa Skibe; Tongene hængde i Tongene; overalt vorde Striden og Faren, men ingensteds meer end omkring Skibet Christian den Femte, som Juul selv førde. Sex svenske Skibe lagde sig omkring det, og beskøde det fra alle Sider. Men Juul stod midt i Luen og forsvarede sig, og Folket

Ket fulgte deres Admirals Exempel. Masterne bleve nedskudte, Lougene adsplittede, og tilsidst blev det hele Skib saaledes tilredt, at Juul saae det umueligt, at holde ud længer. Han lod derfor sætte Chaluppen ud, for at slæbe det bort af Slaget til Kiøbenhavn, og steg dernæst paa Skibet Friderik den Tredie. Alle vendte sig nu derimod. Det blev strax skudt i Brand, og Juul maatte redde sig paa det tredie. Men under alt dette svækkedes Svenskens Kræfter. De maatte give efter, snede tilsidst for fulde Seil, og Juul forfulgte dem, som Seierherre, til hen mod Midnat. Den øvrige Tid af Natten anvendte han paa at lade sine Skibe flinke, og, saasnart Dagen gryede, blev han ved at forfølge sin Seier, og skandsede ei for under Malmøes Kanoner, hvor han endnu erobrede to Skibe, og stak eet i Brand. Denne Seier er een af de betydeligste, Historien har. De Svenske tabde 11 Orlogsskibe og lige saa mange mindre; de lode 1200 Mand paa Pladsen, og 3000 som Fanger i de Danskes Hænder. Juul mistede alene 300 Mand, og ikke et eeneste Skib. Nu kom han tilbage til Kiøbenhavn, for at nedlægge Seierkrandsen for Kongens Fødder. Folket modtog ham med almindeligt Fryderaab, som deres Beskytter, deres Helt, deres Fader. Kongen gjorde ham strax til General-Admiral-Lieutenant og Geheimeraad, og, paa det at Efterlægten skulde erindre ham med Erbedighed, lod han hans Minde forevige ved en Skuepenge, som viser paa den ene Side hans Brystbillede, og paa den anden Sæslaget. Men det var ei her

i Lan-

i Landet alene, han blev æret. Fremmede taledede om ham, rosende ham, og beundrede ham; og Kiensdere af Krigsmodet til Sees vare eenige i at tillægge ham Navn af den største Admiral i Europa. (*)

Just Juul blev engang udsendt for at forsvare de danske Skibe, som handlede paa Frankerig. Hensreisen gik af uden Hinder; men da de seilede giennem Canalen tilbage, mødte dem der en engelsk Fregat. Juul hilfede efter vedtagen Sædvane. Engælænderen svarede ikke, men lod ham erindre om at stryge sin Bimpel, og lagde haarde Trusser til, om det ei skeede. Juul svarede ham, at dertil havde han ingen Befaling, og at han agtede at forsvare sin Bimpel. Neppes havde den engelske Capitain hørt Svaret, før han strax lod skyde med Skarpt efter den danske Bimpel. Juul besvarede paa samme Maade, og nødte endelig Engælænderen til at forlade sig med uforrettet Sag. Dagen derefter saae Juul et Orlogsskib komme sig imøde, for at hevne sine Landsmænds Skade. Fordringen var den samme: Svaret blev og ligesaa kielt. Kanonerne skulde da adskille Tretten; og disse forstod Juul saaledes at bruge, at det engelske Orlogsskib med alle sine heftige Angreb stot intet kunde udrette. De stoges uafsladelig i fem Timer, men endog denne nye og stærkere

(*) Hofm. Port. Hist. Rothes brave Mænds Estermæle. Gebhardi Dänische Geschichte, 2ter Theil.

kere Fiende maatte give tabt og vige, og Juul blev ved at geleide sine Skibe. Saa snart han kom til Kiøbenhavn, blev han strax kaldet til Kongen, som hørde med Fornøielse Fortællingen om alt dette, takkede ham derfor, og forsikkrede ham sin Naade. Juul viisde siden i Krigen mod Sverrig, under Friderik den Fierde, samme Mod, og blev tilsidst skudt i et Sæslag ved Rügen, hvor han commanderede som Viceadmiral, og faldt, just som han stod færdig at tilføgte sig Seier. (*)

Da Christian den Femte havde forkyndt Sverrig Krig, ansaae han det for en vigtig Pligt, selv at vaage for sine Vaabens Ære. Han overlod derfor ikke Krigens Udfald til sine Generaler alene, men var selv med overalt, hvor det gieldte, anførde sit Folk, og streed selv. Hans Broder, den kielcke Prinds Georg, fulgde ham; den danske Garde var det Corps, der oftest omringede dem; og hvor disse Folk under saa høi en Anførsel vare tilstede i et Slag, der saae man al den Tapperhed, der kan vises i Strid.

I Slaget ved Lund, og i det ved Landskrone, førde Kongen og hans Broder den høire Fløi, og begge Steder segtede den sig frem med uovervindeligt Mod. Ved Lund faldt Garden 12 til 14 Gange an paa den overlegne Fiende; ved Landskrone, hvor Kongen med egen Haand nedlagde een Officeer og

10

(*) Just Juuls Levnet af Jonge. Hofm. Portr. Hist.

to Gemeene, og Prindsen ligesledes selv slog paa Fienden, viisde den sig ikke mindre værdig til at have en Konge og en Prinds til Anførere; alt maatte vige hvor den kom frem; og havde den venstre Fløi i begge Slag holdt sig saa mandig, som den høire, vilde disse have blevet at regne blandt de meest ærefulde i den danske Krigshistorie. (*)

Medens Christian den Femte streed saa mandig med danske Folk i Slaane, udviisde de norske Tropper under deres yndte Statholder, Ulrik Friderik Gyldenløve, ikke mindre Tapperhed paa deres Lands Grændser. Ikke alene holdt de Fienden ude af Norge, saa at han ei var i Stand til at trænge derind, uagtet meer end eet Forsøg blev gjort derpaa; men de gik endog over baade i Jemteland og i Bahuus Lehn, fæstede fast Fod paa begge Steder, og lode sig paa ingen Maade drive tilbage. Fornemlig i Bahuus Lehn gjorde de stor Fremgang, holdt der adskillige baade smaa og store Feltslage, vandt stedse ved et vel anvendt Mod, og erobrede Byer og Fæstninger. Slaget ved Oddevald, hvor de angrebe en dobbelt mægtig Fiende, som havde sat sig i en meget fordeelagtig Stilling, og hvor de dog vandt Seier, vidnede om deres Stridbarhed i aaben Mark; og Marstrands Erobring, een af de allervigtigste Tildragelser i denne Krig, viisde, at de vare lige saa

(*) Gebhardi Dän. Gesch. 2ter Theil. Christ. 5. Krigsbist.

faa styrige til at kæmpe mod Naturen, som mod Fienden.

Marstrand er een af de vanskelige Stæder at indtage. Den ligger beqvem for Tilførsel, og forsvares af Biergfæstningen Carlsteen, hvortil Dpgangen er af en steil Klippe. Men saa farlig den er at angribe, saa vigtig var den i den svenske Krig; thi der kunde de danske Skibe have sikker Havn, og god Leilighed til at paapasse Fiendens Bevægelse og forstyrre deres Handel i Nordsøen. Dette saae Gyldeuløve. Han troede, at, var Angrebet vanskeligt, var Erobringen desmeere fordeelig. Han samlede da, i Marts 1677, 1600 af de hurtigste og mestsevende Norske, han kiendte, satte dem paa Vaade, lod tillige indskibe alt, hvad han kunde bringe sammen af det, der behøves til en Beleiring, og lagde ned til Marstrand, før Fienden engang fik Kundskab om, at han tænkte derpaa. Saasnart han ankom, satte han strax sit Folk i Land paa en Ø i Havnen, lod kaste Batterier op sammesteds, besked Byen, og indtog den. Men nu var Fæstningen tilbage; paa den ankom alt; og i en Hast maatte Erobringen skee; thi ellers maatte bestrængtes, at Fienden skulde sende Undsætning, og Anlægget derved blive til intet. Dette skeede og. Neppe havde de Norske Byen i deres Magt, før de bleve ved at gaae frem mod Fæstningen. De besteg Klippen, hidsede Kanoner op efter sig, anlagde to Batterier paa Klippen, plantede derpaa deres Kanoner, og brugde dem med Hurtighed, medens alting blev giort særdigt til en Storm.

Den

Den svenske Besætning, som saae disse utrættede Folk saa nær Fæstningens Mure, fierte Dagen efter at de vare landede i Havnen, troede det nu forgieves at vove det yderste, hvorfor de overgave sig.

I Fæstningen var en anseelig Mængde af Kanoner, Krigsredskaber og Levnetsmidler. Dette blev alt til Nytte. I Marstrands Havn fandtes et betydeligt Antal Skibe; hvoriblandt over 50 smaa danske Fartøier, som i Krigens Tid vare opbragte af svenske Kapere. Men den vigtigste Fordeel var Fæstningen og Havnen selv, som nu blev til samme Nytte for de Danske, som den før havde været for de Svenske. (*)

See-Capitainen Bagge Knudsen holdt sig fielt i Slaget paa Riege Bugt. Med et lidet Kapereskib, som han der førde, gjorde han Fienden stort Afbræk, og erobrede tre smaa, dog med Kanoner besatte, svenske Skibe. Noget Tid efter blev han tilligemed en anden retskaffen Søemand, Capitain Barfoed, oversendt til Bornholm med tvende Krigsskibe, det ene paa 44, det andet paa 50 Kanoner, for at bringe 5 til 600 svenske Fanger derfra til Kiebenhavn. Da de havde indtaget Fangerne, lettede de Anker, for at gaae til Seils igien; men de fik Modvind, og maatte ankre under Landet mellem Hasle og Hammerhuus.

(*) Christ. 5. Dagreaister. Christ. 5. Krigshist. Sebgh. Dän. Gesch. 2 Th.

huus. Imidlertid de laae her, fik de Svenske Underretning om dem. Fem Orlogsskibe, isom krydsede der i Søen, søgde dem da, og fandt dem, og da ingen af de danske Capitainer var bange, bleve Kanonerne paa begge Sider brugte, og af de Danske med al muelig Hurtighed. Slaget varede i fem Timer, og endelig maatte Svensken, uagtet sin overlegne Magt, tage Flugten. Knudsen og Barfoed forsvarede saaledes deres Post; hvorefter de, saasnart Vinden blev god, fortsatte Farten til Kiøbenhavn. Fangerne, som de havde inden Borde, vare flere i Antal, end de Danske paa Skibene. Dette maatte endnu have gjort det meer betænkeligt for dem, at indlade sig i Slaget; men ogsaa denne Fare vidste de at overse. Saasnart de havde mærket, at Fienden var forhaanden, havde de indsluttet Fangerne i Skibskielderne og andre Steder, hvor de kunde holdes i Forvaring. Der maatte de slaae sig til Roe, medens Slaget varede; og da det var forbi, lode de dem komme frem igien. (*)

Obersten Kruse havde med 150 Mand besat en Wintervei til Hølands Præstegield, da Carl den Tolvte første Gang brød ind i Norge. Fjertropperne af den svenske Armee, 600 Mand stærk, stødte her paa ham. Prindsen af Hessen førde dem an, og Carl den Tolvte var selv tilstede. Kruse agtede hverken

(*) Christ. 5. Krigshist.

ken om Mængde eller Anferere. Sin Post vilde han forsvare, og derfor angreb han Fienden, saasnart den nærmede sig, lige saa modig, som om han havde havt Mængden paa sin Side. Tre Gange faldt de an, og alle tre Gange drev han dem tilbage; saa at, havde de ei efterhaanden faaet Forstærkning fra Hovedarmeen, som laae bag dem, havde de neppe vovet at blive ved deres Forsæt. Kruse var selv stedse blandt de Forreste. Han nedlagde med egen Haand syv Fiender, og saarede Prindsen af Hessen selv; men tilsidst blev han overmandet, fik tre Saar i Armen, saa han ei længer kunde føre sit Sværd, og maatte da lade sig tage til Fange. Carl den Tolvte, som allerede i Slaget havde beundret denne tapre Mand, lod ham strax bringe for sig, og spurgde ham, hvorledes han med saa faa Folk havde tordet sætte sig mod saa mange. Kruse svarede da: at det var Skaden den, at han havde havt saa faa; thi, med nogle hundrede Mand meer, skulde man ei have faaet hans Person saa let. Han skal da end videre være bleven spurgt: om Kongen af Danmark havde mange saadanne Karle, som han? og da have svaret: at han var ei af de beste; men saavel dette, som hvad der ellers blev sagt, er uvist. Dette er vist, at Kongen talede offentlig til hans Ære, og lod ham ved sin egen Livslæge forbinde. (*)

(*) Frid. 4. Hist. af Høyer. Manuser.

Tordenfkiold blev engang kaldet ned fra sin Post under Norge til Kiøbenhavn. For at komme desto hurtigere afsted, satte han sig da paa en lident Priishukkert, som han nogen Tid tilforn havde taget fra Svensken, og gav sig paa Reisen. Hukkerten førde kun to smaa Kanoner, og Mandskabet bestod kun af 22 Mand, hvoraf dog kun 8 vare sævante Skibsfolk. Da han kom mellem Bindøe og Warbiørg, satte en svensk Fregat paa 16 Kanoner ud imod ham. Tordenfkiold, som ei var vant at slye, fandt dog her, at det vilde være ham raadeligst, og satte Seil til, for at undgaae Strid med sin Overmand. Men Fregatten satte efter, og halede ham snart ind. Da Tordenfkiold nu mærkede, at der var intet andet for, end enten at slaaes eller overgive sig, betænkte han sig ikke længe paa at vælge det første. Han lod begge sine Kanoner stille paa den ene Side af Hukkerten, deelede Vaaben ud til sit Mandskab, tog selv nogle af sine beste Geværer, og satte sine to Tienere ved sin Side, som ei skulde giøre andet end ladde og række ham Geværerne; og i den Stilling tog han mod sin Fiende.

Ved det første Lav, Fregatten gav ham, blev een af hans Folk skudt, og en anden var i Dødsfare. Tordenfkiold lod fyre igien af sine to Kanoner og Haandgeværerne; men den svenske Capitain ansaae det for saa ubetydeligt, at han lod raabe over: at de skulde kun stryge Flaget, og give sig. Tordenfkiold raabde tilbage: „at han maatte vjude, det var „Tordenfkiold selv, han havde med at bestille, og at „han

„han ei lod sig tage saa let. Var han en ærlig
 „svensk Officeer, skulde han komme og lægge om
 „Borde med ham, og kunde han da tage ham,
 „vilde han holde ham for den beste Officeer i
 „Sverrig.“

Capitainen lod ham atter give et glat Lav, og gjorde derpaa en Tidlang adskillige Vendinger, for at komme ham paa Siden, men Tordensskiold vidste at snoe sig saa vel, at Fienden ei kunde naae sin Hensigt. Imidlertid bleve de ved at sknde paa hinanden, og mange af det svenske Mandskab faldt for Tordensskiolds Kiffelkugler.

Til sidst blev Touqverket og det øvrige Redskab paa Hukkerten saa forskudt, at den ei saae ud til at kunne helde saa længe. Capitainen ansaae den nu som allerede erobret, svingede sin Hat, og raabde: at han ønskede sig til Lykke med at kunne bringe Tordensskiold til Gothenborg. „Nei,“ raabde Tordensskiold tilbage, „hverken skal du eller nogen Svensk bringe mig til Gothenborg.“ I samme Dieblis sigtede han paa Capitainen, skød og traf. I det han saae ham falde, lod han Pauker og Trompeter høre under et almindeligt Frydskrig. Mandskabet paa Fregatten blev forskrækket, og troede Tordensskiold uovervindelig. De dreiede strax af, og gik bort. Tordensskiold havde lyst til at sætte efter dem; men Mandskabet var træt, Hukkerten ilde tilreede; han maatte derfor nøies med at sørge for sig selv, og see til, hvorledes han kunde fortsætte sin Reise. I Slaget manglede han Kugler og Skraae,

men han var ikke raadvild ; han lod skiere engelsk Lin i Skraae , og lagde for Kanonerne. (*)

Da Carl den Tolvte i Aaret 1716 vilde giere et Hovedangreb paa Norge, og var rykket ind sendningsvis med en talrig Armee, kunde han ei strax fere alt det Skjts med sig, som behøvedes til saa vigtigt et Tog ; thi Vinteren var haard, og Weiene belagte med Sne. Han gav derfor Befaling til at giere en Transportflode færdig i Gothenborg, som skulde bringe ham Kanoner, Kugler, Krud og Fedevarer ind i Dnyekilen, hvorfra det siden magelig kunde bringes ham. Denne Flode blev bragt i Stand, og gik ud fra Gothenborg. Carl stod imidlertid for Friderikshald, havde allerede i nogen Tid beleiret den, og ventede kun paa sine Skibe, for at ængste den til Overgivelse, og siden at gaac frem i Norge med stærke Skridt. Viceadmiral Gabel, som laae under Norge med en Deel svære Skibe, og kunde intet udrette mod de Svenske, fordi deres Flode, der bestod af Stykpramme, Galleier og andre mindre Skibe, holdt sig inde mellem Skiaerene, sendte da Bud til Kiebenhavn, og gav Underretning derom. Tordenskiold laae i den Tid paa Rheden. Han fik strax Befaling, at tage to Fregatter, to Skiotpramme og nogle Galleier under sin Anførsel, og forsvie sig til Norge ; der skulde han lægge sig uden for Dnye-

(*) Tordenskiolds Levnet.

Dynekilen, derfra mælde sin Ankomst for Gabel, og imidlertid bruge Overlæg og Mandighed i hvad der kunde møde. Tordensfiold lettede Anker, og forføiede sig med første feielige Vind til sin Post. Paa Beien opsnappede han nogle svenske Fiskere, som bekræftede Tidenden om den svenske Flode, og lagde til, at den allerede laae i Havnen Dynekilen, henved 50 Seilere stærk, og tilladdet med Kanoner og andet Krigstilbehør. Tordensfiold, som syntes, at her intet Dieblik var at forsømme, og at de Svenske fik for lang Tid, isald han skulde afvarte Hielp fra Gabel, gav derfor Tegn til sine Skibe, at følge sig, styrede lige ind i Dynekilen, kom der i Dagbræknin-gen, og gjorde alting færdigt til Slag. Mundingen af Havnen var forsvaret af et Batterie, opkastet paa en De, hvorpaa de Svenske havde plantet Kanoner; paa begge Sider langs med Indløbet stode svenske Soldater saa nær Strandsiderne, at de kunde lange Skibene med Skud af smaa Geværer; den svenske Flode laae oppe i Havnen i Orden, og var vel udrustet. Saasnart derfor Tordensfiold gjorde Miner til Angreb, mødte ham en uophørlig Ild fra alle Kan-ter. Men han havde besluttet at slaae og vinde, og det maatte fuldføres. Sit eget Skib satte han da i Epidsen, lod fyre igien med hurtige Skud, og gif nærmere og nærmere op i Havnen. Slaget begyndte Klokken 8 om Morgenens; det vedvarede uophørlig til Klokken 3 om Eftermiddagen; men da saae Helten Frugten af sin Hurtighed og sit Arbeide. Da havde han erobret Batteriet, og var Herre i Havnen. Alle

de svenske Skibe vare enten opbrændte, eller sunkne, eller satte paa Grund. Mandskabet var strøget op paa Landet, og søgde kun at forsvare de Skibe, de havde sat paa Grund. Men ogsaa dette var forgieves. Tordenskiold, som havde vidst at vinde, vidste nu og at overvinde. Han foer om i Havnen fra eet Skib til et andet, lod slukke dem, som allerede vare antændte, og trække dem af Grund, der vare landsatte. Hans Officerer og Cadetter gjorde det samme; de passede hver paa sin Post, og arbejdede imidlertid selv med Matroserne. Kuglerne floi dem om Ørerne fra Strandbredden af; de agtede det ei, men bleve ved at arbejde, saa at hen paa Natten gik Tordenskiold ud af Dønnekilen igien med 30 erobrede Skibe, alle tilladede, og ankrede Dagen efter under Magee. De andre Skibe af Transportfloden vare enten opbrændte eller skudte i Sænk, og neppe blev der en Baad tilbage i Havnen. Saasnart Carl den Tolvte fik Tidende herom, faldt al hans Haab baade om Friderikshald og Norge. Han standsede, lod hele Armeen brække op, og trak sig, saa hastig som mueligt, tilbage ind i Sverrig.

At Tordenskiold erobrede Marstrand, det var vigtigt for Landet; men at han forstyrrede det store Anlæg mod Norge, det var endnu meere. (*)

Da Uorden og Vanhæd og Mismodighed i det ulykkelige Slag ved Gadebusk begyndte at tage Overhaand

(*) Tordenskiolds Levnet.

haand i den danske Armee, reed Friderik den Fierde selv omkring paa Pladsen, og opmuntrede Folket til at stride tappert. En Deel bleve ogsaa ved at giøre Modstand til det allerhøderste. Blandt disse vare Garden og Grenadererne, som ei forlode Balpladsen, for de saae, at al Modstand var forgieves; men af alle vare ingen saa kække, som de viborgske Landsfolk. For at vise sig som troe Mænd for deres Konge, bleve de endnu staaende, da de andre flyede, sluttede sig tet sammen paa Balpladsen, og lode sig hellere opoffre paa Stedet, end at vige det for Fienden. Der bleve ikke heller uden ganske saa af dem tilbage. (*)

I Aaret 1776, da Portugiserne og Spanierne bleve ueenige i Syd-America, og begyndte offentlig at angribe hinanden, blev en dansk Søofficer, Hesselberg, som da stod i portugisisk Tjeneste, befalet, at angribe et spansk Fort ved Mundingen af Rio Janeiro. Hesselberg fulgte sin Ordre, angreb, og fortsatte Angrebet som han burde. Medens han stod paa Dækket og commanderede til Hurtighed og Mod, blev det ene Been ham bortskudt ved en Kanonkugle fra Fortet. Ikke desmindre veeg han dog ikke fra sin Post, men blev ved at commandere i to hele Timer, indtil Fortet overgav sig; da først lod han sig bære bort, og dede saa Dage derefter.

Paa Farvandet mellem Aarhus og Kallundborg blev een af der værende Færgejagter i Aaret 1715 engang ufornodentlig overfaldet under Den Thunee af en stor og velbemandet svensk Skiærbaad. Færge-skipperen, Peder Møller, som selv havde Mod til at forsvare sig saa længe han kunde, opmuntrede nu de Reisende, han havde inden Borde, til at tænke som han, og sætte Forsøg paa at drive Fienden bort. Kun tvende Skydegeværer havde han paa Skibet; deraf tog han selv det ene, en Skytte, som var nærværende, det andet; de andre Reisende bleve bevæbnede med Ører og andet Haandgevær, og anviste hver sin Plads. Skiærbaaden nærmede sig, Skipperen og Skytten fyrede med hurtige og visse Skud; adskillige Svenske faldt; de andre bleve opmærksomme, saavel ved disses Fald, som ved det, de saae alle Mand paa Færgejagten færdige og fyrige til at tage imod dem, ifald de vilde entre. De holdt det da ikke raadeligt at komme saa nær, men dreiede af; og Peder Møller førde derefter Skib og Gods frie og frelst i Havn. I Betragtning af denne kielke Handling fik han siden sit Skib udrustet med Kanoner, og selv Patent som Kapet-Capitain; og, til Erindring om hans Iver, lode Færgeløbets Interessentere forfærdige et vægtigt Eølsbeger, ziret med adskillige Paaskrifter, til at vidne om hans Væ; hvilket Beger blev ham foræret, og eies endnu af hans Familie.

 Med

Med dette Aarhundred begyndte den store Krig om den spanske Krone, som bragte næsten hele Europa i Vaaben. Frankrig, Spanien, Bayern, Sardin og Savoyen understøttede Philip af Anjou, en Prinds af det franske Huus. Keiseren, England, Holland, Preussen, Hessencassel og Brunsvig-Lynesborg forenede sig for Carl af det østerrigiske Huus. Krigen blev ført paa forskiellige Steder, i Tyskland, Italien, Nederlandene, og i Spanien selv. Frederik den Fjerde blev ogsaa anmodet om at tage Parti; Tractater og Statsaarsager forbandt ham til, ei at sidde stille; men i Stedet for egentlig at angribe nogen som Fiende, fandt han det meer fordeelagtigt, at overlade 6000 Mand i keiserlig, og 12000 i engelsk og hollandsk Sold, imod at betinge sig auſeelige Pengesummer til at betale Landets Gield.

Disse danske Hielpetropper vare blandt de tapreste, som segtede i Krigen. De 6000 Mand i keiserlig Tieneste ferde Christian Gyldenlove over til Italien. Prinds Eugenius brugde dem strax mod Spanierne ved Luzarra. Han angreb dem der i deres Forskandsninger, vandt en fuldkommen Seier, og man tilstod offentlig, at det var de danske Tropper, Prindsen egentlig Skyldte sin Seier. Noget Tid derefter bleve de trukne fra Italien igien, og brugde først mod de Bayeriske i Ober-Pfalz, siden mod Oprørerne i Neder-Ungarn. De viisde endnu overalt samme Mod, som før i Italien, men fornemlig mod Oprørerne i Neder-Ungarn. Rakoczyn, en misfornieiet Fyrste, havde hvervet en stor Mængde andre Mis-

for:

fornøiede til sig; de havde sværmet om i Neder-Ungarn, og streift lige til Wien; han havde tvunget mange til at hylde sig, og giort sig Haab om at blive Konge i Ungarn. Da hans Magt og Overmod blev faa frygtelig, fik de Danske Befaling, at drage imod ham. De rykkede frem, og forjog ham og hans Anhang, bragde Neder-Ungarn og Den Schüt igien til Lydighed, og droge derpaa tilbage mod de Bayer-ske. Men Rakocz kom snart til Live igien. Aaret derefter samlede han flere Tilhængere end før, gif frem igien, spillede Mester i Siebenbürgen, og gjorde Tilberedelse til at lade sig hylde der med Pragt og Høitidelighed. De danske Tropper droge atter ned imod ham. De foreenede sig med 5000 Mand Keiserlige, og sloge ham først ved Baag, siden ved Synbo paa Grændserne af Siebenbürgen, hvor de med Bajonetterne drev ham og Kiernen af hans Armee ud af en stærk forskandset Leir, erobrede Leir, Feltstykker, Proviant og alt, og forstyrrede hans hele Anlæg. Hvor meget disse Folk saaledes udrettede til Keiserens Fordel, slutes endog deraf, at Keiseren tilsidst tillagde dem meer i Sold, end sine egne, og at de ungarske Oprørere lode Friderik den Fierde meget anmode, at han vilde kalde dem tilbage. Gyldenløve førde dem an ved Luzarra, Adam Tramp paa det første Tog i Ungarn, og, da han var død af en Sygdom, han havde tildraget sig paa Den Schüt, hvor han en heel Dag igiennem stod i Band til Knæene og commanderede, antog Andreas Harboe, en Mand, det danske Artillerie Skyder meget af sin For-

Forbedring, Befalingen efter ham, og viisde, at han var værdig til at føre den.

Medens det danske Navn vandt saa megen Hæder i Italien og Ungarn, blev det ikke mindre berømmeligt i Nederlandene og Tyskland. De 12000, som stode ved den allierede Armee i hollandsk og engelsk Sold mod de Franske, lignede fuldkommen deres Landsmænd. Kort Tid tilforn havde nogle af dem, overladte i den engelske Kong Vilhelms Tjeneste, gjort stor Fremgang i Irland, og hiulpet til at undertvinge ham hele Landet. Nu havde de ogsaa Deel her i de vigtigste Beleiringer og de største Feltflage, ja vare endog de egentlige Seiervindere i nogle.

Bed Høchstått, hvor Prinds Eugenius og Hertugen af Marlborough førde den allierede Armee mod Churfyrsten af Bayern og den franske General Tallard, strede de med saadan Iver, at de tabde der 50 Officerer, og af hele Batallioner bleve ei flere end 80 Mand tilbage. De alene holdte en Tidlang fast Fod mod den franske Armee, saa at, da Preusserne tilligemed de andre Allierede vare bragte i Uorden ved Fiendens heftige Anfald, og begyndte at sike, vidste den preussiske General, Fyrsten af Anhalt-Dessau, intet at forestille dem meer opmuntrende, end de Danskes Exempel: „Vender eder og staaer!“ raabde han til dem; „seer I ikke, hvor de Danske holde Stand, og hvor tappert de segte! Preusserne vendte sig nu; de andre med dem; Striden blev fornyet, og Seieren blev deres.

Bed

Ved Kamilliers, hvor Churfyrsten af Bayern og Hertugen af Biskerai angrebe den foreenede engelsk-hollandske Armee, i Haab om at vinde, før de Danske, som vare i Vente, kunde komme til, blev Udfaldet det samme, som ved Hochstätt. Kongen af Frankerig havde underhaanden spurgt den danske Minister i Paris, Meierkrone, hvad Tid han troede, at de Danske, der vare paa Weien fra deres Winterquarterer, kunde ventes til Hovedarmeen; Meierkrone havde nævnet den Tid; han formodede; Kongen havde derpaa affendt Befaling til Generalerne, at de maatte ile med at angribe; og det skeede. Men underveis fik de Danske Underretning om, at et Slag var forhaanden, og at man længdes efter deres Ankomst. Dette var nok, til at sætte dem i Hede. De fordobblede deres Skridt, ankom netop som Slaget skulde begynde, og, uden enten at hvile ud eller forfriske sig, toge de strax Post mod Fienden. Rykteriet hug ind paa de allerudsøgteste af de franske Tropper, nemlig deres saa kaldte Huustropper, nedfablede en stor Deel af dem, forjog de andre ud i et Morads, og erobrede deres Pauker og Standarter; Godfolket var med at angribe en Deel franske Regimenter, som havde sat sig inden for Gresten og Gierder i Byen Kamilliers, drev dem ud efter lang og haard Modstand; og, uagtet de nu alle vare udmattede af en heel Dags Strid, og de fleste af dem af Reisen tillige, bleve de dog ved at forfølge Seieren Dagen derefter. Kongen af Frankerig sølede dette Tab; og vidste paa ingen anden Maade at hevne sig,

end

end ved at tilkiendegive Meierkrone, at han maatte forsaie sig fra Hoffet.

Bed Dudenarde udrettede det danske Fodfolk store Ting. Rytteriet fik ei Leilighed til at blive brugt samlet. Kun nogle Regimenter kom i Heden; men disse sloge som Helte, og de andre, som saae derpaa, misundte dem deres Fortrin, og vare neppe at styre til at holde stille; de raabde paa at ville frem, omendsskiont Angrebet skulde skee over Grøfter og Digger; saa at tilsidst maatte man udfinde en Leilighed til paa nogen Maade at sætte dem i Arbeide.

Men klagede de over, at de ei fik fuldt at bestille her, blev dem givet Leilighed nok Aaret derefter i det store Slag ved Malplaquet. Dette var det sidste Hovedslag, de Danske bivaanede i denne Krig; det var og eet af de blodigste, som i nogle Aarhundrede er holdt i Europa. Den franske Armee, som her var den talrigeste, og havde ved sin Anførers, General Villars, Forsigtighed tredobbelte Forskandsninger for sig, blev, uagtet alle disse Fordeele, angreben. Ofte trængde de Allierede sig inden disse Forskandsninger, og ofte bleve de drevne tilbage; man streed i hele Timer med Bajonetter og omvendte Geværer; der faldt den Dag paa begge Sider 30000 Mand; længe blev det tvetydigt, til hvis Side Seieren vilde hælde sig; men endelig maatte den franske Armee, efter stort Tab, vige sine Forskandsninger; og ofsentlig tilstod man, at det var de danske Tropper, som for en stor Deel havde bestemt Slagets Udfald. Hvor ivrige de have været i Striden, kan man blandt andet

andet slutte deraf, at af Fodgarden, som her i Besynderlighed udmærkede sig, bleve alene 4 Officerer tilovers, og af de andre sex Regimenter danske Fodfolk savnedes efter Slaget 72.

De danske Officerer, som enten i dette Slag eller ved andre foregaaende Leiligheder i denne Krig fornemlig gjorde sig berømte ved sand Tapperhed, vare tre Ranzhauer, en Scholten, en Bielke, en Prætorius, en Holst, en Brink.

Prætorius var med at bestige Fæstningsværkerne for Lüttich, da den i Begyndelsen af Krigen blev indtaget, og skal der have viist usædvanligt Mod.

Holst viisde stor Manddom i Slaget ved Dudenarde, og kort derefter et uforfærdet Mod i Leiren ved Fretin, hvor han engang havde Forvagt, da Fienden nærmede sig og fyrede. Han veeg ei sin Post; og da han blev vaccr, at en Cornet, som ei stod langt fra ham, frygtede, og drog sig tilbage med 24 Mand af Vagten, gif han ganske rolig efter ham, tog ham ved Armen, og trak ham frem igien paa sit forrige Sted. Kuglerne streifede dem imidlertid forbi. Holst blev endog truffen i Armen; men da Kuglen var mat, tog han ingen Skade.

Bielke tales om ved mange Leiligheder. Fornemlig var han kiel i Slaget for Malplaquet, hvor han ei alene befalede og streecd, men uddeelte endog alle de Penge, han havde hos sig, til saarede Soldater, for at bringe dem til at glemme det, de havde lidt. Nogle af dem bleve paa ny saa fryrige ved denne hans Uedelmodighed, at de, saa saarede som
de

de vare, gave sig igien i Striden. Han selv blev ilde tilredt der, og døde kort derefter.

Brink havde været ved den danske Armee, fra Begyndelsen af, i Irland; han fulgte den og dette hele Krigstog igiennem, kom derefter tilbage, og blev brugt i Krigen mod Sverrig. Foruden Smaa-trefninger og Beleiringer, talde han elleve Hovedslag, hvor han havde været tilstede, alle vegne tapper og sig selv liig. Det var ham, som Arveprindsen af Hesse, der siden blev Konge i Sverrig, havde at takke for Liv og Krone. - I eet af Slagene i Brabant, hvor denne Prinds commanderede som General af Rytteriet, vovede han sig, efter sit sædvanlige Mod, saa yderlig, at han stod Fare for at falde eller blive fangen. Da Brink saa dette, kastede han sig med nogle saa Ryttere for Prindsen, og standsede Fiendens Anfald, saa at Prindsen derved fik Tid til at komme i Frelse. Brink blev ved den Leilighed skudt i Laaret med syv Kugler, og maatte i nogen Tid unddrage sig fra Tjenesten, for at blive lægt. Men saasnart han havde faaet saa megen Styrke igien, at han nogenlunde kunde sidde til Hest, indfandt han sig ved Armeen, og stillede sig i sit forrige Nummer; og siges der, at han i nogen Tid lod sig binde til sin Hest, saa længe han ei havde endnu Kræfter nok til at holde sig fast. Arveprindsen, som selv var tapper, og derfor desbedre kunde demme om Krigsmænd, bar stedse baade Heiagtelse og Erkiendtlighed for Brink. Ikke alene lod han ham paa sin Bekostning reise til et varmt Bad, for at blive helbredet; men lang Tid

S

efter,

efter, da han var bleven Konge i Sverrig, og Brink havde tient sig frem til Oberst i dansk Tjeneste, erkjendte han sig om ham ved den danske Minister i Stockholm; og da han fik at vide, at han levede i Fridericia, sendte han en svensk Major til ham, alene for at erkjendte sig om hans Tilstand, og takke ham for hans forhen leviste Nidkierhed. Han skal og have tilbudet ham Tjeneste i Sverrig paa fordeelsagtige Vilkaar; men Brink elskede sit Fædreneland, og vilde ei forlade det.

Scholten, der commanderede Fodfolket, kiendtes overalt som stor General. Hans Rngte udbredte sig derover saaledes i Europa, at Peter Czar, som gjorde sig Umage for at drage kielke Folk i sin Tjeneste, tilbød ham Plads i sin Armeesom Feltmarskalk med 40000 Rdlr. aarlig. Hollænderne tilbød ham ligeledes Tjeneste hos dem, og denne tog han imod for en kort Tid, indtil Friderik den Fierde kaldte ham tilbage til at føre den danske Armees i Krigen mod Sverrig.

Henrik Rankau faldt i Slaget ved Dudenarde, og blev af Landsmænd og Fremmede beundret og beklaget.

Bredrene Johan og Jørgen Rankau, begge Generallieutenanter af Cavalleriet, og begge tappre Mænd, gjorde meget til de Danskes Stridbarhed og Lykke. Foruden at de stedse bare den aarvaagreste Omhu for deres Underhavende, tildroge de sig og, ved utrættet Mandighed, saadan Fortrolighed blandt Officerer og Gemeene, at, hvor de vare og førde Com-
mando,

mando, der havde Alle baade Eyst og Mod til at stride. Johan Rankau var een af Hovedmændene i Seiervindingerne ved Höchstätt og Kamilliers; intet skal have været at ligne med den Tapperhed, hvormed han i de. 1 sidste af disse angreb og fortsatte Angrebet mod de franske Huustropper. Jørgen Rankau anførte en Deel af det danske Rytterie ved Dudenarde; og siden det hele, efter sin Broders Død og i hans Sted, ved Malplaquet; og begge Steder lysde hans Kiekhed og hans Ære. Med hvad Ild disse Brødre have vaaget for at giøre det danske Navn agtbart blandt Fremmede, seer man ellers af adskillige Breve, de have skrevet til Friderik den Fierde for og efter forbemældte navnkundige Slag. Johan Rankaus ere fornemmelig mærkelige, og vidne om en redelig og slyg Siel. Var et Slag vundet, eller nogen anden Fordeel tilfegtet, hvori danske Folk havde havt Deel, skrev han derom med en Glæde, som om al Gvinsten havde været for ham selv. Tilkiendegav Kongen ham og hans Underhavende sin Velbehag, og det skeede ofte, da var saadant et Brev, ei alene for hans egen Skyld, men endog for den Opmuntring, det gav Folket, ham saa dyrebart, at han, som han selv vidner, intet vidste at sætte i Ligning dermed. Udmattet af lang Krigstjeneste, døde denne kielke Mand i Brüssel kort efter Slaget ved Dudenarde. Han havde længe selet Snydommen, og undertiden havt heftige Ansted; men saa længe det var mueligt at holde ud, forlod han ei sine Forretninger; han lod sig tilfældt bære af og paa Hesten,

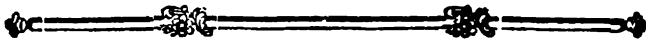
indtil han endelig blev saa svag, at endog dette Mid-
del blev unyttigt.

Overalt er det mærkværdigt, at i de Egne af Europa, hvor Cimbrerne fordem bleve navnkundige ved Mod og Tapperhed, der have Cimbrernes Afkom, endog i dette Aarhundred, viist sig som værdige Sønner af disse mandige Stamsfædre. Vel er det sandt, at det var ei danske Folk alene, der førde seierrige Vaaben. Engælændere, Hollændere, Preusser og flere, vare med dem foreenede til at udgiøre en fælles Armeel; og disse segtede ogsaa med Vre, og toge Deel, hver for sig, i Seiervindingerne. Men at de Danske ved enhver Keilighed udmærkede sig, derom vidnede den Tids store Generaler, og dette tilstode Hofferne, som havde Deel i Krigen. „Jeg forlader mig paa de Danske,“ sagde Prinds Eugenus i Beleiringen for Tournai, „det er kieffe Folk, der ei forlade deres Poster.“ — „Jeg har givet mit Ord til de Danske,“ sagde Hertugen af Marlborough engang til Generalstaterne, da de vilde sKaane visse gode Egne i Flandern fra Inqvartering, „at de skulle faae disse Qvarterer, og det maae jeg holde; thi havde de ikke været, skulde ingen af os maaskee have siddet, hvor vi nu sidde.“ — „Saasnart vi have forfrisket os lidet,“ skrev samme Hertug til Friderik den Fierde strax efter Slaget ved Ramilliers, „gaae vi frem igien mod Fienden, forladende os paa Himlen og vore kieffe Folk, fornemlig paa Eders Majestets Tropper, som alle, Generaler, Officereer og Soldater, have udmærket sig, enhver
„vet

„vet Ære i Slaget, og fortiene al den Berømmelse,
 „ jeg kan give dem, og, om jeg saa maae tale, al
 „ den Ægtelse, Eders Majestet kan vise saa brave
 „ Folk.“ — Et andet Brev, af lige Indhold med
 dette, fik Kongen paa samme Tid fra Dronning Anna
 i Engeland. Hun takkede deri Kongen for sine Trop-
 per, kaldte dem uovervindelige, bevidnede sin For-
 undring over, at de med saadan Fyrighed havde givet
 sig i Strid, enddog de vare udmattede af Nattevagt
 og Reiser, og bad: „at Kongen vilde erindre sig
 „ store Bedrifter, og belønne disse Mænd, der havde
 „ gjort Nationen saa megen Ære, og Europa saa
 „ megen Nytte. (*)

(*) Frid. 4. Dagreaister. Frid. 4. Hist. Manuser. Gehh.
 Dän. Gesch 2 Th. Viltes Beskrivelse over Fredericia.
 Archiv: Documenter. Manuser.

Snildhed.

Den Snilde ligner Styrmanden, der, med Loddet i Haanden, og Diet paa Roeret og Seilene, bugter sig frem mellem Grunde og Skær, frelser sit Skib, og finder baade Veie og Havn. Som denne lister sig forbi, hvor andre enten ei tør komme, eller og løbe an og strande; saa veed og den Snilde at snige sig giennem mødende Farligheder, tvivlsomme Tilfælde, indviklede Hændelser. Han giennemskuer det Forvirrede, der viser sig; Midlerne, til at udrede sig, fremkomme for hans Dine; imellem dem vælger han, ofte i et Dieblif, det dueiligste; og nu, han skal bruge det, aspaffter han den hele Anvendelse til Omstændigheder og Personer, stedse agtsom paa, hvor stærkt eller svagt, hvor langsomt eller hurtigt han maae virke. Saaledes har den Snilde gierne den Lykke, at redde sig, hvor andre maae give tabt, at udføre med Hæld det, Magten ei selv kan fremvinge, og at give de sværeste Ting en Bending saa let, at enhver bag efter troer sig at kunne have gjort det samme.

Naturen maae have frembragt de Snilde; thi denne klare Forstand, dette viffe Syn, denne Siels Hurtighed blive altid Skaberens Gaver. Men Kundskab, Dvølse og Erfaring gjøre dem brugbare; og Dyden gjør dem nyttige for Mennesket, og gavnlige for Selvkabet.

I alle Tilfælde er Snildhed tilladt, saa længe den ei vanslægtter til Vedragerie, eller fornedrer sig til Uundersundighed, eller kruger ulovlige Midler; i Krigen, hvor List ofte er ligesaa nødvendig som Magt, og hvor et lykkeligt Krigspuds

under:

undertiden redder Lande og mange Tusendes Blod, bliver den endog priselig; thi er det der en Pligt, at nedslaae sin Fiende for at redde sig og vinde Seier, er det og en Ære, baade at snoe sig ud af Faren og at overraske ham, naar det kan ske uden at bryde Æd og Løfte.

Paa det store Tog i Frankrig, hvor Rolf Ganger bemestrede sig Neustrien, nu Normandiet, blev en Deel af hans Folk engang omringet paa et Bierg af Frankerne, og saae ingen Udveie til at undkomme. Det var om Natten, og de kunde ei vente andet, end at Frankerne, saasnart Dagen anbred, vilde anfalde fra alle Sider. Een af Soldaterne raadde dem da: at nogle skulde see at liste sig giennem den fiendtlige Leir, og naar de vare komne paa den anden Side, da blæse Allarm, som om Rolf var der med Tropper til Undsætning; imidlertid skulde de fra Bierget af falde modig ind i Leiren, og slaae sig igiennem. Det skeede. Nattens Mørke søiede dem. Frankerne bleve forvirrede, da de hørde Krigslyd ikke langt bag dem; de forfærdedes, da de samme Dieblik bleve anfaldne fortil. Ved denne Forvirring i Leiren slap Normannerne ud af Snaren, og foræenede sig siden med Rolf, deres Anfører. (*)

Rolf Krage var engang med nogle af sine Stridsmænd i et Huus i Sverrig. De Svenske vare ham fiendske. De antændte da, efter Tidernes Maade, en Ild midt i Stuen til Varme; men efterhaanden, som de lagde meere til, udstrakde de Ilden til begge Sider saa vidt, at der blev intet Rum tilbage til at komme forbi, og Heden blev utaalelig. Da Rolf nu saae, at der ingen Udgang var fra det øverste i Stuen, hvor han og hans Folk sadde, og at alle de Svenske havde taget Plads nederst, saa at de kunde gaae ud naar de vilde, mærkede han Ondskaben, og spurgde, hvad dette vilde sige. „Intet,“ sagde de Svenske i en spottende Tone; „det er kun et Baal, der er antændt; og Rolf og hans Mænd ere jo beremte for, at de skye hverken Ild eller Staal.“ — „Det er sandt,“ svarede Rolf; „vi vil derfor vise, at vi endog tør lægge meere til, og endda gaac igiennem.“ Derpaa kastede hver sit Skiold paa Ilden; Luen blev derved for et Dieblif dæmpet; og i dette Dieblif sprang de over, og afstraffede deres laade Uvindsmand. Haardserhed var paa den Tid en Egenskab, saa nødvendig hos en Helt, at det vilde have været Rolf en Skam, at bede for sig; og at miste Livet ved saa lumskt et Anlæg, sandt han sig ei tient med. Dette Indfald reddede da baade ham og hans Ære. (*)

Medens

(*) Valer. Maxim. Dan. Manusk. af Sperling,

Medens Harald Haardraade stod i den græske Keisers Tieneste i Constantinopel, og førde Krig i Middelhavet og paa Kysterne deromkring, skal han have brugt mange Snildheder, for at indtage de Byer, han beleirede. Engang lod han udsprede, at han var død; hans Folk sørgede over ham i Leiren, og forlangde omsider, at de maatte begrave ham i Byen; det blev dem tilladt; de bare hans Kiste i Spidsen af en taktig Liigskare; men disse vare alle hans Stridsmænd, og skjulede Baaben under Klæderne. Da Porten nu var aabnet, da en stor Deel af Folket allerede var kommen ind, og flere vare tet bag efter, satte de Kisten; Harald viisde sig; alle toge deres Baaben frem; og Byen overgav sig. (*)

Femteland var fordum bleven bebyggt af norske Folk, som i Harald Haarfagers Tid vare flygtede. Disse havde oprettet en Slags frie Republik. De stode hverken under norsk eller svensk Herredomme, men dreve Handel med begge Lande. Hagen Adelssteen fik Lyst til at forene dette Land med Norge; men forarme og ødelægge Landet, for at tiltvinge sig nogle modvillige Undersaatter, det vilde han ikke. Han gif en anden Wei. Han søgde først at befordre deres Handel paa Norge; siden lokkede han af de fornemste Femtelænder til sit Hof, beviisde dem Ære, og gav dem ofte Foræringer. Femtelænderne droges

S 5

derved

(*) Schønings Forbedringer i den Norske Historie.

derved meer og meer til at elske først Kongen, siden den regjerende Maagt i hans Haand.

Da Hagen Adelsteen nu var vis paa, at han havde vundet deres Fortrolighed, nærmede han sig til sin egentlige Hensigt. Han forestillede dem, saa ofte Leilighed gaves, hvorledes de nedstammede fra det norske Folk; hvor megen Fordeel det kunde blive dem, om de igien foreenede sig med deres Brødre; og hvor vanskeligt de kunde gjøre Modstand, om enten Normanden eller Svensken i sin Tid fik i Sinde at tvinge dem under sit Herredømme. Jemtelænderne hørde det først med Opmærksomhed; siden talede de derom til hinanden; og endelig bleve de eenige om, at kaste sig under den norske Regjering. Hagen Adelssteen naaede altsaa sit Niemeed, og vandt et betydeligt Stykke Land til Kronen, uden at erobre det. (*)

Dlav den Hellige gjorde i sin Ungdom adskillige Sæetoge; blandt disse eet paa Sverrig, hvor han scilede op af Mæler-Sæen lige til det gamle Sigtun, og plyndrede Kysterne. Olav Skotkonnung, den Tid Konge i Sverrig, lod ham ubehindret fare op af Sæen, men imidlertid hiin der gjorde sig tilgode, gjorde denne Anstalter til at forbyde ham Udgangen. Han lod trække Jernkæder over Stoksfund, som var den eeneste Abning, hvorigiennem man seilede af Mæler-Sæen ud i Havet, og lod sætte Folk paa

(*) Schønings Norske Historie, 2den Deel.

paa begge Sider, saa at Udfarten nu blev umuelig. Da Dlus den Hellige nu kom, og fandt alle disse Tilberedelser gjorde til at fange ham, blev han bange, og saae sig allevegne om, om der ei var anden Udvei at finde. Det var i Efteraaret. Vandet var ved den idelige Regn steget høiere, end sædvanligt, i Mæler-Seen. Dlus udsøgte da det Sted, hvor han fandt den smaleste og meest flakke Jordstrimmel mellem Mæler-Seen og Vandet paa den anden Side; der satte han om Natten alle Mand i Arbeide, og lod dem grave en Canal over Jordstrimlen. Neppe var Canalen aabnet, før Vandet, som stod høit i Mæler-Seen, styrtede ud med megen Fart, gjorde Abningen endnu videre, og banede ham saaledes en stilbar Wei der, hvor ingen havde været tilforn. Om Morgen, da Svensken ventede, at han skulde overgive sig, saae de ham uden for sig og for fuld Seil. (*)

Nong Niels tabde et Slag mod Benderne. Hertug Knud, hans Brodersøn, blev jammerlig saaret, og maatte flye til Fods. Underveis blev han træt. Nogle saa Folk, han havde hos sig, maatte hielpe ham afsted; men det gik langsomt, og han stod Fare for at falde i Fiendens Hænder. I det samme bleve de vaer en Bende, som kom ridende bag efter dem. Een af Knuds Folk bad da de andre blive ved at gaae frem, men selv blev han tilbage, lod som han

(*) En. Sturl. Norske Kr. Dalins Svenske Hist. 1ste Deel.

Han neppe kunde gaae; og, da Venden kom nær til ham, bad han ham i en ynkelig Tone om Fred. Venden vilde nu tage ham fangen. Men i det han rakte Hænderne i Beiret, som for at bindes, greb han Hesten i Teilen, holdt fast, og raabde paa sine Medbrodre. Disse løbe til, kastede Rytteren af, og bragde Hesten til Knud, som satte sig paa den, og kom i Sikkerhed. (*)

Esbern Snare blev engang udfikket med sit Skib i kongeligt Vrende i Østersøen. Han blev overfalden af vendiske Søerovere om Natten. Der vare mange om ham alene: dog vilde han ei give sig, men stred længe med stor Tapperhed. Fienderne, som undrede sig over saa usædvanlig en Modstand af disse saa Følk, spurgde tilsidst overlødt: hvem der befalede paa Skibet? Hvorfor spørge I derom, raabde Esbern, naar I ei kan overvinde ham. Dette Svar eggede dem endnu til heftigere Anfald. Esbern mærkede, at det var paa det yderste, ikke fordi hans Mod svækkedes, men fordi de havde kun saa Pile tilbage; da lod han een af Skibsfolkene flaae Ild og tænde Blus an fra Mast-Toppen, som for at give et Tegn til andre Skibe. Venderne troede, at der vare flere saadanne Følk i Nærheden. De dreiede af i en Hast, og Esbern reddede sig. (**)

Valde-

(*) Saxo 13de Bog.

• (**) Saxo.

Baldemar den Første angreb og ndungede ofte Benderne, men de hippede stedse nye Uroligheder. Først stolede de paa deres egne Kræfter; siden bleve de forsigtigere, og droge Sæerne fra Forbundet med de Danske til Forbund med sig. Ved dette Forbund bleve de overmodige, og gjorde sig atter opsættelige, just paa en Tid, da Danmark paa flere Sider havde Fiender. Baldemar var nu i Forlegenhed. Ikke torde han angribe nogen enkelt af sine mange og mægtige Fiender, af Frygt for, at alle de andre skulde staae den Angrebne bi; ikke heller var det ham raadeligt, at sidde længe stille, at de ikke skulde faae Tid til at styrke sig desmeere og overlægge en vis Plan. Medens han saaledes var urolig over disse flibrige Tider for Landet og sig, gif Godskalk, en dansk Mand, til Biskop Absalon, og gjorde hant Forslag om at afvende Faren, der truede. „Han „kiendte Benderne,“ sagde han, „og vidste, at de „vare lettroende og ustadige; han kunde tale deres „Sprog, og havde, ved at opholde sig nogen Tid „der i Landet, faaet en Deel Bekiendtere; han vil „de derfor reise derover som uden Hensigt, og stræbe „at sætte Splid mellem dem og Sæerne.“ Absalon syntes godt om Anslaget, og Godskalk reiede. Da han kom til Benderne, gav han sig ofte i Samtale med nogle af dem, og foreholdt dem med en forstilt Fortrolighed: „at Sæerne havde kun gjort Forbund med dem, for at dnyse dem i Søvn, men at „de lurede paa, at bringe deres Folk ind i Landet, „at anlægge sig faste Stæder der, og siden plyndre
 „ og

„og undertvinge dem.“ Derimod opheiede han de Danske, og anprisede deres Venfkab som en langt anden Fordeel. Benderne syntes, at det var ikke uden Grund; Godskalk blev ved at puste til; de fattede Mistanke; det gik fra Mistanke til Koldsindighed, fra Koldsindighed til Brede, fra Brede til Had, fra Had til aabenbare Fiendskab. Omfider grebe de til Vaaben, for at drive Saxerne ud af Landet; disse satte sig til Modværge; og nu reisde Godskalk fornøiet tilbage til Baldemar. Imidlertid bleve Saxerne og Benderne ved, at staae paa hinanden. Tilfaldt maatte Saxerne vige, og Henrik, deres Fyrste, tigge Hielp hos Baldemar imod dem. Baldemar nægtede den ikke; thi han ansaae det for en Lykke, at kunne bruge een Fiende til at tugte en anden med. Han foreenede sin Magt med Saxernes, og de faldt an paa forskiellige Sider. Benderne maatte bukke under, og bede om Fred; Saxerne bleve de Danske forbundne; og nu var Baldemar stærk nok til at trodse sine øvrige Fiender. (*)

Hagen Adelsteen maatte usformodentlig holde Feltslag med Erik Blodøres Senner. Baade han og hans Folk strede mandig; mer de vare samlede i en Hast, og alt for faa mod Fienden. Da Eigill, en forfaren Mand, der meest havde opmuntret Hagen Adelsteen til at gaae frem, saae nu, at deres
 Tapper-

(*) Sæp 14de Bog.

Tapperhed maatte tilsidst overvindes, fandt han paa et ondet Middel, der gav Seier over den langt større Mængde. Bag Fienden laae en Bakke, hvis øverste Kant rakde frem over dem. Siden af Bakken, som skallede ned mod Stridspladsen, var besat med Fiendens Bagtropper; men paa den øverste Kant vare ingen. Saasnart Eigill havde opdaget dette, gik han til Kongen, og bad ham om at overlade sig ti Faneer, og lige saa mange Mænd til at bære dem, hver sin. Disse ti Fanedragere førde han ved en Omvei hen bagved Bakken, hvor han stillede dem saa langt fra hinanden, som Faneerne pleiede at være i en vel affat Hær.

Da de nu vare i denne Orden, befalede han Faneerne paa een Gang at stilles i Reiret, saa heit, at de kunde sees over Kanten af Bakken, og i det samme lod han give et stort Anskrig. De fiendtlige Bagtropper, som saae Spidsen af Faneerne, og troede, at bag Bakken var en heel Hær, som vilde falde dem i Ryggen, raabde det til de forreste. Alle bleve forfærdede, komme i Uorden, og toge Flugten til Siden. Vel mærkede de omsider, at de vare bedragne, og vilde vende tilbage; men nogle vare allerede i Skibene, de andre i Uorden. Angrebet skeede da ei med Eftertryk. De bleve snart adspredte, og flyede paa nu. Eigills Mod havde opmuntret Hagen til Strid; hans Snildhed gav ham Seier. (*)

Wor=

(*) Schønings Norske Historie, 2den Deel.

Bordingborg blev i Baldemar den Tredies Tid beleiret af Nybækkerne; Commandanten gjorde et lykkeligt Udfald af Fæstningen, og førde en Deel Fanger med sig tilbage. Fienderne bøde sig til at overgive Beleiringen, imod at disse Fanger bleve fatte i Frihed; Commandanten bevilgede det, og gav dem løb; men imidlertid fik Beleirerne nye Forstærkning; derover glemde de det, de havde lovet, og fortsatte Beleiringen. Da Commandanten i nogen Tid havde forsvaret sig paa ny, og mærkede, han ei kunde holde længe ud, lod han udraabe: at han vilde overgive sig, og indbød de fiendtlige Anførere til at tage mod Nøglerne. De mødte paa Slottet til bestemte Tid. Commandanten overgav dem Nøglerne efter Løfte, men sagde tillige: „nu har jeg holdt mit Ord, men I holdte ikke Eders;“ lod dem derpaa strax gribe og fængsle, og lavede alting til nyt Forsvar. Fienden ansaae det som en fortient Bøn, indgik det forrige Forlig, og ophævede Beleiringen. (*)

Da Tordensfiold beleirede Marstrand, og havde indtaget Byen, skrev han til Commandanten paa Fæstningen, og lod ham vide: at det var hans Alvor, at indtage den; at han havde Folk nok dertil, og ventede snart Undsætning af en heel Armee. Han forestilte ham derfor, hvor umueligt det altsaa vilde blive ham, at holde Fæstningen længe, og bad ham, at

(*) Holb. Danm. Hist. T. 2.

at han lige saavel først som sidst vilde overgive den, paa det at Byen ei skulde blive lagt i Aske. Hertil lagde han dette: at vilde Commandanten nedsende en Officeer, for at eftersee hans Folk og de Foranstaltninger, han havde gjort, da skulde han erfare, at det forholdt sig saaledes, som han havde skrevet. Dette sidste skrev maaskee Tordenskiold kun for at gjøre ham desmeere godtroende; men Commandanten tog ham paa Ordet, og sendte en Søe-Capitain ned for at besee Mandskabet. Saasnart han foreviisde sin Fuldmagt, svarede Tordenskiold strax: at det skulde see; og befalede i hans Paahør, at alt Mandskabet skulde stilles op i Gaderne. Medens de bleve opstillede, tog Tordenskiold Capitainen ind med sig, og gav ham god Frokost. Derpaa gik de ud sammen, og besaae Mandskabet. Men Tordenskiold havde ladet dem opstille saaledes, at efterhaanden, som de gik forbi, trakkede de af Folkene, som allerede vare seete, sig usformærkt om i en anden Gade, stillede sig der op paa nye, og angaves for andre end de forrige. Capitainen, som var omringet af de danske Officerer, der holdte ham immer med Snak, tog ei saa nøie Kiendemærke paa Folket; men lod sig blinde, og ansaae dem langt talrigere, end de vare. (*)

Magnus Heinesen, den tappre Færøer, som i sin Tid tugtede Søerøverne i Nordse'en, laae engang for

(*) Tordenskiolds Levnet.

for Anker i en Havn i Norge. Her fik han Undersøtning om, at en Søerøver var leben ind under Landet ikke langt fra ham. Han sendte da nogle ud, at bespeide Skibet; og da han hørde, at det var alt for stort og alt for vel bemandedt til, at han med Fordeel kunde angribe det strax aabenbar, forklædte han sig i en Fiskerdragt, satte sig alene i en Baad, tog adskilligt Redskab med sig, foer ud paa Vandet, og fiske. Som han nu havde faret om en kort Tid, lagde han til Siden af Søerøveren, falded sine Fiske, og stillede sig an som en taaffet Bonde. Hans forstillede Laabelighed fornøiede Skibsfolkene; de gjorde sig længe tilgode paa hans Regning; og han taalde det, for derved uformærkt at drage Tiden hen. Da det nu mærkedes, foregav han: at han havde langt hjem; at han nu, som han var vant, maatte ligge over om Matten paa Vandet; og bad derfor, at han maatte binde sin Baad bag ved Skibet, og lægge sig der til Søvn, til Dagen kom. Det blev ham tilladt; han lagde sig tet agter ind under Roeret; og Skibsfolkene gik til Roe. Men neppe mærker Heinesen, at det er stille paa Skibet, før han benytter sig af Roligheden og Mærket, binder og fornagler Roeret saa fast, at det ei kunde rokkes til nogen Side. Derpaa foer han tilbage til sit Skib, lettede Anker saasnart Dagen grydede, satte Seil til, og angreb sin Fiende. Søerøveren vilde strax dreie til Modværge, men Roeret var ubevægelig; han kunde intet udrette; og blev da let
over-

overvunden af en Mand saa tapper, som Magnus Heinesen. (*)

En anden Gang brugde han samme Konstgreb, og det lykkedes som før. En mægtig Søerøver havde angrebet ham i Thorshavn; han havde maattet vige, og drage sig i Land paa Hestøe; Fienden havde forfulgt ham op paa Landet, dog uden at overvinde; thi Heinesen og hans Folk havde valgt sig saa fordeelagtig en Stilling, at Fienden maatte gaae tilbage og sege Seen. Men Heinesen var det ei nok, at have forsvaret sig; han ønskede at hevne sig; satte derfor sit Skib i Stand igien, gik ud for at opsøge sin Fiende, og traf ham under Norge. Her fordeelde han sine Folk paa Baade, og lod dem lægge sig saa nær det fiendtlige Skib, som mueligt, maaffee enten som Fiskere, eller skjulte under en Odde af Landet. Selv tog han sin før saa lykkelige Fiskerdragt paa, roede om Bord til Fienden, og gjorde ogsaa ham træng, ved at forstille sig halvtøaasset. Han smagde deres Øl med dem, lod som han blev drukken, og ravede om, for at fornøie dem. Endelig efter mange latterlige Paafund bad han, at han maatte prøve at flattrer op i Masten; man tillod ham det, for at see nye Leier; han blev endnu for det første ved sit Narverie; men saasnart han var kommen op i Merset, blev det Alvor.

(*) Debes Færroe refer.

lige Forsæt i Verk. Nu tog han Stene frem, som han havde skjult hos sig, og kastede ned paa Tilskuerne. De troede, at han gjorde det kun i Drukskenskab, og tænkte derfor kun paa at løbe fra Stenene. Men imidlertid sønderskar han Lougverket, og blæste i en Pibe, han havde taget med. Hans Folk, som vidste, at det var Tegn til Angreb, satte an af alle Kræfter, besteg Skibet med væbnede Hænder; og nu sprang Heinesen ned, viisde, hvem han var, og hjalp dem at vinde. (*)

Efter at Johan Rankau i Grevens Feide havde rensat Jylland fra Skipper Clemens Anhang, gik han over til Fyen, for at jage de mægtige Lybekkere ud, og slog Leir imellem Odense og Assens. Lybekkerne, som nødig vilde miste Fyen, satte en stor Krigshær i Land ved Nyborg, som forenede sig med de andre, og rykkede mod Rankau. De Danske stode nu i en vanskelig Stilling. Hovedarmeen havde de fortil; den stærke Besætning i Assens bagtil; og selv vare de ikke nær saa mange i Tal, som Fienden. Lybekkerne besluttede at bruge Tiden; de gjorde alle Anstalter til et Slag, og gave Befaling til Besætningen i Assens, at saasnart den saae Hovedarmeen begynde sine Bevægelser, skulde den falde ud, paa det at de Danske kunde blive indsluttede mellem dobbelt Ild. Planen var vel anlagt, og vilde

(*) Debes Fætroe refer.

bilde uden Tvivl have givet Fremgang, dersom ikke Rankau Ratten tilforn havde faaet det at vide. Men denne kloge Feltherre, som ingentid var raadles, var det ikke heller her. Til at forekomme Faren, brugde han dette Middel: Han trak ud strax i Dagbræknin- gen mod Hovedarmeen, lod sin hele Leir bag sig stikke i Brand, og, medens den brændte, angreb han. Besætningen i Assens kunde nu ikke see, hvad Bevægelse der skeede paa hiin Side Leiren. De saae intet andet end Ild og Røg. Dette forundrede de sig over, og kunde ei begribe, hvad denne Brand vilde betyde. Men imidlertid de betragtede og be- raadsløge, brugde Rankau sig, og vandt det store Slag, der bragde hele Fyen og tilsidst hele Landet under Christian den Tredie. (*)

Jacob Værn, en Kiøbmand i Friderikshald, der tiende i Byens sidste Beleiring som Officeer ved Capitain Colbjørnsens Frivillige, fik engang Befaling, at drage ud med nogle af samme Folk, for at forbyde et fiendtligt Parti Overgangen giennem en smal Bei paa Kee. Han satte det strax i Verk, stillede sine Folk i Orden paa det anviste Sted; og gav dem Befaling, at forsvare det saa længe de kunde. Fienden kom, og de gave de første Skud med god Virkning; men da Svensken gjorde Tegnet til at fyre igien, bleve de bange og løbe hver sin Bei

2 3

ind

(*) Holb. Danm. Hist. T. 2.

ind i Skoven; thi de vare allesammen Tienestefolk fra Saugverkerne deromkring, der ei endnu vare vante til Orden eller Standhaftighed. Værn stod her alene tilbage, forladt og nær ved at omringes. I denne Knibe fattede han den hastige Bestutning, at vende sig tilbage og raabe med en høi Stemme: „at „andet og tredie Geleed skulde lægge an!“ Svensken, som hørde dette, frygtede, at der vilde komme flere saadanne Salver, som den første. „Tilbage! „tilbage!“ raabde de da, „Skoven er fuld af „Fiender;“ og soere tilbage. Værn fik Tid til at samle sine Folk, at sætte Mod i dem, og opstille dem i Orden igien, for at tage mod Fienden paa ny; men der skeede ikke flere Angreb. (*)

Den Nat, da Tordenskiold anfaldt og opbrændte de svenske Skibe ved Gammel-Elsborg (**), blev Capitain Cleve sat i Land med nogle faa Folk, for at bemægte sig en svensk Vagt, medens andre for-
naglede Kanonerne paa Skandserne. Saasnart han kom i Land, lod han Folkene vende hver sin Kiole; thi de vare alle af det svealandske National-Regiment, og bare blaat Underfoer. Da de nærmede sig til Stedet, raabde en svensk Skildvagt dem an; Cleve svarede ham paa Svensk: „at de vare Landsmænd og „Venner; at de kom fra de svenske Galleier paa „Ba-

(*) Friderikshalds Erekrands, Manuser.

(**) Pag. 188.

„Bahuus-Elven, og bragde dausse Fanger med sig
 „til Gorhenborg, men kunde ei naae længere forme=
 „delt Matten og Kulden, og bad ham vise sig Bagt=
 „huuset, paa det at de der kunde varme sig lit, førend
 „de gik videre.“ Skildvagten lod sig forføre af
 Sproget og Dragten, og viisde dem Veien. Cleve
 gik ubehindret frem, og da han fandt alting ganske
 rolig omkring Bagthuuset, lod han sine Folk fordeele
 sig omkring ved Vinduerne, og befalede dem, at
 naar de vare komne hver paa sit anviste Sted, skulde
 de alle paa een Gang stille Bøsseriberne ind. Det
 skede; og i samme Dieblil stod Cleve i Døren med
 opspændt Pistol, og raabde: at de maatte give sig,
 eller døe. Kun een af de Svenske gjorde sig Be=
 tænkning; den sked Cleve ned strax. I det samme
 skede alle hans Folk løs paa een Gang, og derved bleve
 de øvrige Svenske saa forfærdede, at de overgav sig
 strax, og bleve ferte fangne til Chalupperne. (*)

En Flok Soldater gjorde sig engang opsetsige
 i Christian den Fierdes Nærværelse. Kongen, som
 troede, at der vare nogle saa Hovedmænd iblandt
 dem, der havde forledet Mængden, lod, som han an=
 saae det for Spøg, eller i det høieste for en Overilse,
 han ei vilde regne saa nøie, og befalede, at der skulde
 bringes disse Karle nogle Tønder Øl, for at drikke
 paa hans Sundhed. Kongens forstilte Mildhed,

§ 4

eller

(*) Tordenskiolds Levnet.

eller Øllet især, rostigede Oprøererne. De lagde deres Baaben, og satte sig ned omkring Lønderne. Men neppe havde de sat sig i god Magelighed, før de saae sig omringede af Ryttere, som med Sablen i Haanden forkyndte dem en visse Død, ifald de ei udlagde Hovedmændene. I denne Skræk betænkte de sig ei længe. De nævnedes tre. Af dem blev strax den meest Skyldige i Alles Paasyn ophængt, og de andre advarede for Fremtiden. (*)

Da Turens og hans Medhjælperes modige Anslag om at jage Svensken ud af Cronborg, blev rebet, troede Kostgaard sig ei sikker paa sin Gaard Kraaagerup. Vel var hans Navn ei nævnet blandt Hovedmændene, men han maatte dog frygte at blive mistænkt, grebet og straffet for sin Troskab. Han fandt derfor raadeligt, at flye. (**). Men at Flugten selv ei skulde forraade ham, og Svensken deraf tage Paaskend i det mindste til at plyndre hans Gaard, aftalede han med sin Kone, at, naar han havde været borte en kort Tid, da skulde hun lade lyse efter ham, som om hun ei vidste, hvor han var, og anstille sig, som om hun troede at han var myrdet af de Svenske. Saa snart det var aftalt, gjorde Kostgaard sig særdiv samme Nat, reed bort, skød sin Hest ihjel ved Siden af et Badsted i Nærheden, satte sig siden i en Baad, og drog op

(*) Holb. Danm. Hist. T. 2.

(**) see Pag. 159 : 162.

op til Kiebenhavn. Dagen derefter begyndte Rostgaard's Kone allerede at spørge om sin Mand, og sagde, at hun ei havde seet ham siden han var reist ud i Trende for de Svenske. Noget efter sendte hun nogle ud, for at søge ham. Da disse fandt Hesten, og bragde hende det Budskab, græd hun, beklagede sig, og raabde paa: at Svensken vist havde plynndret ham, myrdet ham, og maaskee kastet ham i Vandet. Hun klødde sig derpaa i dyb Sorg, udlovede en anseelig Belønning til Tinge, om nogen kunde finde det døde Legeme, og vidste saa behændig at spille sin Enke-Rolle, at Fienderne, isteden for at fatte Misstanke, troede selv, at Sagen var rigtig, og havde Medlidenhed med hende. Hun fik snart adskillige Friere af de svenske Officerer; thi de ansaae hende for en bemidlet Enke; og dem opholdt hun alle med tvetydige Svar, saaledes, at enhver af dem gjorde sig Haab og sørgede trolig for, at baade hun og hendes Gaard kunde være i Sikkerhed for Krigsfolket. Men imidlertid holdt hun stedse Brevverling med sin Mand under fremmede Navne. Hun berettede ham alt hvad hun kunde faae at vide om Svenskens Anslag. Rostgaard, som holdt sig indelukt i Kiebenhavn, mældte det til Kongen; og, saasnart Freden var sluttet, kom han igien tilbage. (*)

Medens Carl den Tolvte stod med sin Hovedarmee for Christiania i Aaret 1716, vare adskillige mindre

(*) Rostgaard's Levnet.

mindre Hære fordeelte omkring i Landet. I Moss laae en Deel, og havde hos sig et Magazin og andet Krigstilbeher. For at vaage over dem, og undsætte dem i fornøden Fald, var Generalmajor Uscheberg beselet, at holde sig med sit Regiment i Nærheden. Uscheberg selv havde taget sit Opholdssted i Præstegaarden Skieberg, og sandt Fornøielse i at tale jevnlig med Præsten, Peder Kumohr, fordi denne Mand i sin Ungdom selv havde tient i Krigen. Præsten stillede sig an, som om han var meget fortrolig med ham; men glemde imidlertid intet af alt hvad, der stod i hans Magt til at hindre Hensigten af Uschebergs Nærværelse. Han udsatte Snaphaner mellem Skieberg og Moss, som opbragde alle de Bud, der bleve sendte mellem de svenske Anførere: derved blev deres Brevverling i nogle Dage afbrudt; og imidlertid sandt nogle norske Folk Leilighed til at falde ind i Moss, sloge Besætningen, toge Oberstlieutenanten fangen, og bemægtede sig al den Forraad, der var. Saasnart dette var forbi, saae Kumohr gierne, at der kom Efterretninger fra Moss. Nu besordrede han dem selv, dog uden at lade sig mærke med, at det skeede med Hensigt, og saa ofte der blev talet derom, gjorde Kumohr sig Umage for, med alvorlige Miner at opvække og styrke Frygten og Mismodigheden hos Uscheberg. Snart forfriskede han Erindringen om, hvor vanskeligt det var, at vove noget mod Norge, som Naturen havde besæstet; snart udstrøede han falske Tidender om, at Svensken enten hist eller her skulde være slagen; og ved alt dette bragde han det omsider
saa

saar vidt, at Ascheberg forskrækkedes ved det aller-
mindste, han hørde. Dette havde kort derefter god
Virkning. En Nat, da Ascheberg havde lagt sig
til god Nøe, hørdes nogle Skud fra Friderikshald.
Frygtsom i Forveien, sprang han nu op af Sengen, og
spurgde heftig, hvad det kunde være? „Det kan jeg
„ikke just vide,“ svarede Rumohr koldsendig; „men
„saavidt jeg kan slutte, maae det uden Tvivl være
„Skud fra den danske Flode, som er i Bente med
„Forstærkning, og i saa Fald seer det ikke vel ud for
„Dem; thi da vil her ikke længe blive Rolighed.“
Ascheberg lod strax sit ganske Regiment stige til Hest,
og inden 24 Timer var han ude af Landet.

Saaledes havde Rumohr den Glæde, at forjage
det hele Regiment alene ved en utidig Frygt. Han
felede Glæden dobbelt, som Patriot og som gammel
Krigsmand. Men han maatte tilsidst undgielde der-
for. Carl den Tolvte blev ham saa vred, at han
siden efter lod ham gribe, og sendte ham som Fange til
Sverrig, hvor han døde i Fængsel. (*)

Da den svenske General, Grev Magnus Steen-
buk, havde overgivet sig til Krigsfange i Lenningen,
blev han strax bragt derfra til Kjøbenhavn. Der
blev ham overladt en Gaard til Beboelse, og saa me-
gen Agtelse og Mildhed beviist, at han savnede saa-
godt-

(*) Frid. 4. Hist. Manuser. Friderikshalds Erekrands af
Niif, Manuser. Andre Manuser.

gudsom intet, uden den fuldkomne Frihed. Men med den Fiendskab, han bar for Landet, og den naturlige Drift han havde til Rænker, kunde han ei længe være rolig.

Nogen Tid efter at han var ankommen til Byen, gjorde han sig mistænkt for at fere hemmelig Brevverling med andre Landets Fiender. Friderik den Fierde blev opmærksom derpaa, ansaae den Sag af Bigtighed, og ønskede at forekomme baade den og de onde Følger, deraf kunde flyde. Men indslutte Steenbul paa en blot Formodning, vilde han ikke; forhindre ham at skrive eller lade skrive ved sine Betsiente, kunde han ikke; thi det var neppe mueligt, at paapasse dem alle saa nøie. Kongen fandt da Behag i at vælge en anden, og, som han troede, sikkrere Bei. Han besalede Christian Erlund, den Tid Post=Inspecteur, at have Die med den mistænkte Brevverling; at aabne underhaanden alle de Breve, han efter rimelig Formodning kunde ansee for mistænkte; at udforske deres Indhold, og Tid efter anden mælde, hvad han opdagede. Saasnart Erlund havde sin Konges Befaling, vendte han al sin Estertanke og al sin Flid til den ham paalagte Forretning. Han gav nøie Agt paa alle de Breve, som kom og gik mellem Kiøbenhavn og svenske Stæder, om endog Personerne, som Udskrifterne vare stiledede til, ikke syntes at være Folk af Betydenhed; han efterforskede disse Breve, lod dem afgaae efter Udskrifterne, naar han havde gjort sig Indholden beliendt, og tog nøie Mærke paa enhver, der hentede og bragde dem. Efter nogle Ugers vedholdende Undersøgning og Agtpaagivenhed opdagede han,

at

at den mistænkte Brevverling virkelig blev ført, men tillige, at den blev ført med al den Forsigtighed og Enildhed, der var muelig. Steenbuchs Correspondentere vare fornemmelig: en General-Krigscommissair Malmberg i Bismar, en Regjeringsraad Neubauer i Stralsund, en svensk Resident Fock i Lybek, og en Kiebmand Dunt i Hamborg. Men Brevene gik under opdigtede og fædse afværlende Navne. Steenbuch gav sig snart et Mandfolks, snart et Fruentimmers Navn, skrev til dem som til Slægtninge, undertiden om opdigtede Familiefager; og nævnedes ham noget om sig selv, da skædede det paa en forblommen Maade, eller og som for at mælde Nytt i Mangel paa andet at skrive om. De andre gjorde det samme; og Brevene bleve bragte og afhentede af forskiellige Personer.

En Jøde; som omgikkes fortrolig med Steenbuchs Folk, og var een af de betroede Brevdragere, lod sig kiobe til at skuffe hans Fortrolighed, og gik tilhaande med nogle Underretninger; men Erlund brugde ham med Forsigtighed, yttrede ingen af sine Ansag for ham, af Frygt for, at han skulde røbe dem, og forlod sig ikke heller saa aldeles paa hans Efterretninger, at han jo baade undersøgte dem nøie, og gjorde selv desuden Opdagelser, hvor han kunde. De første Breve, som faldt ham i Hænderne, indeholdt slet intet betydeligt, og af dem skulde man ei slutte andet, end at de alene bleve skrevne for Fornøielse uden nogen egentlig Hensigt. Erlund ansaae dem dog ikke for ubetydelige. Han troede, at de bleve skrevne

ffrevne saadanne, just efter Overlæg, og at man ved dem vilde prøve, om Veien var sikker, før man vovede at skrive noget af Vigtighed. Denne Formodning bragde ham end videre til at estertænke, hvad der kunde være best at foretage sig, naar Tiden kom, at man mærkede, hvortil Anlægget sigtede. Det stod nu fuldkommen i hans Magt, at forekomme, at noget skulde blive afhandlet, som kunde være til Skade for Kongen og Landet; thi han kunde afbryde Brevverlingen, hvad Dieblik han vilde; men dette var ham ikke nok; han troede, at naar han derimod kunde fortsætte den med fornøden Snildhed, da fandt man her en ypperlig Leilighed til at indhente af Fienden selv saadanne Efterretninger, som i da værende Krigstid kunde give vigtige Oplysninger. Han overlagde længe med sig selv, hvorledes dette best kunde skee, og fandt endelig paa, at han maatte see at gjøre sin Haand saaledes bekiendt imellem dem, at han kunde i sin Tid forandre, eller omskrive, hvilke Breve han vilde, uden at nogen skulde mistænke en tredie Mand. Til den Ende begyndte han, endnu medens Brevene vare ubetydelige, enten ganske at affskrive dem Ord til andet, og affende Affskriftene isteden for Originalerne, eller og at lægge nogle Linier til i Original-Brevene; men altid iagttog han, i Begyndelsen at giere Undskyldninger for, at hvad han havde skrevet, ei var egenhændigt. I de Breve, som gik fra Steenbuk, brugde han til Undskyldning: at man var altid paa passet, og maatte altsaa lade skrive ved en Fortrolig. I dem, som gik til Steenbuk, anferde han andet, hvad

hvad han efter Omstændighederne ansaae for meest sandsynligt. Det, som gjorde meget til, at man ingen Mistanke fattede, var deels, at det, man saa skrevet med den fremmede Haand, vare saadanne Ting, som man ei kunde troe at nogen Fremmed vidste, deels at han, skient med megen Meie, havde udstuderet visse Carakterer, som de undertiden brugde isteden for Bogstaver, og vant sig til at skrive dem med Færdighed. Det lykkedes da; og han saa med Fornøielse, at Brevene ei alene bleve ved at gaae ligesaa jevnlig, som før; men endog, at hans Paasund ikke forarsagede mindste Tilbageholdenhed.

Medens Erlund saaledes gjorde dem sin Haand bekiendt, nærmede de andre sig meer og meer til deres Anliggender, og Erlund fik da Leilighed til at bruge sine Fordeele. Steenbuls Brevverling med Riibmanden Dunt angik tilsidst nogle Brevskaber, som han havde betroet i hans Hænder, og som han meer end een Gang bad ham gienne som Helligdomme, indtil han gjorde nærmere Anstalter derfor. Residenten Fock i Lybek formanede han ligeledes til at holde i allerstærkste Forvaring en Kuffert med andre Brevskaber, indtil de engang uden Fare kunde blive overbragte til Sverrig; og om disse skrev han altid med en besynderlig Hefstighed, fordi, som han selv udtrykte sig, hans Velfærd og Liv beroede derpaa. Med Malmsberg i Bismar derimod overlagde han Ting, sin egen Person vedkommende; hvorledes han skulde være ham behjælpelig i at befordre hans Flugt fra Riibenhavn, og købe en Skipper til at lægge sig paa Rhe-

den,

den, og opholde sig der under falske Foregivender, indtil Steenbuk fandt Leilighed til at snige sig om Borde, da Skipperen strax skulde lette Anker og bringe ham til Skaane. Alt dette var vigtigt for Landet. Steenbuk havde spilt en stor Rolle i da værende Krig. Som en Hovedperson i alle de svenske Krigs- og Stats-Handlinger, medens Carl den Tolvte opholdt sig i Tyrkiet, havde han stærstedeelen ført baade den hemmelige og aabenbare Brevvevling med Hofferne og Statsministrene i Europa. Han havde sluttet Forbunde, gjort Forflage, bestemt Planer mod Danmark. Dette var vitterligt; og da man ingen Brevskaber af Betydning havde fundet hos ham, da han overgav sig til Fange i Lønningen, var det at formode, at de her maatte forefindes; og man havde saa megen meere Grund til at troe det, som Steenbuk i sine Breve skrev saa ivrig derom. Men saa betydelige, som disse Papirer kunde være for Landet, saa betydelig, ja end meere, var Steenbuk selv; thi sneg han sig bort, var det ei at tvivle paa, at han vilde begynde som før; og i saa Fald var han en snild og modig Fiende, hvis Nærværelse og Hurtighed man tilforn havde seet at gielde meer, end Mængde af Tropper. Steenbuds Flugt maatte altsaa forekommes, og hans velforvarede Brevskaber indhentes, om mueligt; og begge Deele paatog Erlund sig at besørge. For at saae fat paa Brevskaberne, passede han stedse nøie paa de Breve, som Steenbuk skrev til Dunt og Fock desangaaende; og naar han formanede dem til enten at giemme det Ubetroede vel, eller og

at

at aflevere det enten til een eller anden, da skrev Erlund saadanne Breve om, og udelod disse Meninger, eller og han dreiede dem om som han syntes, og gav andre Anviisninger. Kjøbmanden Dunt traf han uden megen Umage omkring. Da han først havde gjort nogle smaae Forberedelser, skrev han en Fuldmagt i Steensbuks Navn, samt nogle andre Breve og Anviisninger, sendte dem ud til en Ven i Hamborg, som besørgede dem ved en beqvem Person foresviste for Dunt, tog mod Pakkerne og sendte dem strax til Kjøbenhavn. Men Residenten Fock, som var en indfødt Svenssk, og havde Kufferten med de vigtigste Papirer i Hænde, var meer mistænksom og forsigtig. Det kostede meer Barsomhed og Umage, at forvilde ham. Dog fandt Erlund derpaa. Efter at han længe ved adskillige Forevendinger havde hindret, at Kufferten ei efter Steensbuchs Hensigt var afgaaet til Skibs til Sverrig, skrev han tilsidst i Steensbuchs Navn et Brev, hvori han, som i den yderste Forvirring, beklagede, at han paa en vis Mistanke var bleven neiere bevogtet, og stod Fare for at indspærres; at han ei kunde retsfærdiggjøre sig eller redde sig der ud af uden ved nogle af de Papirer, der laae i Forvaring hos ham, og at han derfor med allerførste agende Post maatte affende dem til Kjøbenhavn, med Udskrift, som han nævnede i Brevet. Et andet Brev, af lige Indhold med dette, skrev han tillige til Malmberg, og bad ham skynde paa Fock, at der ingen Forhaling skulde skee. Fock vilde i Begyndelsen ei have affendt dem, før han havde indhentet Steens-

buks nærmere egenhændige Befaling. Men da Malmberg skyndede paa ham, og lovede at staae inde for ham, havde han intet meer at sige. Han lod dem strax gaae med Posten under Paaskrift til den af Erlund foreskrevne Person, Christian Christophersen, som netop var ham selv. Saasnart Kufferten kom, blev den strax braat paa Slottet, aabnet i Kongens Nærværelse, og Erlund blev antagen tilligemed en anden Betient til at giennemsee Papirerne, forfatte Forretningse derover, og nærmere tilkiendegive deres Indhold. Han begyndte strax dermed, og man forefandt deri Ting af overmaade Vigtighed; blandt andet ogsaa en hemmelig Tractat, sluttet med Hertugen af Holsteen og Steenbuk, hvorved Hertugen, uagtet den Neutralitet, han foregav, havde forbunden sig til at tage Parti mod Danmark, paa Vilkaar, at han igien skulde ved Sverrigs Hielp faae en vis Deel af det danske Holsteen. Denne Tractat tilligemed adskillige Breve, vekslede mellem Steenbuk og andre vigtige Personer, gave Friderik den Fierde Oplysninger, som han maaskee ellers aldrig havde faaet, og anledigede ham til at giøre andre Anlæg, mere passende efter Tingenes Løb, end de, man før havde brugt, medens man handlede efter de Kundskabers, man da havde. Uagtet Erlund her havde faaet nye Forretninger, blev han endnu ved som før at paapasse Steenbuds Anlæg i Henseende til den Flugt, han havde i Sinde. Han udspiedede, naar Skipperen skulde komme, hvem han var, hvorfra han var, hvorledes Accorden var sluttet, og alt hvad her kunde være

være fornødent at vide. Saasnart han var nøie nok oplyst om alting, mældte han det. Skipperen blev anholdt, maatte gaae til Bekjendelse, og afgive sin Original-Contract; og Steenbuk, som saa lumsk havde handlet mod sin Eed, blev derpaa bragt i neiere Forvaring i Castellet, hvor han siden døde. Førend han døde, fik han at vide, at alle hans Brevskaber var faldne i Kong Frideriks Hænder. Men et stort Beviis paa Erlunds Snildhed i at fere og dreie de foranmeldte Brevverklinger, var det: at Steenbuk aldrig faldt paa, at noget urigtigt dermed var indløbet, men derimod stedse troede, at de ved Malmbergs Forsorg vare oversendte til Sverrig, og at nogen af hans Fiender i Raadet havde derfra oversendt dem, for at gjøre ham ulykkelig. Erlund blev af Friderik den Fierde belønnet med adskillige Naadesbeviisninger; thi ingen kiendte bedre end Kongen, hvor megen Nytte denne Mand havde gjort Landet. (*)

Hertug Friderik den Tredie af Holsteen-Got-
 rorp havde glemt den Forbindelse, han stod i med det
 danske Kongehuus. Lagtet Foreeningen, som i Chri-
 stian den Tredies Tid var lagt til Grund, hvorved
 Kongerne af Danmark og Hertugerne skulde i visse
 Naader have fælles Regiering i Slesvig og Holsteen,
 og Hertugerne, for saavidt Slesvig angik, være
 Vasaller, havde han dog aabenbar taget Parti med

11 2

Carl

(*) Manuscript.

Carl Gustav mod Danmark. Han havde befordret Carls Erobringer, og, for at vise Siengjæld, havde Carl igien betænkt ham, og udvirket, at Hertugerne af Holsteen=Gottorp i den astringne roeskildske Fred bleve erklærede for frie og uafhængende, samt at dette blev dem siden bekræftet i den Kiøbenhavnske. Der ved vorde Modet hos Hertugen. Han havde faaet friere Leilighed til at puffe og trodse, og han brugde den. Efter Frideriks Død fulgte hans Søn Christian Albert samme Grundregler. Vel havde Kong Friderik den Tredie søgt at bringe god Forstaaelse tilbage ved et Ægteskab mellem hans Datter og den unge Hertug, men det hjalp intet. Christian Albert blev ved sit forrige. Han indlod sig i hemmelig Forbund med Sverrig mod Danmark, og fik igien Forsikkring om Forsvar i fornøden Tilfælde. Saaledes stode Sagerne mellem det danske og holsteenske Huus, da Christian den Femte i Aaret 1675 blev anmodet af Keiseren og Churfyrsten af Brandenburg om at opfylde et forhen sluttet Forbund, og gribe til Vaaben mod de Svenske, som vare faldne ind i Brandenburg. Christian var særdirg dertil; men her var Hertugen i Weien. Drog Armeen ud af Holsteen, da lod den en Fiende tilbage, der snart kunde bestyrke sig med svenske Tropper, og blive farlig baade for den og Landet; angreb man Hertugen først, vilde det og have sine Vanskeligheder. Griffensfeldt, som den Tid havde vaagende Die paa alt hvad der kunde gavne eller skade Landet, og altsaa og paa Hertugen og hans endog hemmeligste Anstaa, raadde da Kongen, at

han

han maatte giøre en Reise til Holsteen, og indlade sig i Underhandlinger med Hertugen, og da see til, paa hvad Maade det endog skeede, at giøre hans Anslag til intet. Kongen bifaldt hans Raad, og Reisen gik for sig. Hertugen medde dem paa Grændserne saa venlig, som om han aldrig havde tænkt paa andet end Venfæb. Han blev modtaget med samme Høflighed, og kunde ei mærke, at han var mistænkt. Man begyndte at tale om Statsager, men intet, som angik Sverrig; thi Griffensfeldt meende, man maatte søge Omveie og afsøgte Tid og Leilighed. Derimod blev foreslaget en Underhandling til at bringe visse Stridigheder til Ende om Oldenborg og Delmenhorst, og Kongen udnævned Griffensfeldt, og Hertugen Kielman, til at træde sammen desangaaende. Denne Kielman var en gammel og fin Statsminister. Hertugen troede, at han maaskee skulde være snedig nok til at trække Griffensfeldt bag Lyset, enten ved store Løfter eller ved Kneb. Han stode derfor paa ham, og reisde selv tilbage til Gottorp. Griffensfeldt og Kielman indlode sig nu i en forstilt Fortrolighed med hinanden. Enhver af dem brugde sin Wittighed det beste han kunde; men Kielman kom til kort. Griffensfeldt stillede sig an som om han lod sig lede uden at mærke hvorhen. Han hørde Kielmans Forslage, som sigtede kun til Fordeel for Hertugen; han lod som han ei kunde sige noget derimod, og bragde det endelig saa vidt, at Kielman meende, han havde vundet Spil, og at der seilede kun at slutte Knuden. Godtroende og glad reisde han nu tilbage, forkyndte Her-

tugen, at Sagerne havde god Gang, og overlod til tre andre af Hertugens Ministre at bringe til Ende det, han allerede troede at være aftalt. Disse nye Ministre kom, men nu begyndte Griffensfeldt at giøre Indvendinger om Smaating; disse Smaating viklede han saaledes ind med Hovedsagen, at den blev vanskeligt at afgjøre; og da undskyldte han sig at kunne slutte med dem; skrev derfor med Kongens Tilladelse Hertugen til, at hans personlige Nærværelse var nødvendig, ifald Underhandlingen skulde afgjøres, og at uden den kunde intet skee. Hertugen, som troede sin Sag i den enskeligste Drift, kom. Dagen derefter indløbe Tidender fra Brandenburg, at Svensken havde tabt et Slag ved Fehrbellin. Nu saae Griffensfeldt alting modent til det egentlige Niemeed. Hertugen var i Rendsborg, en stærk Fæstning; Kongen havde faaet Breve i Hænder, hvormed han kunde overbevise ham sit hemmelige Forbund med Sverrig. Med eet hørde da Underhandlingerne om Grevskaberne op. Kongen erklærede for Hertugen, at han var nødt til at forkynde Sverrig Krig, og altsaa og nødt til at forvise sig om Sikkerhed fra Hertugens Side. Til den Ende bad han, at Hertugen vilde overlade sine Krigsfolk i hans Tjeneste, at han vilde tage dansk Besætning i nogle af sine Fæstninger, og høitideligen forpligte sig til, ikke at foretage noget til Skade for Danmark, medens Krigen varede. Dette klingede ikke vel i Hertugens Øren; han begyndte strax at giøre Indvendinger; men i samme Time bleve Portene for Rendsborg tillukte, for at hindre,

hindre, at han ei skulde enten selv reise bort, eller sende Bud omkring til sine Commandanter og Krigsfolk, før han havde erklæret sig. Hertugen besværede sig derover, og paastod at drage ubehindret bort. Der blev ham svaret: „Ja! det skulde staae ham frit for „at reise, naar han endelig vilde. Men erklærede „han sig ei først, da maatte man ansee ham som „aabenbar forbunden med Sverrig, og da skulde de „danske Tropper følge ham i Hælene, og være i Tønningen ligesaa tidlig som han.“ Hertugen tabde nu Modet. Da han mærkede, her var ikke andet for, lod han sig styre. Han bevilgede alting, og under skrev endog i Rendsborg Befalingen til sin Commandant i Tønningen om at oplade Fæstningen for de Danske. Derpaa bleve Portene oplukte, Hertugen reisde, og Christian førde sin Armee ud uden Betænkning. Dette blev een af Hovedgrundene til de danske Vaabens Fremgang den hele Krig igiennem. (*)

(*) Griffenfeldts Levnet, Memoires de Dannemarc. Gebh. Dän. Gesch. 2 Th.

Sindighed.

Hvor Sindsbevægelserne herske, og Overlæg og Forsigtighed fattes, der bliver gjerne Menneskets Udsærd fremfusende, hans Ord kaade eller pralende, hans Beslutninger overilede, hans Handlinger ustadige og uden Plan.

Den Sindige har Herredømme over sig selv. Sorg og Glæde, Kierlighed og Vrede, Haab og Frygt kan yttre sig hos ham, men de forvilde ham ikke. I Tilfælde, hvor saadanne Sindsbevægelser meest fremloftes, bliver han dog sin Forstand troe; han tænker, før han taler; overlægger, før han beslutter; seer grant og nøie ud over Hindringer og Følger, før han handler.

Forskjellen paa den Fremfusende og den Sindige bliver da altid kiendelig. Hiin snakker: denne taler. Hiin skimter hvad en Ting synes at være: denne efterforsker hvad den er. Hiin løber til, men standser som oftest ved den første Hindring, og staaer raadvild ved den anden: denne gaaer igiennem og finder Raad overalt; thi hvad han efter Tid og Omstændigheder har seet umueligt, det begynder han ikke paa, og i det Muelige har han allerede forudseet, om ikke alt hvad der vil møde, saa dog at der vil møde noget; han er altsaa bereed til at tage derimod, og finde nye Raad, naar det udfordres.

Meer behøves vel ei, for at slutte, at det er Sindighed, der danner den nyttige Mand og den gode Borger.

Hagen Hagensen, denne store Konge i Norge, blev opmuntret af Paven, Innocentius den Fierde, til at gribe til Vaaben mod Keiser Friderik den

den Unden i Tndskland. Paven havde Trette med Keiseren. Han havde brugt sit sædvanlige Band, og, da Friderik ikke agtede det, ønskede han at forsøge ham med Sværdet, og saae sig om Hielp. Det var ham meget magtpaaliggende, at drage Hagen til sig; han gjorde derfor store Løfter; ja lod ham endog forsikre: at han maaskee skulde sætte ham til Keiser i Tndskland; han raabde mod Friderik, som mod en Kirkens Fiende, og skulede sit personlige Had under Helligheds Maske. Hagen gav sig Tid til at ansee Sagen fra sin rette Side. Han overregnede tillige, at, om han endog kunde erhverve sig Keiserværdigheden i Tndskland, vilde han derved indvikle sig i idelige Uroligheder, og forsøde sit Riges Kræfter paa at forsvare den. Han lod svare: at han ei kunde indlade sig i dette Forslag: at han altid var færdig at stride mod Kirkens, men ei mod Pavens Fiender. (*)

Samme Konge blev engang af Ludvig den Niende, de Frankers Konge, indbuden til et fælles Tog paa det hellige Land. Forslaget var, at de skulde foreene deres Floder, og at Hagen, som en klog og erfaren Søemand, skulde anføre dem begge. Ludvig smigrede meget for ham, thi Hagen var endog uden for Norden agtet for sin Kiekhed; men alt dette blev her uden Virkning. „Jeg takker de Frankers Konge,“ svarede Hagen, „at han vil antage mig i
 U 5 „ sit

(*) Valerius Maximus. Dan. Hist. af Sperling.

blev altsaa ophævet uden nogen endelig Besslutning; dog vilde Folket ei ansee nogen anden for Erkebisp, end Absalon. Eskild sendte strax alle sine Krigsfolk hen, for nu at tiene under ham; men Absalon sendte dem tilbage, og sagde: at han ei kunde tage imod den Ære, de vilde vise ham. Endelig da ingen Overtalelser formaacede noget hos Absalon, skrev Eskild til Paven, og klagede over, at den værdigste Mand af hele Geistligheden var valgt, men kunde ei overtales til at tage derimod. Paven skrev tilbage og paa- lagde Absalon det. Han truede ham endog med Band, om det ei skeede. Absalon maatte nu give efter, og blev Erkebisp.

Trusler behøvedes ellers ei den Tid til at bringe de Geistlige til et Embede, der medførte saa rige Indkomster og saa stor Mændighed. (*)

Paa eet af Kong Baldemars Toge mod de østlige Bønder, lagde den danske Flode ind i den smale Havmunding ved Cammin. Casimir og Bugislav, begge vendiske Fyrster, troede at finde her en herlig Leilighed til at indslutte Floden og bemægte sig baade den og Folket derpaa. De lagde sig for Havmunden med dobbelt saa mange Skibe, som de Danske; de satte Ryttarie paa begge Sider af Vandet yderst ved Udlebet, og glædede sig nu allerede i den Forventning, at de i denne Stilling useilbarlig maatte blive

(*) Saxo 14de Bog.

blive Seierherrer. De Danske, som saae Faren for Dinene, bleve her imod Sædvane mismodige; Mismodigheden udartede, som gierne skeer, til Misfornoielse mod Anførerne; de samlede sig om Biskop Absalon, som den, de troede at have meest Deel i dette Tog, udstødte haarde Ord imod ham, og bebreidede ham med Bitterhed: „at det var ham, der „ havde ført dem over til Pommern; ham, der havde „ foreslaaet Planen til Angreb og alt; nu kunde han „ see, hvorledes han førde dem hjem igien, hvorledes „ han oprettede den Skam og Skade, han ved sine „ overilede Raad havde tildraget dem.“ Absalon hørde det uden at tale et Ord derimod, men havde stedse Dine og Eftertanke henvendt paa Fienden og hans Anlæg. Da han neie havde overseet alting, gif han til Baldemar, bad ham angribe jo før jo hellere, og oiorde Udkastet til Angrebet. Selv satte han sig som Anfører i det forreste Skib, da ingen anden torde, faldt ind paa Fienderne, angreb og forjog dem. Nu var Faren forbi; nu havde de danske Vaaben endog indlaagt sig nye Væer blandt de overvundne og fordrevne Bønder; nu bleve de alle lige saa glade, som de før havde været bedrøvede. De stimledes om Absalon, takkede ham, prisede hans Mod og Kundskab, og kappedes om at tale til hans Væer. Men Absalon, som en klog Feltherre, forvildedes lige saa lidet nu ved deres Lovtaler, som før ved deres Forhaanelser. Han blev ved at eftertænke, hvorledes han best kunde forfølge Seieren, forfulgte den uden Ophold; og det

Æ

danske

danſke Navn blev paa nye en Skraal paa de vens-
diſke Kyſter. (*)

Den tappre Hertug Adolf af Slesvig, Chriſtian den Tredies Broder, tjenede længe og med Berømmelse under Keiſer Carl ved Mek, under Maximilian ved Grimmenſtein, og under Kong Philip af Spanien i Nederlandene. Da han igien var kommen tilbage, holdt Præſten i Huſum, Peder Bockelman, en Prædiken, hvori han takkede Himlen, ſom havde holdt ſin Haand over deres elſkede Landsfyrſte; men da Keiſeren og Kongen, under hvis Faner Hertugen havde tient, vare catholiſke, og Bockelman var ivrig Lutheraner, kunde han ei bare ſig for at ſige noget imod denne Hertugens Beſlutning: at han uden Nødvendighed havde villet forlade ſine Underſaatter, og ſtride for diſſe fremmede Fyrſter. Hertugen var i Kirken, og hørde det. Efter Tienesten lod han Præſten indbyde til ſit Taſſel, tog vel imod ham, talede med ham om adſkilligt, men ſagde dog tilſidſt, at ham ſyntes, Talen var vel ſkarp. Herre, ſvarede Bockelman, jeg kan ikke andet, end tale efter Guds Ord og Samvittighed. „Vel, vel,“ ſagde Hertugen koldſindig, „bliv da derved, det er det beſte.“ (**)

De

(*) Caro 14de Bog.

(**) Kraſts huſumſke Kirkehiſtorie.

De Svenske gjorde Oprør mod Kong Hans, og vilde unddrage sig fra den calmariske Forening. Han rustede sig imod dem, var lykkelig, og tvang dem til at hylde sig. Hyldingsfesten blev holdt i Stockholm. De Svenske aflagde der deres Trofskabs-Eed, og Kong Hans blev kronet paa Raadhuiset. Da Kroningen var forbi, anstilledes mange høitidelige Festsigheder. Her blev irtet sparet, for at gjøre Dagen glimrende. Kongen, som var glad ved sin lykkelige Fremgang, anrettede et stort Giestebud, og viisde sig der med Pragt i en talrig Forsamling. Under Giestebudet blev han end meere oprømt, og spurgde nogle af dem, der vare ham nærmest: om der endnu var noget, der fattedes, til at udmærke en høitidelig Dag. En Udlænding, som havde vundet hans Fortrolighed, tog strax Ordet, og svarede: at der fattedes intet andet end en Skarpretter, som kunde nedlægge nogle af de fornemste Svenskes Hoveder for deres Fødder. Neppe hørde Kongen disse Ord, før end han rødmede, slog Dine ned, og sad nogen Tid tavst og tankesuld. Endelig, da alle ventede med Længsel efter at høre hans Tanker, stod han hastig op af sit Sæde, saae Raadgiveren skarpt under Dine, bebrejdede ham hans grumme Ubefindighed, gik bort, og kunde siden aldrig taale at see denne Udlænding. (*)

Doctor Jesper Brochmand, Bisp i Sigslands Stift, var engang til et Bryllup, hvor. et

K 2

stort

(*) Holb. Danm. Hist. T. 1.

stort Selskab af alle Stænder var forsamlet. Ved Bordet blev blandt andet talt om en vis uordentlig Præstes flette Forhold. Nogle forundrede sig derover, andre beklagede ham. En adelig Frue, uden Tvivl af disse, der føre det store Ord i Selskaber, anfaae det fra en anden Side, og sagde med en spodsk Mine: „der see vi, hvad vore Præster ere for Folk.“ Brochmand sad her som Hovedet for Geistligheden. Det krænkedt ham, at høre tale til Vanære for Standen i Almindelighed; dog fandt han det intet alvorligt Svar værdigt. Men noget derefter fremførde han igien en Historie om en Frue, som var bekjendt af en slet Opførsel. „Men deraf følger dog ingenlunde,“ blev han ved, „at vore adelige Fruer ere „alle saadanne.“ (*)

Saa sagtmødig, som samme Bisp var i sin Omgang, saa nidkier var han i sit Embede. Han saae nøie paa, at de, som bleve kaldte til Præster, vare værdige dertil, og at de, som havde Ret til at kalde, ikke misbrugde den. Dette opvakte ham Fiender, endog i de høiere Stænder. Een af disse gif ham engang forbi paa Gaden. Han blev opbragt ved at see ham; og da han ikke i en Hast kunde paafinde andet at giøre ham til Fortred, gav han sin Ziener Befaling, at han strax skulde gaae efter Brochmand, og sige ham Grovheder. Zieneren, som
endnu

(*) Træskovs Jubel = Lærere.

endnu ikke havde agtet paa, hvem det var, gif; men faasnart han saae, at det var Bispen, vendte han tilbage til sin Herre, og spurgde ham, om han ei havde taget feil. Herren blev ved i sin Ubefindighed, drev ham frem igien, og lagde ham selv Ordene i Munden, som han skulde sige. Tjeneren maatte nu gaae sit Verende, men frembragde det med megen Undseelse, og undskyldte sig med, at det var ham befalet. Brochmand anhørde det ganske rolig, bad Tjeneren hilse sin Herre, og sige ham Tak, og gav ham selv en Specie-Daler for sin Bessedenhed. (*)

Niels Juul havde vaaget for sit Fædreneland som en tapper Mand. Han havde tilsegtet sig mange og store Seiervindinger mod Svensken, og var æret overalt for sin Manddom. Da han blev gammel, levede han i Rolighed paa Den Laasinge, som Kongen havde foræret ham til en Belønning. I den Tid hændte det sig ofte, at baade de, der kiendte ham, og de, der ønskede at kiende ham, reisde derhen, for at høre ham tale om sine Svæslage. Men de kunde længe omgaaes ham, uden at mærke af hans Samtaler, at han var Danmarks store Svemand. Han taledede aldrig selv først om sine forrige Besværligheder, Bedrifter eller Seiervindinger; og naar nogen anden begyndte at nævne dem og tale til hans Noes, svarede han gierne: at

X 3 det

(*) Traskovs Jubel-Lærere.

det var ikke ham, men Gud alene, som Æren for Seieren tilkom. (*)

Denne Mandens sindige Udfærd var ellers meer en Virkning af Overlæg og lang Erfaring, end af et naturligt koldt Blod. I sin yngre Alder skal han have været meget fryg, og ilede gierne til Striden, naar han nogenlunde kunde. Derimod var hans Broder, Jens Juul, roligere, og kunde see Fienden i Nærheden, uden at ophidses. Man fortæller, at da de engang ved saadan en Leilighed vare samlede, gif Jens Juul, naaget Fiendens Kanoner begyndte at spille, omkring paa Skibet med al Koldsindighed, og anordnede hvad der var nødvendigt til, at Floden kunde saae den fordeelagtigste Stilling, og alting være i fuldkommen Orden til Slaget. Imidlertid blev Niels Juul utaalmodig, og spurgde tit, om man ei skulde begynde. Men Broderen holdt tilbage indtil han saae sit hele Anlæg særdigt; da sagde han: „Slaae nu, Niels!“ og da slog Niels, og vandt.

Dette sidste er vel kun en mundtlig Fortælling. Men saa meget bestyrkes den dog af Historien: at da Slaget skulde gaae for sig i Risge Bugt, blev Jens Juul, fordi Kongen kiendte ham som en Mand af megen Sindighed, sendt, for at være paa Raad med sin Broder; og man finder, at han havde megen Deel i Anlægget til dette Slag. (**)

Stræ-

(*) Hofm. Portr. Hist.

(**) Pag. 251.

Stænderne i Danmark havde skriftlig forpligtet sig til Friderik den Første, at vælge een af hans Sønner til Konge efter ham; men han døde før det kom i Rigtighed. Stænderne forsamlede sig nu, for at bestemme Kongevalget. Nogle erklærede sig for den ældste Sen, Christian, som allerede var bekiendt af npperlige Egenskaber; men de catholske Bisper og deres Anhang, som frygtede for, at han vilde befordre Luthers Lærdomme til deres Undertrykkelse, satte sig derimod, og vilde hellere have den yngre Broder Johan, fordi han endnu var umyndig, og kunde altsaa opdrages efter deres Lykke. Rigsdagen blev da ophævet uden Nytte. Noget efter sendte Mogens Gise, Erik Banner, og flere, Bud til Christian, og indbøde ham til at tage med Magt en Krone, der tilkom ham fremfor nogen anden, og var hidindtil nægtet ham kun af Partiskhed og Egennytte. De lovede at skaffe ham Hielp mod enhver, der vilde giere Modstand; „han skulde kun begynde, og de vilde sørge for Udfaldet.“ Christian svarede: „at han ingenlunde vilde trage til en Krone uden lovligt Kald: „at han ei kunde overtale sig til at afstvinge Stænderne deres Samtykke, og sine Brødre deres Haab: „at han ei troede, at den Regiering kunde blive lykkelig, som erhvervedes enten ved Blod eller ved List.“ Men det varede ei længe, før han blev formelig valgt ved de Flestes og Retsindigstes Stemme; da fulgte han sit Kald, blev Konge, og regierede viiselig. Siden efter samledes Stænderne, for at vælge en Tronsfølger efter ham. Christian brugde ingen Doretaler

taelser for sin egen Sen, men tvertimod foreslog han endog sin Broder Johan, og bad Raadet at erindre ham tillige, og da vælge frit, uden at have Hensigt til andet, end at faae en god Regent. Men Raadet betænkde sig ei paa at vælge hans Sen, Fride- rik den Anden. (*)

Magister Ole Bind, engang Sognepræst for Frue Kirke i Kiøbenhavn, var en Mand, der seledede Kald og Pligter; han prædikede Sandhed, og talede høit mod herskende Laster uden Personens Anseelse. Nogle af Hoffolkene gif engang hen at høre ham. Bind prædikede som sædvanligt, maaskee endnu noget skarper. Nogle fandt sig fornærmede, besværede sig derover for Christian den Fjerde, og meende at have fundet noget Fornærmeligt, endog for Kongen selv. Christian lod Bind kalde til sig, og spurgde ham, om det var sandt, at han havde prædiket saaledes som det var forebragt. Bind svarede: at han ei vidste at have talt andet, end hvad han, som Sandheds Lærer, kunde og burde. Kongen befalede da, at han næste Søndag skulde holde selvsamme Prædiken paa Slottet. Søndagen kom; Bind mødte efter Befaling og holdt sin Tale usforandret; Kongen hørde meget opmærksom til; mange vare nysgierrige for at høre hans Tanker; ingen fik dem at vide. Han gif ud af Kirken igien, uden at tale videre enten til Ole Bind,

(*) Cragii Annales. Hvitfeldt, Tom. 2.

Wind, eller til nogen om ham. Men kort Tid derefter kaldte han ham til sin Hospræst og Confessionarius. (*)

En Kjøbmand i Hamborg havde gjort samme Konge et vist Forslag om noget, som han angav for at være af megen Vigtighed. Christian, som ei var vant til at lade sig noget snakke for, uden selv at eftergrandse, hvorvidt det kunde være rigtigt eller ikke, vilde ikke heller her antage alt det for afgjort, som syntes smukt paa Papiret; men overveiede Grundene, gjorde Projectmageren adskillige Indvendinger, og beholdt imidlertid Planen og de dertil høørende Documenter hos sig. Kjøbmanden, som havde ventet sit Forslag strax antaget og gjort Regning paa en kongelig Belønning, blev utaalmodig over, at det varede saa længe, og skrev Kongen omsider til: at hvad enten Planen fandt Hans Majestets Bifald eller ei, haabede han dog, at den aldrig blev aabenbaret for Nogen. Maaskee troede han derved at gjøre sig des meere vigtig. Men Christian, som ved nøie Undersøgelse havde seet, hvad det Virkelige var, gjorde sig andre Tanker derom: „Kanst du Schweigen, ich auch;“ skrev han ham tilbage paa Brevet, og sendte ham baade det og alle hans Papirer. (*)

(*) Zvergs Siæl. Ceresie.

(**) Holb. Danm. Histi.

Christopher Rosenkrands krævede af Christen Juuls Enke 5000 Rdlr. som en vitterlig Gield. Hun vidste, at han havde intet tilgode. Imidlertid fremviiſede han dog en Forskrivning med hendes afdøde Mands og hendes Underskrift. Hun paastod, at den var falsk. Sagen blev stevnet for Retten; men hun tabde, og blev tildemt at betale. Til sidst tog hun sin Tilflugt til Christian den Fierde, forsikkrede endnu om, at det Beviis, hendes Modstander havde i Hænde, var hverken skrevet eller underskrevet af hende eller hendes Mand. Kongen lovede, at han selv skulde undersøge Sagen paa det allerneieste. Derefter lod han Rosenkrands kalde til sig, udspurgede ham, formanede ham, men alt forgieves; han var fræk, og beraabte sig paa Forskrivningen. Kongen fordrede da denne Forskrivning selv, besaae den neie, lod derpaa Rosenkrands gaae bort, men beholdt Forskrivningen, og sagde: at han en anden Gang skulde give ham den tilbage. Imidlertid blev Kongen ved, ganske alene at eftergrandſke det omtvistede Document. Alting blev neie overseet og sammenlignet; og endelig opdagede Kongen, at den Papiirmester, hvis Stempel stod paa Papiret, havde anlagt sin Fabrike i Frideriksborg længe efter at Obligationen var skreven; og da han af Mesterens egen Forsikkring var bleven forvissat om, at han intet saadant Papiir havde gjort fer her i Landet, saae han nu det tydeligste Beviis mod Rosenkrands. Imidlertid lod han sig dog intet mærke for nogen, men lod Rosenkrands nogle Dage derefter kalde til sig, og foreholdt ham:

at

at han dog skulde have Medlidenhed med en stakkels Enke, og vel betænke, at Himlens Hevn vilde forfølge ham, isald han var Uarsag i, at hun blev saa haardt forurettet. Rosenkrands var fræk, og pulledede: Kongen gav ham endnu nogle Dage til Betænkning; men da alt dette var unyttigt, blev han greben og straffet efter yderste Strengthed (*)

I den Tid, da Kiøbenhavn saa længe var beleiret af de Svenske, og hele Siælland var i deres Magt, skal i Boeslunde ved Korsør have boet en Præst, som blev kaldet Herr Jochum, og var i sin Tid en fornem og agtet Mand. Fienden holdt sig meget til hans Huus, og han tog vel imod dem, lod dække for dem med det Beste han havde, og beværte dem saa godt som han kunde. Men, som Retten paa saadan Tid er hos den Stærkeste, maatte Præsten undertiden see paa, at hans Gæster, naar de havde spist og drukkit, vare endda ikke fornøiede, men toge hver sin Sølvstue og hvad andet der fandtes paa Bordet af nogen Værdie, og stak det hos sig. Præsten lod sig aldrig forstaae med, at han engang mærkede det, skaffede stedsse nyt, og uagtet han ofte skal have talt med Carl Gustav, beklagede han sig dog aldrig over nogen Fornærmelse, men tilkiendegav stedsse, at han var vel fornøiet med de Svenskes Opsærsel. Dette gif saaledes hen, indtil Præsten en Dag blev buden at spise

(*) Slanges Hist.

spise hos een af Generalerne, nogle meene hos Kongen selv. Da Maaltidet var forbi, tog Præsten sin Skæ, sin Kniv og Gaffel, og giemde hos sig uden at tale et Ord derom, og lod som det skulde saa være. Man reisde sig fra Bordet; Præsten gjorde sig færdig til at gaae bort; men da man mærkede, at han ei gav tilbage det, han havde taget, erindrede man ham derom, og tilkiendegav ham: at man meget maatte forundre sig over saadan en Opførsel. „Er det ikke en Skik i Sverrig?“ svarede Præsten. Man undrede sig over dette Spørgsmaal, og svarede Nei! „Da har jeg troet det, blev han ved; thi saaledes har de Svenske altid giort hos mig.“ Ved den Leilighed blev det bekiendt, uden at Præsten kunde ansees for Anklager; og strax skal være blevet befalet, at ham skulde gives sit Sælv igien. Snildt var det af Præsten, at udfinde saadan en Leilighed til at sige hvad han vilde have frem, uden at paadrage sig Had ved Anklagelser; men sindigt var det tillige, at kunne have jevnlig Leiligheder til at beklage sig, og dog tie til han fandt den beleiligste og beste.

Nogle ubesindige Raadgivere havde giort Kong Fridrik den Tredie det Forslag, at affkaffe Fridrikborgs Skole. De syntes, at en Skole meer eller mindre i Landet var ei saa stor en Sag, og at det kunde være bedre, om Kongen i dens Sted oprettede saa mange Rytterer, som kunde holdes for de Indkomster,

Komster, der vare henlagte til Skolen. Kongen, som uden Indvending havde anført Forslaget og alt hvad der var frembragt for at giøre det rimeligt og antageligt, lod strax kalde Doctor Leth, een af Skolens Forstandere, og spurgde ham, uden at sige hvorfor, om han kunde nævne ham nogle af dem, der vare oplærte der i Skolen, og siden havde faaet Embeder i Staten. Leth nævnedes adskillige lærde og brave Mænd, som endnu levede i Embeder; blandt disse Thomas Kingo, Bisp i Odense. Da Kongen hørde Kingos Navn, vendte han sig til dem, der havde bragt Forslaget frem: „Er der kommen saa-
 „danne Mænd fra Frideriksborgs Skole,“ sagde han, „hvoreledes tør vi da lægge den øde.“ (*)

Blandt vore store Søemænd fortjener ogsaa Christen Thomesen Sehested at regnes. Han og Tordenskiold vare begge berømte i sidste svenske Krig, og begge udmærkede sig, hver paa sin Maade: Tordenskiold ved meer Mod end Sindighed; Sehested ved meer Sindighed end Mod. Det var foruømlig ved en Landgang paa Rygen i Aaret 1715, at Sehested tilsejtede sig Hæder. Rygen var stærkt besat med Svenske, som Carl den Tolvte selv anførde. Indgangene og Dybene omkring Landet vare deels opfyldte, deels forsvarede af siendelige Skibe. Saa mange Hindringer havde Sehested med sin Transportflode

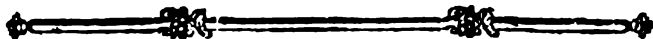
(*) Zvergs Sigel. Eleresie.

flode at gaae imøde. Mod, saae han altsaa, vilde ikke være nok. Han udsaae derfor sin Plan med et viist Die, gif jevnt frem, slog ikke, uden det gjordes nedig og uden han saae sin Fordeel; gjorde Miner til Angreb paa eet Sted, faldt an paa et andet; og saaledes deels slog, deels listede han sig til at fuldføre en Landgang, som før var prøvet og vanlykket, men nu gif frem, og blev de danske Vaaben til Ære og Fordeel. Friderik den Fierde, og den da værende Konge af Preussen, vare begge eiensynlige Vidner til denne Seier, og bleve begge til Slutning fornøiede med Sehesteds kloge Forhold i det Hele. I Begyndelsen af Søeslaget skal de ei have været tilfreds med hans Koldsindighed, men undrede over, at han lod Fienden angribe og sknde, uden at han strax gjorde det samme; men da de siden mærkede hans Hensigter, og saae, at, da han begyndte, skeede det med al den Hurtighed og Kielhed, der var muelig paa Søen, forandredes deres Forundring til Heiagtelse, og Sehested blev tilstaaet den Ære, ham tilkom. (*)

(*) Frid. 4. Hist. Manusc.

Edelmodighed.

Den Edelmodige er det ikke nok, selv at være glad og uden Trang; han ønsker og at see andre glade, i det mindste ikke bedrøvede. Gierne opmuntrer han derfor den Nedtrykte; gierne hielper han den Forladte; gierne rækker han Haanden til den Trængende. I Tilfælde, hvor han har Leilighed til at hielpe og trøste, spørger han ikke, om det er hans Pligt, et heller, om det kan blive ham til Fordeel. Han gjør Vel, fordi hans sølsomme Siel finder Fornøielse deri; og Glæden i andres Dine er al den Løn, han attraaer. Fornærmelser tilgiver han let: Begjæringer, han selv har nydt, glemmer han aldrig.

Søeslaget paa Colberg Heide mellem den danske Flod; under Gabels, og den svenske under Grev Bachtmesters Anførsel, vandt Gabel en fuldkommen Seier. Alle de svenske Skibe bleve erobrede; og Tordensfiold, den Tid Capitain Bessel, bragde Grev Bachtmester selv fangen til Gabel. Bachtmester havde kastet sin Kaarde fra sig, og var ganske forsagt. Gabel, for at trøste ham, indlod sig i en slags fortrolig Samtale med ham, og spurgde ham om adskilligt, Floden angaaende. Endelig, da han saae ham ubevæbnet, spurgde han forundret, hvor
Grevens

Grevens Kaarde var? Bøchtmester svarede: at den var bortkommen, og at en fangen Mand maatte finde sig i at undvære den. Gabel spændte straf sin egen Kaarde fra Siden, og forærede ham. (*)

Christian den Anden var allerede i Friderik den Førstes Tid sat fast paa Senderborg, og blev der, saa længe Friderik sad paa Tronen, holdt haardt. I Krigen, som Lybekkerne og deres Bundsforvandte efter Frideriks Død førde mod Christian den Tredie, under Paaskud af at haandhæve den fangne Konges Rettigheder, sad han der endnu. Men saasnart Krigen var til Ende, og Landet kom i Stolighed, lod Christian indrette ham et bedre og bekvemmere Opholdssted paa Slottet i Kallundborg. Paa Veien dertil indbød han ham til sig i Assens i Fyen. Han tog der imod ham, ikke med en bebreidende Stolthed, men med al den Omhed og Erbødighed, han troede at skylde en uhykkelig og sig beslægtet Konge, og forsikkrede ham ofte, at han stedse skulde vise sig som Ven, og rigelig besørge ham alt, hvad der kunde giøre ham hans Liv taaleligt og formilde hans Bannhæld. Nogle Aar derefter besøgte han ham selv i Kallundborg, talede der fortrolig med ham, omfavnede ham, og bevidnede ham med grædende Taarer sin Medynk og sin Høiagtelse. Den fangne Konge kunde vel ikke uden Felelse tænke paa den, der var op-
høiet

(*) Just Juuls Levnet.

hejet paa en Trone, hvorfra han selv var nedstødt; men denne Inffeligere Eftersølgers ædle Forhold af tvang ham saa megen Verbødighed og Bønsskab, at da han herde hans Død, faldt han i Graad, og bad Himlen, at hans Tid nu maatte være kort. Duffet blev opfyldt; han døde i samme Maaned. (*)

Saa længe Friderik den Første levede og besknyttede Hans Tavsens, saa længe torde de catholske Geistlige ikke udøve al den Bitterhed, de bare imod ham, fordi han prædikede Luthers Lærdom. Men saasnart denne Konge var død, holdte de sig ikke længer tilbage. De fik det nye Kongevalg opsat, i Tanke at sætte en Regent paa Tronen, der skulde være dem og deres Lærdomme gunstigere, og imidlertid besluttede de at svinge sig selv i Beiret. De stævnedes Hans Tavsens til at møde for sig paa Raadhuset. Der frembragde de heftige Beskyldninger imod ham, tiltaledede ham haardt, paastode, at han burde miste Liv, Ære og Gods; men lode sig dog til Slutning nøie med at forvise ham af Sicæland, og forbyde ham at prædike. Tavsens havde mange Tilhængere blandt Borgerne. Disse stormede bevæbnede til Raadhuset, fordrede ham fri og frelst udleveret, og truede, at de ellers vilde bryde igiennem Mure og Dørre, og tage ham med Magt. Tavsens kom da ud, og Borgerne

(*) Cragii Annal. Diefens Krønike.

gerne bleve rolige for det første. Men strax efter, da Bisperne og de andre Geistlige vilde gaae ud, begyndte de igien, flokkede sig om Biskop Kennov, som de vidste at være Tavsens sterke Fiende, truede ham, og gjorde Bevægelse til at lægge Haand paa ham. Her glemde Tavsens alt det Had, Kennov havde viist imod ham paa Raadhuuset. Han gik hen, stillede sig ved hans Side, og roligede Almuen; og for at være vis paa, at ham ingen Skade skulde tilføies, fulgte han ham lige til hans Dør i Kannikestrædet. Kennov kunde ikke andet end røres ved saa ædelt et Forhold, takkede ham for hans Kierlighed, og lod sig siden overtale til meere Mildhed. (*)

Med den grundige og usædvanlige Værdom, som vor berømte Statsraad Hans Gram havde erhvervet sig, forenede han tillige det ædlest Hjerter. Studentere i Almindelighed vare ham kiære. Uagtet han meget fordybede sig i Studeringer, og ofte maatte være i Selskab hos de Store, fordi mange iblandt dem satte Priis paa hans sande Værd, var han dog altid villig og færdig til at gaae flittige Studentere til Haande med Raad og Beviisning, og var meget godgiørende imod dem, naar han fandt dem trængende.

En fattig Student kom engang til ham, og bad ham om noget til Hielp, for at fortsætte sine Studeringer. Gram tog en Bancoseddels frem og gav ham,

(*) Tavsens Brevet af P. N.

ham, i Tanke, at den var paa 10 Rdlr. Da Studenten kom hjem, og saae sin Seddel efter, fandt han, at den var paa 100 Rdlr. I samme Dieblis ilede han tilbage til sin Belgiorer, viisde Seddelen frem, og sagde: at det ventelig var skeet af en Feiltagelse. Men var denne redelig, var Gram ikke mindre ædelmodig: „Behold den,“ sagde han, „J er en ærlig Mand.“ (*)

Unders Nagesen Kougtsved, en flittig Bonde i Bradsberg Amt i Norge, som meget har forbedret den Gaard, han boer paa, omendskjønt samme ikke er ham selv men Sognepræsten i Scheen tilhørende, havde i nogle Aaringer, da en haard Misvert indfaldt i Norge, indavlet meer Korn, end han til sin egen tarvelige Huusholdning behøvede. Den Begierlighed, hvormed Kornet i de Aar blev eftersøgt, gjorde, at ham ofte blev buden anseeligt for den hele Forraad, han havde tilovers. Men isteden for at benytte sig af Leiligheden for at udbringe sine Vare til heieste Priis, forbeholdt han det for de meest Trængende og Nedlidende i sit Naboelaug, til hvem han solgte det ud i Skieppe- og Fierdingkarviis, og meget under den Priis, han ellers kunde have faaet. En Gierning, saa ædel som den, fortiende Belønning, og fik den. Hans Majestet Kongen har benaaet det ham med en Sølv-Medaille, som er bleven ham til

N 2

(*) Suhms Fortale til Christ. 3. Historie.

tilsendt ved et Brev fra Hans Kongelige Høihed Arveprindsen, og overleveret ham i en høitidelig Forsamling af Stedets Amtmand.

For at belønne Biskop Svanes Hengivenhed for Kongehuset, og det kielke Mod, han havde viist i at befordre Genevoldsregieringen, gav Friderik den Tredie ham Godserne Svanholm i Sieland og Sundfiord i Norge, og lovede ham, at han i Besynderlighed vilde antage sig baade ham og hans Slægt. Efter Svanes Død tilfaldt Godset Svanholm hans Søn. Den unge Svane, som var en ivrig Jæger, glemdede engang i sin Jagthede Grændserne mellem sin og Kongens Bildbane, blev funden, og opbragt af Jagtbetienterne. Forseelsen kunde ikke nægtes, og Loven var haard. Men Christian den Femte erindrede sig hans Faders Fortienester. „Det er ingen „Under,“ svarede han, da Jagtbetienterne klagede, „det har Svane Lov til, han er vores Jægermester.“ Han lod siden hans Bestalling udfærdige fra en ældere Dato. (*)

En fattig Karl, Nyberg, fra Jylland, reisde til Kiøbenhavn, for at søge Levebrød. Paa Veien traf han ind paa Gaarden Svanholm, som da eiedes af

(*) Pontopp. *Annal.* Tom. I. *Svergs Siæl.* Clerestie.

af en Ahrensdorf. Uagtet Ahrensdorf ei kiendte ham, tog han dog vel imod ham, og da han hørde hvad Hensigten var af hans Reise, raadde han ham at søge Leilighed til at tale med Kong Friderik den Fierde selv, og forklare sit Anliggende. Nyborg var høi og velffabt, havde lært at regne og skrive vel, og forstod desuden lidet af Musiken; saadanne Folk søgde denne Konge ud til sine smaae Hofberiente. Dette vidste Ahrensdorf, og derpaa var det, han grundede sit Raad. Men paa det at Nyborg kunde lade sig see anstændig hos Kongen, gav han ham ei alene Penge til Reisen, men endog til bedre Klæder, og hvad han videre behøvede. Nyborg tog imod denne godgjørende Mands Belgierninger, og fulgte hans Raad. Alting gik efter Ønske. Kongen saae ham, yndede ham, tog ham i sin Tjeneste, og da han en Tidlang havde opført sig vel der, blev han befordret til en Betiening i Kiøbenhavn, som passede sig for hans Stand og Bequemmelighed. Medens Lykken saaledes fæiede Nyborg, trykte den Ahrensdorf, eller rettere, han trykte sig selv, ikke ved Ødselhed eller Laster, men ved en Grille. Han havde faaet i Sinde, at lade alle sine Marker indhegne med Steengierder. Han drev det og saa vidt, som endnu sees der paa Stebet; thi der skal ikke være mange saadanne Steendiger meer i Landet. Men saa nyttigt som dette var for Eiendommen, saa skadeligt blev det for ham selv. Han satte til alt, hvad han eiede, maatte tilfidsst sælge Gaarden af Trang, og beholdt neppe det Allernødvendigste tilbage. Den forarmede

Mand finder sielden Venner. Ahrensdorf fandt dem ei heller, end ikke blandt sine egne. Fattig var han; forladt blev han, leed Nød, og truedes med en kummerlig Alderdom. Da Nyborg hørde dette, opsøgte han sin trængende Belgierer, tilbød ham sit Huus og sit Bord, gav ham anstændig Ophold hos sig saa længe han levede, og hæderlig Begravelse, da han døde. (*)

En norsk Bonde, Ole Haudejurg, som boede i Eggen ved Kongsberg, havde arbeidet sig frem fra Fattigdom til anseelig Velstand, først ved at gaae til Haande ved Selvverket, og siden ved Vindskibelig-
hed i flere Næringsveie. Myntmesteren Møller, en Mand af adskillige gode Egenstaber, havde ophiulpet ham meget, og gjort ham mange Tjenester til hans Nærings Befordring. Noget Tid derefter skeede en Angivelse over en Deel af Betienterne ved Selvverket. Der blev sat en Inquisition-Commission til at undersøge. Møller, som i visse Deele, uden Tvivl, havde forset sig, blev indviklet med i Sagerne. Der kom Adskilligt frem, som han ei kunde rede sig ud af. Han blev sat i Fængsel, og dømt paa Ære og Belfærd.

Medens han sad i Fængslet, og man spaaede ham kun slet, mældte Ole Haudejurg sig ved Fængslet, og begierede at tale med Møller. Paa hans indstændige Begiering blev det ham omsider bevilget,
dog

(*) Fortælling.

dog saaledes, at een af Commissarierne skulde være overværende, for at paasee, at intet skeede, som ikke burde. Da Bonden kom ind, bevidnede han paa en rørende Maade sin Medlidenhed for den ullykkelige Mand, og, efter at han havde takket ham for de mange forhen beviste Belgieruinger, spurgde han til sidst den tilstedeværende Commissair, om ei Penge kunde redde ham, da han i saa Fald vilde give alt hvad han eiede, som han vurderede paa nogle tusende Rigsdaler. Svaret blev: at Penge kunde aldeles ei komme her i Betragtning. Ole Haudejur hørde det bedrøvet, og bevidnede med grædende Taarer, i det han gik ud, at intet skulde være ham kiere, end at bortgive den sidste Skilling, han eiede, for at redde sin Belgierer. Denne Mand skal siden være afsmaltet, og hans Skilderie eftersøgt af mange.

Hagen Iversen, en tapper Normand, bekendt under Navn af Hagen Jarl, havde forladt Norge af Misfornøielse, og søgt Tjeneste hos Svend Estridsen. Denne Konge, som ærede Dyd og Manddom, havde sat ham til sin Landværnsmand, det var: til at holde omsværmende Seerevære borte fra Kysterne, hvilket i de Tider var et vigtigt og agtet Embede.

Imidlertid viisde Hagen ved en vis Leilighed en Ubefindighed, som under en mindre sagtmodig Konge maaskee vilde have kostet ham hans Liv. Men da

Svend Estridsen ikke fandt noget Nædrigt deri, gav han ham alene sin Affkeerd og lod ham reise ubehindret bort. Hagen drog da tilbage til Norge, hvor han forligde sig med Harald Haardraade, blev Greve og en mægtig Mand. Nogen Tid derefter bleve Kongerne Harald og Svend eenige om at mede hinanden i en Hovedtrefning. De havde længe været ueenige. Tiden kom; de mødtes under Halland; Striden varede en heel Nat igiennem; endelig tabde Svend. Hans eget Skib blev bestaget; han maatte kaste sig i en Baad, og benyttte sig af Nattens Dunkelhed, for at komme i Sikkerhed. Rundt om de stridende Skibshære krydsede Hagen Jarl, for at opsnappe de Flygtende. Svend stødte an paa de Skibe, han anførde, og stod i Fare for at blive fangen. Da han mærkede dette, roede han lige til, gav sig et andet Navn, og spurgde efter Hagen Jarl. Saa snart Hagen saae ham, kiendte han ham af Skabning og Stemme. Men han erindrede i samme Dieblif alt det Gode, han havde beviist ham tilførn; og, for at vise Giengield nu, da det stod i hans Magt, lod han sig ei mærke med, at det var Kongen. Han sagde alene for sine Folk, at det var en Mand, der havde fortient Godt af ham, og befalede to af sine troe Tjenere, at stige i Baaden, geleide ham til Landet, og naar de kom der, skulde de føre ham hen til en formuende Bonde af hans Bekiendtskab, og bede ham drage Omsorg for denne Fremmede, og skaffe ham Besor dring hvorhen han forlangde. Her saae da den uhyfkelige Konge Frukten af Velgierninger, beviist mod en
 Kiens

fiensom Mand. Alting gik efter Duffe. Hagens Tienere efterkom deres Herres Befaling paa det næste; Bonden var tienskfærdig mod den, Hagen kaldte sin Ven; og Svend Estridsen kom i Sikkerhed tilbage til Danmark. Hagens Edelmodighed blev siden bekiendt, og ophøiet i Heltenes Væretaler over al den Tapperhed, som i Slaget var viist. (*)

En vis Bondekarl i Jylland havde laant det mæeste af sin sammensparede og ved Flid erhvervede Formue til sin Præst. Pengene havde staaet i adskillige Aar, uden at han enten havde krævet eller faaet Renter. Præsten døde; Boet kom under Skifteret, og Bonden blev indkaldt for at tage imod det, han havde tilgode. Man bød ham Capital og Renter. Men, da han havde faaet Capitalen, udleverede han strax Gieldsbrevet, og lod Renterne blive tilbage. Man vilde formaae ham til at tage imod det, som tilkom ham med saa megen Ret. „Nei,“ sagde han, „Børnene af vor salige Præst skal have dem: skalde jeg vel tage Renter af en Mand, der har lært mig saa meget Godt.“

Et Svæslag, som den brave Admiral Herluf Trolle holdt med de Svenske ved de pommerske Kyster,

N 5

(*) Hvitfeldts Krønike 1ste Deel. Sn. Sturl. Norske Kron.

ster, blev han saaret baade i en Arm og i et Been, men desuagtet blev han dog, saa længe Heden varede, paa Dækket, fordulgte sine Saar, paa det at hans Folk ei skulde tabe Modet, og blev ved at befale som før. Da Slaget var forbi, og man skulde tænke paa at sørge for de Saarede, lod han Feltstikarerne paa Skibet først gaae omkring og forbinde alle de Officerer og Matroser, som han troede at være blevne meer kvæstede end han selv, og da dette var forbi, lod han først eftersee sine egne Saar. Disse vare dog ikke ubetydelige. De forvoldte, at han strax maatte forlade Floden, og døde tre Uger derefter. (*)

Claus Bedel, som i Begyndelsen af dette Aarhundred var Sognepræst til Munkboe i Fyen, givtede sig med sin Formands gamle Enke, som sad med mange Børn i stor Gield. Han havde selv nogen Formue, erhvervede ved sin og sin Kones forænedes Flid endnu meer, saa at han tilsidst blev en rig Mand. Imidlertid sørgede han og med en besynderlig Omhu for sine Stedbørns Opdragelse, holdt Sønnenne til Studeringer, og stræbde for deres Befordring; fik Dottrene givet med skikkelige Præster, og udstyrede dem hæderlig. Efter tredive Aars Ægteskab døde Moderen i en høj Alder. Disse Bedels Stedbørn bleve nu kaldte til Skifte, for at tage Arv. Deres Stedfader

(*) Resens Krønike.

fader vilde og deele redeligen med dem; men de tillode ham det ikke. De vare alle som een eenige om, at det var ham, de havde at takke for alting, at han havde sørget for dem, bedre end deres egen Fader havde formaaet, og at de altsaa ei burde betage ham eller hans Børn af et andet Egteffab det, han, meest ved egen Flid og Stræbsomhed, havde erhvervet. Vedel beholdt derved Bøet alene, og Stedbørnene modtog kun en Gave, som han tillagde enhver af dem, og overtalede dem til, ei at undslaae sig for. (*)

Friderik den Femte var i Aaret 1750 tilstede paa Amager, for at skulle see Prøver med de opfundne hurtige Skud af en dertil nylig forfærdiget Kanon. Den første Prøve lykkedes; men da man begyndte med den anden, kom ved Uforsigtighed eller Vanhæld Ild i den tillavede Ladning. Ilden greb om sig i Nærheden, og antændte to Fade Krud, som tilligemed 62 Bomber sprang i Luften. Adskillige Følk bleve kvæstede ved den Leilighed. Kongen selv var i den dødsfarligste Fare, men undgik dog dermed, at han fik nogle Krudpletter i Ansigtet og paa Hænderne. Ved dette rædsomme Syn stod Opfinderen, som havde foranlediget disse Prøver og bedet om Kongens Nærværelse, saa forfærdet og bedrøvet tillige, at han ei vidste, hvad han enten torde sige eller gøre.

(*) Manuscript.

giøre. Da Kongen mærkede dette, og saae tillige Fæ-
ren forbi, gif han til ham, tiltalede ham med sin
sædvanlige Mildhed, opmuntrede ham til at fatte
Mod igien, og lovede at ville en anden Gang tage
disse konstige Svælder i Diesyn. (*)

(*) Abregé de l'histoire du Nord, pr. Lacombe. Bas-
dens Aurlisning til Statshistorien.

Ret.

Retfærdighed.

Ved at nævne Retfærdighed, falder Begrebet, det udtrykkeligt, let i Tankerne. Den Retfærdige ser paa hvad der er Ret, hvad han er andre, og hvad andre ere hinanden indbyrdes skyldige, baade efter Naturens og Statens Love; selv at iagttage dette, og, ifald han har Magten i Haanden, da at tilholde andre, at gjøre det samme; det er hans Hovedsag; dertil er han altid færdig.

En retfærdig Mand er sin egen Dommer. Kunde han vinde endog den betydeligste Fordeel, naar Staten eller Medmennesker, skulde derved fornærmedes, vil han ikke; thi den Gøvinst, som grundes paa Fornærmelser, anser han for nedrig. Kunde han naae et nok saa kiert Diemeed, men Midlerne vare ulovlige, skiont forborgne, vil han ikke; thi Love ere ham hellige, og andres Rettigheder ham vigtige som hans egne.

Sidder den retfærdige Mand paa Tronen eller Domstolen, da haandhæves Lovene med Kraft, og enhver er sikker paa sin Ret. Da lønnes Fortienester: da straffes Forbrydelser, uden at enten Yndest, Partiskhed eller utidig Estergivenhed blander sig deri.

Det er ikke sagt, at den, som strengt haandhæver Lovene, derfor er haard. Han kan ynkes over Forbryderen, og beklage ham, men skaane ham kan han ikke; thi, at vise Naade i Uret, er at styrke Uret og øve en virkelig Ubarmhiertighed.

Srevens Feide førde Peder Skram den danske Flode. Landet havde i nogen Tid ingen vis Konge; thi Friderik den Første var død, Stænderne kunde

kunde ei blive eenige om at vælge Christian den Tredie, og Christian den Anden gjorde Fordring paa Tronen. Imidlertid vaagede Peder Skram mod Landets Fiender, og inddrev Brandskatter hvor han kunde. Disse inddrevne Penge beholdt han ei for sig, i hvor god Leilighed han havde dertil; han troede, at alt, hvad han oppebar, var Statens, aflagde efterhaanden nesiagtigt Regnskab derfor, og vilde ei, som mange andre paa den Tid, benytte sig af den da almindelige Forstyrrelse, for at berige sig selv. (*)

Præsten i Boeslunde, Herr Jochum (*), som var saa vel yndet af de Svenske i Krigen Tid, sit ved den Leilighed adskilligt, enten til Foræring eller for godt Kiøb, af hvad de havde plyndret i Egnen der omkring, fornemlig Bøger; thi disse kunde de Svenske ei saa let sælge, som andre Vare. Alt, hvad han saaledes fik enten foræret eller for Penge, lagde han hen i sit Giemme, og bevogtede vel; men da Krigen var til Ende, forfattede han en Fortegnelse derover, lod den bekiendtgjøre, og indkaldte Eiermændene til at afhente hver sit.

I Aalborg tændtes 1663 en stor Ildbrand. Den lagde mange Huuse i Aske; og de uheldige Folk,

(*) Kiøbenhavnske Selskabs Skrifter, 2den Deel.

(**) see Pag 331.

Folk, hvis Eiendomme enten allerede brændte, eller stode i Fare, løbe da omkring i den Forvirring, som ved saadan Veilighed er almindelig. Der fortælles, at een af Byens Kiøbmænd, som var bekiendt for en redelig Mand, gik ud, da han saae Ilden i sin Naboes Huus, lagde sin Vægt og sit Allenmaal paa Gaden, og sagde: „Har jeg brugt dette med Uret, „ eller fornærmet nogen, da fortære Ilden mit Huus; „ men har jeg handlet som en ærlig Mand, da vil „ jeg bede Gud bevare det.“ Ilden standsede, og hans Huus blev uskadt. Det er just ingen nødvendig Følge, at her skeede et Mirakel, ikke heller var saadant et Ønske altid et Beviis. Imidlertid fortæner dog en Tildragelse, som denne, altid nogen Opmærksomhed; og Mandens Udsærd og hans Sinds Kølighed synes at vidne om en Frimodighed, der neppe har Sted hos en ond Samvittighed. (*)

Biskop Borneman havde stiftet et Stipendium for en Student, som studerede Theologier. Hans Steenbuk, af Bornemans Slægt, havde nydt det i fire Aar til sin udenlands Reise. I Stiftelsesbrevet var fastsat, at den, som oppebar Pengene, maatte paa sine Reiser ei opholde sig andensteds end i de Lande, hvor den rene lutherske Religion alene blev offentlig lært; men Steenbuk havde ei efterkommet denne Artikel, enten fordi han ei havde vidst den, eller ikke havde

(*) Poutopp. Annal. Tom. 4.

havde agtet den; og havde opholdt sig, dog kun i en kort Tid, i Italien og Holland. Da han nu var kommen tilbage, havde, faaet Embede og Formue, gjorde han sig Betænkninger over, baade at han havde oppebaaret Stipendiet uden at være trængende dertil, saavel som og over det, at han ei nøiagtig havde efterlevet Stifterens Billie. Han beregnede da, hvor meget han i de fire Aar havde hævet, og lagde det altsammen til Stipendiets Hovedstoel. (*)

Eginus var Bisp i Lund i Begyndelsen af Christendommens Udbredelse i Norden. Han var en dydig, arbeidsom og fornuftig Mand. Han reisde omkring og prædikede Christendommen, førnemlig i Blegind og paa Bornholm, og hvor han kom, erhvervede han sig Yndest for sin Betsalenhed og sine gode Handlinger. Mange Hedninge hørde hans Lærdomme af Høiagtelse for ham. De lodde sig overbevise, nedsløge deres Afguder, bleve Christne, og som Christne ham meget hengivne. Engang samlede nogle af dem alt det beste og kostbareste, de eiede, bragde det til Eginus, og bade ham tage derimod. Men Eginus kunde see en Skat, uden at fristes. Han undskyldte sig for at tage endog det allermindste deraf, men bad dem, at de vilde anvende, hvad de havde tilovers, til at opbygge Kirker, at hielpe deres Fatige, og fiske de fangne Christne ud fra Hedningenes

(*) Hofmans Søndager, Tom. I.

nes Magt. Dette fandt han at være nødvendigst, og dertil troede han at de, som Christne, vare forbundne til at opoffre, hvad de kunde undvære. (*)

Nusserne faldt i Aaret 1558 ind i Liefland og Estland, og plagede Indbyggerne. Christian den Tredie havde nogen Tid tilforn faaet Fæstningen Kolka der i Landet i Besiddelse, og sat Christopher Mönikhusen til Commandant. Den tydske Orden eiede Revel og nogle flere Stæder der omkring. Mönikhusen benyttede sig af den Angest, som Borgerne i Revel og flere vare i, og overtalede dem til at kaste sig under dansk Skjts; de vare villige dertil; Mönikhusen toa Byen i Besiddelse, lod Besætningen sværge Kong Christian, og forsvarede den et heelt Aar. Alt dette skeede Kongen uafvidende; men Mönikhusen troede, at han ei burde forsømme saa god en Leilighed til at udvide sin Konges Eiendomme. Da Ordensmesteren for den tydske Orden fik det at vide, sendte han en Gesandt til Christian den Tredie, og udbad sig, at Slottet og Byen, som i Nøden vare ham frafaldne, maatte gives ham tilbage. Eiendommen var ei ubetydelig, og Christian kunde beraabe sig paa stærkere Kættighed, end Erobreren i Almindelighed bruger. Men han vilde ei udvide sin Magt paa en fortrøkt Naboes Bekostning. Han svarede: „at de
Lande,

(*) Pontopp. Annal. Tom. I.

Land, Gud havde givet ham, vare ham nok; at han ønskede kun at bestyre dem vel, og vilde langt fra ikke benytte sig af andres Usmagt, for at vinde det, ham ei tilkom. " Mønikhusen fik Befaling, at give det altsammen tilbage. (*)

Baldemar den Store blev af Keiseren indbudt til en Samtale i Egnen ved Mek, og drog derud med et talrigt Følge af væbnede Folk. Efter at have opholdt sig der i nogen Tid, begyndte hans Folk at savne Foring for deres Heste, og kunde intet faae at lise. Baldemar beklagede sig derover for Keiseren, og bad ham være sig behjelpelig i den nærværende Trang. Keiseren sagde da: at det hele omliggende Land stod ham aabent, at han med frie Haand kunde tage, hvor og saa meget, han vilde. „Nei!“ svarede Baldemar, „jeg er Konge, men ingen Røver. „Det anstaaer mig ikke, at udøve det i et fremmed Land, „som jeg kalder Uret i mit eget.“ De tydske Fyrster, som hørde dette, forundrede sig derover, og prisede det Land lykkeligt, der styredes af saa retfærdig en Konge. (**)

Beleiringen for Malmø 1535 viisde en Rytter Niels Kunke af den danske Armee ved adskillige Leiligheds

(*) Hvitf. 2den Deel. Cragii Ann. Holb. Danm. Hist. 2den Deel.

(**) Saxo 14de Bog.

Veiligheder Prøver paa Tapperhed og Mod. Thyge Krabbe, een af Feltherrerne, saae dem, og kiendte dem værdige til vigtige Belønninger. Han lod da Niels Kunke kalde frem, opregnede hans Fortienester, slog ham i hele Hærens Paashn til Ridder, og det under saadanne Høitideligheder, som han syntes meest opmuntrende for Mængden. Nogle Dage derefter foresaldt en anden Trefning. Den nye Ridder var der tilstede, men mindre tapper end før. Længe før Faren nærmede sig, sandt han for godt at sætte sin Person i Sikkerhed, og tog Flugten. Krabbe lod ham nu igien kalde frem, udraabde offentlig hans Banære, og fratog ham sin ridderlige Værdighed lige saa høitideligen, som han før havde tillagt ham den. (*)

Knud, Erik Siegods Søn, som var Hertug i Slesvig, lod engang gribe en Deel Røvere, som soere omkring og plyndrede i Hertugdømmet. Da de bleve førte for ham, traade een af dem frem og fortælte, at han var af Hertugens Slægt, og haabede derfor at undtages fra de andre. Knud, som var vant til at demme efter Retfærdighed uden Hensigt til Personer, svarede ham: „at intet kunde fritage ham fra Lovene, men, saasom han var af saa hei Byrd, vilde han og vise ham høiere Værd end hans Medskyldige.“ Disse blive henrettede; ham lod han ophænge i en Skibsmast. (**)

(*) Cragii Annal. Hvitfeldts Krønike, Tom. 2.

(**) Hvitfeldts Krønike, Tom. 1.

Kong Knud den Store bekrigede Engeland. Han var lykkelig i sit Foretagende, og blev tilsidst udraabt til Konge over hele Engeland. En Deel af Engælænderne havde selv hiulpet dertil, men ved de skammeligste Forræderier mod deres egen Konge, og uden Knuds Anmodning. Disse ventede sig nu rige Belsønninger af den nye Regent. Men Knud ansaae dem som Forrædere, foragtede dem, og straffede dem. Eadrik Streon, Hovedmanden for dem, lod han omkomme, og hans døde Legeme kaste over Londons Mure, hvor det til Skam og Advarsel blev liggende ubegravet. (*)

Samme Konge udgav en Gaardsret, der fastsatte Straffer for adskillige Forbrydelser. Han selv var den første, som af Overilelse overtraade den ved at myrde een af sine Tienere. Da Kongens Bredde var stillet, følede han sin Misgierning. Han lod da Retten sammenkalde, steg ned fra sin Trone, satte sig paa Jorden, forklarede selv sin Forbrydelse, og bød Retten at demme ham uden Persons Anseelse efter den Lov, han nylig havde givet. Dommerne, ligesaa forundrede over Kongens ædle Ydmygelse, som forlegne over det dem paalagte Embede, undskyldte sig derfor, og overlode til ham selv, at affige sin Dom. Kongen dømde sig da til at betale 360 Mark Sølv i Mandebod,

om=

(*) Holb. Danmarks Historie, Tom. I.

omendfkiønt den almindelige Straf ellers var kun 40 Mark. (*)

Det var fordum en Vane i Norden, at drage ud paa Søeroverie. Sædvane havde gjort det anseet som en lovlig ja endog en ærefuld Forretning for de Tappreste og Unseeligste, endog for Kongernes Søner. Norge havde denne grimme Skik tilfælles med de andre nordiske Folk; men den var bleven særdeles almindelig efter Oluf Tryggvases Død, og dertil hjalp Landets da værende Tilstand ikke lidet. Da Oluf Tryggvase var bleven dræbt eller forjaget i et Søeslag i Østersøen, havde Kong Svend af Danmark, Kong Oluf Fynske af Sverrig, og Erik Jarl af Norge, deelt Landet imellem sig. Foruden sin egen Deel havde Erik Jarl faaet en Deel af Svends i Forlehning. Oluf af Sverrig havde sat Hagen Jarl, Eriks Broder, over sit. De udenrigs Konger havde ikke agtet meget paa Norge; thi enhver af dem havde nok med sit eget at bestille. Erik og Hagen Jarl vare da egentlig de, der havde ingen Riger, og for at vedligeholde og forsøge sig en Unseelse, som de ei havde en almindelig bifaldt Udkomst til, havde Regjeringen været svag, og til Utide estergivende. Landets Indbyggere havde gjort, hvad de vilde, ustraffet, og Søeroveriet var været saaledes, at de, som før havde øvet sig paa at røve paa fremmede Kyster,

(*) Holb. Danm. Historie.

ster, røvede nu i Landet selv. Christendommen var ei endnu bleven rodfæstet nok til at udrydde Baner, der vare saa herskende. En Fordeel, der faldt i Dinene, var meere lokkende for Mængden, end en unlig prædiket Religionslære. I saadan en Tilstand var Norge, da Oluf den Hellige, en Prinds af norsk Kongeblod, kom tilbage til sit fædrene Rige, og blev der valgt til Konge, først af nogle saa, siden saagodtsom af alle. Oluf, som var en Mand, der sølede Religion og Pligter, kunde ikke ansee med Lige-gholdighed saa almindelig en Vold. Han gav skarpe Love derimod, og straffede uden Persons Anseelse Voldsmanden, i hvad Slægt og hvad Rang han end var af. Vel havde han jevnlige Exempler paa, at han derved paadrog sig mægtige Slægters Fiendskab; han kunde og forud see, at disses Fiendskab kunde blive, som det og blev, et Middel til at skille ham ved Kronen; men alt dette kunde ikke rokke hans Midtierhed i at haandhæve det Rette og forsvare den Fortrykte. Han vilde hellere i kort Tid regiere som Konge, end sidde paa Tronen og være stiltiende Vidne til Fortrængtes Raab og Forurettedes Sukke. (*)

Christian den Tredie var en Hader af al Slags Yppighed. Han klædte sig selv tarvelig, og saae gierne det samme hos sine Hofmand og de Fornemme i Landet. Desuagtet vilde ogsaa den Tid have

(*) Snorro Sturlesens Norske Krønike.

have sine overdrevne og kostbare Moder. Man saae Folk af Stand klædte i Dragter, der vare kun opfundne til Bekostning og Unytte. Blandt disse Dragter var et Slags Beenklæder saa viide og lange, at dertil alene kunde behøves Snefe Alen Silketoi. Dem fornemmelig kunde Kongen ei lide, fordi Udsælgheden her kiendtes paa en urimelig Maade. For at affkaffe dem, taledes han derfor først om dem med Foragt; siden gav han en Forordning ud derimod. Men man blev endnu ved at bære dem. Da gav han Befaling til nogle Betiente, at gaae omkring og skære dem i Stykker paa Kroppen, i hvem der endog bar dem. Nu blev Forordningen efterlevet. (*)

Tre unge Adelsmænd af de Frisers Slægt havde voldeligen overfaldet en anden ung Adelsmand, Peder Skram, paa Biborg Gade, havde alle tre paa een Gang angrebet ham, skiont han ingen Værge havde hos sig, og havde først afhugget ham den heire Haand, derefter iemlæstet ham den venstre, og desuden mishandlet ham paa den uværdigste Maade med Hug og Slag. Den ene af disse tre Ubesindige dede noget derefter; de tvende andre bleve kaldte til Regnskab for deres Gierning. Sagen blev indstevnet for Herredagen i Kiøbenhavn; og Christian den Fierde, som den Tid var kun lidet over fiorten Aar, og endnu

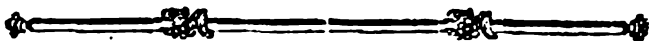
(*) Hvitfeldts Krønike. Cragii Annales.

ei havde antaget Regieringen, sad den Dag selv i Retten. Da Sagen var forklaret, og Beviserne ferte, begyndte en Deel af Rigsraaderne, som saae meere paa Personernes Stand og maaskee andre Forbindelser, end paa Forbrudelsen selv, at ville flette det over, og hendreie Straffen til den mildeste Side. Deels lode de sig mærke med, at der var ingen bestemt Straf for denne Forseelse; deels, at den, som nærmest kunde synes at anvendes her, var nu ikke meere passende for Tiderne og Personernes Stand. Christian, som hidtil havde hørt neie til, stod nu op og spurgde høit i Raadet, om der ikke fandtes noget Sted i Loven, hvor saadan Misgierning udtrykkeligen var nævnet og straffet. Cancelleren svarede Nei! „at der vel fandtes et Sted udi den skaanske Lov, at om en Træl begge Hænder bleve afhugne, da skulde derfor gieldes tre Mark Bøder og Skadegield til Husbonden;“ men neppe havde han sagt det, før andre af Rigsraaderne faldt ham ind i Talen, og forklarede med Iver, at det var en Lov skreven for Slaane og ei for Jylland, og skreven desuden paa en Tid, da der vare Trælle. „Skal da „en Træl i Slaane,“ brød den unge Konge ud med Hefstighed, „have større Ret, end en Adelsmand „i Jylland; og skulle rette og oprigtige Adelsmænd „ei have meer Dyd og Ære i Hiertet, end til at be- „gaae saa grov en Misgierning? De skal derfor „miste deres Ære,“ blev han ved, „og bøde de- „res tre Mark: det domme vi; og saaledes skal de, „som leve og staae for vores Dom, straffes; den, „som

„som det er, maae Gud dømme.“ Raadet taug, nogle af Forundring, andre af Undseelse. Ingen torde frembringe noget herimod; og Dommen blev affattet, som den unge Konge havde befalet. (*)

(*) Holbergs Danmarks Historie. Slanges Historie.

Trofasthed.

Foruden de Forbindtligheder, som Lovene paalægge os, ere der endnu andre, som vi selv ved frivilligt Samtykke, ved Løfter og visse Handlinger kan paadrage os; at efterkomme de første, er en Lydighed, Lovene fordre; at opfylde de sidste, er en Redelighed, en retskaffen Mand, om Love end aldrig høde det, dog holder sig forpligtet til; og ved at søle, vise og vedligeholde denne Redelighed, kiendes den Trofaste.

Trofasthed var et af de stærkeste og værdigste Træk i de gamle nordiske Folkes Hoved-Characteer. Ord og Forsikringer ansaae de som stærke Baaend. Vidner vare da ikke nødvendige for at bestyrke Troe og Love. Den, som svog endog et hemmeligt Løfte, blev anseet som Nidding, uværdig til at antages i hæderligt Selskab. Fremmede kiendte vore Forsædre som saadanne trofaste Folk, og ærede dem.

Ogsaa har denne National-Tænkemaade længe vedligeholdt sig i Norden; og det var at ønske, at den aldrig maatte tabe sig i dette konstlede Sprog og dette forstillede Væsen, vore fremmede Moder alt for ofte give Navn af sin Leveemaade. Svig bliver dog Svig, om den end forstikkes under nok saa smuk en Maske. Forstillelse opdages og foragtes. Men Ærlighed i Ordgang, og Trofasthed i Ord, det grundfæster Mandens Hæder; derved bliver han værdig Søn, omhyggelig Huusfader, retskaffen Ven.

Viking og Niorfve, tvende stridbare Normænd i de ældre Tider, lærde at kiende hinanden paa Søen og i Strid. Efter at de adskillige Gange havde

havde prøvet Styrke sammen, forligede de sig og svore hinanden Venſkab. Derpaa droge de til Norge og ſloge ſig til Rolighed. Niorſve var een af Smaa-Kongerne paa Upland; han givtede ſig med en Konges datter; Biking givtede ſig ogſaa; Niorſve gjorde ham til ſin Jarl, og derefter levede de hen i fortrolig Dmgang. Imidlertid avlede de hver paa ſin Side mange Børn. Diſſe Børn vorde op, bleve modige og ſtarke, men kunde ei forliges. I deres unge Aar bleve de allerede ueenige. Ueenigheden tiltog med Aarene, og vorde til ſaa uforſonligt et Had, at ſaa ſnart de havde forladt Forældrenes Huuſe, grebe de til Vaaben, og forfulgde og dræbde hinanden, hvor de mødtes. Medens Sønnerne ſaaledes ſværmede, levede Fædrene deſuagtet i deres forrige Fortrolighed. Det rørde dem vel, naar den ene hørde ſine Sønner dræbte af den andens; men Venſkabet, de havde tilsvoret hinanden, blev dem ſtedſe helligt. Tilſidſt havde de hver kun tvende Sønner tilovers. Biking frygtede da, at Niorſves Søn Jokul, den ſtarkeſte og uforſonligſte af dem alle, ſkulde vende ſit Had fra Sønnerne til Faderen. Han aabenbarede ſin Frygt for Niorſve; men Niorſve bad ham være rolig derfor, og forſikkrede ham, at, om ſaa ſkeede, vilde han glemme at han var Fader, og tage Vaaben mod ſin urolige Søn, for at beſkytte ſin Ven. (*)

Gres

(*) Schönlings Noſſke Hiſtorie, 1ſte Deel.

Gregorius Dagsen var een af de tappre Mænd, der fegtede for Kong Ingi i de store Uroligheder, der ofte forenede sig imod ham. Ingi kiendte Mandens Værd, og elskede ham heit. Da Slaget skulde holdes med Hagen Sigurdsen i Elven ved Kongehelle, overtalede Gregorius Kongen til at afholde sig fra Striden, fordi han var svag. Kongen søiede ham, og lagde ind med sit Skib ved en Øe, ikke langt derfra. Striden begyndte; der fegtedes tappert paa begge Sider. Omfider stødte Gregoriuses Skib paa Grund; Fienderne samlede sig om ham, og han kom i Fare. Da Ingi saa dette, kunde han ei længer holde sig tilbage, i hvor snig han end var. Han lagde ud, roede til, gav sig i Striden, og hjalp sin Ven at vinde. Nogen Tid efter kom Gregorius atter i Strid med Hagen. Han blev overvunden og faldt. Ingi var den Tid fraværende. Da Rngtet bragde ham Tidenden om Gregoriuses Død, græd han bitterlig derover, beklagede kun, at han ei havde været nærværende, for at deele Skiebne med ham, og sagde: at han strax vilde fare frem, og enten hevne sin Vens Død, eller selv døe. Sit Forsæt satte han i Verk, drog ud mod Hagen, men var uheldig. Hans Folk forløbe ham; Hagen blev ham for mægtig, og han blev dræbt. (*)

Svend Eriksen og Knud Magnusen strede om den danske Krone. De troede sig begge berettigede dertil,

(*) En. Sturl. Forfæi Norske Historie, 3die Deel.

dertil, og holdt et blodigt Slag ved Viborg i In-
land. Den unge Hertug Baldemar, som siden
blev den første Konge af dette Navn, var tilstede
i Svends Hær, og stred mod Knud, hvis Fader
havde dræbt hans. Med Baldemar fulgde en fortro-
lig Ven, Barcke, som han agtede høit. Da Sla-
get nu var næsten vundet, meest ved Baldemars Mod
og Overlæg, blev Barcke skilt fra ham. Han var
kommen ind imellem en heel Flok af Fienderne. Der
stod han alene, og hug omkring sig med sin Stridsøxe.
Da Baldemar blev ham vaer i denne Fare, reed han
til, aabnede sig Bei ind imellem Fienderne, og drev
dem tilside. Barcke havde kæmpet saa ivrig, at
Sveden var rundet ham ned i Øinene. Han slog
derfor blindt, og søgde ind paa Baldemar selv, fordi
han troede, at det var en nye Fiende. Men Bal-
demar stødte ham behændig Øren af Hænderne, bad
ham holde sig nær ind til Hesten, og førde ham, be-
skyttet ved sit Sværd, ud af den fiendtlige Hob. (*)

Udun, en Bonde paa Island, fik i Sinde
at gjøre en Andagtsreise til Rom. Disse Reiser vare
bekostelige, og Udun eiede ikke meget meer end det,
hvormed han kunde opholde sig selv og sin gamle
Moder hjemme. Deraf vilde han intet berøve hende,
paa det hun ei skulde lide Mangel. Han efterlod
hende det derfor altsammen, udregnede, at hun deri
havde

(*) Sæp 14de Bog.

havde nok for tre Aar, og inden den Tid lovede han at komme tilbage og sørge for hende som før. Derpaa reisde han til Svend Estridsen i Danmark, som den af de nordiske Konger, der var meest berømt af Goddædighed, og ventede at faae Understøtning af ham til at forthielpes sit gudelige Forsæt. Han fandt det, han søgte. Svend Estridsen tog venlig imod ham, og anherde hans Anliggende. Audun bragde en hvid grønlandsk Biørn med sig til at forære Kongen; det var uden Tvivl et sjældent Dyr her i Landet. Kongen yndede Gaven og Giveren, gav ham igien Reispenge til Bederlag, og Audun fortsatte sin Vej til Rom.

Nogen Tid efter kom Audun tilbage, men saa godtsom nøgen, og saa udtæret af Sygdom og Nød, at han med Møie kunde slæbe sig frem og kaste sig for Svend Estridsens Fødder. Kongen saa ham, kiendte ham, ynkedes over ham, og lod ham klæde og pleie ved Hoffet. Medens Audun nu opholdt sig her og blev fortrist, taledes Svend ofte selv med ham. Under disse Samtaler mærkede Kongen, at det var baade en klog og tillige retsindig Mand; saadanne Folk vare ham kiære; han foreslog ham derfor Tid efter anden, at blive i Danmark, og lovede at sørge for ham. Audun taltede lige saa ofte Kongen for sit Tilbud, men sagde tillige, at han længdes kun efter Island, og havde Aarsager, hvorfor han længdes. Endelig tilbød Kongen ham en meget betydelig Tieneste ved sit eget Hof. Auduns Svar blev endnu det samme som før. Kongen forundrede sig

sig

„derover, og spurgde: hvad der dog kunde bevæge ham til at nægte sig en Lykke, som han aldrig var i Stand til at naae paa Island? „Jo!“ blev Ausonius ved, „det vilde være mig en Glæde, at leve i i Hæder og Overflødighed ved dit Hof, og forlade min gamle Moder tiggefærdig i mit Fædreland. Tiden er nu forbi, da jeg lovede at komme tilbage, og nu er ventelig alt det, jeg efterlod hende, forsvundet.“ Kongen, som selv tænkte ædelt, havde ikke et Ord at sige derimod; men ansaae dette som endnu et Beviis paa en retskaffen Mand, lod ham paa Reise det Diæblif han forlangde det, og forærede ham, foruden andre kostbare Ting, endog det Skib, der bragte ham tilbage. (*)

Egede gjorde i Aaret 1724 en Reise fra den ny-anlagte Colonie op mod de nordere Bugter i Grønland. Hans egentlige Hensigt var, at eftersee Bugten ved Nepisene, som efter nogle Grønlanderes Beretning skulde være rig paa Hvalfiske. Langs op med Strandsiden boede Grønlandere i de sædvanlige Hytter. Egede og hans Selskab besøgte mange af dem, og overtalede dem til at vise sig Bei fra Sted til andet. Men da de vare komne Nepisene paa fire Mile nær, vilde ingen Grønlander følge dem længere. De sagde: at længere end hertil havde ingen af dem endnu vovet sig, og lagde til, at det var unyttigt, at ville tænke paa at naae Nepisene, siden

(*) Torf. Hist. Nørv. Tom. 2.

siden den øvrige Bei dertil var aldeles ubeboet og belagt med Is. Egede, som paa sine grønlandske Reiser var vant til Hindringer og Fazer, vilde nedig afftaaе fra sit Forsæt nu, han var Stedet saa nær. Han besluttede da, at fortsætte Reisen, og spurgde, om der da slet ingen boede Norden for dem. Slet ingen, svarede de ham, uden en gammelagtig Mand, som for nogen Tid siden var flyttet ud fra dem, og havde anlagt sin Hytte paa et eensomt Sted, henved en Miil længere mod Nord. Da Egede herde dette, fik han endelig een overtalt til at fere dem derhen. Da han kom der, forundrede han sig over, at denne Grønlander, uagtet den haarde Marsens Tid, havde faaet i Sinde at boe alene blandt Is og Klipper. Han spurgde ham om Marsagen dertil. Grønlanderen svarede: „at i næste Sommer skulde han dee, det var ham spaaet af en klog Mand. Han vilde derfor anvende det korte Liv, han havde tilbage, paa at indsamle al den Forraad, han kunde, paa det at hans Kone maatte efter hans Død have noget til Ophold for sig og Børn. Derfor var han draget ud til et Sted, hvor Rensdyrene søgde, og hvor han kunde have Jagten i Roe for sig selv.“ Egede foreskillede ham, at man vilde kun kysse ham, at ingen uden Gud alene vidste et Menneffes Dødstime, og at han maaskee endnu længe kunde leve hos sin Kone og sine Børn. Grønlanderen blev saa glad derover, at han bød sig til at vise dem Bei, hvorhen og hvor langt de vilde. Men Storm, Sneе og Is hindrede dem at komme videre. De maatte reise tilbage til

til Colonien. Hvad der siden hændtes denne trofaste Huusfader, veed man ikke. (*)

Bermund var Konge i Danmark, og havde givet sin Søn med Frovins, Statholderens, Datter i Slesvig. Atisle, Konge i Sverrig, og modig Kriger, anfaldt Frovin, fik Overhaand, dræbde ham, og drog derefter tilbage til Sverrig. Bermund satte strax Frovins Sønner i deres Faders Sted. Atisle blev vred derover, besluttede et Angreb mod Danmark, og gjorde store Tilberedelser til dette Tog. Da Kette, een af Frovins Sønner, fik det at vide, sendte han den Tapperste af sine Stridsmænd, Folke, til Bermund, for at forkynde ham denne Tidende. Folke kom til Kongen i Jellinge, som han der sad til Bords. Da han havde mældt, hvad der var paa Færde, og derhos forsikket sin troe Tjeneste, bed Kongen ham sidde hos; men Folke undskyldte sig med, at han ei havde Tid. Kongen vilde dog ei, at han maatte reise bort uden at have nydt nogen Forfriskning, rakde ham derfor selv et Guldbeger, bed ham drikke og derefter giemme Begeret, for at kunne bruge det paa Veien. En Foræring af en Konges Haand var for de Tidens Helte et sandt Hæderstegn, som alle satte Priis paa. Folke blev saa fornøiet derover, og tillige saa rørt af den Venlighed, hvormed det blev ham

(*) Egedes Missions-Historie.

ham givet i Hænde, at han forsikkrede, at før han i Bermunds Tieneste skulde vende Ryggen til Fienden, skulde han før drikke saa meget af sit Blod, som han nu drak ud af Begeret.

Kort efter kom Atisle med sin Hær. De Danske droge imod ham. Folke var deriblandt; og da det kom til Feltslag, viisde han der i Gierning det, han havde lovet. Han slog for Fode, banede sig Wei til Atisle selv, som, efter at have saaet adskillige Saar, maatte tage Flugten med sin ganske Hær, og undkom neppe med Livet.

Folke vilde have forfulgt, men under Striden var han bleven saa saaret og udmattet, at han maatte blive tilbage paa Pladsen, og vansmægtede tilsidst saaledes af Hede og Tørst, at han tog sin Hielm, lod sit Blod slyde deri, og drak det. I det samme kom Bermund til, saae det, prisede ham, og sagde, at han troligen havde holdt sit Løfte. „Ja,“ svarede Folke, „hvad man dierveligen lover, skal man troligen holde.“ (*)

Kong Hagen Hagensen havde lovet Kong Christopher den Første af Danmark, at komme ham til Hielp mod hans Fiender, naar han forlangde det. Christopher blev indviklet i en betydelig Trette med den urolige og trodsige Erkebisp Jacob Erlandsen. Erkebispen havde et stort Anhang. Han stræbde

endnu

(*) Saxo 4de Bog.

endnu at gjøre det større ved at opægge Hertug Birger af Sverrig og flere til at gribe til Waaben. Riget truedes nu med Krig og Farer. Christopher fandt det da nødvendigt, at styrke sit Parti, og sendte derfor Bud til Kong Hagen, for at minde ham om det givne Løfte. Hagen hørde neppe Løfte nævne, før han var færdig, og væbnede sin Flode. Nogle af Raadet syntes, at Kongen gierne kunde undskynde sig for at tage Deel i en Krig, hvoraf han ingen Nytte kunde vente sig; men Hagen ansaae sit Løfte alt for helligt til at bryde det, og førde sin Flode ud.

Medens han var underveis, døde Kong Christopher. Evende danske Riddere droge ham imøde, deels for at forkynde ham Dødsfaldet, deels for at udbede sig hans Hielp for Riget. De, som før havde villet fraraade Toget, mældte sig nu igien, og foreskillede, at nu var al Forbindtlighed hævet, og nu var der intet, der hindrede dem fra at vende tilbage. Men endnu saae Hagen ikke sit Løfte opfyldt. Han eftertænkte det nøiere, troede at det var ikke Christopher alene, men Riget, forestillet i Christophers Person, han havde forsikkret sin Hielp. Han vedblev derfor sin Bestutning, og fortsatte Reisen til Kiøbenhavn. Men, før han ankom, vare Stridighederne forligte. Hagens Reise naaede da ei egentlig sin Hensigt, men den bliver dog et mærkeligt Beviis paa denne Konges Trofasthed, der havde giort sig det til en Lov, aldrig at svige sit Ord. (*)

(*) Sn. Sturl.

Saa uefterrettlig, som Kong Erik af Pommern var i sin Regiering, saa ustadig var han og i sit Ægteskab. Hans Dronning Philippa, som var eet af den Tids værdigste og kielleste Fruentimmer, var dog ikke i hans Dine saa stor, som hun fortiende at være. Han omgiffes hende med Koldfindighed, og elskede andre Fruentimmer. Ikke desmindre var hun ham stedse hengiven, og gjorde alt hvad der stod i hendes Magt, for at han skulde sidde med Ære paa Tronen, og være yndet af Folket. Erik havde engang ladet slaae slet Mynt; Folket var misforneiet dermed, og taledede ilde om Kongen. Da Dronningen i hans Fraværelse fik det at høre, skul hun have samlet sammen alt det Sølvstøi, hun eiede, og hemmeligen ladet slaae bedre Mynt deraf; hvilken, da den kom ud, og man ei vidste andet end det var en Foranstaltning af Kongen selv, formildede Folkets Domme, og gjorde det roligt.

En anden Handling, der viisde hende baade som trofast Gemal og kiel Dronning, har gjort hendes Navn ikke mindre berømmeligt. Kiebenhavn var i Fare; de vendiske Stæder havde udrustet en Flode paa 260 velbemandede Skibe, og lagt sig for Bnen; Erik havde vel seiet nogle Anstalter til at hindre Angrebet, men, da det kom til Yderlighed, forlod han Bnen. Philippa, som blev tilbage, tog Mod til sig, opmuntrede Borgerne til tapper Modstand, og lod seie saadanne Foranstaltninger, at den fiendelige Flode blev drevet tilbage, og maatte gaae bort med uforrettet Sag. Da Fienden var borte, lod hun

Krigs-

Krigsfolket og Borgerne forsamle til Slottet, takkede dem for deres troe Tjeneste, gav dem et Giestebud, og lovede at anbefale dem for hendes Herre.

De vendiske Stæder havde nu prøvet en ordentlig Fride, og den var mislykket. Paa nogen Maade syntes de dog, at de maatte benytte sig af den Veilighed, Eriks sare Regiering gav, for at aiere sig Fordeele paa Danmarks Bekostning. Til den Ende begyndte de nu med at røve i Søen og plyndre paa Kysterne. Erik bekymrede sig ikke meget derom; Philippa derimod lod Aaret efter Belciringen, en gang da Erik var i Sverrig, udruste nogle Skibe, fer at giøre Fienden Uforæk, og sendte dem ud mod Stralsund. Hensigten var god; og formodentlig opmuntredes Dronningen dertil enten af den forrige Lykke, eller maaskee fordi en beqvem Veilighed kan have viist sig til at svække Søereverne, hvilken Veilighed uden Opsættelse maatte gribes og forfølges. Men til Uheld vilde Udfaldet ei svare til Hensigten. De udsendte Skibe kom i en haard Strid. Lykken var dem imod, og de tabde Slaget. Da Erik fik det at here, blev han saa forbittret mod Dronningen, at han endog skal have slaget hende. Han bedemede Sagen efter Udfaldet, glemde hendes øvrige store Fortienester, og tænkte ikke paa, at af alt det, han selv hidtil i Regieringsager havde foretaget, var sielden, end ei det allermindste, lykket. Men Dronningen græmmede dette saa meget, at hun strax gif i et Kloster, og dede der Aaret efter. (*)

U a 3

Eleo:

(*) Hvitf. Krøn. Holb. Danm. Hist. 1ste Deel. Val. Maxim. Dan. Manuscript.

Cleonore Christine, en Datter af Christian den Fierde, blev, da hun var syv Aar gammel, efter Kongens hendes Faders Billie forlovet med Corfitz Ulfeld, en dansk Adelsmand og den Tid kongelig Kammerjunker. I hendes tolvte Aar blev hun begiært af en Fyrste af Sachsen. Denne Forbindelse var vel anseeligere; der meenes og, at Kongen nu forandrede sin Beslutning, og vuskede at bringe hende til at bryde sit første Løfte; og der skal have været mange andre, der søgde at overtale hende til det samme. Men, endskiønt dette Løfte i saa ung en Alder snarere var giort af andre paa hendes Begne, end af hende selv, havde hun dog efterhaanden, som Alderen og Skionsomheden tiltog, meer og meer samtykt det; og dette samtykte Løfte blev hende alt for vigtigt til, at hun vilde bryde det. Hun blev det tro, fuldbyrdede det, da hun var femten Aar, og ikke alene elskede, men endog ærede ham som Mand og Herre, saa længe han var til. Medens Christian den Fierde levede, var hendes Egteskab lykkeligt; thi Ulfeld var da i Anseelse, hans Misundere fik ikke Leilighed til at vove noget imod ham, og han selv var rolig, fordi hans Stolthed og naturlige Hidsigthed ei blev opirret. Men, saasnart denne Konge var død, begyndte hans Overmod at reise sig. Hans Fiender, baade de aabenbare og hemmelige, benyttede sig deraf, for at skade og styrte ham. Han tragede efter Hevn. For at naae den over enkelte Personer, var han ubesindig nok til at forgribe sig mod Staten selv. Alt dette drog ham fra eet Vanhæld til et andet, fra Land-

fing

Angtighed til Fængsel, fra Fængsel igien til Landfngtighed, saa at han tilsidst blev forfulgt fra eet Sted til et andet, var ingensteds sikker, og døde under sin Forfølgelse i ynkelige Omstændigheder. Eleonore Christine var, som Kongedatter, opfødt i Magelighed. Hun kunde, ved at have forblevet her i Landet fra Begyndelsen af, da Ulfeld flyede, have nydt denne Magelighed bestandig; men intet var hende kiert som dette: at deele Skiebne med sin Mand. Hun fulgte ham overalt, i Landfngtighed og i Fængsel, og vilde hellere opoffre alting, end forlade ham. Det hændte sig, at han engang var i Fare paa Veien, og maatte reise ukiendt under et fremmed Navn. For endog da at være hos ham og sørge for hans Bequemmelighed, tog hun Mandfolkelæder paa, fulgte ham, og besørgede endog selv hans Vask. En anden Gang, da Ulfeld i Sverrig var bleven mistænkt for en hemmelig Brevverling, hvorover den svenske Konge havde ladet nedsætte en Commission, for at undersøge Sagen, og han selv enten ikke kunde eller ikke vilde møde, men undskyldte sig med at være syg, traade hun frem i Rietten, og taledes med saa kiel en Hengivenhed for hendes Mand, at Commissionen frikiendte ham, og Kongen bifaldt Frikiendelsen.

Denne hendes Bestandighed i Egteffabs=Pligter undgielddte hun dyrt, endog efter Ulfelds Død, da hun maatte henbringe 23 Aar i et haardt Fængsel. Hun fortrød den dog ikke, i alt hvad hun endog derfor maatte lide, men ansaae det meget mere som en Trest i hendes Elendighed, at

hun havde iagttaget, hvad hun troede at skulde en Ægteemand.

Det kunde ikke nogensinde bevises, at hun havde Deel i nogle af de Anslag, Ulfeld var ubesindig og hevngierrig nok til at fatte mod sit Fædreneland. Ikke heller giver Historien nogen grundet Formodning om, at nogen Overeenstemmelse i saadanne Hensigter har været Grunden til hendes Eenighed med ham. Det lader meget meere til, at hun stedse lod sig lede af en Trofasthed, som hun havde vant sig til at ansee som Pligt. I det mindste kan man ei slutte andet af en kort Beskrivelse, hun i sine sidste Aar har opsat over sit Levnet, hvori hun stedse nævner sin Mand med Heiagtelse, og taler om sin Hengivenhed for ham, som om en Pligt. „Min salig Herre,“ siger hun blandt andet, „fandt for godt, at begive sig „med mig og Bern til Holland, hvilket gav Arled- „ning til vores følgende Tragoedie, og, Gud veed, „jeg var der imod, men som jeg altid estertænkde min „Pligt, fulgte jeg ham med tilbørlig Lydighed.“ Paa et andet Sted, hvor hun taler om, da hun sidste Gang saae sin Mand: „Min Herres sidste Af- „skeed med mig i Amsterdam vare disse Ord: Hun „haver levet med mig i Kierlighed, lidt med mig „i Taalmodighed, raadet mig i Vanskeligheder, „elstet mig i heieste Elendigheder; nu skilles vi „ad —; herpaa gav jeg ham et trofast Svar, med „vaade Dine og med en Mund, der talede af et „Hierte, som var fuldt af den Kierlighed, et Ægte- „skabsløfte, der ved saa mange Aars kierlige Om- „gang

„gang og prøvede Modgang var styrket, kunde afsted komme; og dermed hilfede vi hverandre den sidste Gang. —“ Og i et smukt Vers, hun har opsat om sin Modgang og Skiebne, finder man blandt andre disse Linier:

„Ei noget syntes tungt for Ægtekielighed.

„Trosfasthed er den Dyd, man ei bør blues ved.“

Eleonore Christine var Allers et Fruentimmer af usædvanlige Egenskaber. Naturen havde givet hende en ypperlig Forstand; hun selv gjorde sig Umage for at dyrke den ved Videnskaber. Endog efter at hun var givt, lod hun sig undervise og gjorde megen Fremgang saavel i det latinske, som det spanske og italienske Sprog. I de tvende sidste Sprog, som og i andre Videnskaber, gav hendes Mand hende Underviisning; thi ogsaa han foreenede mange Indsigter med en fin Forstand; og denne Lighed i Sindes Kræfter og fælles Agtelse for Kundskab var uden Tvivl det, der meget knyttede det stærke Baand mellem disse Ægtefol^{de}.

Christian den Femtes Ædelmodighed maac det tilskrives, at dette sieldne Fruentimmer ikke endte sine Dage i det haarde Fængsel, hvori hun saa længe havde været hensat. Han løste hende af Fængslet, gav hende Marieboe Slot i Forlehnning, og desuden, saa længe hun levede, 1500 Rdlr. aarlig. (*)

U a 5

Sterk-

(*) Høib. Danm. Hist. 3die Deel. Hofm. Portr. Hist. Samlina af danske lærde Fruentimmer. Dongs Samling, 1ste Stykke.

Sterkodder, een af de ældre Tidens Helte og stærke Mand, født i Norge og opvant i Strid, havde længe tient hos Frode den Fjerde, Konge over Sieland og Slaane, havde stridet mandelig med ham til hans og Landets Beskyttelse og Hæder, havde været agtet efter sine Fortienester, og derfor altid færdig til at offere Liv og Blod for en Konge, han elskede. Men da Frode, som Fienders Magt intet kunde udrette imod, endelig ved Svertings, en sachsisk Fyrstes, List var bleven Innskellig dræbt, og hans Søn Ingild ikke vidste at sætte Priis paa kække Mænd, som hans Fader, gik Sterkodder i svensk Tjeneste. Imidlertid glemte han dog ikke det Gode, han havde nydt i Frodes Tjeneste. Han erklyndigede sig jævnlig om, hvorledes det gik hans Børn, og deres Levnet og Skiebne blev ham vigtig, fordi Faderens Minde var ham kiert. Men til hans Bekymring vare de Tider, han efterhaanden fik fra Danmark, kun stille. Ingild vanslagtede fra sine Fædres Mandighed og jevne Levemaade. Brave Mænd agtede han intet. At hevne hans Faders Død, hvilket i de Tider var anseet som Pligt for enhver Søn, meget meere for en Kongesøn, dette tænkte han ikke paa; tværtimod stiftede han endog, enten af Feighed eller Ungdoms Ubetænksomhed, Venfkab med den sachsiske Svertings, hans Faders Morders, Sønner, ægtede deres Søster, og levede med dem i idelige Udspredelser og Forlystelser. Tvende Søstre havde han, som endnu vare unge og uopdragne; men dem tænkte han ikke paa. De gik overladte til dem selv, voksede op uden

uden Tilsyn, og havde hverken Raad eller Veiledning; hvilket forvoldte, at den ældste lod sig forlede til at give Ægteskabsløfte til en ringe og grov Person uden Fortienester, uden Anseelse og uden Embede, alene fordi han havde vidst at vinde hende ved glimrende Foræring.

Da Sterkodder hørde til Sverrig, at hans gamle Herres Datter var nær ved at vanære sig, sin Fader og sin Slægt saa dybt, og at ingen, end ikke hendes Broder, antog sig hende, for at afsørge denne Skam, gik han selv over til Danmark, opsogte Huuset, hvor hun og den dumdriftige Frier vare, og da han saa, at det ei alene var saadan en ringe Person, som han havde hørt tale om, men at han endog beegnede hende grovt, afstraffede han denne Dumdriftige, der havde havt Frækhed nok til at ville forføre, og havde nu Uferskammenhed nok til at vise Grovhed mod en Kongedatter; han rev hende ud af hans Bold, og opmuntrede hende med Myndighed til herefter at opføre sig værdigen for sin Stand og sin Fader. Helge (dette var hendes Navn) blev skamfuld og rørt ved at høre saadan Tale af en Mand, der ved hendes Faders Bord havde sat øverst blandt de Kiekkeste og meest Agtede. Hun forlod Huuset, foragtede det Ægteskab, der skulde have gaaet for sig, og blev siden givet med en Kongesøn i Norge, som Sterkodder, for Helges Skyld, kæmpede for mod adskillige frække Medbeilere, der indfandt sig ved Bryllupshejten, for at slaaes med ham om Bruden.

Alt dette burde billigen have opvakt Ingild til at agte paa saa trofast en Mands Fortienester. Men Ingild tænkte kun paa at forlyste sig; og det gif ham, som det i Almindelighed gaaer de unge Bellystige: de komme ikke gierne den gamle og ærværdige Mand nær, fordi de finde Bebreidelser i hans Uafsyn. Sterkodder var og for høihiertet til at trygle sig frem til ham; han reisde derfor igien til Sverrig, levede der, og ventede paa, at Ingild, maaskee, naar den første Ungdoms Flngstighed var forbi, skulde besinde sig, og at det da kunde blive beqvemmere Tid for ham, at mælde sig. Men Ingilds Levemaade blev jo længer jo værre. Svertings Søner havde vundet al hans Fortrolighed, og de bleve ved at forvilde ham paa lutter Afveie. Gamle og gode danske Skikke bleve foragtede, og fremmede Moder bragte ind. Overdaadighed tog Overhaand, Lævelighed blev forjaget; og det danske Navn, som saa nylig havde været en Skrak for Naboerne, begyndte nu at blive til Spot.

Da det gif saa vidt, kunde Sterkodder ikke længer taale at høre Frodes Søn saa dnybt fjørnedret. Han gif nu over til Danmark igien, vovede sig lige til Kengens Gaard, søgde Ingild midt iblandt den Sværm af Forførerer, der omringede ham, forestillede ham, hvor ivrig Frode havde vaaget for sin og Landets Hæder, hvor ynkelig han var omkommen, hvor uværdigt det var for en Søn, at have valgt sin Faders Mordere til sine Fortrolige, isteden for at hevne hans Død; han foreholdt ham end videre, hvor lidet de

De nye indbragte søre Skikke passede sig for ham og Landet, og opmuntrede ham med al den Oprigtighed, en gammel troe Tjener kan føle, til at træde i Fædres Fodspor, og giere sit Navn saa agtet, som Frodes havde været. Ingild kunde ikke være ligegyldig ved denne ærværdige Mands oprigtige Sprog. Vel viisde han og talede med en Frihed, som i de efterfølgende finere Tider ikke vilde have passet sig; men de Tiders Simpelhed undskyldte den; og Virkningen blev den, han ønskede. Ingild blev opvakt, hevnedes sin Faders Død, og Sterkodder glædede sig ved at kiende Frodes Søn igien. (*)

(*) Saxo 6te Bog. Schønings Norges Historie, 1ste Deel.

Embeds = Iver.

Virksomhed i det daglige Liv er overalt en Pligt, thi Menneſket ſkabdes til at tænke og arbejde. Virksomhed i Embeds-Forretninger er dobbelt Pligt; thi Embedsmanden har, foruden Naturens, ogſaa Statens Kald. Dog kan Embedsmanden være virksom uden at være nyttig. Han kan ſtoie og tumle, hves at udrette meget, og udretter dog intet af hvad der burde ſee, men forvirrer meer end han udreder.

Virksomhed i Embede maae derfor være oplyſt, ſaa at den drifeige Mand handler tillige klogelegen, kender ſine Pligter og deres Grændſer, ikke taaler eller handler i Utide, og ikke med Hidſighed løber an mod de Hindringer, ſom han med Koldſindighed kunde have ryddet af Veien; den maae tillige være redelig, ſaa at ikke Stolthed eller Egennytte, eller Forſængelighed, men alene Pligt og Henſigt til Menneſkenes Nytte er det, der leder og driver. En ſaadan Virksomhed i Embede er den ſande Embeds-Iver, og af Mænd med ſaadan Iver kan Staten vente ſig Nytte og Væ. Naar den ſløve og mærige Embedsmand i Kloghed fortærer ſine Indkomſter, og anſeer Forretninger for Byrder, uden for ſaavidt de bringe noget ind, da gjør hiin Nidkiere Forretninger til ſin Hovedſag, gienſemtanke dem, beſtemmer enhver ſin Tid, ja gjør ſig endog Umage for at udtænke, hvad der kan udrettes til ſand

sand Nytte i hans Cirkel, sætter det i Verk, isald det staaer i hans Magt, eller stræber for, at det kan blive ivertsat, isald det skal skee ved andre.

Kong Friderik den Fierde reisde i Aaret 1714 igiennem Jylland, og bar imidlertid Omsorg for, at faae sine Magaziner fyldte til Felttoget i det paafølgende Aar. Som han paa Weien opholdt sig en Nat i Horsens, stod han op tidlig en Morgen, gik ud at tale med de fornemste Borgere, som havde Vagt, og spurgde dem blandt andet, om de kunde overlade eller forskaffe ham nogle tusende Tonder Rug til Magazinerne? De tilbøde en Deel, men ei saa meget som Kongen vilde; thi de frygtede, at de alt for længe skulde bie efter Betaling, isteden for at de, ved at sælge andensteds, kunde betinge sig og faae Penge strax. Kongen mærkede, hvad det var, der gav dem Betænkning; hvorover han tilsviede, at de sikkert kunde vente Betaling i næste Vinter; og ved dette og andre venlige Forestillinger bragde han dem derhen, at Borgere tilsidst lovede med Glæde alt, hvad Kongen vilde. I det samme kom Borgemeesteren, Stephen Hofgaard, en brav og for Byens Beste nidkier Mand. Kongen, som sandt Forneielse i at prøve ham, spurgde ham, hvor meget Rug der vel fra Horsens kunde bringes tilveie til Magazinerne. Ikke meer, svarede han, end tusende til tolv hundrede Tøn-

Lønder. Det er for lidet, sagde Kongen; fra en Bye i saa frugtbar en Egn maae kunne foranstaltes meere, og jeg maae have alt, hvad der kan faaes. Ja, allernaadigste Konge, svarede den anden, men naar her intet kan blive tilbage til at drive Handel med, saa ligger Byens Næring, og hvoraf skal siden Skatterne svares? Nu behagede det Kongen at fortælle ham, hvorledes de Tilstedeværende havde forbundet sig til at levere en langt større Andeel, og at dem var lovet hastig Betaling. „I det øvrige,“ blev Kongen ved, „giør du, min gode Borgemester, vel i, „at sørge for din Bye, ligesom jeg vil sørge for mit „Land; thi saaledes giøre vi begge, hvad vi bør.“

Augustin Schielderup var Sognepræst for Laurdals Meenighed i Aggerhuus Stift i halvtredstindstyve Aar. Kaldets Indkomster vare saa ringe, at han maatte see sig om anden Næringsvei, holdt derfor, saa længe han levede, unge Menneſker i Huuset, som han med Hæld opdrog og underviisde til Academiet; men ikke desmindre var ham intet vigtigere, end hans egentlige Embede. Han passede det med besynderlig Flid, medens han endnu var ung, og da han blev gammel og svag, blev han derfor ikke desmere lunken. Han lod sig i sin høie Alderdom bære til og fra Kirken, lod sig lede omkring for Alteret for at uddeele Sacramentet, og da han blev for afmægtig endog til at ledes op paa Prædikestolen, lod han

han sætte en Stoel i Chorsdøren, og sad der og prædikede. (*)

Den latinske Skole i Trondhiem brændte i Aaret 1708. Peder Krog, Bisp der i Stiftet, ansaae det for Embeds=Pligt, ei alene at sørge for, at den igien kunde blive opbyggt, men at det endog kunde skee uden nye Byrde enten for Regieringen eller det Almindelige. Han indgav derfor en Forestilling til Kongen, hvori han bad, at Indkomsterne af Lectora= tet, som nylig var blevet ledigt, maatte aarlig hen= lægges til at besfride de Omkostninger, der fordredes til den nye Bygning, og tilbød sig, at han imidler= tid vilde læse for intet. Forslaget blev strax bifaldt, og Krog læsde i Lectors Sted i otte Aar indtil Byg= ningen kom i Stand. Krog viisde her, som i andre Begivenheder, at for en retskaffen Embedsmand er det ei nok at iagttage de almindelige Pligter, som Lovene foreskrive, men at han endog bør selv udtænke Leiligheder til at stifte Nytte i sin Cirkel. (**)

En anden Bisp har Trondhiem havt, der ved Embeds=Flid og derved befordret Nytte har gjort sig lige

(*) Træskovs Jubel=Lærere.

(**) Sammesteds.

lige saa mærkværdig, som denne. Det var Mester Jaaac Grønbeek, som først havde været Præst i Kiøbenhavn, og siden forestod dette Embede fra 1596 til 1617. Denne Mand gjorde sig al optænkkelig Umage for at opdage Manglerne i sit Stift, at finde Midler derimod, og sætte disse Midler i Verk. Han indførte Catechisation i alle Kirker i Stiftet; hvilken ypperlige Foranstaltning da ikke ved nogen Anordning var paabnden. Han sergede for, at Underviisningen blev drevet, som den burde, i Trondhiems latinske Skole; og da der ei vare Lærere nok, fordi der manglede Indkomster, lagde han til af sit eget, og holdt paa sin Bekostning en Conrector i Skolen, indtil den siden ved hans Forsorg fik Indkomster til selv at kunne bestride hans Løn. Ved disse og andre nyttige Foranstaltninger, hvortil han med Fornøielse opoffrede sin Tid og sine Midler, lagde han Grunden til Manges Vel, og stiftede sig selv et udsødeligt Navn i Byen og Stiftet. (*)

Ikke langt fra Trondhiem ligger Byenæssets Præstegield. Dets Indbyggere udmærke sig ved Tarvelighed, Udruelighed, Flittighed og Vindskibelighed i Landhuusholdningen. Disse huuslige Dyrer, som ikke overalt ere almindelige blandt Almuen, allermindst i saadanne Egne, som ligge nær Kiøbstæderne, have ikke heller altid været saa høit agtede i Byenæssets Præstes

(*) Danske Magazin, 1ste Hefte.

Præstegield. Der skal have været en Tid, da dets Indbyggere skal have været lige saa doyne, liderlige og slette Huusholdere, som de nu ere slittige, ordentlige, tarvelige og sparsomme. Uarsagen til denne Sædernes lykkelige Forandring tilregnes een af deres Præster, Johan Crank, som var Præst der paa Stedet i henved halvtredstindstyve Aar, og i al den Tid lod sig det være fremfor alting vigtigt, at forbedre sin Meenighed og danne dem til Christne, ved at vænne dem til at blive duelige Mennesker. I Begyndelsen, da han kom til Kaldet, foresandt han Meenigheden aldeles forfalden. Han begyndte da strax at erindre, formane og opmuntre; han vedholdt bestandig i det samme, gif jævnlig omkring, for at see, hvor meget hans Formaninger frugtede, igien tog dem ofte og undertiden med en skarp Alvorlighed; ja hans Nidkierhed gif endog saa vidt, at han tit drog ind til Trondhiem, opsegde dem i Ølhuusene, naar de der havde slaget sig til Sviir, og drev dem hjem til deres Arbeide. Allerede før han døde, saae han Frugter af sin redelige Jver, nemlig den Forbedring begyndt, som siden er tiltaget, og skal nu være mærkelig.

Øfter at Hans Tapsen havde opoffret den meeste Tid af sin Alder paa at befordre Reformationen her i Landet, blev han kaldet til Bisp i Ribe. Han begyndte da at blive gammel, men ikke desmindre

blev han dog ved at vise, endog i dette Embede, selv samme Hurtighed og Flid, som tilforn havde gjort ham bekendt i sin yngre Alder. Han reisde idelig omkring fra een Meenighed til en anden i Stiftet, fornemmelig for at eftersee, hvorledes Ungdommen paa hvert Sted blev oplært. Hvor han kom, underviisde han dem selv, og var i den Henseende som en Fader for alle de Unge i Stiftet. Naar han var i Ribe, holdt han selv daglige Forelæsninger i Domcapitlet, og trattedes ei af at undervise. Saa aarvaagen, som han var for at udbrede Kundskab, saa paapassende var han tillige for Kirkernes, Skolernes og Stiftelsernes Indkomster. Kongen, som havde inddraget en stor Deel af de catholske Geistliges Gods under Kronen, havde tillige tilladt Undersaatterne at kalde tilbage, hvad deres Forsædres beviisligen af Overtroe havde givet til Sielemesser eller andet, som nu var affkaffet. Der reisde sig mange, som vilde strække den Tilladelse alt for vidt, og gjorde Paastand paa det Gods, som ei tilkom dem. Tavsen havde et vaagent Die paa alle de Fordringer, som skeede, og saasnart han fandt nogen ugrundet, fatte han sig med Midkierhed derimod, og holdt tilbage. Det hændte sig, at nogle lagde Sag an derom, og Sagen blev indstevnet for Kongen og Rigsraadet i Coldding. Tavsen reisde selv derhen, og taledes Stiftelsernes Sag for Retten. Ved sin Virksomhed i slige Tilfælde kunde han ikke andet end tildrage sig Fiender, og undertiden mægtige Fiender. Disse, som faae meere paa Egennytte end Pligter, gjorde sig ingen Sam-

Samvittighed over, at udtænke Leiligheder til at hevne sig over ham. Tavsén oversaae det, og blev derfor ikke lunken. Naar nogen beklagede ham, pleiede han at svare med Koldsindighed: Cras mihi respondebit justitia mea. (*)

Island vilde Reformationen og den Ophø-
ning, dermed fulgte, have giort langsom Fremgang,
dersom ikke nogle Bisper, drevne af en sand Iver for
det, de som Embedsmænd i saadanne Poster burde,
havde antaget sig Kirkens Sag, og vaaget derfor.
Endog her i Landet havde denne vigtige Forandring
store Hindringer; meget større og betndeligere vilde
de have blevet i et Land saa langt fraliggende, og
hvor den almindelige Mands Sprog er forskielligt fra
vores, dersom ikke disse Embedsmænds Drift og Flid
havde været des større. Fornemmelig har den island-
ske Bisp Guldbrand Thorlachsen i den Tid giort
sig bekiendt og fortient. Foruden at han som Bisp
i 56 Aar arbeidede jevnlig og idelig i de almindelige
bispelige Forretninger, var det ham endnu magtpaa-
liggende, stedse at udtænke og iverksætte, endog paa
sin Bekostning, hvad der kunde være af Vigtighed
til Kundskabs Udbredelse og Kirkevæsenets Forbedring.
Han indførte Catechisationen i Stiftet, og var ogsaa
betænkt paa at ville have indført Ungdommens Confir-
mation. Han sørgede for, at Præsterne, som til-

B b 3

foru

(*) Pontopp. Annal. Tom. 3.

forn vare uselt afslagte, fik nogenlunde skikkeligt Ud-
komme, deels ved Kongens Gæmildhed, deels ved
adskilligt Gods, som efter hans Forflag blev taget
fra Bispestolen og henlagt til fattige Præster. Han
bragde og et Bogtrykkerie i Gang under sin Opsigt og
meest paa sin Bekostning; lod et ungt Menneske reise,
for at lære Bogtrykkeriet; oversatte, eller giennem-
saae og rettede de Bøger, der bleve trykte, ja tog
endog selv Haanden i med i Trykkeriet, naar noget
fattedes, som de andre ei kunde finde paa at bringe i
Rigtighed. Hvor meget han endog alene derved udret-
tede til Nytte, kan sees deraf, at før han døde, havde
Island ei alene den hele Bibel, men endog mange
andre gudelige og nyttige Bøger trykte i sit Sprog. (*)

Corffs Ulfeld sneg sig hemmelig ud af Danmark,
da han mærkede, at hans Forhold blev mistænkt, og
drog i Aaret 1651 til Sverrig. Han udgav der et
Skrift, oplydt med nærgaaende Udtryk mod Kongen
og Regieringen i Danmark, og Dronning Christine
tog ham i Beskyttelse. Peder Juul var den Tid
dansk Minister i Sverrig. Han gjorde paa sin Kon-
ges Vegne idelige Forestillinger derimod, men uden
sænderlig Nytte. Dronningen var ustadig i sine Ud-
ladelser om Ulfeld. Snart taledes hun vel, snart ilde
om ham. Endelig fik hun engang Indfald, at lade
Juul sige, at nu vilde hun i hans Nærværelse opsiges
Ulfeld

(*) I in. Joh:an. Hist. ecclesiast. Isl. Pontopp. Ann.

Ulfeld den Beskyttelse, hun havde givet ham, og nævnedes Dagen, da det skulde skee. Juul medte til fastsatte Tid; men saasnart han kom ind, mærkede han, at Dronningens Hensigt var ikke den, hun havde sagt. Han erindrede strax, at han var kommen alene for at høre Ulfelds Dom og ei hans Forsvar, bad derfor, at ham ei maatte tillades at fremføre noget til Trods for sin Konge. Dronningen gav ham gode Løfter, men lod, tvertimod alt dette, dog Ulfeld kalde frem i hele Rigsraadets Overværelse, og sagde, at han kunde kun fremføre, hvad han havde til Forsvar mod de Beskyldninger, der vare ham giorte af de Danske. Juul, som ansaae det for uanstændigt, at indlade sig i Ordverling med en opsætsig og oprørisff Undersaat, vilde strax gaae bort, men de svenske Raadsherrer stillede sig for Døren, og holdte ham tilbage. Ulfeld begyndte nu at retsfærdiggjøre sig, og sagde blandt andet: „Jeg har det i Hænde, hvormed jeg kan forsvare mig mod Peder Juul.“ Juul brød ham ind i Taler, og svarede ham i samme Tone: „Corstik Ulfeld! tael „med Uerbødighed om Kongen, Eders Herre, og „hans Ministre;“ gif derpaa hen i et Vindue, og vendte hele Forsamlingen Ryggen. Ulfeld blev imidlertid ved, og lod oplæse nogle Documenter til sit Forsvar. Derpaa vendte Dronningen sig til Juul, og spurgde, hvad han havde dertil at svare. Juul sagde, at han slet intet havde hørt af alt det, som var oplæst, og kunde altsaa intet svare; dette alene syntes ham forunderligt, at Dronningen saa lidet

agtede sine Løfter, og at eet kronet Hoved saaledes kunde forholde sig mod et andet, allerhelst efter saa mange forhen givne Forsikringer om Høiagtelse og Venfkab. Alt dette sagde han med en Mine, der vidnede om hans Nidkierhed for den Konge, hvis Person han forestillede, og gif derpaa igien til Deren. Raadsherrerne vilde atter hindre ham Udgangen. Men han aabnede sig den i en Hast, satte sig i sin Bogn, og kørde bort. De Svenske selv rosende meget hans kielke Forhold i saa flibrigt et Tilfælde. (*)

Sigurd Magnusen, Konge i Norge, fik i Sinde, uden Ursag at ville forskyde sin Dronning og ægte et andet Fruentimmer. Da Biskop Magnus hørde, at Dagen var bestemt dertil, gif han til Kongegaarden, og forlangde at faae Kongen i Tale. Sigurd, som uden Tvivl giettede hans Vrende, tog imod ham med blottet Kaarde, maa= skee for at forskærde ham og hindre hans Advar= fler. Men Magnus talede uden Skræk, foreholdt Kongen, hvor meget han handlede mod Guds Ord og sin egen Vre, og bød ham med Myndighed, som Visperne i de Lider troede sig berettigede til, at for= andre saa fler et Forsæt. Medens han talede, holdt han Hovedet udraft, som for at vise, at ikke engang Dødens Frygt kunde tvinge ham til at være lunken i sin Pligt. Sigurd, en haard og fremfusende Mand, blev

(*) Holb. Danmarks Historie, Tom. 3.

blev forbittret, fordi der blev talet mod hans Tilbøielighed. Dog maatte han føle Sandheden, og kunde ei overtale sig til at lægge Haand paa Manden. Han taug stille, udviiisde sin Forbittrelse alene i Miner, og gik hastig bort. Magnusens Venner bleve bange for ham, og spaaede ham intet Godt af Kongens Bredde. „Jeg frygter ikke,“ sagde Magnus, „men skulde jeg endog døe derfor, da vil jeg dog være glad; thi jeg har gjort, hvad jeg burde, og søgt at forekomme Forargelse. Hans Iver havde ogsaa den Virkning, at Kongen undsaae sig for at fuldbyrde sit Forsæt der paa Stedet. Høitiden skæde da ikke der; men Kongen drog hen til et andet Sted, hvor han fandt en Bisp, der lod sig kisse til at tie og bifalde. (*)

Da Carl Gustav førde Krig i Polen, tjenede i den svenske Armee en dansk Student, Albert Sporman. Denne Sporman var en Borgemesters Søn fra Helsingør. Han havde i sin Ungdom lagt sig med Flid efter Videnskaber, og havde havt Tilbud baade af Præstekald og Skoleembede; men havde afflaget begge Deele, og opoffret sig til Krigen og Krigsvidenskaberne, og forladt Fædrelandet, fordi det endnu havde Fred, og han altsaa ei her saa Leilighed til at giøre Fremgang i den Stand, han elskede. Carl Gustav havde meer end een Gang seet Prøver paa hans Mod og Manddom. Derfor ophøiede han

B b 5

ham

(*) En. Stuelesene norske Krønike.

ham tilfødt til Oberst over et hvervet Regiment, og satte ham til Commandant i Loviek. Kort efter at han havde tiltraadt sin Post, blev Loviek beleiret af Polakkerne. Sporman laae angreben af en tærende Sygdom, ikke desmindre styrede han alting til tappert Forsvar. Men under Beleiringen tog Sygdommen saa meget til, at det saagodtsom lod sig udregne, hvor længe han havde at leve. Da Sporman mærkede Døden saa nær, lod han sig, saa afmægtig som han var, bære op paa et høit Taarn i Byen, tog derfra alle Fiendens Anlæg i Diehyn, og gav de fornødne Befalinger, hvorledes man havde at forholde sig mod Fienden, medens han døde. (*)

Rong Erik af Sverrig lod i Aaret 1565 sex tusende Mand gaae ind i Jemteland, for at drage op mod Trondhiem. Evert Bilde var den Tid Lehnsmænd der paa Stedet. Saasnart han fik Kundskab derom, reisde han Almuen i Eggen, drog ned i Jemteland, og drev Fienden tilbage ind i Sverrig. Derpaa formanede han Jemtelænderne til Troeskab mod Kongen i alle mødende Tilfælde, og lagde en Deel af de beste Folk til Landværn hos dem, under Tønne Abildgaards Ansørsel. Nogen Tid derefter, da Jemtelænderne troede, at Sverrig ei havde i Sinde at anfælde dem oftere, bade de om at blive frie for dette Krigsfolk, og forsikrede, at de nok skulde passe paa

(*) Worms Lexicon over lærde Mand.

paa og forsvare sig selv. Men neppe var Ubildgaard uddraget med Krigsfolket, før de Svenske kom igien stærkere end før. Bilde samlede atter alt hvad der kunde komme affted; men Svensken kom ham for hastig og for mægtig paa. Han maatte kaste sig ind i Fæstningen Steenvigsholm; Svensken fulgte ham i Hælene og belagde Slottet; der var ingen Muelighed at forsvare det; thi der var hverken Krud, Proviant eller ferskt Vand. Bilde maatte da tinge med Fienden, og overgav Slottet imod Tilladelse at drage ubehindret ud. Men det var ei hans Tanke, at lade Svensken beholde sin Erobring i Roe. Han satte sig strax paa et Skib, og drog ned til Bergen, for at søge Hielp. Erik Rosenkrands, Slotsherre i Bergen, havde allerede hørt Svenskens Fremgang og samlet en Deel Folk, før at sende Trondhiem og Steenvigsholm til Undsætning. Bilde blev glad, da han fornam det, og bød sig til at føre nogle af dem an. Men Rosenkrands vilde selv have Æren for Toget, og var ligegyldig ved hans Tilbud. Bilde fandt sig fornærmet derover, og lod strax Trommen slaae paa Garpebruggen og overalt i Byen, for at hverve Folk paa sin egen Regning. Da Rosenkrands mærkede dette, troede han, at han havde i Sinde at slaae sig til de Svenske. Men Bilde overbevæiste ham snart om det Modsatte. Saasnart han havde de Folk sankede, han kunde faac, lod han dem opstille i Rosenkrandses Paasyn, og sværge Kong Friederik den Anden. Han erklærede derhos: at, da det ei var ham tilstedet, at blive brugt med de Folk,

Rosen-

Rosenkrands havde opsendt, troede han dog ei, det kunde forbydes ham, som en ærlig Lehnsmænd, at holde den Eed, han havde gjort sin Konge. Han vilde derfor ei alene vove Liv og Blod, for at vinde tilbage det Lehn, ham var anbetroet; men endog Gods og alt, hvad han eiede, skulde blive et Offer for at lønne Folk til sin Hielp. Derpaa satte han sig og sin liden Hær paa et Skib, lod sætte alle Seil til, og kom til Trondhiem lige saa tidlig som Rosenkrandses Folk, der vare affendte længe i Forveien. Almuen blev glad, da de saae deres egen Lehnsmænd komme tilbage; de kappedes om at samle sig om ham, og han gik strax mod Fienden. De Svenskes Feltherre maatte nu prøve det samme, som Bilde før. Han blev indsluttet i Steenvigsholm, og overgav sig. De Svenske bleve fordrevne ud over Grændserne. Bilde holdt siden et vaagende Væge med alt, baade i Jemteland og i sit ganske Lehn, og havde stedse alting i saa god Stand, at Svensken den hele Krig igiennem intet Indfald vovede fra den Kant. (*)

Torgen Eilersen var Rector i Kiøbenhavn's Skole i Beleiringens Tid. Nogle Aar før Beleiringen havde Skolen allerede lidt meget ved Pesten. I den Tid havde Eilersen med en besynderlig Omhu antaget sig de fattige og syge Disciple, besørget dem Pleie, og ladet mange begrave paa sin Bekostning;
og,

(*) Kænske's Krønike. Historie om den syv Aars Krig. Manuscript.

og, da Pesten havde bortrevet de fleste, saa at kun faa vare tilbage, havde han i en kort Tid faaet Skolen besat med sit forrige Antal. Ved Beleiringen indtraf det andet store Uheld for Skolen i hans Embeds Tid. Skolens Indkomster ophørde; Lærerne fik ingen Lønninger; Disciplene intet, som sædvanligt, til Underholdning; Forstyrrelsen og Frygten i Byen gav mange Udspreddelser for Disciplene. Enhver anden havde maaskee tabt Modet, i det mindste Embedsmodet, ved saa mange sammenstødende Besværligheder. Men Eilersen blev ved i sin redelige og driftige Omsorg. Sin kære Skole, som han havde vaaget for i Pestens Tid, og bragt paa Fode igien efter Pesten, antog han sig endnu med samme Iver som før. Han holdt Disciplene samlede hos sig, enten i Skolen, hvor han, uagtet Allarmen i og uden Byen, dog stedse blev ved at undervise, eller i Kirkerne, hvor han jævnlig var tilstede hos dem, for baade selv at bede, saa og for at paasee, at deres Bedetimer, som i den Tid vare mange, bleve holdte i den tilbørlige Orden; han opholdt de fattige Disciple, som nu havde intet andet til Underholdning; han deede og af sine Indkomster og hvad han ellers eiede, med de andre Skolelærere, saa længe de ingen Løn fik; og det varede ei alene i al den Tid, Byen var beleiret, men endog i nogle Maanedere derefter; thi der vare mange vigtige Ting at bringe i Orden i Staten, sevend der kunde begyndes at tænke paa Skolen. Hvad han imidlertid havde anvendt til at holde Skolen paa Fode, vilde han ikke nogen Tid angive.

angive. Men Kongen, som skiennede paa hans Fortienester, fandt dog, at ham burde skee Erstatning; lod ham derfor udtælle 1000 Rdlr., og udnævnedede ham til Professor ved Academiet, dog saaledes, at han tillige forblev i sin Post som Rector og Skolens Forstander. Eilersen havde nu tvende Embeder, begge vigtige, og begge af det Slags, der fordre Arbeide og Flid; men ingen af dem savnede ham, saa længe han havde Kræfter nok til at arbejde i saa mange Forretninger. Han afvoerlede med at læse i Skolen og læse paa Academiet; og de ledige Timer, han derfra kunde afdrage, opoffrede han til at bringe saadanne Bisager i Orden, som ellers vare hentagte til hans Embeder, eller paa nogen Maade vedkom dem.

Den største Belønning, en retskaffen Embedsmand ensker, er, at leve og see Nyttens af sit Arbeide. Denne fortiente Belønning faldt og i Eilersens Lod. Han naaede en høi Alder, og saae den Skole, han i tredive Aar havde arbeidet i og vaaget for, at blomstre frem paa nye under Foranstaltninger, han havde udtænkt og besørget iverksat: han saae tillige mange af Landets vigtige Embeder vel beklædte af Mænd, som han havde dannet og tildeels underholdt; og dette Syn var hans Alderdoms Glæde. (*)

(*) Winding. Academ. Hafn. — Progr. af Worm.

Windfibelighed.

„Det er ikke Guld og Sølv, der beriger et Land,“ siger een af vore patriotiske Skribentere, „men det er Arbeide og „Mennesker.“ Naar man ved Rigdom tænker den virkelige og varige, (og dette er alene den sande,) da er Tanken rigtig og lærerig, og gielder om hele Stater, fordi den gielder om et hvert Huus i Stater. Man har seet Huuse glimre af Kostbarheder, og dog i saa Nar at blive øde og forfalde, fordi Uvirksomhed og Lædighed har boet hos Pragten; man har seet Lande, hvor Guldet opsankes paa Strandene, og af sig selv ligesom fremvelter af Biergene, at underkastes smaa og drifstige Nationers Herredomme, fordi deres egne Indbyggere have vant sig til Dorskhed og Lediggang. Men hvor Jorden afstvinges sin muelige Grøde; hvor Konster og Haandverker udtænkes og drives; hvor Næringsveie opsoeges og bruges; hvor Driftighed virker for at erhverve ved tilladelige Midler, og stræber for at anvende det Erhvervede til nye Nytte; kort: hvor Windfibelighed øves, der stiger Velstand, og der kiendes gierne Munterhed, Sundhed, Styrke og Hæder tillige.

Windfibelighed er ikke af de Dyder, der vise sig i forbigarende store og glimrende Handlinger; men af dem, der virke jevnt, kiønt stedsø drifstig, og i mange sammenkiædede nyttige Handlinger. Den vindfibelige Mand har derfor længe hos os, som hos andre, havt den Stiebne, at han ikke er blevet kiendt efter sit Værd, saa længe Krigsbedrifter ansaaes, og, tildeels af Nødvendighed, agtedes for de største borger-

borgerlige Dyder. Dog, i de fredeligere Tider, da man havde lært at indsee Vindskibeligheds Virkninger til Nigers Lyfsalighed, er den meere end ellers blevet opsøgt og belønnet Kongerne, Kongernes Raad, ja hele af Medborgere stiftede Selskaber, have søgt en Ære og Glæde i, at opmuntre disse stræbsomme Arbejder og bekiendtgjøre hans Navn og hans Handlinger.

Derover kiende vi mange af vore Tiders Vindskibelige og men faa, og saagodtsom ingen, af forrige Tiders.

S Romsdalens Provstie er længe med Berømmelselighed erindret een af dets forrige Provster, Hans den Breyer, som var tillige Sognepræst for Akershus og Meenighed. Vittig Stræbsomhed i Agerdyrkingen var i hans Tid mindre bekiendt, end nu; han kiendte og dog dens Værd, og lærde flere at kiende den. Præstegaardens Jorder satte han i en ypperlig Stand, for nemlig ved at gjøre en liden Holm, der egentlig var kun en Klippe bedækket med tynd Jord, saa frugtbar, at den, isteden for ti Læs Høe, som der før var avlet, bar efter hans Tid imod hundrede Læs. Denne Frugtbarhed tilveiebragde han ved at lade bringe hen paa Holmen adskilligt, som gjorde Jordskorpen tykkere og bedre.

Dog var det ikke alene ved saadan Vindskibelighed, han gjorde sit Navn erindret, men tillige ved Altraaagenhed i sit Embede, og Godgjærenhed mod enhver. For Fattige havde han altid nok tilovers,
og

og for fremmede Bønder, som kom til ham, maaskee for at see hans Indretninger, skal han stedse have havt Mad staaende tillavet, for dermed at gjøre dem tilgode.

Til Hæder for ham, og til Minde for Estertiden, blev hans Skilderie opsat i Kirken paa Akerøe.

Unders Thoustrup var i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundred Capellan for Skanderborg og Stilling Meenigheder i tiue Aar, var giort, og havde aarlig hundrede Rigsdaler i Løn. Han levede imidlertid med Kone og Børn hæderligen, og havde dog, da han blev forflyttet fra dette lidet Embede til et bedre, al den visse Løn, han i disse tiue Aar havde fortient, udsat paa Rente i en samlet Capital. Det, han havde imidlertid ernæret sig med, var den Afgrøde og Indkomst, han ved sin Flittighed havde tilveiebragt sig af en Annergaard i Stilling Bøye, som havde været ham overladt til Brug. Den samme Vindskibelighed fulgte ham, da han blev forflyttet til det bedre Kald. Ved ogsaa her at drive sin Præstegaards Avl paa en fornuftig Maade og med Flid, og ved at bruge det, han erhvervede, med Sparksomhed, dog uden at være karrig, forøgede han den Formue, han, som Capellan, havde lagt Grund til, og efterlod sine Børn anseelige Midler.

Hans Stræbsomhed i Landhuusholdningen afdrog ham dog ikke fra Læsning og Studeringer.

E c

Endog

Endog i hans høie Alderdom, da han længe maatte ligge til Sengs, havde han altid Bøger hos sig paa Sengen, læsde der, og skrev over adskillige Materier.

Det første høitidelige Møde, som det kongelige danske Landhuusholdnings = Selskab holdt i Aarens 1771, blev Selveierbonden Jørgen Christensen i Kaarsteborg i Sjælland optaget blandt dets Medlemmer. Denne hans Optagelse er ham saa meget meere til Hæder, som det er ved mange Aars berømmelige Vindskibelighed, han har gjort sig fortient dertil. De Fortienester, hvorved han er blevet Selskabet bekendt, ere fornemlig disse:

Siden Aaret 1746, da han dybt tilkøbde sig sin Selveiergaard, og maatte laane næsten hele Kjøbesummen, har han opbygget Gaarden saagodtsom alt af Nytt, og anvendt anseelige Bekostninger, for at faae sine Bygninger ikke alene opførte, men ogsaa opførte til Varighed og Anseelse. Til Haven omkring Huseene har han anvendt store rummelige Pladser, som han har beplantet med Frugttræer, satte saaledes i Orden, at derimellem kan pleies og saaes. Humle- og Kartoffel-Avlen, som begge ere vigtige, har han drevet saa vidt, som saa og maaffee ingen Bonde i Landet; og gjort sine Anlæg og Indretninger dertil efter de beste Anviisninger, han har kunnet faae Kundskaab om. Gaardens Marker har han indhegnet med anseelige Steengierder, som deels ere beplantede oven

o oven paa med levende Hegn, deels klædte enten paa een eller begge Sider med opfredede Hække af alle Slags Gierdsel-Skov, Pile-, Frugt- og andre Træer; o og ved disse og flere Anlæg, Indretninger og Forbedringer, som med Flid vedligeholdes, har han bragt det dertil, at ikke paa hele Gaardens Grund, som udgjør en temmelig stor Strækning, skal findes nogen øde eller unyttig Plet.

Noget af det Besynderlige, som ellers har udmærket ham fra den store Hob af Bønder, er den mærkelige Omhu, han stedse har viist for at opelske sin Skov. I Almindelighed klages over, at Skovrene i Landet aftage. Klagerne ere ikke ugrundede; thi det er Mængdens Bane, hellere at forhugge alt, end for selv at gribe de forhaanden værende Fordeele, end o at frede og plante for Eftertiden. Deri har Jørgen Christensen tænkt og handlet anderledes. Han har ikke alene paa mange Steder opfædet alt hvad, der af selvvillig vorde, men endog saaet, flyttet og plantet en stor Mængde unge Bøge- og Ege-Træer; ved hvilken Omhu han nu til sin Gaard har meer end for tiendelen Land vel bevoret Skov.

End ikke Urterne, som vore paa hans Grund, o have gaaet hans Opmærksomhed forbi. Blandt adskillige gode danske og tyske Bøger, som han har samlet sig til Forneielse og Lidsfordriv i arbejdsledige Timer, har han og forskaffet sig nogle, hvoraf han kunde lære at kiende saadanne Urters Kræfter og Nytte. I Betragtning heraf har ogsaa Landhuusholdnings-Selskabet, foruden andre Belønninger, tilsendt ham

et Exemplar af Bomares Naturhistorie, for derved . . .
 give ham Anledning til at udvide sin Kundskab.

En anden værdig og af en lige Stræbsomhed
 bekendt Selveier i Fyen, er Jørgen Pedersen
 i Veirup under Assens Amt. For omtrent 26 Aar
 siden tilkøbde han sig Selveiergaarden Veirup-Gaard
 som staaer for noget meere end elleve Tønder Hartkorn
 Dens Bygninger vare da næsten faldefærdige, Ager-
 landet for en stor Deel udyrket, og Engene sumpig
 og moradsige. Nu derimod findes Bygningerne
 i god Stand, Stuehuuset af nye opbyggt med Bægg
 og Skillerumme af brændte Muursteene, Taget lag
 med Tagsteene, og Gulvene med brændte Fliser
 Tvende Frugthaver ere beplantede med mange og
 størstedelen unge Frugttræer, som han selv har op
 elsket og ladet indpode. En Humlehøve er desuden
 for sig selv anlagt og vel dyrket. Gaardens Marker
 som have fem Fæstehuse bygte i Udkanterne, ere alle
 hver for sig afdelte og indhegnede, deels med Græs
 ter og levende Torngierder, deels med dobbelte Steen
 gierder, beplantede ved Siderne med Bidic, Pile- og
 Afke-Træer. Enghaverne og Moserne ere opryddede
 og giennemskaarne med brede og dybe Grøfter til at
 aflede Vandet. Paa et beqvemt Sted er anlagt et
 stort og vel indrettet Teglbrennerie, hvori kan rum
 mes en Brænding af henved 3000 Tagsteene og 18000
 Muursteene, og hvorved er opbyggt et Huus for Arbeids
 folkene,

folkene, paa det de altid kunne være i Nærheden. Ved dette Teglværk lider Skoven dog ikke. Alt det Brændsel, dertil forbruges, er Tørv af en Mose, som ligger tet ved Bierget, og graves med al muelig Sporsomhed. I Skoven derimod bliver intet hugget til dette Brug. Den er ikke alene med Omhu fredet, men endog i Jergen Pedersens Tid forsøget med mange unge Træer, som han selv har optrukket og plantet.

Foruden en Sølv-Medallie, som Landhuusholdnings-Selskabet har tilkiendt denne Mand, er ham og af Hans Majestet Kongen, i Aaret 1771, skienket en Guld-Medallie, som ham ved et Brev fra forrige General-Landvæsens Commission blev tilsendt.

Det har længe været en Hovedhindring for Agerdyrkingens Forbedring i Danmark, at ikke alene de fleste Bønderbyer, men endog Beboerne i Byerne, have deres Jorder i Fælledskab, og paa mange Steder saa omstræede iblandt hinanden, at ingen af Jordbrugerne kan siges at have Raadighed over sit eget, men enhver maae rette sig efter sin Naboe, og som oftest savne de væsenslignende Fordeele, han kunde tilveiebringe sig, naar han havde sin Jord indhegnet for sig, og kunde dyrke den efter eget Tynke. At en saadan Sammenblanding og Forvirring forvolder megen Skade ikke alene for Staten i Almindelighed, men endog for mange og meest de stræbsomme Familier i Særdeleshed, da den fornuftige og driftige

Mand alt for ofte maae see sin Flid standset, og efterlade mange nyttige Anlæg, han ellers kunde udtænke og iverksætte til sin og Landets Fordeel; dette er en Sandhed, som ingen erfaren Landmand drager i Tvivl. Derfor har ogsaa Regieringen, fornemlig i de seernere Tider, søgt at hæve dette skadelige Fælledskab ved almindelige Anordninger. Men som alle gamle Sædvaner ikke letteligen hæves, saa er ogsaa denne næsten overalt saa meget vanskeligere, som mange maae blive eenige om eet, og det angaaer Eiendoms-Sager af større og mindre Værdie, forvolder ogsaa ikke ubetydelige Bekostninger og Uleiligheder. Dog har man i vor Tid seet adskillige, baade enkelte Jordbrugere og hele Byers samtlige Beboere, baade Selveiere og Fæstebønder, som med en priisværdig Driftighed have stræbt at overvinde disse Vanskeligheder.

Saaledes har Selveieren Jørgen Koch i Thieset Bye i Haderslev Amt viist megen Nidkerhed i at befordre Fælledskabets Ophævelse i bemældte Bye i Aaret 1774, har afdeelt sine Jorder i Kaabler, indhegnet Kaablerne med Grøfter, og beplantet Grøfterne med Hessel og Havetorn.

Mølleren Vilstrup i Klags Mølle ved Horsens i Jylland, har mageskiftet sin Mark fra tvende Byers Fælledskab, og selv forrettet Opmaalingen.

Præsten til Bindum Meenighed i Viborg Stift, Andreas Hoier, har tilveiebragt Fælledskabs Ophævelse paa Byens Brandstøps Mark; har til Opmaalingen antaget Landmaalere, som han tildeels har betalt

betalt paa Bøndernes Begne, og desuden ved andre gode Anlæg viist megen patriotisk Vindskibelighed.

Selveier Julius Erichsen har med utrættet Flid stræbt for at see Fælledskabet hævet paa Kindstrup Byes Marker i Fyen.

Præsten til Aastrup i Falster, Magister Christian Henrik Biering, har i fjer Ar viist megen Iver i at komme ud af Fælledskab, og faae sine Jorder, som paa meer end 90 Steder vare adspredte, samlede omkring sin Præstegaard. Desuden har denne Mand foretaget mange Forbedringer paa sine Jorder ved at græste og plante, at oprykke Steen og sætte Steengierder, at anlægge Frugt-, Kiøkken- og Blomster-Haver. Han har ogsaa indført Humle- og Kartoffel-Dyrkning i sin Egn, har uddeelt Humleplanter uden Betaling til hans Sognefolk, og opbyggt en forfalden Præstegaard af nye, m. v.

Bonden Andreas Tullipan i Ans Bye, Alling Gaards Gods, som ligeledes er bleven bekjendt ved Vindskibelighed i de fleeste Agerdyrkningens Deele, saasom i at oprykke Skovjord og anlægge Frugthaver, i at opelske Træer og opsætte Gierder, i at udvide Bieavl og anlægge Teglbrennerie, har formaaet sine Bymænd til at udfiske sig af Fælledskab; hvorefter han har indgrøftet sin Jord, og tildeels besat den med Pile.

Bymændene i Ratterup under Holsteenshuus i Fyen, og de i Gadsbølle Bye i samme Provins, have foreenet sig om at udfiske deres Jorder, og stræbt hver for sig at indhegne sin Deel.

Ligeledes have Byemændene i Kierbye under Dronningborg Amt i Jylland, og de i Raabylille paa Møen, draget sig ud af Fælledskabet; de første opmuntrede af Selveieren Mads Christensen Qvortrup, som har formaaet de øvrige tolv Gaardmænd og Fæstebønder der i Byen til dette vanskelige Arbejde, og efter at Deelingen var skeet, selv udslyttet sin Gaard paa de ham tildeelte Jorder; for de sidste har Bonden Lars Hansen været Formand, og deres Stræbsomhed heri er saa meget meere mærkelig, da det er den første af dette Slags, som Landhuusholdnings-Selskabet har havt Leilighed til at belønne, og da disse Mænd, skjønt med maadelig Ævne, dog have havt Mod nok til at være de første der paa Landet, som have givet Exempel for de andre, og have med en bejnderlig Eenighed uden Landmaalings Hielp baade begyndt det, og siden drevet det saa vidt, at ikke alene Fælledskab er blevet hævet imellem Bye og Bye, og Mand og Mand, men at endog de fleeste af Byens Gaarde ere blevne udslyttede paa de Lodder, enhver ere tilfaldne.

De første, det inderøiske Landhuusholdnings-Selskab i Norge, som i Aaret 1776 blev stiftet, har fundet Leilighed til at tildeele de største af de Belønninger, Selskabet har bestemt for vindskibelige Arbeidere, ere tvende Bønder, Peder Brechen og Ole Badda.

Den

Den første, Peder Brechen, har siden 1771 anvendt al muelig Flid paa at forbedre sin Gaard. I Aaret 1773 har han optaget af blot nyt Land 20 Tønder Udsæd, og forsynet samme med 1200 Alen tillukte Græster. Aaret efter har han af vild og unyttig Mark opryddet 150 Mølinger myrragtig Jord, hvorudi er oplasket 2000 Alen Græster, og hvoraf 1776 allerede fem Tønder Udsæd var optaget til Ager, som har lennet hans Umage med en god Høst. I Aarene 1775 og 1776 har han paa nye opryddet 200 Mølinger Skovmark, og indtaget samme til god og brugelig Agerjord.

Den anden, Ole Badda, har i længere Tid arbeidet for Jordbrugets Forbedring paa hans Gaard Badda, og er den første Bonde i dette Præstegield, der egentlig kan siges at have lagt Vind paa en forbedret Agerdyrkning. Gaarden var, da han tiltraade den, anseet for een af de allerfletteste; dens Jord var deels sumpig, deels steenig, paa sine Steder ganske biergig; men ved at oprykke Steen-Landet, ved at anvende ualmindelig Flid og stor Omkostning paa at udminere hele Bierg-Klumper, ved at afføre nogle tusende Læs Steen, ved at optage i det mindste 6000 Alen Græster, ved at oprykke meere end 200 Mølinger vild og unyttig Skov, ved at optage af dens før udrykede Jord meere end 40 Mølinger, og ved flere Forbedringer, har han bragt denne Gaard i den Stand, at den nu frembringer af Høe tredobbelst, af Havre og Bng tivedobbelst saa meget som den Tid, han antog den.

Ogsaa i Stavanger Amt i Norge har et Selskab samlet sig, for at erklyndige sig om dette Amts forrættigste Arbeidere, og belønne dem. Dette Selskab holdt sit første Møde paa Hans Majestet Kongens Fødselsdag i Aaret 1777, og fandt da, ligesom i det Foreasgaaende er mældt om det Jnderøiske, tvende Mænd, hvis udviste Stræbsomhed blev anseet som udmærket fra adskillige andre, som ogsaa vare blevne Selskabet bekiendte. Det var Lehnsmanden Jonas Gabrielsen, og Bonden Niels Monsen, begge af Heilands Sogn.

Om den første, Jonas Gabrielsen, blev beviist, at han, for det meeste i Aaret 1775, har paa sin Gaard, Nedre-Østrand, opsat over 250 Favne Steengierder af $1\frac{1}{2}$ Alens Heide og i Grunden over en Alens Brede, at han derforuden har opbrudt af gammel Ager en Mængde store Steene til flere Gierders Sætning, at han har anlagt en anseelig Kjøkkenhave, opbrudt ny Ager til sex Tenders Sæd, m. v.

Den anden, Niels Monsen, som før har været Underofficer, befandtes i faa Aar at have formeeret og forbedret sin Gaards, Aases, Ager og Eng ved at oprykke og optage nyt Land, ved at formeere sin Giedning, ved at forflytte sine Fæhuuse til bequemme Steder, og ved at opsætte Steengierder. Især har han i Aaret 1775 paataget sig et meissommeligt Arbeide med at rydde et Stykke Agerland, som derved nu først er blevet til Nytte. For at løsne og sprænge Steenene paa denne Ager, som der i stor Mængde laae fast i Jorden, den ene oven paa den anden, har han

han med megen Møie og Bekostning anbragt over hundrede Miner. Steenene har han bortført et temmelig langt Stykke Wei, for at tiene til Hegn mellem ham og hans Naboe, og Ugeren er derved bleven saa forandret, at der, hvor tilforn neppe kunde kjøres med Slæde, kan nu pløies.

Enhver af disse vindskibelige Mænd blev foræret et Selvbeger. Men Niels Monsens særdeles mejsomme Flid og kostbare Arbeide, hvortil kommer endnu den Umage, han skal have gjort sig for at opmuntre og undervise andre, havde Selvfabet, som det selv har udladt sig, ikke Formue nok til at belønne som det ønskede.

Island, den største Øe i Europa næst Storbritannien, men tillige den efter sin Størrelse for nærværende Tid mindst benyttede, var fordom bekiendt, ikke alene af sit Folks Stridbarhed, men endog af sine frugtbare Græsgange, sin hyperlige Fædrift, og flere naturlige og tildeels velbrugte Fordeele. Island havde og den Tid Folkemængde, Velstand, Styrke og Anseelse. Men adskillige Marsager virkede Tid efter anden, hver for sig og alle tilsammen, til at nedtrykke Landet. Oversvømmelser, Fieldskreed, Tordbrand, fordærvede efterhaanden mange Steder; Jlds Udbrudelser af Biergene Hekla og Kætlugia, og flere, ødelagde hele Herreder, saa at Jordens Overflade paa mange Steder blev omveltet, og skionne Egne forvandlede til nøgne Sandstrækninger. Mangel af Konster, Haand=

Haandverker og gode borgerlige Indretninger giord: at man ikke vidste enten at ophielpe de Egne, for: een Gang vare ødelagte, eller ret at bruge de øvrige endnu uskadede; Handel med egne Skibe gi: af Brug; Landet blev bortforpagtet til fremmed: Handlende, der naturligviis saae kun paa egen For: deel; Folket blev fortrykt, modløst og uvirksomt; og: dette med meere giorde, at Jsland ikke meer blev sig: selv liig.

Øste har der været tænkt paa at sørge for dettes: saa meget forringede Lands Opkomst. Fornemlig: i de nyere Tider er det skeet efter Plan og med fortsat: Flid. Man har seet, at skal Landet igien høves til: det, som det efter dets Besskaffenhed kan og bør blive, : da maae det skee ved ikke alene at ophielpe Fiskeri: : erne, men og ved at forbedre Jordbunden, at befor: : dre en fornuftig Dyrkning, og indbringe saadanne : : Kionster og Haandverker, hvorved Landets egne frem: : bragte Varer der kunne forarbeides; og dertil sigte : Kiendeligen de mange og forskiellige Indretninger og : Anordninger, som i de nyere Tider ere foranstaltede : for Jsland.

Men de klogeste Indretninger og de viseste An: ordninger skulde ikke kunne udrette meget, naar ikke : Indbyggerne fatte Mod til at troe, at de udnyttede : Egne kan bringes i Brug, de brugte forbedres; naar : de ikke blive vindskibelige, deels i at formeere den Af: : grøde, som allerede er bekiendt i Landet, deels i at : indbringe flere og fordeefagtigere Kornarter og Bex: : ter; og endelig, saa længe de ikke fatte Lust til at : bringe

bringe de beqvemme Redskaber i Brug, og de fornødne Haandverker og Haandarbeider i Drift iblandt sig.

Saadan Drift og Stræbsomhed beforders ikke bedre, end ved Opmuntringer og Exempler. Det er derfor ikke smaae Fortienester, at være Formænd til at vise Bindskibeligbed, hvor et heelt Lands Opkomst og muelige Velstand derpaa for en stor Deel beroer; og saadanne Fortienester have adskillige der i Landet nu værende Embedsmænd, Betiente, Præster og andre, hvis Bestræbelser til den islandske Landhuusholdnings Forbedring ikke her bør forbigaaes.

Stiftamtmand Thodal, som boer der paa Landet, og i sin Betienings Tid har ladet sig det være vigtigt, at befordre Bindskibeligbed i Jorddyrkning, har imidlertid gjort adskillige igientagne Forsøg med at forplante de fordecelagtige Kornarter, som saaes baade her og i Norge, og viist, at de ogsaa der kunne være og trives. Han har ligeledes gjort sig megen Umage for Kartoffel=Aolen, som er lykket vel, og vil blive Is-land til megen Nytte, ikke alene for den Fordeels Skyld, som vindes ved Aolen selv, men ogsaa fordi den forbereder Jorden til anden Sæd. For at giere den almindelig, har han uden Betaling uddeelt blandt Islanderne af de Kartoffler, han selv har avlet. Havedyrkning, dette vigtige Middel til en vel indrettet Huusholdning, har han ogsaa baade selv drevet, og opmuntret andre til at drive. Vel har den tilforn ikke været ubekendt i Island; fornemlig en velfortient Provst Haldorsen har med megen Flid dyrket de nyttigste Madurter, og adskillige Slags Jord-

æbler,

æbler, og søgt at giøre dem bekiendte ved Skrifter; men desuagtet har den dog der, ligesom mange Steder her i Landet, hidtil været meget forfæmt, og er nu først ved Stiftamtmandens og flere nu værende Embedsmænds Flid begyndt at blive almindelig, for det første paa Sønderlandet.

Endnu har han giort sig Umage for at berige Landet med en ny Dyrer=Art. Det er Kænsdyret, som i de nordligste Deele af Norge er i mange Henseender vigtigt, da det nærer sig selv og næres af lidet, tiener baade til Føde og Klæde, og bruges med særdeles Nytte til Befordring paa Reiser i de med Sne og Is belagte Egne. I Aaret 1772 har han paa sin Bekostning ladet oversføre nogle fra Norge til et Forsøg, og Forsøget er befundet saa vel lykket, at dets Fortsættelse er agtet værdigt for Regieringens Omhu, som har tilladt Omkostningers Godtgjørelse til at oversende flere.

Amtmand Steffensen har ligeledes i den nordre og østre Deel af Landet med god Nytte drevet paa Kartoffel=Avl og Havedyrkning. Han har desuden sat omtrent 900 Favne Steengierder paa kongelige Eiendoms Grunde; hvilken Indhegning, ved at blive almindeligere i Island, vil blive overmaade nyttig, deels til at standse Sandflugt, deels til at skaffe Ly for Sæden i et aabent Land. Han har anskaffet en Bævestoel, og derpaa ladet forfærdige adskillige Slaas Tøier. Han har anlagt et Garverie, for at lære og vænne Iskænderne til at tilberede selv deres Læder, hvorom de hidtil ingen smukkelig Kundskab have havt; og, for

for saa meget meere at opmuntre Bønderne til at følge saa godt et Exempel, har han udsat Præmier for de Bønder, der viisde meest Forbedring ved deres Gaarde.

Af andre Embedsmænd og Betiente har Landfogden Skule Magnusen, Snyffelmændene Magnus Kiettelsen og Gudmund Rynulvsen, og den kongelige Handels Kiøbmand Hans Christensen i Keikevig; af Geistlige, Sognepræsten Arne Thorsarnesen, og Provsterne Sveinsen og John Steingrimsen; af Bønderne, John og Gudmund Egilssonner, Niels Haldorsen og Erlendur Sigurdson, hver for sig viist megen Flid i at arbeide, eller patriotisk Drift til at opmuntre. Bønderne Egilssonner have opsat omkring deres Gaards Tuun over 400, og omkring Udmarken 600 Favne Gierde, deels af Steen, deels af Jord.

Niels Haldorsen har anvendt meget Arbeide paa een af Kongens Jorder i Guldbringe Snyffel, og har med megen Flid anlagt et Steengierde af omtrent 200 Favne, til at beskytte den Gaarden tilliggende Eng imod Steen, Sand og Gruus, som derpaa af Søen opkastes, og ellers vilde ødelægge den.

Bonden Sigurdson af Rangaavalle Snyffel har opfundet, og underviist andre i at benytte sig af det vilde Korn, som voxer i Island, ved at tørre og male det, og har saaledes fordoblet Nytten af denne Vert, som ellers er een blandt de tienligste til at standse Sandflugten fra det ildsprudende Bierg Hekla. Desuden

uden har han endnu ved en anden Leilighed gjort sig forrient. Det er bekiendt, at Faarepesten i nogle Aar har været en Landeplage i Island. Til at standse den, er intet andet eller bedre Middel fundet, end at udrydde alle befængte Faar i de anstufne Egne. Dette Middel er derfor og ved en kongelig Anordning befalet at skee i en vis Orden og imod visse Godtgjørelser; og denne Anordning er med megen Nytte iverksat. Men seerend noget herom blev befalet, har denne Mand allerede nogle Aar tilforn af egen Drift nedslagtet alle sine befængte Faar, og anskaffet sig friske; og da nu Anordningen skulde iverksættes, lod han endnu disse nyindkjøbte, omendskjønt de med megen Omhu vare bevarede fra Smitte, nedslagte tillige med de andres, for ikke at give Ansted mod Forordningens næiagtige Esterlevelse.

Handelens Kiøbmand Christensen har opreist anseelige Steengierder, og forbedret Veie paa egen Bekostning.

Sysselmændene Kiettelzen og Rynulvsen have, hver for sig, arbeidet og opmuntret til Forbedringer i Landhuusholdningen, deels ved nye Forsøg, og deels ved vel at bruge de gamle. Rynulvsen har bedækket nøgne Klipper paa meere end tiue Steder med Jord, har udgravet adskillige Moser, sat over 600 Favne Steengierder, opbyggt en Hnusmands-plads, forbedret Veiene, opbyggt Huusene paa en leiet Gaard, m. v.

Landfoged Magnusen har i tolv Aar som Sysselmand i Skagefiords Syssel, og derefter fra 1750 af,

af, da han blev Landfoged, reist, tænkt og arbeidet meget til Forbedring og Fordeel for Landets Landhuusholdning, Haandverker og begyndte Fabriker. Medens han var Syffelmand, og da tillige i nogle Aar beskikket til at forvalte Holum Bispestoels Oeconomie, bleve mange Huuse paa Bispestolens Grund af nye opbygte, er Deel forbedrede, og Bygningen paa Gaarden Økrum, som han da beboede, sat i saadan Stand, at den blev den beste i Nordlandet. Paa samme Tid forskrev han Bævestole til sin Egn, og opmuntrede Inderbyggerne til meere Flid i Uldgarns Spinderie og fint Vadmel's Forarbeidning; hvilket havde god Nytte. Ligeledes gjorde han sig Umage for at formeere Faareavlen ved en forbedret Røgt; og bragde det dertil, at Antallet af Faarene skal i den Tid have forøget sig paa Bispestolens Eiendom fra 3 til 600, og paa Gaarden Økrum og Eigelsaae fra 2 til 700; hvilket givne Exempel, efterfulgt af Naboerne, skal i den Tid have virket til en betydelig Tilvæxt i Rieds Udførelse fra den Egn. Som Landfoged har han fortsat sine oeconomiske Bestræbelser, deels for egen Fordeel og Fornøielse paa Gaarden Vidsee, som han imidlertid har beboet, deels for det Almindelige ved adskillige nye Fabriker og andre Indretninger, hvormed han har havt Indseende. Han har søgt at formeere Edderdnnen, som er een af Islands gode Producter, og gjort mange Forsøg i Hæveurters og Korn-Dyrkning. Han har gjort adskillige Landets Natnrproducter her bekjendte; blandt andre den islandske Sandsteen, der bruges ved

de største og bedste Bygninger, som nu opføres i Island. Han har bragt de sændmørske Fiskegarn til Island, som nu paa adskillige Steder bruges med meere Fordeel end de forhen der bekjendte Fiske-redskaber; og endelig har han og ved de Foranst. Læ-ninger, som der i Landet i de seenerer Tider ere søiede til at forarbeide Landets Producter til Brug baade for dets egne Indbyggere og andre, viist megen Opmærksomhed og Omhyggelighed. De Kundskaber, han under alle disse sine Bestræbelser har udviist om sit eget Land og om bedre Indretninger, har han erhvervet deels ved nogle Gange at giennemreise hele Island, deels ved adskillige Reiser, han fra sin Ungdom af har foretaget sig her til Landet, saavel som i Sverrig og Norge. Til Oplysning om Islands Jordzods og dets nærværende Tilstand i Sammenligning med forrige Tiders, har han ved tolv Aars Arbeide i ellers ledige Timer udarbeidet den islandske Jordebog, som nu haves ved Rentekamret.

Sognepræsten Thorarnesen har meget forbedret en fæstet Kongens Gaard, Lambsted, og derpaa sat mellem tre og fire hundrede Fjerne Steengierder.

Provsten Sveinsen har, af patriotisk Nidkierhed udsat Præmier for Gierders Sætning i hans Provstie, nemlig Isfiords Syffels nordre Deel.

Provsten Jon Steingrimsen i Vester = Skap-tesfiellds Syffel har anvendt besynderlig Flid paa Gaarden Fell i Myrdal. I Aaret 1761 antog han den ganske forfalden, og har siden bragt den i en hyperlig Stand. Han har omkring Gaardens Marker og Huuse

Huuse ladet sætte, foruden Jorddiger, endnu over 500 Favne trofaste Steengierder. Han har ved omtrent 2000 Alen Græster og Rønder deels afledet Vandet, som før oversvømmede Gaardens Jorder og derpaa opkastede Gruus og Sand, deels indledet det paa andre Steder, hvor han har seet det fornødent; ved hvilke Indretninger han har bragt meget forhen ubrugbar Jord i Brug. Han har indrettet ved Gaarden et Indelukke for 40 Heste, og i en Klippe ikke langt derfra ladet udhugge en til Vinterlye meget beqvem men med Møie indrettet Faarestie for 200 Faar. Han har af nye ladet opbygge alle Gaardens Huuse, tækket dem med flade Skiefersteene, og lagt Steenbroe der omkring; til hvilken Bygning og Broelægning saavelsom Gierdernes Sætning han har benyttet sig af Slæder, hvis Nytte han derved har lært hans Naboer, som ikke have kiendt den før. Det, som er det Mærkeligste heri, er, at Gaarden, hvorpaa denne stræbsomme Mand har anvendt saa meget Arbeide og Bekostning, er ikke hans egen, men Hans Majestet Kongen tilhørende, og af ham alene forpagtet; og at han har bestyret det med en Indtægt af 26 Rdlr. aarlig, som er alt, hvad han har i Embeds=Indkomster.

Til disse Mandens Fortienester kommer endnu denne: at han med en god Indsigt i de theologiske Videnskaber foreener en meer end almindelig Kundskab i Urtevidenskaben og Lægekunsten, og at han klogeligen veed at anvende denne Kundskab til Nytte i sin Egn, hvor den ogsaa høilig behøves, da den i

Island beskikkede Landphysicus boer omtrent tredive Mile fra dette Sted. Ikke alene i hans eget Provinsie, men endog i de nærgrændsende paa begge Sider, gaaer han villig enhver, endog den Fattigste, til Haanden med fornuftige Raad, naar det forlanges; foretager sig i den Henseende ofte besværlige Reiser paa sin egen Bekostning og med egen Skyds; for hvilke han ikke alene ingen Betaling tager, men endog skienker de Fattige Medicamenter for intet.

Hans Majestet Kongens Goddædighed, og det kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Opmærksomhed, har ogsaa strakt sig til Island. Selskabet har der uddeelt baade Præmier og Agtelses-Tegn. Hans Majestet Kongen har i Aaret 1777 ladet Stiftamtmand Thodal og Proost Steingrimsen tilkiendegive sit høie Velbehag, og derhos ladet oversende til Stiftamtmanden Medallien: For Fortieneste; og til Provsten: Indføds-Kettens Medallie.

Hitterøen er et Præstegield i Trondhiems Stift i Norge, som bestaaer af mange i Havet beliggende Øer. Den største Deel deraf er ubequem til Dykning. Der ere mange skaldede Klipper og sumpige Myrer. Imellem Klipperne og Sumperne ligge hist og her nogle smale Jordstrimler og Flække, som alene kan beboes. Disse ere vel ikke ufrugtbare, men Vandet, som nedflyder fra Klipperne, gior deres Dykning besværlig. Indbyggerne ere vante til at søge deres meeste Næring paa Søen. Dette har saa meget

meget meere afvant dem fra Jorddyrkning, og forvoldt, at de i Almindelighed ikke have bekvæmt sig om at forskaffe sig anden og bedre Afgrøde, end den, Jorden selv frivillig har villet yde.

J saadan en Egn antog en Bondekarl, Niels Justesen, for næsten 40 Aar siden, en Bondegaard, Eide, der i syv til otte Aar havde lagt øde, og hvor Huusene vare enten forfaldne eller kortsorte. Gaarden var Mensal-Gaard for Stedets Præst. Den havde ved Vandfki taget betydelig Skade. Adskillige havde havt den i Fæste uden at kunne bestaae sig derved; og tilsidst vilde ingen anden befatte sig dermed. Niels Justesen var den eeneste, som lod sig endelig overtale, og fik den paa det Vilkaar, at han skulde tiltræde den byrselfri med to Aars Landfki's Frihed, men derimod paa egen Bekostning opbygge Huusene, og sætte den i Stand.

Han var fød i Naboegiedet Hefvø, hvor Agerdyrkningen ogsaa var forsømt, var i sin Ungdom kommen som Tienestekarl til Hitterøe, var fattig, og havde formedelst Fattigdom ikke kunnet bringe det videre, end til endnu i sit 30te Aar at arbejde som Tienestekarl for andre. Den Udsigt, ham nu gaves, da han satte Boe for sig selv, var ikke meget ovmuntrende for ham; men ved en meget besynderlig og udmærket Bindfibeligbed har han udrettet, at Gaarden Eide er nu ved sit Agerbrug og sin Bygning blevet anseelig blandt Gaardene paa Hitterøen, og at han er blevet baade en velholden Mand, og et meget agtet Exempel blandt sine Naboer.

Saa snart Niels Justesen havde antaget sig denne øde Gaard, begyndte han strax at deele sit Arbejde imellem Huusbygning og Jorddyrking. Først forskaffede han sig det nødvendige Huuslye; siden arbejdede han ved Tid og Leilighed paa at pynte, udvide og forbedre. Tømmeret til Bygningerne huggedes han selv, og bragde det igiennem meget besværlig Veie; Arbejdet saavel ved Stue- som Udhunsene bestyrede han og alene ved Hielp af sin Kone, en Nigese og en Naboe; hvilken sidste han dog ikke brugde uden i Begyndelsen i en Tid af to Uger.

Men imidlertid blev dog Jordbruget fornemmelig hans Sag. Jorden var her, som paa andre Steder i Egnen, vanskelig at giøre brugbar. Den største Deel deraf laae indstøttet mellem tvende Fieldrygge og tvende Søebugter. Fra disse tvende Fieldrygge nedstøede adskillige smaae Bække, som overfyllede den flade Jord, og samlede sig der i mange Sumpe og Vandpøle, imellem hvilke Agrene vare anlagte i smaae Flække. Men det, som gjorde meest Skade, var en Elv, der løb i mange Bugter igiennem det bedste af Jorden, fyllede ofte over med Gruus og Sand, og bortrev undertiden hele Stykker af Jorden. Af dette saae Niels Justesen, at skulde her udrettes noget retskaffent, maatte Begyndelsen ske ved en nye Hovedindretning; og den fattede han Mod til at sætte i Verk. For at dreie denne skadelige Elv bort, grov han langs det ene Field en dyb Grøft paa 500 Skridt, giennemhug en Biergnække, som stod ham i Veien, og aabnede derved et nyt Løb lige ned i Søen; 21

Søen; og for at forekomme nyt Indbrud, opsatte han langs Grøstens Bred en Forhøining, deels af Steenmuur, deels af Træverk, som kunde betrygge ham for denne Frygt.

Da Hovedhindringen saaledes var hævet, gif han videre. Han opkastede flere Grøster, til at lede de øvrige fra Fjeldene nedflydende Bænde bort; han fyldede Sumperne med Jord; han opgravede og bortferde de Steene, som kunde flyttes; han grov dybe Grave til de større, veltede dem deri, og lagde Jord oven paa; og ved disse og flere Paafund fik han tilsidst den hele Jord overalt saa jevn og tør, at den kunde pleies, og blev en Ager, der strakte sig imellem Fjeldene fra den ene Sæbugt til den anden, 700 Skridt i Længde, og omtrent 50 Skridt i Brede.

Da denne Ager blev dyrket, gav den rige Frugter. Niels Justesen fik derved Lyst til at udvide den. Fra Siderne kunde det ikke skee; thi der var det, han fornemlig havde maattet grave Hovedgrøster langs Fjeldene. Han fik da i Sinde at strække den ud for Enden i Sæbugten, hvilken Sæbugt Havfloden jevnlig satte under Vand, men Ebben ligesaa jevnlig tørrede. Her kørde han sammen en næsten utrolig Mængde, først af Steen, siden af Myr og Tang, og lod ikke af, før han havde, saa at sige, bygt sig et nyt Stykke Ager paa næsten en Løndes Sød. Elven, som før havde givet ham saa meget Arbeide, var ham og her til Hinder, da den faldt i Søen just ved Hjørnet af den nybygte Ager, og derved let kunde giøre den Skade;

men han vidste ogsaa nu at finde Middel til at forebygge dette, ved at grave en Canal fra Elvmunden ud i Søen, hvorved han dreiede Strømmen til en anden Side.

Ved det, at Niels Justesen saaledes havde indtaget al denne Jord til Agerland, havde han nu næsten intet Eng tilbage, uden hvad der laae i Fieldbakkerne begroet med Kratskov, og hvorpaa tilforn meget lidet var avlet. Engbund saae han at være ham nødvendig for at forbedre Ageren. Han gav sig derfor til at rydde Kratskoven op, at jevne den opryddede Bund, og at plante de beste af de opgravede Træer i en vis Orden, saaledes, at de kunde vore til Nytte uden at betage ham Grøden af Engbunden; hvilket ogsaa havde god Virkning, saa at han med Tiden fik ganske anseelig Hæavling.

Man slutter letteligen, at til at udrette saa meget, udfordres meer end en kort Tid. Det øvrige af Niels Justesens beste Aar gik ogsaa bort under disse mejsomme Foretagender; og det havde været at formode, at han i sin tiltagende Alder vilde alene have stræbt at vedligeholde dem, og nyde Frugterne. Men endnu gik hans Arbeidslyst videre, og efter alt dette foretog han sig et nyt Anlæg, hvorved han syntes næsten at trodse Naturen. Imellem tvende Høie ikke langt fra hans Gaard laae i en dyb Dal et næsten bundløst Kiær, som ingen letteligen skulde troe at kunne komme til Nytte. Dette Kiær var saaledes beliggende, at det tog imod alt det Giedsel-Band, som nedfled fra Gaarden. Niels Justesen kunde,
som

som stræbsom Agerdyrker, ikke see paa, at denne hans Giødsel skulde spildes til Unytte. Han skar derfor Kiæret ud, lagde Steenrender i Grøfterne, grov Jord ud af Høiene, som han fyldte i Dalen, lagde atter Steenrender; og ved disse og flere saadanne møjsomme Tilberedelser fik han tilsidst efter utrolig Arbeide en ypperlig og frugtbar Ager, saa stor, at han deri kunde saae en Tønde Sæd, og avlede der nu med liden Umage en meer end sædvanlig Afgrede, fordi han ikke havde nødig at bringe Giødning derhen.

Disse ere de betydeligste af de Forbedringer og Agerdyrknings-Forsøg, denne ene Mand har begyndt og fuldbragt, men de ere dog ikke de eeneste. Han har siden den Tid endnu optaget tvende Stykker Land, ethvert paa meere end en Tønde Sæd, og har, for at bringe dem i Brug, maattet sætte et videløst og kostbart Steengierde. Han har anlagt nye Veie omkring sin Gaard, over ujevne, sumpige og klippige Steder, og gjort adskillige andre og mindre Indretninger, som alle have medtaget Tid, Arbeide og Bekostning.

Det, som ellers er meget mærkeligt ved alt dette, er, at til at optage adskillige af de Stykker Land, han har bragt i Brug, har han ikke kunnet bruge Plov og Heste, men har maattet omvelte Jorden med Hænder; og til dette og hans andre Arbeider har han ikke havt anden Hielp, end sin Kone, to Døtre, og undertiden en Dreng eller og en Tienestepige.

For tolv Aar siden, da man her fik Underretning om denne sielne Mand, var han 62 Aar gammel,

mel, arbejdede endnu med Lust og Fryghed, som
og blev da, som altid tilforn, gaaet til Haande en
huelig og siælsom Kone; der, foruden at besørge
sine Huusforretninger, havde endnu Tid nok tilovers
til at hjælpe ham i Markarbeidet. Paa samme Tid
blev ham engang raadet, at betænke sin høie Alder
lade sig nøie med det, han allerede havde i Stavn
uden at giøre flere Anlæg, og nu ikke arbejde si
ivrig. „Nei,“ svarede han, „jeg maatte derved miste
„det beste af mit Liv, som er den utrolige Glæde, je
„finder, ved at lægge altid noget Nyt til; thi jeg
„aldrig saa glad, som naar jeg har sligt Arbejde un
„der Hænder.“

Frugterne af dette hans vedhængende Arbejds
vare den Tid allerede betydelige. I Begyndelsen
da han var kommen til Gaarden, havde han saaet 3
til 4 Tønder, og avlet 10 til 12 Tønder: nu saaede
han 12 Tønder, og høstede almindeligen 90 Tønder
og avlede altsaa omtrent otte Fold, da der dog i detten
Præstegjeld avles kun i Almindelighed tre til fem Fold.
Tilforn kunde han kun føde syv til otte Stykker Hornkvæg
kvæg, tiue Stykker smaat Fæe og tvende Heste; nu
født han serten Stykker Hornkvæg, tredsindstve
Stykker smaat Fæe og tre Heste. Hans udvortes
Vilkaar vare og derved lieudelig forbedrede, Han
havde begyndt i Fattigdom, men var nu en velholden
Mand, der ikke trængde til nogen, men kunde hjælpe
andre; boede vel; havde tilovers til at frembyde for
hvem, som kom til ham; havde god Besætning, over-
flødig, skönt tarvelig, Huusgeraad, og sin Gaards
Red-

Redskaber i den beste Stand; hvilket alt tilsammen taget er en virkelig Rigdom for en Mand i hans Stand.

Endnu fortienner dette at anmærkes, at med al den Driftighed i Arbeide, Stræbsomhed for at erhverve, og Sparsomhed i at bruge det Erhvervede, har han klogeligen vidst at undgaae baade Nærighed og Kærrighed. Han har under alt sit Arbeide havt Tid nok til at pleie sig. Han har erhvervet, ikke for at giemme, men for at bruge til Nytte baade for sig selv og andre; og som han stedse har været munter i sit Arbeide, saa har han altid talet med Erkiendtlighed om Forsynet, som han har tilskrevet al den Betsignelse og Fremgang, hans Arbeide har havt.

Som fortiente Agtelsestegn har det kongelige Landhuusholdnings-Selskab skienket ham dets mindre Guld-Medallie, og derhos en stor Selv-Pokal.

I Aaret 1775 behagede det Hans Majestet Kongen, at udsætte trende Præmier: den første af 150, den anden af 100, den tredie af 50 Rigsdaler, som ved en dertil anordnet Commission skal aerlig, under visse bestemte Vilkaar, tillægges de trende af Agerdyrkingen og Landhuusholdningen meest fortiente Præster, Officerer eller civile Embedsmænd, i Aggershuus Stift i Norge. De, som i Aarene 1776 og 1777 ere kiendte værdige til disse Belønninger, ere: Johan Christopher Bogelius, Sognepræst til Alsher i Aggers Herred; Regimentsquartiermester
Adrian

Adrian Kjøbke, Foged over Døre = Kommerige; Kammerherre Adeler, Amtmand over Bradsberg Amt; og Lieutenant Ellev Fougner af det tredje søndensfioldske Dragoner-Regiment.

Sognepræsten Bogelius, som 1776 har vundet den første, og 1777 den mellemste Præmie, har, paa sin Præstegaards og andre ham tilhørende Grunde, af øde, steenig og moradfig Mark optaget 150 Tdr. Sædeland, gjort henved 100 Maal (*) Jord brugbare til Agerland; deels ved at bortreufe og udminere over 1000 Læs Steen, hvoraf henimod 2000 Favne Steengierder ere opsatte; deels ved at rodhugge skovbegroet Fæcmark; deels ved at paafylde et Fjeld nogle 1000 Læs Jord. Fremdeles har han ved over 2000 Favne Grøfter giennemgravet og udtørret en stor Strækning blød Myrejord; anlagt en ny Bei ved Gaarden Boien isteden for den gamle Boigdevei, som igjen er blevet indtaget og gjort frugtbar; har beplantet Kongeveien forbi hans Præstegaard med en Mængde retstammige Løvtræer, hvilket fremdeles forsettes; har udsat i Aaret 1776 over 50 Rigsdaler, som Belønninger for flittige Arbeidere i hans Sogn; og desuden beviist, at han i Aaret 1777 har ved samtlige sine Gaarde avlet omtrent 1000 Læs Høe, og i Almindelighed otte Fold af hans Korn-Udsæd.

Regimentsquarteermester Kjøbke, der har faaet den første Præmie i Aaret 1777, har godtgiort, at han ved Gaarden Morek i Edsvold har i Aaret 1776 ladet

(*) Et Maal er imellem 2 og 3000 Alen; ikke paa alle Steder i Norge lige.

ladet rodhugge et Stykke Jord til 9 Tønder Udsæd; at han før den Tid har ladet rinde og med henved 12000 Fod Grøfter udtørre et vidtløftigt Stykke Myres og Skov-Land til omtrent 20 Tønders Udsæd, alt ved leiede Folk; at han har formeeret Gødsfelen med over 10000 Læs Myrejord og Tuer, og ladet tildeels samme henbringe til Opfyldning paa saadanne Steder, hvor det behøvedes; og endelig, at han af sin Korn-Udsæd avler syv til otte Fold, og i opryddede Enge 100 Læs Høe aarlig meer end før.

Kammerherre Adeler, som i Aaret 1776 har vundet den mellemste Præmie, har i en Tid af ti Aar meget anseeligen forbedret Gaarden Glemsøe-Kloster ved, uden Pliktarbeide, at have optaget henved 50 Tønder Lands Udsæd, deels af steenig og med Træer begroet Grund, deels, og for det mæeste, af moradsig Grund, som han har giennemgravet med 5000 Allen Hovedgrøfter og henved 12000 Allen Tværgøfter, samt ladet oprykke og udlægge til denne Gaard 7, og til Gaarden Bradsberg 24 nye Huusmandspladser, foruden andre gode Anlæg.

Lieutenant Fougner, som i begge ommældte Aar er tilkiendt den tredie Præmie, har i en Tid af 7 til 8 Aar paa Lundegaards Grund i Oplands Amt, for en stor Deel ved egne Folk, ladet opgrave, sprænge og bortføre en overmaade stor Mængde Steene, og derved optaget til Ager og Eng henved 50 Maal; deraf er i Aaret 1775 rensset 14 til 16 Maal saa ubeqvem Jord, at Steenene deraf have været tilstrækkelige til 100 Allen Kirkemuur. De øvrige opryddede Steene har

han brugt til Steengierder, til at afdreie en Flombel fra at giøre Indbrud paa Agrene, til Steestrender, og til at opfylde Dale og Ujevnheder, hvilk? han, ved at lægge Steen i Grunden og derefter at føre Jord oven paa, har gjort til jevnt og godt Agerland. Desuden har han opryddet sig betydelige Ertge i Udmarken, forbedret de øvrige, og opmuntret tvende Gaarden underliggende Hnismænd til ogsaa at paatage sig meget besværlige Arbeider med at grave og rydde. Ved hvilken mæisomme Flid Gaardens Avling er særdeles foreget.

Til disse Præmier have ellers mældt sig adskillige andre fra forskjellige Egne og af forskellige Stænder og Vilkaar, som i kortere eller længere Tid have arbeidet og havt Omförg for Landbrugets Forbedring, og hvis nyttige Bestræbelse, endskient de ikke, i Sammenligning med hine, have kunnet opnaae de bestemte Belønninger, dog ere bekiendtgjorte som værdige til at agtes. Blandt disse udmærke sig fornemlig: En Generallieutenant Brochenhuus, som har inddeelt sin Gaard Gipsund i Kaabler paa hollandsk Maade, og ved bekostelige Rindninger samt andre Forbedringer mærkeligen forsøgt dens Avling og Værd: En Fru Ukeleye, som med nogle Mars besynderlige Flid har sat Gaarden Præsterød i høperlig Stand ved meget betydelige Rodhugninger, Steens Udbrydninger, Hnismandspladsers Oprindninger, samt Frugt- og Urtehave, Fiskedamme og Bygninger: En Oberstlieutenant Sundt, som paa Herregaarden Erve har, uden dertil at bruge Bøn-

derne,

derne, optaget af raa og steenig Mark Sædeland til 114 Tønder Udsæd, opsat over 1300 Favne Steengierder, giennemgravet store Moradser, og fredet Stoven, som for nogle Aar siden var udhugget, saaledes, at deri endnu kan hugges Saug- og Bygnings-Tømmer: Majorerne Rhode, Selkier, Rye og Port, hvis Gaarde, Østgaard, Kaaen, Henan og Bahl, skal ved derpaa anvendt Arbeide og Bekostning være, nogle i en meget kort Tid, særdeles forbedrede: Capitainerne Cold, Piro, Schleppegrel og Heideman, som have udmærket sig ved at udvide og meget forbedre Jorddyrkningen paa Gaardene Boedslie, Weistein, Brunlaug og Christianslund: Lieutenanterne Steenersen, Heide, Hvitfeldt, der og have anvendt megen Meie og Bekostning paa deres Gaarde og Gaardspatter: Sorenskriveren, Cancellieraad Thams, som paa sin Gaard Stoppen har meget udvidet sin Algerjord, anlagt en god Frugt- og Urtehave, og i 22 Aar, han har eiet Gaarden, har, ved at kobe Brænde og Tømmer, fredet sin Skov: Provsterne Klem og Rasch; af hvilke den første, foruden at forbedre sin Præstegaard, Esterland, til at kunne føde meer end dobbelt saa stor Besætning som før, har endnu paa hans Eiendoms Gaard, Grødemark, anvendt meget Arbeide, i det at han der har udterret en stor Deel vaad Skov og sumpig Jord med nogle 1000 Favne Grestet, indhegnet med nogle 100 Favne Steengierder, opbyggt Hestestald og Fæhuuse af Steen; de sidste med Gjødsel-Kieldere under, hvoraf den ene er af Berg udmineret. Den anden, nemlig

nemlig Provst Rasch, som 1777 levede med 12 Børn i et lidet Kald, hvoraf han i ni Aar havde svaret 250 Rdlr. aarlig i Pension, har ved sin Præstegaard Urschoug p i meere end tve Aar arbeidet trolig, optaget af Skov, Berg og Morads en Mængde Ager, og bragt den ellers uskikkede Jord ved kostbare Jordblandinger til saadan en Frugtbarhed, at den i gode Aaringer, for en stor Deel, bærer elleve til tolv Fold, og at Gaardens tilligemed nogle underliggende Huusmandspladers Avling nærer 107 Mennesker, hvoriblandt 21 Huusmandsfamilier, og giver endda et Overskud til at sælge. Ved Præstegaarden har han og anlaagt et Teglblænderie, som forsyner den og en Deel af Sognets Almue med Muur- og Tagsteene.

Ligesom den vindskibelige Embedsmand i Norge, saaledes som nylig er anført, har seet, og fremdeles kan vente at see, sine for Jordforbedringen anvendte Bestræbelser paaagtede og lønede fra Tronen, saa har ogsaa Bondestanden der i Landet Udgang til Hæder og Belønninger for sin Stræbsomhed. Hans Kongelige Høihed Arveprindsen har i nogle Aar uddeelt og uddeeler endnu ved det norske Videnskabers Selskab i Trondhjem anseelige Præmier for vindskibelige Bønder. Disse Præmier have hidtil været enten bestemte Pengesummer fra 10 til 50 Rigsdaler, eller Medallier; nogle til at eie, og nogle til at bære; hvilke sidste Hans Majestet Kongen ved et Rescript

aller-

allernaadigst har befalet, at skulle agtes af alle som kongelige Naades- og Gres- Tegn, og tilladt, at bæres paa hellige Dage og ved alle heitidelige Keiligheder i et rødt Baand i Vestknaphullet af enhver, som dertil bliver agtet værdig. Som Medbreilere til saadanne Belønninger have Tid efter anden mange forfiente Mænd været paa Valg, og vundet: nogle for Glid i Agerdyrkningen og den norske Landhuusholdning i Almindelighed: nogle for visse enkelte Greene af samme; saasom for Huusmandspladsers Oprydning, øde Gaardes Opbylpsning, Udmærkers Oprrensning, Havers Anlæg, Koddhrs Udnyddelse, nyttige Dhrs Fremavl, vittige og gavnlige Opfindelser, med flere saadanne gode og for Landet passende Anlæg. Det vilde blive alt for vidtløstigt, her at opregne alt det Nyttige, som for Selskabet er anmeldt. Det maae da være nok, at berøre det Mærkværdigste af det Beviste:

Bed Huusmandspladsers Oprydning er fornemlig mærkværdig Engel Gundersen Bisæt af Sundalen, en Huusmand med en Arm, som i Aaret 1775 med sin ene Haand har af Morads indgrøftet og opryddet en Huusmandsplads, opbrudt Ager, og bygget sig Huuse, hvorved han har anlagt en god Humlehave.

Til at opbylpsne øde Gaarde, have Anders Pedersen af Bergens og Mads Berentsen af Trondhiems Stift været virksomme; af hvilke den første har 1774 nedsat sig paa Gaarden Gedewig i Boldens Præstegield, som i sexten Aar havde ligget øde, hvor

han har bygget sig Huuse og besaaet de gamle Agre, og stræber for at fortfare: den anden har ligeledes opbyggt fornødne Huuse, og opbrudt Agerland ved Gaarden Leervold i Romsdalen, saa at den nu, efter at have lagt øde i 25 Aar, er sat i Stand til at ernære en Familie.

Ved Udmarks Oprensning i Særdeleshed, er fornemlig Gunder Harebaas af Sundalen i Trondhiems Stift blevet bekiendt, da han med stor Bekostning i Aaret 1774 har opbrudt en Wei giennem brat Berg og bløde Myrer til en stor Field-Dal, Giedaadalens; hvorved han har tilveiebragt sig og sine Naboer en ypperlig Sommerdrift for over 70 Stykker stort Fæe.

I at udrødde skadelige Roddyr, Ulve og Bjerne, ere især Osmund Hustoe af Stavanger Amt, og Ole Torvig, samt Jens Gundersen Kulaas, befundne at have viist Mod og Hurtighed.

Havedyrkning i Besynderlighed er befordret af Lars Huusbye af Sundalen, en fattig Mand, som 1774 har anlagt en stor Have ved sin Gaard, og beplantet den med Frugttræer. Han har ellers ogsaa gjort sig bekiendt ved anden Jorddyrkning, men fornemlig ved at have uddraget sig et Udtog af det oekonomiske Magazin og andre saadanne Skrifter; hvilket Udtog han har foreget med et Tillæg af sine egne Jagttagelser, og meddeelt Andre Afskrifter deraf til Oplysning.

Vittighed i nyttige Opfindelser er fundet hos Bonden Henrik Ellingsen Løndahl paa Søndmer.

Ved

Ved flittig Læsning i gode mathematiske Bøger har han erhvervet sig en for en Mand af hans Stand meget usædvanlig Indsigt i Regnekunsten og Landmaalingen. Denne Indsigt har tient ham til at optage et Kart over sin Mark for sin egen Fornøielse; og siden et andet, til Fiskeriernes Nytte paa Søndmer, over Fiskegrunden uden for Landet. Han har end videre selv opfundet sig en ny Plov, hvormed han pløier baade frem og tilbage, en Maskine til Tærskning, og en anden til at slaae Fiskeliner paa, som skal være bekvemmere end de forhen brugte; han har og skrevet en Afhandling om Veiret, Vinden, og Strømmen, som er kiendt værdig til Belønning; og er af hans Dyrlighed anbefalet som en Mand, der med al den Vittighed foreener et værdigt Hierte, en retskaffen Wandel, og en udmærket Stræbsomhed i at drive sin Avling.

Som mærkværdige Jordbrugere, der ved Flid i Agerdyrkningen og Landhuusholdningen i Almindelighed have tildraget sig Opmærksomhed, fortiene at nævnes: Elling Ingebrigtzen Husum af Bærdalen; Poul Monsen Thynæs fra Schognens Præstegield; Peder Larsen Bierchum af Leirdal; Sivert Johansen Gieldsaasen af Inderøen; Helge Mathisen Kjolberg af Søndre Borge Sogn; Hans Goudsen Sandrib af Odnæs; Mathias Christensen Bache af Botne Sogn; Skibsbygmester Tonnes Koltzen i Christiansand; Ole Torchildsen Rustad af Binger; Arnt Olsen Bohlen af Bærdalen; Isaac Alasoldsen Kennesund af Solum; Jochum

E e 2

Mon-

Mourad paa Gaarden Semb ; Peder Tollstoft
 Lufte af Bradsberg Amt; Niels Simonsen Nord-
 stebold af Gusdal; Mons Olsen Møllingen a
 Nordhord Lehn; Anders Larsen Moglegaard a
 Eidanger; Jens Johansen Bertmann af Overhalden;
 Hans Carlsten Brede af Sneaaasen; Johann
 Ertorm paa Augersmyhe; Michel Olsen Østrem
 Dolven af Solum; af hvilke de tvende første have
 faaet bestemte Penge-Præmier, og de øvrige Med-
 dallier at eie. Og endelig endnu, fremfor disse, Lars
 Forsæt, Bønde og Skolker i Klæboe; Halle Svend
 sen Bibstad, Bøigde-Lehnsmand i Overhalden; og
 Jon Brandt paa Brevig, som, for desmeere at ud-
 mærkes, have faaet Medallier at bære.

Bøigde-Lehnsmanden Bibstad har i nogle Aar
 med en meget berømmelig Flid arbeidet for at sætte
 Lehnsmandsgaarden i Stand, og giort den anseelig
 af store Forbedringer, ligesom han og har stræbt at
 opmuntre sine Naboer.

Keilendingen Jon Brandt har anvendt stor Besø-
 kostning og meesomt Arbeide paa Gaarden Brevig,
 som dog ikke er hans egen, men Kælnæs Hospital til-
 hørende. Han har opført ordentlige og nette Byg-
 ninger isteden for faldefærdige Huuse; har ved Ryd-
 ning, Grøftning og Indhegning udvidet og saaledes
 forandret dens Jord, at den ikke meere er sig selv liig;
 er den første der i Egnen, som har begyndt og med
 Fordeel drevet Potatos-Avlen; hvortil han og,
 ffiont fremmed der i Sognet, har søgt at opmuntre
 sine Naboer, ved at anwise dem Brugen af denne
 nyt:

nyttige Frugt, og uddeele iblandt dem af sin Avl for intet.

Klokkeren Lars Forsæt, en Mand, bekiendt i sin Egn af flittig Læsning i nyttige Skrifter, og andre gode Egenskaber, har af nye opbyggt en bøllet (fæstet) Gaard, som han boer paa, foreget den med en meget stor Strækning nye Ager af forhen ubrugt og ufrugtbar Jord, og ved Gaarden gjort mange fordecelagtige Indretninger. Især har han, til Gjødselens Forøgelse eller nyttige Anvendelse, gjort et Hoved-Anlæg, som er af de meget sieldue i sit Slags. Det bestaaer deri, at han har indrettet et Møllehuus med en derhos beliggende Dam, i en liden Myr ikke langt fra Gaarden; derfra ledes Vandet igiennem Render over og under Jorden 120 Alen frem til en ny Brønd i Gaarden; hvorfra det fremdeles ved en vidtløftig og kunstig Indretning af Render, som kan aabnes og lukkes efter Fornødenhed, ledes igiennem og under Fæhuuset til Møddingen, og derfra videre, naar for godt findes, til alle Kanter ud over ethvert Stykke Ager og ufrugtbart Sted paa den hele Gaards Mark. Gaarden har ved dette og andre forbedrende Anlæg vundet dobbelt Hve- og Korn-Avling imod forhen, og ventes derved at vinde endnu meere. For at opmuntre andre til lige saadan Bindfibeligbed, uddeeler han aarligen visse Tønder Sædehavre til fattige Huusmænd, for at de dermed kan besaae det nye Land, han udviser dem til at optage til Ager af udyrket Jord.

Foruden disse tre er endnu een Bonde i Norge, som er agtet værdig til at bære Medallien; det er

Ingebrit Sibertsen Dribstuen, af Opdal i Trost-
hiems Stift. Han har beviist, at han i fem 8
har af eget Opdræt afhændet Sondenfields ni,
Nordenfields tiue tienstuygtige og skionne Hest.
Dette er et usædvanligt Opdræt paa en Bondegaa:
og for Selskabet var denne Mand bekiendt af sin
danne Egenffaber, at det ikke troede ham uværdis
til at bære et Værestegn.

Paa meere end eet Sted i det Foregaaende
det kongelige danske Landhuusholdnings-Selskab næm
net, og visse af de derfra nddeelte Belønninger an
mærkede. Oftere har der været Leilighed til at nævne
det; thi adskillige af disse vindskibelige Norske, hvor
Stræbsomhed allerede er erindret, have ogsaa herfor
faaet opmuntrende Belønninger. Dette kunde vi
være nok til at vise dette Selskabs virksomme Opmærk
somhed for Vindskibeligheden i begge Riger; men
der ere endnu mange flere driftige Arbeidere, hvor
nyttige Bestræbelsler i Konster, Haandverker, Ugevs
dyrkning, og andre for Staten vigtige Næringsgreenens
dette Selskab har gjort bekiendt ved at fremløkke eller
opdage dem, at veie deres Værd, og belønne dem
Derved har det udmærket:

Flid i Konster hos en Lieutenant Kneve af Ar:al
tilleriet, som den første her i Landet, der har opfundet
at efterligne originale Kridt-Tegninger i Kaabberstik
Tegnekonsten til Fordeel og Udbredelse: en Peters
Bilal:

Wilhelm, Kleinsmed i Kjøbenhavn, som her har bragt en af ham forfærdiget Staal-magnet til den Fuldkommenhed, at den bær fem Gange sin egen Vægt, og er at ansee som et Kunststykke: Smedene paa Ærøe, **Jeppe Nielsen** og **Claus Clausen**, som have opfundet nye Jern-Maskiner til Sælhundefangsten, hvoraf den sidste fornemlig er snild og beqvem.

Bindskibeligbed i Haandværker hos **Compassmageren Iver Jensen**, som har forfærdiget bedre Compasser end de, der hidtil i Couffardie-Farten have været brugte: **Handskemagerne, Peder Nielsen** i Randers, **Iver Haderston** i Kierteminde, **Jochum Toller** i Bordingborg, hvis Arbeider Selskabet af indsendte Prøver har bedømt: Smedene, **Lundberg** i Kjøbenhavn, og **Knud Nielsen** i Odense, som fornemlig have stræbt at forfærdige et Antal af forbedrede Sukkerører for de vestindiske Æer: **Saffianberederen Magnus Orn** af Aarhus, hvis beredte Saffianer af forskjellige Farver ere befundne lige saa gode, nogle smukkere, end de fra fremmede Steder indførte.

Flid i Fabrik-anlæg og deres Fremdrift hos en Apotheker **Clare** i Rendsborg, som har gjort sig megen Umage for at efterligne det engelske Flint-Steentøi, og deraf sat en bekostelig Fabrik i Drift; og en Major **Blechenberg**, der har anlagt en Blikfabrik ved Haderslev, og derpaa anvendt megen Bekostning og Nøie.

Drift til at opelske og forædle andre end almindelige Bæxter, hos Farveren **Feilberg** i Kallund-

lorq, hvis Anlæg af Krap, denne ved Farverierne
 faa nødvendige Plante, er ligesaa mærkværdig, som
 hans opfundne sparsommelige Maade til at bruges
 den: Apothekeren Zeger i Kiøge, som skal have
 været lykkelig i at opfinde en fordeelig Maade til at
 tørre Tobaksblade: Forpagteren Peter Qvistgaard
 paa Giffelfeld i Sieland, og Selveieren Lars Jensen
 i Hundevad i Fyen, som begge med besynderlig
 Flid have drevet Humleavl: Bønderne, Christo-
 pher Qvale paa Gaarden Qvale i Norge; Robert
 Smit i Nordmørs Fogderie; Tonnes Nielsen paa
 Østre-Nabta; Henrik Pedersen paa Gaarden An-
 num i Trondhiems Amt; Johannes Foren af Gus-
 dals Præstegield; Johan Ekstrøm, Holksførste over
 Listerlehns Distrikt, alle af Norge; hvilke have med
 Nytte drevet Kartoffel-Avlen der i Landet; og Pro-
 curcur Eriksen paa Stremee blandt Færøerne, som
 der har stræbt at dyrke og bekjendtgjøre denne Frugt.

Vindskibelighed i Bieavl hos Huusmændene
 Niemanns Christensen i Allindelille i Sieland, og
 Jens Niemannsen i Dure i Fyen; Borgeren Ma-
 thias Loft i Varde; Fæstebonden Jens Madsen
 i Fohl Bne i Jylland, og Mølleren Jørgen Larsen
 i Gieldbye Mølle i Fyen; af hvilke den sidste ikke
 alene har stræbt at udvide denne Avl hos sig selv,
 men ogsaa gjort sig Umage for at fremhjelpe den
 hos andre, ved at gaae dem til Haande med Raad
 og Hielp.

Flid i at befordre Faareavl hos en Kam-
 merraad Garmann i Bergen, som har indbragt en-
 gelske

gelske Bødre i sin Egn, ladet Yngelen forplante blandt Bønderne, og anvendt adskillige ubeboede Der ved de norske Kyster til Besætning med vilde Gaar: en Thode, Sognepræst til Lerviggen i Trondhiems Stift, som paa en ham tilhørende De, Tutt-ræe, har med Overlæg og vel anvendt Beføstning anlagt et talrigt Gaare=Opdræt af engelsk Art: en Madame Fasting i Nedenes Lehn, ogsaa i Norge, som af tre engelske Gaar har opelsket halvtredstindstive, og har desuden vist en besynderlig huuslig Flid i at forarbejde hjemmevirkede uldne og Bomulds Tøier, og i at opmuntre Bønderkoner til at spinde Garn, som dertil forbruges.

Virkelig Hyst til nyttige Kundskaber hos Bønden Knud Nielsen i Hunderup i Fyen, som har erhvervet sig en i Bøndestanden usædvanlig Indsigt i mathematiske Videnskaber, fornemlig i Landmaalingen; hvorfor ham af Selskabet er foræret et nyt Astrolabium med hvad dertil hører.

Flittighed i Tjudhegning med levende Gierder hos Lieutenant Bildentradt paa Bellinggaard i Coldinghuus Amt: Selveierbonden Søren Bertelsen i samme Amt: Bønderne Christen Hansen og Hans Søegaard i Søerup i Fyen: Byemændene i Allested Sogn i Siælland: Sognepræsten Rasmus Edsberg i Brenderup i Fyen: Kammerraad Hansen paa Egeberg Gaard i Siælland.

Og endelig, overordentlig Vindskibelighed i Agerdyrkning og Landhuusholdningen i Almindelighed, hos Bønderne, Hans Christensen paa Allsø, Thor

Pedersen i Secrup Sogn i Aarhus Stift, Hans Kasmusen i Kindstrup i Assens Amt, Michel Pedersen til Vollesgaard paa Volland, Thomas Ekmensen i Kirkerup ved Koeskilde, Peder Maltved af Bradsberg Amt, Sivert Andersen Berg ved Bragnæs, Christopher Nielsen af Nedenes Fogderie, Ole Andersen Olmen af Sogn, Hans Eriksen af Hølands Præstegjeld i Norge, og adskillige flere baade i og uden for Bondestanden, hvilke Selskabet har kiendt værdige til at tillægges de største af de overordentlige Belønninger, som ere blevne uddeelte som Agtelsestegn for Flid i Landhuusholdningen, uden at have været bestemte for visse Greene af samme. Deres Fortieneste har heller ikke været i enkelte Deele alene, men i mange foreenede, og er derfor desmeere berømmelig.

Endnu er intet nældt om de Mange, som have været Medbeilere til de udsatte største Præmier, og hvoraf en Deel have naaet de mindre; ikke heller om dem, der ogsaa for berømmelig Flid have faaet de mindste af de overordentlige. Ved at søge ogsaa uden for Selskabets Lister, vilde endnu findes mange Stræbsomme i alle Stænder; thi ganske vist ere der mange saadanne, som ikke endnu have bekiendtgjort deres Bestræbelse, og maaskee altid ville fortie dem, fornøiede alene med den Lyst, en retskaffen Mand finder i sit Arbeide. Men af de Exempler, som allerede ere fremsatte, vil man kunne see, og glæde sig ved at see, at enhver Egn i Rigerne har sine Bindskibelige.

Beløn-

Belønningerne, som dette Selskab har udsat, have paa mange Steder ikke virket lidet til saadan Driftighed. Ved nu at modtages i Selskabet af Hans Kongelige Høiheds, Rigerens Kronprindses, Haand, vinde de et nyt Værd. Landet tør da af dem, som af flere saadanne hædrende Gaver, spaae sig med Tiden en udbredet Stræbsomhed; og med den vil dets Velstand stige. (*)

- (*) Anledningen til de tvende første Fortællinger i denne Afdeeling findes i Træskovs Jubel-Lærere. De øvrige ere samlede af Fort. til Landh. Skrift., Schlegels Samling, Patriot. Magazin, offentlige Tidender, og andre Esters retninger.

Flid i Studeringer.

Gavnligt er det for Staten, naar den har mange Hænder i Arbejde. Men fornødent og hæderligt er det tillige, at de der har oplyste Mænd i sine Embeder, og Lærde til ikke alene at danne disse, men endog til at arbejde for Videnskabernes og tænke for Verden.

Veien til Lærdom er ikke Veien for den Uvirkssomme. Der behøves baade Mod og Flid, for at betræde den: Modet til at tørde tage fat paa møjsomme Arbejder, og tilsidefattens Udspredelserne, der friste fornemlig den tidlige Alder: Flid til at arbejde sig frem, at udele Kundskaberne fra mange og forskellige Kilder, og siden at anvende dem til Fleres Oplysning. Men Lærdoms Elsker har til Opmuntring det Haab og den smigrende Udsetelse, at han ikke arbejder forgievet. Ved at udbrede nyt Lys i Sandhedernes Rige, nye og nyttige Kundskab blandt Medborgere og Medmennesker, skifter han sig et Navn, der lever efter ham. Den sande Lærde er altid den sande Store. Hans Navn hædres, hans Minde agtes, hans Gravsted omspørges, naar ofte de kostbareste Monumenter staae forgievet, fordi Manden, hvis Navn det forkynder, har intet andet til at vidne om sig, end dette.

Vort Fædreland har havt Lærde ikke alene til Nytte for sig, men ogsaa for Verden. Denne Afdeeling skal vise nogle. En Deel have arbejdet sig frem fra ringe Stand, og igiennem meer end almindelige Hindringer, til at løse i de vigtigste Embeder; andre have havt sig over de Udspredelser, Rigdom og tidlig Lykke kan give, og ere blevene endnu mærke-

være

værdigere af Lærdom, end af Ordener og Slægters Ælde. De Flestes Navne kiende vi; thi hvo har ikke hørt dem ofte nævnes, og nævnes med Ærbødighed.

Morten Borup, en Bondekarl, fød i Egnen ved Skanderborg i Jylland, ernærede sig ved Bondearbejde indtil sit 25de Aar. Han var fornøiet i sin Stand, indtil han engang under sit Arbejde fik Hug af Fogeden. Aaget blev ham da ufordrageligere end Arbejdet selv; han løb derfra, og tiggede sig ind i Aarhus Skole. Hans Alder og Opdragelses Maade vare ham, uden Tvivl, ikke ubetydelige Hindringer i at lære Videnskaber. Men Eyst og vedhængende Flid overvandt Hindringerne. Han blev i ti Aar færdig med sine Skolevidenskaber, og reisde til Academiet i Kiøbenhavn. Derfra drog han videre, efter Tidernes Maade, udenlands, kom hjem som Doctor i Theologien, og blev derpaa, i Betragtning af hans erhvervede Kundskaber, sat til Rector ved Skolen i Aarhus. Dette Embede forestod han i mange Aar som en arbeidsom og en lærd Mand. Aarhus Skole kom i hans Tid i Anseelse; thi han dannede der mange store Mænd for Kirken og Staten. Der dannedes en Friis, denne lærde og store Cancellær, en Tavsen, en Sadolin, en Skonning, disse høyerlige Mænd, som alle tre bleve Bisper, og vare af de vigtigste Lærere i Reformationens første Tider. Hans Grav=

Gravsted findes endnu paa Kirkegaarden imellem Aarhus Domkirke og Skolen. Det er efter de Tidens simple Smag ziret med et Kiis og en Greb, som ligger overkors. Monumentet er simpelt, men for Tænkende siger det ikke lidet. (*)

Worups Lærling, Hans Tavsen, var, ligesom han, fød af Bønderfolk i Landsbyen Birkende i Fyen. Efter at han havde fattet Videnskabers første Grunde i Odense og Aarhus Skoler, traade han i Munkeordenen i Antvorskov Kloster. Prioeren Esfild, hvis Yndest han erhvervede sig ved sine gode Naturgaver og herlige Taler, gav ham nogen Tid derefter Tilladelse til at reise udenlands paa Klosterets Bekostning, dog med den Formaning, at han ikke skulde opholde sig i Wittenberg, hvor Luther havde begyndt at prædike en Lærdom, som Esfild kaldte Kietterie. Tavsen, glad ved at have faaet Leilighed til at udvide sine Indsigter, reisde til Celn, og hørde der først de lærde Catholiker. Smidlertid kunde en Mand, flittig som han, der læsde, ei alene for at læse, men for at kiende Sandhed, ikke høre saa meget tale om Luthers Modsigelser mod de papistiske Hovedlærdomme, uden at han i det mindste maatte vide, hvori disse Modsigelser bestode. Han fik da fat paa nogle af Luthers Skrifter; og da han efter noie Randsagning fandt, at her var noget bedre end det, han hidtil havde hørt fra

(*) Worms Lexicon over lærde Mænd.

fra Catholikernes Lærestole, drog han, uagtet sin Priors Formaning, til Wittenberg, blev en opmærksom Tilhører, og, for sin Flid, en Vndling af Luther og Melanchton. Paa Hjemreisen derfra tog han Magister=Graden i Kostof, og kom derpaa tilbage til sit Fædreneland med en Forraad af Indsigter, som siden blev det til megen Nytte. For ham havde ingen endnu med bekynderlig Lærdom eller Skarpsindighed talet mod den catholske Religion. Den bekiendte Mester Morten, som i Christian den Andens Tid var sendt herind fra Wittenberg, havde vel begyndt derpaa, men deels vare Læderne ham alt for meget imod, deels manglede han de Egenfæber, som fordredes til at tale med Fjend mod en heel Stats Geistlighed. Tavsen blev da egentlig den anden, der begyndte at tale uden Skj, og han var lykkeligere; thi han havde baade Lærdom og Gaver. Den hele Mængde af Bisper og andre Geistlige opstode; de taledede og skrevede imod ham det beste de kunde; de kaldte endog herind af deres lærde Religionsbrødre i Tyskland, saadanne, som de ansaae for at være vel drevne i Haarkløverier og Spidsfindigheder; de foreenede sig med dem, for at give deres Lærdomme Vægt. Men Tavsen, som Formand for deres Modstandere, var dem voren baade i mundtlige Samtaler og skriftlige Afhandlinger. De maatte alle give efter, og Tavsen forfægtede sine Sætser saaledes, at de vandt Overhaand tvertimod al den Umage, de andre gjorde sig for at undertrykke dem. Sandt er det, at den Beskyttelse, Regieringen gav ham og hans Bestræbelser,

Gravsted findes endnu paa Kirkegaarden imellem Aarhus Domkirke og Skolen. Det er efter de Tidens simple Smag ziret med et Riis og en Greb, som ligge overkors. Monumentet er simpelt, men for Tænkende siger det ikke lidet. (*)

Borups Lærling, Hans Tavsen, var, ligesom han, fød af Bønderfolk i Landsbyen Birkende i Fyen. Efter at han havde fattet Videnskabers første Grunde i Odense og Aarhus Skoler, traade han i Munkeordenen i Antvorskov Kloster. Prioren Eskild, hvis Yndest han erhvervede sig ved sine gode Naturgaver og herlige Taler, gav ham nogen Tid derefter Tilladelse til at reise udenlands paa Klosterets Bekostning, dog med den Formaning, at han ikke skulde opholde sig i Wittenberg, hvor Luther havde begyndt at prædike en Lærdom, som Eskild kaldte Kietterie. Tavsen, glad ved at have faaet Veilighed til at udvide sine Indsigter, reisde til Celn, og hørde der først de lærde Catholiker. Smidlertid kunde en Mand, stittig som han, der læsde, ei alene for at læse, men for at kiende Sandhed, ikke høre saa meget tale om Luthers Modsigelser mod de papistiske Hovedlærdomme, uden at han i det mindste maatte vide, hvori disse Modsigelser bestode. Han fik da fat paa nogle af Luthers Skrifter; og da han efter nøie Randsagning sandt, at her var noget bedre end det, han hidtil havde hørt fra

(*) Worms Lexicon over lærde Mænd.

fra Catholikernes Lærestole, drog han, uagtet sin Priors Formaning, til Wittenberg, blev en opmærksom Tilhører, og, for sin Flid, en Yndling af Luther og Melandhton. Paa Hjemreisen derfra tog han Magister=Graden i Rostok, og kom derpaa tilbage til sit Fædreneland med en Forraad af Indsigter, som siden blev det til megen Nytte. For ham havde ingen endnu med beshynderlig Lærdom eller Skarpsindighed talet mod den catholske Religion. Den bekiendte Mester Morten, som i Christian den Andens Tid var sendt herind fra Wittenberg, havde vel begyndt derpaa, men deels vare Tiderne ham alt for meget imod, deels manglede han de Egenheder, som fordredes til at tale med Fjend mod en heel Stats Geistlighed. Tavsen blev da egentlig den anden, der begyndte at tale uden Sky, og han var lykkeligere; thi han havde baade Lærdom og Gaver. Den hele Mængde af Bisper og andre Geistlige opstode; de taledede og skreve imod ham det beste de kunde; de kaldte endog herind af deres lærde Religionsbrødre i Tyskland, saadanne, som de ansaae for at være vel drevne i Haarfløvier og Spidsfindigheder; de foreenede sig med dem, for at give deres Lærdomme Bægt. Men Tavsen, som Formand for deres Modstandere, var dem voren baade i mundtlige Samtaler og skriftlige Afhandlinger. De maatte alle give efter, og Tavsen forfegtede sine Satser saaledes, at de vandt Overhaand tvertimod al den Umage, de andre gjorde sig for at undertrykke dem. Sandt er det, at den Beshyttelse, Regieringen gav ham og hans Bestræbelses,

helfer, gjorde ikke lidet dertil. Men ligesaa vist bliver det og, at havde han ikke ved sin Ungdoms Flid og ved sin vedvarende Læsning erhvervet sig saa megen Styrke i Videnskaberne, at han ogsaa med grundige og vel anbragte Beviser kunde have forsvaret sig, vilde endda neppe Lærdommen have vundet saa almindeligt Bifald. Efter at hans Stridsaar vare forbi, sad han i Nolighed, og saae de vuskede Frugter af sin Meie; og imidlertid arbejdede han endnu lige saa flittig, som før. Al den Tid, han fik tilovers fra sine Embedsforretninger, henbragde han i sit Studerekammer. Han skrev mange nyttige Bøger til at udbrede almindelig Kundskab i de Religionslærdomme, han havde forkyndt; han oversatte de fem Mose Bøger paa Dansk, og skrev Forklaring over Davids Psalmer og Salomons Prædikener. (*)

Blandt sine lærdeste Kirkelærere tæller Nassov Bys 'en Jørgen Ursin, som der var Sognepræst i Begyndelsen af dette Aarhundred. Inden for Fædrelandets Grændser lærde han, medens han endnu var Student, foruden andre Videnskaber, ogsaa de fleeste baade levende og døde Sprog, saa han ikke alene forstod dem, men forstod dem endog med Færdighed. Da han havde dannet sig ved Hielp af danske Lærde, og i nogle Aar med Være været Decanus paa Klosteret, og Conrector ved Kjøbenhavns Skole, blev han

(*) Pontopp. Ann. Møller. Cimb. Lib.

han kaldet til Præst for den danske lutheriske Meenighed i London. Hans usædvanlige Indsigter erhvervede ham snart der, som her, et stort Navn blandt de Lærde og Store. Han maatte prædike for Prinds Georg. Denne kloge Herre fattede Hæiagtelse for ham, og tilbød ham Tjeneste som sin Hofpræst, med 1500 Pund Sterling aarlig. Men han frabad sig det, af hvad Aarsag, veed man ikke, og reisde tilbage. Efter sin Hiemkomst var det, han blev Præst i Naaskov. Medens han forestod dette Embede, arbeidede han blandt andet paa en Forklaring over hele Biblen. En Deel deraf blev færdig, noget trykt, men under Arbeidet døde han. (*)

Hans Svaning, den ældre, som var Fader til den fynske Biskop Svaning, og Morfader til den navnkundige Erkebiskop Svane, bar sit Navn af Landsbyen Svanninge i Fyen; der var han fød af fattige Bønder. Hans tidlige Drift til Vidensskaber ferde ham til Skolen, hvor han, uagtet den yderligste Fattigdom, læsde sig frem, og blev endelig Student. Som Student havde han endnu knap det, han kunde skiule sig i. Dog quæledes end ikke derved hans Læselyst. Han blev ved, og gjorde stedse Fremgang. Endelig søiede Lykken hans Bestræbelser. Af en Hændelse fandt han engang en Deel Guldmynter indfæde

(*) Worms Lexicon.

snede i Folderne af en gammel Kiøle, han havde kjøbt; og da ingen Eiermand dertil fandtes, blev denne liden Skat ham ved sparsom Huusholdning til Understøtning, ikke alene i nogen Tid ved Academiet i Kiøbenhavn, men endog siden udenlands. Imidlertid lagde han sig egentlig efter Theologien og Historien, og gjorde saadan Fremgang, at Christian den Tredie ærede ham som Lærd, og satte ham til Lærer hos sin Søn Friderik den Anden.

Efter at han i tretten Aar havde underviist og tildeels dannet denne værdige Prinds til Konge og Landsfader, blev han kongelig Historieffriver, samt Erkedegn og Canik i Domcapitlet i Ribe. Her arbejdede han flittig i Fædrelandets Historie, og efterlod sig en Deel Haandskrifter. (*)

Ligesom Svaning bar Navn efter sin Fødeby Svaninge, saa bar og den bekiendte Christen Lodberg Navn efter sit Fødesogn, Lodberg i Thye. Hans Fader, Jens Christensen, en velhavende og stræbsom Bønde, lod sig overtale af Sognepræsten til at lade sin unge Søn undervise hjemme i de første Grunde af det latinske Sprog. Sønnen nød denne Underviisning et Aar, var flittig og gjorde god Fremgang. Men imidlertid faldt de keiserlige Tropper ind i Jylland. Faderen mistede alt hvad han eiede, maatte nu fordobble sit Arbejde, og kaldte derfor sin
Søn

(*) Pontopp. Annal. Zvergs Dial. Cleresse. Worms Lær.

Søn tilbage til Ploven. Sønnen var villig til at arbejde og hjælpe; men da han nødigt vilde forlade Bogen, deelede han sin Tid imellem Markarbeide og Læsning, arbeidede om Dagen og læsde om Natten. Da Faderen havde seet dette an i nogen Tid, besluttede han, at lade ham følge sin Tilbøielighed, og holdt ham først i Thistede, siden i Viborgs Skole. Men efter nogle faa Aar saae han sig ikke i Stand til at anvende flere Bekostninger paa hans Søns Skolegang. Vilde altsaa Christen Lodberg gaae videre, maatte han sørge for sig selv. En Deel havde han allerede lært; men ham fattedes endnu meget, for at blive Student. I Viborg saae han ikke Leilighed for sig længere. Han fik da i Sindet at prøve Lykken paa et andet Sted, forshnede sig i den Henseende med gode Skudsmaale, og gik over til Odense. Der var han saa høldig, at finde bedre Understøtninger. Een af Byens Præster tog ham i sit Huus, og gav ham frit Bord for at undervise hans Børn, og nogen Hielp fik han desuden af Skolens Kasse. Men forbedredes her hans Vilkaar, da fordobbledes og hans Arbeide. Han maatte lære selv og tillige læse for andre, og Frietimer for det ene bleve Arbeidstimer i det andet. For den almindelige hverdags Flittighed havde een af Deelene været nok. Men Lodberg havde meer end den almindelige, derfor ansaae han det ikke for Byrde. Han gik hver Dag frem og forbi mange af sine Meddisciple, kom til Academiet, og udmærkede sig der.

Nu var Lødberg da Student; men dette var ham ikke nok. Han vilde gaae videre. Før søgde han Kundskab; nu tragtede han til Lærdom. Saa snart han da havde samlet og sammensparet sig nogle faa Penge, reisde han udenlands, og vovede sig vidt omkring. Men da han deri meere fulgde sin Lyst, end overregnede sine Reisepenge, kom han to Gange i saadan Yderlighed, at han maatte lade sig hverve til Krigstieneste, først i Neapolis, og siden i Frankrig.

Lærdom finder altid Leilighed til at vise sig, og agtes gierne, hvor den kiendes. Dette gjorde, at Lødberg snart blev befriet for Krigstienesten paa begge Steder, da han blev kiendt, og kom endelig tilbage. Vel havde saadanne Udspreddelser betaget ham Tid og Leilighed til at lære saa meget som han ønskede, men en Deel Kundskaber havde han dog vundet ved sine Reiser. Disse forøgede han med fordoblet Flid ved Kiøbenhavns Universitet, saa at han derefter blev antaget til Lærer for Prinds Georg, Friderik den Andens Søn, reisde med ham, og døde omsider som Bisp i Ribe. (*)

Den første Bisp, Kiøbenhavn fik efter Reformationen, var Peder Plade, eller, som Luther og Melancthon havde kaldt ham, Petrus Palladius. Førind det kom dertil, at de catholske Bisper bleve aldeles affatte, og lutherske Lærere indsatte i deres Sted, havde

(*) Moll. Cimb. Lit.

havde Christian den Tredie, som klog Konge, været betænkt paa, at trække saadanne Mænd frem, som han kunde have Haab om at være i Stand til at forsvare den nye og reenerne Lærdom med den Grundighed, som udfordredes for at haandhæve dens Værdighed mod alle de Modsigelser, som paa saadan Tid kunde formodes. Denne hans Omhu gjorde, at han ogsaa fandt Peder Plade, en dansk Student ved Universitetet i Wittenberg, og kaldte ham herind til Embede, uden at han selv havde søgt noget.

Plade var fød i Ribe af en fattig Borgermand. Flitighed havde gjort ham bekiendt for Luther og Melancthon. De elskede ham begge, og omgikkes ham meere som en Fortrolig end som Lærling; og dette gjorde, at han bragde tilbage med sig en virkelig Rigdom af Kundskaber, samlede ved deres Underviisning. Denne Rigdom var ogsaa falden i gode Hænder. Plade vidste at anvende den. Han arbejdede ogsaa, saa længe han levede, paa at forege den, og gjorde sig Umage for, ved Taler og Skrifter at gjøre den bekiendt for alle; og var det da ikke at undre over, at en bedre Lærdom, der beskyttedes af en klog Konge, og blev udbredet ved saadanne Mænd, som Plade, Tavsen og flere, kunde i en Hast vinde Anseelse, uagtet al den Umage, mange baade Geistlige og Verdslige gjorde sig for at nedtrykke den. Da Plade var udsæet til at være Bisp, lod Christian den Tredie ham paa sin Bekostning reise til Wittenberg, for at tage Doctor-Graden der. Luther selv overdrog ham den i en høitidelig Forsamling, og holdt ved denne

Leilighed en Tale, hvori Plade blev erindret med den Berømmelse, hans Flittighed og forhøvede Indsigter fortienede. (*)

Peder Bandal blev Præst efter sin Fader for Maugstrup og Jægerup Meenigheder. Han havde som Student læst meget, reist meget, havt Omgang med mange baade inden- og udenlandske Lærde, og gjort stor Fremgang fornemlig i Theologie og østerlandske Sprog. Da han nu fik dette rolige Embede paa Landet, opoffrede han sig ganske til Embedsforretninger og Studeringer. Han opførde paa en liden Holm i sin Have en Bygning, fire Voster høi, hvori han indrettede det nederste Rum til Sovelammer, det andet til sin Bogsamling, det tredie til et Naturalieccabinet, og det øverste til astronomiske Jagtagelser. Til dette sit Studerehhus samlede han, foruden kostbare trykte Bøger, adskillige rare græske, ebraiske og arabiske Haandskrifter, fældne Stykker af Naturriget, og mange gode astronomiske Instruementer. Saa ofte han havde Frietimer for Embedsforretninger, thi disse vare altid hans Hovedsag, da fandt man ham altid her, og altid beskæftiget med noget Nyttigt. Han skrev Forklaringer over den største Deel af det nye Testamente. Mange Videnskabers Elskere søgde ham, for at hente Oplysninger hos ham; han var villig til at gaae dem til Haande; og

(*) Moll. Cimb. Lit. Wind. Acad. Hafn.

og paa det at hans Flid ogsaa skulde gavne efter hans Død, havde han bestemt sin Bogsamling med Tilhørende til Arv og Brug for Eftermændene i Kaldet.

Men hans Hensigt blev ikke opnaaet. Kort før han døde, blev Holsteen og Slesvig oversvømmet af svenske og polske Krigsfolk. Han maatte flygte til Haderslev, og Krigsfolket forstyrrede baade Bygning og Bogsamling. (*)

I Midten af forrige Aarhundred kom en fornem Græker reisende til Kiøbenhavn. Han reisde egentlig for at erkjendige sig om den lutherske Religion. Nogle Dage efter at han var ankommen til Byen, gik han ind i een af dens Kirker. Der var Prædiken just i den samme Time. Han stod stille, for at høre derpaa; men da han ikke forstod andet Sprog, end sit Modersmaal, det Græske, blev hans Opmærksomhed ham ganske unyttig. Derover sukede han stille hos sig selv, og lod nogle græske Ord falde derom, som han ikke tænkte, at nogen af de Omkringsstaaende forstod. Da en Student, Brynjulf Sveonius, som var i Nærheden, hørde dem, traade han strax hen til ham, tiltalede ham i samme Sprog, og spurgde ham videre om hans Fædreneland, og Anledningen til hans Reise. Den Fremmede indlod sig med ham, glad og tillige forundret over, at han saa usformodentlig fandt en Mand saa færdig i det

F f 4

græske

(*) Møll. Cimb. Lit. Pontopp. Ann.

græske Sprog. De taledede længe sammen om Religionen og hvad derhen hørde; og Svenonius bragde ham derpaa hen til Biskop Resen, hvor han blev overværende ved deres Samtale, og taledede deri til begges Fornøielse. Ved denne Leilighed lærde Bispen at kiende Svenonius som en Mand, hvis grundige Lærdom fortiende at agtes.

Svenonius var en Præsteson fra Island, oplært i Skalholt's Skole, havde som fattig Student i Kiøbenhavn dyrket sine Videnskaber i Stilhed, og kiendte maaskee ikke selv sin Styrke, førend ved denne Leilighed.

Resen fandt sig forpligtet til at sørge for hans Befordring. Han blev strax kaldet til Conrector i Koeskilde, og, efter sex Aars Tjeneste der, valgde den islandske Geistlighed ham til deres Bisp. Svenonius, som altid bedømde sig selv med Beskedenhed, troede, at han ikke var Embedet voren. Men da Geistligheden blev paastaaende i sit Valg, og Consistorium i Kiøbenhavn foreenede sig med den, maatte han give efter.

Som Bisp arbeidede han ivrig baade for sit Embede og for Videnskaberne. Han samlede Udskilligt til den danske Historie, som siden er brngt med Nytte. Han oversatte det hele nye Testamente af Grundsproget paa Islandsk. Han førde Brevveksling med den store og lærde Worm, de danske Oldsager angaaende, og var endog i dette Fag saa stærk, at ham blev tilbudet Embede som kongelig Historie-Skriver i Kiøbenhavn.

Men

Men det, som endnu bliver et talende Beviis for Mandens Værd, er, at da Meibom og Lange, tvende af de Tidens anseete Værde; ragede i en lærd Tvistighed, bleve de eenige i at vælge denne Islænder til Dommer. (*)

Holger Rosenkrands, en Adelsmand af een af de berømteste Slægter i Landet, blev i sin tidlige Alder opoffret til Videnskaberne. Hans Fader, Jørgen Rosenkrands, som var Danmarks Riges Raad og Lehnsmænd over Calløe Amt, troede, at hans Søn meget vel kunde oplæres i Selskab med Disciple af ringere Stænder, og satte ham, da han var tolv Aar, i Aarhus latinske Skole. Den unge Rosenkrands skienede da allerede paa Videnskabernes Værd; og omendskient han, efter den Stand, han var fød i, og Formuen, han var fød til, kunde i de Tider vente at opstige til Ære og Lykke, om han end ei gjorde Læsning til sin Hovedsag, læsde han dog med besynderlig Flid, og stræbde at ophøie sig over sine Meddisciple ved Kundskab og Indsigt. Da han i fire Aar havde siddet i Aarhus Skole, og var saa vel grundet i de lærde Sprog og de almindelige Indledninger til Videnskaberne, at han var i Stand til at tage imod den modnere Underviisning paa Højskolerne, reisde han udenlands, og reisde efter Plan. At tælle Byet og efterabe Moder, var ikke

F f 5

hans

(*) Pontopp. Ann. Worms Breve. Worms-Lexicon.

hans Sag. Han drog ud alene for at lære, søgde derfor kun til de berømteste Universiteter i Tyskland, studerede i Stilhed, og erhvervede sig en grundig Indsigt. Lovkyndigheden og Philosophie lærde han af de beste Skrifter, som den Tid vare bekiendte; men Religionens Lærdomme undersøgte han, efter store Religionslæreres Anviisning, i de ebraiske og græske Kilder selv; og saaledes anvendte han fem Aar udenlands. Derpaa reisde han tilbage, og Fædrelandet modtog i ham ikke alene en duelig Embedsmand, men endog en opløst Theolog.

Den Tid var da allerede forbi, da Adelen trængte til geistlige Embeder. Rosenkrands blev brugt i Statsforretninger, først indenlands, og derefter ogsaa udenlands. Han forestod dem og som ivrig og paapassende Embedsmand; men vidste dog tillige at vinde Tid til at gjøre stadig Fremgang i andre Videnskaber, som vare hans egentlige Kald uvedkommende.

Omsider, da hans Alder tiltog, søgde han sin Afsteed, ikke for at leve i Magelighed, men i Rolighed. Det havde altid været ham en kær Forlystelse, at tænke, undersøge, og vinde ny Kundskab. Dette blev fremdeles hans Lyst saa længe han levede. Rosenholm, hans fædrene Gaard i Jylland, blev ved ham som et lidet Academie. Han havde altid unge Adelsmænd omkring sig, som han opdrog i Videnskaber. Til at undervise dem under hans Opsigt, udsøgte han de beste Studentere, han kunde faae. Disse vare hans daglige, hans fortrolige Selskab. Hans Samtaler

taler med dem vare lærerige, og deres Fremgang og Befordring var hans Glæde. Til sin og deres Nytte samlede han et kostbart Bibliothek, som han selv brugte, og som altid stod aabent for dem.

Alt dette gjorde, at han i sit stille Liv dog ikke blev ubekendt for Verden. Lærde Mænd holdt gierne Brevverling med ham, raadspurgde ham ofte i betydelige Ting, og hans Tanker, fornemlig om theologiske Spørgsmaale, bleve i den lærde Verden anseete med Hæigtelse. Han udgav adskillige Skrifter, som vidne om sand Lærdom og Oprigtighed i Religionen. Han havde ogsaa en lærd Trette og skarpe Modstandere, men denne Trette selv vidner om hans Virksomhed og dybe Indsigter.

Juagen Under da, at han fik Navn af den lærde Rosenkrands. (*)

Neppe har nogen Slægt i Landet frembragt saa mange udmærkede lærde Mænd, som den Bartholiniske. Danmark har havt ti Professorer af dette Navn, der alle have arbeidet for Videnskaberne; have underviist, skrevet meget, og skrevet vel i forskjellige Greene af samme. Som meest mærkbærdige iblandt disse lærde Mænd bør fornemlig nævnes Thomas Thomassen Bartholin, der med stor Flid og Bekostning arbeidede paa de nordiske Rigers Kirkehistorie, og samlede til den Ende i mange haandskræ-

ne

(*) Hofin. Portr. Hist. Pontopp. Annal. Worms Lexicon.

ne Folianter den betydelige Mængde Efterretninger, som nu giemmes paa det kiebnehavnſke Univerſitets Bibliothek: Caspar Thomafen Bartholin, der i ſit tivende Aar var allerede Professor, og fortiende at være det: en Rasmus Bartholin, der efter ti Aars nyttig Udenlandsreise blev betroet til at underviſe en Broder af Chriſtian den Femte: en Thomas Casparsen Bartholin, der, ved at studere hjemme og udenlands, bragde det ſaa vidt, at han i Medicinen, den Videnskab, han meeſt dyrkede, kunde gjøre Opdagelſer til Videnskabens Fremveit.

Maafkee har det ikke været een af de ringeſte Aarsager til ſaa almindelig en Lærdom i denne Slægt, at den førſte Professor af dette Navn, Caspar Bartholin, der er ſom Stammefader for de øvrige, var tillige eet af de ſtørſte Exempler paa Flittighed. Allerede i hans ellevte Aar holdt han offentlige Læſer paa Græſk og Latin. Da han var 25 Aar, havde han beſeet de fleeſte Lande, og talet med de berømteſte Lærde i Europa; havde paa ſine Reiſer været tilbudet, at blive Professor i Anatomien i Neapolis, og i det græſke Sprog i Sedan; men havde frabedet ſig begge Deele, og kom tilbage til ſit Fædreneland.

Hans Udenlandsreise varede i ſex Aar; imidlertid veed man ikke, at han har havt anden Underſtøtning fra ſit Fædreneland, end i de trende førſte Aar 60 Rdlr. aarlig af Capitlet i Lund, ſom da laae under den danſke Krone. For det øvrige maatte han ſelv hielpe ſig frem; og, medens han lærde, tillige erhverve det Nødvendige til hans Opbold og Reiſer,

deels

deels ved at undervise andre ved Universiteterne, naar han laae stille, deels ved at øve det, han havde lært i Vægekonsten. Under saadanne Bilkaar kunde det da ikke være andet, end han ofte maatte savne baade Tid og Penge. Dette svækkede dog ikke hans Mod og Lyst til at lære. Naar det ikke kunde strække til for ham, at faae anden Befordring, gik han til Fods fra Sted til andet; og naar Dagen ikke gav ham Tid nok tilovers til Læsning for sig selv, brugde han Matten tillige. Han døde 45 Aar gammel; og havde dog allerede her ved Academiet, efter hans Hiemkomst fra Udenlandsreiser, været Professor i det latinske Sprog i tvende Aar; i Medicinen, hans Hovedvidenskab, i elleve Aar, og i Theologien i sex Aar. Ingen af disse Poster beklædte han alene for at have Levebrød, men var enhver af dem fuldkommen voren; hvilket baade hans Skrifter og hans Tidsalders Vidnesbyrd noksom bevidne. (*)

Da Caspar Bartholin forandrede Læreembede ved Academiet, og blev Professor i Theologien, isteden for at han før havde været det i Medicinen, traade Ole Worm i hans Sted, og Bartholin overlod ham saa meget hellere Stedet, som han fandt i ham en værdig Eftermand.

Worm var een af dem, som meest have bidraget til at sætte sit Fædrelands Academie i Anseelse blandt Frem-

(*) Wind. Acad. Hafn. Hofmans Fundaker. Worms Lexicon.

Fremmede. Ved megen Flid og nogle Mars Reiser havde han erhvervet en meer end almindelig Kundskab, fornemlig i Medicinen, Anatomien, og Naturhistorien; ved nøjsom Eftergrundskning i Fædrenelands Statshistorie og Oldsager, havde han ogsaa deri vundet dybe Indsigter; og alt dette, foreenet med en virksom Eyst til at meddeele andre det, han havde opdaget, og at indhente Efterretninger om, hvad andre opdagede, gjorde ham ikke alene til en stor Lærer i de Videnskaber, han egentligen var sat til at dyrke og udbrede, men endog til en vigtig Mand for andre Videnskabers Elskere.

Foruden mange andre nyperlige Skrifter, han har efterladt sig, har man endnu, til Beviser paa hans Flittighed, en stor Samling af ziirlige latinske Breve, han har verlet med sin Tids berømteste baade inden- og udenrigs Lærde; hvilke størstedeelen angaae Videnskaberne, og vise hans Iver for at vide andre Landes Mærkværdigheder, og bekiendtgjøre dem igien sit Fædrenelands. Derved tilveiebragde han sig og en anseelig Naturaliesamling, der indeholdt mange sieldne Stykker af Naturriget fra Verdens forskjellige Egne, og hvoraf en Deel endnu giemmes paa det kongelige Konstkammer.

En Mand af saa sieldne Indsigter i forskjellige Videnskaber, og saa virksom i at tænke, skrive og samle, kunde ikke andet end tildrage sig Opmærksomhed og Hviagtelse. Adskillige fremmede Studerende kom i hans Tid her til Landet, for at høre hans Forelæsninger og tillige at lære af hans Samtaler.

Frem-

Fremmede, som reisde for at see, forlode ikke heller gierne Byen, uden at have seet Worm og hans Naturaliesamling. Ja, det hændte sig ikke sjelden, at Friderik den Tredie, som agtede ham høit, og ellers ofte besøgte ham alene, bragde tillige udenlandske Gesandter i hans Huus; og det fornøiede denne patriotiske Konge, at han havde saadan en Mand at fremvise til sit Lands Hæder. (*)

Da den bekiendte Picard i Aaret 1672 var i Kiøbenhavn paa sin astronomiske Reise i Norden, gjorde han her Bekiendtskab med Ole Rømer, en Student, der dyrkede samme Videnskaber som han. Den franske Lærde fattede saa megen Agt for Rømers tidlige Indsigter, at han formaaede ham til at følge med tilbage til Frankerig, for at blive hans Medarbejder i lærde Undersøgelser. Rømer, skjønt han endnu var ung, havde dog allerede her gjort sig bekiendt. En liden Samling af mathematiske Bøger og Instrumenter, som hans Fader, en jevn men forstandig Borgermand i Aarhus, efterlod sig, havde givet ham Anledning til at henvende sin Lærlyst fornemlig til disse Videnskaber. Hans ualmindelige Fremgang og hans fornuftige Undersøgelser havde og allerede gjort hans Landsmænd opmærksomme, saa at han var blevet anbetroet til at arbeide under en lærd Bartholins Opsyn og i hans Huus. Men de Vilkaar, ham

(*) Vit. Ol. Worm. Worm. Epist. Worms Lexicon.

ham af Picard bleve tilbudne for at forlade sit Fædreland, syntes ham behageligere end de han havde her. Han antog dem da, reisde, og gjorde sig snart kiendt i Frankerig, hvor han blev anbetroet til at undervise Kongets Kronprinds, blev optaget til Medlem af Videnskabernes Academic, og arbeidede i ti Aar med Picard og Cassini til Videnskabernes Nytte og sit Fædrelands Ære.

Romer var af det Slags Lærde, der gjøre sig meer fortiente ved at arbejde end ved at skrive. Ved mange og store lærde Bøcker er han ikke bleven bekiendt. Han anvendte sin meeste Tid og Flid paa baade selv at undersøge og opdage, og sætte andre i Stand til det samme; og just derved fornemlig har han gjort sit Navn udedeligt.

Kundskaben om vor Verdens konstige Bygning var det, som i den Alder, da Romer levede, var særdeles agtet af de Lærde i Europa; og den fortienner i enhver Alder at være det. Denne Kundskab maae grunde sig paa mange Jagttagelser og Naturens jevnlige og nøiagtige Betragtninger. Dette kan ikke skee uden ved Hielp af mange og forskiellige Slags Instrumenter, paa hvis mindre eller større Fuldkommenhed Jagttagelserne og altsaa for en stor Deel Vidensskaben selv beroer. Kundskab om saadanne bequemme Instrumenter og deres vel anvendte Brug var, sereud Romers Tid, meget usfuldkommen. Vel havde adskillige Lærde, og blandt dem fornemlig Thynge Brahe, som i det Felgende skal nævnes, opfundet adskillige og forbedret nogle, men mange fattedes endnu, og nogle
være

vare meget ubegvemme. Heri gjorde Kepler meget Nytte. Han bandt sig ikke til det Gamle alene, men udtænkte selv adskilligt Nyt, som han baade selv brugde, og gav Andre Anviisning til. Til disse hans egne Opfindelser kan blandt andre regnes adskillige Konstruere, hvorved han afbildede Planeternes Gang saaledes, som den efter alle Formodninger virkelig foregaaer; hvilke bleve meget anseede.

Dog vidste han ikke alene at arbejde, men endog at skrive. Til Videnskabernes Academie i Frankrig indgav han, medens han var der, en Afhandling om Lysets Fortgang fra Solen til visse mørke Planeter, og fra dem igien til andre, og udregnede, i hvor lang Tid denne Lysets Fortgang skeer. Denne hans Opdagelse var ny, fandt derfor i Begyndelsen Modsigelser, men er dog siden blevet antaget og forsvaret af andre og store Lærde.

Endnu een Fortieneste, der ikke er den mindste, man har Aarsag at ære hos Kepler, var, at han vidste at anvende sine vidtudstrakte Kundskaber til Nytte i det borgerlige Liv, og altsaa at gavne uden for sit Studerekammer. Derfor blev han ogsaa brugt, da han var kaldet tilbage til sit Fædreland, ikke alene til at undervise ved Academiet, men endog til at eftersee og forbedre adskillige Indretninger i Staten.

Christian den Femte lod ham reise omkring i Tydskland, Frankrig, Engeland og Holland, for at bese og bedømme disse Landes beste Politie, Fabrik og andre Indretninger; og da han kom tilbage, blev han brugt til at forbedre Adskilligt i Myntvæsenet,

Artilleriet, Havne- og Politieæsenet, og blev tilsidst Politie- og Borgemeister i Kiøbenhavn. Det var ham, der opfandt den almindelige og vel indrettede Vægt og Maal, som ved en kongelig Forordning blev fastsat, og endnu bruges til Landets Nytte. (*)

Næmer er ikke den eeneste Lærde fra Norden, det franske Videnskabers Academie har agtet som værdig Medlem og Medarbejder til Videnskabernes Fremvekt. Det er kun saa Aar, siden det beklagede, at have tabt en anden dansk Mand, hvis Indsigter, Flid og lærde Arbeider det ærede, og havde Aarsag til at ære. Manden var Jacob Winslov, der døde i Aaret 1760 som Doctor, Regent af det medicinske Facultet i Paris, Lolk i det tydske Sprog ved det kongelige Bibliothek, udtient Professor i Anatomien og Chirurgien, og Medlem tillige af det kongelige Videnskabers Academie i Berlin.

Lægekunsten i Almindelighed ffyllder Winslov meget. Han havde giennemtænkt dens forskiellige Deele, og øvede den høilidig til Manges Nytte. Men Anatomien især, eller Vidensskaben om det menneskelige Legems konstige Bygning, blev ved hans idelige Undersøgelser, Erfaringer og skarpsindige Slutninger givet saadant Lys, som den hidtil havde savnet; og derved satte han sig i Stand til at kunne

ud:

(*) Eleg. de l'Acad. des Scien. Petr. Horr. Oper. Math. T. 3.

udfinde usædvanlige Sygdommes Sæde, og give passende Midler, fordi han dømde rigtig om Kilderne og Uarsagerne.

De første Afhandlinger, hvorved han erhvervede sig Agtelse baade i og uden for Frankrig, vare om visse enkelte Deele af Menneskets Legeme. Disse indeholdte en Mængde nye Opdagelser, der vilde alene have været tilstrækkelige til at give ham Sted blandt de nyttige Værde. Men efter at have saaledes udarbejdet visse Stykker af Anatomien, saa han ud over det Hele, betragtede det ganske menneskelige Legeme, samlede under eet alle de Erfaringer og Kundskaber, han havde erhvervet om enhver Deel især, om deres Forhold til hinanden, og deres Virkninger hver for sig eller fleres tillige, og udgav derover en anatomisk Forklaring, som Kiendene ansaae for den fuldstændigste og beste, der endnu var bekiendtgiort. Dette vigtige Værk blev derfor og med Begierlighed imodtaget, og satte hans Navn i saadan Anseelse, at da det medicinske Facultet i Paris i Aaret 1744 lod paa nye opbygge sit Amphitheater til offentlig Underviisning i Anatomien, og ønskede, i Begyndelsen at tildrage det en almindelig Opmærksomhed, formaaede det Winslov til, der at holde det første Aars Forelæsninger, og ansaae det for en Ære, at kunne saaledes offentlig fremstille en Mand, som var anseet for den største blandt den Tids berømte Anatomiker.

Winslov har fød i Odense i Fyen. Hans Fader, som der var Præst, havde bestemt ham til samme Stand, og ladet ham dertil oplære. Winslov havde

og i sin første Ungdom med Flid lagt sig efter de Videnskaber, som bane Veie dertil; og neppe havde han opnaaet den fornødne Alder, før han blev tilbudet et Levebrød, hvor han, ved at vedligeholde de Kundskaber, han allerede havde erhvervet, kunde have henlevet sin Tid i Rolighed. Men et nøie Venfskab, han havde stiftet med en anden flittig Student, der havde begyndt at lægge sig efter Medicinen, gav ham Anledning til at gjøre sig bekendt med denne Videnskab. Jo meer han begyndte at læse frem deri, jo heftigere blev hans Lyst til at gaae videre; og han betænkte sig da ikke paa, at opoffre et nærværende Levebrød, hvortil han allerede var beqvem, for at haabe et andet, hvortil han først skulde blive det. Til saadanne Beslutninger udfordres Mod. Men det er et saadant Mod, der gierne fordres til at vinde Sted blandt Lærde af første Rang.

Da Winslov havde taget sin Beslutning om at blive Læge, lagde han først Grunden til sin Kundskab i dette Fag her i Landet; siden reisde han ud; og Frankrig, som et Land, hvor disse Videnskaber blomstrede, søgte han da, for at lære meere. Nogen Understøtning havde han i Begyndelsen fra sit Fædreneland. Men da denne ophorde, banede hans Flid og Lærdom ham siden Veie, Skridt for Skridt, til de Hædersposter, han tilsidst opnaaede. (*)

Det bør ikke blive her uanmærket, at nogle Aar før Winslov blev seet beremt blandt Europas Lærde, havde Stenonius, en Mand af samme Slægt og en

Kiøben-

(*) Elog. de l'Academie des Sciences.

Kiøbenhavn af Fødsel, erhvervet sig et næsten ligesaa stort Navn ved en lige Flid i selsomme Videnskab. Ogsaa han havde giort mærkelige nye Opdagelser i Anatomien, og maaskee havde han ikke efterladt saa meget til Winslov at bekiendtgjøre, isald han stedse havde blevet ved i anatomiske Undersøgelser. Men han havde forandret Studeringer. Winslov blev fra Theolog Anatomiker; Stenonius var blevet fra Anatomiker Theolog. (*)

Griffensfeld, een af de største Statsministre, Danmark, ja Europa, har havt, blev ikke ved en blind Lykke ophøiet til de vigtige Embeder, han beklædte i Staten. Nogen Hæld fordres der altid, endog for den Allerdueligste, til at stige op til Ære og heit Embede; Griffensfeld, kan man og sige, var hældig; men hans store Sinds-gaver, som vare dyrkede ved Flid og Videnskaber, fortienede at bruges i store Planer, og hans udmærkede Fortienester af Landet vare værdige at belønnes.

Her er ikke Stedet, at tale om hans Fortienester af Staten. Her skal ikke heller anføres uden den mærkelige Flid i Studeringer, der dannede den store Mand.

Griffensfeld var ikke ni Aar gammel, førend han, som Discipel i Kiøbenhavns Skole, allerede gav offentlig Prøve paa en Færdighed, der gjorde ham

(*) Moll. Cimb. Lit.

Tre. Der skulde holdes en Disputats for Doctor-Graden paa Academiet. Det var paa den Tid en Skik, at ved saadanne Leiligheder skulde een af Skole-disciplene, hvem man valgde, træde frem, og opsigde de Sætninger, der taledes over. Man udsøgte gierne dertil den Dueligste. Det var da allerede et Berviis paa Kundskaber hos den unge Schumacher, (dette var hans Fødenavn), at han her blev foredraget alle de ældre Meddisciple. Men at man ikke havde været partiff i Balget, dette viisde han paa Stedet, hvor han lod see en for hans Alder besynderlig Færdighed, og blev ved denne Leilighed meget anseet.

Tre Aar derefter blev han Student, og holdt i sit første Studenteraar tre offentlige Disputatser. Kiendere af Videnskaber hørde dem, beundrede dem, og opmuntrede ham til at blive ved paa den Bane, han allerede i sit trettende Aar havde giort saa ærefuld en Fremgang paa. Griffensfeld behøvede ikke mange Opmuntringer. I Skolen havde han læst uden Tvang; den academiske Frihed forvildede ikke hans Drift. Han lagde sig efter Mathematik, Theologie, de østerlandiske Sprog og Veltalenhed; han hørde idelig de offentlige Forelæsninger; han randsagede desuden paa egen Haand de beste Skrifter, han kunde faae; han vandt hver Dag nye Kundskab; og var den, som udmærkede sig meest blandt de da værende Studentere ved Academiet.

Videnskaber savne sielden Beskyttere og Forfremmere; Griffensfelds savnede dem ikke heller. Biskep Brochmand, denne nypperlige Mand, som havde giort

giort sit Huus til en Skole, for at opdrage unge Mennesker for Fædrelandet, ansaae ham for een af dem, der var noget at haabe om. Han tog ham derfor til sig, da hans Fader, en Viintapper i Kiøbenhavn, var død i Fattigdom, gav ham Altid frit, og forlangde intet andet derfor, end at han fremdeles skulde passe sine Bøger og sine Studeringer. Var Brochmands Edelmødighed heri ualmindelig, traf den og paa den Værdige. Griffensfeld svarede i alt til sin Belgiorers Forventning. Han var flittig, og blev det; og denne hans Flittighed under Brochmands Dine banede ham fremdeles Veien til nye Hæld.

Friderik den Tredie spisde en Aften hos Brochmand; thi denne kloge Konge, som vidste at sætte Priis paa Folk efter deres indvortes Værd, fandt ogsaa undertiden Fornøielse i et tarveligt Maaltid hos en fortient Mand. Brochmand fik derved Leilighed til at tale om dette unge Menneske. Han roesde ham; og, for at give et Beviis paa, at han ikke taledede andet, end det han burde, kaldte han ham med Kongens Tilladelse frem, og lod ham forklare adskillige Steder af den ebraiske Bibel, som han da allerede havde giennemlæst ofte og med Skarpsindighed. Kongen yndede hans usædvanlige Indsigter, og tillagde ham, som en opmuntrende Belønning, 300 Rdlr. aarlig i sex Aar, for at reise udenlands.

Hierere Belønning kunde ikke gives en Mand, der agtede Forstand over alle Fortrin, og dyrkede Videnskaber med Eyst og Fyrighed. Han reisde; og

alt, hvad han stræbde for, saa længe han reisde, var at lære. Hvor han kom, i Tyskland, Frankrig, Holland, Engeland, Italien, gjorde han Nationen Vre. Han søgte de Lærde, og de søgte ham. Han benyttede sig af deres Forelæsninger, deres Samtaler; og de saae igien, at han havde tænkt og arbeidet fer. Han vandt Høiagtelse overalt, i Engeland saamegen, at man der, skönt han endnu var kun dansk Student, lod ham affildre, og gav hans Skilderie Plads blandt lærde Mænds paa den offentlige Bogsal i Oxford.

Hvad hans Studereplan angaaer, da dyrkede han i de første Aar af sin Reise de Videnskaber, han havde begyndt her hjemme. Siden vendte han sin Agtsomhed ogsaa til Statskonsten; maaskee fordi det var en Videnskab, som ei forelæstes i Danmark; eller maaskee fordi han saae, at Fædrelandet savnede en Statsmand, og troede, at saa skionsom Konge, som Friderik den Tredie, skulde vide at søge den, hvor den fandtes. Men lige meget, af hvad Aarsag han forandrede sin Plan; nok, at saasnart han fik i Sinde at giere sig beqvem til Statsfager, anspændte han alle Kræfter for at naae de Indsigter, dertil udfordres. Han hørde Forelæsninger over Vidensskaben i det Hele; han dyrkede de levende Sprog, for at tale og skrive dem med Færdighed; han havde stedse Dine og Tanker hestede paa de Hovedstater af Europa, han reisde i; han estersaae deres Indretninger, og overregnede deres Fordeele og Mangler; han betragtede Folkenes Sæder, og udforskede Hoffernes

nes

nes Tilstand; han søgte at stifte Kiendskaber med Folk, som havde eller kunde vente at faae Indflydelse i Statshandling. Kort: hans Reise var en Statsreise i sin egentlige Forstand; og derpaa, ikke paa andet, anvendte han de Penge, Regieringen havde tillagt ham.

Saaledes dannede Videnskaber, eller rettere Flid i Videnskaber, den store Mand, som Europa siden beundrede. Derfor kunde han strax ved sin Hiemkomst udarbejde Statsfager til sin Konges Velbehag. Derfor kunde han træde frem, da ingen anden torde, og besvare en keiserlig Gesandts Tale paa ziirlig Latin, omendskjønt han ikke havde havt Tid til at betænke sig, og ikke vidste, hvad den indeholdt, før i samme Dieblisk, da den blev fremsagt. Derfor kunde han skrive en Kongelov, som af sin Korthed, Endelighed, Orden og Sprog fortjener at agtes høit. Ja derfor kunde han i Gierningen vise, at hans Pen var i Stand til at udrette lige saa meget mod Landets Fiender og til Landets Fordeel, som hele Hære med Vaaben.

Det er ikke at nægte, at Griffensfeld tilsidst ved nogen Svaghed og nogen Uforsigtighed gav sig blot for den Avind og Misundelse, der gierne lurder paa store Mænd. Men det er og vist, at begge forfulgte ham med en Haardhed, som om han intet havde gjort andet end Ondt. Han maatte here Dødsdom over sig, og finde Benaadning i at leve i Fængsel. Men Fængslet selv kunde ikke berøve ham hans fortiente Roes. Endog efter at han dertil var nedstyrtet, taledede hans Konge om ham med Berømmelse: „Een

„eeneste Griffensfeld,“ sagde han engang i Raadet,
 „oversaae mine Staters Fordeele bedre, end nu
 „mit ganske Raad.“ (*)

Thyge Brahe blev opfostret i sin Farbroders, Jørgen Brahes, Huus. Hans Fader, en Mand, der ikke selv havde lagt sig efter Videnskaber, troede, at ogsaa hans Søn kunde undvære dem, og havde bestemt ham til Krigsstanden. Men Farbroderen, som Tid efter anden saa Prøver paa hans Forstand og Skarpsindighed, for saavidt som disse viste sig i en ung Alder, bestemte ham til Studeringer. Hans Beslutning kom og til at gielde; thi han havde store Midler, ingen Børn, og denne unge Brodersøn havde han udseet til sin Arving. Det var da ved denne Farbroders Omsorg, at Thyge Brahe begyndte at studere.

Allerede under de første Skoleøvelser viisde sig Tid efter anden hans ypperlige Naturgaver, men tillige den sindige Estertanke, der sætter Naturgaverne i Brug, og fremhielper dem. Det varede ikke længe, førend han var temmelig færdig i det latinske Sprog, gjorde Vers i samme, og havde god Indsigt i andre Skolevidenskaber. Farbroderen sendte ham nu ud under en Hovmesters, Anders Bedels, Opsigt, først til Kiøbenhavn og siden til Leipzig. Men da hans

Hen:

(*) Griffensf. Levn. ved Nothe. Hofm. Portr. Hist. Gebh. Dän. Gesch. 2ter Theil.

Hensigt med ham ikke gif videre, end at han skulde lære saa meget, som han behøvede for at tiene i et verdsligt Embede, ansaae han det for nok, at han studerede Lovkyndigheden og noget af Philosophien; og derpaa alene lydende den Instrux, som Hovmesteren fik til sin Regel.

Hovmesteren fulgte sin Forskrift, og anførde ham til de Forelæsninger og de Bøger, som henhørde til dette Fag. Brahe lod sig ogsaa lede. Men dette Fag var ham ikke nok. Hans virksomme Siel fandt for lidet for sig i den romerske Ret og den skolastiske Philosophie; den vilde svinge sig høiere. Saae han derimod en Formerkelse, hørde han heftige Stormvinde, usædvanlige Tordener, eller andre af disse forunderlige Scener i Naturen, der billig tildrage sig et tænkende Væsens Opmærksomhed, da var hans hele Siel i Henrykkelse. Han agtede nøie paa dem, optegnede dem, spurgde om deres Aarsager og Virkninger; og da han fik at vide, at man, for at kiende disse, maatte studere Mathematik og Astronomie, ønskede han at faae Anviisning dertil. I den Hensigt brugde han de Penge, som bleve ham tillagte for sin Fornøielse, til at kobe sig smaae mathematiske Instrumenter, en liden Himmelskugle, og nogle Bøger, som han fik at vide, man kunde bruge til Vejledning i disse Videnskaber. Hovmesteren, en brav Mand i andre Videnskaber, havde just ikke gjort dette til sin Sag; ikke heller vilde han gaae uden for sin Forskrift. Han søgte derfor at dreie sin unge Lærling derfra, og henvende hans Agtsomhed alene til

til

til det Juridiske og Philosophiske. Men dette var ham ikke mueligt. De fastsatte Læsetimer anvendte Brahe derpaa; men saasnart disse vare forbi, fik han fat paa hvem han kunde, for at anwise ham i Astronomie og Mathematik. Naar han ingen saadan havde ved Haanden, stavede han sig selv frem; og syntes han, ikke at have faaet Tid nok dertil om Dagen, sneg han sig op af Sengen om Natten, naar Hovmesteren sov, betragtede Stierne, sammenlignede dem med dem paa hans liden Himmelskugle, og gjorde derover i Stilhed sine Anmærkninger. Imidlertid døde hans Farbroder Jørgen Brahe, og efterlod ham Gaarden Kundstrup i Skaane, og maaskee endnu flere Midler. Thyge Brahe blev kaldet hjem, for at tage mod sit Arvegods. Han maatte da forlade Leipzig, men derfor forlod han ikke sine Studeringer.

Store Midler, naar de uformodentligen falde i den Unge Hænder, pleie gierne at blive ligesaa store Hindringer for Studeringer. Det Overflødige, det Magelige, det udvortes Glimmer, har saa meget Fristende for det unge Dje fremfor det stille Arbeide, Videnskaberne fordre, at disse som oftest forses om ikke foragtes, naar Glimret henriver. Dette saae man dog ikke hos Brahe. Neppe gav han sig Tid til at bringe sine Huussager i Orden, før han reisde ud igien; og da han nu havde baade frie Hænder og fuldkommen Tøne til at dyrke sine kiere Videnskaber, Mathematiken, Chymien og Astronomien, stiledede han sin Reise eene og alene efter dette Niemeed. Først opholdt han sig i Wittenberg, siden
i Ro

i Koftok , derefter ved andre berømte Univerfiteter i Sveih og Tndfkland. Han omgikkes der de berømtefte Lærde ; han faae overalt de beftte astronomifke og mathematifke Indretninger ; han gjorde fig Begreb om dem ; han bedømde dem ; han eftertænkde deres Beqvemheder og Mangler. Denne Reife varede i fem Aar. Imidlertid indsamlede han en faadan Forraad af Kundfkap , at han tilfidsft ikke var nøiet med det , andre havde tænkt og arbeidet for ham. Han var felfv i Stand til at tænke videre , at gjøre nye Opdagelfer , at opfinde bedre og beqvemmere Instrumenter , end de , der endnu vare bekiendte. Dette faae man , da han paa fin Hjemreife lod forfærdige i Augsborg nye Instrumenter efter fin egen Opfindelfe , ja gjorde endog den Tid Anlæget til den store og forundringsværdige Himmelfugle , fom , da den fiden var bragt ved mange Aars Flid til Fuldkommenhed , blev regnet for eet af Konftens og Vitigtighedens ftørftte Mæfterftykker.

Da han nu var kommen hjem , opholdt han fig meeft enten paa fin egen Gaard Kundstrup , eller hos fin Morbroder , Steen Bilde , fom boede paa en Gaard der i Naboelaugct. Men paa det at ingen Tid ffulde være ham fpiltdt , faa lod han paa begge Steder gjøre faadanne Indretninger , at han , hvor han end var , kunde gjøre Jagttagelfer og fortdrive fine Studeringer. For ikke at anfees for færfindct , lod han fig og undertiden fee i Kiøbenhavn. Men der var ikke hans rette Liv. De mange Beføgelfer faldt ham befværlige , og han leededes ved at
 gaæ

gaae ledig eller drive Tiden hen med Smaating. Saa ofte han derfor kom der, saa ofte ilede han tilbage igien hiem til sin kierere Tidsfordriv; og her var hans Arbeide ikke heller ubetydeligt; thi Tid efter anden gjorde denne unge Mand paa egen Haand Opdagelser og Anmærkninger, som bleve beundrede baade her og udenlands, fordi de vare nye, og havde undertiden undgaaet endog astronomiske Professorers Opmærksomhed.

Saa usædvanlige Fortienester kunde ikke længe blive skjulte. Friderik den Anden, en Befordrer for Videnskaber, yndede hans Bestræbelser og roesde ham tit og offentlig. Flere unge Adelsmænd fik da Lyst til at kiende disse Videnskaber, der gjorde ham saa berømt. De ønskede, at høre dem forklare; men ved Academiet var endnu ingen, der havde lagt sig saaledes derefter, at han kunde foredrage dem. Thye Brahe maatte da efter Kongens Begiering paatage sig det; og man saae det smukke Syn, at en ung og riig Adelsmand stod og holdt offentlige Forelesninger i Videnskaber, han selv havde bragt herind, og anpriisde deres Nytte for sine unge Eigemænd.

Uf dette og meere saae Friderik den Anden, at her var en Mand, der behøvede kun Understøtning og Beskyttelse, for at gjøre Danmark Vre og den hele lærde Verden Nytte. Han forærede ham Den Hveen, som et beqvemt og roligt Sted for de Videnskaber, han dyrkede. Han tillod ham, at lade der en Vngning opføre paa kongelig Bekostning, og lade den indrette efter sit Hoved, som han ønskede den for sig

og

og sine Studeringer. Dette blev ogsaa sat i Verk; og da reisde sig det prægtige, konflige, og overalt faa berømte Uranieborg.

Saa snart det var færdigt, satte Brahe sig der, og opoffrede sig nu aldeles til sine Videnskaber. Hidtil havde han arbeidet, meest for at lære selv; nu arbeidede han tillige for at oplyse Europa. Ehmien forlystede han sig med; men Astronomien var hans Hovedsag. Han indrettede Maskiner; han betragtede Naturen; han opdagede dens Virkninger; han udregnede Ting, som ingen før ham havde tænkt paa, og som Esterlægten har taget imod med Heiaagtelse. Kort: han arbeidede saaledes, at fra Thyge Brahe, denne danske Mand, begynder et nyt Tidsrum i Astronomiens Historie. Thyge Brahe paa Uranieborg var som ét Under i Norden. Lærde segde derhen, for at lære; Fyrster, for at see. Hans Skrifter udbredede sig, og hans Ære med dem.

For at give en neiagtig Forklaring over alt det, han alene udrettede til Astronomiens Nytte, hvor mange Fordomme han forjog, og hvor mange vigtige Ting han enten opfandt, eller oplarede, eller satte Andre i Stand til at opfinde og oplare, maatte man gaae saagodtsom denne Videnskabs hele Historie igjennem, og vise, hvor vidt den til hans Tid var kommen, og i hvad Tilstand den fandtes, da han dede. Men dette blev et heelt Verk, og ingen kort Fortælling. Det maae da være nok, her at anmærke, at han fandt denne Videnskab for hans Tid kun lidet dyrket, og Veien dertil for en stor Deel ubanet; at han arbeidede

dede sig selv frem, meest ved egne Jagttagelser og med Instrumenter, af ham selv enten opfundne eller meget forbedrede; at det var ham, der i visse Maader ledte Kepler, og ved Kepler Newton, paa den Bane, de siden med saa megen Ære betraade; og at uden ham vilde maaskee hverken Kepler, eller Newton, eller flere, have blevet det, de bleve, ikke heller Astronomien endnu det, den er.

Mangel af Underviisning, og Rigdom i en ung Alder, forenede sig, for at afdrage Brahe fra at blive Astronomus; men han vidste at bøde paa den første, og være Herre over den sidste. Han blev spottet og seet over Hovedet af hans unge Jevnlige, som beloe hans Ungdoms Tilbøielighed, og hans, som de kaldte den, daarlige Lyst til nye Videnskaber. Brahe ynkede dem, og ansaae disse Spotteord for Bankundighedens, eller Magelighedens, eller Forfængelighedens sædvanlige Sprog. Han gjorde sig det sande Begreb om Æren. „Bedre, at være noget, end „at synes det;“ dette var hans Balgsprog, og det havde han for Dine.

Skade var det, at Misundelse og Avind, og saa for Svagheders Skyld, skulde forfølge denne store Mand; og at Tiderne saaledes skulde forandre sig ved Friderik den Andens Død, at man endog kunde overtale sig til at forbynde ham, at fortsætte sine Videnskabers Drift i Landet, og see paa, at han drog bort, for at døe i Prag. Men flere af de største Lærde i Europa have havt samme Skieb:

Skiebne, og deres fortiente Hæder har derved intet tabt. (*)

For di de fleeste af de Lærde, som i det Foregaaende ere nævnte, have ved Reiser og Omgang med Fremmede forøget deres Indsigter og gjort sig bekendte udenlands, er det derfor ikke sagt, at Landet ikke i sit eget Skib har kunnet see Mænd oplærte til at blive kiendte baade inden og uden for dets Grændser som Lærde og Store. Vor berømte Hans Gram havde ikke nogensinde reist; han havde ladet sig nøie med den Underviisning, han havde Leilighed til her i Landet, og dog bragde han det dertil, at mange af de berømteste Lærde i Europa søgte ham, for at hente Oplysninger til vigtige Arbeider. Det var ikke alene en udmærket Kundskab i de nordiske Rigers Historie, Sprog og Oldsager, der gjorde ham bekendt, men tillige hans udbredte Indsigter i det græske Sprog og de derhen hørende Oldsager. Derfor var han og i Stand til, ikke alene at give hyperlige Anmærkninger til Udgaen af Menrsius, men ogsaa til at gaee den hollandske Duker til Haande ved Udgaen af Thucydides, og give den hamborgske Fabricius Oplysninger til det hyperlige Werk, han udgav under Navn af Bibliotheca Græca; ja derfor stod han og i Brevverling med den franske Montfaucon, den engelske

Stru

(*) Gaff. Vit. T. Brahe. Danske Magazin. Hofm. Portr. Hist.

Stukelen, og mange flere berømte Mænd, der kiendte ham af hans Lærdom og Arbejder.

Gram havde allerede i sin tidlige Alder begyndt at arbejde med ualmindelig Flid. Da han først kom til Kiøbenhavn; som fattig Student, oplært paa Landet af sin egen Fader, en Landsbysprest i Jylland, kiendte ingen og var kiendt af ingen ved Academiet, viisde han ved sin første Examen saadanne Indsigter, at han, endskiønt han stod nederst, ringe klædt og uanseelig, tildrog sig alle Tilhørernes Opmærksomhed; og Professoren, Paul Binding, som fandt ham næsten lige saa færdig i det græske Sprog, som han selv var, indbød ham samme Dag til sit Bord. Og denne tidlige Flid, fortsat siden med Skarpsindighed og anvendt med skionsomt Valg, var det, der tilsidst gjorde ham stor, efterspurgt og hædret.

Grams Fortienester af vort Fædrelands Historie ere baade mange og store. Vel var meget samlet og meget skrevet for hans Tid, af flittige Mænd, om Fædrelandets, dets Regenteres og dets Folks Tilstand og Skiebne i forskjellige Tider og under forskjellige Ufverlinger; men mange Feil havde indsnæget sig i de ældre Historiekriverses Berker, deels fordi andre Rigers Historier ikke noksom vare tagne til Hielp, deels fordi Landets egne Mindesmærker og Kilder ikke overalt med kritiske Øine vare opsogte, sammenlignede og bedømte. Islænderen Thormodus Torfason, eller, som han almindeligen kaldes, Thormodus Toræus, en Mand, hvis Navn bør agtes høit, havde med besynderlig Flid anstillet kri-

tiske

tiske Undersøgninger; men hans Hovedsag havde været den egentlige norske Historie, som han og udarbejdede og rensede fra mange hidtil antagne Urigtigheder. Den danske, som vel ved ham havde vundet meget, savnede dog endnu fornemlig en kritisk Mand-sager, og en saadan fandt den i Gram. Hans Sag var det ikke, blot at udskrive hvad andre havde skrevet for ham, og deraf at sammenkæde nogle historiske Bøger; men meere at undersøge, hvorvidt det, der hidtil var sagt, kunde være rigtigt; at rette Feil, hvor de opdagedes, og at give det Sande nyt Lys og nye Styrke: et Arbejde, der uden Tvivl er eet af de meesommeligste, og fordrer langt dybere og meere udbredte Indsigter, end de, der ere almindelige for den største Deel af dem, der skrive Historier. Vi have adskillige stæd megen Lærdom udarbejdede Stykker fra hans Pen, meest over enkelte Deele af Historien, men som dog give Lys til det Hele. Samlinger til meere efterlod han sig, og til Lykke faldt disse i en Mands Hænder, der fortiende at modtage dem, fordi han vidste at bruge og paa en værdig Maade at forsøge dem. Førend denne Mand nævnes, vil enhver, som kiender noget til Videnskabernes Historie i Norden, allerede mærke, at det er vor flittige Langebek, her sigtes til.

Grams og Langebeks Arbejder staae i nøie Forbindelse; og deres Fødsel, Flid, Stenderemaade og Fortienester have meget overeensstemmende.

Langebek var, ligesom Gram, en fattig Præstesen fra Jylland. Hans tidlige Flid gjorde ham be-

kiendt. Kiøbenhavn's Academie og Grams Huus gave hans Arbeidsomhed Anledning nok til at danne sig til een af vore hæderlige Lærde, og hans Driftighed i at gaae frem paa den Bane, Gram til Historiens Nytte havde begyndt, gjorde ham fortient og agtbar for Landsmænd og Fremmede. Hvo, som ikke har havt desnærmere Leilighed til at kiende, hvor mange historiske Mærkværdigheder han har samlet, hvor meget han selv med egen Haand har affkrevet, for at være vis paa Affskrifternes Rigtighed, hvor meget Nyttigt han har begyndt, eller fortsat, eller fuldbragt, vil neppe kunne troe det. Det, som deraf er trykt, er endnu kun den mindste Deel. Iblandt hans efterladte Haandskrifter, som ere deels store og næsten fuldendte, deels begyndte Bøger, deels paalidelige Afskrifter af mærkværdige Brevskaber, deels vidtsøgte Udtog af mangfoldige Kilder, samlede i meer end 300, størstedeelen med hans egen Haand skrevne, Bøger af forskiellig Størrelse, giemmes en Skat til Oplysning i Fædrenelandets og dets Naboelandes Geographie, Historie, Sæder, Skikke, Love, Oldsager og andre Mærkværdigheder, hvoraf Fremtiden kan og bør kunne vente sig meget. (*)

Seer man ud over Videnskabernes Historie i vort Fædreneland, møde os endnu i forskiellige Tider
og

(*) Suhms Fortælle til Christian 3. Historie. Præf. ad Script. med. &c. T. 4.

og paa adskillige Steder Navne, der fortjene Erindring og Høiagtelse. En Saxo, vor første danske Historieskriver, hvis ziirlige Skrivemaade i en Alder, da Videnskaber endnu vare sjeldne i Landet, tildrager sig Kienderes Agt; en Christen Pedersen, denne ivrige Mand for Religionen, Fædrelandets Historie og Sprog, der gav de første Oversættelser af adskillige bibelske Bøger paa Dansk, gjorde sig Umage for at udrense de tydske Blandinger af Sproget, skrev desuden adskillige Bøger til almindelig Nytte, og reisde selv fra Paris, hvor han studerede, hør til Landet, for at hente en Haandskrift af Saxo, som han og selv bragte til Paris, og derfra trykt tilbage; en Arild Hvittfeld, en Erik Krabbe, en Henrik Ranshau, en Bovern, alle store Mænd i Staten, og store i den lærde Verden; den første af sin med Møie samlede danske Historie; den anden af sine Arbejder i den danske Lovkyndighed, hvilke endnu glemmes, agtes og bruges (*); og de tvende sidste af deres udbredte Indsigter i adskillige lærde Sprog og Videnskaber, som og af Brevvekslinger med deres Tids fornemste Lærde; en Holberg, der arbejdede med Vittighed sin hele Livstid, og gjorde sig fortient ved at vise, at Videnskaberne, som før meest vare afhandlede paa Latin, ogsaa kunde lade sig læse og høre paa Dansk til almindelig Nytte; en Peder Resen, der ikke alene arbejdede meget i Lovkyndigheden, men ogsaa besørgede adskillige gamle Haandskrifter, som dertil henhøre, trykte; en Longberg (Longomontanus), og

H h 3

Horre-

(*) Kofod Anchers Lovhistorie.

Horrebow den gamle, af hvilke den første var Lærling af Thye Brahe, den sidste af Romer, begge fødte af fattige Folk, og begge dog ophøiede ved deres egen Flid blandt de agtbareste Mænd i Astronomic og Mathematik; en Petersen (Petraeus), der opholdt sig i adskillige Aar i Syrien, Palæstina, Ægypten og andre af de østlige Lande, for at erhverve sig Færdighed i det arabiske, æthiopiske, persiske, koptiske og armeniske Sprog, og bragde derfra tilbage ikke alene mange af de Kundskaber, han søgte, men endog en anseelig Deel orientalske Haandskrifter; en Rostgaard, der ved en udmærket Ungdoms Flid og idelig Arbeidsomhed for Videnskabers Udbredelse i Fædrelandet viisde sig som værdig Søn af Friderik den Tredies troe og kielke Rostgaard; en Karen Brahe og Birgitte Thott, der fortjene at staae ved Siden af lærde Mænd; Karen Brahe, fordi hun' agtede Videnskaber høit, og sankede en Samling af næsten alle de danske Bøger, som til hendes Tid vare trykte baade inden- og udenlands, hvilken Samling hun skienkede til Odense Kloster, for at give flere af hendes Kion Anledning til at læse; Birgitte Thott, fordi hun foreenede med megen Indsigt i adskillige Videnskaber en mærkelig Kundskab ikke alene i de levende europæiske Sprog, men endog i de lærde, og oversatte blandt andre den berømte Senecas Skrifter, hvorved hun har sat en Fortale, for at opmuntre hendes Kion til at læse og tænke. Disse ere alle mærkværdige af deres Kundskaber og Arbeider. Men endnu ere dog mange tilbage: En Brochmand, Resen,

Vol:

Bøldike, Rosenstand som Theologer; en Hersleb og Worm som gudelige Talere; en Wasmuth og Kall som store Lærere i de østerlandſke Sprog; en Snorro Sturleson, Krag, Bedel, Lackmann som Arbeidere i Historien; en Anders Suneson, Thor Degn, Binding, Høier som Lookyndige; en Borch, Finke, Fabricius som Kyndige i Lægekunsten og dertil grændsende Videnskaber; en Peder Sny og Erik Pontoppidan som danſke Sprogkyndige; en Verreboe, Kingo, Bording, Keenberg, Lullin som Poeter, enhver efter ſin Tids Smag; og endelig en Pontoppidan den yngre, Gummerus, Kraft, Sneedorff, Schytte, med mange andre, fortiene vor Høiagtelse; og kunde man følge dem, enhver iſær, igiennem de forſkiellige og ofte meifomme Veie, hvorpaa de have gaaet frem, for at danne ſig til store og nyttige Mænd, vilde man hos enhver finde ſammenkiædede Træk af Driftighed og utrættet Flid.

At nævne vore endnu levende lærde og flittige Arbeidere for Videnskaberne, vilde være overflødig, Deres Arbeider tale og vidne. Gid alene diſſe ſom hine maae kiendes og agtes ſom opmuntrende Exempler af enhver Fædrelandets Søn, der viſeligen valgde at dyrke Videnskaber. Gid han, ved at betrakte de meeſt udmærkede Flittigheds Exempler, aldrig glemme: at der er et høiere Kald for Vidſkaberne unge Dyrkere, end at ſtudere for Løvebrød, eller læſe ſaa meget ſom netop udtræyes til nogenlunde at foreſtaa et Embede; at Fædrelandets, Verdens

og Menneskets Hæder fordrer Folk til at tænke frem over det Almindelige; og at ingen gaaer sikkrere Veie til Æren, den sande Ære, end den, der kunde og vilde følge sit høiere Kald. (*)

- (*) Om de, som her ere nævnte, kan eftersees: Moll. Cimb. Lit. Vind. Acad. Hafn. Pontopp. Annal. Sibh. Bibl. Thur. Id. Hist. Lit. Worms Lexicon. Rosob Anders Lovhistorie.

Gods

Goddædighed.

At give og at gjøre Vel, er ikke altid det samme. Og saa den, der uddeeler i Fleng, uden at agte til hvem eller til hvad, enten for at roses eller for at adsprede, giver; og dette er ingen Fortieneste; det er kun Ubetænkksomhed, eller Forsængelighed, eller Odselhed. Den derimod, der veed at spare og dog uddeeler, men efter Valg, til Nytte, i Hensigt til at gavne og glæde, han gjør Vel; og det er Goddædighed.

Aldrig savner den Goddædige Leilighed til at anvende sine Gaver. Der er altid noget Nyttigt at stifte for Verden og Medmennesker. Enhver vil i sin Cirkel finde Unge at opdrage, Vindstribelige at understøtte, Gamle at pleie; ja kort, Trængende af forskjellige Slags at hielpe, værdige Handlinger at belønne, nyttige Anlæg at befordre. Evne til i slige Tilfælde at kunne hielpe og gavne, er den største Fordeel, Rigdom eller overflødig Formue fører med sig; og ved at bruge den, viser den Rigere sig fortient til det Fortrin, han fik fremfor andre.

Ikke altid sees Velgiøreren den Ret, ham skydes. Ofte nydes hans Velgiøringer af Uagtsomme eller Ufjensomme. Men er hans Goddædighed som den bør være, agter han ikke derpaa. Han gjorde Vel, ikke for at kaldes

god, men for at være det. Det er ham nok, at han veed med sig selv, at han har levet til Nytte, og at han har stræbt at opfylde den Guds Hensigter, der gav ham Evnen.

Skolevæsenet, dette vigtige Verk for Staten, var i Reformationens første Tider i Bergen, saavel som andre Stæder, meget forfæmt. De catholske Bisper, som fandt deres Regning ved en udbredet Bankundighed, sørgede sielden for Ungdommens Underviisning, men søgde stærstedeelen kun at pleie sig selv, og tiltvinge sig en Anseelse, som de vare forlade og stolte til at ville fortiene. Dette blandt andet var Aarsag til, at Magister Giebte, den første evangeliske Bisp i Bergen, foresandt der hverken Skolelærere eller Disciple. Men, førend han forlod Embedet, saae man en Skole bngt, duelige Lærere der i Arbeide, og allerede brave Mænd oplærte i Bergen; og dette altsammen saagodtsom alene ved Giebtes Flid, Bekostning, og utrættede Arvaagenhed. Kongen havde henlagt til hans Underholdning Renten af Munkeløis og St. Hans Kloster. Disse hævdede han, men ikke saa meget for sig, som for det Almindelige. Han var sparsom imod sig selv, for at kunne udrette desmeere for sin Skole. Ja, hans Nidkierhed derfor gif endog saa vidt, at han ei vilde give sig, for ikke at blive nødt til at indskrænke sin Gavnlighed. Hans Venner opmuntrede ham engang i et

mun:

muntret Selskab til at give sig, for at faae Arvinger. „Dem fattes jeg ikke,“ svarede Gieble. „See!“ sagde han videre, i det han pegede paa en lærd Mand, som skulde ham sin Forfremmelse: „Han og hans „Lige ere mine Børn og Arvinger.“

Giebles Goddædighed var dog ikke for Skolen alene. Han anvendte ogsaa anseelige Bekostninger paa offentlige Bygninger. Han opbygde Bispegaarden ny for sine Estermand, lod opføre en beqvem Bolig i Byen for een af Præsterne, og anvendte meget paa Domkirkens Istandsættelse. (*)

Gunner, Bisp i Viborg i det trettende Aarhundred, var i sin Tid saa høit agtet, at Erkebisp i Lund tilbød ham det øverste Sæde i alle Forsamlinger, hvor de mødtes, og at Kong Baldemar den Anden kaldte ham sin Fader. Det var ikke alene hans ærværdige Alder og hans udmærkede Indsigter, der tildrog ham sin Erkebispes, sin Konges, ja alle sine retskafne Landsmænds Høiagtelse, men fornemlig hans Nidkierhed for Fædrelandet, og hans Dyder i det daglige Liv. Han gjorde meget Godt; men er fornemlig mærkvaerdig af sin Omhu for Landets Ungdom. I hans Tid vare endnu ingen offentlige Skoler og intet Academie, hvor Videnskaberne og de lærde Sprog kunde høres og læres. Landets unge Studerende maatte reise ud, for at undervises. Nogle søgde til Coln og Boulogne; de fleste til Paris, hvor de
 Danske

(*) Holbergs Bergens Beskrivelse.

Danske havde deres egen Skole, som bar Navn efter dem, og hvor de med saa stor Betsostning bleve oplærte, at det ikke var enhvers, end ikke formuende Folkes, Leilighed, at bestride den. Dette saae Gunner; og da det fortrød ham, at hans unge Landsmænd ikke skulde kunne lære Sprog og Videnskaber hjemme, og at kun de Rigeste skulde have Leilighed til at blive lærde, gjorde han sit eget Huus til en Skole, antog og underholdt der mange unge Mennesker, baade af de fornemmere og ringere Stænder, og lod dem under sin Opsyn og Anviisning oplære. Saaledes opdrog han mange duelige Mænd, der levede efter ham og ærede ham som Belgjører. De havde intet tabt ved at undervises i hans Huus fremfor udenlands. Dette lærde de endog tidlig at indsee; thi det hændte sig ofte, at naar Paris=Alerkerne (saaledes kaldtes de Danske, der havde studeret i Paris) kom hjem, og besøgte Gunner, lod han sine Lærlinge træde frem og disputere med dem, og ikke sjelden maatte Paris=Alerkerne give efter.

Historien viser, at strax efter Gunners Tid begyndtes meer end tilforn at tænkes paa disse offentlige Skoler i Landet, som før vare aldeles savnede. Uden Tvivl har han dertil givet Anledning; thi man havde nu seet, at Danske kunde lære Latin og Videnskaber i Danmark; og maaskee vare der ikke efter ham mange Bisper, der seledede Goddædighed nok til at gjøre deres Hoffer til Skoler. (*)

 Dron:

(*) Pontopp. Annal. Rosob Ancher's Lovhistorie.

Dronning Sophie, Christian den Fierdes Moder, fik, efter Friderik den Andens Død, Polland og Falster i Besiddelse, og hævede Indkomsterne deraf for sin Levetid. Hun levede der i 43 Aar, holdt imidlertid sin Hofstat saa hæderlig, som det sømmede sig for en Dronning, anvendte og en Deel paa chymiske Undersøgelser, hvormed hun jevnlig forlystede sig. Men imidlertid vidste hun at holde saadan Orden i sin Huusholdning, og saaledes at styre Forholdet mellem Indtægter og Udgifter, at hun altid beholdt tilovers til at gjøre Vel; og dette var hendes Lyst. Hun forstrakke ofte Christian den Fierde Penge, og lod engang i Krigstid paa sin Bekostning bygge ham et prægtigt Krigsskib; derved viisde hun sig som Moder for Kongen og for Landet i Almindelighed. Men hun holdt ogsaa aarlig 3 til 400 Haandsverkere i Arbeide, understøttede enhver Bindskibelig, og var gavmild mod den Fattige og Trængende; og derved viisde hun sig som Moder i Egnen, hvor hun boede. (*)

Admiralen, Herluf Trolle, var stor af sin Tapperhed; men han var ogsaa stor af sin Goddædighed. Han holdt Tid efter anden mange unge Mennecker i Luthers og Melanchtons Huuse, for at erhverve grundig Lærdom i Religionens Sandheder; andre underholdt han her i Landet, hvoriblandt to Studenter,

(*) Holbergs Danmarks Historie, 2den Deel.

tere, der efter hans Forskrift gjorde Samlinger til Fædrenelandets Historie; hvilken Samling siden faldt i vor berømte Arild Hvitfelds Hænder, og tjenede ham ved hans historiske Arbeide. Han gav anseelige Summer bort til Kirker, Skoler og Fattige; og stiftede tilsidst, sit Navn til et Æreminde, Herlufsholms Skole af sin Herregaard Skovkloster.

Trolles Frue, Birgitte Giøe, et Fruentimmer af megen Dyd, var ham trofast, som i alt andet, saa og i at giøre Vel. Dette viisde hun ved mange Leiligheder; fornemlig ved Stiftningen af Herlufsholms Skole. I levende Live havde han fastsat, hvorledes dermed skulde forholdes; og saa snart var han ikke død, førend hun med en besynderlig Omhu vaagede for, at Indretningen jo før jo hellere kunde komme i Stand efter hans Ænske. Til den Ende fratraade hun strax Gaarden, overlod den med Boeskab og Besætning, anvendte endog hendes Fruentimmerprydelser til at pynte Kirken, og tog sin egen Boepæl i en Mølle der i Egnen, hvor hun henbragde det øvrige af hendes Dage. Imidlertid levede hun meget tarveligen, lod Læsning og Haandarbejder være hendes Tidsfordriv; og een af hendes allersterste Fornøielser var, at drage Omsorg for Skolen, hendes Mands Stiftelse, og at see de unge Børn tilgode, som dertil bleve sendte. (*)

Gods

(*) Holbergs Danmarks Historie, 2den Deel. Hofm. Poetr. Hist.

Godgjørenhed af det Slags, som Herluf Trolle visde mod unge Studerende, var i de ældre Tider ikke usædvanlig blandt Folk baade af Adels- og Borgersstand. Kentemesteren Christopher Valkendorf, Stifteren af det valkendorffske Collegium, endskjønt han ikke selv havde studeret, antog sig dog mange fattige Studenter, lod dem spise i sit Huus, og gav dem Penge til Bøger. Nogle lod han paa sin Bekostning reise udenlands, for at høre de berømteste Lærde.

Cancelleren Christian Friis, en stor Belynder af Videnskaber, holdt ligeledes Studenter udenlands. Hans Farbroder, Johan Friis, hvis Goddædighed ogsaa kiendtes deri, at han lod mange opbyggelige Skrifter trykke paa sin Bekostning, og blandt dem en dansk Bibel, som han havde besørget oversat, havde gjort sig det til en fast Udgift, aarlig at underholde to Studenter ved Academiet.

Rigshovmesteren Peder Oxe, som var den, der satte Thygge Brahe i Anseelse hos Kongen og hjalp mange Lærde frem, gav mange Studenter Underholdning baade inden- og udenlands, formaaede sin Konge til det samme; og det var ham og Johan Friis, der egentlig forestog Planen til Communitetets Indretning.

Professoren Thomas Finke viisde mange saadanne Velgierninger. Een af dem, han hjalp frem, var Bispen Laurids Scavenius, en bekiendt brav Mand. Ham havde han antaget sig som en fattig Bøndedreng, ladet oplære med sine egne Børn,

og

og forstrakt, hvad han behøvede til at begynde og fortsætte sine Studeringer.

Om de tvende store Mænds; Holger Rosenkrandses og Biskop Brochmands Fortieuster, ogsaa ved saadanne Belgierninger, er allerede erindret. Men endnu er ikke anført, at Brochmand, foruden at underholde Studentere i sit Huus, hvoriblandt Griffensfeld, ogsaa gav frit Bord til adskillige trængende Skoledisciple; og at Rosenkrands, foruden at opdrage og lade oplære i sit Huus mange unge Adelspersoner af begge Køn, blandt hvilke den store Cancellær Christen Thomsen Sehested, ogsaa paa sin Gaard Rosenholm underholdt mange fattige Studentere, af hvilke tre bleve Bisper, fem Professorer, og mange andre nyttige Lærere i mindre Embeder. Naar nu hertil lægges: at Brochmand forærede en anseelig Bogsamling til Academiet i Kiøbenhavn, fastsatte en Capital til stedse at underholde fiorten gamle Almisselemmer, og en anden til et bestandigt Stipendium for en Student: at Rosenkrands uddeelte betydelige Pengesummer, til Gymnasium i Odense, til den latinske Skole i Aarhus, til en Kirke at opbygge paa Kullen i Slaane, til et Hospital paa hans Gods, og et andet i Svendborg, ja endnu til adskillige andre nyttige Indretninger; da kiender man disse tvende store Mænd ligesaa erindringsværdige af deres Belgierninger, som de ere det af Lærdom, Religion og andre Dyder. (*)

Hens

(*) Hofmans Fundatser. Vind. Aced. Høfn. Nothes brave Mænds Estermale. Træskovs Jubel-Lærere. Holm. Portr. Hist.

Henrik Kankau, den Lærde, som eiede Bresdenborg og mange andre betydelige Godser, var den rigeste Adesmand i sin Tid; og han var tillige een af de meest godgiørende. Paa hans Godser, som han meget forbedrede, og pyntede med smukke eller prægtige Bygninger, lod han desuden mange Skoler og Hospitaller opføre, mange Kirker enten af nye opbygge eller ziirligen istandsætte. Folk, der tjenede ham, aflagde han vel, saa længe de stode i hans Tieneste og naar de forlode den. Til de Fattige paa hans Godser uddeelte han jevnlig baade Penge og Korn; ja hele Byer, som i Krigstider havde lidt meget, ophjalp han, ved at forstrække dem Penge, enten for intet eller paa meget milde Vilkaar.

Imod Lærde og Lærdoms Elskere var hans Gavn mildhed ogsaa meget udmærket. Ikke alene tog han gierne imod dem hos sig selv, og underholdt eller understøttede dem, men han søgte dem endog, og forekom dem, naar han hørde, at de i een eller anden Videnskab arbeidede med meer end almindelig Indsigt, tilskrev dem, bevidnede dem sin Høiagtelse, sendte dem anseelige Foræringer, enten de vare inden- eller udenlands, og lod sig det være vigtigt, at komme til Hielp med Bøger eller Penge, naar han fik at vide, at nogen havde enten et eller andet stort Arbeide for i Videnskaberne, som de ikke havde Evne til at udføre. Til dette Brug havde han bestemt en vis Pengesum aarlig; og det var ham en Glæde, at uddeele den. Thyge Brahe opholdt sig nogen Tid hos ham, da han havde forladt Danmark, og nød store

Prøver paa hans Goddædighed. Andre vanhædige Lærde havde samme Lykke. Det er derfor ikke at undre over, at Lærde kappedes om at hædre hans Navn, og forevige hans Minde. (*)

Niels Juul og Niels Rosenkrands gjorde sig berømte som tappre Mænd; deres Enker, Margrethe Ulfeld og Birgitte Skeel, som veldædige Fruentimmer, der vare saa store Mænd værdige. Efter det Lidet, som skrevne og mundtlige Fortællinger mælde om dem, vare deres Sindsbevægelser ikke lige. Margrethe Ulfeld havde, som der fortælles, Mod nok til, naar Niels Juul skulde gaae mod Fienden, at opmuntre ham til Kærlighed, og sige, at hun hellere saae ham død som Helt, end levende som en seig Mand; Birgitte Skeel var af de meere sagtmodige; hun fandt sig i at savne sin Mand, Niels Rosenkrandses, Nærværelse, fordi hun vidste, at et heiere Kald fordrede ham til Striden. Men til at gjøre Vel, vare de ligesindede. Da Mændene vare døde, forenede de sig om at skøde anseelige Pengesummer sammen til en Indretning, der skulde blive nyttig for det Almindelige, og dette Sammenskud blev Grunden til det nu værende Frøkenkloster i Roeskilde, som er deres Stiftelse. Det er ikke at tvivle om, at de ogsaa ved mange andre Leiligheder have viist Prøver paa den Goddædighed, hvorom Klosteret vidner.

Om

(*) Moll. Cimb. Lit. Hofm. Portr. Hist.

Om Birgitte Skeel er det bekiendt, at hun efter sin Mand's Død søgde sin største Fornøielse i at opdrage unge Adelsbørn af begge Kien i sit Huus, og at forsørge dem til de kom i Embeder eller bleve givte. Saa at, omendskjønt hun ikke selv havde Børn, vilde hun dog være Moder. (*)

I Aggerhuus Stift i Norge har for nogle Aar siden boet en Mand, Niels Lembal, hvis Liv er mærkeligt, omendskjønt det ikke har gjort megen Opsigt. Denne Lembal havde været Student, og siden Sognepræst for Baaler Sogn i Smaalehnenes Amt; men, fordi han ingen Lust havde fundet til Præstestanden, havde han frivillig frasagt sig dette Embede, var derefter blevet Sorensskriver for Nedre-Romme-rige, og forestod denne Tjeneste i ti Aar. Da han imidlertid boede paa Landet, blev Landbruget ham vigtigt. Han drev det flittig selv; han opmuntrede ogsaa andre dertil; og som han selv ingen større Fornøielse fandt, end at bringe udyrkede Jorder i Brug, og giere de dyrkede frugtbare, (en Fornøielse, der ogsaa bragde ham jevnlige Fordeele;) saa var det ham og om at giere, at see Frugtbarhed og Velstand omkring sig hos sine Naboer og andre. Til den Ende gjorde han sig al Umage, fornemlig i de sidste Aar, han levede, for at anvise til en fornuftig Jorddyr-

I 2

ning,

(*) Hofm. Portr. Hist. Liggprædiken over Birgitte Skeel.

ning, at opmuntre til Virdsfibelighed, og at belønne den, hvor han fandt den. Han var en velhavende Mand, havde ingen Børn, levede med megen Spar=sommelighed, og erhvervede daglig; dette satte ham i Stand til at giøre Vel; og denne sin Ævne anvendte han paa en Maade, der gjorde ham Ære. Mange smukke Træl af hans Liv skal være blevne deels ubemærkede, deels forglemte. Nogle ere blevne optegnede; disse fortiene her at auferes.

I Aaret 1748, da der blandt Almuen i Nedre=Kommerige var Mangel paa Sædekorn, udlaande han, fornemlig til de Fattigste i Holands Præstegield, 160 Tønder Havre af sin egen Avling, paa det Vilkaar, at det efterhaanden, efter enhver Besqvemmelighed, blev ham betalt. En Deel deraf stod endnu ubetalt, da han døde i Aaret 1750; thi han havde ikke drevet paa Betaling medens han levede.

Aaret tilforn kjøbde han sig en stor, men hidtil forsømt og slet dyrket, Gaard i Holands Præstegield. Paa denne Gaard lod han anvende meget Arbeide, og underholdt aarlig adskillige af de allerfattigste og arbeidsomste Gaard= og Huusmænds Familier af Sognet, som han gav Anviisning til at dyrke ham disse Jorder saaledes, som han fandt tienligst; og derved lærde han dem ikke alene at dyrke den Jord, de selv havde, men satte dem og i Stand til at forbedre den.

Det varede kun en meget kort Tid, inden han havde udvidet denne Gaards Udsæd fra 30 til 70 Tønder,

der, og avlede, isteden for 70, nu infellem 4 og 500 Tønder. Da han havde bragt den i saa god Drift, forærede han den til en fattig og ham aldeles ubeslægtet Bondesøn, som han havde taget til sig som Dreng, og med Flid deels ladet oplære, deels selv oplært i Jordbrug; og fordi han troede, at han skulde blive en duelig Mand, og beqvem til selv at blive lykkelig ved at fremdrive den Forbedring, som ved Gaarden var begyndt, gav han ham endnu 2000 Rdt. til at sætte sig i Stand med.

Paa samme Tid købte han ligeledes en Fierdepart i en anden Gaard i samme Præstegjeld, og efter at han havde ved Rydning og andet Slags Arbeide forbedret den til meer end dobbelt Udsæd, og dertil inddiget et godt Stykke England, forærede han den til en gammel troe Tiener, som han ogsaa havde oplært i Agerdyrking.

Foruden disse Eiendomme havde han endnu i Fjendts Præstegjeld tre Gaarde, og desuden nogle andre Jorder. For ogsaa at være nogenlunde forvissset om, at disse, ved at blive vel dyrkede, skulde komme dem til Nytte, der havde Lyst til Agerdyrking, men ikke Tøne til at købe Jorder, lod han bekendtgjøre: at han vilde afstaae disse Jorder til unge og stræbsomme, skjønt fattige Folk, paa saadant Wilkaar, som passede sig for deres Tøne; dette Wilkaar nemlig: at de skulde betale ham en vis taalelig Afgift aarlig saa længe han levede, og, naar han døde, skulde Eiendommene uden videre Betaling tilhøre dem og deres Arvinger. Men før han fik dette sit Forslag

iverksat, bede han; og mange unge Folk beklagede, at dem blev betaget saa god en Leilighed til at have seet Grunden lagt til deres Belsærd.

Da han en Tidlang havde saaledes drevet sit Jordbrug med Flid og Bekostning, havde opryndet og optaget mange for ham unyttige og ubrugte Jorder, havde giennemgrøstet sumpige Enge, inddiget Veie, lært denne Egns Beboere at berede Løv af den ellers unyttige Myre-Jord, der opgravedes ved Grøstning, og kort sagt, anvendt alt det, ham var mueligt, til at befordre Jorddyrkingen hos sig selv, paa det at enhver af Virkningerne selv skulde kunne kiende Nytten, begyndte alt mange at blive opmærksomme paa hans Exempel, og tænke paa, ogsaa at forbedre sit, ja stræbde virkelig at efterligne ham i det, hvoraf de hos ham saae eiensynlige Fordeele. Det var temmelig kiert, at see dette. Men da han troede, at Vren ligesaa meget som Haab om Binding virker stærkt hos Mennesket, gjorde han sig ogsaa Umage for, fra denne Side at opmuntre. I den Hensigt lod han forfærdige en Deel fiirkantede Sølvsstykker, paa hvis ene Side blev udgravet en Plov, som stod opreist i Jorden, og paa den anden denne Paaaskrift: „For den flittige Bonde.“ Tillige digtede han selv tvende simple og for alle Alle fattelige Sange til Bondestandens Berømmelse og Vindskibeligheds Opmuntring; hvilke skulde følge med Sølvsstykket, naar han fandt Anledning til at vise en flittig Mand sin Hæiagtelse. Han uddeelte ogsaa selv nogle af disse Bøleninger, deels til rige Bønder, deels til fattige

Huusmænd (*): en Deel bleve efter hans Willie udeelte, da han var død.

Desuden satte han og Præmier ud for hver Spurre og hver Muus, som blev ødelagt, ikke alene paa sine egne men endog paa andres Gaarde, og holdt for, at foruden at Folk derved gaves Leilighed til at

Si 4

folke

(*) Een af dem, som han forærede dette Agtelsestegn, var en Bonde, Morten Knudsen paa Enger. Brevet, hvormed han tilsendte ham det, lyder saaledes:

Høitagede gode Ven!

Da jeg tildeels siensynlig, tildeels ved tilforladelig Underretning, er vorden overbeviist om Eders utrættede Flid i Agerdyrkningen, var det at ønske, at enhver Bonde kunde og vilde efterfølge Eders flittige Exempel. O! hvilken glædefuld og herlig Tilstand vilde der da blive i Landet; thi naar Bonden har Overflodighed af Høe og Korn, hvorunder ligger forborgen Sølv, Guld, og utallige andre Kostbarheder, veed han, med et sundt Legeme, efter den alvise Guds Behag, af ingen Mangel. Til videre Opmuntring for sig og andre, sendes ubi megen Ringhed, dog desmeere velmeent, disse tvende Stykker, som hermed følge: det ene paa Papiir, det andet i en Plovs Tegnelse i Sølv. Jeg lever stedse til muelig Tieneste, Eders beredvillige Ven og Tiener.

Niels Lembak.

110

fortiene, var det og nyttigt at formindske Tallet af
smaa Koydyr.

Dog var det ikke Jorddyrkere alene, han opmun-
trede. Ethvert andet Slags Bindskibelighed agtede
han

Udskrift:

Til den forstandige Dannemand, Morten Knudsen
paa Enger.

I Visen, som dermed fulgte, taler han om Bondeskandens
Værdighed og Fordeele, og opmuntrer til Flittighed og
Nøjsomhed i samme. Blandt ander:

Forundres ikke paa
Endeel saa høit opstiger
Ved Lykkens Gunst og Smiger.
Den Vre blandet er
Som oftest med Besvær.
Driv ærlig din Haandtering,
Gud sørger for din Næring;
Udi dit Ansigts Sveed
Er Føden dig bereed.
Hvo Jorden dyrker trolig,
Velsignet seer sin Bolig.
Lyksalig Bondemand,
Som slikt paaskønne kan!

Og i en anden Vise af samme Slags:

Alt hvad Hiernen kan udgrunde,
Niger til Zirak og Pragt,
Ei bestaer sig alle Stunde,
Tages Nyttens ei i Agt.

Rig,

han ogsaa høit, opfegde den og belønnede den. Naar Bønderkonerne eller Pigerne der i Egnen fremviisde ham Tøier af Uldent eller Linnet, i hvad Slags det var, som de selv havde forarbejdet, betalte ham dem det over det, de begierede, rofede deres Glid, og endskiønt det ei er saa godt som det, han kunde faae andensteds fra, brugde han det dog selv hellere end alt andet. Fattige Huusmænd, som kunde forfærdige Trævare, saasom Plove, Harver og andet Gaardsredskab, afkøbde han saadanne Vare, omendskiønt han end ikke behøvede dem, alene for at skaffe dem Affætning og Næring. Men saa godgjørende, som han var mod Arbejderen, saa uovertalelig var han tillige til at udgive

J i 5

noget

Nigdom, Valde Affkeed tager,
 Mangler Indsigt og Forstand.
 Skiebnen Velstand plat bortjager,
 Faaer ei Nyttens Overhaand.

Verdens Konster af sin Nytte
 Man med stor Forundring seer,
 Kiere! hvad er Nigers Støtte?
 (Det en Taabelig beleer)
 Ugerdyrkning, Landets Styrke:
 Deraf Velstand vil beroe.
 Den, som Jorden ei vil dyrke
 Har ei patriotisk Troe.

Anm. Det er vel ikke overflødig, at dette er her indrykket. Mandens Tænkemaade viser sig best i hans egne Ord. Man seer og heraf, paa hvor værdig en Maade han vidste at uddeele sine Gaver.

noget til Løsgængere. Dem nægtede han ikke alene sin Hielp, men befordrede dem endog gierne til de Steder, hvor de kunde blive tvungne til at arbeide.

Hvad ellers hans daglige Liv angaaer, da viisde han sig deri overalt som en dydig og sindig Mand. Religionen agtede han høit, og handlede i sit Embede og i sit Huus efter Overbeviisning og Samvittighed. Han var tarvelig i sin Dragt, og sparsom i at fortære. Det var ham kiert, at erhverve paa anstændig Maade; men endnu kiere, at andende det Erhvervede til virkelig Nytte. Naar han enten fik Rentepenge eller nogen anden ventet eller uventet Indtægt: „ Disse „ skal graves i Jorden,“ sagde han da, „ og der „ bære Frugt.“

Hans Fornøielse, naar han havde Tid tilovers fra Embeds- eller Huusforretninger, var Musik og Læsning. Han spillede Cithar, og sang dertil sine Viser, som han selv havde sammensat. Han læsde gode Bøger, fornemlig Holbergs Skrifter, som han satte saa meget meere Priis paa, som han kiendte Forfatteren personlig, og førde undertiden Brevverling med ham.

I Egnen, hvor han boede, skal den af ham selv udviste og ved ham opmuntrede Flid i Jorddyrkingen efter hans Tid være kiendt af de gode Frugter, den har tilveiebragt. Hans Minde skal og erindres der endnu med Hæiagtelse. Kort før han døde, begiærede han i sit Testamente, at han maatte blive baa- ret til Graven af tolv af de flittigste jordbrugende Bønder, som han tillagde noget Bist for den: deres Umage. Dette skedez; og for det, som disse Bøn-
der

der saaledes var tillagt, lode de, hver for sig, forfærdige et Stykke Sølvarbeide, som de giemde til en Erindring om saa velgierende og retskaffen en Mand.

Peder Læsson, fordum Justitsraad og Assessor i Høieste Ret, var een af de dueligste Embedsmænd, Danmark har havt. Ved Flid i at studere, og ved 24 Aars Reiser, havde han erhvervet sig megen Kundskab og Erfarenhed. Ved at blive brugt af trende Konger, nemlig Christian den Fierde, Friederik den Tredie, og Christian den Femte, i adskillige vigtige Forretninger, havde han Leilighed til at anvende det, han havde lært og erfaret; og enhver Leilighed gjorde ham bekiendt som en retskaffen Mand. Han var een af dem, som begyndte, og een af dem, som fuldendte det vigtige Lovarbeide, hvorved Landet, efter at det tilforn havde havt forskiellige Love og en forskiellig Rettergangsmaade, fik den almindelige, og, fremfor de forrige, fuldstændige Lovbog, som kom ud i Christian den Femtes Tid, og nu følges. Dette vilde have været nok til at giøre hans Minde ærværdigt for Eftertiden; men mange og hyperlige Stiftelser, som han oprettede til de Esterlevendes Gavn, giøre det usorglemmeligt. Han oprettede et betydeligt Stipendium for Studentere, et mindre for Disciple af Randers Skole. Han bestemte en staaende Capital til Medgifter for fattige Piger, og desuden anseelige Gaver til Fattige og Huusarme.

Hoved:

Hovedsummen, som dertil ved hans Testamente blev fastsat, beløb sig til henved 20000 Rdlr. Den er siden opvojet til henved 30000 Rdlr., og har allerede tilveiebragt meget af den Nytte, han sigtede til. (*)

Blandt andre store Velgjørende, som Byen Horsens i Jylland har havt, og hvilke den skylder sin Opkomst og Prydelse, erindres der fornemlig en Statsraad Lichtenberg og en Kjøbmand Lindvig; begge fortiente Mænd. Byen har tvende Hovedkirker, Klosterkirken og St. Jbs Kirke; af disse er den første indvending opplyntet paa Lichtenbergs, og den sidste ligeledes jiret paa Lindvigs Bekostning. Den har tvende offentlige Skoler, en latinsk og en dansk; for dem have ogsaa visse brave Mænd viist besynderlig Omhu. Da den latinske Skoles Bygning for nogle Aar siden var meget forfaldet, og ikke ved de dertil henlagte Gaver kunde blive sat i Stand, gav Lichtenberg Forskud til en ny Bygning, og forærede siden dertil en smuk Bogsamling, som ved andre af ham bestemte Gaver aarlig kan forøges. Den danske Skole er egentlig en egen Stiftelse af Lindvig. Vel havde en anden goddædig Mand, Claus Cortsen, og flere ligesindede, henlagt saa meget til en saadan Indretning, at tolv Børn derfor kunde nyde frie Underviisning; men da dette ikke var tilstrækkeligt, kom Skolen ikke i Stand før end Lindvig lagde Hovedgrunden,

(*) P. Lassons Fund. ved Hofmæg.

den, ved at give saa stor en Pengesum dertil, at 44 Børn i alt kunde blive antagne, og en Lærer blive nogenlunde lønnet. Da nu Grundvolden faaledes, fornemlig ved hans Godgjørenhed, var lagt, drog han ogsaa Omsorg for, at Anlægget blev fuldført. Han gav Skolen sin Fundats, antog en beqvem Lærer, var selv som Forstander derfor saa længe han levede, og vaagede over at forfremme Hensigten, som var, at Byens fattige Ungdom kunde have fri Anviisning og frie Bøger til at blive opløst i Christendom, Regning og Skrivning, som det nødvendigeste, enhver behøver at vide, i hvad Stand han siden opoffres til.

Endnu mange andre Belgierninger imod Byen og enkelte Personer i Byen have desuden givet dem Sted blandt dens goddædigste Mænd. Lichtenberg fornemlig, fordi hans Evne var den største, var en Støtte for Byen. Han fuldbyrdede een af hans Morbroder Henrik Lichtenberg bestemt Stiftelse til Havnens Vedligeholdelse. Han byggede, eller befordrede opbyggt, adskillige Gaarde og Huuse i Byen. Han hjalp mange stræbsomme men fattige Familier paa Fode, deels ved Gaver, deels ved at give dem Forskud, og betroede dem Penge tillaans paa milde Bilskaar. Ærlighed og Arbeidsomhed ansaae han hos dem, han betroede sine Penge til, som den største Sikkerhed baade for Capital og Renter; og blev nogen ham bekendt af saadanne Egenskaber, fandt den i ham en Belynder og hiølsom Ven.

Det var dog ikke Horsens Bye alene, der nød Frugter af den Formue, der var betroet i hans Hænder.

der. Landgodser, som han eiede ikke langt derfra, bleve ogsaa ved hans Omfarg forbedrede og prydede, og fremvise endnu kiendelige Prøver paa at have været hans Eiendomme. (*)

Ved at tale om de Goddædige imod Horsens Bys, kan man ikke forbigaae at nævne en Mand, Vitus Berring, som der er fød, men døde i den russiske Regierings Vrende paa en De ved Grændserne af Kamtschiatka. Gaven, han har givet, er ikke saa meget betydelig, endskjønt det var hans hele fædrene Arv; men Giveren selv, og Maaden, hvorpaa den blev givet, gjør den mærkværdig.

Berring havde tidlig Lyst til at reise og søge Lykke, maaskee fordi han formodede, at den ikke vilde søge ham. Han gik i russisk Tieneste, og tiende sig frem til Capitain-Commandeur ved Floden. Da Peter Czar i Aaret 1725 vilde sende nogle brugbare Mænd til Kamtschiatka, for at indhente Efterretninger om disse yderste Grændser af hans Rige paa den Kant af Asien, blev Berring og en anden jydsk Mand, Morten Spangenberg, som da var Lieutenant, ogsaa i russisk Tieneste, udseet til dette Vrende. De reisde, undersøgte, og kom tilbage igjen fem Aar derefter. At de ikke havde udrettet det, der var dem anbefalet, til Czarens Mishag, stutter man deraf,

(*) Pontopp. Aet. T. 4. Hofm. Sund. T. 2. Danske Magas. T. 4.

deraf, at de atter fik Befaling at reise i samme Forretninger, og gaae videre i Undersøgelserne, end ved den første Reise havde været bestemt. Besværlighederne, de allerede havde udstaaet, lysede dem ikke fra at vove et nyt Forsøg. De reisde atter, fortsatte deres forrige Opdagelser med megen Iver, og udstode meget i disse vilde og langt fraliggende Egne. Spangenberg kom endelig tilbage til Petersborg, men Berring døde, som sagt, paa en Ø ved Kamtschatka.

Det var kort før end han fik Befaling til den sidste Reise, at Berring betænkte de Fattige i Horsens, og udstødte i Petersborg sit Gavebrev, hvorved han gjorde dem til Arvinger paa hans Vegne i hans Forældres Boe. Han havde været borte fra denne hans Fødebye henvend tredive Aar. Imidlertid gif den ham dog ikke af Minde. Den havde næsten glemt ham, men han vidste paa en værdig Maade at bringe sit Navn igien i Erindring. (*)

Det er sielden den Lærdes Skiebne, at skrive sig Rigdom til. Denne Lykke havde dog vor store Holberg. Han samlede sig, meest ved sine Skrifter, saa stor Formue, at han derved kunde oprette sig et Baronie, og havde endnu reede Midler desuden. Disse Midler, som han ved Flid deels havde erhvervet, og deels ved megen Sparsommelighed forøget, brugde

(*) von Havens russiske Reise. Hofmans Fundatser, T. 2.

brugde han kun som et Laan. Han lod sig det ikke være nok, at have gavnet sine Landsmænd ved at arbejde til Videnskabernes Udbredelse iblandt dem; Frugten af hans Arbejde bestemte han ogsaa til Nytte for det Almindelige, og oprettede tvende Stiftelser, som begge ere af Betydning. Den første er for unge Studerende ved Sorøe Academie, hvortil han gav sit Baronie, sin Bogsamling, og endnu en Capital af 12000 Rdlr., i Hensigt til, at sex Academister deraf skulde understøttes til at blive duelige Mænd for Landet. Den anden er til Udstyr for hæderlige Jomfruer, der ikke ere saa formuende, at de af egne Midler kunne udstyre sig selv; dertil fastsatte han en vis Capital af 16000 Rdlr., anviste endnu til denne Capitals Forsøgelse 2000 Rdlr., og bestemte, at paa det Udstyren kunde blive desmeere tilstrækkelig, skulde kun hvert andet Aar en Jomfru deraf udstyres, saaledes, at hun da nød to Aars fulde Rente af den samlede Sum.

Holberg var ikke selv givt. Naar nogen spurgte ham, hvorfor? Skal han have svaret: at i sine yngre Aar, da han havde Lyst til Egtteskab, havde han ingen Formue havt. Maaskee har hans Hensigt ved den sidste Stiftelse været, at have en Hindring for andre, som han havde fundet for sig. (*)

Af Stiftelser for Nødlidende paa Landet, er Hans Hed Hospitaal i Stiernholms Amt i Jylland eet af de mærk-

(*) Hofm. Fund. T. 1.

mærkværdigste i begge Riger. Det er indrettet for 24 gamle Banføre og saadanne Elendige, som høist behøve Medlidenheds Hielp. Mæest til Underholdning for dem er henlagt Indkomsterne af en heel Herregaard, Hanstedgaard, med underliggende Bøndergods. Efter Stiftelsens Hensigt skal den alene være bestemt for disse Nødlidende, som dog skal tilholdes, for saavidt deres Svagthed tillader, at arbeide paa hvad Maade de kan; og det Overskydende af hvad Godsset kunde indbringe meer end til deres Underholdning, skal aarlig uddecles til fattige Børn i Horsens Skole, for saavidt det ikke behøves til Godssets, dets Kirkers og Hospital=Bygningens Vedligeholdelse og Forbedring. Stifterinden for denne Indretning var en Kiebmands, Anders Tonboes, Enke, Dorothea Hansdatter, som desuden ved andre Gaver til Studerende og Fattige har gjort sig fortient til at erindres og agtes. (*)

I Kiebstederne ere næsten overalt vel indrettede Skoler til Underviisning for den opvoxende Ungdom; og disse have hver sine Belgiorere; paa Landet ere de ikke saa almindelige. Dog findes hist og her Bygninger og Indretninger bekostede til dette Diemeed af velsindede Jordegodseiere. Friderik den Fierde gav et opmuntrende Exempel til saadan Omhyggelighed.

(*) Hefm. Fund. T. 2.

hed. Han lod i ethvert af sine tolv Rytter-Digter opføre tiwe Skoler, i alt 240; alle grundme vel indrettede, og anlagte paa bequemme Steder. Det var i de roligere Tider, efter at Krige og Uværdigheder vare vel overvundne, at han besluttede og udførte dette. Kongen vilde vise sin Taknemmelighed mod det guddommelige Forsyn, der havde vaaget ham i alle disse Vanskeligheder. Taknemmelig og troede han at vise best i Gjerningen; og han udførte da en Indretning, som denne, værdig til at være et Erkiendeligheds Vidne. (*)

For at udbrede Kundskab om Religionens sande og rette Lærdomme, en Kundskab, hvorved Mennesker dannes, og sand Lyksalighed fremmes, en Mand, Laurids Strisrup, fordum Kjøbmand i Hobroe i Jylland, i sin Tid været betænkt paa at anlægge en Skriftelse, der baade er ny og usædvanlig. Blandt Almuen, fornemlig den fattige, hersker paa mange Steder en alt for fiendelig Uvidenhed i Afsky og Hævn og Christendom. Uvidenheden forarsages dels bestyrkes ikke lidet derved, at Almuen hist og her paa Landet har lange og besværlige Veie til Kirkerne, at det altsaa er den vanskeligt at være jævnlig tilstede ved de offentlige Underviisninger og Andagts-Dwellsæl og at den ofte har kun liden Lyve til at anskaffe sig fornødne Bøger til Læsning og Huusandagt. Det har

(*) Frederik den Fierdes Dagregister.

tolvde Stistrup erfaret. Han ansaae derfor sine
 Midler, som han eiede eller kunde erhverve, for vel
 anvendte, om de kunde efterhaanden afhielpes saa-
 rodmange Hindringer for den store Deel af hans Medbor-
 gere, og besluttede, at opoffrede dem alle i saa god en
 Hensigt. Til den Ende oprettede han i Aaret 1749
 en Fundats, hvorved han henlagde sine Banco Actier,
 isom da udgjorde næsten hans hele Formue, til efter
 hans Død at blive en faststaaende Sum, for hvis
 Udbytte danske Bibler skulde aarligen trykkes, og
 frit uddeeles blandt Almuen. Af disse sine Actier
 bleve to bestemte for Siælands Stift og de danske
 Meenigheder i Slesvig, een for Fyen, og fire for
 de fire Stifter i Jylland. Biblerne skulde trykkes
 paa Baisenhuiset for en bestemt Priis, derefter ind-
 bindes, ogsaa for Stiftelsens Regning, og siden af-
 sendes efterhaanden til Bisperne, for ved dem at
 besørges uddeelte af Provsterne og Præsterne, enhver
 i sit Herred og Sogn. For Uddeelingen bleve disse
 Regler fastsatte: at først skulde de allerfattigste Bonde-
 familier gives hver sin Bibel; derefter de meere For-
 muende paa Landet; dernæst maatte Gaverne strække
 sig til de Fattige og Uformuende i Kiøbstæderne; siden
 til Tjenestefolk paa Landet, og endelig til Tjenestefolk
 i Kiøbstæderne; overalt saaledes, at Indfødte altid
 foredroges Udlændinge, om disse end forstode Spro-
 get; dog uden at disse aldeles udeluktes. Dette var
 Hovedindholdet af de først fastsatte Bestemmelser til
 dette vel valgte Anlæg. Men da Stifterens Hensigt-
 ter gik videre end til Danmark alene, forbeholdt han

hed. Han lod i ethvert af sine tolv Rytter-Districter opføre tiye Skoler, i alt 240; alle grundmurde, vel indrettede, og anlagte paa beqvemme Steder. Det var i de roligere Tider, efter at Krige og andre Uheld vare vel overvundne, at han besluttede og fuldforde dette. Kongen vilde vise sin Taknæmmelighed mod det guddommelige Forsyn, der havde vaaget for ham i alle disse Vanskeligheder. Taknæmmeligheden troede han at vise best i Gierningen; og han ansaae da en Indretning, som denne, værdig til at blive et Erkiendtligheds Vidne. (*)

For at udbrede Kundskab om Religionens hellige Lærdomme, en Kundskab, hvorved Mennesker dannes, og sand Enkelsalighed fremmes, har en Mand, Laurids Strstrup, fordum Kiebsmand i Hobroe i Jylland, i sin Tid været betænkt paa at anlægge en Skriftelse, der baade er ny og usædvanlig. Blandt Almuen, fornemlig den fattige, hersker paa mange Steder en alt for kiendelig Uvidenhed i Religion og Christendom. Uvidenheden foraarsages eller bestyrkes ikke lidet derved, at Almuen hist og her paa Landet har lange og besværlige Veie til Kirkerne, at det altsaa er den vanskeligt at være jevnlig tilstede ved de offentlige Underviisninger og Andagts-Ovelser, og at den ofte har kun liden Tøve til at anskaffe sig fornødne Bøger til Læsning og Huusandagt. Dette havde

(*) Friderik den Fierdes Dagregister.

havde Stistrup erfaret. Han ansaae derfor sine Midler, som han eiede eller kunde erhverve, for vel anvendte, om de kunde efterhaanden affhielpe saadanne Hindringer for den store Deel af hans Medborgere, og besluttede, at opoffredem alle i saa god en Hensigt. Til den Ende oprettede han i Aaret 1749 en Fundats, hvorved han henlagde sine Banco Actier, som da udgjorde næsten hans hele Formue, til efter hans Død at blive en faststaaende Sum, for hvis Udbytte danske Bibles skulde aarligen trykkes, og frit uddeles blandt Almuen. Af disse nye Actier bleve to bestemte for Siølands Stift og de danske Meenigheder i Slesvig, een for Jhen, og fire for de fire Stifter i Jylland. Biberne skulde trykkes paa Baisenhuiset for en bestemt Priis, derefter indbindes, ogsaa for Stiftelsens Regning, og siden afsendes efterhaanden til Bisperne, for ved dem at besørages uddeelte af Provsterne og Præsterne, enhver i sit Herred og Sogn. For Uddeelingen bleve disse Regler fastsatte: at først skulde de allerfattigste Bondesfamilier gives hver sin Bibel; derefter de meere Formuende paa Landet; dernæst maatte Gaverne strække sig til de Fattige og Uformuende i Kiebstæderne; siden til Tienestefolk paa Landet, og endelig til Tienestefolk i Kiebstæderne; overalt saaledes, at Indfødte altid foredroges Udlændinge, om disse end forstode Sproget; dog uden at disse aldeles udeluktes. Dette var Hovedindholdet af de først fastsatte Bestemmelser til dette vel valgte Anlæg. Men da Stifterens Hensigter gik videre end til Danmark alene, forbeholdt han

sig, at udstrække samme Velgierninger til Norge, isald hans Formue fremdeles maatte forøges saaledes, at den dertil kunde blive tilstrækkelig.

Efter at denne Beslutning var tagen, levede Stifteren endnu i nogle Aar, og stræbde ved den allersparsommeligste Huusholdning, og ved endog at nægte sig selv mange Bequemmeligheder, at bringe sit Anslag saa vidt som mueligt. Det, han sigtede til, naaede han; thi da han selv hævdede Kenterne af sine Midler, som først efter hans Død skulde henfalde til det bestemte Byg, samlede han ikke alene saa meget, at han fik Actier til ethvert af Stifterne i Norge, men beholdt endog et Overskud, som han bestemte til Nytte for Island og Færøerne. Paa Vaisenhuset laae i Aaret 1757 et Forraad af islandske Bibles og nye Testamenter; af de første henved 600, og af de sidste over 1600; disse købde han alle, lod dem indbinde, og sendte dem over til Island, for at blive der uddeelte under Provsternes Opsyn til de Fattigste i begge Stifterne. Sammesteds laae ogsaa den Tid et Oplag af en opbyggelig Bog, som han nogle Aar tilforn havde ladet oversætte af Tydsk, og ladet trykke paa sin Bekostning; ogsaa deraf købde han over 100 Stykker, som han besørjede oversendte og forærede til Beboere paa Færøerne. Og saaledes vaagede og sparede han, for at udvide den Plan, han ved sin Fundats havde lagt; ja begyndte endog at sætte den i Verk, medens han levede.

Ikke længe efter Stistrups Død begyndte den bestemte Bibeluddeeling, og vedbliver endnu efter hans

hans Villie og Hensigter. Nogle Hundrede trykkes hvert Aar, og nogle Tusende ere allerede deelte omkring, hver paa sit Sted. (*)

For at see unge Pigebørn afvante fra Lediggang, og opdragne til Arbeide, blev et Selskab af Fruentimmer af Stand, nogle ved Hoffet, andre nær Hoffet, i Aaret 1755 eenige om, at skjde sammen til en Indretning, hvorved saa nyttig en Hensigt kunde befordres. De antog sig hver eet eller flere Pigebørn, som allerede i det første Aar udgiørde et Antal af 25. Et Huus blev leiet for dem paa Christianshavn. Et Par skikkelige Egtefolk bleve antagne, til at sørge for dem og undervise dem i Haandarbeider og huuslige Forretninger. Indretningen blev sat under fornøstigt Opsyn. Aar fra Aar udvidede den sig; og endskjønt dertil ikke blev henlagt nogen fast Pengesum, men der Hele har maattet beroe paa aarlige og frivillige Gaver, er den dog blevet vedligeholdt, og underholder paa nærværende Tid 50 unge Pigebørn, som der undervises og anføres til Arbeide, indtil de opnaae den Alder og Kundskab, at de ere i Stand til at forestaae Huusforretninger og at tiene selv. Indretningen har tildraget sig det Kongelige Huuses høie Opmærksomhed, er Tid efter anden derfra blevet understøttet, og har faaet sin egen Bynning. En Deel af Bygningen er opført paa Hendes Kongelige

K l 3

(*) Lovcks Beytråge. Hofm. Fund. T. 3.

lige Høiheds, Prindsesse Charlottes, Bekostning, og er blevet eet af de Mindesmærker, der vidne om hendes ædelmodige og udmærkede Goddædighed. (*)

Kiøbenhavn har ellers flere og større Stiftelser for Ungdommens Pleie og Opdragelse. Baisenhuset Friderik den Fjerdes, Opfostringshuset Friderik den Femtes Stiftelse, Christians Pleiehuus, ere alle deres høie Stiftere værdige.

Klosterlevnet i sin egentlige Forstand blev tillige med den catholske Religion affkaffet i Landet; og en Lykke for Landet, at det blev affkaffet! Dog have vi endnu Klostere, men af en anden Indretning. De ere Boliger og Tilholdssteder for Enker eller ugiorte Fruentimmer af høiere eller lavere Stænder, og stiftede for at give dem anstændig Underholdning, naar og saa længe de ikke ere forsørgede i Ægteskaber. Maaskee var det at ønske, at Ægteskaberne ikke ved saa mange Modens Nødvendigheder vare hos os, som hos andre, blevne saa meget besværede, at Klosterstiftelser for unge Fruentimmer saa ofte maae søges. Men da dette nu er saaledes, saa blive disse Stiftelser i visse Maader gavnlige, og Stifterne eller Stifterinderne ved dem goddædige.

Jylland har tvende Klostere, Estvadgaard og Støvringgaard. Det første er stiftet for sex adelige Enker og sex adelige Jomfruer, af Fru. Fridertke Glud,

(*) Nordische Ruffcher. Hofm. Fund. T. 10.

Glud, en Enke af Cancelliesecretair Benzon; det andet for tolv Jomfruer, af Geheimeraad Harboes Enke, Baronesse Fuiren, som desuden oprettede i Kiøbenhavn en anden betydelig Stiftelse, nemlig det Harboiske Kloster for tolv Enkefruer.

Fyen har sit Kloster i Odense, hvortil den lærde Karen Brahe gav sin Gaard, sin Bogsamling og alle sine Midler, for at otte adelige Jomfruer deraf skulde nyde Godt.

I Siælland er Roeskilde Kloster for en Priorsinde og fem og tive adelige Jomfruer; hvis berømmelige Stifterinder i det Foregaaende ere nævnte: Gisselfeld, bestemt af de Danneffjoldske Familier til Bolig for sexten Fruentimmer af Stand: Bemmeltofte og Balløe; af hvilke den første er en Stiftelse af Prindsesse Sophie Hedevig, Friderik den Fierdes Søster, for et Antal af syv til een og tive; den sidste af Dronning Sophie Magdalene for ti til tolv.

Holsteen har ogsaa fornemlig sit Preeks og Uctersøn; begge betydelige Stiftelser. Der ere endnu nogle. Men af de allerede opregnede seer man, at Goddædigheden ikke har været sparsom paa Indretninger af dette Slags. Til de selgende Tider er det endnu forbeholdt, at oprette Stiftelser til Nytte for anstændige Egtefæder. Saagodtsom ingen, uden Holberg, har endnu faldet paa, at ogsaa saadanne Velgierninger kan regnes blandt de nyttige; og det er at undre over, at disse Gaver, maaskee nogle af de allernyttigste, have hidtil været saa sjeldne i et Land, hvor saa meget og saa ofte er givet til Gavn for det

Allmindelige. At sætte enkelte Personer i Stand til at leve uden Trang, er en ædel Gierning; at lægge Grunden til Familiens Lykke, er endnu en ædlere. (*)

Bøndernes Vilkaar i Danmark ere i vore Tider mildere, end de tilforn have været. Børdedrettigheden blev ophævet af Friderik den Fjerde, som ikke kunde taale Trældom i Landet, og derved blev Naget i mange Henseender lettet. Men endnu er meget tilbage for Patrioten at ønske for disse arbejdende Medborgere, til at aabne dem Udsigten til den Velstand, som vindskibelig Jorddyrkning, naar den ikke ved alt for store Hindringer standses, kan tilveiebringe. Nogle af Bønderne i Danmark have den Lykke, at de enten selv eie deres Gaarde, eller og besidde dem uden at være forbundne til Hovarbeide; de fleste savne begge disse store Fordeele; og endskjønt dette Savn paa mange Steder ved velsindede Jordegods-eieres retskafne Tænkemaade ikke lidet formildes, bliver det dog i sig selv et Savn, og en betydelig Hindring for Bondens muelige Velstand. Dette er af mange kloge Jordegods-eiere indseet. Udskillige have ønsket, at kunne i deres Cirkel bidrage til at afskaffe Hovet og forsikre deres Bønder Eiendom og Arverettighed til deres Gaarde. Men Mangel af Vorne har gjort det for mange aldeles vanskeligt, om ikke i visse Maader umueligt, at opoffre Rettigheder, som

(*) Hofm. Fund. Pontopp. Atlas.

Som ofte ere dyrt kiebte, og, efter Landbrugets nærværende Indretning, af Betydning for den, der har dem i Hænde. Nogle have dog begyndt paa at opoffre disse Kettigheder, ja endog at anvende anseelige Bekostninger for at stifte Frihed og Eiendom med større eller mindre Indskrænkninger; maasskee vil Estertiden vise flere Goddædigheds Prøver af dette Slags; og paa en værdigere Maade vil neppe den bemidlede Jordegodsseier kunne anvende sin Evne til Gavn for det Almindelige.

Et mærkeligt Exempel paa Goddædighed i dette Tilfælde viisde for nogle Aar siden den afdede Greve af Bernstorff, hvis Minde ogsaa formedelst andre Fortienester er agtbart iblandt os. I Aaret 1764 bleve Bjerne Gjentofte, Ordruppe og Bangede ham overdragne til hans Enstgaard Bernstorff, paa saadanne Vilkaar, at Hoveriet var saagodtsom den eneste Fordeel, Gaarden derved vandt. Nogle over 40 Familier, som beboede disse Bjer, vare størstedelen Fattige; nogle Forarmede. Disse Familiers flette Vilkaar i en Egn, Naturen syntes at have dannet til at sætte Beboerne i Velstand, kunde han, som Menneskeven, ikke ansee med Ligegyldighed. Han vilde hellere agtes som Veigiører af frie og velhavende Folk, end som Herre over Slaver; og da han troede at finde Hovedaarsagerne til deres flette Vilkaar deri, at de havde, som andre, været trykte af Hoverie, at de havde deres Marker i Fælledskab, og deres Gaarde kun til Brug, uden at kunne være forvissede om, enten selv at nyde Frugterne af det Arbeide, de der-

paa anvendte, eller at overlade dem til deres Børn og Arvinger, besluttede han, at have disse trende Hovedsaarsager paa een Gang, og ikke at spare de Omkostninger, som udfordredes for at have dem. Saa snart det var besluttet, satte han det i Verk. Han lod Markerne opmaale og inddeele paa den Maade, som fandtes beqvemst. Han formaade Beboerne til at kaste Lod om de inddeelt Jorder, opmuntrede dem ved udsatte Præmier til at slytte deres Gaarde ud, saavidt som behøvedes, paa de enhver tilfaldne Lodder; og da dette var sat i Drift, udstødte han til enhver især et Arvefæste- og Skiedebrev, hvorved de fik Eiendomsret og Frihed for Hoverie imod en taalselig bestemt Afgift.

Paa Opmaaling, Præmier og andre Omkostninger, til deels at befordre denne Indretning, deels at gjøre den fuldkommen og varig, anvendte Grev Bernstorff af egne Midler over 7000 Rdlr.; men disse ansaae han som vel anvendte, og fandt Erstatning nok i at see Bindskibeligbed oplives blandt de Familier, hvis Belfærd han havde stræbt at lægge Grund til.

Denne Indretning er dog ikke den første af dette Slags, som i vor Tid er iverksat. Faa Aar tilførn ophævede Hendes Majestet Dronning Sophie Magdalene Hoveriet paa Hirschholms Amt, lod Hovmarkerne der bortsælge, og gjorde Fæstebønderne til Selveiere. (*)

Kiøbenhavn.

(*) Forkild Badens Beskrivelse over Godset Bernstorff. Pontoppidans Atlas, T. 2.

Riibenhavns Academie skylder Kongerne af det Oldenborgske Huus sin egentlige Begyndelse og Fremvert. Christian den Første lagde Grunden dertil. Kong Hans udvidede det. Christian den Tredie gav det Styrke og Ansæelse, fordi han agtede det for den største Prydelse i hans Rige. Friderik den Anden understøttede det fornemlig ved at stifte Comunitetet. Christian den Fierde og Friderik den Tredie, som begge ofte bivaanede de academiske Forretninger, og viisde besynderlig Naade mod Professorerne, foregode mærkelige Gaverne, forfremmede de begyndte Indretninger, og anlagde adskillige nye. De efterfølgende Konger have jevnlig lagt noget til, og deri viist sig goddædige som deres Forsædre. Men det er ikke alene ved Regenternes Gaver, at Academiet staaer, dets Lærere underholdes, og dets unge Borgere fremhielpes til det Maal, hvortil de sigte. Videnskaberne have ogsaa blandt Landets Undersaatter fundet mange Belyndere og Belqierere, der have giort sig fortiente, nu ved at skienke frie Boliger til Studerende, nu ved at anlægge eller forege Bogsamling til deres Nytte, nu ved at understøtte deres Studeringer i Landet selv, nu ved at give dem Væne til at reise, for at see og lære. Professoren Ole Borch, en stor Mand i forskjellige Videnskaber, gav sin Gaard, hvori en stor Bogsamling af trykte og utrykte Skrifter var anlagt, og et dymissk Verksted med mange Instrumenter indrettet, til Studenterne, og henlagde dertil endnu over 20000 Rigsdaler, hvoraf en Deel skulde henstaae til at fremvoxe, og Ren-
terne

terne af Fremverten, som af det øvrige, udddeles iblandt dem.

Rentemesteren Christopher Balkendorf er i det Foregaaende nævnet som en Belgiorer mod Studenterne. Han indrettede ogsaa sin Gaard til Bolig for dem, og lagde dertil desuden over 6000 Rdlr.

Statsraaden Jørgen Elers gav henved 30000 Rdlr. til en lige saadan Indretning, som efter hans Død blev begyndt og fuldført.

Universitetets offentlige Bogsamling blev anlagt, og for Kiøbenhavn's Ildbrand mærkeligen forøget, af Borgemeesteren Peder Albertsen, Professoren Anders Lemvig, Biskop Brochmand og hans Enke, Assessoren Hans Mule, nogle brave Mænd af de Frireners Slægt, og fornemlig af Præsidenten Peder Kejsen, hvis Samling var ved mange Aars bejnderlige Flid sanket, og skal i sin Tid have været den største her i Landet, i hvad som angik Nordens Historie og Lovkundighed. Efter Ildbranden, da det maatte begyndes paa nye, har det fornemlig havt tre Belgiorere, nemlig Biskop Trelund, Professor Arnas Magnusen, og Conferenceraad Koftgaard. Trelund gav aleene dertil 6000 Rdlr. Magnusen forærede dertil ikke alene en rar Samling af islandske Haandskrifter og trykte Bøger, men henlagde ogsaa en Capital, som er opvoret over 10000 Rdlr., til Understøttelse for to Studenterne, som arbeide i Nordens Oldsager og Historie. Koftgaard foregæde saavel dets trykte Bøger som dets Haandskrifter anseeligen, forærede dertil en Samling af arabiske og per-

persifse Trykkebogstaver, og udmærkede sig endnu ved en anden Belgierning, som er den eeneste i sit Slags her i Landet: denne nemlig, at han fastsatte en Capital til at fremvoxe ved Tillæg af de aarlige Renter saa længe, indtil deraf kan udredes anstændig Løn for en Professor, som da skal antages for at læse over den danske Historie, det nordiske Sprog, og hvad dertil henhører.

Stiftere af betydelige Stipendier for Studentere til at hæve enten her ved Academiet eller udenlands, ere, foruden de som forhen ere erindrede, Bisperne Winstrup, Resen, Brechmand og Borneman, Professoren Longberg (Longomontanus), Etatsraadene Jens Bing og Niels Griis, Cancellie-Assessoren Laurids Fosb, Rectoren i Kiøge Anders Grønbeil, Studenten Johannes Hopner, Klokkeren i Aalborg Niels Dalsgaard, og visse værdige Mænd af de Friiserb, Rosenkrandsers, Juulers, Skeelers, Plessers, Fuireners, Bartholinerb og Finkers Slægter. Disses Gaver udgjorde, paa den Tid de bleve udstædte, hver for sig anseelige Summer; og ved de fløge Bestæmmelser, som ved de fleeste deraf ere iagttagne, at nemlig en vis Deel af Capitalen stedse staaer til Fremvert saaledes, at Hovedsummen ved dens Renter aarlig foreges, have mange meer end fordoblet sig.

Var det mueligt, at see ud over al den Nytte, som saadanne Stiftelser have tilvoiebragt til Fordeel for Videnskaberne; hvor mange duelige Mænd derved ere fremhiulpsne, og hvor meget igien ved dem er udrettet,

rettet, vilde dette ganske vist blive eet af de allerbehageligste Syner for enhver, soni agter Fædrelandet og Videnskaberne. Saa meget er alene vitterligt, at den største Deel af de bekiendte lærde og duelige Embedsmænd, som Landet har havt og har, ere tildeels ved disse Goddædigheds Stiftelser satte i Stand til at danne sig til det, de ere blevne. Estertiden vil kiendeligen spore samme Virkninger; og da oppebæres Gaverne paa en værdig Maade, naar den, der nyder Godt deraf, ærer sin Velgiører, hædrer hans Navn, og stræber at opfylde hans Hensigter. (*)

(*) Winding. Acad. Høfu. Hofm. Fund.

Store

Store Fortienester af Staten.

Alt i Verden har sine Afverlinger; Staterne have ogsaa sine. De vore og afrage, udvides og indskrænkes, stige og falde. Marsagerne til disse Afverlinger ligge gierne i Staternes bedre eller slettere Forfatning, Folkenes Tænkemaade, og deres forbedrede eller forverrede Sæder.

Findes Religion, og god Orden, og passende Love i Staten; er dens Folk driftigt, tarveligt, modigt og eenigt; da vinder den useilbarligen i Styrke og Usælske. Men bliver Religion ligegyldig, og Love kraftesløse; falder Modet; svækkes Driftigheden; udspreder Misundelse og Mistroe og Avind sin Gift blandt Brødre og Landsmænd; bliver det en Skam, at leve jevnt, og en Ære, at forøde: da tæres, svækkes, vakler det beste Rige; og kommer da ingen Redning i Tide, falder det, og reiser sig neppe.

Det er da den almindelige Orden eller Uorden, og Mængdens Tænke- og Levemaade, der egentlig bestemmer Staternes Skiebne; men Mængden behøver at ledes og styres; og en Lykke, naar den ledes til det Rette, og styres med Mod og Klogskab!

Gaae vi alle de bekiendte Staters Historier igiennem, vil vi finde, at de alle, baade smaae og store, have have deres Stiftere, Beskyttere og Fædre, der have udmærket sig, nu ved at danne dem, nu ved at forbedre dem, nu ved at bringe dem til Spidsen af Høiden, nu ved at ophielpe dem fra Fald, nu ved at redde dem i disse tvivlsomme Dieblikke, hvor det har gieldt om Frihed eller fremmed Nag. Disse Navne ere derfor gierne blevne evige i Folkenes Minde.

I de ældste og mørke Tider ansaae man dem for meer end Mennesker ; i de seener og oplyste som Store blandt Mennesker.

Den danske Stat, der kan være stolt af sin Ælde, ja stolt af, endnu at være til for en Afkom af dens ældgamle og fordum navnkundige Slægter, er ikke stiftet og ikke vedligeholdet uden ved kække og kloge Mænd, der efterhaanden have viist sig til Fædrelandets Ære og Lykke. Et kort Udkast af de betydeligste Afværlinger, Staten og dens forskiellige Deele har havt, kan best vise os dens Stiftere, Forsvarere og Betsgivere ; og et saadant Udkast skal slutte disse Blade, der bestemdes til paa nogen Maade at vidne om Dancks, Norcks og Holsteneres Hæder.

De første paalidelige Efterretninger, Historien giver os om vore nordiske Forfædre, vise os dem navnkundige uden for disse Landes Grændser. Romerne, hvis Vaaben og Magt trængde sig, til mange Folkeslægters Skræk, dybt ind endog i Asien og Afrika, men aldrig over Eideren, maatte længe skielve for Cimbrer fra Jylland og Teutoner fra Holsteen. Indskland og dets Naboelande vare længe Vidner til jydsk Longobarders Bedrifter ; og Italien maatte tilsidst aabne sit Skid for dem, og give dem Land og Boliger. Britannien maatte tage imod stridbare Angler fra Slesvig, Holsteen og Jylland ; ligesom og nogle, baade af de allerede nævnte, og endnu af andre Lande, maatte bøie sig under Gothers og

og Herulers, ogsaa nordiske Folkes, Herredemme. Men saa navnkundige, som disse Nordens Sønner vare uden for Norden, saa lykkelig var ikke Stats- eller Lands-Forfatningen i Norden selv. Landene vare her deelte i mange smaae Stater. Beboerne vare uslebne; deres Sæder vilde; deres Religion Overtroe. Vidensskaber kiendte de ikke meget til. Rolige Næringsveie vare saa og tildeels ubrugte. Skibsfart var vel bekiendt, men meer for Søerøveriers end for Handels Skyld. Smaa-staterne laae indviklede i idelige Krige indbyrdes; og dette var en Hovedhindring for den borgerlige Lykke, som de krigende Smaa-magter, ved at foreenes til større og ordentligere Stater, kunde blive beqvemme til at tage imod. Christendommen, da den begyndte at udbrede sit velgiørende Skin over andre Lande i Europa, kunde her ingen arig Fremgang faae, saa længe Forfatningen var saaledes beskaffen. Kastede den undertiden et Glimt ind paa denne Side Eideren, og fandt nogen Bisfald under een Regent, maatte den tit forselges og fortrykkes af en anden og mægtigere.

Lid efter anden reisde sig hist og her i Smaa-staterne en kiel Mand, der havde Mod og Klogskab nok til at stræbe for at udvide sit Riges Grændser. Dan Mykillati, Konge i Skaane, som da beboedes af egentlige Danske, foreenede, ved Givstermaal, Siesland og flere Der med sit lidet Rige, og kaldte det altsammen Danmark efter sig og sit Folk. Helge og Rolf Krage, begge Konger over Siesland og Skaane paa forskiellig Tid, lagde Jylland og Slesvig til.

Ivar Vidfadme og Regner Lodbrog holdte ikke alene Foreeningen vedlige, men gjorde endnu flere Erobring-
ger; den første i Sverrig; den anden i Engeland. I Norge skæde og undertiden Erobring, nu af een,
nu af en anden af de smaae-Konger. Men alle disse
Foreeninger havde ingen Varighed. Saa tit de for-
skiellige Smaariger vare samlede, saa tit bleve de
igien, efter kortere eller længere Tid, adskilte, og
det Gode, som en vedvarende Foreening kunde have
tilveiebragt, paa ny bortvoendt; uvist, om enten de,
der stiftede Foreeningerne, eller de, der skulde have
vedligeholdt dem, ikke havde Klogskab nok til at
bestyrke det knyttede Baand, eller om andre Aarsager
kan have virket til Adskillelserne. Saa meget er
vist, at Uren for at have egentligen samlet de tvende
forhen adskilte Stater Danmark og Norge, og der-
ved at have gjort det mueligt, at de siden deslettere
kunde samles til een, tilkommer Gorm den Gamle,
Konge i Siæland, og Harald Haarfager, Konge
i Kingerige i Norge. Begge levede i een Alder,
og begge maatte ved noisomme Erobring, de eeneste
da muelige Midler til at naae Diemedet, stifte
deres Stater. Hvilke Mænd Gorm har havt til
Medhjelpere i dette store Verk, vides ikke for vist,
endskjønt det ei kan feile, at han har betient sig af
tappre Anførere; thi enee har han neppe fuldført det.
Harald Haarfagers Helte vare Guttorm, hans Mor-
broder, og Jarlerne Hagen og Rognvald.

Ellers er det mærkeligt, at enhver af dem skulde
finde en Dronning, der syntes som at være skabt for
at

at komme til Hielp i saa vigtig en Sag. Neppe vilde Harald Haarfager have havt Mod nok til at angribe 31 Smaakonger, (saa mange vare den Tid i Norge), dersom ikke Gyda, da han friede til hende, havde været høihiertet nok til at nægte ham sin Haand, indtil hun saae ham Konge over hele Norge; og uden Tvivl vilde Gorm ved sin naturlige Hidsighed, der undertiden udartede til Grumhed, have forspildt Frugterne af alle sine Erobringer, dersom ikke Thyre Dannebød ved sin sindige Fromhed havde ofte formildet hans Brede, og givet ham Raad til mange gode Indretninger i Landet.

Gorms og Haralds Erobringer gave Anledning til nye Udvandringer, der, ligesom de forrige, gjorde Nordens Folk navnkundige. Nogle drog over til Frankrig, og stiftede der Hertugdømmet Normandie; nogle satte sig ned i England; nogle i Irland og Skotland; nogle i Neapolis og Sicilien; nogle paa Orkensærne; nogle paa Island og Færøerne. Men dermed standsede og disse Udvandringer, som indbyrdes Krige, Mangel af Næring, ja maaskee ogsaa Lyst til at finde bedre Boepæle, end dem blandt Nordens skovbegroede og udyrkede Agre, hidtil havde foraarsaget. I den Tid, Gorm og Harald regierede i Rolighed efter deres fuldførte Erobringer, begyndte Folket at blive meer stadigt, Ager- og Havedyrknin- gen at drives, Konster at blive bekiendte, Skibe at bruges til Handel isteden for til Plyndren, Veien at aabnes for Christendommen, hvis Fremgang nu ikke meere beroede paa saa mange Mægtiges Tynke; kort,

den Tidspunkt kom nu, da Danmark og Norge bleve, hver for sig, meer end før, beqvemme til at vinde indvortes Styrke og borgerlig Enkſalighed; og ved begge at blive ordentlige og giældende Stater i Europa.

I Harald Haarfagers Dage havde Norge, efter at det først var blevet foreenet ved hans Mod, vundet meget ved hans Klogskab; det havde faaet sædeligere Skikke, Sikkerhed for Søeroverie, og ikke liden Velstand ved tiltagende Handel; ved hans Død syntes det ligesom om al hans Meie igien skulde have blevet forgieves. Harald havde med al sin Klogskab begaaet den Feil paa sin Alderdom, at anvise sine Sønner hver sit Stykke Land; dog ſaaledes, at Erik Blodøse, den ældste, skulde være Overkonge over de andre, og i Forsamlingerne have Heisædet. Dette gjorde de andre Bredre misundelige. Norske Jarler, der vare givte med Haralds Døtre, lode sig ogsaa mærke med Fordringer. I Landet reisde sig da Partier, der uden Tvivl vilde strax have foraarsaget nye Deelinger, dersom ikke Hagen Adelssteen, den værdigste af Haralds Sønner, og tillige den eeneste, som ingen Deel havde faaet i Riget, fordi han var bleven opfostret i Engeland, var kommen tilbage til Norge. Hagen Adelssteen vidste strax ved sin Hienkomst at giøre sig yndet af Folket, saa at han først blev hyltet af Nogle, siden af Alle; og hans Klogskab og Retsindighed lennede Folkets Yndest. Han regierede vel, blev ved at fortsætte de gode Anlæg,

læg, hans Fader havde begyndt, gav endnu flere Love, udvidede Skibsfarten, vaagede kielt til Forsvar for sit Land, og lagde ved Klogskab og uden Blods Udgydelse Jemteland og Helsingeland dertil. Christendommen, som han havde lært at kiende i Engeland, hvor han selv var bleven underviist og dchristnet, indførte han ved sit Hof, og vilde have indført den blandt Almuen; men Almuen var endnu for vild og for hengiven til Døvtroen, til at tage derimod. Oluf Tryggvesen blev den, der gjorde Christendommen næsten almindelig; og Oluf den Hellige den, der grundfæstede den i Landet ved Love. Disse Konger vare kielle Mænd, og regierede, den ene efter den anden, over hele Norge; begge efter at have tilintetgjort foregaaende Deelinger; men den Førstes Eyst til Sæetoge, hvortil han fra Ungdommen havde været vant, og den Sidstes Uheld, gjorde, at Norge ikke nød saadanne Frugter af deres Seiervindinger, som den havde nydt af Harald Haarfagers og Hagen Udelsteens.

Danmark gif mange Aar efter Gorm den Gamles Død bort under jevnlige Krige, snart med indiske Keisere, snart med Naboemagterne. I denne krigeriske Alder kunde det ikke være andet; og Danmark kiendte da ved mange Veiligheder Fordeelene af sin samlede Styrke. Under Harald Blaatand og Sveud Tveskiæg, der begge tapperligen holdte Riget samlet, ja gjorde det endog undertiden frygtbart, end-

skönt Lykken ikkeielden gif dem imod, vedligeholdet det sin Anseelse mod Fjender, vorde ved Erobringet i andre Lande, og fik adskillige gode Indretninger; fornemlig under Harald, der, efter sin Moders, Thyrre Dannebods Raad, satte det berømte Dannevirke til Værn for Landets Grændser ud imod det tydske Rige, gav Love, lod Skove omhugge for at udvide Agerdyrkningen, befordrede Christendommen ved at tillade hans jydskke Underkonge, Frotho, at bygge Kirker og indkalde Lærere. Men ved Knud, Svends Søn, og først den tredie fra Gorm, steg det til en høj Grad af Vælde. Knud var ikke tive Aar, da Svend, hans Fader, døde. Harald, hans Broder, var sat til Konge i Danmark, Svends Hovedrige. Engeland, som nylig var for største Deelen erobret, var bestemt for Knud; men de undertvungne Engælændere foragtede hans Ungdom, og vilde ikke hylde ham. Han maatte derfor slye derfra, tage sin Tilflugt til Harald i Danmark, og var i nogen Tid uden Rige. Denne første Vanhæld betog ham dog i Modet. Han bestyrkede sig ved Forbund med Sverrig, fik Hielp fra sin Broder, der selv besluttede at følge ham, og drog over igien til Engeland med det mandige Forsæt, enten at vinde eller døe. Engælænderne væbnede sig til Forsvar, og gjorde længe Modstand; men ved hans Kiekhed, og ved hans danskke Stridsmænds Tapperhed, vandt hans Vaaben Fremgang. Efter adskillige Feltslage blev han erklæret til Konge, først for det halve Engeland; derefter fik han ogsaa den anden halve Deel; siden

Dan-

Danmark efter hans Broders Død; og endelig hele Norge, efter at Oluf den Hellige var fordreven og falden i et Slag; saa at han tilsidst saae sig Herre over Danmark, England, Skotland og Norge tillige.

Dog ikke nok, at han, ved Mod til at stride og Klogskab uden for Striden, vidste at samle en Stat i Norden, der trodsede alle Naboemagter; han vidste ogsaa at holde sin Magt vedlige, og at vaage for Orden og god Skik i Staten. Han drog megen Om-
sorg for Christendommen, som vel allerede var udbredt, men kun lidet understøttet. Han lod bygge Kirker, indrette Bispedømmer, og beskikke Lærere. Han oprettede sig en fast staaende Hær af udvalgte tappe Mænd, der søgde til hans Hof, fordi der var Hæder at vente. Han affskaffede mange vilde Sæder, fornemlig de hidtil alt for sædvanlige Zuekampe, ved den berømte Witherlugs-Ret; hvilken egentlig først var bestemt for hans Hofmænd, men siden blev ogsaa antaget og fulgt som Regel i andre Huuse, fordi den blev anseet for den fuldkomneste Lov i sin Tid. Han satte Priis paa Videnskaber og de saa, som i den Tid dyrkede dem. Han holdt Søerævere fra Grændserne, haandhævede enhvers Rettigheder med Kraft, viisde sig, andre til Exempel, ærbødig mod Religionen, holdt Orden i den udvortes Gudsdyrkelse, henlagde mange og store Gaver til at give den Anseelse, og blev i sin tiltagende Alder lige saa stor Konge, som han i sin Ungdom havde været Helt.

Til at vinde Seier i de Krige, hvorved England blev undertvunget, havde Knud megen Hjælp af

sin Broder Harald og den norske Erik Jarl; hvilken sidste var lige saa berømt af Tapperhed i Knuds, som Thorkild Jarl den Høie kort tilforn havde været det i Svends Krigstog. Til at forfremme Christendommen i Danmark, var Otinker Hvide under Knud en driftig og veldædig Mand. I at forfatte Bitherlags-Retten og andre Anordninger til Rettens og god Ordens Fremme, bleve tvende Siølandsfarer, Dppo Snialle og hans Søn Eskild, Knuds Skrivere, brugte.

Ikke længer, end medens Knud levede og selv besknyttede sine store Anlæg, vedvarede de ved ham foreenede Rigers vældige Magt. Tvende Sønner efterlod han sig; men ingen af dem havde arvet deres Faders store Egenskaber. Ingen af dem var engang i Stand til at oversee en Deel af Knuds vidt udstrakte Rige, eller at styre det med Klogskab; mindre det hele. Følgerne bleve da, at Norge valgde sig strax en egen Regent, og at England, efter at have i en kort Tid været foreenet med Danmark under Haardeknud, faldt fra, og blev siden stedse et Rige for sig selv. Vel lod det, som Danmark og Norge ved Haardeknuds Død vilde igien have samlet sig til eet. Under Magnus den Gode bleve de, efter en mindelig Afhandling, atter foreenede. Men det varede kun kort. Margrethe, en værdig Datter af en stor Konge, blev det forbeholdt, at styrke Grunden til disse Rigers varige Foreening. Men førend vi nærme

me

me os til hendes Alder, maae vi opho'de os lidet ved den Mellemtid mellem Magnus og hende, medens begge Riger havde hver sin Skiebne. Mange Forstyrrelser møde i denne Mellemtid; men ogsaa mange lykkelige Tidsrum, og adskillige mærkværdige Mænd, der reddede, naar Rigerne stode paa Fald, og styrkede dem, naar de reisde sig.

I næste Aarhundred efter Magnus den Godes Dage afværlede bedre og slettere Tider i Danmark. Svend Estridsen, Knud den Stores Dattersøn og den første Regent efter Magnus, og Erik Siegod, Svend Estridsens Søn og den fjerde Regent fra ham, vare Konger af hyppelige Egenfæber. De vaagede for Landets Velstand og Hæder; de forfremmede Videnskaber, holdt nøie over Orden og gode Skikke, vare ikke bange for at drage Sværdet, naar Rigets Urolighed fordrede det, og ikke forsængelige eller hevngierrige til at bruge det længer, end det var fornødent. Under dem var ogsaa Riget agtet, og saavidt Tiderne tillode det, lykkeligt. Men det Gode, som i deres Regieringstid, der kun udgjorde en liden Deel af dette Aarhundred, blev stiftet, tabde sig kort efter, og faldt i Tiden reent bort, fordi det enten af andre følgende Regenter ikke blev vedligeholdt, eller ogsaa fordi det med Flid, eller ved Uordener, blev forstyrret. Undertiden indtraf det, at Landet ingen Konge havde, fordi Folket ikke kunde blive eenigt om Valget; og da reisde sig gierne Urolighed

og Krige. Undertiden valgdes enten flette eller ubesindige Regentere, der gjorde sig deels ringeagtede, deels forhadte; og da bleve de af Kongesønnerne, der vare udelukte fra Regieringen, eller fik en Deel deraf, misundelige og oprørffe, stiftede sig Partier, og foere frem uden at agte paa det Almindelige. Havde alle den Tids Prindses tænkt som Knud, Svend Estridsens Søn, der, efter at være forbigaaet ved Kongevalget, lod sig det dog være angelegen, som dansk Prinds, at beskytte sit fædrene Rige mod Søerøvere, og vilde med lidet meere Sindighed have blevet een af Danmarks største Konger; eller som Knud, Erik Siegods Søn, der, tilligemed at udbrede Christendom, Konstere og Videnskaber i sit Hertugdømme Elessvig og sit erhvervede Rige i Venden, anvendte al den Anseelse, han, som Hertug og Konge, havde tilveiebragt sig, til at beskytte og stifte Rolighed i Danmark: da vilde saa mange Uordener ikke have indtruffet. Men, til Uheld for Landet, var saa patriotisk en Jld alt forielden. Misundelse og egne Fordeele dreve de fleeste. Lovene tabte da deres Kraft. Selvrædighed udbredte sig til alle Stænder; til den Geistlige saa meget, at en Erkebisp i Lund ikke undsaae sig ved at true sin Konge, og gribe til Vaaben imod ham. Og var det ikke nok, at disse Forstyrrelser svækkede Landet indvortes; det blev ogsaa derved til Spot for de hedenske Vender, der nu røvede overalt paa Kysterne; deels fordi Søerøveri var een af deres Næringsveie; deels fordi de, som Hedninge, ikke troede nogen Slags Bold utilladt mod et christen Land.

Land. Skulde da Danmark i saadan en Tilstand ikke blive aldeles et Kov for sine Naboer, maatte en Hovedforandring gaae for sig; og denne indtraf under Baldemar den Store og hans tvende Sønner, Knud den Siette og Baldemar Seier. Baldemar den Store havde arvet sin Faders, den nylig nævnte Hertug Knuds, Rikhed; og hans Sønner arvede den igien efter ham. Deres navnkundige Ministre og Helte, Absalon og Ebbert Snare, begge Sønner af den berømte Skialm Hvide, der havde opdraget Baldemar den Stores Fader, fulgde ogsaa troligen det Exempel, dem var givet paa Troskab og Hengivenhed for Landsherren og Landet. Derfor kunde nu Folket blive eenigt mod fælles Fiender, og Staten reise sig.

Under Baldemar den Store, der allerede som Prinds viisde sine høie Egenstaber, bleve de vendiske Søerovere først fordrevne fra Kysterne, derefter angrebne i deres eget Land; og Njgen, eet af deres Hovedsæder, der trodsede med sit vel befæstede Arkon, blev erobret, og lagt under Danmark, efter at Afgudstemplerne vare forstyrrede. Under Knud den Siette kunde Danmark dristigen nægte Keiseren, at erkende ham som Lehnsherre, og ikke alene gjøre Modstand mod al den meklenborgske og pommeriske Magt, som Keiseren ophidsede og understøttede, men endog, isteden for selv at blive Lehn, tvinge begge disse Hertugdømmer til Lehne under sig, ja endog see sit Herredømme udstrakt over hele Holsteen og Ditmarsken. I Baldemar Seiers første Regjeringsaar udvidedes dets Grændser endnu videre, langs Østersøen i Estland,

land, Pomerellen, Preussen og omgrændsende Lande, hvor Revel og mange af de endnu bekiendte Stæder da bleve anlagte; og steeg da Danmark's Vælde ved alle disse tilvundne Lande saa høit, at det, isteden for før at maatte lade sig plyndre af smaae Roverskibe, kunde nu tilsidst holde en Flode af 1400 lange Skibe, en Krigshær af 160000 Mand, og at Kongens Indkomster af hans samtlige Lande kunde belebe sig til ti Millioner Rigsdaler, naar de beregnes efter Pengenes nu værende Værdie. Nu fik og den danske Konge Navn af Benders Konge, var Hertug i Slesvig og Greve i Holsteen.

Med den vorende udvortes Vælde tiltog tillige den indvortes Velstand. Danske Handelskibe formeerede sig nu, da de kunde gaae sikke for Kevere. Videnskaberne fandt en Befordrer i Biskop Absalon, der satte vor Saxo, Svend Agafsen og flere i Arbejde. Kirken fik sine Love; thi Valdemar den Store ringeagtede ikke Religion, fordi han med Kiekhed haandhøvede sin kongelige Myndighed mod en overmodig Erkebisp i Lund; Staten fik ogsaa sine, langt fuldstændigere, tydeligere og fornuftigere, end de hidtil havde været; ja saa vel affattede, at Valdemarernes Love, fornemlig den jydskke, bleve længe agtede høit for den Orden, hvorefter enhver nu kunde see sine Rettigheder bestemte og forsvarte.

Saa længe Absalon levede, sørgede han omhyggelig for Lovgivningen, ligesom for alt andet, hvad han kunde see at være Landet fornødent og nyttigt. Efter hans Død arbeidede Gunner, en anden stor
Bisp,

Bisp, i dette Fag; og hans Klogskab skulder den indske Lov sin for de Lidet udmærkede Fynd og Fuldkommenhed.

At under saa store Konger fandtes saa store Mænd, er ikke forunderligt. Baldemar den Store nævnede Absalon som sin Ven, og Baldemar Seier kaldte Gunner sin Fader.

Medens Danmark saaledes tiltog i eet af de mærkværdigste og lykkeligste Tidsrum, det har at rose sig af, fik ogsaa Norge en Mand, der sørgede for dets Velstand. Det var Sverre Sigurdson, en modig Helt og en klog Konge; og Norge trængde til en saadan Mand, som, efter mange Aars indbyrdes Krige, kunde ikke alene vinde Overmagt over de mange forskiellige Partier, der i lang Tid havde sværmet i Landet, men som ogsaa forstod at bruge Overmagten, til paa nogen Maade at haandhæve Orden, og fremkalde Videnskaber i en forstyrret Tid. Efter Magnus den Godes Død havde Norge længer end Danmark havt vedvarende mandig og god Regjering. Dets udvortes Anseelse og indvortes Styrke havde derfor ogsaa i en længere Tid af Aar vedligeholdt sig. Harald Haardraade og Sigurd Jordfalafar havde bragt Hæder og Rigdomme og nyttige Kundskaber tilbage med sig fra Landene omkring og i Middelhavet, hvor de gjorde sig navnkundige ved Tapperhed; Magnus Barfod havde øvet sig paa Seetoge i Biarmeland; og deres Stridsmod havde gjort Norge agtet blandt

blandt Naboerne. Oluf Kyrre, og Eisten den Første, Magnus Barfods Søn, havde giort sig for-
 tiente som Fredsyrster, ved at bygge Kirker, og
 sætte Religionen i Ansæelse, at give Love og formilde
 Sæderne, at anlægge Handelsstæder, stifte Handels-
 forbindelser med omliggende Lande, og opmuntre
 Bindskibeligbed i Konster, Haandværker og andre
 rolige Næringsveie. Men efter at disse mandige og
 kloge Mænds Bestræbelse længe havde virket med
 Hæld, blev Norges Skiebne den samme som Dan-
 marks i de urolige Tider før Baldemar den Stores
 Dage. Kongesønnerne bleve mange; og enhver,
 enten han var ægte eller uægte fed, gjorde Paastand
 enten paa det hele Rige eller en Deel deraf. Ofte
 blev Norge derved deelt, og ofte plaget af Oprør.
 Bisperne og de store Embedsmænd, som jevnlig bleve
 smigrede, naar det gieldte om at stifte Partier, bleve
 overmodige og selvraadige, saa at Bisperne endog
 fandt for godt, at paalægge Skatter uden Kongernes
 Minde. Det rolige Liv herde da op. De Baaben,
 som før vare brugte mod Fremmede, vendtes nu mod
 Medborgere. Fremmede bleve derved modige; og
 Bunderne, som ogsaa her indfandt sig, ødelagde
 Konghelle og Kysterne der omkring.

I saadan en Tid var det, at Sverre kom frem
 og blev Regent. Neppe har nogen Konge fundet
 enten større Modstand at overvinde, for at bestige en
 Trone, eller større Vanskelighed at tvinge, for at
 haandhæve Tronens Ære og Regieringens Heibed.
 Men Mod, Klogskab og Betsalenhed fulgde ham;
 og

og derved fik hans Foretagender meer Fremgang, end man efter Landets da værende Tilstand skulde have troet muelig. Tvende Gange blev han sat i Band af Paven, fordi han ikke vilde tilfidesætte den almindelige Orden, og smigre Bisperne; men desuagtet blev han ved at holde dem inden deres Grændser: ikke af Koldsindighed mod Religionen, thi den adlydede og befordrede han; men af Jver for det almindelige Beste, som hidtil havde lidt alt for meget ved Bispernes overdrevne Myndighed. Jevnlige Oprør stiftedes af mægtige Mænd i Landet, fordi han holdt skarpt over Lovene, forsvarede de ringere Stænders Rettigheder, og sørgede for deres Opkomst. Disse saae han vel forud; dog forandrede han ikke, af Frygt for dem, den Plan, han troede at være den rette og sande, men blev ved; udbrode da de forudseete Uroligheder, var han færdig at dæmpe dem med Magt, var lykkelig i at vinde, og villig til at tilgive Fornærmelser, naar han havde vundet. I sin Ungdom havde han lagt sig efter Videnskaber; disse blev han ved at agte; og ihvorvel de jevnlige Krigsuroligheder forvoldte ham mange Udspredelser, besørgede han dog sin Tidsalders Historie skreven, ja udarbejdede selv, som nogle meene, det mærkværdige Verk, Kongespeilet, som vi have Aarsag til at agte heit.

Sverre tilveiebragde sig den Lykke, som faa af hans Formænd i de senere Tider havde havt: denne nemlig, at han døde Straadød, og at han efterlod hele Norge saagodtsom rolig i sin Søns, Hagen den Tredies, Hænder. Ved kloge Formaninger
og

og vel overlagte Anordninger, som Hagen modtog af sin døende Fader, og som han troligen fulgde, bleve ogsaa de nye Uroligheder forekomne, som hidtil sædvanligen havde reist sig ved enhver Konges Død. Anledning dertil manglede vel ikke nu meer end før; thi mange underkuede urolige Mænd sandtes baade i og uden for Landet, og en vis Ingi, der i Sverres sidste Tider havde viist sig i Spidsen for Oprerere, var endnu til, og færdig at benytte sig af Leiligheden; men da det blev bekiendt, at Sverre havde opmuntret sin Søn til at regiere med Sindighed og tilgive hans Fiender, og man saae Sønnen begynde en priselig Regiering i Faderens Fodspor, forandredes Forbitrelsen til Hoiagtelse, og alle forhen Misfornøiede samlede sig til Hagen isteden for til Ingi. Den Kongelighed, som Sverre da med saa meget Mod havde segtet for at stifte, fik nu nye Beskyttelse og nyt Liv under Hagens milde og fredelige Regiering, og vilde uden Tvivl have vedvaret, isald Hagen havde levet længe; men han døde inden to Aar; og den Lykke, Norge af ham havde spaaet sig, blev derved afbrudt, og udsat, indtil hans Søn og Sverres Sønnesøn, en anden Hagen, vorde op og blev Konge.

Hagen Hagensen er een af de store Mænd i Verden, som synes at have været frembragte just for at ophjælpe Riger og gjøre Nationer lykkelige. Saa længe Norge havde en retmæssig Regent i Ingi den Anden, hans Formand, vilde han ikke tage imod Konges

Kongeværdigheden, skjønt den blev ham tilbuden af mægtige Mænd; thi han vilde ikke stifte Ufred i Fædre- nelandet. Men efter Ingis Død tog han imod den, og regierede derefter næsten i et halvt Aarhundred, al- tid stor, og altid sig selv liig. Han gjorde Ende paa de indvortes Uroligheder, der vel havde været tvung- ne af Sverre, havde hvilet under Sverres Søn og hans Fader, men vare siden begyndte paa nye med samme Hestighed og samme Forstyrrelser, som før. Han affskaffede Jernbyrd, denne Døertroens Skik, der saa ofte havde forvildet Mængden og anlediget indbyrdes Krige, fordi den var bleven det Middel, hvorved de, der mældte sig som Prindsen, skulde be- vise, at de vare ægtefødte og havde Adkomst til Kro- nen. Han gav Love til at tæmme Wildskab, at be- skytte de ringere Stænder mod de Mægtigeres Vold; og sine Love haandhævede han uden Persons Anseelse. Han befolkede forstyrrede Egne i Landet og øde Her omkring Kysterne. Han lod bygge Kirker, hvor de fattedes; og paa mange Steder fattedes de; thi un- der borgerlige Krige tænkedes kun lidet paa Kirker. Han samlede en Flode af 300 Skibe, hvoraf nogle førde 400 Mand; og satte sin Landmagt paa en ordentlig Fod. Ved hans viise Omhu blev ogsaa Island foreenet med Norge; dette Island, som hidtil havde været en fri Republik, bekiendt af at have frembragt tappre Mænd til nordiske Kongers Tjeneste, og be- rømt af at have fremelsket Videnskaber under en Is- leif, en Are og Sæmund Frode, en Sturle og Snor- ro Sturleson, en Oluf Hvitaskald og mange store

Digtere. Med Island. fulgde tillige Grønland. Alt dette gjorde Hagen elsket i Norge og hædret uden for. Alphonsus den Wiise, Konge i Castilien, søgte Svogerskab og Forbund med ham, for at faae Hielp til at undertvinge Saracenerne. Paverne, Innocentius den Fierde og Alexander den Siette, Keiser Friderik den Anden, og den franske Konge Ludvig den Niende, gjorde sig og Umage for hans Ven- skab, og stræbde at drage ham hver til sig. Som klog Statsmand holdt Hagen gode Miner med dem alle, men uden at lade sig forlede til at tage Deel i Stridigheder, hvoraf han ingen sand Nytte kunde vente for sit Land. Af Pavernes Smigren, der altid havde verdslige Hensigter, benyttede han sig, for ved dem og deres Tienere at see nyttige Ting befordrede i Norge: saasom at viffe Byrder, som Geistligheden havde paalagt Almuen, bleve affskaffede, og at det frygtbare Band blev een Gang for alle forkyndt over enhver, der understod sig at gjøre Oprør. Af Forbunde med andre Magter betiende han sig, for at udbrede Norges Handel, og skaffe dets Kiøbmands- skibe Sikkerhed, fornemlig for Hansestæderne.

Naar man undtager Magnus Lagabeters Love, blev efter Hagen Hagensens Død intet stort udrettet til Nytte for Norge af de Konger, det havde for sig alene. Men indvortes Rolighed var nu bleven saa fier, og god Orden saa fast grundet, at, for at vare ved i den følgende Tid, behevedes kun, at de ikke med Flid forstyrredes.

Hagen

Hagen Hagensen bliver i Historierne kaldet den Gamle, fordi han regierede i sex og syrrtieve Aar. Men regnes hans Alder efter det Gode, han udrettede i Verden, fortienet han at kaldes den Eldgamle.

Med Baldemar den Stores og hans Søners Bedrifter havde Danmark saaledes tiltaget, at det opvakde Naboers Misundelse og Frygt. Keiseren fornemlig og Naboefyrsterne i Tyskland, som ikke med Ligegyldighed ansaae de danske Vaabens Fremgang paa hiin Side Eideren og Elben, foreenede derfor List og Magt, for at standse den; og det lykkedes dem allerede mod Slutningen af Baldemar Seiers Regiering saaledes, at en Deel af Landene langs Østersøen fandt Leilighed til at falde fra; at Holsteen fik sine egne Grever, og Ditmarskerne samt Hamborg og Lybek sin Frihed. Men efter Baldemars Tid behøvede de ikke at gjøre sig megen Umage. Alting i Landet selv syntes da at foreene sig, for at jage Velstanden bort og lokke fremmed Herskab ind. Det gik tilsidst saa vidt, at Danmark, efter at have længe vaklet, endelig faldt hen i den yderste Afmagt, og blev ikke meere et Rige. Aarsagerne hertil vare mange og forskiellige. Snart sad en Regent paa Tronen, der ikke havde Egenstaber til at afværge Banhæld, eller at vælge de Regieringsregler, der passede efter Tider og Omstændigheder; snart hypedes Tretter og Oprør: nu af Prindsen af Blodet, der vare blevne Kongernes Lehnsmænd, og ikke vilde bøie

sig under Lehnsplichterne; nu af urolige Bisper, hvis Magt altid vorde under svag Regiering, og hvis Overmod, understøttet af Paven's Bindsættelser, gik til den Yderlighed, at de ikke undsaae sig ved at nægte Skat og Lydighed, og ikke frøgtede for at bringe Konger af Dage; nu af andre mægtige Mænd i Landet, der foreskrev Kongerne unaturlige Love, og ofte kaldede fremmed Magt ind, for at haandhæve disse Love. Hertil kom endnu deels Agerdyrkningens Forsømmelse, der nødvendig maatte finde Sted, naar Agerdyrkerne fortrængtes af indbyrdes Krige og af de høie Stænders misbrugte Overmagt; deels Landmagtens Aftagelse ved Udvandringer til Krigstog, og Folkemængdens alt for kiendelige Formindskelse; deels Forandringen i Handelen, der nu gik over i de stigende Hansesteders Hænder, og forvoldte tilslige Flodens Undergang; deels Eenigheden mellem de holsteenske Grever og slesvigiske Hertuger, der understøttede hinanden og understøttedes af Hansestederne, for at styrke deres Magt ved Naboerigets Afsmagt. Ikke at tale om, at ogsaa fremmede Krige med andre Magter undertiden reisde sig. Alt dette virkede, i en Tid af næsten hundrede Aar, ethvert for sig eller alt tilsammen, undertiden meer, undertiden mindre, til Danmark's Undergang, der blev forberedet under adskillige Kongers Regiering, men syntes at blive unndgængelig, da Christopher den Anden var forjaget, og Tronen i mange Aar først stod forladt, siden ledig.

I denne ulykkelige Tid adspredtes og udsuedes Rigtets Provinser. Nørre-Jylland, Fyen og nogle om-

i omliggende Her fik Grev Geert af Holsteen-Kendsborg, for at være Rigsforstander mod Kong Christopher. Sælland, Falster og det meste af Lolland overlodes til Grev Johan i Holsteen-Kiel, for at hjælpe Kong Christopher; Skaane havde han ogsaa, men den kastede sig under Sverrig. Sønder-Jylland blev til Deel for den Slesvigske Hertug Baldemar, som i en kort Tid ved Grev Geerts Hielp endog kaldte sig Konge. Halland besad Knud Porses Enke, hvis Mand havde af Kong Christopher faaet det i Forlehnning med Navn af Hertug. Pommern blev af Keiseren overdraget til hans Søn, Markgreven i Brandenburg. Meere var da ikke ved Christophers Død tilbage for hans tvende Sønner, der vare Arvinger til Kronen, end en ubetydelig Deel af Lolland og Estland, som neppe kunde forestille et Hertugdømme mindre et Rige. Vel vare de adskilte Provinser for en stor Deel kun overdragne til Forlehnning, eller dog til Pant for forstrakte Penge. Men enhver heroffede dog i sin Deel saagodtsom med kongelig Magt; isornemlig Grev Geert, som paalagde Skatter efter pøget Tulle, satte fremmede Embedsmænd ind, dømde de Retterne, og tiltvang sig Lydighed med tyske Krigsfolk.

Slet var Danmarks Skiebne, da Baldemar den Store kom frem og reddede; slettere var den nu. Da var Landet afmægtigt, blev plyndret paa Kysterne; nu var det afmægtigt, adspredet, fortrykt, og blev plyndret næsten overalt. Da udfordredes egentlig Mod til at forsvare Besiddelsen; nu udfordredes

ikke alene Mod , men endog den snildeste Klogskab og den strengeste Huusholdningskonst, for at erhverve Besiddelsen, der var fordeelt i saa mange mægtige Hænder, og maatte deels erobres, deels kjøbes. Men baade Mod. Klogskab og Huusholdningskonst fandtes ogsaa foreenede hos en anden Baldemar, den tredie Konge af dette Navn, som Danmark skulder et evigt Æreminde.

Baldemar Utterdag (saaledes kalder Historien ham) opdroges ved det tydske keiserlige Hof, imedens at hans Fader, den ligesaa uheldige som ustadige Kong Christopher, gjorde sig forgieves Umage for at vinde den danske Trone tilbage, og imedens Mellemriget efter Christophers Død stod hen. Imidlertid lagde han sig der med Flid efter Krigs- og Statskonsten, og gjorde sig bekiendt som en Fyrste af usædvanlige Egenskaber. Da hans Rygte hørdes til Danmark, fandt man, at skulde det fremmede Nag afkastes, maatte det skee ved ham; hvorfor man og blev betænkt paa at lade ham underhaanden vide, at hvis han kom ind i Landet, og gjorde Forsøg paa at befrie det, vilde han finde Tilhængere og Undersaatter. Men Forsøget var voveligt. Vel banede den kielke Niels Ebbesen ham Veien ved at bortrydde Grev Geert, den farligste Mand for Landet og dets nye Konge. Men Grev Geerts tvende Sønner vare endnu tilbage, færdige til at forfølge deres Faders formeente Rettigheder, og til at hevne hans Død. Hertug Baldemar i Slesvig havde Magt, og vor vant til at have Die paa Kronen. Grev Johan og
Hanse

Hansestæderne havde viist sig eenige med ham. Alle dem kunde Baldemar da vente at faae imod sig, saasnart han begyndte noget, som kunde synes usordeeligagtigt for dem. Og hvor vanskeligt det vilde være ham, at trænge igiennem, naar disse vilde sætte sig derimod, dette havde han seet, da hans ældere Broder, Otto, ikke længe tilforn var bleven slaget, og sat fangen, fordi han troede at kunne udrette alt med hvervede Tropper. Baldemar valgte derfor en anden Wei, og uden Tvivl var det den klogeste, der kunde udtænkes. Først givtede han sig med den slesvigiske Hertug Baldemars Søster; hvorved han stiftede Benskab med een af de Hovedmænd, han frygtede for. Derefter traade han i Underhandling med de holsteenske Grever, afbetalde dem med den Medgift, hans Brud bragde ham, en fjerde Deel af den Krongiæld, hvorfor Jylland og Fyen stod i Pant, og vandt derved saa meget, at Greverne overlode ham Besiddelsen af disse Provinser, som nu bleve Grundstammen til det nye Rige, der igien skulde samles fra Udspreddelse.

Begyndelsen til Baldemars Regiering lovede allerede meget; thi, uden Blods Udgydelse og paa saa let en Maade at naae et saa betydeligt Maal, dette vidnede allerede om en sand Statsklogskab; og denne tabde sig ikke hos ham, saa længe han regierede. Ikkun saa Konger have med hans Snildhed vidst at snoe sig efter Tider og Omstændigheder, eller med hans Sparsomhed vidst at anvende Rigets Afgifter som Indkomster til Rigets sande Beste. Nu ind-

læsde han een betydelig Eiendom efter en anden i de forskjellige Provinser, og stræbde altid, saasnart muligt, at faae i det mindste lige Deel i enhver Provins med Panthaveren, for desbedre at see ham paa Fingre. Nu understøttede han sin Svoger, Markgreven i Brandenburg, for at have en Ven og en fyrstelig Magt paa hiin Side af Holsteen, naar Greverne der vilde reise sig imod ham, hvilket ikke sielden skeede; nu saae han ind i de da værende Uroligheder i Sverrig, og førde sig dem til Nytte, for at faae Slaane, Halland og Blegind tilbage, hvilket ogsaa lykkedes ham; nu trak han de meest giældende Mænd fra andre Hoffer, eller gjorde sig dem forbundne, for at dreie dem efter sine Hensigter; nu stiftede han ved sine Døttres Givtermaale fordeelagtige Forbindelser for Staten, i det han forlovede den ene med Hertugen af Meklenborg, hvorved han meget styrkede sin Magt fra den Side; og den anden med Kong Hagen af Norge, hvorved Grunden blev lagt til det danske og norske Riges Forening. Ogsaa til den indvortes Forfatning i Riget vendte han sin Agtsomhed, reisde jævnlig omkring, saae til, at der blev dømt efter Lovene for Retterne, og at de Indfødte bleve øvede i Baaben, for at kunne bruges i fornødent Fald, naar der ellers med stor Bekostning maatte leies Fremmede.

Noogle have beskylt ham for, undertiden at have været streng, undertiden i sin Snildhed at have brugt Rænker. Men Liderne og Omstændighederne gjorde meget fornødent, og undskyldte mere. Desuden saaar den driftige Mand, naar han tillige har
Magt

Magten i Haanden, og skal tvinge Selvraadighed, let Ord for Strengthed; og den snilde, naar han naaer sit Maal til andres endog ikke ubillige Tab, Skyld for at bruge Rænker. Overalt maae man agte, at om han i nogen af Deelene feilede, var Feilen til det forurettede og fortrængte Danmarks Gavn, og af Jver for samme. At oprøise et aldeles forfaldet Rige ved at uddrage dets adskillte Deele fra mange Hænder; at give det Anseelse mellem urolige Naboer, der vare vant til at foreskrive det Love; at afbetale en stor Gield, og, uagtet jevnlige Krige og en ødelæggende Pest, endda at efterlade sin Eftermand en betydelig Skat — Disse Fortienester ere store, og disse vare Baldemars.

Sønner efterlod Baldemar sig ikke, til at fortsætte hans kloge og modige Anlæg. Men denne Mangel erstattedes ved Margrethe, hans Datter, og den norske Kong Hagens Dronning. Hun var klog, driftig, uforsærdet som hendes Fader, havde hans Gaver til at gjøre sig agtet, og vidste, bedre end han, at gjøre sig elsket. Hun kunde see vidt ud over store Planer, opdage de bekvemme Midler til at sætte dem i Verk, og havde Sindighed nok til at forfølge dem. En Bequemmere skulde da vel neppe den Tid kunne have antaget sig at vedligeholde og udvide saa vanskelig en Statsbygning, som den, Baldemar havde opført. I hendes Tid saae man det stolte Syn, at Danmark, Norge og Sverrig vare foree-

nede til een Stat og ved eet Baand; en Foreening, som Baldemar, med alt det Arbeide, han havde ved at samle Danmark alene, vel neppe havde troet at skulle drives af hans Datter. Sandt er det, at han selv havde lagt Grunden til Danmarks og Norges Forbindelse ved det Givtermaal, han viiseligens stiftede, og af hvilket denne blev nu en Følge. Sandt er det og, at Margrethe, i Henseende til Sverrigs Underwingelse, alene tilkommer Eren for at have havt Mod til at lade det angribe; thi hendes Feltherre, Iver Lykke, havde vel meest Deel i den egentlige Erobring. Men ligesaa vist er det og, at det var stort, at drive Statshandlingerne saaledes med fremmede Magter, at denne usædvanlige Foreening ikke af dem enten skulde hindres eller omstødes; og stort, at styre tre Riger, der hver for sig vare vante til indvortes Uroligheder, saaledes, at Baandet ikke adskildes; og dette kan tilskrives hende alene. I fem og tive Aar styrede hun Regieringen i Danmark og Norge; i femten Aar i Danmark, Norge og Sverrig tillige; og i al den Tid havde hun ikke et Oprør at tvinge; hvilket ikke engang Baldemar, hendes Fader, kunde rose sig af, endskjønt han var Mand og hans Rige mindre. Erik af Pommern havde hun i levende Live faaet udvalgt til Regent efter sig. Han tog og Deel, for saavidt hun vilde, i Regieringen med hende; men at han maae have havt liden Deel i det Store og Gode, som i hendes Dage blev bragt tilveie, det viisde sig alt for kiendeligen, da han efter hendes Død kom til at styre alene.

Dan-

Danmark havde tilforn havt store og værdige Dronninger. Historien nævner os en Thyre Dannebod, som allerede er erindret; en Dagmar, Baldemar den Andens, og en Margrethe, Kong Nielses Dronning, der ikke bør forglemmes; men den sætter ingen af dem over Baldemar Atterdags Datter. Hun fik i sin Tid Navn af den Store, og hun for-
tiende det.

At hun døde paa et Skib i Flensborgs Havn, da hun vilde seile tilbage til Kiøbenhavn, efter at have været personlig tilstede ved et Fredsforbnd i Flensborg; det er eet af Beviserne paa hendes Aarsvaagenhed for Staten; og denne Reise blev den særgeligste af alle dem, hun, altid utrættet, foretog sig i dens Vreender.

Neppe skulde man have troet, at den Stat i Norden, som under Margrethe syntes saa mægtig, skulde under hendes Eftermand blive saa svag, at den ikke kunde tvinge Hansestæderne, men maatte lade sig skrive Love for baade af dem og af Herrerne i Slesvig-Holsteen; lige saa lidet skulde man have ventet, at Danmark, efter at have tilforn havt de særgeligste Erfaringer om Følgerne af Balgtvistighed og af indvortes Krig, skulde igien gives blot for begær. Dog indtraf disse Uheld, og gjorde, at Danmark, efter nogen Tid, atter maatte sukke under en næsten ligesaa forvirret Tilstand, som den, hvorfra Baldemar Atterdag havde reddet det. Det første Sted, Staten

Staten fik efter Margrethes Død, var ved Eriks, hendes Eftermands, svage og ustadige Regiering, da han indviklede sig i Ting, som ikke kunde udføres, forsømde dem, som vare af meest Vittighed, og overalt hverken var i Stand til at udraste eller udføre nogen efter de Tider og Omstændigheder passende Plan. Vel havde Margrethe søgt at komme hans Svaghed til Hielp ved at stifte Ægteforbindelse imellem ham og den kielke Dronning Philippa, som ved meer end een Leilighed viisde patriotisk Iver for Statens Forsvar og Hæder. Men Erik, der hverken havde ædelt Mod som Philippa, eller Klogskab som Margrethe, forvirrede næsten alt, hvad han foretog sig; og da han endelig blev keed af de Banhæld, han for største Deelen havde tildraget sig og Riget, samlede han de kongelige Kostbarheder sammen, satte sig paa Gulland som Sverøver, og drog endelig til Pommern, hvor han døde i sit Arveland, ubekymret om den danske Krone. Under saadanne Omstændigheder kunde det da ikke være andet, end at Scenen maatte forandre sig for Staten. Sverrig, som den Deel deraf, der var erobret, og altsaa udfordrede den vaersomste og klogeste Omhu, for at vore sammen med de tvende ved et meere naturligt Baand foreenede Riger, blev urolig, og fornam, at det kunde falde fra uden letteligen at tvinges; Hansesiæderne, som mærkede, at de kunde angribes af den danske svækkede Magt uden at tabe noget, og angribe igien uden at vove meget, bleve farlige Naboer; i Danmark og Norge forverredes den indvortes Forfatning isteden for
at

at forbedres ; og alt dette , som viisde sig paa een Gang under Eriks søre Regiering , spaaede allerede i hans Dage en Statsforvirring. Denne standsedes vel paa nogen Tid af de første Konger af det oldenborgske Huus , men brød ud under Christian den Andens alt for voldsomme Regiering , modnedes under Urolighederne i Friderik den Førstes Tid , og blev fuldkommen efter hans Død , fordi man da ikke kunde blive eenig om , strax at give Landet en Konge. Sverrigs endelige Afvigelse fra den calmarske Forening , hvilken blev en Virkning af Christian den Andens Haardhed , var ikke den største Uheld ; thi Danmark og Norge , samlede , havde før været en Stat af Ansæelse , og blev det ogsaa siden. Men Ueenighed imellem disse Riger selv , som blev anlediget af de forskellige Partier , der havde erklæret sig nu for den landfngtige Christian , nu for den i hans Sted valgte Friderik , og Ueenigheden imellem de danske Stænder indbrødes , der tvistede om Kongevalg efter Frideriks Død , aabnede Veien for den egentlige Forstyrrelse. Derved fik Hansestæderne af Handelsaarsager Leilighed til at bryde frem mod Danmark , under Paaskud af at sætte den fangne Kong Christian paa Tronen , og at forsvare nogle Stænder imod andre. Derved fik ogsaa deres Vaaben Fremgang. Sjælland , Fyen og Skaane bleve oversvømmede ; Kiøbenhavn , Malmøe og andre faste Stæder indtagne ; en Deel af Jylland gjort oprørisck ; og Forvirring og fremmed Uag udbredte sig overalt.

Her

Her var, som tilforn, en Tid for en Baldemar, at vise sig og blive stor. Men Danmark skulde ikke skyldte Baldemarerne alene sin Redning i forvirrede Tider. Nu traade en Hertug Christian, Friderik den Førstes Søn, frem, da Landets Patrioter kaldede ham, viisde Baldemarerne Mod, og havde deres Lykke. Efter at have forsikket sig med de Forbunde, han ansaae for nødvendige, og efter at have afvunget Lybekkerne Forsikringer om, ikke at falde ind i hans Hertugdømme Slesvig-Holsteen, vendte han sin Magt imod dem, for saavidt de vare Fiender i det Rige, ham var tilbudt; gik frem med Klogskab og Tapperhed, fortsatte sine Seiervindinger fra een af de fortrykte Provinser til en anden, og nedlagde ikke Sværdet, før han havde ndmyget og forjaget dets Fiender; hvilke han ansaae for sine fra det Dieblig af, da han blev kaldet til Konge.

Harde Christian den Tredie ikke gjort andet for Landet, end at rive det ud af Fienders Magt, og stifte Rolighed blandt Folket, vilde dette alene have gjort hans Navn uforglemmeligt. Men han har endnu flere udmærkede Fortienester af Staten. Han opsoegde Hovedkilderne til de Statsforvirringer, som før hans Tid havde saa jevnlig yttret sig, og stræbde at læge det Onde fra Grunden af ved at give Religionen den Keenhed i Lærdomme, og Orden i udvortes Svælsker, som den bør have, for at gjøre Menneffer og Borgere lykkelige; ved at kalde Videnskaber frem; og ved at oplive og vaage over gode Sæder. I alle disse Henseender udrettede han meget.

Hans

Hans første Omsorg, efter at Freden var bragt tilveie, henvendte sig til Religionen. Denne havde han, som Hertug, meget antaget sig i sit Hertugdøm; denne antog han sig ogsaa nu i sit Rige; og ikke alene for Kirkens, men og for Statens Skuld var det vigtigt, at den engang blev sørget for. Religionen, denne Grundstøtte, saavel for den almindelige som huuslige Lykkelighe, saa længe den er det, den bør være, var her, som overalt i Europa, bleven i mange Henseender afdreiet fra sit Viemeed. Udvortes Skikke vare blevne anseete for de egentlige Pligter. Forladelse, ikke alene for udøvede Laster, men endog for dem, man havde i Sinde at begaae, købdes for Penge; og den blev gierne anseet for den Dydigste og Helligste, der gav meest til Bisper og Munke. De betydeligste Lehne og anseeligste Godser vare derved faldne i Geistlighedens Hænder; thi det var lettere at kobe Dyrer, end at erhverve dem. Med Rigdommen var tillige Geistlighedens Magt, og med Magten dens Anseelse saaledes steget til Overmod, at Bisperne som oftest nægtede at bære Statens Byrder, undslog sig for at lyde Kongerne, og blandede sig i de fleeste baade Stats- og Krigsager. Den geistlige Stand, med sine Eiendomme og sin misbrugte Myndighed, udgiorde saaledes en Stat i Staten, hvilken erkjendte kun egentlig Paven for Overhoved. Deraf reisde sig jevnlige Oprør og indbyrdes Krige; derved gik betydelige Pengesummer ud af Landet til Rom; derfor vrimlede Riget af ledige Munke, der fortærede uden at arbejde, svækkede Folke-

mæng-

mængden; ja forvættede Sæderne meer end de forbedrede dem. Lige fra Christendommens Udbredelse af her i Rigerne vare disse Uordener begyndte; men først ukiendeligen; siden vorde de meer og meer, indtil de endeligen i de meere oplyste Tider i Europa bleve kiendte. Det er ikke at nægte, at af og til levede ogsaa dydige, veltænkende og patriotiskfæindede Geistlige; men disse standsede ikke Uordenerne og Misbrugene blandt Mængden. Det er ogsaa vist, at hen imod Christians Dage var Bispernes Overmod ikke saa bydende, som det i adskillige Tidsrum tilforn havde været. Imidlertid saae man dog, at de endnu baade kunde og vilde udsætte et Kongevalg, hvorpaa hele Landets Bølfærd beroede. Ligeledes saae man og, at de endnu gjorde Kirkernes Indkomster til sine; saa at der vare Steder i Landet, hvor sexten Kirker kun havde to Præster. Med den offentlige Underviisning forsendes tillige Ungdommens; og i alle Henseender trængde Kirkevæsenet til en Forandring. Før end Christian den Tredie besteg Tronen, var tænkt herpaa. Christian den Anden havde tilladt Luthers Lærdomme at prædikis i Landet; Friderik den Første havde beskæftiget dem; men Christian den Tredie fuldferde Verket ved at lade alle catholske Bisper paa een Gang affætte; ved at kalde andre dydige og arbejdsomme Lærere frem; ved at lade alt det overflødig Kirkegods, til Statsindkomsternes nødvendige Forøgelse, lægges under Kronen; og endelig ved at lade forfatte en passende Kirkelov, at sørge for Skolers Indretning, og lade den hele Bibel, som ingen uden

de

de Geistlige i de forrige Tider havde saaet Lov at læse, oversætte i Landets Sprog. Enhver, som med agtsomt Nie overseer baade de foregaaende og de følgende Tiders Historie, vil finde, at Reformationen var een af de allervigtigste og nyttigste indvortes Statsforandringer, som nogensinde ere iverksatte i Danmark; og han vil tillige see, at den blev fuldført med al den Hurtighed, Klogskab og Sindighed, som var en stor Konge værdig. I Danmark skeede Forandringen først; derfra udbredte den sig ogsaa til Norge og Island.

Religionens og Statens Hæder saae Christian at kunne ikke vedligeholdes uden Lærere; Lærere ikke dannes uden ved Videnskaber; og Videnskaber ikke udbredes uden ved et blomstrende Academie i Landet. Hidtil havde de unge Studerende meest maattet sege ud til fremmede Steder, for at lære. Dette havde havt mange Vanskeligheder, og derfor vare saa faa blevne Lærde. For at raade Bod herpaa, antog han sig med besynderlig Omhu at vaage for Academiet i Kiebenhavn, som Erik af Pommern først havde saaet Tilladelse til at anlægge, Christian den Første havde begyndt, men derefter i de hidtil urolige Tider var ganske forstyrret. Han kaldte de adspredte Lærere tilbage, beskillede flere, lagde meget Gods dertil, saa at han blev dets egentlige Stifter; og da han saae det i saadan Drift, som han ønskede, glædede han sig derved, som ved en virkelig Prndelse for Staten, viisde en kongelig Opmærksomhed baade for Lærerne og de Lærende; ja var endog selv ofte tilstede ved Professorernes Forelæsninger.

Før Christians Tid vare Sæderne, baade i Hovedstaden og uden for, ikke ordentlige. Den forvildende Drukkenskab og den forarmende Yppighed herskede meget, til Nationens Vanære og Skade. I hans Dage astogede begge disse Feil meget. Hertil virkede baade den forbedrede Religion og Christians Love. Hoffet blev ordentligt, tarveligt, muntert ved usknyldige Fornøielser. Fra Hoffet udbredede samme Sæder sig efterhaanden i Staden, og fra Staden i Landet; og Kongen var selv et saadant Gudsfrygtigheds og Dneds Exempel, at han derved alene maatte have blevet stor Mand, om han end aldrig havde været Konge. Naar endnu hertil lægges: at han med Klogskab, i Hensigt til at giøre sit Land lykkeligt, og uden at tabe af sin Anseelse hos andre Magter, vidste at undslaae sig for at tage Deel i europæiske Krige, hvortil han dog ofte blev fristet; at han altid havde et vaagende Øie over Rigets Indkomster; at han efterlod en Flode og en Landmagt i forbedret Stand; at han indskrænkede Borned-Ketten og Hansesædernes Handel; da seer man, at om Norden har havt en større Konge end Christian den Tredie, har den dog aldrig havt en bedre.

Christian havde ogsaa store Mand, til at give Raad, og stræbe med ham i de vigtige Foretagender, han begyndte eller fuldførde. En Johan Rankan, en Thyge Krabbe i Spidsen for Armeen; en Peder Stram baade ved Armeen og paa Floden; en Mogens Gise, en Erik Banner, en Johan Friis i Raadet; en Melchior Rankau, en Peder Svave

i 62

i Gesandtskaber; disse vaagede med patriotisk Iver for Landets Vel og Kongens Hensigter. Christian kiendte dem ogsaa, vidste at veie deres Handlingers Værd, og værdigen at tilkiendegive, at han kiendte dem. „Der er falden en Edelsteen af min Krone,“ sagde han med Æmhed, da Peder Svave var død. Hvorledes han hædrede Peder Skram, er forhen anmærket. (*)

Naar en Konge, som Christian den Tredie, sidder paa Tronen, og Folket seer saa megen Trang og Uorden hævet, saa meget Godt stiftet og fremmet, som i hans Dage, da ønsker Patrioten ham den høieste Alder, en Dødelig kan opnaae; og Ønsket er ædelt; thi det sigter til mange Tusendes Velfærd. Men naar den store Konge har en Søn, som Friderik den Anden, og er Sønnensøn, som Christian den Fierde, og Tronen her gaaer i Sønnearv, da opfyldes paa nogen Maade Ønsket; thi da lever endnu samme Land; og da erstatter Forsynet det, der syntes at tabes. Friderik den Anden var from og forsigtig; Christian den Fierde skarpsindig og overordentlig driftig; begge vare mandige, gudfrygtige, sparsomme; lige, og nidkiere for Statens Ære og Velfærd. Ogsaa blev meer end et halvt Aarhundred af deres Regieringstid blandt de lykkeligste Dage, den danske Stat har havt; thi da bleve ikke alene mange af Christian den Tredies kloge Planer til Statens Hæder og Fremvert fortsatte og fuldferte, men endog mange nye anlagte og fortsatte. Religionen havde faaet en lykkelig

(*) see Side 235.

Forbedring; den blev fremdeles beskyttet, hædret og understøttet ved Kongernes Exempler, ved Biblens almindelige Bekjendtgjørelse, ved Skolers Indretning og en virksom Omsorg for Ungdommens Underviisning. Videnskaberne vare kaldte ind i Landet, og havde her nydt Yndest og Ære; disse bleve endnu saa mærkeligen fremhjulpne, at Danmark endog fik sin Brochmand, sin Thngge Brahe, sin Longomontanns, sin Worm, sin Rosenkrands, og flere store Lærde; hvilke, om de end ikke her hjemme ved de nylig anlagte Stiftelser erhvervede alle deres Kundskaber, lagde de dog her Grunden dertil. Handelen var ikke gaaet Christian den Tredies agtsomme Die forbi; og det var ikke mueligt andet, end at han maatte ynkes over, at Danmark, Norge og Herne der omkring skulde være som blotte Handels-Colonier for Hansfestæderne. Han havde derfor ogsaa søgt at udvide Landets egen Skibsfart, og indskrænket Hansfestædernes udsuende Handel. Til at udrette noget betydeligt i et saadant Anlæg, der fordrede Tid og længe vedvarende Omhu, var hans Regieringstid ikke tilstrækkelig; men desmeere blev deri udrettet ved disse hans Eftermænd. Hansfestædernes Contoir i Bergen, som havde tiltaget sig fornærmede Friheder, og var bleven saa overgivet, at det hverken vilde Lyde Konge eller Øvrighed, blev ydmyget, dets Selvraadighed revset, og dets Grændser bestemte. Hamborgerne, som i de foregaaende urolige Tider havde tiltaget sig Hævd til at fordre Holsteens Vare til sig alene, bleve nu afsvante fra en saadan Misbrug, maatte taale, at et
 dansk

danſk Krigsſkib laae paa Elben, for at beſkytte de hollſteeniſke Handelsſkibe, iſteden for at et fra Hamborg før havde lagt der, for at tvinge dem. Nu bleve ogſaa nye Kiebtæder anlagte, og de gamle forundte opmuntrende Friheder. Nu bleve nnttige Fabriker, Konſter og Haandverker ſatte i Drift ved dueelige Arbeidere, ſom man her viiſeligen tog imod, og gav Næring og Fædreneland, naar Krigsuroligheder i andre europæiſke Lande forjogede dem fra begge. Nu ſtiftedes Handelsſellſkaber, og nu gik de danſke Skibe til Grønland, et reent forglemt, og til Island, et meget forſømt Land; til Spanien og andre Steder; ja endog til Oſtindien; førſt efter kongelig Anordning under den brave Døe Giedde, for at erhverve Handelspladſer, ſiden for Kiebmænds Regning for at handle. Nu fik ogſaa Danmark ſin Søeret, en Lov, der hidtil havde været ſaagodtsom ubekjendt.

For Landets Forſvar ſørgeedes med ikke mindre Flid. Kronborg og Frideriksodde i Danmark, Frideriksſtad og Flekkerøe i Norge, Chriſtianopol og Chriſtiansſtad i Slaane, bleve anlagte til Fæſtninger. Landmagten, ſom før beſtod næſten alene af Fremmede, og af hvad Mandſkab Lehnsmændene fandt for godt at ſtille i Marken, blev i Chriſtian den Fierdes Tid givet en Grundſtamme af 5000 Indfødte, ſom Kongen ved ſin Sparſomhed fik Raad til at holde uden nye Paalæg; og var det den førſte ſtaaende Hær i Danmark ſiden Knud den Stores Dage. Et Løihuus blev indrettet i Kiøbenhavn og vel forſynet. Floden, ſom ved Chriſtian den Tredies Regierings

Tiltrædelse var i saa slet Stand, at man med Møie kunde faae nogle faa Skibe samlede, og maatte sætte en General til at føre dem, fik Anseelse og blev frygtbar, fornemlig da man nu begyndte at holde Matroser i Søetienesten, og at lade Handelskibene indrette til at føre Kanoner i Krigstider. Hertil udrettede Christian den Fierde meget; thi han havde stedse en besynderlig Eyst til Sømandskab, havde i sin tidlige Ungdom ladet sig undervise deri, og viisde ofte, at han forstod baade at styre et Skib og føre en Flode.

Nye Kilder bleve ogsaa aabnede til Fordeel for Staten. Dresunds Told blev sat paa en fast Fod, og fik Forsvar i Kronborg. De norske Bergverker regne deres nærværende Drifts Begyndelse fra denne Tid. Christian den Fierde anlagde Kongsberg Sølvverk, og forskrev Bergfolk til at drive det.

Det var ikke i en vedvarende Rolighed, at alle disse Indretninger og Anlæg bleve iverksatte. Sværdet maatte ofte drages til Statens Forsvar og til at vedligeholde dens Høihed; men da vare Krigene ærefulde, og Fordeelene ved Fredsslutningerne ofte paa dansk Side. Fridrik den Anden begyndte sin Regiering med at undertvinge Ditmarskerne; dette Folk, som, efter at have været stærkt og lykkeligt mod Kong Hans, havde siden ikke villet erkiende Holsteens Overherfskab. Han blev indviklet i en syv Aars Krig med Sverrig. Der vare de danske Baaben frygtbare; til Lands ved en Daniel Rankau, til Vands ved en Herluf Trolle; og den stettinske Fred, som endte Krigen, var hæderlig. Christian den Fierde maatte
og

og krige med Sverrig i Begyndelsen af hans Regiering. Denne Krig førdes ogsaa med Tapperhed og Hæld, fordi Kongen selv var enten ved Armeen eller paa Floden. Nye Lande bleve imidlertid ikke lagte til Kronen, uden for saavidt at Bornholm indløstes, og Øsel blev kjøbt; men derimod bleve Kongernes Rettigheder i Holsteen ikke alene vel forsvarte, men endog udvidede.

Til de lykkelige Dage i disse Kongers Regieringstid kan dog ikke regnes nogle af de første af Friderik den Andens, og af de sidste af Christian den Fjerdes. Aarsagen i Friderik den Andens Tid var en vis Uorden, der havde indsneget sig i Financerne. Men Friderik den Anden vidste at raade Bod derpaa, ved at give Rigets Financesager til den store Peder Dre, der igien bragte saadan Orden tilbage, at ikke alene Tropperne i Krigen fik Sold i rette Tid, og kunde stride med Lyst, men at endog et Uranieborg, et Frideriksborg, og andre bekostelige Anlæg baade til Nytte og Prydelse kunde skee uden nye Skatters Paalæg. Anledningen til de mindre lykkelige Dage i Christian den Fjerdes Tid var deels, at den store Gustav Adolf sad paa Naboetronen, og anfaldt Landet med en Hær, der var bleven stridvant og navnkundig i Polen og Lydskland. Men Christian kæmpede med et fyrigt Mod mod Rigets Vandhæld, endog i sin høie Alderdom, og standsede derved det Onde, som under en mindre tapper og aarvaagen Konge vilde have gaaet frem med hurtige Skridt. Overalt er intet mærkværdigere, end den utrættede Hurtighed,

Hvormed Christian den Fierde i en henved 60 Aars Regiering vaagede, tænkte og arbejdede for sin Stat.

Han vilde vide alting, kiende alting, og selv see alting. Derfor reisde han bestandig snart til Søes, snart i og imellem Rigerne til Lands. Han var de fleste Aar een og undertiden to Gange i Norge, eftersaae selv de fleste af dette Lands Havne; ja vovede sig endog engang forbi dets nordligste Pjndt. Norge nød ogsaa Frugter af hans jevnlige Nærvarrelse. Det fik en ordentlig Lov, fordi de gamle enten ikke passede, eller ikke forstodes, eller vare urigtigen oversatte. Det fik sine Bergverker satte i Drift, foruden andre Forbedringer. Paa Reiserne, som overalt, førde Christian selv sin Brevverling, nu om Statsager, nu om Huusholdningen ved Hoffet, nu om sine Børns Opdragelse, nu om adskillige Rigets indvortes Sager; og er der neppe nogen Konge, der har efterladt sig flere egenhændige Breve, skrevne med meere Fynd og om vigtigere Ting, end de, der giemmes efter Christian den Fierde.

Foruden de mærkværdige Mænd, der allerede ere nævnte, som henhørende til denne Tid, bør endnu erindres en Henrik Mankau, en Erik Krabbe, en Niels Kaas, en Christian Friis, en Arild Hvitfeld, en Christen Thomasen Sehested, en Peder Wibe, en Geert Mankau, en Hannibal Sehested: alle af de vigtige Mænd for Staten, og alle saa hødrede som fortiente af Kongen.

End=

Endnu have vi een tilbage af disse sørgelige Scener, naar Danmark har maattet sukke i Trængsel, fortrykt under fremmed Magt. Det er det korte Tidsrum i Friderik den Tredies Dage, da de Svenske, under den tappre Carl Gustav, havde saagodtsom hele Landet inde, og det beroede næsten paa Kiøbenhavn alene, om Tronen skulde staae eller falde. Forberedelsen til denne Uheld skeede i Slutningen af Christian den Fierdes Tid. Den begyndte med Slaget, som tabtes ved Königslyther, og fortsattes ved en uheldig Krig med Sverrig. Dertil bidrog vel ogsaa en Pest i Christian den Fierdes Tid noget; en vis Ueenighed imellem nogle af Adelen, og imellem dem og de andre Stænder, endnu meere. Saa længe Christian den Fierde sad paa Tronen, kunde denne Ueenighed i Landet, og Fiendernes Magt uden for, dog ikke blive saa farlig, som ellers; thi Christian havde ved sin besynderlige Driftighed, sine usædvanlige Egenskaber, og ved sin lange Regiering, erhvervet saadan Myndighed, at han regierede tilsidst med et Slags Enevoldsmagt; hvorved hastige Beslutninger da undertiden, naar det var nødvendigt, kunde gribes, iverksættes og forfølges. Men da han døde, Friderik den Tredie blev bunden ved en ualmindelig haard Haandfæstning, saa at han intet kunde udrette, og Ueenighed og Misforstaaelse tiltog imellem dem, der skulde være eenige om det, Kongen ikke eene maatte bestemme, tiltog ogsaa Langsomheden i Stats- og Krigs-sagernes Drift ligesaa meget her, som den under en næsten Enevolds Konge, Carl Gustav, hos de da

stridvante Svenske astog ; og nu udbredtes da disse Virkninger , som efter Tingenes Løb vare rimelige. Danmark blev svag. Carl Gustav faldt ind i Landet , gjorde Fremgang , og blev Seierherre næsten overalt.

I de foregaaende Afdeelingene , hvor der er talet om Kierlighed til Fædrelandet , om Troskab mod Kongen , om tappre og mandige Gierninger , er Rigets da værende slette Tilstand forestillet , for desbedre at kiende disse mærkelige Personer , der reddede det. Man har der seet Carl Gustavs modige Anslag , der ikke strakke sig til mindre end Danmarks Krone. Man har ogsaa der lært at kiende et kielt Mod hos Friderik den Tredie til at kæmpe til det Yderste for sig og sit Folk ; en patriotisk Ild hos Kiøbenhavn , Naakøvs , Friderikshalds , Trondhiems , Bornholms Borgere og Indvaanere , til at aflaste eller stride mod fremmed Nag ; og en priselig Mandighed og Snildhed hos mange enkelte Personer , baade store og smaae , til at vaage for Kongen , Landet , og sig. Det vilde altsaa være en overflødig Igientagelse , atter at nævne det samme her paa ny. Nok da , at den ganske Stat neppe nogensinde har været i større Nød , og aldrig er bleven forsvaret med meer patriotisk og meer standhaftig Iver. Ogsaa var det denne , der fremfor alt gjorde , at en Fredsslutning kunde bringes tilveie , hvorved alene opoffredes Slaane , Halland , Blegind og Bahuus ; vel et betydeligt Tab , men lidet imod det , der syntes næsten uundgængeligt , da hele Staten stod paa Fald ; og maa-

skee

ffee vilde endog dette Tab have blevet afværget, ifald Danmark havde kunnet vedblive at forfølge de tilfegtede Fordeele, og ikke deri var bleven hindret af andre Magter.

En stor Lykke var opnaaet ved Freden, i det at Landet var befriet fra Fiender; men nu giældte det om, at det igien kunde ophielpes til Styrke og Anseelse; thi overalt viisde sig nu de alt for kiendelige Spor, som Krig og Uheld efterlade sig der, hvor Sværd og Fiender længe have raset. Kiøbstæderne vare udpiinte; Landsbyerne paa mange Steder forstyrrede; Handelen hviilte; en tredie Deel af Landet laae udnyttet og øde; Krigsfolket, som for Forsigtigheds Skyld ikke strax kunde astatkes, havde Sold tilgode; og Landet stak i en næsten bundløs Gield. Friderik den Tredie, som med saa megen Kiækhed havde vaaget i Krigen, troede, at han endnu maatte stræbe for at udslette eller i det mindste formilde dens Virkninger. Gens kunde han intet udrette; thi han var bunden ved en opskruet Haandfæstning. Han lod derfor Rigets Stænder kalde sammen, for at beraadslaae om de beste Midler til Fædrenelandets videre Frelse og Opkomst. Stænderne mødte; han opmuntrede dem til at antage sig med Eenighed og Iver det svækkede Riges Beste. De traade og sammen, for at overlægge hvad Midler, der kunde være at finde. Men Eenighed, som skulde være Sielen i et Møde af dette Slags, herskede ikke her. Endnu havde hverken de ældre eller nyere Tidens Erfaringer, end ikke de nylig seete Udelæggelser, overbeviist dem om,

om, at hvor Samdrægtighed fattes imellem Medborgere, der opoffres det Almindelige, og naar det Almindelige lider, lider enhver. Adelstanden beraabte sig paa Privilegier, og undslog sig for de Byrder, som Tiderne gjorde nødvendige. Kiøbenhavns Borgere, som til Belønning for deres Tapperhed havde faaet adelige Friheder, formeende, at naar saadanne Privilegier skulde gielde, maatte de ogsaa gielde for dem. De andre Stænder indvendte, at de tilforn havde været alt for meget medtagne, til at de nu skulde bære alle Byrderne alene. Enhver fandt nok at andrage til Befrielse eller Lettelse for sig; men intet blev udrettet til Nytte for det Almindelige. I stedet for dertil at bestemme noget Egentligt, opholdt man sig ved Ordstrid. Ordstriden gav indbrydes Ulyst til at gjøre det Virkelige til fælles Sag; og nær var Herredagen hævet, udet at noget var blevet besluttet af det uforbigængelig Fornødne, hvorfor den var ansat. Til at forekomme Følgerne af et saadant Onde, som en borgerlig Usamdrægtighed i saa farlig en Tid, behøvedes da vist et usædvanligt Middel; og var det ikke at undre over, at nogle af disse kække og brave Mænd, som i Krigens Tid havde vaaget og kæmpet for Landets Frelse, ogsaa nu bleve betænkte paa et saadant Middel. Uden Tvivl var Enevoldsmagten i en Konges, som Friderik den Tredies, Haand, det eeneste, som kunde hæve Ueenigheden imellem Stænderne, og indbringe Orden og Drift i de almindelige Statshandlinger, hvorpaa det forfaldne Riges Opkomst beroede. Dette lod sig
da

da af alle Omstændigheder slutte, og dette viisde sig ogsaa i de følgende Tider; thi fra den Tid af, at Friderik den Tredie begyndte at øve Genevoldsmagten, ham fra Folket var overdraget, ophørde den foregaaende alt for jævnlige og alt for betydelige Misforstand imellem Stænderne, fordi meere Lighed, mindre personlige Fortrykkelser, og mindre Anledning til indbyrdes Tvistigheder nu havde Sted. Strax i Begyndelsen af den forandrede Regiering kiendtes de Inkkelige Virkninger, som ønskedes. Det, som ved Herredagen havde fundet uovervindelige Banfskeligheder, faldt nu af sig selv. Byrderne bleve lignede paa enhver efter Billighed; faste Planer bleve foreslagne og valgte; egne Fordeele standsede ikke nu det almindelig Nyttige; og alting kunde nu ved hastige Beslutninger, og ved Beslutningernes ubehindrede Iverksættelse, stemmes sammen, til at virke med Liv og Drift for det Hele.

Derfor kunde Lehnene, hvis Afgifter ikke hidtil havde været i den rette Orden for det Almindelige, nu efterhaanden forandres til Amter, og Krigsmagten derved blive sat paa en langt ordentligere Fod, end før. Derfor kunde Floden saa meget hastigere blive forbedret, og Handelen og Agerdyrkningen faae nyt Liv. Heri blev ogsaa endnu i Frideriks Dage meget udrettet. Altona blev bygt, fik Understøtning og Friheder, for at tiene i samme Handels hensigter, som Christian den Fierde havde havt med at anlægge Staden Glückstad. Danske Handelskibe begyndte nu ogsaa at gaae til Bestindien.

Hoveds

Hovedmændene til den Statsforandring, som i dette Tidsrum blev ligesaa lykkelig, som den var nødvendig, vare: en Feltmarskalk Skak, som i Krigen havde gjort sig bekendt ved Mod og Tapperhed; en Hannibal Sehested, hvis Snildhed som Fange i den svenske Keir, og hvis Mod forhen, som Statholder i Norge, er bekendt; en Christopher Gabel, mærkværdig af sin patriotiske Iver for Landet; en Biskop Svane, hvis andre Fortienester Geistligheden kiendte; en Stadshauptmand Thureson og en Præsident Ranssen, begge fortiente Mænd; den ene af sit kielke Mod til Kiøbenhavns Forsvar; den anden af sin Midkiethed for Orden, Ret og Velstand i Bnen. Ved Klogskab og Sindighed i Overlæg, ved Kielhed og Hurtighed i Udførelsen, fremdreve disse værdige Mænd denne Forandring, som adskillige andre Kiger ikke have kunnet see begyndt eller stiftet uden store Forstyrrelser, undertiden Blods Udgydelse. Men hertil bidrog ogsaa dette: at alting var ligesom modnet til et saadant Verk, og at Friderik, den sindige Konge, tog kun imod Genevoldsmagten, isteden for at andre have undertiden anvendt alt, og gierne opoffret alt, for at erhverve den.

Bed at erindre de Mærkværdige i dette Tidsrum, vil man ikke kunne forbigaae en Sophie Amalia, Friderik den Tredies Dronning. Hun viisde mandigt Mod i Kiøbenhavns Beleiring; og Danske kiendte hende som Deres, fordi hun ansaae dem som Sine.

Siden Friderik den Tredies Dage indtil nu har Staten ikke været Skueplads for disse blodige og almindelig ødelæggende Scener, som før have under tiden svækket den, undertiden sat den paa Fald. Høst og vedkilderne til borgerlige Uroigheder have været tilstoppede, eller standsede i Udspringet. Fiender ere ikke heller bleven mægtige til at vinde Overmagt. K. Friderik den Tredie sørgede vel for Krigsmagten, saa at den af Christian den Femte, der ikke heller forsømte den, kunde bruges med Fordeel, og at den, under Friderik den Fierde, der bragte den til en høj Grad af Nationalstyrke, kunde uden for Landets Grændser i forskjellige Egne af Europa blive navnlig kundig. Floden, Landets sikke Værn, har stedse af Kongerne været viiselig sørget for; har vundet 2 Hæder under en Juul, en Gabel, en Sehested, en Ordenskiold; er Tid efter anden, meget i Christian den Siettes Tid, forbedret ved en Adeler, en Dannekiold, en Suhm, en Bendstrup, og flere. Religion er bleven haandhævet, og med Flid og vel anvendte Bekostninger udbredt, næsten overalt, hvorhen den danske Handel rækker. Videnskaber ere bleven agtede og have havt værdige Dyrkere. Handelen er bleven oplivet, i de senere Tider formentlig til de danske nordlige Der og Farvande; hvilke først syntes alene bestemte til at nyde deres Rigdomme til Fremmede. Agerdyrkingen, Konst og Haandværker, virkelige Kilder til indvortes Velstand, ere understøttede og opmuntrede; og Agerdyrkingen i Besynderlighed har i vore Tider vundet anseeligt Bønde

Bonde=Slaveriet, eller den egentlige Borne=Ret, et Unde, som ved forrige Tiders indvortes Statsuroligheder, eller ved gamle Skikke, eller ved misbrugt Overmagt, vel ogsaa tildeels ved nødvettinget Samtykke, var forhen alt for almindeligt, blev ved Friderik den Fierdes menneskekierlige Anordning hævet; i de mildere Tider er det tilbageblevne Nag, paa adskillige Steder, ved retsfindige Godseieres frivillige Bestræbelser, i mange Henseender lindret. Landets Love fik i Christian den Femtes Tid ved Griffensfelds og Bindings Klogskab en Forbedring, hvortil de formedelst de forandrede Tider trængde; og Politie=vesenet, denne faste Støtte for Orden og god Skik, naar den tilbørligen holdes i Hævd, vandt da meget ved Ole Romers, ogsaa i dette Fag brugbare, Indsigter. Statens Afgifter til de offentlige og almindelige Udgifter bleve under Christian den Femte viiselig bestyrede af den brave Carl Sigfrid Pless, en Mand af samme Slags Fortienester, som de, Peder Dre viisde i sin Tid; en Mand, der satte Rentekammeret paa en ordentlig Fod, og skal have været den, hvis Sparksomheds Regler Friderik den Fierde fulgde i sin udmærkede Huusholdningskonst; denne priisværdige Egenskab, der kroner samme Konges øvrige Fortienester af Landet, og gjorde, at han ikke alene kunde afbetale en ikke ubetydelig Gæld, som han modtog ved sin Regjerings Tiltrædelse, men at han og kunde efterlade sig tre Millioner i Skatkammeret. Det er vel ikke at nægte, at Landet imidlertid ofte maatte bære overordentlige og trykkende Skatter. Forordnin=

ordningerne fra den Tid vidne derom. Men det er og vist, at adskillige Uheld under denne Konges Regering indtraf, nu ved Krig, nu ved Vandflod, nu ved Ildbrand, nu ved andre usformodede Tilfælde. Disse maatte nødvendigvis foraarsage overordentlige Statsudgifter; og med mindre Huusholdningskonst, end Fridrik den Fierdes, maatte disse, Skatterne maagtede, have havt andre Virkninger paa Financesvæsenet, end de, der kiendtes ved Frideriks Død.

Ved Erobringer ere ikke Statens Grændser i dette Tidsrum udvidede; og maaskee er det dens Lykke. Det bliver altid tvetydigt, at bestemme Fordeele af erobrede Eiendomme. Ofte kiebtes de dyrt, og give gierne Anledning til jevnlig Uroligheder, om de endog vedligeholdes; og ikke stelden stradrages de igien, efter ligesaa stort, om ikke større Tab, end det, hvorved de ere erhvervede. Men derimod har den dog vundet, og vundet anseeligen ved det Slesvig-Holsteenske, som efter mange omhyggelige Mellemhandlinger nylig er blevet foreenet med Danmark, roved det faste Baand, der længe har været ensket, men ikke førend nu har været at opnaae. For at indse, hvor vigtig denne Tilvæxt er for Landet, behøver man ikke engang at stige op til disse Tider, naar Hertuger i Slesvig og Grever i Holsteen have været Hovedpersoner i Krige mod Danmark, og saagodt som med egen Magt alene vundet Overmagt i forstyrrede Tider. Vi behøve kun at see hen til de adskillige Stridigheder i de seener Dage, som, endog naar Landet har havt Styrke og Anseelse, have reist sig

derfra ; nu om Lehnserettigheder og Lehnsplichter ; nu om Arverettigheder ; nu om den sælles Regiering, som der havde Sted imellem Kongen af Danmark og Hertugen af Holsteen=Gottorp ; nu om andre snart betydelige , snart ubetydelige Ting ; ved hvilke ofte Danmark er draget ind i vidtløftige Krige med fremmede Magter ; ikke at tale om, hvor ofte Fiender af Statsaarfager ellers ere blevne understøttede i den hertugelige Andeel, nu ved Tilhold i Fæstninger, nu ved andre Fordeele ; i Krigen under Friderik den Tredie og Friderik den Fierde saae man det, og kiendte Virkningerne deraf. Der har tilforn været Veilighed til, at disse Lande kunde foreenes med Kronen, og de have virkelig været foreenede dermed. Men endog kloge Regentere have faldet paa den Statsfeil, at skille dem derfra og deele dem imellem Sønner eller med Brødre. Den sidste Hoveddeeling af dette Slags gif for sig imellem Christian den Tredie og hans Brødre Johan og Adolf. Da Johan døde uden Børn, blev hans Andeel deelt imellem Friderik den Anden og forbemeldte Hertug Adolf af Holsteen=Gottorp. Friderik den Andens Anpart blev igien deelt imellem ham og hans Broder Johan, Christian den Tredies Søn, som nu blev Hertug i Sønderborg og Pløn ; og fra disse Hoveddeelinger udspirede siden adskillige Greene. I Begyndelsen viisde sig af denne Deeling endnu ingen betydelige Følger til Landets Skade ; thi Friderik den Anden og Christian den Fierde levede i god Forstaaelse med Hertugerne Adolf, Johan Adolf og Friderik den Tredie, Johan Adolfs Søn ; alle

tre mærkværdige Fyrster i Holsteen, af de mange gode Anlæg, de der forfremmede. Friderik den Anden blev eenig med Hertug Adolf om at tvinge Dirmarskerne. Christian den Fierde fik i Foreening med Hertug Johan Adolf Fæstefødsels = Ketten indført, hvorved de skadelige Declinger forenhjgdes; og maatte Christian den Fierde bruge Magt i det Holsteenske, var det kun for at ndmngge en Greve i Pinneberg, hvis Grevskab siden faldt til Danmark. Men efter Christian den Fierdes Død, da Omstændighederne forandrede sig i Danmark, og Hertug Friderik aabenbar erklærede sig blandt Rigets Fiender, for derved at bane sig Vej til Uafhængighed, saae man atter, hvor farlige holsteenske Fyrster kunde være for Danmark, fornemlig i en saadan Tidspunkt, og hvad Aarsager der kunde bevæge dem til fiendtlige Anslag. Fra den Tid af blev det da saa meget meere danske Statsmænds Hovedhensigt, at arbejde paa, iqien at sammendrage de adspredte holsteenske Deele, Tid efter anden, til Kronen. Griffensfeld havde altid et vaagende Øie paa Holsteen, men bragde det ikke videre, end til at ndmngge Hertugen, og med Snildhed at drive Statshandlingerne angaaende Oldenborg og Delmenhorst saaledes, at de tilsidst bleve foreenede med Kronen. Meere fik han ikke Tid og Tilladelse til. Friderik den Fierde tog den hertugelige Andeel af Slesvig til sig, som et forbrudt Lehn; hvorimod dog siden giordes Indsigelser. Under Friderik den Femte kieddes Verøe, erhvervedes Pøen; og da begyndte Underhandlingerne at drives ved en Bern-

storff, fornemlig om den gottorpffe Andeel, som det egentlig vigtige. En stor Banskelighed syntes at være lagt i Weien for det hældige Udfald, ved det at den hertugelige Andeel var tilfalden eet af de mægtigste Hnuse i Europa. Imidlertid naaede Mellemhandlingerne deres Diemeed; dog først efter Grev Bernstorffs Død, og efter at de endnu i nogen Tid vare drevne med Flid. For at befordre dem, har Hans Kongelige Hoighed Arveprinds Friderik viist sig som dansk Prinds, i det at han har afstaaet sin Ret til Stiftet Lybel, og saaledes opoffret egne Fordeele, for at fremme Statens. Utter her kiendte vi da et Beviis paa den Hengivenhed for Landet og Folket, vi have seet og see saa virksom baade hos Ham og hos vor Juliane. For at vise den i sin Bærd, behøves ikke her at forfriske Erindringen af det Forvirrede i de Dage, der endnu ikke ere glemte. Danske glæde sig ved, at det gik forbi, og ville stræbe at glemme det. Dog have Danske for deres egen Skyld ikke Aarsag til at undsee sig ved at vende Dinene derhen. Nationen kiender sig der igien af sin gamle Nidkierhed for sin Konge, og sin større Tilbeielighed til at leve med Orden og god Skik, end til at ønske sig tøiseles Frihed. Den kiender sig ogsaa endnu den Tid yndet og besknyttet af sit eget Kongehuus. Men ikke engang Fremmedes Feiltrin og disse uhældige Virkninger ville vi uden Nødvendighed gjøre os Umage for at male; men hellere i Stilhed skue tilbage til denne Tidspunkt, med det stadige Øie, der ikke forvirres af det Forbisfarende, med giennemskuer Tingene,
sam

sammenligner dem med andre af lige Slags i andre Nationers Historie, kiender Forsnyets Bestyrrelser, hvor de kiendeligen vise sig, og veier de ædle, de store menneskelige Handlinger, hvor de findes.

Endnu fortienet Indføds-Retten, denne Lov, der giver Hæder til Christians Dage, vor Opmærksomhed. „Billigheden vil,“ sagde Kongen, „at Landsdets Børn skal nyde Landets Bred, og at Fordeele-
ne i Staten skal falde i dens Borgeres Lod. Og saa kan Vi med Fornøielse kalde for Tankerne Vort Fædrelands Historie, fordi den kan af alle Stænder fremvise Mænd, som have tient, æret og reddet Landet, og med den ædelste Beslutning til deres udsødelige Berømmelse opoffret sig for Kongerne, Vore Forfædre, til at herliggiøre eller haandhæve deres Regimente. Derfor skal herefter ingen foreslaaes til Embeder i Staten, uden Danske, Norske og Holstenere — —“

Værdige Ord for en dansk Konge! og opvænde Ord for Folket, til at føle sig selv, og kiende sit Kald! Ikke skal den Fremmedes Fortienester dem lideleblive ringeagtede iblandt os. Christian selv erindrede dem i Loven; og de Indfødte skal kiende deres Værd, men saaledes, at de ikke glemme sin egen.

Saaledes stiftedes, saaledes stod den danske Stat i Norden. Sammenligne vi dens Skiebne med andre Staters, som i en Tid af saa mange hundrede, da den har staaet, ere stegne, fald.

gaaet under, da kiende vi Himlens Baretægt og nordiske Mænds Fortienester. Endnu see vi den hæderlig; intet meere Fællesskab i dens vidtudstrakte Eiendomme; og mindre Aaledning til Statstvistigheder og Krige, end nogensinde tilforn. Vindskibelighed har Roe til at virke indvortes Styrke; Videnskaber til at udklækkes, og Borger-Vel til at stige. Saa blive det da og vor Lyst, at tænke, arbejde og vaage for os og vore Efterkommere, som vore Forsædte tænkte, arbejdede og vaagede for sig og os! Aldrig indsnige Egennyttigheds, eller Misundelses, eller Tvedragts Aand sig iblandt nordiske Brødre, til at forjage eller forgifte de Betsignelser, Himlen vil unde, og et agtbart Land byder os! Aldrig henstumre vi i Uvirksheds eller forkielrende Lyster: disse uhædige Syger, der saa ofte have svækket Folkeslægter og omstyrret Stater! Det være os vigtigt, at opsege vore værdige Forsædte, at føle deres Aand, at tænke mandigen og ædelt, som de: da skal Staten blomstre ved sine egne; thi da vil man finde sin største Hæder i at leve og døe for Gud, for Kongen, for Fædrelandet.

Regt:

Register.

	A.	Side.
Abсалon, Bisp	71, 139, 157, 229, 319, 321, 539	
Adeler, Cort, Admiral	246,	575
Adeler, Kammerherre		428
Adolf, Hertug i Holsteen	322,	578
Adolf, Johan, Hertug i Holsteen		578
Ahlefeldt, General	95,	243
Akeleie, Fru		430
Albertsen, Peder, Borgemeester		524
Alleslev Byemand		441
Anker, Povel, Præst		91
Anna, Prindsesse		15
Answer, Munk		10
Audun, islandsk Bonde		365
Apelsen, Iver, Herremand		70

B.

Bache, Mathias Christensen, Bonde		435
Bagge, Svend, Bondefarl		39
Bakke, Ole Svendsen, Klokker		124
Banner, Erik, Rigstraad		562
Baranger, de græske Keiseres Livvagt		64
Barjoed, Ose: Capitain		257
Bartholiners Slægt		525
Bartholin, Caspar, Professor		450
Bartholin, Caspar Thomassen, Professor		460
Bartholin, Rasmus, Professor		460
Bartholin, Thomas Caspersen, Professor		460
Bartholin, Thomas Thomassen, Professor		459
Bendstrup, Skibsbygmester		575
Benedict, dansk Prinds		137

R e g i s t e r.

	Side.
Berentsen, Mads, Bonde	433
Berg, Sivert Andersen, Bonde	442
Berring, Vitus, Capitain-Commandeur i russisk Tjeneste	510
Bernstorff, Greve og Statsminister	521, 579
Bernard, en Dansk i Normandie	167
Bernebach, Oberstlieutenant	99
Bertelsen, Søren, Bonde	441
Bertun, Jens Johansen, Bonde	436
Bielke, Officer	272
Bilde, Evert, Lehnsmænd	394
Bilde, Ove, Bisp	78
Biering, Christian Henrik, Præst	407
Bing, Jens, Etatsraad	525
Biørchum, Peder Larsen, Bonde	435
Bleichenberg, Major	439
Blom, Henrik, Gouverneur i Rendsborg	155
Bording, Poet	487
Borch, Ole, Professor	487, 523
Borneman, Bisp	525
Borup, Morten, Rector	445
Brahe, Thyge, Astronom	474
Brahe, Karen	486, 519
Brandt, Jon, Bonde	436
Brechen, Peder, Bonde	408
Bredahl, Peder, Søe-Officeer	95, 174
Brede, Hans Carlsten, Bonde	436
Breyer, Hans, Provst	400
Brink, Officeer	273
Brochenhuus, Generallieutenant	430
Brochmand, Jesper, Bisp	19, 28, 323, 324, 486, 496, 524
Budde, Ole, Søe-Capitain	188
Löckmann, Frands, Borger	112

Carl

Register.

	E.	Side.
Carl Mørste, Normand	" " "	131
Charlotte Amalia, Dronning	" " "	109
Charlotte, Prindsesse	i " "	518
Christensen, Hans, Riibmand	" " "	415
Christensen, Hans, Bonde	" " "	441
Christensen, Jørgen, Bonde	" " "	402
Christensen, Kasmus, Huusmand	" " "	440
Christian I.	" " " " "	523
Christian II.	" " " " "	27
Christian III.	" " 14, 327, 336, 353, 358, 523, 558	
	Konger.	
Christian IV.	" 239, 295, 328, 329, 330, 359, 523, 563	
Christian V.	" " " " 254, 340, 575	
Christian VI.	" " " " " " 575	
Christian VII.	" " " " " " 518, 581	
Christian, Prinds, siden Konge	" " "	327
Cimbret	" " " "	220
Clare, Apotheker	" " "	439
Clausen, Claus, Smed	" " "	439
Clemensen, Thomas, Bonde	" " "	442
Cleve, Capitain	" " " "	294
Colbjørnsen, Anne, Præstefone	" " "	176
Colbjørnsen, Hans, Oberstlieutenant	" " "	123, 171
Colbjørnsen, Peder, Oberst	" " "	123
Cold, Capitain	" " "	431
Cornelisen, Christen, Riibmand	" " "	33
Cortsen, Claus, Borger	" " "	508
Crantz, Johan, Præst	" " "	387

D.

Dagfind, fik Normand	" " "	45
Dagmar, Dronning	" " "	555

D 5

Dals:

R e g i s t e r.

	Side.
Dalogaard, Niels, Klokker	525
Dan Mykillati, Konge	529
Dannesfær, Jacob, Officer	150
Dannestjold, General: Admiral	575
Dannestjoldske Familie	519
Dithmar, Munk	27
Drivstuen, Ingebrit Sivertsen, Bonde	438
E.	
Ebbesen, Niels, Herremand	193, 550
Edsberg, Rasmus, Præst	441
Egede, Hans, Præst	37, 204
Egilssøn, Gudmund, Bonde	415
Egilssøn, John, Bonde	415
Eginus, Bisp	352
Egild, Normand	223, 286
Eilersen, Jørgen, Rector	396
Einar Tambeskielssver, Jarl	48
Eisten I, Konge i Norge	542
Eikstrøm, Johan, Holksørste	440
Eleonore Christine, Christian IV. Datter	374
Elers, Jørgen, Etatsraad	524
Erik Kiegod, Konge	64, 537
Erik, Jarl	536
Erik, dansk Prinds	137
Eriksen, Procureur	440
Eriksen, Hans, Bonde	442
Eriksen, Julius, Bonde	407
Erling, Norges Forstander	51
Erlund, Christian, Post: Inspecteur	300
Esbern Snare, Biskop Absalons Broder	284, 539
Estild, Knud den Stores Skriver	536
Estorm, Johan, Bonde	436
	Fabri:

R e g i s t e r.

	F.	Side.-
Fabricius, Pæge	"	487
Fasting, Madame	"	441
Feilberg, Farver	"	439
Finke, Thomas, Professor	"	487, 495
Finernes Slægt	"	525
Folke, tapper dansk Mand	"	369
Forsæt, Lars, Klokker og Bonde	"	436
Foss, Laurids, Assessor	"	525
Fougner, Ellev, Lieutenant	"	428
Foren, Johannes, Bonde	"	440
Friderik II.	"	15, 238, 523, 563
Friderik III.	"	21, 98, 332, 523, 570
	} Konger.	
Friderik IV.	"	383, 513, 518, 520, 575
Friderik V.	"	347, 518, 579
Friderik, Prinds	"	580
Friderik III, Hertug i Holsteen	"	578
Friderikshalds Borgere	"	118
Friisernes Slægt	"	525
Friis, Christian, Cancellar	"	495, 568
Friis, Hans, Oberst	"	101
Friis, Johan, Rigsraad	"	495, 562
Frithiof, fik Normand	"	195
Frotho, Konge i Jylland	"	534
Fuirernes Slægt	"	524, 525
Fuiren, Baronesse	"	519

G.

Gaas, Hans, Bisp	"	77
Gabel, Christopher, Statholder	"	87, 574
Gabel, Admiral	"	335, 575
Gabrielsen, Jonas, Bonde • Lehnmand	"	410

Gam.

Register.

	Side.
Gambaruß, dansk Fruentimmer	24
Garmann, Kammerraad	440
Gadsbølle Byemand	407
Georg, Prinds	254
Gerner, Henrik, Bisp	159
Gersdorf, Joachim, Rigs-Hovmester	85
Gieble, Bisp	491
Giedde, Ove, Admiral	565
Gieldsaasen, Sivert Johansen, Bonde	435
Gise, Mogens, Rigsraad	562
Gise, Henrik, Commandant	145
Gise, Birgitte	494
Glud, Sriderike	519
Godefrid, Konge	190
Godskalk, dansk Mand	285
Gottschafson, Oddur, Islænder	12
Gorm den Gamle, Konge	530
Gram, Hans, Etatsraad	338, 481
Gram, Lars, Foged	80
Griffensfeld, Statsminister	308, 469, 576, 579
Griis, Niels, Etatsraad	525
Grip, Capitain	186
Grønbeek, Anders, Rector	525
Grønbeek, Isaac, Bisp	386
Gudmundsen, David, Islænder	141
Guldbrand Seyglestad, Bonde-Lehnsmand	80
Gunner, Bisp	491, 540
Gunnerus, Bisp	487
Guttorm, Jarl	530
Guttorm, den Sindrige, Poet	57
Gyda, Dronning	531
Gyldenløve, Ulrik Christian, Christian IV. Søn	95
Gyl:	

R e g i s t e r.

	Side.
D Gyldenløve, Christian, General	267
D Gyldenløve, Ulrik Friderik, Statthalder	255
H.	
Haaagen, Bonde	135
Haderson, Iver, Haandverksmand	439
Hagen Adelfteen, Konge	4, 224, 281, 532
Hagen III, Konge	543
Hagen, Jarl	53, 530
Hagensen, Hagen, Konge	55, 312, 313, 370, 544
Hagen Langbisrnfen, Bonde	48
Haldorsen, Provst	413
Haldorsen, Niels, Bonde	415
Half, Konge	44
Hans, Konge	323, 523
Hansdatter, Dorothea, Enke	513
Hansen, Kammerraad	441
Hansen, Christen, Bonde	441
Hansen, Lars, Bonde	408
Harald Blaataand, Konge	533
Harald Haardraade, Konge	227, 281, 318, 541
Harald Haarfager, Konge	3, 530
Harald Svendsen, Konge	536
Harboe, Andreas, Generallieutenant	268
Haresaas, Gunder, Bonde	434
Haudejur, Ole, Bonde	343
Heide, Lieutenant	431
Heideman, Capitain	431
Heinesen, Magnus, en Farger	180, 289
Helge, Konge	529
Helt, Oge: Officer	95
Hersleb, Bisp	487
Hesselfberg, Oeofficeer i portugisisk Tjeneste	265
	Sil:

R e g i s t e r.

	Side.
Hilntich, Lieutenant	184
Hirsch, Stykjunker	173
Hofgaard, Stephen, Borgemeſter	383
Holberg, Professor og Baron	485, 511
Holſt, Officer	272
Holſtenerne	49
Holſteens Skipper	152
Horrebow, Professor	486
Huſtøe, Osmund, Bonde	434
Huſum, Elling Ingebrigtſen, Bonde	435
Huusbye, Lars, Bonde	434
Hvitfeld, Arild, Cancellor	485, 568
Hvitfeld, Peder, Commandant	147
Hvitfeld, Commandeur	110
Hvitfeldt, Lieutenant	431
Høier, Andreas, Præſt	406
Høier, Professor og kongelig Hiſtorieſkriver	487
Høpner, Student	325

J.

Jenſen, Anders, Bonde	39
Jenſen, Lars, Bonde	440
Jenſen, Iver, Compasmager	439
Jenſen, Peder, Bonde	39
Jeffen, Jes, Præſt	106
Jingi, Ronge	364
Jochum, Præſt	331, 350
Juliane Marie, Dronning	580
Juul, Jens, Baron	326
Juul, Juſt, Vice-Admiral	253
Juul, Niels, Admiral	172, 249, 325, 575
Juul, Peder, Miniſter	390
Juulero Slægt	525

Juſte:

R e g i s t e r.

	Side.
Justesen, Niels, Bonde	421
Jvar Vidfadme, Ronge	530
Jversen, Sagen, Jarl	343
Jydske Almue	130

R.

Raas, Niels, Canceker	147, 568
Rall, Professor	487
Ratterup Byemænd	407
Riartan, Islænder	170
Rierbye Byemænd	408
Riattelien, Magnus, Spffelmand	415
Ringo, Bisp	487
Risbke, Adrian, Foged	428
Riølberg, Selge Mathisen, Bonde	435
Rlem, Proust	431
Kleve, Lieutenant	438
Rnud, dansk Prinds, og siden Ronge	65, 538
Rnud den Store, Ronge	7, 356, 534
Rnud VI. Baldemar den Stores Søn, Ronge	539
Rnud Lavard, Hertug	52, 68, 355, 538
Rnudsen, Bagge, Søe-Capitain	257
Roch, Jørgen, Bonde	406
Roefod, Jens, Bornholmer	91
Rrabbe, Erik, Rigets Raad	485, 568
Rrabbe, Thyge, Feltherre	355, 562
Rraft, Professor	487
Rrag, Niels, Professor og Historiekriver	487
Rrog, Peder, Bisp	385
Rrusse, Oberst	258
Rulaas, Jens Gundersen, Bonde	434

Læst:

R e g i s t e r.

	L.	Side.
Lackmann, Rector	:	487
Langebek, geheime Archivarius	:	483
Larsen, Jørgen, Møller	:	440
Larsen, Jens, Bondekarl	:	39
Lasson, Peder, Assessor i Høieste Ret	:	507
Lagertha, Skoldmøe	:	43
Lembæk, Niels, Præst, derefter Sørenskriver	:	499
Lemvig, Anders, Professor	:	524
Lichtenberg, Etatsraad	:	508
Lichtenberg, Henrik	:	509
Lindvig, Ribbmand	:	508
Lodberg, Christen, Bisp	:	450
Loft, Mathias, Borger	:	440
Longberg (Longomontanus) Professor	:	485, 525
Lundberg, Haandverksmand	:	439
Lykke, Jøer, General	:	554
Løndahl, Henrik Ellingsen, Bonde	:	434
Løvenørn, Over-Krigssecretair	:	31
M.		
Madsen, Hans, Præst	:	75
Madsen, Hans, kongelig Forvalter	:	159
Madsen, Jens, Bonde	:	440
Magnus den Gode, Konge	:	536
Magnus, Bisp	:	392
Magnus Lagabeter, Konge	:	546
Magnusen. Arnas, Professor	:	524
Magnus Barfod, Konge	:	541
Magnusen, Skule Landfoged	:	415
Maltved, Peder, Bonde	:	442
Margrethe, Valdemar Atterdags Datter, Dronning	:	536, 553
Margrethe, Kong Nielses Dronning	:	555
		Mæl.

R e g i s t e r.

	Side.
Mallingen, Mons Olsen, Bonde	436
Mikkelsen, Hans, Borgemester	145
Monrad, Jochum, Bonde	436
Monsen, Niels, Bonde	410
Møller, Peder, Færgeskipper	266
Müller, Capitain	173
Mule, Hans, Assessor	524
Munk, Jens, Sæ: Capitain	199

N.

Nansen, Præsident	574
Nastovs Borgere	99
Nielsen, Christopher, Bonde	442
Nielsen, Jeppe, Haandverksmand	439
Nielsen, Knud, Bonde	441
Nielsen, Knud, Haandverksmand	439
Nielsen, Niels, Borgemester	99
Nielsen, Peder, Haandverksmand	439
Nielsen, Tønnes, Bonde	440
Niorve, Normand	362
Norbye, Søren, Admiral	145
Normand, Peder Olsen, Ridsmand	123
Normand, en høimodig, Soldat	61
Nøglegaard, Anders Larsen, Bonde	436
Nørstevold, Niels Simonsen, Bonde	436
Nyborg, Syde	340

O.

Olsen, Niels, Præst	118
Oluf Haraldsen, Ronge	23
Oluf Ryrre	542
Oluf den Hellige, Ronge	282, 314, 358, 533
Oluf Tryggesen, Ronge	533
Oluf Svitaakald, Poet	545

P p

Olvar,

R e g i s t e r.

	Side.
Olvar, Bonde	66
Oppo Snialle, Knud den Stores Skriver	536
Otinker Gvide, den Viise, Bisp	9, 536
Oxe, Peder, Rigshovmester	495, 567

P.

Pedersen, Anders, Bonde	433
Pedersen, Christen, Canik	485
Pedersen, Henrik, Bonde	440
Pedersen, Jørgen, Bonde	404
Pedersen, Michel, Bonde	442
Pedersen, Svend, Bondekarl	39
Pedersen, Thor, Bonde	442
Petersen (Petræus) Magister	486
Philippa, Dronning	372, 556
Piro, Capitain	431
Plade, Peder, Bisp	452
Plesø, C. Sigfrid, Financier	576
Plessers Slægt	525
Pontoppidan, den yngre, Procanceller	487
Pontoppidan, Erik, Bisp	487
Port, Major	431
Prætorius, Officeer	272

Q.

Qvale, Christopher, Bonde	440
Qvistgaard, Peter, Forpagter	440
Qvortrup, Mads Christensen, Bonde	408

R.

Rasbyelille Byemænd	408
Raadolf, Normand	138
Ran:	

R e g i s t e r.

	Side.
Kangau, Melchior	562
Kangau, Henrik, Officer	274
Kangau, Jørgen, General	274
Kangau, Christian, Greve	59
Kangau, Daniel, General	196, 236, 566
Kaugau, Geert, Statholder	81, 568
Kangau, Henrik, den Ærde	485, 497, 568
Kangau, Jostias, General i fransk Tjeneste	30, 245
Kangan, Johan, General	29, 142, 274, 292, 562
Kasch, Provst	431
Kasmusen, Hans, Bonde	442
Kasmus, Jens, Huusmand	440
Keenberg, Thøger, Landsdommer	487
Kegner Lodborg, Ronge	530
Kembert, Bisp	25
Keidar Griotgardson, tapper Normand	134
Kenesund, Isaac Nasoldsen, Bonde	435
Kesen, Peder, Præsident	485, 524
Kesen, Bisp	486, 525
Khode, Major	431
Kognvald, Jarl	530
Kolf Krage, Ronge	280, 529
Koltzen, Tønnes, Skibsbygmester	435
Kosenkrands, Solger, Minister	16, 457, 496
Kosenkrands, Niels, Oberst	241
Kosenkrandsers Slægt	525
Kosenstand, Professor	487
Kosensparre, Steen, ung Adelsmand	46
Kostgaard, Hans, kongelig Forvalter	159, 296
Kostgaard, Over-Secretair	486, 524
Kothkirke, Wenzel, Officer	154
Kougtoved, Anders Hagesen, Bonde	339

R e g i s t e r.

	Side.
Rud, Otto, Sæ-Officeer	167, 237
Rumohr, Peder, Præst	298
Rustad, Ole Torchildsen, Bonde	345
Rye, Major	431
Rynnlofen, Gudmund, Syffelmand	415
Rømer, Ole, Professor og Politimester	463, 576

S.

Saxo, Historiefriber	485
Sandrib, Hans Goudsen, Bonde	435
Schavenius, Laurids, Bisp	166
Schilderup, Augustin, Præst	384
Schilderup, Gouverneur	35
Schleppengel, Capitain	431
Scholten, General	274
Schytte, Professor	487
Sehested, Christen Thomassen, Vice-Admiral	333, 575
Sehested, Knud Gyldenstjerne, Capitain	179
Sehested, Malthe, Officeer	154
Sehested, Hannibal, Minister	568, 574
Sehested, Christen Thomassen, Rigsraad	568
Selkier, Major	431
Sigurdson, Erlendur, Bonde	415
Sigurd Jordsalafar, Konge	541
Sivald, Skald	135
Sivard Digre Greve af Northumberland	43
Skaaf, Feltmarskalk	98, 243, 574
Skeel, Otto, Adelsmand	73
Skeel, Birgitte, Niels Rosenkrandses Frue	498
Skeelers Slægt	525
Skialm Svide, Knud Lavards Fostersader	539
Skjold, Konge	42

Stram,

R e g i s t e r.

	Side.
Skram, Peder, Admiral	232, 349, 562
Smit Robert Bonde	440
Sneedorff, Professor	487
Sophie, Dronning	493
Sophie Hedevig, Prindsesse	519
Sophie Magdalene, Dronning	519
Sophie Amalia, Dronning	574
Sporman, Albert, Oberst i svensk Tjeneste	393
Steenbuf, Hans, Professor	351
Steenersen, Lieutenant	431
Steenvinkel, Ole, Officer	159
Steffensen, Amtmand	414
Steingrimsen, John, Provst	415
Stenonius, Anatomicus	468
Sterkodder, Helt	378
Stistrup, Laurids, Riibmand	514
Stub, Kield, Præst og Land-Oberst i Norge	83
Sturleson, Snorro, Laugmand og Historiekriver	487
Suhm, Admiral	575
Sundt, Oberstlieutenant	430
Sunefsen, Anders, Erkebisp	487
Svave, Peder, Minister	562
Svane, Erkebisp	574
Svaning, Hans, kongelig Historiekriver	449
Sveinsen, Provst	415
Svend Estridsen, Konge	25, 315, 316, 537
Svend Nordbagger, Bisp	318
Svend Tvefikæg, Konge	533
Svenonins, Brynjulf, Bisp	455
Sverre Sigurdsen, Konge	541
Syv, Peder, Præst	487
Spøgaard, Hans, Bonde	441

R e g i s t e r.

	S.	Side.
Tausen, Hans, Bisp	: : :	337, 387, 446
Temme Banner, Sialandsfar	: :	224
Teutoner	: : :	220
Thams, Sorenfriver	: :	431
Thodal, Stiftamtmand	: ' :	413
Thode, Præst	: : :	441
Thor Degn, Jurist	: : :	487
Thorarnesen, Arne, Præst	: : :	415
Thore Lovland, Bagtmester	: :	178
Thorkild Jarl, den Høie	: : :	536
Thorkild Mane, Islænder	: : :	3
Thorolf, Normand	: : :	223
Thorlachsen, Guldbrand, Bisp	: : :	389
Thott, Birgitte, lærd Fruentimmer	: : :	486
Thoustrup, Anders, Præst	: :	401
Thureson, Stadhauptmand	: : :	98, 167, 574
Thynæs, Poul Monsen, Bonde	: : :	435
Thyre Dannebød, Dronning	: : :	531
Toller, Jochum, Haandverksmand	: : :	439
Tordenskiold, Admiral	: 38, 58, 182, 260, 262, 288, 575	
Torfason, Thormodur, kongelig Historieskriver	: :	482
Torm, Erik, Politimester	: : :	154
Torvig, Ole, Bonde	: : :	434
Tramp, Adam, General	: : :	268
Trellund, Bisp	: : :	524
Trolle, Serlus, Admiral	: 47, 345, 493, 566	
Trondhiemmerne	: : :	89
Tufte, Peder Tollsen, Bonde	: : :	436
Tullin, Raadmand	: : :	487
Tullipan, Andreas	: : :	407
Tuvo, Erkebisp	: : :	70

Tuxen,

R e g i s t e r.

	Side.
Tuxen, Lorentz, kongelig Forvalter	159
Tønder, Capitainlieutenant	185

U.

Ubbe, dansk Helt	44
Ulfeld, Margrete, Niels Juuls Frue	498
Undahl, Laurids, Laugmand	88
Ursin, Jørgen, Præst	448

V.

Vadda, Ole, Bonde	408
Valdemar den Store, Konge	227, 354, 365, 539
Valdemar Seier, Konge	539
Valdemar Atterdag, Konge	550
Valkendorf, Christopher, Rentemester	495, 524
Vandal, Peder, Præst	454
Vardehuus, Officeer	99
Vedel, Anders, Præst og kongelig Historieffriver	487
Vedel, Claus, Præst	346
Veger, Apotheker	440
Viborgske Landsfolk	265
Vibstad, Halle Svendsen, Bonde	436
Vicelin, Munt	27
Viggo, dansk Helt	133
Viking, Normand	362
Vilhelm, Peter, Haandverksmand	439
Vildenradt, Officeer	441
Vilstrup, Møller	406
Vind, Solger, Adelsmand	150
Vinding, Assessor i Høieste Ret	487, 576
Vinstrup, Bisp	525
Visøt, Engel Gundersen, Huusmand	433
	Visted,

R e g i s t e r.

	Side.
Visted, Præst	100
Vodroff, Cadet	184
Vogelius, Johan Christopher, Præst	427
Vohlen, Arnt Olsen, Bonde	435
Vorm, Bisp	487
Vorm, Ole, Professor	461
Vovern, Minister	485
Værn, Jacob, Rismand	293
Vøldike, Professor	487

W.

Wasmuth, Professor	487
Wibe, Peder	568
Winslov, Jacob, Professor i Paris	466

X.

Xreboe, Bisp	487
--------------	-----

Y.

Ylmen, Ole Andersen, Bonde	442
Yrn, Magnus, Haandverksmand	439
Ystre-Dolven, Michel Olsen, Bonde	436

Chro

---

* + * + * + + * + * + * + *

Chronologiske Tabeller.

---

im mærke og fabelagtige Alder indtil kort
for Christi Fodsel.

Tid.	Mærkværdige Tildragelser.
7 for 8 Fodsel.	
3 Tid.	Den ældste Othin lever ved Tanais blandt Aserne eller Manerne. Alle Folk i Norden kaldes Finner eller Joter.
0500.	Den mellemste Othin flyer, fra Aagaard ved Tanais, til Europas nordre Deele, og fører Gother med sig til Sverrig, hvor det Jotiske Navn forsvinder.
0400.	Fra disse Gother stamme Svenske, Norske og Danske.
11150.	Cimbrier fra Jylland og Teutoner fra Holsteen drage ud, og blive navnkundige i Tydskland og Italien.
0000.	blive overvundne af Mario. Nørre-Jylland besættes med Joter fra Sicilien og de andre Der. Syd-Jylland med Angler, et spævisk Folk.

Den mørke eller fabelagtige Alder Othin eller Wodan uddeeler til sine Sønder

Aar, for Christi Fødsel.	Regentere.	
70.	I Sieland.	I Skaane.
40.	Skiold, Othins Søn.	Hiembal, Othins Ven.
	Fridleif I. Skiolds Søn.	○
Efter Christi Fødsel.	Frode den I, Fredegode, Frid- leifs Søn.	○
1. Aarhundred.	Fridleif II. Frode I. Søn.	○
	Frode II. Fridleif II. Sønne- søn.	○
2. Aarh.	Bermund, Frode II. Søn.	Rig, stammede fra Hiembal
	Oluf, Bermunds Søn.	Danp, Rigs Søn.
3. Aarh.	Dan Mykillati, Konge i Skaa- ne, givt med Olufs Datter.	Dan Mykillati, Dan- s Søn.
	Frode III. Dans Søn.	Frode III. Dans Søn.
4. Aarh.	Fridleif III. Frodes Søn.	Fridleif III. Frodes Søn.

Deel, fra Dthin til Fridleif III.

Benner mange Lande her i Norden.

F. Trondhiemske eller Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkværdige Tildragelser.
Sig, Dthins Søn.		Ekiold opretter et Rige i Sæland og Sjen.
sigialt.	Gambaruk, dansk Fruentimmer.	Longobarder gaæe ud fra Nørre-Jylland, og sætte sig siden ned i Italien.
id-hialt.		
orrod.		
lanleig.		Nor, en gothisk Prinds, giver Norge sit Navn.
ndhall.	Folke, dansk Helt.	
.mr.		
sigiest.		Dan Mykiltati, Konge over de Danske i Skaane, bliver tillige Hærrer over Sæland og en Deel af Jylland, og kalder det hele Rige Danmark efter sig og sit Folk; men det deeles siden igien i smaae Stater.
ingiest.		
salaug.		
ning.		Angler, som beboe Slesvig, Sachser, som beboe Helsten, og Jyderne forenes under en vis Hugleik.
.rr.		

Den mørke eller fabelagtige Alder

Regenter.

Aar.	I Sialand.	I Skaane.
5. Aarh.	Frode IV. Fridleifs Søn.	Frode IV. Fridleifs Søn.
	Ingild, Frodes Søn.	Halfdan, Frode IV. Søn.
	Frode V. Ingilds Søn.	Helge, Halfdans Søn.
	Helge, Halfdans Søn.	
6. Aarh.	Frode VI. Ingilds Sønnesøn.	Frode VI. Ingilds Sønnesøn
	Rolf Krage, Helges Søn.	Rolf Krage, Helges Søn.
	Frode VII. Ingilds Sønnesøn.	Valdar, Ingilds Sønnesøn Søn.
7. Aarh.	Halfdan II. Frode VII. Søn.	Harald I. Valdars Søn.
	Roric, Halfdans Søn.	Halfdan III. Haralds Søn.
	Ivar Vidfadme, Halfdan III. Søn.	Ivar Vidfadme, Halfdan III. Søn.
8. Aarh.	Harald Hildetand, Roric Søn.	Harald Hildetand, Roric Søn.
	Sigurd Ring, Ivar Vidfadmes Datters Sønnesøn.	Sigurd-Ring, Ivar Vidfadmes Datters Sønnesøn.
	Regnar Loddbrog, Sig. Rings Søn.	Regnar Loddbrog, Sig. Rings Søn.
	Sigurd Snogsie, Regnars Søn.	Sigurd Snogsie, Regnars Søn.

ædel, fra Frode IV. til Sigurd Snogoie.

Trondhiemske eller Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkværdige Tilbragelser.
did.		
siest og Oljolf.	Sterkoddur, Helt.	Tuder, Angler og Sachser begynde at gaae over til Britannien, hvoraf en Deel blev kaldet Engeland efter Anglerne.
..		
sl. s.		Helge indtager Inland og Anglen.
.rr.		
dld Thrygill.	Wiggo, dansk Helt.	Rolf Krage regierer over Danmark og Sverrig, og alor Erobringer i Engeland. Efter ham deeles Danmark i mange smaae Stater.
dnd.		Frode den Gyvende giver nyttige Love.
.dld.	Ubbe, dansk Helt.	Den christne Troe begynner i Sønder-Inland, men faaer megen Modstand.
gning.	Half, Konae paa Hordeland i Norge.	Ivar Vidfadme regierer over Danmark og Sverrig.
gning.	Wiking og Niorfve, Normand.	Norge er deelt i mange smaae Stater.
ggard.	Ragertha, Regnar Pobbrog's Dronning.	Regnar Pobbrog udstræker sit Herredomme i Engeland og Norge. Efter ham deeles atter Danmark i smaae Stater.

Den historiske Alders 1ste Tid

Konger.

Aar.	I Sialand.	I Skaane.	I Jylland.
800	Sigurd Snogsie.	Sigurd Snogsie.	Godfrid, Regnar brogs Søn.
810	Haarde Knud, Sig. Snogsies Søn.	Haarde Knud, Sig. Snogsies Søn.	Hemming, Sigur. Snogsies Søn.
840	Erik I. Godfrids Søn.	Erik I. Godfrids Søn.	Slagfried, Hemming Broder.
860	Erik II. Erik I. Søn.	Erik II. Erik I. Søn.	Erik I. Godfrids Søn.
880	Gorm den Gamle, Haarde Knuds Søn.	Oluf, Konge i Sver: rig, og hans Sønner.	
900		Gorm den Gamle, Haarde Knuds Søn.	
920			Gorm den Gamle, Haarde Knuds Søn.

fra Aar 800 til 939.

2 S Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkeverdige Tildragelser.
Iisid, Eistens Søn.	Frithiof, Normand.	<p>Normannerne udbrede sig Tid efter anden i Frankria, Engeland, Islandern, Skotland og Irland.</p> <p>Keiser Carl den Store gise Erobringet i Tydskland.</p>
Ogvan Corte, Gudstinds Søn.		<p>Den Kristne Troe udbredes i Island.</p>
Ragnald Haarfager.	<p>Rembert, Bisp i Ribe.</p> <p>Guttorm Hagen Jarl } Norm. Ragnald Jarl } Guttorm den Sindrige, Normand.</p>	<p>Gorm den Gamle bringer hele Danmark, og Harald Haarfager hele Norge, under eet Herredømme.</p> <p>Island og Færøe bebygges af Norske.</p>
H. Blodøse, Haarfagers Søn.	Rolf, Normand, Hertug i Normandiet.	
Ragnvald Adelsteen, Haarfagers Søn.	Bernard, Danst, i Normandiet.	

Den historiske Alders 2det Tid.

Aar.	Konger i Danmark.	Bersømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
939	Harald Blaa-tand, Gorms Søn.	Thyre Dannebød, Haralds Moder.	Den danske Colonie Jærborg anlægges. Christendommen forfremmes og Harald døbes.
960			
980			
.	Evend Eveskiæg, Haralds Søn.		Jomsborgerne ere mærkelige mod Evend.
1000		Thorkild Jarl den Høie.	Den vestre Deel af Høstéen staaer under Keiserens den østre beboes af Vender.
1020	- Knud II. den Store, Svends Søn.	Doppo og hans Søn Eskild. Otinker Hvide. Haagen, Bonde. Temme Banner.	Norge og Engeland vildes. Christendommen befestes og udbredes. Gode Love gives. Fribytteriet tager af Agerdyrkning, Handelen og Folkemængde tage til. Mynt føres i Brug.
1040	Haarde Knud III. Knud den Stores Søn.	Ansvær. Eyinus.	

fra Aar 939 til 1042.

Konger i Norge.	Bemærte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tilbragelser.
Haa, Adelsteen, Harald Haarfager's Søn.	Thorolf. Egilb.	Christendommen begynder i Norge. Gode Love gives. Norge vinder i Styrke og god Orden. Jemtland kommer under Norge.
Harald II. Graafeld, og Brødre.		
Hagen Jarl.	Thorkild Mane, Isl.	Grønland opdages af Islændere.
Oluf Tryggvesøn.	Kiartan, Isl.	Christendommen udbredes i Norge og Island.
Norge deelt imellem Erik og Svend, Jarler, Hagen Jarls Sønner, den godauske Kong Svend og den svisenske Kong Oluf.		
Oluf den Helliglige.	Sivald Skald. Einer Lambekilsfoer. Carl Nørste.	Norge foreenes med Danmark.
Svend, Knud d. Stores Søn.		
Magnus den Gode, Oluf den Helliges Søn.	Joleif, islandsk Bisp.	Udfikkes igien.

Den historiske Alders 3die Tidrum

Åar.	Konger i Danmark.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildraaelser.
1042	Magnus den Gode.	Sinard Diare, Greve i Northumberland.	Engeland skilles fra Danmark. Norge og Danmark forenes.
1060	Svend Estridsen.	Svend Norbuaae. Audun, islandsk Bonde.	Udfiskes paa nye.
1080	Harald Hein, Svends Søn.	Knud, Prinds, Konge efter Harald.	Svend forer ind i Keltion, Videnskaber og Landets indvortes Velstand.
	Knud IV. den Hellige, Svends Søn.	Erik, } Benedict, } Prindsen.	Geistlighedens Magt og Indførsel vore høit.
	Olaf Hunger, Svends Søn.		
1100	Erik III. Eiegod, Svends Søn.	Varangerne i de græske Keiseres Tjeneste.	Christendommen indføres i Bagrien.
	Niels, Svends Søn.	Skialm Hvide.	
1125		Knud, Hertug i Stekovic og Obotriternes Konge.	I Danmark Tid efter anden indvortes Krig og ved mange Uordener.
	Erik IV. Emund, Erik Eieg. Søn.	Wicelin. Dithmar.	
1140	Erik V. Lam, Erik Eieg. Datter-Søn.		De vendiske Søerøvere besnytte sig af Rigets Afmælt og plyndre jevnlig i Landet.
	Knud V. Nielses Sønne-Søn. og Svend Grathe, Erik Emunds Søn. og Valdemar I. Hertug Knuds Søn.	Valdemar, Prinds, og fraf efter Konge.	Danmark deles imellem Knud, Svend og Valdemar.

se Deel, fra Aar 1042 til 1160.

Konger i Norge.	Bersømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
1) Magnus den Gode.		.
2) Harald Haardraade.	Hagen Langbiørnsen. Hagen Ivarsen, Jarl.	Island er en frie Stat, hvor Videnskaberne blomstre.
3) Oluf III. Kyrrer og Magnus II. Haraldsønner.		Norge tiltager i Handel, Agerdyrkning og gode Gælder.
4) Magnus III. Barfod, Olufs Søn.		
5) Oluf IV. og Eisten I.	Are og Sæmund Frode, Islændere.	
6) Sigurd Jordfalafar, Magni Sønner.	Magnus, Bisp.	Geistlighedens Magt vover.
7) Magnus IV. Blinde, Sigurds Søn, og Harald IV. Gille, Magni Barfods Søn.	Keidar Griotgardson. Olvar, Bonde.	Indbyrdes Krige begynde og vedvare i meer end 100de Aar imellem ægte og uægte Prindsler, hvorved Norge lider meget.
8) Sigurd II. og Eisten II. og Ingi I. Harald den IV. Sønner.		

Den historiske Alders 3die Tidrum

Aar.	Konger i Danmark.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
1170	Baldemar I. den Store.	Absalon, Ebbert Snare, Godskalf.	Riget forenes under Baldemar.
		Saxo. Svend Aagesen. Anders Suneson.	Videnskaber befordres; Love gives, Handelen udvides.
1180			Venderne ydmyges, deres fæste Stæder ødelægges.
	Knud VI. Baldemar I. Søn.		
1200		Gunnert, Bisp.	Danmarks begynder
	Baldemar II. Seier, Bald. I. Søn.	Dagmar, Dronning.	Styrke stiger ved Erobringer.
	og Baldemar III. Bald. II. Søn, Medregent.		Begynder igien at falde.
1220			Lehnene begynde at besejdes arveligen, og Herrens mænd opkomme.
1240			Danmarks Magt og Anseelse aftager.
	Erik IV. Plovpenning, Baldemar II. Søn.		
	Abel, Baldemar II. Søn.		Hollænderne staaer under Keiseren.
1252			

Deel, fra Aar 1160 til 1252.

Konger i Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
Haagen II. Herdebred, Sigurds Søn.		
Magnus V. en Datter: Søn af Harald Gille.		
Sverre, Sigurds Søn.		Sverre regierer priseligen, befordrer Videnskabber.
Haagen III. Sverres Søn.		
Guttorm, Sverres Søn: ne: Søn.		
Ingi II. Sigurds Datter: Søn.	Haagen Jarl. Dagfind. Raadolf.	
Haagen IV. den Gamle, Haagen III. Søn.	Snorro Sturleson. Oluf Hvitaalkald. Sturle.	De forrige langvarige Uroligheder dæmpes, Haagen regierer hele Norge, og Landets Magt stiger.

Den historiske Alders 4de Tidrum

Aar.	Konger i Danmark.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
1252	Christopher I. Valdemar II. Søn.		<p>Danmark bliver ved en aftaage ved ind- og uddødes Krige, ved svag Røsting og modige Naboer.</p> <p>Krigsmagten bestaar alene af Fremmede.</p>
1260	Erik VII Slipping, Christopher I. Søn.		
1280			<p>De skandske Bønder blive værnede, og de fleste øvrige Bønder blive sadt godtsom Trælle.</p>
1300	Erik VIII. Menved, Erik Slippings Søn.		<p>Agerdyrkningen forfalder.</p>
1320	Christopher II.		
	Et Interregnum i 6 Aar.	Niels Ebbesen.	<p>Danmark er i det Afsmagt, deels indtaget, deels pantsat.</p>

Deel, fra Aar 1252 til 1340.

Konger i Norge.	Bekjendte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
<p>Hagen IV. den Gamle, Hagen- søn.</p>		<p>Island og Grønland for- eenes med Norge.</p> <p>Erkdem beaander at af- tage blandt Islænderne.</p>
<p>Magnus VI. og agabeter.</p>		<p>Lovene forbedres.</p>
<p>Erik II. Præstehader.</p>		<p>Hansestæderne tilbende sig al Norges Handel.</p>
<p>Hagen V. Mag- nus VI Søn.</p>		<p>Med Hagen uddøer det gamle norske Kongehus.</p>
<p>Maans VII. smek, Konge i Sverrig.</p>		

Den historiske Alders 4de Tidrum

Aar.	Konger i Danmark.	Bemærte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser
1340	Baldemar IV. Aftterdag.	Thord Degn.	<p>Danmark samles igjen ved Naar, Forbunde, ved at afbetale Pantbar n. - Fordr naer, og begynder igjen at blive et Rig.</p> <p>Den sorte Pest indfald</p> <p>Indfødtte antages og er i Krigstjenesten.</p> <p>Baldemar efterlader en betydelig Skat.</p>
1360			
1380	Oluf II. Baldemars Datter - Søn.		
1397	Margrethe, Baldemar IV. Datter, Hagen VI. Enke.	Toer Lyffe.	Slesvig arves til Danmark, og overdraaes til Kongen til en hollsteinsk Greve.

in Deel, fra Aar 1340 til 1397.

Konger i Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
Hagen VI. Maani VII. Søn.		
Oluf V. Haas gens og Mar- gretthes Søn.		
Margrethe.		<p>Norge foreenes med Dan- mark ved Margrethes Giv- termaal med Hagen den Siette.</p>

Den hist. Alders 5 Tidbr. i. D. fra Aar 1397 til 1488

Aar.	Konger i Danmark og Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
1397	Margrethe.		Sverrig vindes ved sig og alle tre Riger foreenig
1400			
	Eric IX. af Pommern.	Philippa, Dronning.	
1420			Uenigheder reise sig i Sverrig. Greven i Holsteen bliver Hertug i Slesvig.
1440	Christophør III af Bayern.		Landets indvortes Tilstand er slet. Krigsmaat, Skottehandel er forfalden, og bedres ikke. Videnskaber og Ungdommens Oplysning forsummes.
1460	Christian I. Greve i Oldenborg.	Iver Aalsen. Luvo.	Sverria afdrager sig fra Foreenigheden. Den Oldenborgske Skotte bestiger Tronen. Academiet anlagges i Kiøbenhavn. Holsteen, Stormaast i Diiemarsken ophoies til 12 tuggømmen, og forenes med Danmark. Riget er svaart, mangler Penge, og er i Gield.

1 hist. Alders 5 Tidør. 2. D. fra Aar 1480 til 1536.

Konger i Danmark og Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
Hans.	Peder Albertsen.	Sverrig vil ikke erkiende Hans som Konge.
	Anders Kemvig.	Slesvig og Holsteen deles imellem Hans og hans Broder Frederik.
	Christen Pedersen.	I Ditmarsken foret ulykkelig Krig.
		Hansestæderne ere modiae og mægtige, og kan ikke tvinges.
Christian II.		Sverria tvinges, men falder strax fra taen, og bliver siden et Rige for sig selv.
	Søren Norbye.	
	Hans Mikkelssen.	Luthers Lærdomme blive bekiendte.
	Henrik Gioc.	
Friderik I.	Jesper Brochmand.	Slesvig og Holsteen forenes med Danmark.
	Morten Borup.	Christian 2, som er sat fra Trenen, gjør adskillige Forsøg for at vinde den tilbage.
	Hans Tavsens.	Luthers Lærdomme bekyntes.
		Bornholm overlades Hansesstæderne paa 50 Aar.
Christian III.	Johan Ranzau.	Landet er i Gield; Floden, Landmagten, Agerdyrkning i slet Tilstand.
	Mogens Gioc.	Indbyrdes Krige, og Krige med Fremmede i tre Aar.
	Thyge Krabbe.	
	Ove Bisoe.	
	Hans Gaas.	
	Johan Friis.	
	Peder Skram,	Landet sættes i Rolighed, da Christian er valgt.
		Reformationen indføres.

Den hist. Alders 6 Tidst. I. D. fra Aar 1536 til 1588

Aar.	Konger i Danmark og Norge.	Bemærkede og mærkelige Personer.	Mærkelige Tilbegæftelser.
1536	Christian III.	Peder Plade.	
1540		Gieble. David Gudmundsen } Oddur Gottschafson } 31.	Velstand udbreder sig. Religion og Videnskaber befordres. Hansetædernes Hande indskrænkes. Christian deeler Slesvig og Holsteen imellem sine Brødre.
1560	Friderik II.	Sophie, Dronning. Anna, Prindsesse, gift med Churfyrsten i Sachsen. Birzitte Gise. Daniel Rankau, Peder Hvitfeld, Otto Rud, Hertuf Trolle, Magnus Heinesen. Peder Dye, Evert Bilde. ThnaeBrabe, Henr. Rankau, Weyern, Erik Krabbe, Anders Bedel, Christ. n Lod- berg, Hans Ewaning. Gudbrand Thorlacsson.	Ditmarsken vindes be- ceedes med Hertugern Slesvig-Holsteens. En ny Nars Krig med Sverrig har i Begyndelse et Fremgang, formedd Pengemangel. Finance-Væsenet sættes paa nypperlig Fod. Bornholm indløses fra Lybækkerne.
1580		Niels Kaas. Holger Rosenkrands. Christian Friis. Otto Steef. Arild Hvitfeld. Christopher Valkendorf.	Af Keiseren faaes Erbe- tance paa Oldenborj og Delmenhorst. Konter og Haandverker frembielpes. Landet er fri for Gield og har anseelige Penge til- overs.

m hist. Alders 6 Tidst. 2. D. fra Aar 1588 til 1660.

Konger i Danmark og Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
Christian IV.	<p>Joh. Adolf og hans Søn Fridrik, Hert. i Holsteen, Hannibal Sehested, Christ. Thom. Sehested, Maltthe Sehested, Peder Wibe, Dve Siedde.</p> <p>Geert Ransau, W. Rothkirk, Jofkas Ransau.</p> <p>Jens Munk, Steen Rosenparre.</p> <p>Pongomontanus, Ole Worm, Areboe, Niels Krag, Caspar Barthelin, Thomas Funke, Winstrup.</p> <p>Brechmand, H. Kesen, Scavenius, Svenonius, Grønbech.</p> <p>Kjeld Stub, P. Vandal.</p> <p>Lars Gram, Gudbrand Seiglestad.</p>	<p>Fire Rigsraader reariere i Christians Mindreaarig- hed.</p> <p>Indt. 1625 stiger Landets be- kandte Velstand og An- seelse. Mange gode Indret- ninger foretages. Sø- og Landmagten forbedres me- get; den sidste med en Land- flotte, som Kongen befol- dede. Fæstninger anlægges, Handel med Landets Vare og egne Skibe udbredtes. Vi- denskaber agtes og under- støttes.</p> <p>En uheldig Krig med Keiseren, og derefter en an- den med Sverrig indtræffer; derved tager Landets Vel- stand af.</p> <p>Til Sverrig afstrædes Jemtland, Herdalen, Guls- land, Nis.</p>
Friderik III.	<p>Sophia Amalia, Dron- ning.</p> <p>Eleonora Christina.</p> <p>Birgitte Thott.</p> <p>Joachim Berzdorf, Hol- ger Bnd, Peder Juul, Chri- stopher Gabel.</p> <p>Gjldenlove, Skaf Abbe- f. Idt, Niels Rosenkrands, Hans Friis, Heinrich Blgm.</p> <p>Spørman, Helt, Bredal, Bernebach, Wardehuus.</p> <p>Thureson, N. Nielsen, Lorenz Lufsen, Hans Kost- gaard, Hans Nadsen, Henr. Gerner, Steenvinkel, Peder Normand.</p> <p>Undahl, Kosod, Ancher.</p>	<p>Riaet er i stor Afmaat, har en maadelig Flotte, men Kriashær, og er i Gjeld for seks Millioner Rigsdaler.</p> <p>Carl Gustav fører sig det til Nytte, anfaldet, gjør Fremgang og beleirer Kis- benhavn.</p> <p>Danmark mister Skaane, Halland, Blekinge, Bahuus.</p> <p>Hertuaerne af Holsteen blive uafhængige.</p> <p>Er næsten ødelagt ved Krigen.</p> <p>Fenevoldsmagten indfø- res.</p>

Den hist. Alders 7 Tidør. I. D. fra Aar 1660 til 1730.

Aar.	Konger i Danmark og Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
1660	Friderik III.	<p>Gvanz, Hansen. Niels Olsen, Jes Jessen. Jørg. Sil-rsen, Bindina, Petræus, Wasmuth, Laekmann, Pontoppidan, Hordina, Th. Bartholin, Ste-nonius. Guirener, Mule, Chr. Corneliussen.</p>	<p>Det asvmægtiae Riae op-hielveds paa ny, fornemlig ved det, at de r naere Stænderes Vilkaar forbedres; Handelen oplibes og geds Orden forfremmes.</p> <p>Grevskaberne Oldenborg og Delmenherst arves. Sønderborg, Nordborg og en Deel af Erøe kjøbes.</p>
1680	Christian V.	<p>Griffenfeld, Gias. Pless. Niels Juul, Cort Adeler. Mr. Friderik Gyldenløve. Knudsen, Barfod. P. Lassen, P. Kesen, Foss. D. Rømer, D. Vorch, Toræus, Th. Bartholin, Kinoo. Mararete Ulfeld, Birgitte Steel.</p>	<p>Gielden tager mærkelig af.</p> <p>Landets begyndte Velstand bliver ved at stige. Orden, Indretninger og Love forbedres.</p> <p>Søe- og Landmagten vin-der Anseelse.</p> <p>Uen betydelig Gield, som ved Krig var paadraget, afbetales en stor Deel.</p>
1700	Friderik IV.	<p>Chr. Gyldenløve, Henr. og Johan og Jørgen Ranzau, Scholten, Tramp, Harboe. Chr. Ranzau, Gabel, J. Juul, Tordenstjold, Chr. Th. Sehested, Hvittfeld. Lovenorn, Brink, Bielke, Holst, Præterius, Kruse, Kn. Gyldenst. Sehested. Grip, Budde, Cleve, Hil-mich, Vooreff, V. Bierruns. Erlund, Bockman, Peder Møller. H. og N. og Anne Colbiørnsen. Egede, Rumohr, Ole Bakke. Greenbusk, J. Rostgaard, Krenb'rg. Lorm, Steph. Hofgaard, J. Cleré. Caspar Bartholin, Arnas, Peder Eno, Trelund. Prindsesse Sophie Hedevig, Karen Brahe.</p>	<p>D'nske Tropper ere navnfundige udenlands.</p> <p>Zinacberne sættes paa en hyppelig Fod.</p> <p>Hertugerne i Holsteen miste deres Andeel i det Sles-vigske.</p> <p>Bornebretten ophæves.</p> <p>Landmilicien sættes i god Stand.</p> <p>Landet har adskillige Hælder ved Krig, Pest, m. m.</p> <p>Landet har tre Millioner i Skatkammeret.</p>

121 hist. Alders 7 Tidst. 2. D. fra Aar 1730 til nu.

Konger i Danmark og Norge.	Berømte og mærkelige Personer.	Mærkelige Tildragelser.
Christian VI.	Ehilderup, Lembak. Hørrebom, Gram, Vol: dike, Høer, Holberg. And. Thoustrup, Auauft Ehilderup, Joh. Crans. N. Griis.	Floden forbedres meget. Handelen udvides.
Friderik V.	Winklov, Gunnerus, Hersteb, Pontoppidan, Rosenstand. Pichtenberg, Lindvig, Bernstorff. Lullin, Kraft, Sneedorff.	Konster frembielpes.
Christian VII.	Langebek, Kall, Fabricius.	Agerdyrkingen opmun: tres. Holskeu forenes med Danmark.

1. Herr Kammerherre Suhms Tabeller i Udtoget af den danske Historie ere lagte til Grund for disse. Nogle Tidrum ere, for Besquemmeligheds Skyld, blevne deelte i to Deele. Man vil paa disse Tabeller finde de fleeste af de Hovedpersoner, som i Bogen ere nævnte. Paa hvad Tid de, som ere udeladte, have levet, sees af Fortællingerne selv; og altsaa behøvede de saa meget mindre her at ansøres.

Trykfeil.

Side.	Linie.		
6	21	fore	læs: foere
42	4	overalt	— over Alt
43	18	han	— hans
52	25	i	— til
54	8	tidlige	— tidlige
61	9	stød	— stød
64	18	i Enden udslattes	Stavelsen: op-
71	20	ei lykkedes	læs: ikke villet lykkes
159	6	hans Riges	— Riget
—	i	Anmærkning-n (**)	192 — 92
164	1	bevæbnede	— væbnede
175	9	Laghtten	— Laghtten
187	5	kræde	— kræde
192	9	st	— st
227	22	vente sig af	— vente af
229	14	var spurgt endnu	— endnu var spurgt
253	19, 20	sine Landsmænds	— sin Landsmands
267	14	6000	— 8000
272	4	72.	— 72 Officerer.
290	28	grædede,	— grædede,
343	15	være asmalet,	— være bleven asmalet,
355	13	fratog ham sin	— fratog ham hans
376	3, 4	havde Deel	— havde havt Deel
398	2	stee Erkatning;	— stee nogen Erkatning;
411	23	Jordbrand,	— Jordbrand,
447	8	besynderlig	— synderlig
465	28	Politie,	— Politie,
467	28	var	— var
468	28	før	— før
476	13	og Side 477 Lin. 21,	Kundstrup, læs: Knudstrup
502	6	før ham	læs: forhen
—	25	udslattes det Ord: alle	
505	6	er	læs: var
508,	14	viste	— viste
556	4	Wittighed,	— Wistighed,
559	6	forget	— forget
564	24	forvæmmede	— forvæmmede
567	26	Wandhæld	— Wandhæld
—	27	det Onde,	— et Onde,

Til Bogbinderen:

Dette Blad heftes allersidst i Bogen efter de Chronologiske Labels
 ler; og det herved trykte Blad henføres til sit Pagina,
 isteden for det, som der forefindes.

Soer,

Trykt i Academiets Bogtrykkerie hos Jonas Lindgrens
Enke, ved F. H. Lillie.
